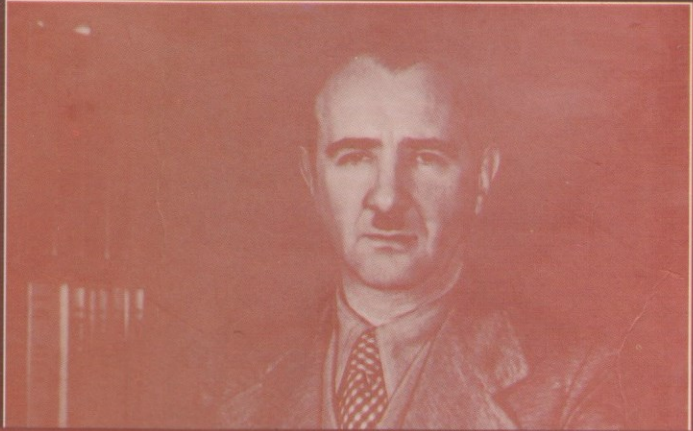

SAZ ŞAİRLERİ

Ord. Prof. Dr. M. Fuad KÖPRÜLÜ

Ord. Prof. Dr. M. Fuad KÖPRÜLÜ

SAZ ŞAİRLERİ

SAZ ŞÂİRLERİ

I-V

Saz Şâirleri I-V
Ord. Prof. Dr. M. Fuad Köprülü

Akçağ Yayınları / 587
Kaynak Eserler / 168

ISBN 975-338-573-0

©Bu kitabın bütün hakları Akçağ A.Ş. ne aittir.

Kapak / Emin Bebek
Sayfa Düzeni / Akçağ Dizgi Ünitesi
Baskı / Başer Matbaası 356 88 88
3. Baskı / Ankara 2004

Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.
Tuna Cad. 8/1 06420 Kızılay - Ankara
Tel: (312) 432 17 98 - 433 86 51
Fax : 432 28 52

www.akcag.com.tr
akcag@akcag.com.tr

SAZ ŞÂİRLERİ

I-V

Ord. Prof. Dr. M. Fuad KÖPRÜLÜ

No:

3. Baskı

İÇİNDEKİLER

FUAD KÖPRÜLÜ'NÜN HAYATI VE ESERLERİ	11
TÜRK SAZ ŞÂİRLERİ I. CİLT	21-172
I. Bölüm: Umumî Giriş	21
Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşe ve Tekâmülü	23
II. Bölüm: XVI. Asır Saz Şâirleri	53
Umumî Mülâhazalar	55
Başlıca Sîmâlar	59
<i>Kul Mehmed</i>	64
<i>Öksüz Dede</i>	73
<i>Köroğlu</i>	86
<i>Hayâlî</i>	101
<i>Ozan</i>	104
<i>Bahşi</i>	105
<i>Magrib Ocaklarında Oğuz Ali</i>	106
<i>Geda Mustu</i>	107
<i>Çırpanlı</i>	109
<i>Armudlu</i>	110
<i>Kul Çulha</i>	111
III. BÖLÜM: XVII. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ	113
Umûmî Mülâhazalar	115
Başlıca Sîmâlar	117
<i>Kuloğlu</i>	124
<i>Kâtibî</i>	129
<i>Kul Mustafa</i>	143
<i>Âşık</i>	151
<i>Üsküdarî</i>	160
<i>Keşfî</i>	162
<i>Âşık Halil</i>	164
<i>Kul Deveci</i>	165
<i>İbrahim</i>	166
<i>Kâmil</i>	168
<i>Benli Ali</i>	169
<i>Gazî Âşık Hasan</i>	170
TÜRK SAZ ŞÂİRLERİ II. CİLT	173-338
IV. Bölüm: GEVHERİ	175
Hayatı	177
Şöhret ve Tesiri	180
Eseri ve Edebî Şahsiyeti	183
Şiirleri	
<i>Koşmalar</i>	186
<i>Semailler</i>	215
<i>Divanlar</i>	224
<i>Müstezadlar</i>	227

V. Bölüm: ÂŞIK ÖMER	229
Hayatı	231
Şöhret ve Tesiri	236
Eseri ve Edebi Şahsiyeti	239
Şiirleri	
Koşmalar	243
Semailler	262
Destanlar	270
Gazeller	275
Divanlar	277
Müstezad	283
VI. BÖLÜM: KARACA OĞLAN	285
Hayatı	287
Şöhret ve Tesiri	291
Eseri ve Edebi Şahsiyeti	294
Şiirleri	
Koşmalar	298
Semailler, Varsağılar	325
Destan	337
TÜRK SAZ ŞÂİRLERİ III. CİLT	339-464
VII. Bölüm: XVIII. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ	341
Umumi Mülahazalar	343
Başlıca Simâlar	346
Âşık Ravz	359
Âşık Ali	361
Hoca Oğlu	362
Hükmî	363
Kâtibi	365
Cerviş Mus	368
Kabusaka' Mehmed	369
Âşık Ahmed	373
Cevn	376
Kıymeti	380
Âşık Ser	382
Mahtûmî	384
Nesati	387
Âşık Mecnûn	389
Âşık Vartan	396
Âşık Civan	400
Âşık Nûrî	401
Âşık Abdî	402
Âşık Sâdık	404
Âşık Kâmil	406
Âşık Said	411
Âşık Derûnî	414
Âşık Nigârî	423
Âşık Küşâdî	426

Âşık Süleyman	429
Âşık Bağdaşlı	432
Bursa'lı Âşık Halil	435
Kütahyalı Âşık Sım	445
Konya'lı Şem'i	449
Garb Ocaklarında: Nakdî	454
Seferli Oğlu	457
Mağribli Oğlu	460
Kara Hamza	463

TÜRK SAZ ŞÂİRLERİ IV. CİLT465-620

VIII. BÖLÜM: XIX. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ 465

Umumî Mülâhazalar	469
Başlıca Sımâlar	473
Bayburtlu Zihni	486
Kayserili Seyrânî	489
Tokatlı Nûrî	498
Ruhsatî	508
Minhâcî	521
Ispartalı Seyrânî	523
Âşık Ali	528
Beşiktaşlı Gedâî	530
Silleli Devamî	532
Silleli Sürûrî	534
Silleli Figânî	536
Silleli Zehrî	538
Silleli Nigârî	539
Âşık Cevrî	542
Âşık Hikmetî	543
Bezmî	544
Micmerî	545
Ali Bezlî	546
Sabrî	547
Sümmânî	549
Celâlî	552
Âşık Zülâlî	554
Muhibbî	559
Ceyhûnî	562
Dârendeli Remzî	564
Âşık Rûşenî	566
Yozgatlı Nâzî	569
Âşık Kemâlî	571
Meydânî	572
Tanbûrî Mustafa	573
Hengâmî	575
Merzifonlu Sabrî	576

Kütahyalı Pesendî	578
Mehmed Ali	582
Âşık Gülzârî	583
Niyâzî	584
Âşık Bedrî	585
Bahrî	586
Ferdî	589
Âşık Lûtfî	590
Tıflî	591
Âşık Ömerî	592
Âşık Mehmed	594
Âşık Cemâlî	599
Âşık İkrârî	601
Âşık Rızâ	603
Âşık Meslekî	604
Pinhanî	606
Âşık Hezârî	609
Şarkışlalı Serdârî	610
Dadal Oğlu	611
Deli Boran	615
Bey Oğlu	618
Gündeşli Oğlu	620

TÜRKSAZ ŞÂİRLERİ V. CİLT 621-726

Erzurumlu Emrah	623
Hayatı	625
Şöhreti ve Tesiri	629
Eserleri ve Edebî Şahsiyeti	631
Şiirleri	
Koşmalar	639
Semailler	669
Âşık Dertli	677
Hayatı	679
Şöhreti ve Tesiri	685
Eserleri ve Edebî Şahsiyeti	687
Şiirleri	
Koşmalar	692
Semailler	720
Gazeller	724

TÜRK SAZ ŞÂİRLERİ

I.

**TÜRK EDEBİYATINDA
ÂŞIK TARZININ MENŞE' VE TEKÂMÜLÜ
XVI. ve XVII. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ**

FUAD KÖPRÜLÜ'NÜN HAYATI VE ESERLERİ

Türkiye'nin, XX. yüzyılda sosyal ilimler sahasında yetiştirdiği en büyük ilim adamı olan Fuad Köprülü, 4 Aralık 1890'da İstanbul'da bir yüzü Sultan Mahmud Türbesine diğeri Divanyolu Caddesine bakan ve o zamanlar maliye nazırı Hâlid Efendi Konağı adı ile bilinen kârgir binada dünyaya geldi. Bugün, o konanın yerinde *Köşe Han* adlı bina bulunmaktadır.

Onuncu göbekte, baba tarafından nesebi Köprülü Mehmed Paşaya dayanan F. Köprülü, Tanzimat devri ileri gelenlerinden Divan-ı Hümayûn Beylikçisi Köprülüzâde Afif Beyin oğlu olan eski Bükreş sefirlerinden Ahmed Ziya Beyin torunudur. Babası Faiz Bey, Ahmed Ziya Beyin ortanca oğlu; annesi Hatice Hanım ise İslimye eşrâfından ve ulemadan Ârif Hikmet Bey'in kızı idi.

Köprülüzâde Fuad, Mercan İdadisini bitirdikten sonra 1907-1910 yılları arasında Mekteb-i Hukuka (Hukuk Fakültesi) devam etmiş, ancak bir taraftan hocalarını kifayetsiz bulduğu için, diğer taraftan ihtisasını yapmak istediği ilim sahasının bir mektebi olmadığı için tahsilini yarıda bırakarak¹ bir süre Mercan, Kabataş, Galatasaray ve İstanbul liselerinde Türkçe ve edebiyat hocalıklarında bulunmuş, 1913 yılında ise Halid Ziya (Uşaklıgil)'dan boşalan İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) Türk Edebiyatı Tarihi müderris (profesör)'liğine getirilmişti. Bugüne kadar hiç kimseye nasip olmayan bir şekilde 23 yaşında profesör olan Köprülüzâde M. Fuad, daha Mercan'da talebe iken *Teâvün* adlı bir mecmua çıkarmış, 15 yaşında yazdığı ilk şiiri de *Musavver*

¹ Hilmet Feridun Es, "Sorbon Üniversitesine Türk Bayrağını Çektiren Adam", *Yedigün Mecmuası*. 5 Aralık 1939.

Terakki'de basılmıştı. Gene Köprülüzâde müderrisliğe getirildiği sırada, 1908'den beri yazdığı şiir ve fikir yazılarıyla memlekette iyi bir isim yapmış bulunuyordu. 1913'e kadar geçen devrede yazdığı şiirler ve mensur makaleler *Mehâsin* ve *Servet-i Fünûn*'da yayımlanmıştı.

Müderris olduktan sonra, kendini tamamıyla ilmi çalışmalarına hasreden Köprülüzâde, *Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl* (1913) adlı makalesiyle, Türk Edebiyatı tarihinin ilmi bir görüşle nasıl yazılabileceğinin esaslarını ortaya koymuş oluyordu. Doğuştan gelen araştırmacı bir zekâyâ sahip olan Köprülüzâde yorulmak bilmez bir azim ve şevkle çalışmalarını sürdürerek 1918 senesi sonlarında ilk büyük eseri olan *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*² ile Avrupa'da da büyük bir şöhrete kavuştu. Ünlü Macar Profesör G. Németh, Prof. J. H. Mordtmann ve yine Prof. Cl. Huart bu eserinden dolayı yalnız Köprülüzâde'yi değil, Türkiye'yi de tebrik ediyorlardı.³

Bu ilmi çalışmalarına girişmeden önce milliyetçilik ve Türkçülük sahalarında faal bir rol oynayan Köprülüzâde, Ziya Gökalp'in çevresine katılmış, 1908'de Türk Derneği'nin, 1911'de Türk Yurdu Cemiyeti'nin, 1912'de ise Türk Ocağı'nın azaları arasında yer almış bulunuyordu. Çeşitli alanlardaki çalışmalarını aralıksız sürdüren Köprülüzâde, bu meyanda idari hizmetler de yüklenerek 1923'de Edebiyat Fakültesi Reisliği (Dekanlığı)'ne seçilmişti.

Köprülüzâde, yaratılışı icabı büyük meselelerin adamı idi. Onun yapmak istediği ilmi milliyetçiliği çok iyi takdir eden Ziya Gökalp, 1923'de çıkardığı *Türkçülüğün Esasları* adlı tanınmış

² Bu eserin 1. baskısı İstanbul'da 1919'da, 2. baskısı Ankara'da 1966'da, tarafından bazı notlar ilâvesiyle yapılan 3. baskısı ise Ankara'da 1976'da yayımlanmıştır.

³ F. Köprülü'nün 1939'da 25. tedris yıldönümü vesilesiyle aynı yılda yayımlanan *Fuad Köprülü* adını taşıyan küçük broşürün 4. sayfasında bu hususta tafsilâtli bilgi vardır.

eserinde “Köprülüzâde Fuad Bey, Türkiyat sahasında büyük bir mütebahhir ve âlim oldu. İlmî eserleriyle Türkçülüğü tenvir etti.” demekten kendini alıkoyamıyordu.⁴ 1924’te Maarif Vekili Vasıf (Çınar) Beyin ısrarıyla bu vekâlete yeni bir düzen verebilmek üzere, 8 ay müddetle adı geçen bakanlığın müsteşarlığına tayin edildi. O, buradan ayrıldıktan hemen sonra Bakanlar Kurulu kararıyla kurulan Türkiyat Enstitüsü’nün müdürlüğüne getirilmiş ve bizzat Atatürk’ün arzusuyla 1925’te İstanbul’da toplanması düşünülen ilk milletler arası Türkoloji Kongresi’nin hazırlanmasına memur edilmişti.⁵

Genç müderris Köprülüzâde, *İlk Mutasavvıflar*’dan sonra 1922’de *Anadolu’da İslâmiyet* (Edebiyat Fakültesi Mecmuası) adlı büyük makalesini, 1923’de ise *Türkiye Tarihi*’ni yayımlamıştı.⁶ Kendisinin bu çalışmaları, yabancı memleketlerde büyük bir dikkatle takip ediliyordu. Nitekim daha 1925’te Rusya’nın o zaman en tanınmış şarkiyatçıları olan W. Barthold, Kraçowsky ve Oldenburg’un müşterek teklifleri ile Köprülüzâde, Sovyetler İlim Akademisi muhabir azalığına seçilmişti.⁷ Bunun 1927’de Heiderberg Üniversitesinin tevcih ettiği fahrî felsefe doktorluğu payesi takip etmişti. 1926’da, 386 sayfalık kalın bir cilt hâlinde yayımlanan *Türk Edebiyatı Tarihi*, Köprülüzâde’yi gerek içte gere dışta Türkoloji sahasının en büyük otoritesi hâline getirmişti.

Köprülüzâde bu arada 1923’de Paris’teki Dinler Kongresi’ne, 1926’da Bakû’deki Türkiyat, 1928’de ise Oxford’daki müs-

⁴ *Türkçülüğün Esasları*, Ankara 1339, s.13.

⁵ Bu husus vesikalara dayanarak ilk defa tarafımızdan ortaya konulmuş olup, bu mesele hakkında bk. Orhan Köprülü, “İlk Milletler Arası Türkoloji Kongresi Teşebbüsü”, *I. Milletler Arası Türkoloji Kongresi (İstanbul 15-20.X.1973)*, *I. Türk Tarihi*, İstanbul 1979, I, s.185-188.

⁶ Bu kitap hakkında Atatürk’ün eski harflerle ve kendi el yazısıyla Fuad Köprülü’ye gönderdiği mektubun fotokopisi için bk. Orhan F. Köprülü, *Türk Klâsikleri*, İstanbul 1974, c. VII, vesikalar kısmı.

⁷ 1947’de Rusların, Kars ve Ardahan ile Boğazlar’da üs istemeleri üzerine yaptığı ağır neşriyat üzerine bu azalığı geri alınan Köprülü, 1950’den sonra hariciye vekili bulunduğu sırada, telâlar aza seçilmek istenmişse de kendisi bunu kesin bir şekilde reddetmişti.

teşrikler kongrelerine dikkate değer tezlerle katılmış ve memleketimizi şerefle temsil etmişti. 1931'de *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri Hakkında Bazı Mülahazalar*⁸ (Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası) adlı monografisi ile Avrupalı tarihçilerin birçok haksız iddiasını kökünden yıkıyordu. 1931-1932 yıllarında *Encyclopaedia of Islam* (Leiden)'ın *Turks* maddesine *Türk Edebiyatı Tarihi* kısmına ait yazdığı maddeyle katılan Köprülüzâde, bir yandan Türk edebiyatı tarihini yepyeni bir görüşle ve hiç kullanılmamış kaynakları kullanarak incelerken, diğer yandan da bu edebiyatın yeni meselelerini de ileri sürmekten geri kalmıyordu.

İstanbul Üniversitesinin yeniden kurulmasında mühim bir rol oynadıktan sonra 1934'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı iken Atatürk'ün ısrarı ile Kars milletvekilliğine seçilen Fuad Köprülü, ilmî çalışmalarına hem hoca hem de yazar olarak daha büyük bir hızla devam etti. 1935'ten sonra da İstanbul Edebiyat Fakültesindeki kürsüsünü koruyan Köprülü, buna ilaveten Ankara'daki Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinde Orta zaman Türk Tarihi kürsüsüne getirildiği gibi, Siyasal Bilgiler Mektebinde de Müesseseler Tarihi hocalığına tayin edilmişti. 1934 yılında Sorbonne Üniversitesinin daveti üzerine orada verdiği konferanslar bir yıl sonra *Les Origines de L'Empire Ottoman* (Paris 1935) adıyla yayımlanmış⁹ ve büyük akisler uyandırmıştı.

⁸ Bu çok uzun ve tezli makale 1953'te İtalyanca'ya tercüme edilerek müstakil bir kitap halinde yayımlanmıştır. Bk. *Alcune Ossevizioni Interno all' Infuleza dele Istituzioni Bizantine sulle Istituzioni Ottomane*, Pubblicazioni Dell'Istituto Per L'Oriente, nr. 50, Roma 1953, 174 sayfa.

⁹ Bu eserin Türkçe tercümesi 1959'da *Osmanlı Devletinin Kuruluşu* ismiyle Tarih Kurumu tarafından neşredilmiştir. Bu kitabın 1936'da Rusça tercümesinin çıktığını bundan kısa bir müddet önce Sayın İsmail Eren'den öğrendim. Eserin Fransızca aslından Prof. Tayip Okıç'ın kalemiyle yapılan Sırpça tercümesi de *Ponjeklo Osmanske Carevine* (Saray Bosna, 1955) adıyla yayımlanmıştır. Kitabın Türkçe 2. baskısı ise Ankara'da 1972'de yayımlanmıştır. Prof. Dr. Filipoviç'in kitabın Sırpçasına yazdığı ön sözün tercümesi için bk. *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Ankara 1972, s. 20-31.

Köprülü, yıllar ilerledikçe çalışmalarını daha ziyade medeniyet tarihinin çeşitli dallarına doğru kaydırды. Hukuk ve iktisat tarihimize alakalı olarak yazdığı ve bu arada Vakıflar Dergisi'nde yayımladığı makaleler bu meyanda sayılabilir. Yine bu devre içinde Köprülü'nün *Belleten*'de çıkan ve her ikisi de birer küçük kitap büyüklüğünde olan *Anadolu Selçukluları Tarihinin Yerli Kaynakları* (Ankara 1943, VII, 1) ile *Osmanlı İmparatorluğunun Etnik Menşei Meseleleri* (Ankara, 1943, VII, 2) adlarını taşıyan iki büyük makalesini de unutmamak gerekir.

1941 yılına kadar milletvekilliği ile Ankara ve İstanbul'daki hocalıklarını bir arada yürüten Köprülü, bu tarihten sonra milletvekilliğini tercih etmek mecburiyetinde kalarak fiili hocalık hayatından ayrılmıştır. Ancak çeşitli kitap ve makaleleriyle ilmi çalışmalarını sürdüren Köprülü, 1943 Şubat ayında T. B. M. Meclisinin mütefikkler yanında harbe girip girmemesi hususunda, gizli müzakereler sırasında yaptığı uzun bir konuşma ile harbe iştirakimizin şiddetle aleyhinde bulunmuş, böylece o, ilk defa olarak siyasi sahada da ağırlığını koymuş oluyordu.

1940 yılında Dr. Adnan Adıvar'ın murahhas müdürlüğü altında yayımlanmağa başlayan *İslâm Ansiklopedisi*'ne 1940-1950 arasında yazdığı 71 makale ile katılan Köprülü'nün bu ansiklopedide yer alan makaleleri arasında *Azeri Edebiyatı* ve *Çağatay Edebiyatı* maddeleri bilhassa zikre değer. Bu arada Köprülü'nün çeşitli istilahlar hakkında yine *İslâm Ansiklopedisi*'nde çıkmış olan makaleleri de unutulmamalıdır. Onun ansiklopediye yazdığı maddelerin hepsi çok uzun yıllar süren ve fiş usûlüne dayanan titiz çalışmalarının bir muhassalası olduğu için büyük bir değer taşır.

1945'te bütçeye kırmızı oy veren 7 milletvekili arasında yer alan F. Köprülü, 1945 baharında diğer 3 arkadaşı ile birlikte verdiği *Dörtlü Takrir* ile memleketimizde yeni bir devrenin başlamasında mühim bir rol oynamıştı. Bu takririn reddinden sonra Eylül

1945'ten başlayarak *Vatan* gazetesinde çıkan makaleleriyle, memlekette ciddi bir muhalefeti başlatmış, 7 Ocak 1946'da ise Bayar, Menderes ve Koraltan ile birlikte Demokrat Parti kurucuları arasında yer almıştı. Bir taraftan *Kuvvet*, *Kudret*, *Vatan* ve diğer gazetelerdeki yazıları, diğer taraftan yurt sathında yaptığı konuşmalarıyla 1946-1950 arasında Demokrat Parti'nin fikriyatını temsil eden Fuad Köprülü, 1946 Temmuzunda yapılan seçimlerde İstanbul milletvekili seçilmiş, çok kesif siyasi faaliyeti yanında 14 Mayıs 1950 umumi seçimlerine kadar geçen devre zarfında yine de ilmi çalışmalarını devam ettirebilmişti.

1950 seçimleri sonunda D.P.'nin iktidara geçmesi üzerine, hariciye vekili olan Profesör Fuad Köprülü, 1955'teki kısa bir fasıla hariç olmak üzere, bu vazifesini 1956 Mayısına kadar sürdürmüş ve Türkiye'nin 1952 Şubatında NATO'ya girişinde kanaatimizce, en mühim rolü oynamıştı. Kendi ifadesine göre, Türkiye bütün tarihi boyunca ilk defa olarak ve müsavi şartlarla milletler arası bir teminata kavuşmuş oluyordu. Aradan geçen 28 yıl, NATO'nun bugün için de Türkiye bakımından ne kadar büyük bir teminat olduğunu gözler önüne sererek Köprülü'yü yukarıdaki görüşünde haklı çıkarmaktadır. Mayıs 1956'da Demokrat Parti'nin iç politikadaki tutumunu tasvip etmediği için dışişleri bakanlığından istifa eden F. Köprülü 1957 seçimlerinden sonra fiili siyasetten çekilmiştir.

Harvard Üniversitesinin daveti üzerine 1958-1959 ders yılını Cambridge'de geçiren Köprülü, orada hem yabancı neşriyatı yakından takip imkânını bularak, uzunca yıllar eksik kalan çalışmalarını tamamlamış, hem de Columbia ve Harvard'da bazı konferanslar vermişti. 1959 yazı ortalarında Türkiye'ye dönen Fuad Köprülü, 1960 ihtilâlinde sonra, siyasî faaliyette bulunmasından çekinildiği için, 6-7 Eylül hadiseleri bahane edilip, tevkif olunarak Yassıada'ya gönderilmiş, 3 ay süren bir mevkûfiyet devresinden sonra tahliye olmuştur.

Daha sonraki yıllarda çalışmalarını F. A. Tansel'in yardımıyla eski kitaplarının yeni baskılarıyla uğraşmakla geçiren Köprülü, 15 Ekim 1965 Cuma günü Ankara'da geçirdiği bir trafik kazası sonunda sol femur kemiğinin kırılması neticesinde düştüğü yataktan kalkamayarak 28 Haziran 1966'da İstanbul'daki Balta Limanı Kemik Hastahanesinde hayata gözlerini kapamıştı. Sultan Mahmud Türbesi karşısındaki eski Köprülü Türbesi'nde babası Faiz Bey ile aynı mezarı paylaşan Köprülü'nün mezar taşının ayak ucundaki tarih, kendisinin ilk doktora talebesi olan merhum Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan tarafından düşürülmüştür.

F. Köprülü, birçok ilmî mecmuanın kurucusu ve müdürü olarak da memleketin ilim ve fikir hayatında mühim rol oynamıştır. İlk cildi 1915'te çıkan *Milli Tettebular Mecmuası*, Türkiyat Enstitüsü'nün organı olarak 1925'ten beri yayımlanmakta olan *Türkiyat Mecmuası* (6 cildi Köprülü'nün müdürlüğü sırasında çıkmıştır), 1931-1939 yılları arasında 2 cilt hâlinde basılan *Türk Hukuk ve İktisad Tarihi Mecmuası*, Ankara'da 1944'de sadece bir cildi basılabilmiş olan *Türk Hukuk Tarihi Dergisi* bunlar arasında sayılabilir. 1936 Eylülünden 1941 Ağustosuna kadar müdürlüğünü uhdesine alarak ilmî bir hüviyet kazandırdığı *Ülkü* mecmuasını da unutmamak lazımdır.

Köprülü'ye yabancı memleketler tarafından verilen ilmî payeler arasında yukarıda zikrettiklerimizden başka şunları da saymak gerekir:

1929'da Çekoslovak Şark Cemiyeti muhabir azalığı, 1937'de Atina Üniversitesi fahrî doktorluk, 1939 sonbaharında Sorbonne Üniversitesi fahrî doktorluk, 1939'da Macar İlimler Akademisi muhabir azalık (1964'de bu azalık Ankara'daki Macar sefaretinde yapılan bir törenle şeref üyeliğine çevrilmiştir), 1947'de American Oriental Society tarafından şeref üyeliği, 1953'de Hür Ukrayna Üniversitesi fahrî doktorluk, 1956'da Karaçi Üniversitesi fahri hukuk doktorluğu, 1959'da Amerika Tarih Cemiyeti şeref

üyeliği, 1964'te School of Oriental ve African Studies muhabir azalığı.

Köprülü, 6 yıla yaklaşan dışişleri bakanlığı sırasında da başta Fransa ve Almanya olmak üzere Yugoslavya, Arjantin v.s. gibi yabancı devletler tarafından verilmiş 8 nişana sahip bulunuyordu.

Çok ihatalı ve tenkidî bir zekâyâ sahip olan F. Köprülü, âdetâ sonsuz bir çalışma gücüne ve Allah vergisi bir sezîş kabiliyetine sahipti. Bu sezîşlerinin gösterdiği yollarda yürüyenler, ortaya koydukları eser ve makaleleriyle Köprülü'nün ne kadar haklı olduğunu ispatlamışlardır. Prof. O. Turan, Prof. İnalçık, Prof. Köymen ve Prof. F. Sümer'in makale ve kitapları bu arada sayılabilir.

76 yıllık ömrünün hemen 60 seneye yakın bir zamanını devamlı olarak yazmakla geçiren F. Köprülü, arkasında 1500'un üzerinde kitap ve makale bırakmıştı. Köprülü'nün yazıları hakkında ilk bibliyografya Şerif Hulusi tarafından 1935'te yayımlanmış, bunu yine aynı yazarın *Fuad Köprülü'nün Yazıları İçin Bibliyografya* (İstanbul 1940) takip etmiştir. S. N. Özerdim'in *Fuad Köprülü'nün Yazıları 1908-1950* (Türk Dili ve Araştırmaları I, 1950, s. 159-248) adlı 3. bibliyografya, Şerif Hulusi'nin hazırladığı iki bibliyografyayı daha geliştirmiştir. *Fuad Köprülü Armağanı* adlı makaleler mecmuasında Osman Turan'ın *Prof. M. Fuad Köprülü* (İstanbul, 1953) başlığı altında Köprülü'nün ilmî faaliyetlerinden bahseden araştırma yazısının sonunda *Fuad Köprülü'nün İlmî Neşriyatı* başlığı altında Köprülü'nün 1912-1950 arasındaki ilmî yazılarını ele alan bibliyografyayı da 4. bibliyografya olarak telakki edebiliriz.

Köprülü'nün ölümünden sonra ise Sami Özerdim'in 1908-1950 arasında kendi eksiklerini tamamlayan yazısı F. A. Tansel tarafından (*Belleten* XXX; sayı 120, ekim 1966, s. 631-632) yayımlandığı gibi. Tansel aynı yazısının 633-635. sayfalarında, Köp-

rülü'nün 1950-1966 arasında neşredilen kitap ve makalelerini ilave olarak vermiştir. Daha sonra yine Tansel *Türk Kültürü* (Haziran 1968, sayı 68)'nde evvelki makalesine yeni bazı ilavelerde bulunmuştur. Bunu takip eden yıllarda eski bibliyografyaların tamamlanabilmesi için tarafımdan neşredilen 3 ayrı makale de şunlardır:

Dr. Orhan F. Köprülü, *Prof. Fuad Köprülü İçin Yazılmış Bibliyografyalar ve Bunlara Bazı İlaveler* (Türk Kültürü, Ankara 1970, VII, 616-620); Dr. Orhan F. Köprülü, *Fuad Köprülü Bibliyografyasına Yeni İlaveler* (Türk Kültürü, Ankara 1972, X, s. 1242-1245); Dr. Orhan F Köprülü, *Köprülü Bibliyografyası'nda Yeni Gelişmeler* (Türk Kültürü Ankara 1975, XIV, s. 52-55).

Ancak her vesile ile belirttiğimiz gibi bu bibliyografyaların yine de birçok eksikleri olduğunu göz önünde tutmak gerekir. Nitekim Sayın İsmail Eren, yakın bir zamanda yayımlamayı ümit ettiği bibliyografya makalesinde 1913'ten başlayarak Köprülü'nün birçok şiir ve makalesinin Slav dillerine tercüme edildiğini yer ve tarihleriyle gösterecektir.

Çok cepheli bir fikir ve ilim adamı olan Profesör Fuad Köprülü hakkında yerli ve yabancı ilim adamları tarafından, 1975'te George Park'ın tespitine göre 65, bizim daha sonraki araştırmalarımıza göre ise 80 kadar makale yayımlanmış olmasına rağmen bunlardan hiçbirisi bir monografi hüviyetinde değildir. Esasen bütün cepheleriyle Köprülü hakkında bir monografi yazmak da pek kolay bir iş değildir. Bununla birlikte evvelce de başka bir yazımızda işaret ettiğimiz gibi bugün için Köprülü hakkındaki en iyi monografi George T. Parkın 1975'te John's Hopkins Üniversitesinde Ph. D. (Doktor) payesini aldığı *The Life and Writings of Mehmet Fuad Köprülü* isimli 432 sayfalık basılmamış doktora tezidir. Garip tesadüf olarak Köprülü hakkında yazılmış olan ikinci bir küçük kitap da yine İngilizce olarak yazılmıştır. *Mehmet Fuat Köprülü, A Study of his Contribution to cultural Reform*

in Modern Turkey Hartford Connecticut 1974) adını taşımakta olup kitabın yazarı Ali Galip Erdican, Amerika'da yaşayan bir Türk'tür.

Biz bu kısa yazımızda elden geldiği kadar Köprülü'nün kısa hayat hikâyesini ve çalışmalarını ancak çok ana çizgilerle gösterebildik. Bu hususta daha fazla bilgi isteyenler gösterdiğimiz bibliyografyalardan faydalanabilirler.

Dr. Orhan F. KÖPRÜLÜ

Indiana Üniversitesi Osmanlı Tarihi
Eski Assoc. Profesörü

I. BÖLÜM

UMUMÎ GİRİŞ

Türk Edebiyatında Âşık Tarzının
Menşe' ve Tekâmülü

SAZ ŞÂİRLERİ, BUGÜN VE DÜN

Aşıkla for-um de-ler
kaybol-du ve ne şa-ir
zaman

Anadolu'nun muhtelif köşelerinde, hatta bugün bile Âşık unvanını taşıyan ve çaldığı sazla kendisinin veya başkalarının şiirlerini terennüm eden şâir-çalgıcılara, yani saz şâirlerine tesadüf olunmaktadır. Panayırlarda, kahvahanelerde, düğünlerde, bir kelime ile umumî toplantılarda, eskiden daha sık rastlandığı halde, yirmi yıldan beri gittikçe azalan, içtamaî mevkilerini ve ehemmiyetlerini kaybeden bu âşıklar, Osmanlı İmparatorluğu memleketlerinde hatta Tanzimat'tan sonra bile, XX. asır başlarına kadar, mühim bir mesleki zümre halinde devam etmekte ve İmparatorluğun her tarafında bunlara tesadüf olunmakta idi. Araştırmalarımızı daha evvelki asırlara doğru uzatacak olursak, maddî manevî mütecannis bir medeniyet sistemi içinde yaşayan bu büyük imparatorluğun içtamaî yapısı içinde, bu Saz şâirlerinin, hükümetin kontrolü altında teşkilâtlanmış hususî bir zümre teşkil ettiğini ve cemiyetin bazı belli sınıflarının bedî ihtiyaçlarını karşılayan hususî bir organizm mahiyetinde olduğunu çok açık bir suretle görürüz.

XIX. asır sonlarında, Garp emperyalizminin siyasi ve iktisadî tazyiki altında maddî ve manevî müesseseleri bozulmağa başlayan ve yeni bir hayat şekli arayan Osmanlı cemiyetinde, Orta Çağ an'anelerini saklayan bu âşıklar zümresinin de artık o şekilde yaşayamayacağı pek tabii idi: İkinci meşrutiyet hareketinden ve bilhassa cumhuriyet rejiminin kuruluşundan sonraki maddî ve manevî inkılaplar, bu zümreyi yaratan ve yaşatan içtamaî şartları kökünden sarsmıştır. Tanzimat'tan beri merkezden muhite doğru yayılmaya çalışan yeni ideolojiler, mektep ve gazete - hatta şu son senelerde sinema radyo- gibi çok kuvvetli ve tesirli yeni telkin ve terbiye vasıtaları, eski hayat görüşünü tamamiyle

değiştirmeye başlamıştır. Memleket içinde her türlü münakale (ulaşım) şebekelerinin ve vasıtalarının mütamadiyen çoğalması, birtakım merkezlerde devlet kapitalizmine dayanan büyük sanayileşme faaliyetlerinin kuvvetle başlaması, medrese ve tekke gibi Orta Çağ an'anelerini saklayan eski müesseselerin kaldırılması, halk terbiyesine gittikçe daha büyük bir ehemmiyet verilmesi, bütün memlekette maddî ve manevî yeni bir hayat görüşünün başladığını ve yeni bir içtimâî nizamın kurulmak üzere olduğunu kat-i sûrette anlatmaktadır.

İçtimâî bünyenin bu derin değişimleri karşısında, Orta Çağ Osmanlı esnaf teşkilâtı (corporation) kadrosu içinde hususî bir sınıf teşkil eden ve kendisine has ideolojik ve edebî an'aneleri saklayan âşıklar zümresi, artık yavaş yavaş ortadan kalkmağa başlamıştır. Esasen daha XX. asır başlarında mesleki teşkilâtları tamamiyle bozulmuş ve büyük merkezlerde ehemmiyetlerini kaybetmiş olan bu âşıklar, ancak memleketin daha içerilerinde, henüz Orta Çağ hayat şartlarını saklayan küçük merkezlerde, ölmüş bir mazinin kalıntıları (survivancees) halinde yaşamakta idiler. Medrese ve tekkenin devam ettirdiği İslâm kültürü XIX. asırdan kalan âşıkların yaşatmaya çalıştığı edebî an'ane bu zümrenin büsbütün ortadan kalkmasına mani oluyordu. Lâkin cumhuriyet devrinin büyük inkılâplarından sonra, bu yeni hayat şartları içinde, Orta Çağ yâdigârı olan bu zümrenin Âşık tarzı dediğimiz -belli kaidelere ve mefhumlara bağlanmış, kendi nevi içinde adeta idâsik bir mahiyet almış- şiir nevinin o şekilde devamına artık imkân kalmamıştır. Esasen her sanat şeklinin, maddî ve manevî muayyen içtimâî amiller te'sirisiyle vücuda geldiğini ve hayatının, o şartların devamına bağlı olduğunu düşünürsek, bunu daha iyi anlarız; mümasıl şartlar altında, aynı hâdiseye başka edebiyatlarda da tesadüf edildiğini söyleyebiliriz.¹⁰

¹⁰ Bu hususta kâfi bir fikir edinmek için, eskiden beri zengin bir halk edebiyatına ve saz şâirlerine malik olan Sırp-Hırvatların, bugünkü vaziyetlerini tedkik etmek çok faydalıdır. Slavistlerin kanaatine göre, Sırp-Hırvatların

epik mahiyetteki halk edebiyatları, Rusların, Ukraynalıların, Bulgarların mümasil mahsüllerinden daha zengin, daha realist ve daha beşeri karakterdedir ve yaratıcı kabiliyetini son zamanlara kadar muhafaza etmiştir. İster Ortodoks, İster Katolik, İster Müslüman, hangi dine bağlı olursa olsun, bu edebiyat bütün Sırp-Hırvatlar arasında yeni karakterleri muhafaza eder. Cenup İslavlarında ilk önce VII., sonra X. asırdan beri bulunduğu bilinen bu halk edebiyatının XIII. asırdan beri birtakım tasviri mahiyette kahramanlık şiirleri vücuda getirdiği malumdur. Önce 1568'de neşrine başlanan bu zengin edebiyat mahsulleri XIX. asır başındaki romantizm cereyanının en coşkun bir zamanında, 1814-1915'de Vuk Karaçiç tarafından neşrolundu; aynı adamın bunu takip eden diğer neşriyatı ve onların muhtelif dillere tercümeleri J. Grimm, Goethe ve başkaları tarafından heyecan ve alâka ile karşılandı. Bu hususta yapılan sair metin neşriyatının ve tedkiklerinin yalnız kısa bir bibliyografyasını vermek bile çok uzun sürer. Hemen umumiyetle Osmanlı İmparatorluğu devrine ait olan bu mahsullerin, bizim için, muhtelif bakımlardan ne kadar ehemmiyetli olduğu pek açıktır. Bununla beraber bu hususta lisanımızda hemen hiçbir şey yazılmamıştır.

Ehemmiyeti hakkında kısaca izahat verdiğimiz bu edebiyat bugün ne halde bulunuyor? Selahiyetli bir alimin tedkiklerine göre **Şarki Slavonya**'da XVIII. asır sonlarına doğru dillerde dolaşan ve taklit edilen bu edebiyattan hiçbir şey kalmamıştır. Daha bir asır önce bu cins mahsüllerin mebzul surette toplandığı **Cenubugarbî Hırvatistan**'da da bu edebiyat hemen ölmek üzeredir. Yalnız **Dalmaçyanın** yabancı tesirlerden uzak kalmış ve patriyarkal hüviyetini saklamış olan dağlık mıntıkalarında hâlâ yaşamaktadır. Fakat bu edebiyatın en iyi muhafaza edildiği sahalar, XIX. asır ortasına kadar feodal Osmanlı beylerinin hakim olduğu Müslüman **Bosna Hersek** ile **Karadağ ve Yenipazar** sahalarıdır. Bu halk edebiyatını terennüm eden şâirler **gusle** (bazı yerlerde gusli, guslaç) adı verilen bir veya iki telli bir saz kullanırlar; **Bosna**'nın şimaligarbisindeki Müslüman şâirler arasında münhasıran ki telli tanbura (tambura veya tamburica) yayılmıştır ki, Bosna Hristiyan şâirleri tarafından da kullanılmaktadır. **Dalmaçya, Hırvatistan, Slavonya**'da da tesadüf edilen bu sazın ismi bile bütün bu sahalarda Osmanlı kültürünün tesirini göstermektedir. Türk halk edebiyat ve musikîsinin, **Asya**'da ve **Avrupa**'da Türklerle beraber veya komşu yaşamış muhtelif kavimler üzerindeki tesirlerden aşağıda ayrıca bahsedeceğimiz için burada bu hususta bir şey söyleyecek değiliz. Son bir mütalâa olarak, Sırp-Hırvat epik halk edebiyatının, ancak coğrafi yahut içtimai sebeplerden dolayı eski an'anelerini muhafaza edebilmiş çevrelerde devam edebildiğini ve bugünkü içtimai şartlar içinde ise, artık yaşamak kabiliyetini kaybettiğini söyleyelim. (M. Murko, **La poesie populaire epique en Yougoslavie au debut du XXI. siècle**, Paris 1929). Müellif bu güzel eserinde, mektep ve gazete gibi yeni halk terbiyesi vasıtalarının bu hususta ne kadar müessir olduğunu anlattıktan sonra, artık sadece zengin bir tedkik mevzuu teşkil eden bu edebiyatın ortadan kalkmasını Yugoslavya'nın içtimai ve medeni terakkisine bir delil olarak gösteriyor ki, tamamiyle haklıdır.

Halk Kitlesinin Âşıklar Hakkındaki Telâkkisi

Âşık kelimesinin tarihi bir ıstılah olarak asırlardan beri Türk edebiyatının muhtelif şubelerinde ne gibi mefhumlar ifade ettiğini ileride göreceğiz Ancak burada bu kelimenin XIX. ve XX. asırlarda Osmanlı İmparatorluğu memleketlerinde ifade ettiği umumî mânâyı kısaca anlatalım. Âşık, halk arasında, umumiyetle saz şâirlerine verilen bir isimdir. Yine halk arasında dolaşan birçok menkıbeler, bunların maddî ve cismanî aşktan manevî ve ruhanî aşk derecesine yükseldiklerini, saz çalıp şiir söylemeyi de ilahi vasıtalarla -yani ya bir mürşidin, pîrin, yahut Hızır peygamberin rüyada, veya hakikatte tecellisi ile- öğrendiklerini anlatır. Görülüyor ki bunlar, halkın telâkkisine göre Hak Âşıkları'dır ve ilham kaynakları daima ilahidir. Çok serseri ve sefiş bir hayat geçiren ve bundan dolayı medrese alimlerinin şiddetli hücumlarına uğrayan birtakım âşıklar hakkında bile, ölümlerinden sonra -hatta bazan hayatlarında- bu türlü halk menkıbelerinin teşekkül ettiğini, tarihi şahsiyetlerinin bir kutsiyet halesiyle çerçelendiğini biliyoruz. İleride tafsîlâtıyla göreceğimiz gibi, bütün bunlar, âşıkların tasavvuf tarikatleriyle -ve bilhassa Bektaşîlikle- sıkı alâkalarından dolayı vücuda gelmiş telâkkilerdir ki, onların halk nazarındaki içtimaî mevkilerini göstermek bakımından çok dikkate değer.

Münevver Sınıfın Âşıklar Hakkındaki Telâkkisi

Âşıklara karşı halkın beslediği bu takdir hürmet hislerine, yüksek sınıfın asla iştirak edemeyeceğini söylemek bile fazladır. Fikir ve zevk seviyesi bakımından halktan tamamiyle ayrılmış olan bu sınıf, medresede, İslâm ilimlerinin, Arap ve İran edebiyatlarının en yüksek mahsullerine iyiden iyiye alışmış bulunuyordu. Daha XI. asırda İran edebiyatı örneklerine göre bir klâsik edebiyat süratle inkişafa başlamış ve klâsik Türk şiiri, XVI.-XVII. asırlarda eserlerini yaratmıştı. Bediî ihtiyaçlarını pek tabii olarak

bu klâsik edebiyat mahsulleriyle tatmin eden yüksek kültür sahipleri, İslâm medeniyetinin Ortodoks ideolojisinden ve dünya görüşünden şüphesiz ayrılamazlardı. Halbuki Orta Çağ İslâm filozoflarının ve ahlâkçıların nazari sistemlerine göre, avam sınıfı, yani geniş halk zümresi, sadece bir koyun sürüsünden ibarettir; onları adaletle idare etmek, yani **çobanlık**, yüksek sınıfın vazifesidir.¹¹

Bütün hakimiyetin ve bütün kudretin, kendisini Allah'ın gölgesi ve bütün halkı kendi kulu sayan mutlak bir hükümdarın şahsında topladığı bir Orta Çağ imparatorluğunda, geniş halk tabakasına karşı bundan başka türlü bir telâkki mümkün olmazdı: Halk musîkîsine ve halk şiirine mahsus her türlü şekiller (ezgi, deyiş, türkû, türkmani, varsağı, vs.) halk arasında rağbet kazanan mevzular (**Geyik Destanı**, **Hamza ve Battal hikâyeleri**, vs.) halk şiirlerinin umumî ölçüsü olan hece vezni daima hakim görülmüştür;¹² şiirlerinin geniş halk tabakası arasında okunması

¹¹ Ahlâk ve siyasete ait İslâm ideolojisini gösteren nazari ve sistematik bütün eserlerde, bu telâkki müşterektir. Fars ve Türk şâirlerinin didaktik manzûmelerinde de aynı fikirlerin tekrar edildiği görülür. Mamafih bunun tamamıyla nazari olduğu unutulmamalıdır. "*Koyunlar çoban için değil, çoban koyun içindir*" diyen şâirin fikri, tarihî realiteye hiç uymaz; fiilî vaziyet bunun tamamıyla zıddıdır. **Orta Çağ Türk-İslâm Dünyasında Milliyet Fikrinin İnkişafı** adı ile neşredeceğimiz eserde bu mesele hakkında etraflı tafsilât verilecektir.

¹² Buna ait tafsilât almak için bakınız: Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşei ve Tekâmülü**, Milli Tettebbular Mecmuası, sayı 1., İstanbul 1915. Bu hususta vereceğimiz birkaç örnek, saz şâirlerinin ve umumiyetle halka mahsus eserlerin ne kadar hakim görüldüğünü pek canlı bir surette göstermeye kâfidir. Eski edebiyat müellifleri ve şâirler, halk arasında okunmağa mahsus basit hikâye kitaplarını, destanları, türkû ve varsağıları daima tezyif ile karşılaşmışlardır: XVI. asır tarihçisi Ali, Anadolu'da ilk Osmanlı padişahları zamanında yetişen **varsağı** söyleyicilerinden bahsederse de, bunları şâir saymaz (**Kunh-ül Ahbar**, c. v. s. 11) Aynı asra mensup tezkireci Âşık Çelebi, halk arasında okunmağa mahsus sade bir eser yazıldığından dolayı Hamzevi'yi şâir saymaz (**Suara tezkiresi**, hususî kütüphanemizdeki yazma nüsha, s.25 a). Yine XVI. asır şâirlerinden Naimî-i Hamidî **Münazara-i Seyf-ü Kalem** adlı eserinde -bütün şâir ve muharrirler gibi- zamanından şikâyet ederken, halk türkûleriyle hakikî şâ-

ve anlaşılması, klâsik bir şâir için adeta bir hakaret vesilesiyle oluyordu.¹³ Büyük Fransız İhtilali'nin yaydığı demokratik prensiplere yabancı olmayan Tanzimat devri mütefekkir ve şâirlerinin -hatta Ziya Paşa gibi "milli dil ve milli edebiyat" meselelerinde ileri ve geniş düşüncelere sahip olduğunu göstermiş bir adamın bile- saz şâirleri ve onların şiirleri hakkında tezyif ve istihkar

irlerin eserleri arasında fark kalmadığını, ilmin ve san'atın takdir edilmediğini şu mısralarla anlatır. (Lâtîfi Tezkiresi, s. 83):

*Bir olmaz vakte irgördük zamanı
Bilir yok asmandan rismanı
En ehliyeğ görür mani yüzünden
Kar(a)oğlan türküsünün şâir sözünden*

XV. asır sonundaki şâirlerden Sinoplu Sefai ile alay etmek isteyen Likâî adlı başka bir şâir "onun *Dîvanının adeta bir destana benzediğini, şehirli ile köylü arasında şöhret bulduğunu*" yazmıştı (Aynı eser, S. 236. Burada Safai'nin adı Nidai şeklinde yazılmışsa da, bunun yanlış olduğu, eski ve sahih yazma nüshalarda Safai olarak kayıtlı bulunmasından anlaşıyor). Saz şâirlerinin çok ehemmiyet kazandığı XVIII. asır şâirleri ve tezkirecileri de, onlar hakkında aynı tezyif hislerini göstermekten geri durmamışlardır: Salim ve Safai Tezkirelerinde, Seyyid Vehbinin, Sünbülzade Vehbinin şiirlerinde tesadüf edilen alay ve tahkirler buna bir örnektir. (Antoloji ciltlerinde, muhtelif asırlara mensup saz şâirlerinden bahsedilirken, bu hususta muhtelif deliller gösterilmiştir). Mesnev-i Mevlâna'nın meşhur şerhini yazdığı için Şarih sıfatını alan Ankaralı İsmail Efendi, şâirleri dörde ayırır ve dördüncüleri şöyle tarif eder: "*Kelâmı sûret ve manâdan hâlî olmakla esvat-ı hayvanat'a lâhık olanlar ki anlar hakkında Yaveguy ve Herzeguy demek sadıktır.*" (Miftah-ül Belâga, s. 7, 8) İşte klâsik edebiyat mensuplarına göre, saz şâirleri bu dördüncü sınıfı teşkil ediyordu.

¹³ XVI. asırda bir Tezkire-i Şuara yazar Âşık Çelebi, o asrın meşhur şâirlerinden Üsküplü İshak Çelebi'den bahsederken şunları söylüyor: İshak Çelebinin gazelleri sade ve külfetsiz bir üslup ile yazıldığı için, hokkabazlar, hânendeler arasında yayılmış. Bir gün İshak Çelebinin de hazır bulunduğu bir düğünde, oyuncularından biri hep onun şiirlerini okumuş; şâir bundan memnun olmuş ve latife yollu: "*Acaba bizim gazellerimiz olmasa bunlar ne okurlardı?*" demiş. Yine o mecliste bulunan ve şâirimizle arası açık olan Şah Kasım adlı bir şâir hemen şu cevabı vermiş: "*Bunlar da olmasa sizin şâirlerinizi kim okurdu?*" Bu hususta daha fazla mâlumat almak için, yukarıda zikredilen yazımıza bakınız: s. 14.

hisleri besledikleri düşünülürse, bu hususta açık bir fikir edinilebilir.¹⁴

Âşıkların Kendi Haklarındaki Telâkkileri

Âşık arasında son zamanlara kadar devam eden bir telâkkiye göre, umumiyette şâirler iki kısma ayrılır:

a- **Kalem şâirleri**; yani, yüksek sınıfa mahsus şiirler yazan klâsik şâirler.

b- **Meydan şâirleri**; yani halk toplantılarında irticalen de şiirler tertip eden ve onları sazları ile çalıp söyleyen saz şâirleri.

Saz şâirleri, kendilerini türlü bakımlardan, klâsik şâirlerden üstün sayarlar. Evvelâ herhangi bir meyzu üzerine, herhangi bir kafiye ile derhal bir manzûme söyleyivermek kudreti, onların başlıca övünme sebepleridir. Hakikaten, klâsik şâirler arasında, irtical denilen bu kudret, çok nadirdir; klâsik nazım kaidelerinin bütün inceliklerine riayet şartıyla irticalin gayet müşkil olduğunu, gerek İran, gerek Türk edebiyat müellifleri daima itiraf etmişler ve her iki edebiyatta da, bu kudrete malik pek az şâir gösterebilmişlerdir.¹⁵ Halbuki bu kadar sıkı ve zor kaidelere bağlı olmayan, **vezin** ve **kafiye** kusurlarını tabîî gören saz şâirleri arasında irtical, bir istisna değil, adeta bir kaidedir. İleride sebeplerini ve mahiyetini uzun uzadıya izah edeceğimiz bu hususiyetten dolayı Azerbeycan Türkleri bir kısım halk şâirlerine **bedyeci** adını verirler ki, **bediheci** (yani bil-bedahe şiir söyleyen) kelimesinin halk dilinde **bozulmuş** bir şeklidir. Saz şâirlerinin klâsik şâirlere üstünlük iddiasında bulunmalarının ikinci sebebi de,

¹⁴ Aynı makalemize bakınız: S. 34: Ayrıca Fuad Köprülü, **Milli Edebiyatın İlk Mübeşşirleri**, İstanbul 1928, Ziya Paşa, **Harabat Mukaddimesinde** saz şâirlerinin eserlerini “eşek anırmasına benzetmek” sûretiyle eski klâsik şâirlerin bu eski telâkkisinden ayrılamadığını göstermişti.

¹⁵ İran ve Türk müelliflerinin, irticalen şiir yazdıkları iddia ettikleri bazı büyük şâirlerden bahsederken anlattıkları hikâyeler, bir hakikat olmaktan çok, adeta bir menkabe mahiyetindedir. İrticalen bir **beyit**, bir **rubai** söylemek mümkün olabilir; fakat meselâ Nefî’ye isnad olunduğu gibi uzun, sanatlı bir kasidenin bu usul ile söylenebilmesine asla imkân yoktur.

şiiirlerini sazları ile çalıp söyleyebilmeleridir. Gerçi XIX. ve XX. asırdaki bazı âşıkların saz çalamadıklarını biliyorsak da bunun, daha çok, meslekten yetişmeyenlerde tesadüf edilen müstesna bir hal olduğunu derhal ilâve etmeliyiz. Esasen saz şâirleri tabirinden de çok iyi anlaşıldığı gibi, meslekten yetişmiş asıl âşıklar arasında, sazı olmayan, saz çalmayan bir şâir tasavvur olunamaz. Klâsik şâirlerimizden Sünbülzade Vehbinin Manisa'da, Keçecizade İzzet Mollanın da Keşan'da başlarından geçen maceralar, bunun çok açık delilidir.¹⁶ Saz şâirleri ileride görüleceği gibi, muhtelif devirlerde türlü türlü çalgılar (meselâ kubuz, kara

¹⁶ İzzet Molla, *Mihnet- i Keşin*, s. 93. Esasen aşağıdaki hikâyelerde de anlaşılaçağı gibi; halk, şâir denince mutlaka saz şâiri anlıyor, saz çalmayan bir şâir olabileceğine ihtimal vermiyordu. Vehbi, Mağnisa'ya naib olduğu zaman, ahali onun meşhur bir şâir olduğunu haber alarak çok sevinmişler. Bir akşam Mağnisanın en ileri gelen ayanından Kara Osman Oğlu Hacı Ömer Ağa, şehrin bütün büyükleri ile beraber şâiri konağına davet etmiş. Meğer herkes İstanbul'dan gelen bu şâiri meşhur bir saz şâiri sanmışlar; onun sazını ve sözünü dinlemek, merakında imişler. Ev sahibi münasip bir fırsat bularak, bütün davetliler namına, biraz saz çalmasını şâire teklif edince, Vehbi, kendini âşık sandıklarını anlamış; kendisinin saz değil, söz şâiri olduğunu anlatmağa çalışmış. Fakat buna karşı, saz çalmayan şâir olabileceğine ihtimal vermeyen Hacı Ömer Ağa muttasıl gümüş telli, sedefli tanburasını takdim ederek, birkaç nağme niyaz edermiş... Bu vakayı eserinde zarif bir şekilde nakleden Keçecizade İzzet Molla, evvelce yalan yahut mübalağalı sandığı bu maceranın Keşan'da kendi başına da geldiğini, çok iri bir adam olduğu için, kendisine Küçük İmam lâkabı verilen imamın da kendisini saz şâiri sandığını alaylı bir eda ile anlatır:

*Keşan camiinde imam-ı sagir
Sagir idi gerçi sığırdan kebir
Dedi: bir iki mah sabreyledik
Dil-i zare ile cevreyledik
İşittik ki, siz şâir-i şahsız
Maarif semavatına mahsız
Değil haddimiz gerçi çaldırmaz saz
Gönül bir nağme eyler niyaz
Meh-i rüzedede etti ibrah-ı tam
Bana "durma, meşket" deyü bir mekam
Dedim : Badce çıkmıştı avazımız
Stanbul'da terkeyledik sazımız!*

düzen, bozuk, tanbura, vs.) kullanmakla beraber, XVII-XVIII. asırlarda en ziyade çöğüre rağbet ettiklerinden, âşık ve saz şâirleri tabirleri ile aynı mânâda olarak çöğürcü kelimesi de dilimizde uzun zamandan beri yerleşmiştir.

Kahvehanelerde, bozahânelerde, mesirelerde, panayırlarda, hulâsa, kalabalık ve hayran bir dinleyici zümresi karşısında çalıp söylediklerinden, birbirleriyle müşaarelerde bulunduklarından dolayı da âşıklar kendilerini klâsik şâirlerin üstünde tutarlar. Geniş halk tabakası içinde âşıkların kazandıkları şöhret ve rağbet, eserleri çok mahdut bir sınıf arasında yayılmış klâsik şâirlerden daha fazla olmuştur. XVII. asırdan başlayarak, imparatorluğun büyük merkezlerinde yetişen saz şâirlerinin, klâsik şâirlere **benzetmek** ve onlardan geri kalmamak gayretiyle, oldukça kuvvetli klâsik edebiyat kültürüne sahip olmaları, **aruz vezni**ni (bilhassa, kullanılması nispeten kolay olanları) ve bazı klâsik nazım şekillerini (**gazel, murabba, müseddes, müstezad** gibi) kullanmağa başlamaları, yabancı terkip ve kelimelere ve klâsik şiire mahsus mefhumlara manzûmelerde gitgide daha geniş bir yer vermeleri, âşıklar arasında, kendilerinin artık bu cihetlerden de klâsik şâirlerden geri kalmadıkları kanaatini doğurdu; bu kanaat, onlar arasında, yavaş yavaş büsbütün kuvvetlendi.

Âşıklar, Hangi İctimaî Muhitlerde ve Nasıl Yetişir?

Muhtelif içtimaî tabakalar arasında nasıl bir gözle görüldükleri kısaca anlattığımız âşıklar hakkında daha etraflı bir fikir edinebilmek için, bunların hangi içtimaî çevrelerde, ne gibi içtimaî şartlar altında yetiştiklerini, mesleki yetiştirme tarzlarını, edebî terbiyelerinin mahiyetini bilmek icap eder. Herhangi bir san'at şeklini anlamak için, herşeyden önce, onu yaratan içtimaî çevreyi maddî ve manevî bütün şartlarıyla öğrenmek zarureti, edebiyat tarihinin bir müteârifesidir. Bu bakımdan, âşık tarzı (yahut âşık edebiyatı, âşık şiiri) dediğimiz sanat şeklini daha iyi anlatmak için, bunu yaratan saz şâirlerinin hangi içtimaî çevrelerde ve nasıl şartlar altında yetiştiklerini izah edelim.

Şehir Muhitinde Âşıklar

XVII – XVIII. asırlardan son yıllara kadar, Osmanlı İmparatorluğunun her köşesinde gördüğümüz âşıklar ve âşık tarzı, bilhassa şehir hayatının verimidir. Muazzam imparatorluk idaresi, Anadolu'da bilhassa Rumeli'de şehir hayatını büyük nispette inkişaf ettirmiş, askerî ve siyasi merkezler imparatorluğun azametiyle mütenasip şekilde büyümüş, iç ve dış ticaret hayatının ve hiç eksik olmayan askerî münakalelerin can damarları olan büyük kervan yolları üzerinde yeni kasabalar kurulmuştu. Balkan Yarımadasında yaşayan bütün Hristiyan kavimlerin "şehir hayatına ait maddî kültür kelimelerini" Türklerden almış olmaları, bunun açık delillerinden biridir.¹⁷

İslâm medeniyetini bilhassa Büyük Selçuklu İmparatorluğunun kurulduğu XI. asırdan beri iyice benimsemiş, temsil etmiş

¹⁷ Roma istilâsından önce Balkanlar'dan coğrafi vaziyete ve iktisadî şartlara göre teşekkül etmiş, bazı Yunan siteleri vardı. Roma hakimiyeti, Helenistik modellere göre bazı yeni siteler kurulmasını ve bazı eski köylerin bir site halini almasını mucib olduysa da, Balkanlar'ın umumî manzarasını ve iktisadî yapısını değiştirmedir. III. asra kadar, Balkanlar, Herodot zamanında olduğu gibi ekinciler ve çobanlar memleketi idi. (M. Rostovtzeff, *La Vie economiques des Balkans dans l'antiquite*, *Revue intern. des etudes balkanique*, aneee, II, p. 396). Bizans devrinde Balkanlar hakkında iza-hata lüzum görmüyoruz. Yalnız Osmanlı fütühatından önceki devirlerde, Balkanlar'da şehir hayatını pek geri olduğunu söyleyebiliriz: Karel Kadlec, bu sıralarda Sırbistan'da hakikî mânâsıyla şehir olmadığını itiraf eder. (*Introdaction à l'etude comparative de l'histoire du droit Pblc des peuples slaves*, Paris 1933, s. 103). Mamafih, Osmanlı hakimiyetinin Balkanlar'da şehir hayatını inkişaf ettirdiğini en iyi gösteren delil, Balkan milletlerinin Türklerden aldıkları kelimelerden en çoğunun şehir hayatına -şehir ve esnaf teşkilâtına, küçük sanat isimlerine, yapıya ve yapı malzemesine, binanın muhtelif kısımlarına, ev eşyasına, şehir yemeklerine, vs.- ait olmasıdır. Türklerin Balkanlar'da inkişaf ettirdikleri bu şehir hayatının ve teşkilâtının, Orta Zaman Şark şehirleri tipinde olduğunu söylemek bile fazladır. Bu hususta toplu ve sağlam malûmat almak için, Balkan tedkiklerinin büyük mütehassısı aziz dostum Prof. P. Skok'un şu mühim makalesine bakınız: *Restes de la langue turgue dans les Balkans*, aynı mecmuada, s. 585-98).

ve o medeniyetin umumî çerçevesi içinde **Anadolu**'da yeni bir Müslüman-Türk Kültürü yaratmağa başlamış olan Osmanlı İmparatorluğu bunu kuvvetle geliştirerek **Balkanlar**'a yaymıştı. **İslâm dinî** ve **Türk dili** gibi iki büyük temsil vasıtasına dayanan imparatorluğun büyük merkezlerinde, ilk mektepler, medreseler, tekkeler, kütüphaneler, asker ocakları, Müslüman-Türk kültürünü halkın muhtelif tabakalarına yaymak hususunda büyük bir faaliyet gösteriyorlardı.¹⁸ XVI-XVIII. asırlarda imparatorluğun **Asya ve Avrupa**'daki büyük şehir ve kasabalarında oldukça kalabalık münevver bir sınıf vardı ki, İslâm ilimlerini ve edebiyatlarını lâyıkıyla kavramıştı; maddî refah ve servetle birlikte bu

¹⁸ Osmanlı İmparatorluğunun **Balkanlar**'daki Türkleştirme ve İslâmlaştırma faaliyeti, XV. asırdan başlayarak, XVI.-XVII. asırlarda büyük bir inşaf göstermiştir. Kültürel bakımdan Balkan milletlerinden yüksek bir seviyede bulunan Türklerin bu siyasi hakimiyeti, Müslüman-Türk medeniyetinin **Balkan**, hatta daha geniş bir ifade ile **Cenubşarkî Avrupa** memleketlerinde, çok büyük medenî tesirler yapmasını sağlamışlardır. Osmanlı hakimiyeti yıkıldıktan çok sonra bile, bütün o sahalarda Türk kültürünün derin izlerini bulmak hâlâ mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu, buralarda keşif ve devamlı bir iskân siyaseti takip ederek **Anadolu**'dan Türk kabilelerini ve muhtelif şehirlerden türlü sanatlara mensup insanları getirip yerleştirmiş, askerî ve siyasi yollar üzerinde yeni köyler kurmuştu; fakat yerli halkın İslâmlaşması ve Türkleşmesi de kuvvetle devam ediyordu. Bir taraftan **Arnavutluk ve Bosna** gibi memleketlerde eski iktisadî ve idari imtiyazlarını saklamak isteyen feodal aristokrasi, diğer taraftan **Balkanlar**'da bulunan heteredoks Hristiyan taifeleri (Paulisiyenler gibi) buraların İslâmlaşmasında büyük amil olmuştur. Türk unsurlarında Türkleşme hususunda yardımcı oldukları muhakkaktır. İslâmiyeti kabul eden yerli unsurlardan idare ve siyaset alanına girmek isteyenler, medreselerde Türk dilini ve edebiyatını lâyıkıyla öğreniyorlardı. XV-XVI. asırlarda **Rumeli** şehirlerinden, hatta **Arnavutluk, Bosna, Macaristan** sahalarından yetişmiş Türk şâirleri pek çoktur. Evliya Çelebi, bütün bu sahalarda İslâmlaşma işinin ne kadar kuvvetlenmiş olduğunu ve Türk kültürünün nasıl kökleştiğini canlı tablolar halinde yaşatmaktadır. **Şarkî Balkan** memleketlerinde her şeye rağmen hâlâ yaşayan Türk unsurundan başka, **Yugoslavya ve Arnavutluk**'un Müslüman Sırp-Hırvatlar ve Müslüman Arnavutlarla meskun sahaları, Türk kültürünün izlerini hâlâ saklıyor. Aşağıda bütün Balkan milletlerinin halk edebiyatlarında Türk hakimiyetinin ve Türk kültürünün nasıl inikas ettiğini izah edileceğiz.

yüksek kültür havası, uzun asırlar boyunca, daha aşağı seviyedeki diğer içtimâî sınıflara da geçerek, umumî zevk ve fikir seviyesini yükseltmişti: Buralarda, muntazam bir tahsil görmedikleri, hatta bazan hiç okuyup yazma bilmedikleri halde, bu kültür çevresi içinde inkişaf eden fitri istidatları sayesinde, aruz ile klâsik nazım kaidelerine uygun oldukça güzel şiirler yazan ümmî şâirlere de tesadüf oynuyordu.¹⁹

Şehir ve kasabalarda, muhtelif içtimâî tabakalara mahsus ayrı ayrı kahvahaneler, bozahaneler, meyhaneler, gibi umumî yerler vardı. Bazı büyük kahvehanelerde çalgı ve köçek takımları da bulunurdu. İşte bu kahvehanelerden bazıları, bilhassa âşıkların toplantı yerleri idi. Onlar belli mevsimlerde buralarda toplanırlar, sazlarla şiirler terennüm ederlerdi. Büyüklerin ve zenginlerin konaklarında, saraylarında da çöğürçülere tesadüf edilirdi. Hükümetin kontrolü altında muntazam bir teşkilâta malik olan bu âşıklar, panayırlar gibi geçici toplantı yerlerinde kurulan kahvahanelerde bulunurlar memleketi dolaşırlar, tekkelerde ve bilhassa her köşeye dağılmış olan Bektaşî tekkelerinde-

¹⁹ Edebiyatımızda buna birçok misaller bulunabilir: XVI. asrın ilk yarısında şöhret kazanan İstanbullu Enverî, asıl ismi ve lâkabiyle Mürekkepçi Memî dostu ve takdîrkârı olan tezkireci Âşık Çelebinin sarîh ifadesine göre, tam mânâsıyla ümmî bir adamdı; ömründe mektep görmemiş, harf şekillerini bile öğrenememişti. Bitpazarında Uzunçarşı ağzında bir dükkânda iğnecilik eder ve mürekkep satardı. Âşık Çelebi diyor ki: "Amma ümmîlikle bu meretebe hayal-engiz ve manidar eş'arı, nevadır-i alemde ve garaib-i ahval-i Benî Adem'den idi." Muasırları ile birtakım lâtifelerini kaydeden Âşık Çelebi, onun çok beğendiği şu beytini tesdis etmek suretiyle de takdirini gösteriyor:

*Nideyim sahn-i çemen seyrini, cânânım yok
Bir yanımcı salınır serv-i hırâmânım yok*

Esnaf tabakasından yetişmiş ümmî bir adamın, klâsik şâirler silsilesi içine girecek derecede güzel şiirleri ile şöhret kazanması, kendi fikir istidadiyle beraber, bilhassa, yetiştiği çevrenin yüksek kültür seviyesini de anlatabilir. Eski edebiyatımızda buna daha birçok misaller bulabiliriz. Bunu gördükten sonra, ümmî saz şâirlerinin mevcudiyeti artık hayrete değer bir hâdise teşkil etmez.

büyüklerin ve zenginlerin konaklarına misafir olurlardı. Başka esnaf teşekküllerinde olduğu gibi, âşıklar teşkilâtında da **çırak**-lıktan başlayarak âşık oluncaya kadar geçirilmesi icap eden birçok devreler vardı. Bilhassa, büyük, şöhretli âşıkların etrafında, saz şâirliğine meraklı, istidatlı birçok genç **çırak** olarak toplanırlar, üstattan bir çok **mahlâs** -yani şiirlerinde kullanacakları bir ad- alırlar, âşık olmak için zaruri olan edebi ve mesleki terbiyeyi gördükten sonra **fasıllara** girmeye başlarlar, memleket içinde uzun seyahatlere çıkarlar, nihayet âşık olurlardı. Ekseriyetle küçük esnaf tabakasından, şehir ve kasabada günlük çalışması ile yaşayan fakir halk arasından, yahut muhtelif askerî sınıflardan yetişen bu **âşıklar**, bir tahsil görmemekle beraber, şehir hayatının kültür havası içinde, istidatlarına göre, klâsik şiire ve musikîye, tasavvuf felsefesine, İslâm dinine ve tarihine, evliya menkıbelerine, İran ve Türk edebiyatlarında çok kullanılan **mitolojik** ve **lejander** motiflere ait birçok bilgiler edinirler, İran edebiyatının Hafız, Sa'dî gibi büyük şahsiyetlerinin eserlerine bile yabancı kalmazlardı. Aralarında, az çok tahsil görenlerden, küçük idare işlerinde ve kâtiplik vazifesinde bulunanlar da olurdu. XVII. asırdan başlayarak, -esasen yabancıları ve tabiatıyla yapmacıkla karışık bir hayranlık besledikleri- klâsik şiirin bunlar üzerinde çok büyük bir cazibesi olmuştur ki, sonraki asırlarda bunun büsbütün arttığını birçok örnekleri ile görüyoruz.

Köy ve Aşiret Çevrelerinde Âşıklar

Büyük kültür merkezlerinden uzak köylerde ve **göçebe** yahut **yarı göçebe** -aşiret-ler arasında yetişen Âşıklar'a gelince, bunlarla şehir hayatının ve kültürünün yarattığı Âşıklar arasında mühim bir ayrılık olacağı pek tabiidir. Asıl halk edebiyatı zevkine daha yakın olan, başka bir ifade ile, içinden yetiştikleri ve kendeseni ve hitabettikleri **köylü sınıfının** duygularına ve telâk-kilerine tercüman olmak mecburiyetinde bulunan bu köy ve aşiret şâirleri, klâsik şiir tesirinden ve **aruz vezninden** oldukça uzak kalmışlardır; lakin, içtimâî muhit farklarının büyüklüğüne

bakarak, bu yaptığımız ayırmayı mübalağalı ve yanlış bir tarzda tefsir etmemelidir: Şehir ve köy Âşıklarını birbirlerinden ayıran çok açık içtimâî muhit farkına karşı, bunları birbirine yaklaştıran diğer birtakım kuvvetli amiller de vardır:

1- Köy, hiçbir zaman civarındaki şehir ve kasabalılardan tamamıyla ayrı bir hayata malik değildir; bunun gibi aşiretler de yaylak ve kışlakları mıntıkalarında bulunan şehirlerin tesirinden uzak kalamazlar; iktisadî zaruretlerin doğurduğu bu kuvvetli rabitalar, uzun asırlar esnasında, maddî ve manevî kültür tesirleri yaratır.

2- Şehir hayatının ve kültürünün yarattığı âşık, nasıl klâsik şâirin ve klâsik şiirin çekiciliğine ve manevî nüfuzuna kapılmışsa, köy ve aşiret çevresinde yetişen saz şâiri de, daha yüksek bir kültürün sahibi ve temsilcisi olan şehirli âşık kendisine ideal bir örnek saymaktan kendini alamaz Bu hâdiseyi yalnız bizde değil, bütün milletlerin edebiyat tarihlerinde daima tesadüf edilir.

3- Köy ve aşiret çevresindeki âşık, muhtelif seyahatlerinde şehir ve kasabalardaki meslekdaşları ile mutlaka münasebete girmiş ve şehir hayatına ve kültürüne yabancı kalmamış olduğu gibi, şehirli âşıklar da devamlı semahatları ile, her muhitte bağlar tesis etmişler, tesirlerini her tarafa yaymışlardır.

4- Tekkelerin ve bilhassa Bektaşilik gibi heteredoxe tarikatlere mensup tekkelerin verdiği edebî ve tasavvufî kültür, muhtelif içtimâî çevrelerde birbirinin aynidir: Köylerde ve göçebeler arasında çok yayılmış olan kızılbaşlık talimatı da bundan çok farklı değildir. Hangi muhitte yetişirse yetişsin, umumiyetle âşıklar üzerinde Bektaşilik tesiri bulunduğunu ise yukarıda söylemiştik.

İşte, bütün bu gibi amiller, köy ve şehir saz şâirleri arasındaki farkların derinleşmesine mani olmuş ve XVII. asrın ilk değilse bile, son yarısında âşık tarzı, âşık şiiri dediğimiz, belli kaidelere malik, yani "kendi nevi içinde adeta klâsikleşmiş" hususî bir edebiyatın vücade gelmesine pek çok yardım etmiştir.

Âşık Tarzı Ne Demektir?

Yanlış bir telâkkiye yer bırakmamak için hemen şu ciheti tasrih edelim ki, daha XVI.-XVI. asırlarda da Osmanlı İmparatorluğu memleketlerinde saz şâirleri vardı; araştırmalarımızı diğer MMP Türk memleketlerine ve daha eski asırlara kadar genişletecek olursak, Müslümanlığın zuhurundan evvel Asya'da kurulmuş eski Türk imparatorluklarında da bu şâir-çalgıcılara tesadüf ederiz. Ancak, biz âşık edebiyatı dediğimiz zaman, sadece XVI.-XX., hatta XVII.-XX. asırlar esnasında Anadolu'da yetişen ve oldukça mebzul eserleri ve edebi an'aneleri zamanımıza kadar devam edip gelen saz şâirlerine mahsus şiir tarzını kasdetmekteyiz. Daha eski saz şâirlerine ait olarak bundan önceki devirlerden kalan edebi metinler yok denecek kadar az olduğu için, o hususta, metinlere dayanan müspet ve tarihî mahiyette edebi izahlara girişmeğe imkân yoktur. Bu menşeler meselesi hakkında bu kitabımızın ilk kısmında edebi sosyoloji bilgilerinin neticelerine ve Türk edebiyatının umumî tekâmülü hakkındaki tetkiklerimize dayanarak, tarihî esaslara müstenit oldukça kuvvetli faraziyeler ileri sürmekte iktifa edeceğiz. Diğer Türk şubeleri hakkında ise, bilhassa Azeri Türkleri ve Hazar ötesi Türkmenleri arasında yetişen âşıklar ve eserleri hakkında, kitabımızın son kısmında, kısa fakat toplu ve terkibi malûmat vereceğiz Türk edebiyatını "eski ve yeni bütün Türk şubelerini göz önünde bulundurarak mukayeseli bir suretle ve bir bütün şeklinde tetkik etmek" lüzumunu otuz sene önce ilk defa ortaya atan bir adamın, hatta sadece Osmanlı edebiyatına mahsus meselelerden bahsederken bile, üzerinde daima çok kıskanç davrandığı bu prensipten ayrılması, elbette tasavvur olunamaz; lâkin, kitabımızın asıl mevzuunu teşkil eden ve üzerinde uzun uzun durulan mesele, Osmanlı İmparatorluğu memleketlerinde yetişen saz şâirleri ve bilhassa onların vücuda getirdikleri -bizim kısaca âşık tarzı, âşık edebiyatı dediğimiz- belli kaidelere, kalıplara, belli ideolojiye bağlı, hususî -oldukça zengin- şiir tarzıdır.

Âşık Tarzının, Asıl Halk Edebiyatından Ayrılığı; Onu Terkip Eden Başlıca Unsurlar

Yukarıdan beri verdiğimiz izahat, âşık tarzının, Osmanlı İmparatorluğundaki şehirlerde teşekkül ettiğini anlatmıştır. Galiba XVI. asırda inkişafa başlayarak XVII. asrın son yarısında artık iyice teşekkül etmiş olan âşık tarzının, sonraki tekâmül safhalarını ve merkezden muhite, yani şehir ve kasabalardan köylere ve göçebe aşiretler arasına doğru icra ettiği tesiri, ileriki bölümlerde bütün teferruatıyla göreceğiz. Burada şimdilik onun tarihi teşekkülünü ve bu sanat şeklini vücuda getiren başlıca unsurların menşe' ve mahiyetlerini kısaca izah ederek, böylece âşık tarzının umumî karakterlerini ve hakiki hüviyetini kavramak imkânını hazırlamak istiyoruz.

Her şeyden önce şu ciheti tebaruz ettirmek lâzımdır: Âşık tarzı, birçoklarının hâlâ zannettikleri gibi, bir halk sanatı değildir; doğrudan doğruya folklor -yani halk bilgisi- denilen disiplinin tetkik sahasına giren anonim halk edebiyatı ile Âşık Edebiyatını, mahiyetleri bakımından birbirinden ayırmak lâzımdır. Bu meseleler hakkında daha 1914-1915'de neşrettiğim muhtelif yazılarda bu lüzumu gayet açık olarak gösterdiğim gibi, sonraki yazılarımızda da, fırsat düştükçe, bu ayırma lüzumu hakkında ısrar etmiştim. Bütün bunlara rağmen, bu mevzua ait yazılan bir çok yazılarda, âşık edebiyatının mahiyetini iyice kavrayamamak yüzünden, bunların birbirine karıştırıldığını ve hatta bazı muharrirler tarafından buna karşı haklı itirazlarda bulunulduğunu görmekteyiz. Âşıklar ve âşık tarzı hakkında yukarıda verilen ve onların bilhassa içinde inkişaf ettikleri içtimâî muhitleri gösteren umumî izahat, bu noktayı lâyıkıyla aydınlatmıştır sanıyorum. Büyük şehir ve kasabalardan uzak köylere ve aşiretler arasına, büyüklerin ve zenginlerin saray ve konaklarından tekkelere ve kahvehanelere, asker kışlarına, sınır kal'alarına kadar muhtelif içtimâî muhitlere yayılan ve kendisine dinletici zümreleri temin eden âşık edebiyatı ve musîkisi, yaptığı bu içtimâî vazifeyi

muhtelif cepheli olmasından da kolaylıkla anlaşılabilir ki, türlü menşe'lerden gelme -yalnız **edebî** değil, aynı zamanda **müzikal**-muhtelif sanat unsurlarının birleşip kaynaşmasından vücuda gelmiş, kendisine mahsus yeni karakterlere malik, yeni bir terkipdir.

Âşık Tarzında Eski Halk Edebiyatı Unsurları

Bu yeni terkibi vücade getiren muhtelif unsurlar arasında, en başta, eski Türk halk edebiyatı ve halk musîkisi unsurlarını zikretmek icap eder. Bir defa âşık tarzında **müzikle şiirin** birbirini tamamlayıcı mahiyette devam etmesi, asıl halk edebiyatının -çok eski bir geçmişten gelen- değişmez bir karakterinin devamını göstermek bakımından çok mânâlıdır.

Metrik bakımdan da âşık tarzında halk edebiyatının büyük tesiri göze çarpar: Evvelâ **hece vezni**, sütun Türk şubelerinin halk şiirlerinde olduğu gibi âşık şiirlerinde de hakimdir. Gerçi biraz aşağıda izah edeceğimiz gibi, **aruz** vezninin de âşıklar tarafından kullanıldığını biliyoruz; fakat buna rağmen, klâsik şâirlerin **parmak hesabı** diye tezyif ettikleri milli vezin daima hakiyetini muhafaza etmiştir. **Kafiye** hususunda, âşıklar, klâsik şiir nazariyecilerinin fikirlerine değil, eski halk edebiyatı an'anelerine uymuşlar, yarım kafiye (assonance) uygun görmüşlerdir. Nazım şekillerinde yine aynı tesiri görüyoruz. **Türkü, türkmani, varsağı, ezgi, deyiş, kayabaşı, üçleme** gibi sırf müzik bakımından verilen ve bazıları bu havalarda **etnik** menşeyi gösteren şekiller, sonra **koşma, mani** gibi diğer şekiller, hep bunu kuvvetlendirmektedir. İleride bu şekilleri ayrı ayrı bahsederken, bu cihetleri gerek edebi gerek tarihî bakımdan etrafla izah edeceğiz. Şekle ve mânâyâ ait edebî sanatlar bakımından da, âşık tarzında yine kuvvetli halk edebiyatı unsurlarını bulmaktayız: âşık edebiyatının **alliteration, cinaslar, teşhis ve intak, münazara, atasözleri kullanmak** gibi birçok hususiyetleri, muhtelif Türk şubelerinin halk edebiyatlarında eskiden beri vardır. Umumiyetle

ifade tarzında, birçok mecazlarda, lisan ve uslupta eski halk edebiyatından gelen birtakım hususîyetleri, âşık tarzı mahsullerinde açıkça görmekteyiz.

XVI. asırda ve XVII. asrın ilk yarısında yetişen âşıklarda, bu halk edebiyatı unsurlarının daha kuvvetli, daha göze çarpar mahiyette olduğu muhakkaktır. Eski Oğuz kabileleri arasında İslâmiyetin kabulünden önce ve sonra gördüğümüz ozan adlı saz şâiri tipinin, yavaş yavaş, türlü türlü içtimâî amillerin tesiri altında nasıl değiştiğini ve o tipin yerine Şarkî ve Garbî Anadolu'nun büyük şehir ve kasabalarında âşık tipinin yer aldığını, sonraki bahislerde bütün tafsilâtıyla göreceğiz. Bu bakımdan, âşık edebiyatında eski ozanlara mahsus edebî an'anelerin birçoğunun -tabii, muhitin ve zamanın icaplarına göre az veya çok bazı değişikliklere uğramakla beraber- devam etmesi, içtimâî bir zarurettir. Ancak, XVII. asrın son yarısında, bilhassa Gevherî ve Âşık Ömer'den sonra, bu eki halk edebiyatı ve halk müziği unsurlarının zayıfladığını, azaldığını, şimdi bahsedeceğimiz diğer unsurların -yani tekke edebiyatı ve klâsik edebiyat unsurlarının- ise kuvvetlendiğini göreceğiz.

Âşık Tarzında Tekke Edebiyatı Unsurları

Âşık tarzını vücade getiren unsurlardan bir kısmı da, XIII.-XVI. asırlar arasında Türk memleketlerinin her tarafında büyük inkişaf gösteren tasavvuf tarikatlarına ait tekkelerdeki -az çok populaire mahiyette- Türk edebiyatının geçmiş unsurlarıdır. Mensuplarını topladıkları içtimâî muhitlere göre, bunlardan bazıları daha ziyade şehir ve kasaba tarikatı olarak, bazıları ise köy ve aşiret tarikatı olarak tasvif olunabilir. Göçebe Türkmenler arasında, bu tarikatlardan bazılarının -faaliyet çevrelerinin maddî ve manevî şartlarına uymak mecburiyetiyle- büyük değişiklikler gösterdikleri, meselâ şehirlerde hükümetin dinî siyasetine uyarak ortodoks -yani sünîî akidelerine uygun- bir mahiyet gösterdikle-

ri halde, aşiretler arasına tamamiyle heteredoks -yani, Müslümanlık akidelerinden uzaklaşmış- bir hüviyet alarak dinî zümreler (sectes) teşkil eyledikleri malumdur. Türklerin dinî tarihine ait birçok yazılarımda etrafiyle izah etmiş olduğum bu hâdiseler hakkında burada en küçük bir istitrada bile kalkışmayacağım. Bilhassa Anadolu'nun, XIII. asırdan başlayarak XVII. asır başlarına kadar çok mühim tarikat faaliyetlerine ve hareketlerine sahne olduğu ve Rumeli fütühatından sonra bu faaliyetlerin Balkanlar'a da yayıldığı bilinmektedir. Yesevî, Hayderî, Kalenderî, Babai, Edhemî, Şemsî, Camî, Bektaşî, gibi daha çok heteredoks bir mahiyet gösteren tarikatlerle Mevlevî, İshakî, Kadirî, Halvetî, gibi tarikatlerin, Osmanlı İmparatorluğunun her sahasında her sınıf halk arasında tasavvuf kaidelerini yaymak hususunda büyük rolleri olmuştur. Propagandalarını köy ve aşiret çevrelerinde daha fazla bir kuvvet ve ile yayan heteredoks tarikatlerde, daha XII. asırdan başlayarak, Türk dili ve hece vezni ile Türk halk edebiyatı örneklerine uygun bir şekilde yeni bir şiir nevi vücuda gelmişti. Orta Asya'da Ahmed Yesevi ile başlayan bir tekke edebiyatı, XIII.-XVI. asırlarda Anadolu'da büyük bir inkişaf göstermiş ve bilhassa büyük mutasavvıf şâir Yunus Emre'den sonra kuvvetli ve manevî nüfuz kazanarak, Ortodoks tarikatlere mensup derviş- şâirler tarafından o tarzda şiirler yazılmıştır; mamafih bu şiir tarzının en ziyade heteredoks tarikatler arasında inkişaf ettiğini ve oedii kıymet bakımından en orijinal, en kuvvetli mümessillerini -Kaygusuz Abdal, Hatayî, Pir Sultan Abdal gibi- Bektaşiler ve Kızılbaşlar arasında bulduğu muhakkaktır.

Dil, vezin, nazım şekilleri ve hususîyetleri, ifade tarzı bakımlarından Türk halk edebiyatının birçok unsurlarını almış olan bu tekke edebiyatı, ideoloji itibariyle doğrudan doğruya klâsik İslâm kültürüne bağlıdır. Âşık Yunus'un sade bir dille ifade ettiği fikirler, meselâ Mevlânâ'nın Farsça şiirlerindeki fikirlerden başka bir şey değildir. Her ikisi de neo-platonisme (yeni Eflâtunculuk) pankheisme idealiste mesleğinin prensiplerine bağlı kalmışlardır. Bu fikirleri ya medresede İslâm felsefesini tahsil edenler,

yahut, bir tasavvuf tarikatine intisab ederek, yıllarca, tekke muhiti içinde dervişlik yolunun erkan ve âdabını öğrenenler lâıyıkıyla anlayabilirler. İşte bu ikinci kısım insanlar arasında, ümmî oldukları halde, tasavvuf felsefesinin bütün inceliklerini öğrenmiş olanlar pek çoktu. Her tarikat mensubu, kendi mesleklerinin propagandasını mümkün olduğu kadar geniş bir nispette yapmak için, imkân derecesinde sade bir dille ve halk edebiyatını an'anelerine uygun eserler yazıyorlardı. Her tarikatın edebî mahsulleri, kendilerine mahsus erkan ve âdabı ve kendi velilerin menkabelerini terennüm eden hususî birer propaganda vasıtası idi; fakat, ister ortodoks, ister heteredoks bütün tarikatlerin birtakım müşterek ve umumî felsefî-ahlâkî prensipleri, evliya menkıbelerine ait müşterek an'aneleri vardı ki, işte bu müşterek telâkkiler, şehirlerden köylere ve aşiretlere kadar memleketin bütün çevrelerinde, her türlü tasavvuf propagandalarını kolaylıkla karşılayacak psikolojik bir vaziyet yaratmakta idi. Bütün bu amillerin tesiri altında, muhtelif halk tabakaları arasına yayılmış olan tekke edebiyatının bu populaire mahsullerinden başka, bir de aruz ile klâsik şiir kaidelerine uygun olarak vücutte getirilmiş yüksek sınıfa mahsus bir kısım tekke edebiyatı mahsulleri daha varsa da, bunun mevzuumuzla yakın bir alâkası yoktur.

İşte mahiyetini ve tekâmülü üzerinde müessir olan içtimai şartları en umumî tarzda hulâsaya çalıştığımız bu tekke edebiyatından geçen muhtelif unsurlar, âşık tarzının teşekkülü üzerinde amil olmuştur: Meselâ, XVI. asırdan sonra saz şâirleri için artık umumiyetle âşık kelimesinin kullanılması ve Oğuz şâir-çalgıcılarına verilen ozan tabirine ancak tezyif ve tehzil ifade etmek, tekke edebiyatının tesiri altında olmuştur: Çünkü mutasavvıf şâirler, daha XIII. asırdan beri, kendilerini diğer şâirlerden ayırmak ve bu suretle ilham kaynaklarının kudsî ve ilahî mahiyetini göstermek için âşık ünvanını kullanıyorlar, beşerî ve dünyevî ihtiraslarını terennüm edenlere verilen şâir ünvanını kabul etmiyorlardı. Türkçe yazan tekke şâirlerinin kendi manzûmelerine şiir demeyerek ilahî, nefes adını vermeleri de, hep bu düşünce-

nin mahsulüdür. XVI-XVII. asırlarda,, maddî ve manevî kültür seviyesi yükselmiş, tekkelerin yaydığı tasavvuf havasıyla dolmuş büyük şehirlerde yetişen saz şâirleri, iptidâî köy ve aşiret çevrelerinde yetişen eski seleflerinin taşıdığı **ozan** adını elbette kabul edemezlerdi; binaenaleyh, kendilerine yabancı saymadıkları mutasavvıf şâirler arasında zaten kullanılmakta olan **âşık** unvanını kullanmağa başladılar. Esasen bu saz şâirleri, o devrin umumî modasından ayrılamayarak, mutlaka birer tarikata mensup bulunuyorlardı. Bilhassa askerî sınıflar arasında yetişen âşıklar, umumiyetle **Bektaşî** idiler. XVI-XVII. asırlarda Bektaşîliğin ve Bektaşî tekkelerinin bütün imparatorluk memleketlerinde, büyük askerî ve iktisadî merkezlerden ıssız dağ başlarına kadar nasıl kuvvetle yayıldığını düşünürsek, bunu daha iyi anlarız. Bu asırlarda bir takım âşıkların isimlerinin başında **kul** lâkabını kullanmaları da (meselâ Kul Mehmed gibi), yine tasavvuf ve bilhassa Bektaşîlik tesiriyledir: Çünkü **Yesevî**, **Nakşibendî** ve **Bektaşî** şâirlerinin ekseriyetle bu kul lâkabını kullandıklarını biliyoruz. Âşık tarzının tekke edebiyatından aldığı unsurlar, en ziyade tasavvuf felsefesine ve ahlâkına ait birtakım umumî telâkkilerle, Hallac-ı Mansur ve Nesimî gibi facialı akıbetleri umumî muhayyile üzerinde derin izler bırakmış, büyük velilere ait menkabelerden ibaret gibidir. Maamafih klâsik şiir üzerinde **tasavvuf** tesiri nasıl sathî kalmışsa, âşık tarzı üzerinde tekke edebiyatı tesiri de çok **dışta**, zayıf bir boya mahiyetinde kalmış, onun asıl ruhuna girememiş, lâdinî (**profane**) mahiyetini bozamamış, hayatın her günkü hâdiselerine karşı olan derin ve samimî alâkasını kesmemiştir.

Âşık Tarzında Klâsik Edebiyat Unsurları

Âşık tarzının teşekkül ettiği XVI-XVII. asırlar, Türk klâsik edebiyatının en yüksek inkişaf derecesine vardığı, asırlarca örnek olarak kullandığı İran edebiyatına karşı beraberlik ve hatta üstünlük davasına kalkacak kadar şuurlandığı bir devirdir. İmparatorluğun büyük merkezlerinde, şehir ve kasabalarında, yalnız

yüksek sınıfı değil, orta halk tabakaları bile bu edebiyatın birtakım mahsullerine yabancı kalmıyorlardı: Daha XIII.-XV. asırlar arasında bu edebiyatın az çok **populaire** mahiyette manzum eserleriyle -meselâ Âşık Paşanın **Garib-name**'si, Süleyman Çelebinin **Mevlid**'i, Yazıcı Oğlunun **Muhammediyye**'si gibi-, birçok tanınmış şâirlerin, nispeten sade, hatta **terkîbsiz** bir dille yazdıkları **gazeller** ve **murabbalarla** istiy nas etmiş, umumî toplanlılarla onları dinlemeğe alışmış olan şehir halkı, hele sonraki asırlarda, bu edebiyata hiç yabancı değildi. Meddahlar, kıssahanlar, **şehnameciler**, umumî yerlerde İslâm tarihi ve İran tarihinin ve İran destanının kahramanlarına ait hikâyeler ve şiirler okuyorlar, **klâsik** **musikî** kaidelerine göre bestelenen **gazel** ve **murabbalar**, eğlence meclislerinde, düğünlerde, toplantılarda terennüm olunuyor, şehir ve kasaba halkının dillerinde dolaşıyordu. **Veys-ü Râmîn**, **Varka** ve **Gülşah** ve bilhassa **Leylâ** ile **Mecnun**, **Ferhâd** ile **Şîrîn** gibi İran romanları, şehirlerde halk arasında pek yayılmıştı. Klâsik İslâm kültürünün ve klâsik edebiyatın büyük Osmanlı merkezlerindeki bu kuvvetli tezahürleri aynı içtimâî ve edebî muhitlerin yarattığı âşık tarzı üzerinde şüphesiz tesirli olacak, ona birçok unsurlar verecekti.

Hakikaten, âşık tarzının ilk teşekküle başladığı XVI. asır sonlarından beri, gerek dış unsurlar, yani **vezin** ve **şekil** bakımından ve gerek iç unsurlar, yani **mefhumlar**, **mecazlar**, **dil**, **usul** bakımından, bu klâsik şiir tesirinin daima daha kuvvetlenerek kendini gösterdiğini ve XIX. asrın ikinci yarısından evvel bunun artık son haddine geldiğini açıkça görüyoruz. **Aruz** **vezni** nin hece **veznine** çok yaklaşan ve kullanılması nispeten kolay olan -meselâ **fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**, yahud **mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün**, veya **mef'ûlü mefâilü mefâilü feûlün** gibi- **cüzleri**, XVII.-XIX. asır âşıkları tarafından sık sık kullanılmıştır. Klâsik nazım şekillerinden **gazel**, **murabba**, **müstezad**, **muhammes**, (**beşlik**), **müseddes** (**altılık**) ve bilhassa bunlardan ikisi âşıklar arasında büyük bir rağbet buldu. **Gazelle-**

rin eskiden beri bestelenerek klâsik musikî fasıllarından teren-nüm edilmesi, bu şeklin âşık tarzına girmesine amil olmuştur. **Murabbalara** gelince, bunlar, hece vezninin -bestelerine göre **türkü, türkmani** vs. gibi türlü adlar alan- **dörtlüklerinin** tesiri altında, daha XIV. asırdan beri Klâsik Türk şiirinde büyük bir yer tutmuştu ve bestelenmeğe mahsus manzûmeler hemen umumi-yetle bu şekilde yazılıyordu; XIV.-XVI. asır metinlerinde **murab-ba bağlamak** tabirinin daima “türkü bestelemek” mânâsında kullanılması, bunu açıkça gösterebilir. Bu asırlardaki şâirlerin gazel ve murabbalarında kabil olduğu kadar sade bir dil kullan-maları da, bunların, “bestelenip halk arasında terennüm edilmek” maksadiyle yazıldığını anlatan bir işarettir. Görülüyor ki âşık tarzına geçen klâsik şiir unsurları, klâsik şiirin esasen “geniş halk kitlesine en yakın bulunan, umumî zevki en fazla okşayan” unsurlarıdır.

Saz şâirleri, ayrıca klâsik şâirler arasında bilhassa XV. asır-dan sonra çok yayılan ebced hesabı ile tarih düşürmek an’anesini de almışlarsa da bu, âşıklar arasında o kadar yayıl-mamış, dar bir dairede kalmıştır. Buna karşılık XVI. asır klâsik Türk şâirleri arasında çok büyük bir rağbet kazanmış olan ve o devir edebî bilgileri arasında hususî bir yer tutan muamma ve lûgaz, sonraki asırlarda âşıklar arasında çok yayıldı; bilhassa XIX. asırda -hatta, büyük bir ihtimalle XVIII. asırda da- âşık fa-sıllarında muamma asmak, şaşmaz bir kaide halinde yerleşmiş-tir. Ancak klâsik şiirde birbirinden tamamıyla ayrı olan bu iki sanat, muamma ve lûgaz, âşık şiirinde birbirinden ayrılmamış ve birbiriyle karışık olarak muamma ismi altında devam etmiştir. Bütün milletler gibi Türkler arasında da halk kitlesi içinde daima mevcut olan bilmece ve karşılıklı bilmece söyleşmek an’anesi, klâsik edebiyatta bu sanatların meydana gelmesinde nasıl tesirli olmuşsa, bunların sonradan âşık tarzına geçmesinde de aynı suretle amil olmuştur.

Klâsik edebiyatın âşık tarzı üzerindeki tesiri yalnız ona bazı yeni dış unsurlar vermekten ibaret kalmadı: bu tarzı teşkil eden iç unsurlarından büyük bir kısmının da yine klâsik edebiyattan geçtiğini açıkça görüyoruz. Diğer bir ifade ile, klâsik edebiyat unsurlarının yalnız şekil (la forme) de değil, esas (le fond)da da kuvvetle kendini hissettirdiğini söyleyebiliriz. Klâsik edebiyatta hakim olan ideoloji, âşık tarzında da, XVII. asırdan XX. asra kadar gittikçe artmak suretiyle, büyük bir mikyasta hakim olmuştur. Âşıkların yalnız aruz ile yazdıkları şiirlerde değil, hece vezni ile yazdıkları manzûmelerde bile, klâsik edebiyattan geçen basmakalıp mecazlara, muayyen mefhumlara, İslâm tarihinden ve İran mitolojisinden gelen kahramanlara ve legendaire yahut mythigue motiflere sık sık tesadûf olunmaktadır.

Âşıkların edebî terbiyelerine, çevrelerine, zamanlarına, ruhî teyammüllerine göre, bu klâsik edebiyat unsurlarının nispeti azalır veya çoğalır; fakat âşık tarzının umumî tekâmülünü göz önüne alırsak bu unsurların gittikçe arttığını görürüz. Fuzulînin çok kuvvetli tesiri altında kalan Gevherî ve Âşık Ömer'den sonra, XVIII.-XIX. asırlarda şehir muhitlerinde yetişen âşıklar ve bilhassa XIX. asrın büyük saz şâîrleri, klâsik edebiyatın manevî çekiciliği altında, bu unsurların devamlı olarak artmasına sebep olmuşlardır. Klâsik şiirde Nedim, Enderunlu Fazıl, Vasıf gibi mühim mümessiller bulan mahallileşme cereyanının kuvvetlenmesine ve büyük şehirler halkı arasında az çok yayılmasına karşılık, âşık tarzı da eski halk edebiyatı unsurlarını atmak ve klâsik şiir unsurlarını çoğaltmak suretiyle, ona yaklaşımağa çalışıyordu.

Aşağıda ayrı ayrı izah edilecek olan bu meseleler hakkında burada fazla tafsilâta girişmek istemiyoruz. Yalnız kısaca şu ciheti tebarüz ettirelim ki, klâsik edebiyattan âşık tarzına geçen unsurlar, bu yeni terkip içinde bozuk, mütereddî bir şekil almış ve çoğaldıkça, eski halk edebiyatı unsurlarını atmak suretiyle onun tabiliğini (spontaneite), lirizmini, mücerred (concret) tas-

virlerini, bir kelime ile canlı ve orijinal taraflarını gittikçe bozmuş, azaltmış, klâsik şiirin **conceptualismeini** âşık tarzına da sokarak onu da belli kalıplara ve belli mefhumlara bağlı, belli örneklerin taklidiyle meşgul, kemikleşmiş ve cansız bir sanat haline getirmek suretiyle gerilemeye uğratmıştır. Aşağıda bu soysuzlaşmanın içtimâî sebepleri, âşık tarzının tarihi tekâmülü içinde daha açık olarak gösterilecek ve bu sanatın bilhassa XIX. asırda büyük merkezlerdeki **semaî kahvelerinde** aldığı soysuzlaşmış şekil, tafsilâtiyle anlatılacaktır.

Mahdut Bir Zümre Edebiyatı Değil, Muhtelif Zümreler Arasında Müşterek Bir Edebiyat Mahiyetinde Olan Âşık Tarzı

Şimdiye kadar verilen umumî bilgiler açıkça göstermiştir ki, **âşık tarzı**, yalnız bir içtimâî sınıfa veya bir dinî taifeye âit hususî bir zümre edebiyatı değil, birbirinden farklı muhtelif çevrelere, hayat ve geçim şartları ayrı muhtelif gruplara, muhtelif tarikat ve meslek mensuplarına, fikir ve zevk seviyeleri birbirinden çok farklı insanlara hitap eden muhtelif zümreler arasında müşterek bir edebiyattır. Asıl inkişafını büyük şehir ve kasabaların **küçük burjuvazi** denilen orta sınıfı arasında göstermekle beraber, köylere ve aşiretler arasına kadar yayılan bu edebiyatın, asıl halk edebiyatı ile yüksek sınıfa mahsus **klâsik edebiyat** arasında mutasavvıt bir mahiyet almasının sebeplerini ve bunu vücade getiren muhtelif edebî ve ideolojik unsurları yukarıda izah etmiş-tik.

Orta Çağ İslâm medeniyetini ve imparatorluk devrindeki Osmanlı kültürünün mahsulü olan **Âşık tarzı**, XVI. asır sonlarından başlayarak XVIII. asır başlarına kadar, muhtelif menş'elerden gelen muhtelif edebî ve fıkri unsurların kaynaşmasından hasıl olmuş yeni bir **terkip** idi. XVIII. asırdan XIX. asrın ikinci yarısına kadar geçirdiği edebî tekâmülü, **şematik** bir tarzda izah için, eski **halk edebiyatı** unsurlarının yerini gittikçe klâsik

şiiir unsurlarının -bozulmuş, tereddiye uğramış bir şekilde- almış olduğunu söyleyebiliriz.

İlk safhalarında halk edebiyatı unsurlarını daha açık bir şekilde gösterdiği halde, sonraları bu hüviyetini kaybederek, klâsik edebiyatın çok fena bir taklidi mahiyetini alan bu küçük burjuvazi edebiyatı, tıpkı klâsik edebiyat gibi Orta Çağ İslâm İdeolojisi'ni yaşatan eski müesseselere dayanıyordu. Eski bir iktisadî ve içtimai nizamın yarattığı bu müesseseler, temsil ettikleri Orta Çağ ideolojisiyle beraber, Tanzimat'tan sonra hayat kabiliyetlerini yavaş yavaş kaybetmeğe başlayarak, içtimai atalet kanununun tesirisiyle, sadece bir kalıntı (survivance) halinde Cumhuriyet devrinin son inkılâplarına kadar sürüklendiler. İşte XIX. asrın ikinci yarısında, âşık tarzı dediğimiz edebiyat da klâsik edebiyatla beraber, cemiyet yapısının bu devamlı değişmeleriyle ahenkli olarak, gerilemeğe, soysuzlaşmaya başladı; Sultan Abdülaziz zamanında, Bektaşî tekkelerinin yeniden açılmasını da intaç eden kısa bir irtica devresinde geçici bir inkişaf göstermeğe çalıştıysa da, içtimai ve iktisadî zaruretlerle devamlı olarak değişen içtimai bünye, ölme mahkum olan eski ideolojinin ve onun yarattığı eski sanat şekillerinin dirilmesine imkân bırakmıyordu. Büyük merkezlerde âşık kahvelerinin yerini tutmağa çalışan semaî kahveleri, esasen bozulmuş, soysuzlaşmış ve eski müşterek mahiyetini kaybederek, dar bir zümre edebiyatı karakterini almağa yüz tutmuş olan âşık tarzının mukadder akıbetine mani olamadı ve üç buçuk asır kadar süren bir hayattan sonra, eski klâsik şiiir ve tekke şiiiri gibi âşık tarzı dediğimiz -kendi nev'inde adeta klâsikleşmiş olan- bu Orta Çağ edebiyatı da ihtisamlı Osmanlı İmparatorluğunun sair müesseseleriyle beraber, geçmişe karıştı.

Âşık Tarzının Tarihi ve Bedii Kıymeti

Ne gibi amillerin altında nasıl teşkil ettiğini, umumî karakterlerini, tarihi tekâmülünün ana hatlarını, eski Osmanlı cemiyetinin içtimai şartları dairesinde izah ettiğimiz âşık tarzı, bugün

artık geçmişe karışmış olmakla beraber, bize bıraktığı oldukça zengin mahsuller, edebî servetimizin mühim bir parçasını teşkil etmektedir. Bu bakımdan, Osmanlı Türklerinin manevî kültür tarihini tedkik ederken, Osmanlı Türk edebiyatının bu hususî şubesini asla ihmal etmemek, **sade edebî tarih** değil, **içtimai tarih** araştırmalarının bütünlüğü içinde, bir zarurettir.

Dört asra yakın, Osmanlı İmparatorluğunun geniş memleketlerinde muhtelif halk tabakaları arasında yaşayan, saraylarda, vezir dairelerinde, asker ocaklarında, sınır kalelerinde, kahvehane ve bozahanelerde, panayırarda, köylerde ve göçebeler arasında zevk ve heyecanla dinlenen bu edebiyat, birbirinden çok farklı menşelerden gelen muhtelif unsurlardan terekküp eden muhtelif ve çeşitli mahiyetiyle, imparatorluğun aynı mahiyetteki içtimai yapısını ve manevî havasını, büyük bir kuvvetle aksettirmektedir. Büyük tarihî hâdiseler karşısında halk kitlesinin birdenbire coşup kabaran sevinçlerini veya ümitsizliklerini, büyük şahsiyetler hakkındaki sevgilerini veya nefretlerini terennüm eden ve o hâdiseleri safvetle hikâye eden birtakım **destanlar** ve **türküler** vardır ki; dar mânâsıyla tarihî bir vesika mahiyetini gösterir; fakat yalnız bunlar değil, bu edebiyatın bütün mahsulleri, imparatorluk halkının muhtelif devirlerinde, muhtelif içtimai sınıfların psikolojilerini doğrudan doğruya bize anlatan canlı şahitlerdir. Bunlar sair tarihî vesikalar kabilinden, sadece “geçmiş bir hayatın izleri” sayılamaz. Bilakis bütün sanat eserleri gibi, bizi eski Osmanlı cemiyetinin zevkleri, heyecanları, ihtirasları, düşünceleriyle karşı karşıya getiren, bizim de o manevî hava içinde yaşamamıza imkân veren hayat parçalarıdır. Eski Osmanlı cemiyetinin muhtelif içtimai sınıfları arasındaki benzeyiş ve ayrılış noktalarını ve bunun sebeplerini, onların birbirleriyle münasebet ve alâkalarını, hayat dinamizminin bu muhtelif tabakalar arasında yarattığı karşılıklı hulûl ve nüfûzları, hulûsa, **edebiyat**, hatta daha geniş bir ifade ile **manevî kültür** tarihimizin birçok esaslı meselelerini ancak bu âşık tarzının sağlam usullerle tedkiki sayesinde öğrenmek mümkün olacaktır. Yalnız edebiyat

tarihi değil, edebî sosyoloji bakımından da, klâsik edebiyat mahsullerinden çok daha geniş bir çevreye yayılmış olan bu âşık edebiyatının büyük bir ehemmiyeti vardır ve ancak bunun bilinmesi sayesinde ki, klâsik edebiyat tarihini -içinde doğduğu geniş ve şamil içtimâî muhit çerçevesi içinde- bugünkü tarih telâkkilerine uygun olarak tetkik imkânı elde edecektir.

Sırf edebî -yani bedîî- bakımdan da âşık edebiyatı mahsullerinin kıymeti küçük görülmemelidir. Hakim karakterleri itibarıyla, daha çok küçük burjuvazi çevresinde inkişaf ettiği pek açık olan bu edebiyatın hakikî mahiyetini anlamayarak, bunu, folklorik bir mânâda asıl Türk halk edebiyatı sanan bazı yazıcılar, bunları "Türk milli zevkinin, yabancı tesirler altında kalmamış saf ve orijinal mahsulleri" olarak tasavvur ediyorlar. XVIII. asır Alman nazariyecilerinin XIX. asırda milli destanların tedkikinde büyük bir ehemmiyet kazanan romantik telâkkilerinden mülhem bu yanlış düşünce, tamamiyle bir tarafa bırakılmalıdır. Herderin halk türküsü hakkındaki mütâlealarından beri bu hususta hâlâ devam eden münakaşaları, millî destanların ne bakımdan müşterek ve ne bakımdan ferdî mahiyette olduğu hakkında daima tazelenen türlü görüş tarzlarını burada tekrarlamağa lüzum yoktur. Yukarıdan beri verdiğimiz kısa ve toplu izahat, âşık tarzı mahsullerinin hakikî mahiyetini göstermiş sanıyorum; fakat, tekâmülünün ilk safhalarında daha büyük nispette halk edebiyatı unsurlarını içine alan, köy ve aşiret çevrelerinde ise bu hususîyetleri oldukça uzun bir müddet saklayan bu edebiyat, sonraları başka unsurlarla fazla karışmış olmakla beraber, bilhassa ilk devirlerde bedîî bakımdan, kendine mahsus, bir hüviyet göstermektedir; mââmâfih âşık tarzının daha sonraki mahsulleri arasında bile, orijinal ve canlı eserler büsbütün yok değildir: Antoloji ciltlerinde, muhtelif devirlere mensup büyük saz şâirlerinin edebî şahsiyetlerinden ve bu hususta müessir olan edebî amillerden bahsettiğimiz sırada, buna dair etraflı izahata girişmiştik. İleride ayrıca göreceğimiz gibi, Türk edebiyatında nas-

yonalizm cereyanının kuvvetlenmesinden sonra, yeni Türk şiiri üzerinde türlü şekillerde tesirli olan birçok mahsulleri hâlâ büyük bir okuyucu ve dinleyici arasında zevk ve heyecan uyandıran âşık edebiyatı, bediî bakımdan da **millî edebiyat** servetimizin mühim bir kısmını teşkil etmekte ve her suretle sistematik ve ilmî bir tedkika lââyık bulunmaktadır. Hissî ve mübalağalı bir **roman-tizme** asla kapılmadan, tamamiyle **makul** ve itidalli bir düşünce ile hareket ettiğimiz takdirde de, bunu kuvvet ve katiyetle söyleyebiliriz.

II. BÖLÜM

XVI. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ

**KUL MEHMED - ÖKSÜZ DEDE - KÖROĞLU - HAYÂLÎ -
OZAN - BAHŞİ - MAĞRİB OCAKLARINDA: OĞUZ ALİ -
GEDÂ MUSLU - ÇIRPANLI - ARMUDLU - KUL ÇULHA**

XVI. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ

I. UMUMÎ MÜLÂHAZALAR

Bundan evvelki bölümlerde, XVI. asırdan evvel yaşamış saz şâirlerimiz hakkındaki bilgilerimizin azlığından ve bunun türlü sebeplerinden bahsetmiştik. XVI. asırda, bir taraftan tarihî ve edebî kaynakların geçen asırlara nispetle çoğalması, diğer taraftan zamanın yakınlığı, bu zaman saz şâirlerinden bazılarının eserlerini bulmak ve yaşadıkları devri tespit etmek imkânını verdi. Ekseriyetle imparatorluk ordu ve donanmasına mensup olan ve suretle zamanlarındaki birtakım büyük askerî hareketlere, harplere iştirak eden bu şâirler, bazı manzûmelerinde bu hâdiselerden bahsetmişler ki, işte ancak bu sayede onların XVI. asırda yaşadıklarını tespit imkânı hâsıl oldu. Böyle olmasaydı, yalnız elimizdeki şiirlerin dil ve edebiyat bakımlarından gösterdikleri hususîyetlere bakarak böyle kat'î bir zaman tespiti kabil olamazdı.

XVI. asır, klâsik Osmanlı kültürünün, halk edebiyatının da inkişaf ettiğini, Anadolu ve Rumelinin büyük merkezlerinde, serhad kalelerinde, Suriye ve Mısır'da, Şimali Afrakanın imparatorluğa tâbi kıtalarındaki askerî koloniler içinde saz şâirlerinin çoğaldığını görüyoruz. Bunlardan kalabilen eserler çok az olmakla beraber, bu inkişaf hakkında bize kat'î bir fikir vermeğe kâfidir. Büyük zaferlerin ve fütühatın kuvvetlendirdiği bu askerî ruhun tesiriyle Seydi Ali Reis gibi klâsik şiirleriyle tanınmış denizcinin -halk şâirleri tarzında- türküler yazdığını görüyoruz.¹

¹ Seydi Ali Reis'in *Mir'at-ül Memalik* adlı meşhur *Seyahatname*'sinde bir kıtasını kaydettiği bu türkü, çok güzeldir:

Deniz üstünde yürürüz

Öcümüz komaz alırız

Düşmanı arar buluruz

Bize Hayreddinli derler

Barbaros maiyyetinde Akdeniz'deki büyük zaferlere iştirak eden Türk denizcilerinin ruhunu bu basit mısralarda bulmak kabildir. Yine XVI. asırda

İmparatorluğun ilk kurucusu Osman Gazi'ye isnad olunan -hece vezniyle ve dörtlük şeklinde yazılmış- meşhur manzûme de, bir Osmanlı şehnamecisi tarafından yine bu asırda tanzim olunmuştur.² İşte bugün bunlar ve bunlara benzer sair birtakım şeyler, sonra, bu asır şâir ve müelliflerinin halk edebiyatı mahsulleri ve halk şâirleri hakkındaki hücumları, tezyifleri, saz şâirlerinin bu asırda çoğaldıkları ve muhtelif içtimâî tabakalar arasında ehemmiyet kazandıkları hakkındaki mütâlâamızı kuvvetlendirecek ehemmiyetli delillerdir.³

Burada neşrettiğimiz şiirler arasında en eskisi, I. Selimin Mısır ve İran seferleri hakkında Bahşi adlı bir saz şâirinin küçük destanı -yahut, destan parçası-dır. Bu destan yahut türkünün,

imparatorluğun garb serhadlerindeki kalelerde terennüm edilen bazı türküler ve türkü parçaları da vardır. Bütün bunlar sekiz heceli dörtlüklerle yazılmıştır. (Fuad Köprülü, *Âşık tarzının menşe' ve tekâmülü*, Milli Tettebular Mecmuası, Sayı 1, İstanbul 1331, S. 40, bir numaralı notaya bakınız).

² Ata Beyin Enderun Tarihine kadar eski yeni birçok eserlerde tasedüf edilen ve:

*Osman Ertuğrul oğlusun
Hakkın bir kemter kulusun
Oğuz Kara Han neslisin
İstanbul'u aç gülzar yap*

kıt'asıyla biten bu manzûme, şüphesiz, sonradan uydurularak Osman Gazi'ye isnad edilmiştir. XVI. asrın son yarısındaki Osmanlı şehnamecileri, her padişahın şemâîli, menkıbeleri, zaferleri hakkında toplu malûmat veren -tarihi kıymet itibariyle tabii çok zayıf ve tamamıyla *apologle* mahiyetinde ispat- eserler yazdıkları zaman onlara şâirlik de isnad etmişler ve iddialarını için birtakım manzûmeler uydurmuşlardı. İşte Osman Gazi'ye isnad edilen bu manzûme de onlardandır. Bu şiirin sekiz heceli kıt'alarla yazılması eski Halk Edebiyatı an'anelerine sadık kalmak ve bu suretle bu manzûmeye eskilik çeşnisi vermek içindir. Daha evvelki edebî ve tarihi kaynakların hiçbirinde Osman Gazi'nin şâirliğinden bahsedilmez (Osmanlı Şehnamecileri hakkında *İslâm Ansiklopedisindeki* Türk Edebiyatı makalemize bakınız).

³ Saz şâirleri hakkındaki klâsik edebiyat müntesipleri tarafından beslenen tahkir ve tezyif hislerinin asırlarca ne kadar kuvvetle devam ettiğini anlamak için bakınız: Fuad Köprülü, *Âşık tarzının menşe' ve tekâmülü*, Milli Tettebular mecmuası, Sayı 1, İstanbul 1331. Ayrıca, bu kitabımızın medhal kısmına da bakınız.

hece vezninin sekizlisiyle yazılması, eskiliğini gösterdiği gibi, şâirin Bahşi adını taşıması da, buna diğer bir delildir. XV. asır sonlarına ve XVI. asır başlarında yaşayan bu saz şâirinin taşıdığı bu ad -yahut **mahlâs**, yani takındığı edebi ad- daha sonraki Osmanlı saz şâirleri tarafından hiç kullanılmamıştır. Bu **bahşi** kelimesi, Uygurlar ve Moğollar arasında "kâtip, yazıcı" mânâsında kullanılmış ve daha sonra **Horasan** ve **Hazar ötesi** Türkmenlerinin saz şâirlerine verilmiş bir unvandır.⁴

Burada neşrettiğimiz şiirler arasında, Ozan adlı saz şâirine ait manzûmeyi de hiçbir tarihî delil olmamakla beraber, birkaç kuvvetli sebepten dolayı, XVI. asır başlarına, hatta XVI. asra ait addetmekteyiz. Bu manzûme, dil ve edebî şekil -yani hece vezninin sekizlisiyle yazılmış olması- bakımlarından, eski bir zamana ait olduğunu gösterdiği gibi şâirin, adı veya mahlâsı- da bunu kuvvetlendirmektedir. Eski Oğuzların saz şâirlerine ad olarak verilen bu ozan kelimesi, bu şâiri istisna edecek olursak, XVI. asırdan beri hiçbir Osmanlı saz şâiri tarafından kullanılmamıştır: çünkü, bu kelime, daha o zamanlardan başlayarak "herze ve hezeyan söyleyen, geveze" mânâsını almış ve saz şâirlerini ifade için artık âşık kelimesi kullanılmağa başlanmıştı.⁵

XVI. asır saz şâirlerinden şimdiye kadar tespit edilebilenler çok mahdud olduğu için, burada -bu zikrettiğimiz Bahşi ve Ozan'dan başka- ancak on saz şâirinden bahsediyoruz: Bunlardan Kul Mehmed ile Öksüz Dedenin zamanlarını ve eserlerini vaktiyle tespit ve neşretmiştim. XVI. asır sonunda yaşamış bir Köroğlunun mevcudiyetini **Ahmed Kutsi Tecer** göstermiş. Hayâlî'den ise ibtida **Rıdvan Nafiz** bahsetmişti. **Garb Ocaklarına** mensup olan Geda Muslu, Çırpanlı, Armudlu, Kul Çulha'ya gelince, bunlar yine **A. Kudsi Tecer** tarafından meydana çıkarılmıştı. On yıl evvel çıkmış bir kitabımda bütün bunlardan bahset-

⁴ Bu hususta, bu kitabımızın medhalinde verilen malûmata müracat ediniz. Ayrıca bakınız: Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatının Menşe'i**, Milli Tetebular Mecmuası, Sayı 4, S. 22-24.

⁵ **Ozan** kelimesi hakkında bu kitabımızın medhaline müracaat ediniz. Ayrıca: Fuad Köprülü, **Türk Dili ve Edebiyatı**, İstanbul 19334, s.273-292.

miştim.⁶ Bunlara ilâve olarak, Rıza Nur tarafından bir manzûmesi neşredilen Oğuz Ali'yi öğrenmiş oluyoruz. XVI. asır sonlarında ve XVII. asır başlarında yaşamış olduğunu vaktiyle meydana koymuş olduğum -ve sonradan Sadeddin Nüzhet tarafından oldukça mebzul eserleri neşredilen- Pir Sultan Abdal, daha ziyade Bektaşî ve Kızılbaş zümreleri arasında şöhret kazanmış bir dinî zümre şâiri olduğu cihetle, burada ondan bahsetmedim.⁷

XVI. asır saz şâirlerinin eserlerini umumî ve mukayeseli bir surette tetkik edince, bu şiir tarzının bu asır esnasındaki tekâmülü hakkında şu neticelere varıyoruz: İlk zamanlarda asıl halk edebiyatı unsurları, gerek esasta, gerek şekilde çok kuvvetlidir; dil tamamiyle halk dilidir; ifade şekli, tabirler, mecazlar, halk türkülerinde gördüğümüz birtakım hususiyetleri ihtiva eder;⁸ hece vezninin sekizlisi eski halk edebiyatı an'anelerine tamamiyle uygun olarak, çok kullanılır, bu asrın ikinci yarısından başlayarak, klâsik edebiyat ve tasavvufi halk edebiyatı tesirleri süratle kendini göstermeğe başlar; Arap ve Fars kelimeleri ve yabancı terkipler çoğalır. Üslupta, mecazlarda, klâsik edebiyat nüfûzu gitgide daha bariz bir şekil alır; aruz ile yazılan ve klâsik murabba şeklinde tertip olunan dîvanlar da yavaş yavaş saz şâirleri tarafından kullanılmağa başlar. Yüksek kültür tabakalarının aşağıya doğru bu tecdîcî nüfûzunu, bu devir saz şâirlerinden ayrı ayrı bahsederken daha iyi göreceğiz.

⁶ Fuad Köprülü, XVI. Asır Sonuna Kadar Türk Saz Şâirleri, İstanbul 1930 (Bu kitap Türk saz şâirlerine ait metinler ve tetkikler adlı külliyyatımızın dördüncüsü olarak çıkmıştır).

⁷ Saadetin Nüzhet, Pir Sultan Abdal, İstanbul 1930 (Bu kitap, aynı külliyyatın üçüncüsü olarak çıkmıştır).

⁸ Meselâ Dede Korkut Hikâyelerinde sık sık geçen kaba ağaç tabirine, O-zan'ın kitabımızdaki şiirinde de tesadüf ediyoruz. Bunun gibi Köroğlunda gördüğümüz başa dönmek tabiri de (Pertev Naili, Köroğlu Destanı, S. 116) Dede Korkut Hikâyelerinde mevcuttur. (Fuad Köprülü, Dede Korkut Kitabına Ait Notlar. II. Azerbeycan Yurd Bilgisi, sayı 2, 84-91, İstanbul 1932). Bu misalleri daha uzatmak kabilsede, burada bu kadarla iktifa ediyoruz.

II. BAŞLICA SÎMÂLAR

**KUL MEHMED - ÖKSÜZ DEDE - KÖROĞLU - HAYÂLÎ -
OZAN - BAŞİ - MAĞRİB OCAKLARINDA: OĞUZ ALİ -
GEDÂ MUSLU - ÇIRPANLI - ARMUDLU - KUL ÇULHA**

XVI. asra mensup olarak tanıdığımız saz şâirleri arasında, hayatı hakkında az çok mâlumat sahibi olduğumuz şâir, Kul Mehmed'dir. XVI. asır Osmanlı devlet adamlarının Üveys Paşasının oğlu olan Mehmed Paşa, Aydın muhassılığında bulunmuş ve I. Ahmed zamanındaki Celâlî isyanları esnasında 1605'de kendisine vezaret rütbesiyle birlikte serdarlık vazifesi verilmişse de, Aydın Güzel Hisarındaki sarayından ayrılmamış ve yine o yıl ölmüştür. Babasından kendisine çok büyük bir servet kalmış ve hayatını büyük bir refah ve debdebe içinde geçirmişti. Aşağıda şâirimizin eserleri arasındaki 1 numaralı manzûmeyi eski bir mecmuada "Üveys Paşazade Mehmed Paşa"ya ait olarak gördüğümüz cihetle, bu zatın, saz şâirleri tarzında şiirler yazan bir adam olduğuna hükmedebiliyoruz. Yoksa, ondan bahseden tarihî kaynaklarda -meselâ Naima Tarihi'nde- onun saz şâirliği hakkında hiçbir kayıt yoktur. XVI. asrın son yarısında ve XVII. asırda, yüksek tabakalara mensup böyle birtakım adamların -hatta Kırım Hanlarından birinin- bu tarz şiirler yazdıklarını bildiğimiz cihetle, Mehmed Paşanın da, Kul Mehmed gibi yarı sofiyane bir mahlâsla böyle mahsuller vücade getirmesini tabîi bulmalıyız. XVII. asır ortalarında Kul Mehmed isminde diğer bir saz şâiri daha olduğunu, hatta bu şâirin IV. Mehmed'in culûsu sıralarında Girid'de, Deli Hüseyin Paşanın maiyetinde bulunduğunu bildiğimiz için, kitabımızdaki manzûmelerden bazılarının bu ikinci şâire ait olması ihtimalini de büsbütün reddedemiyeceğiz. Herhâlde, aruz vezniyle de dîvan, yani murabbalar yazmış olan Kul Mehmed'in bariz bir edebi şahsiyete malik olmadığı muhakkaktır.

Osmanlı-İran harplerine ait iki manzûmesi sayesinde **III. Murad** devrinde yaşayan Yeniçeri şâirlerinden olduğunu kat'i yetle öğrendiğimiz Öksüz Dede, türlü bakımlardan, Kul Mehmedle mukayese edilemeyecek kadar mühim bir şahsiyettir; ve eserleri o devir saz şâirlerine ait bariz vasıfları göstermektedir. Aşağıdaki 13 ve 10 numaralı tarihî manzûmelerdeki merd, sade, biraz haşin, fakat canlı eda o devir ordu ve donanma şâirlerinde umumîdir. 13 numaralı manzûmenin sekiz heceli kıtalarla ve Rumeli şâirlerine mahsus "be! bre!" gibi hitaplarla yazılması dikkate lâyıktır: Çünkü, XVI. ve daha evvelki asırlarda mebzul olan bu sekiz heceli şiirlerin yerini, hatta bu asırdan başlayarak, on hececiler tutmağa başlamıştır. Öksüz Dede bu iki manzûmeyi, Serdar Ferhad Paşanın İran seferlerinde büyük muvaffakiyetler kazaranak, İran şehzadesi Haydar Mirza'yı maiyetiyle beraber bir rehine olarak İstanbul'a getirmesi (998 Rebiülevvelinin 22. Perşembe günü) münasebetiyle yazmıştır. 1 numaralı manzûmede kıtaların sonunda aynı mısranın tekerrür etmesi, bunun daha ziyade bir türkû olduğunu ve belki de o sırada bestelenerek halk arasında Yeniçeri ortalarında, kalelerinde, serhadlerde terennüm edildiğini hatıra getirmektedir. Öksüz Dede'nin şiirlerinde Öksüz, Öksüz Âşık gibi mahlâslar da kullandığını ve 2 numaralı manzûmesine göre, adının Ali olduğunu, binaenaleyh, Öksüz Ali mahlâsının da bizim şâirimize ait olduğu tahmin edilebilir. Tuna hakkındaki güzel manzûmesini ve muhtelif mahlâslar taşıyan diğer eserlerini, dil ve üslup bakımlarından, kolaylıkla aynı şahsiyete isnad edebiliriz. XVII. ve XVIII. asır saz şâirleri arasında pek moda olan tecnisin çok güzel bir misalini 2 numaralı manzûmede bulmak kabildir. Rumeli'den, belki de Tuna Boylarından yetişmiş bir ordu şâiri sayabileceğimiz Öksüz Dede, herhâlde bu asrın ikinci yarısındaki saz şâirlerimizin en kuvvetlisi ve en orijinali olarak gösterilebilir; ve eserlerinde halk edebiyatının hakikî ve temiz unsurları çok barizdir.

Türk halk edebiyatının en meşhur ve en yayılmış mahsullerinden biri olan **Köroğlu Destanı**'nın mahiyeti hakkında burada

en kısa izahata girişecek bile değiliz.⁹ Yalnız **A. Kudsi Tecer**'in bularak vaktiyle neşretmiş olduğu iki manzûme sayesinde, **Özdemiroğlu Osman Paşa** kumandasındaki Osmanlı ordusuyla İran harplerine iştirak ettiği anlaşılan **Köroğlu** adlı bir saz şâiri-nin tarihî mevcudiyeti meydana çıkmıştır ki, bunu **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**'ndeki bir fıkrada teyid etmektedir. Aşağıda mevcut olan bu manzûmelerden birisi **Özdemiroğlu**nun fütuhatını anlatan bir destan, değeri de onun ölümüne ait bir mersiye-dir. Yine eski mecmualarda tesadüf edilen ve **Köroğlu** mahlâsını taşıyan birçok manzûmeler daha vardır ki, bunlar **Köroğlu Destanı**'ndaki birtakım rivayetlere ve şahsiyetlere sıkı sıkıya bağlıdır: **Ayvaz**, **Bezirgân**, **Çamlı Bel**, **Kır At**, **Bolu Beyi**, ... gibi. Kaplan postu giymiş gaziler, dörtlüler, beşliler, gibi Osmanlı askerî tarihine ait tabirlere de tesadüf olunuyor. Acaba bu neşrettiğimiz manzûmelerin hepsi, bu bahsettiğimiz **Köroğlu** adlı saz şâirine mi aittir? Bu suale şimdilik kat'î bir cevap vermekten çekinmekle beraber, şunu söyleyelim ki, XVI. asır sonlarında saz şâiri, büyük bir şöhret kazanmıştır. Şiirlerini dolduran samimi eda, coşkun lirizm, Celâlî devrinin umumî temayyüllerine uygun hususî bir kahramanlık ruhu, onun eserlerini asırlarca yaşatmış ve tarihî şahsiyeti unutulurak tamamiyle destani bir mahiyet almıştır. XVII. asrın meşhur saz şâiri **Karaca Oğlan**dan bahsederken, bunu daha iyi anlatacağımızı ümit ediyoruz.

Elimizde biri aruz ile, ikisi hece ile yazılmış üç manzûmesi bulunan **Hayâli** hakkında mâlûmâtımız olmadığı gibi, bu kadar az eserle edebî şahsiyeti hakkında bir fikir edinmek de imkânsızdır. Klâsik edebiyatın kuvvetli tesiri altında kaldığı -galiba, XVI. asrın büyük klâsik şâiri **Hayâli**'ye karşı beslediği hürmet tesiriyle- aynı mahlâsı almasından da anlaşılan bu şâir, ihtimal 1577 İran seferine **Adil Giray Han** maiyetinde iştirak etmiş -belki **Kırım**lı, yahut **Kırım Han**larının maiyetinde yaşayan- oldukça kuv-

⁹ **Pertev Naili**, **Köroğlu Destanı**, İstanbul 1931 (Bu kitap, yine aynı külliya-tın altıncısı olarak çıkmıştır.)

vetli bir saz şâiridir; ve hece ile yazdığı manzûmelerde de klâsik edebiyat tesiri pek barizdir. Elimizde yalnız birer manzûmesi bulunan Ozan ile Bahşi hakkında yukarıda söylediğimiz sözlere bir şey ilâve edecek değiliz. Şüphesiz, XVI. asırda Anadolu'da ve Rumeli'de, daha doğrusu geniş imparatorluk memleketlerinde yetişen Osmanlı saz şâirleri, bunlardan ibaret değildir. Fakat şimdiye kadar yapılan tetkikler, bize bundan fazla bir şey öğretmiş bulunmuyor!

XVI. asırda **Tunus** ve **Cezayir**'de yerleşerek, **Akdeniz**'de çok cür'etli hareketlerde bulunan Türk denizcileri arasında yetişmiş bu asra ait bazı saz şâirlerinin eserleri elimizdedir. Bunlar, **Adalar denizi** ve **Akdeniz** kıyılarındaki Türk kültürünü **Şimali Afrika** memleketlerinde, bilhassa **Tunus** ve **Cezayir**'de yaymak hususunda büyük amil olmuşlardır. **Mağrib Ocaklarının** daha sonraki asırlarda da yetiştirdiği bu saz şâirleri arasında XVI. asra mensup olarak başlıca beş sîmâ tanıyoruz. Maamafih, bu bilgimizin de çok sathî olduğunu, ve ancak -iyi halledilmemiş- birer, ikişer manzûmelerini ele geçirebildiğimiz bu adamların edebî şahsiyetleri hakkında hiçbir fikir edinmek kabil olmadığını hemen ilâve edelim.

Bunlardan **Oğuz Ali**'yi, **Turgut Reis**in ölümü münasebetiyle söylemiş olduğu bir mersiye ile tanıyoruz: 1565 yılına ait olan bu ölüm hâdisesinin ilham ettiği bu basit, samimî manzûme, sekiz hecelidir; ve nazım tekniği itibariyle çok kusurludur. **Cezayir**'e mensup olduğu anlaşılan **Gedâ Muslu** 1018 (1609) yılında **Cezayir** gemilerinin bir **İspanyol** kalyonunu zaptetmeleri münasebetiyle 11 heceli iki manzûme söylemiştir. Yine **Cezayir** Ocağı'na mensup oldukları anlaşılan **Çırpanlı**, **Armutlu**, **Kul Çulha**, **Akdenizin** meşhur kahramanı **Murad Reis**'in gazâları kahramanlıkları, kerametleri hakkında şiirler yazmışlardır. **Rodos**'taki, türbesi hâlâ halkın ziyaretgâhı olan bu Türk kahramanı 938-1018 yılları arasında yaşadığı cihetle, bu saz şâirlerinin de XVI. asır

sonlarında yaşamış olmaları icap ediyor. **A. Kudsî Tecer** ve **Rıza Nur** tarafından neşredilen bu parçalar çok yanlış ve kusurlu olduğu cihetle, ancak en doğruca olanları mümkün merteye tashih edilerek kitabımıza naklettik. Bu örneklerle bakacak olursak, **Mağrib Ocakları**'na mensup olan bu saz şâirlerinin, meselâ, **Öksüz Dede** yahut **Koroğlu** ile mukayese edilebilecek bir kudrette olmadıklarını açıkça söyleyebiliriz. Bunların yegâne ehemmiyeti, XVI. asırda **Türk kültürünün** Şimali Afrika kıyılarındaki yayılışını göstermekte olmalarındandır.

BİBLİYOGRAFYA

XVI. asır saz şâirleri hakkında başlıca şu eserlere müracaat edilebilir:

- I. **Fuad Köprülü**, **XVI. Asır Sonuna Kadar Türk Saz Şâirleri**, İstanbul 1930. Burada **Kul Mehmed**, **Öksüz Dede**, **Hayâlî**, **Koroğlunun** hayat ve eserleri hakkında, malûmat ve bibliyografya vardır.
- II. **Ahmed Kudsî**, **Cezayir Türk Halk Şâirlerinin Şiirleri** (**Halk Bilgisi Mecmuası**, C. 1, 1928). Burada **Gedâ Muslu**, **Çınpanlı**, **Armudlu**, **Kul Çulhanın** şiirleri vardır.
- III. **Rıza Nur**, **Revue de Turcologie**, İskenderiye, 1931. Burada (S. 100) **Oğuz Alinin** şiiri neşredilmiştir.
- IV. **Nihad Sami Banarlı**, **XVI. Asır Saz Şâirlerinden Öksüz Ali** (**Halk Bilgisi Haberleri**, sayı 53, 1936).
- V. **Hasan Eren**, **Türk Saz Şâirleri Hakkında Araştırmalar**, Ankara 1952 S. 1-9'da **Öksüz Dede** hakkında yeni bilgiler vermiş ve bulduğu yeni bazı şiirlerini neşretmiştir.

KUL MEHMED**KOŞMALAR****-1-**

Siyah ebrûların duruben çatma
 Gamzen oklarını âşıka atma
 San gönül verdim beni ağlatma
 Benim gözüm nûru, gönlüm sürûru

Bir od düşmüş dağlar gibi yanarım
 Mâzûl olmuş beyler gibi dönerim
 Ay efendim senin yolun önlerim
 Benim gözüm nuru gönlüm sürûru

Yemeden içmeden küllî berîyim
 Senden ayrılalı cansız diriyim
 Sinem üstündé bir kuru deriyim
 Benim gözüm nûru gözüm sürûru

-2-

Öğüttür verdiğim, tut benim sözüm
 Severim demeye tutmadı yüzüm
 Ay efendim benim ay iki gözüm
 Benim gözüm nûru, gönlüm sürûru

Be yâranlar yine evvelbahardır
 Bülbul intizarlık kılar durmayup
 Kuşlar ahenk edüp çığırışup öter
 Kalbin kasâvetin siler durmayup

Kadir Mevlâ'm kudretini bildirir
 Dâim ağlar kullarını güldürür
 Menekşeler külâhını kaldırır
 Yeşil çemenler de yiler durmayup

Her ağaçlar sücû dolmuş içilmiş
 Yer yüzüne âb-ı hayat saçılmış
 Gök sünbül, kırmızı lâle açılmış
 Güller ağzın açmış güler durmayup

Bizim illerimiz Aydın illeri
 Çifte çifte bülbüllüdür dalları
 Kul Mehemed eydür seher yelleri
 Yârın siyah zülfün böler durmayup

-3-

Tâkatım tâk oldu bi-can olmuşum
 Gece gündüz döğünmeden seng ile
 Bakup mah yüzüne hayran olmuşum
 Yiyüp aşkın esrarından beng ile

Bahane yok bir yerinde el güzel
 Soyunup libasın bir hoşça düzel
 Alnına güzellik yazılmış ezel
 Boyanmış kaşların siyah reng ile

Rakiplerle işin olsun bir yana
 Badehü halini arzeyle bana
 Hudâ verüp sarılaydım ben sana
 Cevahir bulmadan yeydir deng ile

İy(i)likle anılsın alemde adım
 Rûzigâr elvermez esmedi bâdım
 Der **Mehemmed** abdal olmak muradım
 Eğnime post, belime palheng ile

-4-

Bunca demdir hasretliğin çekerim
 Gel sevdiğim geld(i) ayrılık günleri
 Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
 Gel sevdiğim geld(i) ayrılık günleri

Neler gelir koç yiğidin serine
 Gece gündüz yanar aşkın narına
 Gün bu gündür Hak kefildir yarına
 Bil sevdiğim geld(i) ayrılık günleri

Kapunda kulundur bey ile gedâ
 Can ile ser gayrı yoluna fedâ
 Şimden sonra sana gayrı elvedâ
 Kal sevdiğim geld(i) ayrılık günleri

Bülbülünüm feryadım var zârım var
 İncü cevher medinidür şârım var
 Lâle sünbül al çiçekli yârim var
 Gül sevdiğim geld(i) ayrılık günleri

Deli gönül karlı dağları aştı
 Hicr-odiyle dertli sînemiz pişti
 Der **Mehemmed** yine gurbete düştü
 Yol sevdiğim geld(i) ayrılık günleri

-5-

Hakikî âşık bulmak istersen
 Muradımız gonca-femdir bize gel
 İçüp aşkın meyinden kanmak istersen
 Her demimiz bile demdir bize gel

Nazlı yâr geçmeden hûbluğun çağı
 Niçün dolaşırsın taşıla dağı
 Seyretmek istersen bahçeyi bağı
 Varma rakiplere kemdir bize gel

Bin doğurmuş seni doğuran ana
 Yusuf-u sâîsin şimdi zamâna
 Serinden geçenler gelsün meydana
 Söyle seni seven kimdir bize gelsin

A yavrum açılmış yanağın alı
 Yüzünü görenin kalır mı aklı
 Tuti dillim, lebin, sükker misali
 Aziz başın için emdir bize gel

Lûtfedüp sevdiğim kaşların çatma
 Kasâvete düşüp kayguya batma
Mehmed garibindir gayet, ağlatma
 Gözlerimden akan nemdir bize gel

-6-

Yavrum kuzum seni aldıldım elden
 Kuzum kuzum der de meler bir koyun
 Usandım da bezdim bu tatlı candan
 Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Yine yeşillendi dağların başı
Koyun ben nideyim Mevlâ'nın işi
Daim durmaz akar gözümün yaşı
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Koyun senin derdin çoktur nideyim
Yanınıza başka kuzu katayım
Varup seni koyaklarda güdeyim
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Kuzum senin budur alnında yazı
Hiç elin kuzusu olur mu kuzu
Yüreğimde vardır bir ince sızı
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Seni güden çoban gayri gütmesin
Yaydığı yerlerde otlar bitmesün
Kuzunu yiyenler onup yetmesin
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Bugün koyun tuz taşına gelmedi
Elin kuzusu da kuzu olmadı
Arayıp da kuzusunu bulmadı
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Nolaydı koyun olmaya idin
Elin kuzuların germeye idin
Ölüp de şu yere gelmeye idin
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Kul Mehmed bunu böyle söyledi
 Koyun yolum sana nerden uğradı
 Söyledi de yaşın yaşın ağladı
 Kuzum kuzum der de meler bir koyun

-7-

Behey elâ gözlü canım
 Kul olmağa geldim sana
 Gönül tahtında sultanım
 Kul olmağa geldim sana

Ne yerdeyiz ne gökteyiz
 Dün-ü günü firkatleyiz
 Elüm ermez hasretteyiz
 Kul olmağa geldim sana

Evlerinin önü yoldur
 Kerem kıl âşıkın güldür
 Gerek ağlat gerek öldür
 Kul olmağa geldim sana

Koynunda turunc'u gizlü
 Tatlı dillü şirin sözlü
 Şahin gibi kara gölü
 Kul olmağa geldim sana

Kerem eyle benden kaçma
 Sakın yadlar ile yatma
 Gamzen okun bana atma
 Kul olmağa geldim sana

Mehemmed eydür kulunum
Başı açık bir delünüm
Ta ezelden muhibbinüm
Kul olmağa geldim sana

-8-

Her dem yüzüme gül gibi
Gülen dilberün kuluyum
Ben ağladıkça yaşumu
Silen dilberün kuluyum

Naz ile salan başını
Oynadup göz-ü kaşını
Rahmedüp ben yoldaşını
Anan dilberün kuluyum

Mağrur tutmayup kendünü
Alçak tutuben gönlümü
Arayup derdmendünü
Bulan dilberün kuluyum

Soyunup giren koynuma
Rahimsiz gelmez aynuma
Siyah zülfünü boynuma
Salan dilberün kuluyum

Kul Mehmed eydür ferman
Hastasına ider derman
Benümle her gece mihman
Olan dilberün kuluyum

DİVANLAR

-9-

El-aman ey hubların şahı Süleymanım benim
 Aklım aldı yüzünün mahı Süleymanım benim
 Âşık-ı üftâdene cevretme câna her zaman
 Kıl müyesser vaslını gâhî Süleymân'ım benim

Var mıdır misli cihânda şâhımın dostlar bakın
 Ol rakip-i nâsazâyâ sevdiğim varma yakın
 Hüsnüne mağrur olup uşşâka cevretme sakın
 Yerde kalmaz âşıkın ahı Süleymân'ım benim

Kirpiği tîr-i kazâdır kaşları olmuş keman
 Çeşmi bir cellâda benzer âşika veremez eman
 Nice bir bülbül misâli edeyim âh-ü fegan
 Tâkatım tak oldu vallahi Süleymân'ım benim

Der **Mehammed** yok hisâbı sinem üzre yârenin
 Âşık-ı şeydâsıyım bir dilber- i mekkârenin
 Dâhi senden gayrı bû ben âşık-ı biçârenin
 Yoktur âlemde nazargâhı Süleymân'ım benim

-10-

Ey dirîgâ yine bir cânâna düştü gönlümüz
 Mısır içinde Yusuf-ı Ken'ân'a düştü gönlümüz
 Rûz-ü şeb feryâda âgaz eyleyim şimdengeru
 Andelîbim gonca-i handâna düştü gönlümüz

Düşeli sevdâ-yı aşka olmadım gamdan berî
 Can ile sevdim yine bir mah-peyker dilberi
 Neyleyim şimdengeru ey hâce lâl-ü gevherî
 Dışleri dür, lebleri mercana düştü gönlümüz

Serteser gezdim cihânı bulmadım âna misâl
Gerdanı kâfurâ benzer kameti serv-i nihâl
Çeşmi âhû saçı sünbül kaşları olmuş hilâl
Mâil oldum ol şeh-i hûbâna düştü gönlümüz

Bin niyaz eyler isem oy yarime geçmez dilek
Neyleyim bilmem beyim halim mükedder oldu pek
Der **Mehemmed** şâhımın adı melek kendi melek
Kullarına rahmi yok sultâna düştü gönlümüz

ÖKSÜZ DEDE

KOŞMALAR

-1-

Be bu söyleyen dil kudret dilidir
Cümle yaradılmış Hakkın kuludur
Beylere armağan Şahın gülüdür
İmirzâmı hoşça tutun ağalar

İmirzâmı anan Şahı sevendir
Meydanda oynanan toptur çoğendir
Üsküfû alnında yavru toğandır
İmirzâmı hoşça tutun ağalar

Alnıma yazılan kara yazıdır
İmirzâm babamın iki gözüdür
Sarayda beslenmiş körpe kuzudur
İmirzâmı hoşça tutun ağalar

Değme baba kıyar m(ı) ola oğluna
Saldı garibliğe bakar yoluna
Bizden selâm olsun Osman Oğluna
İmirzâmı hoşça tutun ağalar

Ferhad Paşa elimize geldi hay
Yenemedim yavrucağım aldı hay
Hasretimiz kıyamete kaldı hay
İmirzâmı hoşça tutun ağalar

Kani benim çerilerim, nögerim
 Yedi yıldır ben bu derdi çekerim
 Zebun oldum dört yanıma bakarım
 İmırzamı hoşça tutun ağalar

Akar gözlerimden kan ile yaşıım
 Dün-ü günü hasret çekmedir işim
 Hem ehlim ayalım oğlum yoldaşım
 Şunları da hoşça tutun ağalar

Öksüz Dede durma söyle sözünü
 Hakk'a doğru tutup gider özünü
 Bizim işin öpüp iki gözünü
 İmırzamı hoşça tutun ağalar

-2-

Bu garip gönlümün nesin sorarsın
 Her dem yâr elinden yaralı sine
 Yâr merhem etmezse unulmaz yaram
 Ölür de giderim yaralı sine

Sinem şerha şerha yaraladığın
 Yâr kendi bilmez mi yaraladığın
 Sarmayınca kendi yaraladığın
 Kim karışır anın yaralısına

Sinem sad-paredir yâre var söyle
 Tabibe yalvarup yâre var söyle
 Seversen Mevlayı yâre var söyle
 Görsün ne olmuştur yaralı sine

Bu kadar âşıklar gelir yâreli
 Anlar da hep yar elinden yâreli
 Değmeyince umulamaz yâr eli
 Tatlı merhem sürsün yâr eli sine

Öksüz'ü kayd-ü bend olmuş bendine
 Bend olmuşum bende senin bendine
 Nola sual etse bir de kendime
 Yaran nerde dise yar Ali'sine

-3-

Bülbülüm başladı feryad-ü-zâra
 Aç hüsnün bağını naz eyle bâri
 Kalmadı tâkatim cevrim çekmeye
 İltifat yok cevrim az eyle bâri

Güzeller içinde bir nam koymuşsun
 Canlar yakıcı bir âfet imişsin
 Ben kulunu öldürürüm demişsin
 Bana bu ihsanı tez eyle bari

Can arzular cemâlini görmeye
 Ermesün rakipler beni sürmeye
 Çün hicab edersin selâm vermeye
 Her gelüp geçdikçe göz eyle bâri

Öksüz Âşık merddir söyle sözünü
 Ben kuluna teslim eyle özünü
 Kimseler duymasın gizli râzını
 Bana bir tenhada söz eyle bâri

-4-

Ela gözlerine kurban olduğum
 Ecelim gelmeden öldürme beni
 Gizlice uğruna severim seni
 Sırrımı kimseye bildirme beni

Seni bana viren ol yüce Ganî
 Alurlar elimden korkarım seni
 Kaddimi büküp de öldürsen beni
 Üstüme düşmanım güldürme beni

Ölüm dedikleri gelmez aynıma
 Sığa ak kolların dola boynuma
 Soyunup eğnimi girsem koynuna
 Sabah oldu deyu kaldırma beni

Öksüz Âşık bunu böyle dedi
 İndi aşkın deryâsını boyladı
 Senin aşkın beni mecnun eyledi
 Dağlara düşürüp gezdirme beni

-5-

Hakkın kudret bahçesine girelim
 Deste deste güllerini direlim
 A sevdiğim aç göğsünü görelim
 Saçı sünbül, zülfü siyahım benim

Altınım, gümüşüm, ömrüm varısın
 Seni kimler sever, kimin yârisin
 Emreyle âleme hükmün yürüsün
 Saçı sünbül, zülfü siyahım benim

Hûri melek karışmıştır soyuna
 Bir söz yoktur cemâline boyuna
 Hizmet etsem yüzüm sürsem pâyına
 Saçı sünbül, zülfü siyahım benim

Dün-ü gün çektiğim ah ile zardır
 Senin siyah zülfün âşıkâ dârdır

Öğretirler seni rakipler vardır
Saçı sünbül, zülfü siyahım benim

Sığa ak kolların kana değmesün
Gamzen okun ciğerciğim delmesün
Sarılalım kıyamete kalmasun
Saçı sünbül, zülfü siyahım benim

Öksüz Âşık senin dertli kulundur
Âşıka ettiğin cev-r-ü zulümdür
Bu dünyanın önü sonu ölümdür
Saçı sünbül zülfü siyahım benim

-6-

Elâ gözlerini sevdiğim dilber
Dilberler içinde ben seni isterim
Bu cihân içinde sendedir gönlüm
Hercai cevreder ben seni isterim

Melek midir seni doğuran ana
Aslâ mislin gelmemiştir cihâna
Arz(-ı) hâl sunarım hünkâr dîvanına
Dünyalar yüzünde ben seni isterim

Derdine düşeli halim pek yaman
A zalim yok mudur göğsünde iman
Dünyada derdinden öldüğüm zaman
Cennet-i Âlâ'da ben seni isterim

Öksüz Âşık bu aşk ile nidelim
Kalk salın sevdiğim şurdan gidelim
Biz de gayrı sözü tamam idelim
Sılayı terkeder ben seni isterim

-7-

Düşüne düşünce be kömür gözlüm
Kendi kendimi öldürüm bir gün
İnan bu sözüme be kanlı zâlim
Kendi kendimi öldürürüm bir gün

Gönül vazgelir mi nazlı yârinden
Âlem bîzâr oldu benim zârimden
Ayırmak isterler gonca gülümden
Kendi kendimi öldürürüm bir gün

Gece gündüz uyku girmez gözüme
Efendim uymuş rakipler sözüne
Ağlaya ağlaya baksam yüzüne
Kendi kendimi öldürüm bir gün

Öksüz Âşık başa teller takınur
Bâd-ı sabâ zülûfüne dokunur
İkimizin ismi bile okunur
Kendi kendimi öldürürüm bir gün

-8-

Misâl-i cennettir evvelbahârı
Açılır kırmızı gülü Tunanın
Öter bülbülleri leyl-ü nehârı
Eser bâd-ı sabâ yeli Tunanın

Hiç kimseler bilmez kandedir başı
Tâzelenüp akar yeğindir cûşu
Eksik değil yalısının savaşı
Leş ile doludur gölü Tunanın

Alaman Dağından beri geçmiştir
 Engurus ilinden yollar açmıştır
 Analar ağlatmış, kanlar içmiştir
 Söylemeye yoktur dili Tunanın

Türâba gark olmuş yerededir yüzü
 Arzulayıp akar **Karadenizi**
 Selâmlamış **Usturgonla Budun'u**
Belgrad'a uğrar yolu Tunanın

-9-

Aciz kaldım dilberimin elinden
 Benim kara bağrım her dem nâr eyler
 Bülbülümden, gonca gülden ayrıldım
 Deli gönül dostu arar zâr eyler

Ağlayup yürürüm bir dem gülmedim
 Hakikatli doğru yâri bulmadım
 Hey ağalar aslı nedir bilmedim
 Dostum küsmüş rakipleri yâr eyler

Kaçar olur çeşmim yaşı silinür
 Ah ettikçe kara bağrım delinür
 Yâri gördüm rakiplerle salınur
 Genç dünyayı şu başıma dar eyler

Yeter oldu hey efendim gel imdi
 Derd ile gam bana kısmet gör imdi
 Çekerim hasretin bağrım delindi
 Rakiplerin sözü bana kâr eyler

Öksüz Âşık eydür bağrım ezerler
 İkrâm ile mâvi gözler süzerler
 Ezelden belin koçduğum güzeller
 Gelür geçer selâm vermez âr eyler

-10-

Her sabah her sabah çıkar salınur
 Doğan aylar gibi doğar dolunur
 Siyah zülfün mâh yüzüne bölünür
 Sevdiğim bu benler başa belâdır

Cennetin kokusu vardır özünde
 Lâl-ü mercan gelür tatlı sözünde
 Kimi gerdanında kimi yüzünde
 Sevdiğim bu benler başa belâdır

Güzelliğin söylenir ilden ile
 Âşıklar içinde düşmüşsün dile
 Beyazdır gerdanın gümüşten bile
 Sevdiğim bu benler başa belâdır

Tavus kuşu gibi dürlü düzenir
 Nice Âşıklar var sana özenir
 Bu dilberlik sana çok mal kazanır
 Sevdiğim bu benler başa belâdır

Öksüz Âşık eydür gelin varalım
 Varalım da dost cemalin görelim
 Leblerin zekâtın kime verelim
 Sevdiğim bu benler başa belâdır

-11-

Neyleyeyim nice ideyim Allahım
 Yârim iller ala diyu korkarım
 Varup bir güzele gönül vireli
 Bana cefa ide diyu korkarım

Varıp bir güzele gönül vireli
 El kavşurup karşısında duralı

Kaşı gözü turnalayın sürmeli
Yâd illere konu diyu korkarım

Göğsünde düğmesi akdır gümüştən
Tatludur dudağı türlü yemiştən
Sakinurum seni günden güneştən
Al yanağın sola diyu korkarım

Seyreyle dilberün bugün nazına
Sürmeler çekilmiş elâ gözüne,
Öksüz Âşık eydür engel sözüne
Vara yârim uya diyu korkarım

-12-

Terkeyleyip vatanını, ilini
Hani bizim şunda gelenlerimiz
Arayalım biz anları bulalım
Hani dostlarımız yârenlerimiz

Bırakıp illeri dağlar aşanlar
Padişah uğruna sefer(e) eşenler
Allahın yolunda şehit düşenler
Gelmedi yâd ilde kalanlarımız

Gaziler bir yere komuşlar işin
Hepsi Hak yoluna vermişler başın
Kimi eşin sorar kimi kardaşın
Hani yalı kapusunda duranlarımız

Öksüz Âşık eydür niçün gülemez
Kasd eyleyüp hain yanın alamaz
Sılasın arzu edenler duramaz
Akşam sabah selâm verenlerimiz

-13-

Sultan Muradın arslanı
Acemi seyrettin mi geldin
Kesdin dâvânın arasın
Ahd emân ettin mi geldin

Sana olmuş Hak'tan nazar
Bahriler deryâda yüzer
Şah evinde inleyüp gezer
Yavrusun kaptın mı geldin

Dün gün çağıram pirlere
Sığındım gerçek erlere
Adı bilinmez yerlere
Kal'eler yaptın mı geldin

Be Hakkın sevgili kulu
Yardımcın Muhammed, Ali
Kal'elerin içi dolu
Leşkeri döktün mü geldin

Ferhad Paşa da bir erdir
Onda hak nazarı vardır
Acemin erleri kördür
Gülbangın çektin mi geldin

Be görün Serdarın hasın
Aceme saçmış ağusun
Be Şah Oğlunun yavrusun
Yuvaran kaptın mı geldin

Çekülüp gelir kervanı
Padişahsın sür devranı

Sultan Muradın evranı
Acemi yuttun mu geldin

Acemi yutmakta kasdi
Abdallar giyer postu
Öksüz Dede der Hak dostu
Allah'tan korktun mu geldin

-14-

Gine evvelbahar oldu
Dalgalandı cûşum benim
Dağlar yeşil don giyince
Küheylandır eşim benim

Bir yâd ile konuşunca
Zaman geçer alışınca
Nazlı yârle buluşunca
Durmaz akar yaşım benim

Aşkın ile girdim yola
Akın ettim Mısır'a çöle
Hep çektiğim derd-ü belâ
Nedir garib başım benim

Öksüz Âşık eydür ana
Şükran vardır Mevlâ sana
Seyrimde verildi bana
Hayra yorar düşüm benim

-15-

Kaşın hilâl gözün mestan
Geh doğar geh dolunursun
Âşıkâ cevretmek içün
Hirâmâni salınursun

Lebinden bal tamar gibi
 Âşıkların emer gibi
 Yeni doğmuş kamer gibi
 Geh doğar geh dolunursun

Lebinden bal yanağın gülzar
 Neslin melek midir hey yâr
 Yerine düşmelen dildar
 Ah ider de yerinürsün

Öksüz Âşık eydür hele
 Dostun şad düşmanın öle
 Vefası olmayan güzele
 Gönül neye sürünürsün

-16-

Dağlar yârimi gördün mü
 Pâyine yüzler sürdün mü
 Güzel hatırın sordun mu
 Mecnunu çok güzel dağlar

Şu dağlardan geldim geçtim
 Çok bulanık suyun içtim
 Ben yârimden cüdâ düştüm
 Mecnunu çok güzel dağlar

Dağ başında yurdun mu var
 Şikâr olan kurdun mu var
 Bencileyin derdin mi var
 Mecnunu çok güzel dağlar

Dağlar başı yolun olsun
 Öksüz Âşık kulun olsun
 Yaz kış açar gülün olsun
 Mecnunu çok güzel dağlar

TÜRKÜ

-17-

Gül budanmış dal dal olmuş
Menekşesi yol yol olmuş
Siyah zülfün tel tel olmuş

Biz şu yerlerden gideli
Gurbet illere düşeli

Gül menekşeye karışmış
Küskün olanlar barışmış
Taze fidanlar yetişmiş

Biz şu yerlerden gideli
Gurbet illere düşeli

Öksüz Âşık der bu sözü
Hakk'a çevirmiştir yüzü
Öldü zannettiler bizi

Biz şu yerlerden gideli
Gurbet illere düşeli

KÖROĞLU**-1-**

Yüce dağların başında
 Kar bir yana kış bir yana
 Depreşir ağzın içinde
 Dil bir yana diş bir yana

Nidelim Beyler nidelim
 Ahd-ü peymânı güdelim
 Ayvaz'a imdad edelim
 Üç bir yana beş bir yana

Bre beyler bre paşa
 Karlı karlı dağlar aş
 Bir gün ola ayrı düşe
 Kış bir yana baş bir yana

N'oldu hey sevdiğim n'oldu
 Dereler kan ile doldu
 Gördüm hasmın yeğîn oldu
 Kan bir yana leş bir yana

Kocadım belim büküldü
 Zırhım silâhım söküldü
 Bu gözüm doldu döküldü
 Kan bir yana kaş bir yana

-2-

Siyah kâküllerin dökülmüş
 Kızıl güllere güllere

Elâ gözlerini dikmiş
İnce yollara yollara

Gel Ayvazım dolaşalım
Çamlı Bellere Bellere

Doldur elinden içeyim
Mest olup serden geçeyim
Seninle bile göçeyim
Çamlı Bellere Bellere

Okursun aşkın kitabın
Komadın âşıkın tâbın
Akıttın çeşmimin âbın
Döndü sellere sellere

Gel Ayvazım dolaşalım
Çamlı Beller'e Beller'e

Âşıklara vardır meyli
Riyazet çekmişem hayli
Ben Mecnun olam sen leyli
Düşüp çöllere çöllere

Gel Ayvazım dolaşalım
Çamlı Bellere Bellere

Köroğlu der budur derdim
Sarardı çehre-i zerdim
Şu benim nihânî derdim
Düştü dillere dillere

Gel Ayvazım dolaşalım
Çamlı Bellere Bellere

-3-

Selâm verdim selâm almaz
Selâmıma salam seni
Akçasız pulsuz âşıkım
Nasıl benim kılam seni

Hubluğuna yok bahâne
Gözlerin benzer şahân'e
Namin çıkmıştır cihâne
Bilür cümle âlem seni

Nazlım salınur gezersin
Dertli bağımı ezersin
Beyaz kâğıda benzersin
Yazar mı ola kalem seni

Malım yok ki dökem saçam
Hazinem yok ki ağzın açam
Çârem budur alam kaçam
Hep yanımda bulam seni

Yeni bahçenin nârisin
Kırmızı gülden arısın
Koç Köroğlu'nun yârisin
Böyle misin bilem seni

-4-

Yürü bre kahpe Felek
Sende arzmanım kalmadı

Sîneme sarıldı melek
Tende arzmanım kalmadı

Meclisler kurdum oturdum
Çok düşman ele getürdüm
Hezâran kalkan götürdüm
Kolda arzmanım kalmadı

Yârin bahçesine girdim
Gonca güllerini dirdim
Bülbülün feganın gördüm
Gülde arzmanım kalmadı

Kırmızı kanadır kasdım
Hem düşmanım var hem dostum
Harâm(i) oldum yollar kestim
Belde arzmanım kalmadı

Köroğlu çağırır türkü
Seyreledi Şamı Şarkı
Koç yiğitte neyler korku
Îlde arzmanım kalmadı

-5-

Arabistan çöllerinde gezerken
Bana rast geldi orada dört gidi
Biri Urum biri Fellah biri Tat
Öbürü de benzer idi Kürt gidi

Hiçbiri de bilmez benim hâlimden
Gözlerim kan doldu korkmam ölümünden
Biri mızrağı yeğîn aldı elimden
Öbürü de koltuğuna dürt gidi

Biri ata bindi meydan eyledi
 Biri yükseğinden seyran eyledi
 Biri soydu beni uryan eyledi
 Öbürü der: Edep yerin ört gidi

Bilmez misin Köroğlunun huyunu
 Şimdi açar size türlü oyunu
 Hak yaratmış sizin gibi koyunu
 Yese gerek benim gibi kurt gidi

-6-

Kimisi pınar başında
 Kimisi yolun dışında
 Al giyen on beş yaşında
 İlle mavili mavili

Kimisi dağlarda gezer
 Kimisi incisin dizer
 Al giyen bağrımı ezer
 İlle mavili mavili

Kimisi odun devşirir
 Kimi kahvesin devşirir
 Al giyen aklım şaşırır
 İlle mavili mavili

Köroğlu'm der ki n'olacak
 Takdir yerini bulacak
 Mavilim kaldı alacak
 İlle mavili mavili

-7-

Gayre bakma, yüzün göster
Ben gönlümü bilmez miyim
Günde padişahlık ister
Ben gönlümü bilmez miyim

Yürü ey şeh nazın nazın
Edelim Hakk'a niyazın
Götürmez.....sözün
Ben gönlümü bilmez miyim

Şahinleyin yüksek uçar
Kaplan gibi kanlar saçar
Gökte buluttan nem kapar
Ben gönlümü bilmez miyim

Köroğlu der giden gelmez
Bir yaram vardır unulmaz
Atta civandan ayrılmaz
Ben gönlümü bilmez miyim

-8-

Behey **dörtlüler**, **beşliler**
Gelin gelin duruşalım
Kaplan postlu giyişliler
Gelin gelin duruşalım

Gelüp şunda gitmek olmaz
Çok söyleyüp ötmek olmaz
Kahvede tav etmek olmaz
Gelin gelin duruşalım

Hey anasına küsenler

Kurulu yayı asanlar

.....

Gelin gelin duruşalım

Köroğlu der ilimize

Toz kondurma gülümüze

Yazık sizin telünüze

Gelin gelin duruşalım

-9-

Mürveti çok Hakkın nazargâhısın

Bizim iller karlı dağlar aşkolsun

Gerçek erenlerin seyrangâhısın

Bizim iller Çamlı Beller aşkolsun

Çayırlanur çimenlenür göllenir

Kan bulanık taşgın akar sellenir

Çoktur senin eğlenecek illerin

Bizim iller Çamlı Beller aşkolsun

Yollar keser yavuz kurdun var mıdır

Beller keser arslan merdin var mıdır

Çarh elinden hiçbir derdin var mıdır

Bizim iller Çamlı Beller aşkolsun

Bahar olup yeşil yaprak erince

Cûşa gelür gönlüm seni görünce

Evvel başdan selâm olsun varınca

Bizim iller Çamlı Beller aşkolsun

Er değildir seni görüp taşımayan
 Gönül değil bir nefeste coşmayan
Köroğlu der arap atlar eşmeyen
 Bizim iller çamlı beller aşkolsun

-10-

Yücesinden baktım bir ulu kervan
 İndi bir ovaya kondu Bezirgân
 Dedim yiğitlerim bacın vermen mi
 Bana kahkahayla güldü Bezirgân

Bezirgân **Köroğlu**'n görenler şaşar
 Bağıranda arslan kaplan kan işer
 El edüp Ayvazın yanağın okşar
 Meşenin arslanı, kurdu Bezirgân

Bezirgân oturmuş kaplan postuna
 Rahmeylemez yârânına dostuna
 Doldurmuş **Kır Atın** gelir üstüne
 Beni saymaz at oynattı Bezirgân

Çatamadım hiç sağ ile solundan
 Alamadım parasından pulundan
 İstiyor Ayvazım almak elimden
 Beni saymaz at oynattı Bezirgân

Başına urunmuş Bektaşî börkü
 Sırtına da almış çılkava kürkü
Köroğlu söyledi üç beyit türkü
 Anda beş yüz altın koydu Bezirgân

Gezdiğim yerlerde ekin ekerim
 Konduğum yerlerde güller dikerim
 Demir zırh giysen billâh sökerim
 Hele yolun bacın ver geç Bezirgân

— Cevabı —

Ordudan kalkup da konmazam hana
 Gayet gözüm al(ı)şık Köroğl(u) fettana
 Sakın yoldan Köroğl(u) kıyarım sana
 Hele yolun bacın vermez geçerim

-11-

Benden selâm olsun Bolu Beyi'ne
 Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır
 Ok gıcırdısından kalkan sesinden
 Dağlar sedâ verüp seslenmelidir

Düşman geldi tabur tabur dizildi
 Alnımıza kara yazı yazıldı
 Tüfenk icad oldu mertlik bozuldu
 İğri kılıç kında paslanmalıdır

Köroğlu düşer mi yine şanından
 Ayırır çoğunu er meydanından
 Kır at köpüğünden düşman kanından
 Çevrem dolup şalvar ıslanmalıdır

-12-

Pınar başından bulanır
 İner ovayı dolanır
 Sende çok mallar talanur .

Dağlar duman oldu
 Çayır çemen oldu
 Ben yâri görmedim
 Hâlim yaman oldu

Hiç ovaya inmedin mi
 Aşk oduna yanmadın mı
 Gam gussadan donmadın mı

Dağlar duman oldu
 Çayır çemen oldu
 Ben yâri görmedim
 Hâlim yaman oldu

Yaz görmemiş kışa benzer
 Dert görmemiş başa benzer
 İçmiş de sarhoşa benzer

Dağlar duman oldu
 Çayır çemen oldu
 Ben yâri görmedim
 Hâlim yaman oldu

Köroğlu serinden geçti
 Aşkın dolusundan içti
 Ayvaz gelüp bundan göçtü

Dağlar duman oldu
 Çayır çemen oldu
 Ben yâri görmedim
 Hâlim yaman oldu

-13-

Yine ben bir öğüt aldım pîrimden
 İy(i)lik ettiğinden sakın kendünü
 Hazreti Ali'den kalma erkandır
 İy(i)lik ettiğinden sakın kendünü

Ol sana düşmandır dost gibi bakar
 Fırsat da bulunca urganın çeker
 Yürek dalga urur çevrilür akar
 İy(i)lik ettiğinden sakın kendünü

Köroğlu der atam hem anam ağlar
 Size mâlûm olsun beyler ağalar
 Gidi Felek ciğerciğimi dağlar
 İy(i)lik ettiğinden sakın kendünü

-14-

Hemen Mevlâ ile sana dayandım
 Arkam sensin kal'em sensin dağlar hey
 Yoktur senden gayrı kolum kanadım
 Arkam sensin kal'em sensin dağlar hey

Sana derim sana hey ulu yaylam
 Meğer başım alam ilinden gidem
 Okum senden yayım sendendir cıdam
 Arkam sensin kal'em sensin dağlar hey

Yüce yüce tepesinden yol aşan
 Gitmez oldu gönlümüzden endişen
 Mürüvvetsiz beyden yeğdir dört köşen
 Arkam sensin kal'em sensin dağlar hey

Hep sinadım **Osmanlının** alını
 Bulamadım hergiz gönlüm alanı
 Anıcağız sevdiğimin halını
 Arkam sensin kal'em sensin dağlar hey

Köroğlu der tepelerden bakarım
 Gözlerimden kanlu yaşlar dökerim
 Bunca yıldır hasretini çekerim
 Arkam sensin kal'em sensin dağlar hey

-15-

Osman Paşa eydür devletlü Hünkâr
 İnşallah sultanım **Şirvan** bizümdür
 Sen himmet eyle inâyet Allah'tan
 Mürvet Alinindir meydan bizümdür

Demirkapı'dan Şirvan'a geçildi
 Anca savaş oldu kanlar saçıldı
 Kırdık biz yezidi yollar açıldı
 Giden ipek yükü kervan bizümdür

Şirvan ilinden **Tebriz** ulaştık
 Anca başlar kestik kana bulaştık
 Acem evlerin seyrettik dolaştık
 Vilayet Hünkâr'un seyran bizümdür

Osman Paşa eydür gelin varılsın
 Tedbir tedarik nenindir görülsün
 yiğide mansıp verilsün
 Kendi kulunuzdur insan sizindür

Köroğlu eydür gulbangi yitürdük
 Erenlerin sancağını götürdük
 Katar katar hayaların getürdük
 Giden Şirvan bizümdür

-16-

Osman Paşa Tebriz'de ölür ölünce
 Malım teslim eylen Sultan Murad'a
 Biribirin yoldu Arşın yüzünde
 Zarım teslim eylen Sultan Murad'a

Benim öldüceğim Şah'a duyursun
 Yâranlarım hayır dua buyursun
 Vezirliğim bir kuluna buyursun
 Mührüm teslim eylen Sultan Murad'a

..... bölük bölük bölünen
 Aceb şehit m(i) ola bizden alınan
 Başlarına altun üsküf vurunan
 Kulum teslim eylen Sultan Murad'a

Acem illerinde belim büküldü
 Gözlerimden kanlı yaşlar döküldü
 Cebehânem İstanbul'a çekildi
 Malım teslim eylen Sultan Murad'a

Köroğlu söyledi ise bu sözü
 Felek toprağa düşürdü gül yüzü
 Aldım Demirkapı ile Tebrizi
 Şarım teslim eylen Sultan Murad'a

-17-

Çâr köşe fânî dünyada
Koç yiğitler olmasaydı
Dünyayı zulmet alurdu
Ağlayanlar gülmeseydi

Dünyayı zulüm alırdı
Gün doğmaz öyle kalırdı
Âşıklar mecnûn olurdu
Sevdiceğin görmeseydi

Sevdiğ(i)m çık karşımda salın
Bilmez misin âşık halin
Yâre gönderdiğim gülün
Yapracığı solmasaydı

Ur a koç **Köroğlu** ur a
Yâr derdine derman ara
Ölüme bulurdum çare
İzin Hak'tan olmasaydı

-18-

Yol virin dumanlı dağlar
Aşmaya Ayvaz geliyor
Çağlasın soğuk pınarlar
İçmeye Ayvaz geliyor

Bu dağlarda biten güller
Kokusu lal ider diller
Dalında cüda bülbüller
Ötüşün Ayvaz geliyor

Bizim yaylanın yiğidi
Belinde gümüş dividi
Yaylânın servi, söğüdü
Gölg(e) edin oğlum geliyor

Bizim yaylâlar oluklu
Akan suları balıklı
Al balalı, mor yelekli
Kız gerek Ayvaz geliyor

Bizim yaylanın uşağı
Belinde Aydın bıçağı
Yaylânın türlü çiçeği
Kokuşun Ayvaz geliyor

Köroğlu dir ki tayalar
Atlımız hayvan kovalar
Sarptaki yalçın kayalar
Yastılın Ayvaz geliyor

HAYÂLÎ**-1-**

Turnam gider olsan bizim illere
 Vezir **Ardahan**'dan göçtü diyesin
 Karşı geldi **Kızılbaş**'ın hanları
Çıldır'da da doğuş oldu diyesin

Al kana boyandı **Çıldır** dağları
 Gaziler tuğları
 Gözü kanlı **Diyar(ı)bekir beyleri**
 Din yoluna şehit düştü diyesin

Çamur dize çıktı kan ile yaştan
 Atlar dalamaz oldu serilen leşten
 Kaleler yığıldı kesilen baştan
 Ak gövdeler kana battı diyesin

İki alay bir araya gelince
 Ara yere **Çarhacılar** girince
 Beş bin beş yüz belli atlı dolunca
Tokmak Han da... kaçtı diyesin

Haberimiz iletsin dosta gidenler
 Varup dostun dîdârını görenler
 Şâhin Şâhin paşaları soranlar
 Din uğruna şehit düştü diyesin

-2-

Leylâ'm gelür deyü yollar gözlerim
 Gelmedi gözümde kaldı hayâli
 Gizli sırrım beyan etmem gizlerim
 Serimi sevdâya saldı hayâli

Yârim biçare olduğumu bilmiş
 Çifte benler beyaz gerdana inmiş
 Su gece seyrettim beyazlar giymiş
 Salındı karşıma geldi hayâli

Yârimin sevdâsı vardır başımda
 Uyansam karşımda, yatsam düşümde
 Ne cânibe gitsem bile peşimde
 Benim ile yoldaş oldu hayâli

Der Hayâli hıram ederek yürür
 Gece gündüz gitmez karşımda durur
 Ben seninim deyu tesellî verür
 Garip gönlüm ele aldı hayâli

DÎVAN

-3-

Hâzır olun gâziler düşmanımız vardır bizim
 Kız(ı)lbaş Cumhuriyuna meydânımız vardır bizim
 Sâdır oldu emr-i âli inkıyâd etmek gerek
 Uğru açık bir veli Sultanımız vardır bizim

Yürüsün Sâhib-i hâtem sancak çeküp tuğlar(?)
 Başı üsküf, sırtı kaplan postlu can kullar ile
 Dem çeker cephanemiz ejder-dehan topar ile
 Düşmana nispet azîm ünvânımız vardır bizim

Giymiş ol Davud zırhı miyanında Zülfikâr(?)
 Seyreden a'dâ-yı dînin akli oldu târmâr
 Saniyâ Ali menendi Döldül'e oldu süvar
 Sahib-i seyf-ü kalem arslânımız vardır bizim

Âsitânı bendesidir Âl-i Osman'ın müdâm
 Sâdıkane kullarına hiç olur mu bir kelâm
 Ol yezîdin sînesin gözler gözler müdâm (her) suph-u şâm
 Bir şeh-i âdil kamenkeş Hân'ımız vardır bizim

Ey Hayâli çok çekerler gâziler gulbang-i hû
 Sînesin eyler siper düşmâna karşı rû berû
 Pençesinden kahraman olsa halâs olmaz adû
 Yırtıcı kırk bin böbür arslânımız vardır bizim

OZAN

Gerçek âşık olanların
Yürecüğü yanar olur
Her cânibten şûriş ile
Şevkı odu kanar olur

Esirgen âşık kişiyi
Şefâat imamdandürür
Susamışları kandurur
Gözü yaşı tamar olur

Bir devletlü yohsul olsa
Usluyisen gülme ana
Yazıda kaba ağaca
Ulu kuşlar konar

Ozan âşıklar sözünü
Söyle âşıklar dinlesün
Er var içinde od yanar
Er var ana çü nar olur

BAHŞİ

Sultan Selim cûlûsunda
 Salâ dedi de yürüdü
 Gidelim Mısır'a doğru
 Yola dedi de yürüdü

Şamlu çıkup kaçar köyden
 Sofu беру bakmaz Hoy'dan
 Merd var ise işte meydan
 Gele dedi de yürüdü

Nesne yoğımış aslında
 Halife dikmiş yerinde
 Ne arar Yusuf'un şehrinde
 Köle dedi de yürüdü

Almak gerek kûh-i Kaf-ı
 Kırım var mı ala dahi
 Horasan'da ise Şâhı
 Bulam dedi de yürüdü

Bahşi eydür Mehdi budur
 Yücemize irgör Kadir
 Kılağuzsa İlyas Hızır
 Yola dedi de yürüdü

OĞUZ ALİ

Turgud Paşa eydür beyler
..... şimdi ölmüş demiş
Nic(e) edelim emir Hakkın
Er geç birdir yolum demiş

Gelsün kullarımın hası
Giysün siyah itsün yası
Cerbe ile Trablus'u
Viran oldu şarım demiş

Mevlâ'm sılaya gurbete
Düşürdü bizi firkate
Malta ile
İremedi elim demiş

Oğuz Ali durmaz çağlar
Âlem yasın tutmuş ağlar
Han Süleyman eydür beyler
Büküldü ya belim demiş

GEDÂ MUSLU**-1-**

İspanya Cezay(i)r'e haber göndermiş
 Komazım oğlumu alırum demiş
 Eğer vermezlerse kıyamete dek
 Ben de bu derd ile ölürüm demiş

Kailim beş yıla etseler vâde
 Cümle emlâkimi veririm yâde
 Peşkeş verirlerse Sultan Ahmed'e
 Müslüman ederler bilürüm demiş

Gedâ Muslu eydür görün harcını
 And içti İncil'e tuttu yüzünü
 Niylerim ben şimdengeru tahtımı
 Varup bir kilisede kalurum demiş

-2-

Gör imdi ne demiş Cezayirli de
 Vermeziz oğlunu bilmiş ol senin
 Biz anı gönderdik Sultan Ahmed'e
 Kara haberlerin almış ol senin

Yürütmeziz Akdeniz'de gemini
 Hakkı koyup puta tuttun yönünü
 Çevir İslâma şol kâfir dinini
 Gel yezid Müslüman olmuş ol senin

Yine büktük İspanyanın belini
 On dört beyzadeyle aldık malını

Hoş eğlenir idin Mısır yolunu
Hele ettiklerin bulmuş ol senin

Gedâ Muslu eydür gördüm cüşunu
Gece gündüz ağla salma yaşını
Kilisenin taşlar(ı)na sür başını
Yürü var bir zaman çalmış ol senin

ÇIRPANLI

Gaz(i) Murad Reis'den haber soranlar
Vardır bahadırı yarar delisi
Her kande hû desen gelür yetişür

Bilen Gazi Murad Reisi der bak
Resulullah sancağını çeker ak
Denizde karada yardımcısı Hak
Gerçek Magrib erlerinin velisi

Başbaşa çatarız gelür dem olur
Savaşanda derya yüzü kan olur
Gaziler yüzünü görür şen olur
Geldi derler Cezayirin ulusu

Çırpanlı eydür hele Sultanım göre
Bahadırlık oldur yerinde dura
Her kaçan iskele vursak bir yere
Ol gün Akdeniz'in yalısı

ARMUDLU

Murad Reis geldi gulbang çektiirdi
 Dîn-i (İ)slâm sancağın diktüğü vaktin
 Padişah uğruna niyet eyledi
 Çıkıp Cezayır'den gitdüğü vaktin

Gaziler ceng için gördü yarağı
 Doymaz muhannesin buna yüreği
 Hep kâfirler koyuverdi küreği
 Yezid gelip kıçtan çatduğı vaktin

Yiğit beyler hep küreğe yapıştı
 Kaçtı top otuna ödü tutuştu
Muhammedin şefâati yetişti
 Gemi yandı deyup gördüğü vaktin

Murad Reis eydür zâhir bâtında
 Ya Rab hacetim kabûl et katında
 Gök duman içinde kaldık tütende
 Kâfir baş topunu atduğı vaktin

Armudlu eydür bu Sultanım Hakla
 Hemen yezidlerin fendi top ile
 Alarga ettirdik tüfek ok ile
 Beş pare kadirğa çatduğı vaktin

KUL ÇULHA

Üş gafil... çıktın gittin elimden
 Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni
 Andelibim ayrı düştüm gülümnden
 Âah yiğitlik yavı kıldım ben seni

Dahi böyle olmamıştır sanarum
 Bir görmüş yok bulduğuma sorarum
 Anın için belim bükük ararum
 Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

Mevlâ birdir yoktur kalbimde hiylem
 Nebim **Muhammed**'dir, demezim yalan
 Allah vere inşallah **Cenneti** bulam
 Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

Muradım kaldı ermedim kasdıma
 Bu hale de şükür olsun dostuma
 Yokuş gelse çıkamazam üstüne
 Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

Fark edemez oldum güneşi ayı
 Bize kısmet oldu pirlığın payı
 Gel de gör ne halde bu **Kul Çulha**'yı
 Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

III. BÖLÜM

XVII. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ

KUL OĞLU - KÂTİBÎ - KAYIKÇI KUL MUSTAFA - ÂŞIK
- ÜSKÜDÂRÎ- KEŞFÎ -ÂŞIK HALİL - İBRAHİM - KUL
DEVECİ - KÂMİL - BENDE ALİ - GÂZİ ÂŞIK HASAN

XVII. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ

UMUMÎ MÜLÂHAZALAR

Daha XVI. asırda Osmanlı İmparatorluğunun her köşesinde, büyük şehir ve kasabalarda, muhtelif askerî sınıflar arasında, serhad kalelerinde, Cezayir ve Tunus'taki Türk denizcileri içinde, saz şâirleri bulunduğunu ve bu cins edebiyatın bilhassa orta sınıf halk arasında büyük bir rağbet kazandığını söylemiştik. Bu inkişaf XVII. asırda, daha kuvvetli bir şekilde devam etti; ve bu asır içinde, bu tarz şiirin en ehemmiyetli şahsiyetleri yetişerek, şöhretleri ve tesirleri daha sonraki asırlarda da devam etti: Bu bakımdan, Gevherî, Âşık Ömer, Karaca Oğlan, ön safta sayılmaları icap eden en mühim şahsiyetlerdir.

Yukarıda da söylemiş olduğumuz veçhile, XVI. asır saz şâirlerinin eserlerinden bize kadar gelebilmiş parçalar çok az olduğu gibi, bu asırda yaşamış olduklarını tespit edebildiğimiz şahsiyetler de çok mahduttur. Fakat buna mukabil, XVII. asırda yaşamış saz şâirlerinden mühim bir kısmını tanıdığımız gibi, bunların oldukça mebzul eserler de elimizde bulunuyor. Bu meseleler hakkında şu son yirmi beş yıl zarfında yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bu bilgiler, tam ve kat'î olmaktan henüz çok uzaktır. Lâkin, ne olursa olsun, bu cins edebiyat hakkındaki eski bilgisizliği ve meçhuliyeti düşünersek, bu şimdiki neticeleri dahi küçük göremeyiz. Eski tarihî ve edebî kaynakların, bu meseleleri aydınlatmak için ne kadar kifayetsiz olduğunu ve şimdiki mahdut malûmatın bile ne kadar zorluklarla elde edilebileceğini, kitabımızın başında, başlıca sebepleriyle izah etmiştik. Bütün bunları göz önüne alınca, bu tarz şiirin umumî tekâmülünü ve en belli başlı şahsiyetlerini az çok gösterebilmenin bile, milli kültür tari-

himiz için, ehemmiyetsiz ve kolay bir iş olmadığını daha açık anlayabiliriz.

Şimdiye kadar zamanları tespit edilebilen ve eserleri bize kadar gelebilen XVII. asır saz şâirleri, epeycedir: Kâmil, Kul Oğlu, İbrahim, Tûrabî, Edhemî, Afife Sultan, Kul Deveci, Kul Süleyman, Temaşvarlı Gazi Âşık Hasan, Âşık Mustafa, Kayıkçı Kul Mustafa, Kâtibî, Za'îfî, Âşık, Er Oğlu, Pir Oğlu, Hâkî, Gedâyî, Şah Bende, Şermî, Demirci Oğlu, Üsküdârî, Bursalı Âşık Halil, Keşfi, Kor Oğlu, Benli Ali, Karaca Oğlan, Gevherî, Âşık Ömer, vs. Ancak bunlardan bazılarının XVI. asır sonlarında, bazılarının da XVIII. asır başlarında yaşamış olduklarını unutmayalım. İsimlerini saydığımız bu saz şâirlerinden başka, yine XVII. asırda yaşamış birtakım şâirlerin isimlerini -meselâ Evliya Çelebi Seyahatnamesi gibi- bazı kaynaklardan öğreniyorsak da, onların henüz eserleri elde edilememiştir. Bunun gibi, XVII. asra ait olduğunu tahmin ettiğimiz birtakım şâirler de var ki, henüz daha sarîh tarihî deliller elde edemediğimiz cihetle, onları şimdilik bu sıraya koymak istemedik. Bundan sonra yapılacak araştırmalarla bu husustaki bilgilerimizin daha çoğalacağı ve daha sarîh neticelere varılacağı muhakkaktır.

II.

BAŞLICA SİMÂLAR

**KUL OĞLU - KÂTİBÎ - KAYIKÇI KUL MUSTAFA - ÂŞIK
- ÜSKÜDÂRÎ - KEŞFÎ - ÂŞIK HALİL - İBRAHİM - KUL
DEVECİ - KÂMİL - BENLİ ALİ - GAZİ ÂŞIK HASAN**

XVII. asrın yukarıda ismi geçen üç büyük saz şâirinin hayat ve eserlerinden ayrı ayrı bahsedeceğimiz için, burada yalnız onlara nispetle ikinci, üçüncü derecede kalan bazı şâirler hakkında kısaca malûmat vermekle iktifa etmek istiyoruz. Bunlardan bilhassa Kul Oğlu, Kâtibî, Kayıkçı, Kul Mustafa, Âşık edebî kıymetleri ve tesirleri bakımından, diğerlerine çok faiktirler.

Kul Oğlu, IV. Murad devrinde büyük şöhret kazanmış bir saz şâiridir; asıl ismi Süleyman olup, Safranboluludur. M. 1640. / H. 1049'da IV. Murad' ın ölümü münasebetiyle söylemiş olduğu bir mersiye, onun ne zaman yaşamış olduğunu gösteriyor. Silâhdar Tarihindeki bir kayda göre (V. I. S. 259) IV. Mehmed zamanında, M. 1686/ H. 1097'de henüz kırk yaşını geçtiği sıralarda olan şâir meşhur Musâhib Mustafa Paşanın babasıdır. Şimdiye kadar ele geçen eserleri arasında hayatına ait başka malûmat edinilebilecek vazih bir şey meydana çıkmamıştır. Yalnız, bütün eserlerine hâkim olan aşk ve kahramanlık hisleri, onun Osmanlı ordularında veya donanmasında doğuşmuş bin saz şâiri olduğunu açıkça göstermektedir. Bundan başka, yine Kul Oğlu mahlâsını taşıyan ve Rıdvan Nafiz tarafından bulunmuş olan bir koşma, onun Cezayir'de deniz harplerine karışmış olduğunu da anlatmaktadır. Evliya Çelebi'nin bir kaydı (C. 5, S. 283), sonra bu asrın meşhur saz şâiri Kâtibî'nin bir manzûmesi, onun Kayıkçı Kul Mustafa ve Kâtibî ile muasır ve arkadaş olduğunu ve zamanında büyük şöhret kazandığını gösteriyor. Bütün saz şâirleri gibi tasavvuf tesirinden tamamiyle kurtulamamış olmakla beraber,

şiiirlerinde e^a ziyade aşk ve kahramanlık hislerini terennüm etmiş, halk zevkinin inceliklerini ve güzelliklerini muvaffakiyetle benimsemiş, klâsik edebiyat tesirinden az çok uzak kalmağa muvaffak olmuştur. Gevherî üzerinde onun nüfuzunda görme-mek imkânsızdır.

Bu şâirin muasırı olup, gerek şöhrati, gerek edebî kıymeti itibariyle çok kuvvetli bir rakibi sayabileceğimiz KÂTİBÎ hakkın-da bildiklerimiz daha azdır. IV. Murad hakkındaki medhiye ve mersiye mahiyetinde bazı şiirleri, sonra Evliya Çelebinin ifadesi, muasırlarının manzûmelerinde tesadûf edilen bazı kayıtlar, zamanını kat'î olarak anlatmakla beraber, hayatı hakkında bize fazla bir şey öğretmiyor. Herhâlde bu şâir, IV. Murad devrinde, padişahın saz şâirlerine karşı gösterdiği teveccüh ve himayeden hissesini almış ve bu devirde büyük bir şöhrat kazanmış olmalıdır. Aruz ile yazdığı bazı mahdut manzûmelerde hiçbir muvaffakiyet gösterememekle beraber, hece ile yazdığı koşma ve semaileri, klâsik edebiyata büsbütün yabancı olmadığını anlatıyor. Lisanının, o devir saz şâirlerinde umumiyetle gördüğümüz fena bir temayül neticesi olarak, lüzumsuz yabancı unsurlarla ve hatta yabancı terkiplerle saffeti bozulmamış olmasına rağmen, hece **vezninin tekniğine** çok iyi vakıf olduğunu görüyoruz. Fakat, devrinin bu gibi müşterek kusurlarından kurtulmamış olmakla beraber, şiirlerinde kuvvetli bir lirizm, ince bir hassasiyet derûnî bir ahenk mevcuttur. Halk edebiyatından aldığı unsurları, adeta tazeleştirecek, şahsileştirecek, büyük bir muvaffakiyetle kullanmıştır. Didaktik mahiyette bazı şeyler yazmış olmakla beraber, bilhassa bir aşk şâiridir. En umumî hisleri, en umumî mecazları kullanırken bile onlara bir hususiyet vermeğe ve iptizale düşmemeğe muvaffak olur. Yalnız muasırları üzerinde değil, XVII. hatta XVIII. asrın birçok saz şâirleri üzerinde tesirini görmek kabildir. Kâtibî'yi XVII. asrın ilk yarısındaki saz şâirlerinin en meşhuru ve edebî bakımdan da en çok şahsî olanı, yani en kıymetlisi saymak, yanlış değildir sanırım.

Bu asrın ilk yarısında haklı bir şöhrat kazanmış olan âşık hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Bize kadar gelebilen bazı koşma, semai ve türküleri, onun **halk zevkine daha yakın** bir saz şâiri olduğunu gösteriyor. IV. Murad'ın, musahibi Musa Çelebinin katli üzerine yazdığı meşhur bir türkü sayesinde zamanını tayin edebildiğimiz Âşık, lisanının yabancı unsurlardan -muasırlarına nispetle- daha temiz kalması ve asıl halk edebiyatı hususîyetlerini daha çok saklaması itibariyle, çok dikkate değer. Fakat bu aşk ve kahramanlık şâirinde, klâsik edebiyat tesirinin büsbütün mefkud olduğu da iddia edilemez. XVII. asrın birçok saz şâirleri üzerinde tesirini gördüğümüz Âşık, herhâlde, bu devrin ihmal edilemeyecek büyük sîmâlarından biridir. Girid harbi hakkındaki bazı şiirlerine bakılırsa herhâlde bu asrın ikinci yarısında öldüğü tahmin olunabilir.

Kayıkçı Kul Mustafa, bu devir saz şâirleri arasında büyük şöhrat kazanmış mühim bir sîmadır. Galiba gençliğinde meşhur Murad Reisin (ölümü: M. 1609-1610/ H. 1018) maiyetinde Ceza-yir'de bulunmuş ve bundan dolayı kayıkçı lâkabını almıştır. Ceza-yir ve Murad Reis'e ait birkaç manzûmesi bunu gösteriyor. Zamanının mühim hâdiselerine lâkayd kalmayan şâirimiz, II. Osmanın M. 1622'de şehadeti ve İran Şahı I. Abbas'ın M. 1623'de Bağdad'ı zabtı hakkında da şiirler yazmıştır. Osmanlı ordusuna mensup olan Kul Mustafa'nın ölümü herhâlde M. 1646 (H. 1056) senesinden sonradır. Muhtelif tarihî ve edebî kaynaklar, onun XVII. asrın ilk yarısında büyük bir şöhrat kazandığını ve bu şöhratin XVIII. asırda bile devam ettiğini kat'î surette anlatıyor. XVI. I. asrın birçok saz şâirleri üzerinde, hatta meşhur Gevherî üzerinde, bile onun tesirini görüyoruz. Sanatın teknik cihetlerine lâyıkıyla vâkıf olmayan, yahut buna pek ehemmiyet vermeyen Kayıkçı Kul Mustafa, XVI. asır saz şâirlerinin tesiri altında kalmakla beraber, bilhassa halk edebiyatı unsurlarından çok istifade etmiş, ilhâmına serbest bir mecrâ vermiştir. Lisanındaki sadelik ve üslûbundaki tabîilik bundan dolayıdır. Şiirlerini saziyle terennüm ettiğini söyleyerek, tarihî kaynakların bu husustaki ifa-

delerini teyid eden şâirimiz, XVII. asır Yeniçeri Âşıkları'nın mükemmel bir numunesidir. Şiirleri, edebî kıymet bakımından, meselâ Kâtibi yahut Kul Oğlu ile mukayese edilemez; lâkin eserlerinin o zamanki umumî zevke uygun gelmesi, onları asırlarca Yeniçeri ortalarında, Levend kahvelerinde ve bozahanelerde, serhad kalelerinde ve uzun yıllar yaşatmıştır. Genç Osman Hikâyesi adıyla bugün bile Anadolu'nun birçok yerlerinde yaşayan bir rivayet de, yine onun ismine bağlı bulunuyor.

İşte, XVII. asrın ilk yarısında büyük şöhret kazanan bu şâirlerle, asrın ikinci yarısında yetişerek bunları gölgede bırakan Gevherî, Âşık Ömer, Karaca Oğlan istisnâ edilecek olursa, XVII. asrın diğer saz şâirleri arasında, ikinci, üçüncü derecede bazı simâlar daha zikredilebilir. Bunlar, hemen umumîyetle, askerî sınıf arasından yetişmiş, Osmanlı İmparatorluğunun muhtelif deniz ve kara harblerine iştirak etmiş saz şâirleridir ki, ancak iştirak ettikleri büyük vakâlar hakkında yazmış oldukları manzûmeler sayesinde, zamanları tespit olunabilmektedir. Bunlardan Üsküdârî mahlâslı Üsküdarlı Ahmet, Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşanın Uyvar kalesini zaptı münasebetiyle güzel bir manzûme yazmıştır ki, M. 1663 (H. 1074) yılındaki bu hâdise, onun yaşadığı devri gösteriyor. Diğer bir manzûmesinde, Girid harbinden de bahseden bu şâir, anlaşıyor ki, IV. Mehmed devrinde yaşamış, ve bahsettiği cenklere iştirak etmiş bir ordu şâiridir; eserlerinde kahramanlık hissi ve kahramanlık ahlâkı, sıklet merkezini teşkil eder. Yine Girid harbi hakkında bazı türkûleri olan Keşfî ile Âşık Mustafa da, bu tarzda yazdıkları kahramanlık şiirleri ile şöhret kazanmış ordu şâirlerindendir. Kayıkçı Kul Mustafa'nın arkadaşı olup, onunla müşâârelerde bulunan ve M. 1636/ 1637 (H. 1064)'de ölen Bursalı Âşık Halil de, bu asrın ilk yarısında şöhret kazanan saz şâirlerindendir. Bunun muasırlarından KUL DEVECİ yine ordudan yetişen bir saz şâiridir ki, Kalender Oğlunun Kuyucu Murad Paşa tarafından te'dibi hakkında yazdığı bir manzûmesi, yalnız tarihî bakımdan ehemmiyeti haizdir. IV. Murad'ın ölümü

nedeniyle bir manzûme yazan İbrahim de, yine bu devre mensup-
tur. Maamafih, edebî bir kıymetleri olmayan bu şâirler, kendi
devirlerinde bile şöhret kazanmağa muvaffak olmamışlardır.

XVII. asır saz şâirlerine ait bu küçük hülâsayı tamamlamak
için, KÂMİL mahlâsıyla saz şâirleri tarzında şiirler yazan Kırım
Hanı Dördüncü Mehmed Giray Hanı da zikretmek lâzımdır. Bi-
rinci defa 1642-1644 ve ikinci defa 1654-1665 yıllarında Kırım
Hanlığında bulunan bu sofî mîzaçlı şâir hükümdar, o asırda
Türk cemiyetinin bütün tabakaları arasında büyük bir rağbet
kazanan saz şâirleri tarzında aşk şiirleri yazmaktan da geri dur-
mamıştır. Bazı şiirleri sonradan Gevherî'ye isnad edilen Mehmed
Giray, büyük saz şâirleriyle mukayese edilebilecek bir şahsiyet
olmamakla beraber, büsbütün ihmal edilecek bir şâir de sayıla-
maz. Bilhassa, bir hükümdarın, klâsik şâirlerin daima hakaretle
gördükleri âşık tarzında şiirler yazması, devrin umumî zevkini
göstermek bakımından çok mânâlıdır.

Daha XVI. asır sonlarında, birtakım saz şâirleri yetiştirdiğini
bildiğimiz Cezayir Ocakları, XVII. asırda da Kayıkçı Kul Musta-
fa'dan başka muhtelif şâirler yetiştirmiştir ki, bunlardan Benli
Ali'yi bir örnek olarak gösterebiliriz. Bu şâir M. 1664'de Fransız-
lar tarafından Cezayir'e yapılan ve firarlarıyla neticelenen bir
hücumu, aruz ile yazdığı bir manzûmesinde çok güzel tasvir
etmiştir. Bu suretle zamanını sarîh surette öğrendiğimiz bu şâirin
hece ile yazdığı bir-iki semai, Cezayir kahramanlarının medhine
ve ocağın Osmanlı İmparatorluğuna bağlılığına ait çok güzel
vesikalarlardır.

İmparatorluğun XVII. asırda daimî bir cenk hayatı yaşayan
serhadlerinde ve bilhassa Rumelinin askerî merkezlerinde yetiş-
miş saz şâirlerinin çok tipik bir nümunesi olan Temeşvarlı Gazi
Âşık Hasan hâdisе unutmamak lâzımdır. Eserleri ve şöhreti XVII-
I. asır sonlarına kadar serhadlerle unutulmayan bu şâir hakkında
tarihî kaynaklar kati malûmat veriyorlar: Bu Temeşvarlı şâir,
cengâver bir derviş idi. Hudut harplerinde bulunur ve şiirleriyle

gazileri ve serhad halkını teşcî ederdi. Ekseriya serhad cenklerine ait türküler yazar ve onları saziyle terennüm ederdi. İkinci Viyana muhasarasını takip eden bozgunlar esnasında, harplere iştirak etmiş ve müessir türküleriyle serhad halkının derin elemelerini yaşatmıştır. M. 1686'da Budinin sükutu hakkında aruz ile yazdığı şiir, imparatorluğun her tarafında ve hatta şehzadelerin meclislerinde okunurdu. Yine aruz ile dîvan şeklinde Belgradın M. 1688'de sukutuna dair yazdığı Belgrad türküsü ile, hece ile koşma tarzında yazdığı Temeşvar türküsü de çok müessirdir. M. 1695'de II. Sultan Mustafa Lugos kalesini zabdettiği sırada, orduda bulunan şâiri huzuruna çağırarak şiirlerini sazla terennüm ettirmiş, çok takdir ederek paralar vermiş ve Temeşvar'ın Gönüllüyan-ı yemin ocağından kırk akçe yevmiye tekaüt akçesi ihsan etmişti. M. 1699 müsâlâhasından sonra artık gazilik hayatından çekilen ve galiba yaşı da oldukça ilerlemiş olan derviş şâir Temeşvar civarında bir köye çekildi ve tarlasında karpuz yetiştirmekle meşgul oldu. Ölünceye kadar iki senede bir hacca giden bu derviş şâiri Bektaşî an'anesi kendi evliyalari arasına idhâl etmiş ve ona birtakım menkabeler isnat eylemiştir.

Bu kısa izahât ile XVII asırda saz şâirlerinin Osmanlı İmparatorluğunun her tarafında nasıl ve niçin çoğaldığı ve bu şiir tarzının en bellibaşlı mümessilleri hakkında umûmî bir fikir edinmek kâbildir. Bu asrın diğer büyük üç saz şâiri hakkında ayrı ayrı verilecek mâlûmat bunu bir kat daha tamamlayacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

Yukarıda bahsi geçen saz şâirleri hakkında başlıca şu kitap ve makalelere müracat edilebilir:

- I. Kul oğlu hakkında: Fuad Köprülü Kul Oğlu (Hayat Mecmuası sayı 132, 1929), Sadeddin Nüzhet, Kul Oğlu İstanbul 1933.
- II. Kâtibî hakkında Sadeddin Nüzhet Kâtibî, İstanbul 1933; Namdar Rahmi Karatay, Kâtibî (Ulu Dağ -Türkün Bursa

Halkevi Dergisinde Kâtibî'nin ayrıca 45 manzûmesini neşretmiştir: Sayı 3-14, Bursa 1933 – 1938).

- III. **Kayıkçı Kul Mustafa** hakkında: Fuad Köprülü, **Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman hikâyesi**, İstanbul 1930; Fuad Köprülü, **Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman hikâyesi hakkında yeni vesikalar** (Adsız Mecmua, sayı 10, İstanbul 1922).
- IV. **Âşık** hakkında: Sadeddin Nüzhet **Âşık**, İstanbul 1933; Nihad Sami Banarlı, **Âşık hakkında notlar** (Ülkü, sayı 56, Ankara 1938).
- V. **Üsküdârî** hakkında: Fevziye Abdullah, **Üsküdârî** (Ülkü, sayı 44, Ankara 1936).
- VI. **Keşfi** hakkında: Nihad Sami Banarlı, **Âşık hakkında notlar** (Ülkü, sayı 56, Ankara 1937).
- VII. **Âşık Halil** hakkında: Sadeddin Nüzhet, **Bursalı Âşık Halil** (Ülkü, sayı 44, Ankara 1936).
- VIII. **İbrahim ve Kul Deveci** hakkında: Fuad Köprülü, **Kul Deveci ve İbrahim** (Hayat Mecmuası, sayı 62, 1928).
- IX. **Kâmil** hakkında: Fuad Köprülü, **Kâmil, Kırım Hanı IV'üncü Mehmet Giray** (Hayat Mecmuası, sayı 134, 1929).
- X. **Benli Ali** hakkında: Fuad Köprülü, **Cezair Yeniçeri Türkleri** (Türkiyat Mecmuası, C.2, 1928).
- XI. **Gâzi Âşık Hasan** hakkında: Fuad Köprülü **Temeşvarlı Gâzi Âşık Hasan** (Türk Yurdu, C. 4, sayı 19); Sadeddin Nüzhet, **Bektâşi Şâirleri**, İstanbul, 1910.
- XII. Hasan Eren, **Türk Saz Şâirleri Hakkında Araştırmalar**, I. (Ankara, 1952), S. 11-100' de XVII. asır şâirlerinden Koroğlu, Demiroğlu, Şahinoğlu, Kul Mehmet ve Kayıkçı Kul Mustafa ile ilgili yeni malzeme yayınlanmıştır.

KULOĞLU**-1-****KOŞMALAR**

Sultan Murad, eydür şimdi zamâne,
 Bana da kalmadı beyler elvedâ,
 Büküldü kametim döndü kemâne,
 Gezip seyrettiğim iller elvedâ,

Ardımca gelen zülüflü melekler,
 Tersine devretti çarh-ı felekler,
 Yeniçeri Sipahiler, Solaklar,
 Önümce yürüyen kullar elvâda.

Gazâya gitmeye beyler dizilsün,
 Kullarım hep esâmisi yazılsun,
 Tabutum düzülsün kabrim kazılsun,
 Varıp seyrettiğim çöller elvedâ.

Ecelim yetişti yıldızım indi,
 Dostlarım ağladı düşmanım güldü,
 Yapılan kadirgam deryada kaldı,
 Şu Malta'ya giden yollar elvedâ.

Kul Oğlu dostların yüzü ağ olsun,
 Düşman olanların bağı dağ olsun,
 Sultan İbrahim Han şimdi sağ olsun,
 Harben fethettiğim iller elvedâ.

-2-

İşit âvâzımı bende var idim,
Uçup gitme bunda konadur bülbül,
Senin hûb nefesin kalbim evinde,
Vücudum şehrini donatur bülbül,

Konarsan güle kon dikene konma,
Eski düşmanların dost olur sanma,
Açıp o göğsünü hâre dayanma
Rakiplerin kaskı canadur bülbül.

Sultan oldur rahmeyleye kuluna,
Tabip oldur derde derman buluna,
Bönlük edip konma gülün dalına,
Hârı var pençeni kanatur bülbül.

Kul Oğlu dembedem dolular içer,
Kişi sevdiğine dîbâlar biçer,
Bu dünya fânîdir tez gelir geçer,
Bu bahçenin sonu fenâdur bülbül,

-3-

Şevkımı artırır aşkımın demi,
Sevdiğim benimle olduğu zaman,
Def'olur da gider gönlümün gamı,
Gelip de yanıma güldüğü zaman.

Söyledikçe lezzet vardır sözünde,
Rûz- ü şep hayâli iki gözümde,
Hudânın emriyle yârın yüzünde,
Ak güller açılır güldüğü zaman.

Aşkımın dumanı serimi bürür,
Dîvane gönlümü gâh öyle alur,
Sanırım vücudüm cennete girür,
Yârimi koynuma aldığım zaman.

Nâr-ı aşkın ile vücudüm yandı,
Bir asılzadedir hûridir kendi,
Sanırımki gökten bir melek indi,
Kollarım boynuna saldığim zaman,

Kul Oğlu'yum bus bulanık akarım,
Hasret oduna cism-ü can yakarım,
Ne rızkıma, ne malıma bakarım,
Yâr aşkı kalbime doğduğu zaman.

SEMAİLER**-4-**

Uzaktan merhaba olmaz
 Gel ey mestâne bakışlım
 Kolların boynuma dola
 Dile, mestâne bakışlım

Seni sevenler unutmaz
 Hayâlin karşımdan gitmez
 Padişahlar hiç zulmetmez
 Kula, mestâne bakışlım

Der Kul Oğlu gûne gûne
 Melek gelmemiş cihâne
 Her sözüne bir bahane
 Bul, a mestâne bakışlım

-5-

Âlemde doğru dost yoktur
 Dedikleri gerçek imiş
 Kulunu saklayan Hak'dır
 Dedikleri gerçek imiş

Bulut âsumâne ağar
 Yerlere rahmetler yağar
 Gün doğmadan neler doğar
 Dedikleri gerçek imiş

Eğer insan eğer melek
 Yalvarırım geçer dilek

Bî vefadır çarh-ı felek
Dedikleri gerçek imiş

Kul Oğlu der ömrü geçer
Kalmasın âlemde nâçar
Dünya, sana konan göçer
Dedikleri gerçek imiş

KÂTİBÎ

KOŞMALAR

-1-

Gönül aşk atına binelden beri
Muhabbet menzilin alagelmıştır
Pervene-veş şem'a yanaldanberi
Benzimiz sararıp solagelmıştır.

Rûz-u şeb fikrimiz sevgili yârda
Ciğer kebab oldu hasret-i nârda
Bu garip bülbülün evvelbaharda
Muradın almağa güle gelmiştir

Dertli bülbül bahçelerde, bağlarda
Figan eder yaz geldiği çağlarda
Mor sümbüllü, gonçe güllü dağlarda
Ferhad şîrinini bula gelmiştir

Bu gurbette ayrılığın elinden
Deryalar dolmuştur çeşmim selinden
Sözün bilmez adûların elinden
Bağrımız kan ile dola gelmiştir

Kâtibi der hayâlini gördüğüm
Gece gündüz hayâline yeldüğüm
Severler güzeli elbet sevdiğim
Yalancı dünyada olagelmıştır

-2-

Gönül senin ile kavil edelim
 Ya sen yârdan ya ben serden geçeyim
 Yalan sözü, çürük fikri nidelim
 Ya sen yârdan ya ben serden geçeyim

Sen sanursun yâr imdâda irişür
 Benim sînem aşk oduna tutuşur
 Yeter çektim yârin kahrın yetişür
 Ya sen yârdan ya ben serden geçeyim

Kerem eyle şimdi canım tendedir
 Kıymetim bilmez bir yâre bendedir
 Suç senindir amma günah bendedir
 Ya sen yârdan ya ben serden geçeyim

Bir nâ-ehle sırrımızı açmadan
 İkimiz de ecel câmin içmeden
 Can kuşu kafesten çıkıp uçmadan
 Ya senden yârdan ya ben serden geçeyim

Aklın sana sen aklına yâr isen
 Nasihatım dinle benim er isen
Kâtibî der şâd olayım der isen
 Ya sen yârdan ya ben serden geçeyim

-3-

Bir dem kararın yok dağlar başında
 Nice bir Mecnun'a dönersin gönül
 Cümle halk-ı âlem kendi işinde
 Sen aşkın nârına yanarsın gönül

Cevherini her sarrafa satmazsın
 Gece gündüz gamda yanıp yatmazsın
 Belli bir mekânda karar tutmazsın
 Her dem daldan dala konarsın gönül

Bülbüle işaret olsa gönülden
 Hûb güzel mâniyi söyler dilinden
 Hercaî bî-vefâ yârin elinden
 Zehri nûş eyleyüp kanarsın gönül

Kâtibî bilmedin çeşm-i siyâhı
 Kendine yâr etme zâr ile ahı
 Yükseklerle çıkıp gâhı begâhı
 Gâh olup alçağa inersin gönül

-4-

Ah meded Allahım sendendir meded
 Aklım alındığı yerlere geldim
 Muhabbet kanıyla karışıp taşıp
 Sînem delindiği yerlere geldim

Hep âh ile zârdır âşıkın işi
 Kan ile karıştı çeşmimin yaşı
 Lâl-ü mercan olmuş toprağı taşı
 Cevher bulunduğu yerlere geldim

Dağların başında dumanlar döner
 Bağrımın başında fitiller yanar
 Firdevs-i âlâdan bir servi çıkar
 Çıkıp salındığı yerlere geldim

Sünbülün dâvâsı servi dal ilen
 Bülbülün kavgası bahar gül ilen

Bir ah ettikçe yâr kendi eliylen
Çeşmim silindiği yerlere geldim

Kâtibî der görebilsem dergâhın
Şimdi suçlusuyum yüz bin günahın
Âlem-i gayıb'dan bir şems-ü mâhım
Doğup dolunduğu yerlere geldim.

-5-

Fidandır yetiştî bir lebi gonçe
Cennet bahçesinin gülüdür şimdi
Kararım kalmadı seni görünce
Gözüm yaşı Tuna selidir şimdi

Bir Yusuf-cenâba oldum âşinâ
Kudret ıssı kalem çekmiş kaşına
Âzâde yürürken kendi başına
Gönül bir sultanın kuludur şimdi

Sermest olup aşkın şarabın içtim
Yüce yaylalarda ben kondum göçtüm
Uğruna bir yârin serinden geçtim
Kudret ayağıyla doludur şimdi

Benim hasret gurbet oldu vatanım
Âteş-i firkatte eridi tenim
Arsa-i aşktayım sevdiğim benim
Pîr ile erkânın yoludur şimdi

Rahat oldu canım dostu görelden
Hâk-ı pâye yüzümüzü sürelden
Kâtibî hûblara gönül verelden
Halk içindi adım delidir şimdi

-6-

Gurbetlikten başa gelen hâlleri
Söylemeye varmaz dilimiz bizim
Kasdedip adûlar aldı yolları
Göze hayâl oldu ilimiz bizim

Bizim aşımıza âğu kattılar
Ayağımız bendedüben gittiler
Âşık deyu iftirâlar ettiler
Hünkâra arzolup halimiz bizim

Hüsün bahçesinin gülün direrken
Îş-ü işret edip demler sürerken
Âlemde bir sâdık yâri ararken
Âğuya karıştı balımız bizim

Hudâ yaratmıştır Levh ile Arşı
Her insan ne bilür âlemde Ferşi
Bihamdillâh dosta düşmana karşı
Yetiştî cânâna hâlimiz bizim

Alnımız açıktır, yüzümüz aktır
Ümidim Hudâ'dan kalbimiz pâktır
Kâtibi billahî ölünce yoktur
Sevmeyen adûya kalimiz bizim

-7-

Kış eyyâmı gidip bahar gelince
Açılır gafletten gözü dağların
Donanır zeyn-olur gonçe gülleri
Bülbüllere geçmez nazı dağların

Rûz ile şeb tesbihdürür işleri
 Vird-i Hakkı okur daim kuşları
 Eflâke beraber olmuş başları
 Dergâh-ı Hakk'dır yüzü dağların

Kudretten eğnine hulle biçilir
 Hak rahmeti üstlerine saçılır
 Türlü türlü çiçekleri açılır
 Cennet-i Âlâdır yazı dağların

İlkbahar gark olur yeşil donlara
 Hidâyetler Hak'dan olur anlara
 Esen yeli sefâ verir canlara
 Misk-ü anber kokar tozu dağların

Zeyn-olur açılır dört yanı lâle
 Irmakları benzer âb-ı zülâle
 Kâtibi der şu cihânda oluna
 Şükür Hakk'a şimdi sözü dağların

-8-

Ben senden hakikat mürvet beklerken
 Senin aşkın bana nedâmet oldu
 Seni ağyar ile gördüm gezerken
 Sanki ol gün bana kıyâmet oldu

Hey ahbine durmaz bu mudur gayret
 Âkibet düşürdün araya firkat
 Evvelden olunan mihr-ü muhabbet
 Yazıklar sonunda adâvet oldu

Merhamet yok imiş senin şanında
 Ettiğin bulasın tatlı canında

Gayriler izzetli senin yanında
Hemen ancak bana hakaret oldu

Beni koyup gayrilere kaldığın
Garip başım sevdalara saldıgın
Kâtibi der benim gönlüm aldığın
Leyl ü nehar bana kasâvet oldu

-9-

Deli gönül melûl olup gam yeme
Ağlamanın elbet gülmesi vardır
Adûya intikam kalır mı böyle
Herkes ettiğini bulması vardır

Hak için ibâdet eden sâdıklar
Mertebesin bulur bağı yanıklar
Bî-vefâ dilberi seven âşıklar
Gâhi böyle melûl olması vardır

Bu aşk dedikleri bir yoldur ince
Bülbüle cevreder bir gül-i gonçe
Bir güzelin kendi gönlü olunca
Tenhaca odaya gelmesi vardır

Bu bir eski sözdür söylenir ezel
Dilber akçe ister dinlemez gazel
Zengince bir âşık bulsa bir güzel
Zügürdü feryada salması vardır

Kâtibi sabreyle ötesi yakın
Hercaî gözetmez tuz ekmek hakkın
Bî- vefâ dilbere aldanma sakın
Hemen bir yüzüne gülmesi vardır

-10-

Yüzünde harâmi benler saçılmış
 Var can ister kulundan senin
 Hüsnünün baharı taze açılmış
 Emreyle dereyim gülünden senin

Her zaman pâyine yüzüm sürdükçe
 İltifat idersin bizi gördükçe
 Var ol cihân içre dünya durdukça
 Geçmesin adûlar yolundan senin

Bendeni seversin gayette amma
 Ben dahi severim ey melek-sîma
 Bilirim âşıksın, destinde hümâ
 Bâz eksik olmasun kolundan senin

Hakikatli yârsın bilirsin halden
 Hudâ ayırmasın sen servi daldan
 Söyledikçe sözün tatlıdır baldan
 Âb-ı zülâl akar dilinden senin

Kâtibi kapundan yabana atma
 Lûtfeyle yaşımı sellere katma
 Bâri gülmüş iken beni ağlatma
 Aman aman felek elinden senin

-11-

Görüp cemâlini âşık olduğum
 Hakkı bir bilürsen ağlatma beni
 Uğruna serimi fedâ kıldığım
 Hakkı bir bilürsen ağlatma beni

Bu güzellik bâki kalmaz sevdiğim
 Âşıkı ağlatan gülmez sevdiğim
 İyilerden kemlik gelmez sevdiğim
 Hakkı bir bilürsen ağlatma beni

İltifat etmeye gelsen yanıma
 Müddeîler sitem eder canıma
 Bed duâm alursun girme kanıma
 Hakkı bir bilürsen ağlatma beni

Kâtibî der yavru öğüt tutmaz mı
 Âşıkın dediği yola gitmez mi
 Kara bağrım hûn eyledin yetmez mi
 Hakkı bir bilürsen ağlatma beni

-12-

Deli gönül sana bir öğüdüm var
 Eski dostu düşman olur yiğidin
 Yokla kend(i) özünü gafletten uyan
 Eski dostu düşman olur yiğidin

Dostun zemmi deryasını boylama
 Utanırsın kemliğini söyleme
 Dostum değil imiş kıyâs eyleme
 Eski dostu düşman olur yiğidin

Ara yerde hak ve hukuk olunca
 Unutmamak gerek yiğit ölünce
 Ecel gelüp ömür âhır olunca
 Eski dostu düşman olur yiğidin

Elem gelse bir yiğidin özüne
 Söylemesi yeğdir yârin yüzüne

Uymamak gerektir kendi sözüne
Eski dostu düşman olur yiğidin

-13-

Dil verelden sana düştüm dillere
Gel yetiş dil derdine imdâd ile
Her seher vaktinde bülbül güllere
Hasbihâlin arzeder feryad ile

Çünk(ü)-adımız âşıklığa taktılar
Sinemizi nâr-ı gama yaktılar
Âşk yolunda ne belâlar çektiler
Var su'âl et Şîrin'e Ferhâd ile

Kerem gelsün ca-u tenden ayırılan
Sağ olanlar derman umar sayrıdan
Beni ziyade severdi gayrıdan
Âşinâlık eylemezdi yâd ile

Cevri lâyık görmeyenler şânına
Müptelâsının girer mi kanına
Tâlip olan mâ'rifetin kânına
Vâsıl olur himmet-i üstâd ile

Kişiye vatan da gerek, gurbet de
Hudâ maksudunu verir elbette
Diyâr-ı gurbette, kûy-ı hasrette
Bize de Kâtibî derler ad ile

-14-

Hevâ-vü hevesden geçmek isterin
Beni bana komaz dîvane gönül
Geceyi gündüzden seçmek isterin
Beni bana komaz dîvane gönül

Kendimi mîzana urmak isterin
 Hayrımı şerrimi görmek isterin
 Aklımı başıma dermek isterin
 Beni bana komaz dîvane gönül

Dünyaya gelenler gelir ölmeğe
 Görüp birbirinden ibret almağa
 Hercaî sevmeden fâriğ olmağa
 Beni bana komaz dîvane gönül

Beni sevmeyeni düşman bilürdüm
 Sevene canımı fedâ kılurdum
 Vücudüm şehrine sultan olurdum
 Beni bana komaz dîvane gönül

Kâtibî der derdim bildirmez idim
 Bî-vefaya gönül aldırılmaz idim
 Nideyim düşmanı güldürmez idim
 Beni bana komaz dîvane gönül

SEMÂİLER

-15-

Evvel baharda açılır
 Gonçe gonçe gül'ün dağlar
 Cân ile serden geçilür
 İçildikçe mül'ün dağlar

Arayı arayı buldum
 Sana indim ârâm buldum
 Ziyaret etmeğe geldim
 Memleketim, ilin dağlar

Gözüm yıldızlara bakar
 Önümüzde duman çöker
 Cûş-u hurûş edip akar
 Bus bulanık selin dağlar

Yaradan Hak etmiş nazar
 Gönül aşk deryasın gezer
 Koç yiğitler kervan bozar
 Kerbelâ'dır yolun dağlar

Gonçedir güllerin solmaz
 Yârinden ayrılan gülmez
 Kâtibi der tâbir olmaz
 Açılmış sümbülün dağlar

-16-

Gurbet ile düştü yolum
 Ağlayup gezer yürürüm
 Efkâr ile deli gönlüm
 Dağlayup gezer yürürüm

Oldum işimden âvâre
 Yakarım sinemi nâre
 Gönlümü zülf-i dilbere
 Bağlayup gezer yürürüm

Dağlar başı oldu yurdum
 Günden güne artar derdim
 Ben kara gözlümü gördüm
 Sızlanup gezer yürürüm

Anlatamam melâlimi
 Göz görmesin meralimi

Hâlden bilene hâlimi
Söyleyüp gezer yürürüm

Kâtibî içelden câmı
Mest olup geçer eyyâmı
Şaşkın sel gibi müdamı
Çağlayıp gezer yürürüm.

-17-

İşte gider olduk senden
Kal indi Bağdad Çölleri
Melâmet nâmesin benden
Al indi Bağdad Çölleri

Sultan Murad Hanı gördün,
Pâyine yüzünü sürdün
Henüz maksûduna erdin
Bil indi Bağdad Çölleri

Adûdan aldık başını
Hudâ onardı işini
Gözünden kaplı yaşını
Sil indi Bağdad Çölleri

Nice erenler şehbazın
Kışa tebdil etti yazın
Sende ölenin namazın
Kıl indi Bağdad Çölleri

Yatırsın edüp ah-ü vah
Donunu giyersin siyah
Kâtibî gibi bir meddah
Bul indi Bağdad Çölleri

-18-

Ne kaçarsın elâ gözlüm
 Âşüfte gönlüm sendedir
 Fırakından benim yârim
 Sanma kim cânım tendedir

Güzel gamzen aman vermez
 Dilin âşık halin bilmez
 Behey ıkrarına durmaz
 Ah-ü amânın kandedir

Mansûr'a kim zülfündür dâr
 Zerrece bende yoktur âr
 Benim ağladığıma yâr
 Rakipler daim handedir

Dil ayrılmaz aşkı pâkden
 Ref' eyle bendeni hâkden
 Senin hayırın yok çoktan
 Kâtibî sana bendedir

KUL MUSTAFA

KOŞMALAR

-1-

Arzihâl eylesem ettiğin cevri
Muhabbet arzolar yüze gelince
Âşık öldürmekte akrânın yoktur
Bir dem şive ile nâza gelince

Kaşların çatarsın gözün süzersin
Her bakışta ciğerciğim üzersin
Yâdlar ile yiyip içip gezersin
İstiğnâ satarsın bize gelince

Kaşların yay olmuş kirpiklerin oktur
Korkarım sevdiğim âşıkın çoktur
Payitaht altında akrânın yoktur
Keman kaşın ile göze gelince

Sen de mi öğrendin cefâ kılmayı
Hançer alıp dertli sinem delmeyi
Tenezzül etmezsin bize gelmeyi
Ya koşulur musun size gelince

Kul Mustafa eydür bekler yolunu
Rakipler de dermiş gonca gülünü
Yâd ellerde koçmuş ince belini
Yâ koçulman derdin söze gelince

-2-

Çünkü dilber bana meylin yok idi
Ezelînden ikrar vermeye idin
Muhabbettir güzelliğin nişanı
Uğrun uğrun bakıp gülmeye idin

Hani senin ile yiyip içtiğim
Yiyip ak göğsünü açtığım
Şimden sonra fayda etmez
Soyunup koynuma girmeye idin

Siyah zülfü mâh yüze etmiş perde
Sen uğrattın beni bin türlü derde
Ben kendi halimde gezdiğim yerde
Arayıp bezgüzâr vermeye idin

Kul Mustafa'm eydür cânadır kastım
Çok ağlattı beni gözleri mestim
İncitme sevdiğim severim dostum
İncitirsem güzel olmaya idin

-3-

Yücesi dumanlı boralı dağlar
İncitmen Suna'mı yol verin gitsün
Eyyam-ı şitâda bahar erüşsün
Eline bir deste gül verin gitsün

Uğratma Suna'mı kışa borana
Kaldı kısmet durulmadı çâre ne
Eşinden ayrılıp giden ceylâna
Düzelin a dağlar yol verin gitsün

Mustafa'm der cemâline doyulmaz
 Seni görmeyince tâkatim gelmez
 Dostum gurbet elde yolun bulunmaz
 Birtakım kılavuz kul verin gitsün

-4-

Kalktı yelken eyledi **Murad Reis**,
 Baş başa düşmana varırın demiş
 Vaktinize hazır olun gâziler
 Ya ser verir ya ser alırım demiş

Biz şaşırttık ol düşmanın yolunu
 Kimse bilmez gâzilerin hâlini
 Hazır edin kumandanın birini
 Alurum yedekte sürürün demiş

Türk pîrleri eydür kurtarın bizi
 Biz de dedik Allah kurtarır sizi
 Ölenimiz şehit öldüren gâzî
 Gün bugünkü gündür ururun demiş

Kul Mustafa'm daim söyler özünden
 Gâziler de cenk eylemiş yolundan
 Koyverin Türkü bilek demirinden
 Boyuna küffârı ururun demiş.

-5-

Hazreti-i Eyub da kılıç kuşandı
 Gittiği yollara kumaş döşendi
 Kızılbaş da korktu kendi uşandı
Sultan Murad geldi açılın dağlar

Hezârân kalkanlar yahşi kolçaklar
 Pür-silâh olmuştur önce köçekler
 Baş eğin selâma durun çiçekler
Sultan Murad geldi açılın dağlar

Hakikat bülbülü öter gül ister
 Yavru şâhin turna kovar tel ister
 Kağanmış arslanlar şimdi çöl ister
Sultan Murad geldi açılın dağlar,

Şimdengeru Bağdad bizim ilimiz
 Varın tedarik görünüz çölünüz
 Kürdistan beyleri solda durunuz
Sultan Murad geldi açılın dağlar

Kul Mustafa'm bunu böyle söyledi
 İndi aşkın deryasını boyladı
Kul Oğlu da muhanneslik eyledi
Sultan Murad geldi açılın dağlar

-6-

Gece gündüz uyku girmez gözüme
 İntizârım elâ gözlü yâr deyu
 Gündüz hayâlimde gece düşümde
 Selâmı çok bir efendim var deyu

Ben bilirim yâr sevgisi candandır
 Yârsız bana fenâ dünya zindandır
 Benim ulu korkum hemen şundandır
 Gayrılara gönül vere yâr deyu

Ne mümkündür yüzüm yârdan döndürem
 Yeri gökü aşk oduna yandırırım

Bir sırdaşım yâre gönderem
Var cânânın hatırını sor deyu

Kul Mustafa kulluğunu bilmez mi
Varıp dostun bahçesine girmez mi
Dilber bize bir destamal vermez mi
Ağladıkça çeşmin yaşın sil deyu

-7-

Sabâ selâm eyle gül yüzlü yâre
O mübarek hatırcığı hoş mudur
Ben bendesi ayrı olalı gözden
Kadrin bilmezlerle hâli hoş mudur

Cânan bizim kıymetimiz bilmedi
Bu çeşmimden akan yaşı silmedi
Çok zamandır bir selâmı gelmedi
Bilmem o zalimin bağı taş mıdır

Mustafa'm da yollarını gözetir
Rakip açmış zülûflerin düzetir
Olur olmaz sitemlerin bizedir
Adûlarla bade içmek iş midir

-8-

Yâr mecliste gülse güller açılır
Sürâhi döndükçe gönül şen olur
Hakikatli yârdan nice geçilir
Gâh ağlarım gâh gülerim gün olur

Aşkımın kervanın göçtüğün görsem
Yavrum ak göğsünü açtığın görsem
Yâdlar ile yiyip içtiğin görsem
Vücüdüm tutuşur bağrım hûn olur

Her kande gidersen başım oyarım
 Ağam nice didârına doyarım
 Bir gün şâhım ben kendime kıyarım
 Şöyle bil ki kan üstüne kan olur

Kaşın çatıp kâküllerin tararsın
 Bir gün olup ben bendeyi ararsın
 Ağam niçin siyahlara girersin
 Melek olanlarda yeşil don olur

Aşk bahrini girip seyran eylesen
 Gâh akuban gâh bulanıp çağlasan
 Mustafa eydür bir selâm yollasan
 Şöyle bil ki can üstüne can olur

-9-

Gönül bir belâdır sana düşürse
 Beni ferdâlara salma sevdiğim
 Mâh yüzünü görüp aklım şaşırsa
 Bana deli deyu gülme sevdiğim

Gözümün önünde eyleme safâ
 Vücüdüm zayıftır çekemem cefâ
 Gel eyle sevdiğim vâdine vefâ
 Rakipleri memnun kılma sevdiğim

Mâilin bakmağa yârin yüzüne
 Yüzüm sürdüm ayağının tozuna
 Medet uyma adûların sözüne
 Benim bed duâmı alma sevdiğim

Severler güzeli ezel âr değil
 Derûnumda olan sanma nâr değil

Âşıkım başımda aklım yâr değil
Anınçün kusûra kalma sevdiğim

Der Mustafa eşin gelmez cihâna
Seni seyr-eylesin düşen gümâna
Kadd-ü kametine yoktur bahâne
Güzellikle mağrur olma sevdiğim

-10-

Şunda bir dilbere gönül düşürdüm
Beyler dîvaneyim delüyüm şimdi
Gelene geçene ulu yol oldum
Rakipler geçecek yoluyum şimdi

Kırmızı gülümü aldıldım hâre
Kelp rakiptir kande girsin her yere
Buluşup hâlim arzedemem yâre
Olurun olmazın kuluyum şimdi

Yâr dolusun içtim gayrin içmedim
Serimden geçtim de yârdan geçmedim
İnce belli yâr severdim koçmadım
Şöyle bir dîvane delüyüm şimdi

Kul Mustafa sever şahbaz yiğidi
Gariplere kimdir veren öğüdü
Bu derdi çekmeden ölmek yeğ idi
Şöyle bir dermansız ölüyüm şimdi

SEMÂİLER**-11-**

Eğer sorarsan hâlimden
 Bir cansız ölüyüm şimdi
 Aldayup gönlüm alalden
 Dîvane delüyüm şimdi

Geceler girür düşüme
 Başım irişmez yaşıma
 Buyruk değilim başıma
 Bir beyin kuluyum şimdi

Ben çektiğim kimler çeker
 Gözlerim kanlı yaş döker
 Bulanık bulanık akar
 Dağların seliyim şimdi

Ben yâre nitdim neyledim
 Aşkın deryasın boyladım
 Yüzümü türab eyledim
 Geçenin yoluyum şimdi

Kul Mustafa eydür coştum
 Aşkın deryâsına düştüm
 Çok şükür yâre buluştum
 Âleme uluyum şimdi

ÂŞIK**KOŞMALAR****-1-**

Ağ(a)lar, beyler zulüm değil mi bize
 Demürden yayımız çekilmez oldu
 Kanlar da saçarlar yaralı dağlar
 Gözlerimiz kandan açılmaz oldu

Küffâr ile cenk ederek hasmâne
 Kılıçlar pek çekelim düşmana
 Yazık değil mi şu din-i İslâma
 Karıştı küffâra bilinmez oldu

Küffâr ile cenk edelüm cân ile
 Kılıçlar çekülsün intikam ile
 Dereler de dolsun kızıl kan ile
 Sular da bulandı içilmez oldu

Şol bir neler eder dün de bugün de
 Mevlâm fırsat versin bize sonunda
 Yıkılası **Kandiye**'nin önünde
 Şehit mezarından geçilmez oldu

-2-

İl diline bakıp nefsin incitme
 İl dili yamandır hey kara gözlüm
 Bana türlü türlü cefâlar etme
 Ayrılık gümandır hey kara gözlüm

Garip yigit yârin anar eğlenir
 Âdet budur yâra varan söylenir
 Sensiz yola gitmem yolum bağlanır
 Dağ başı dumandır hey kara gözlüm

Seni bana veren Mevlâ ganî var
 Aşkınla tutuşup ciğerim yanar
 Gel bana rahmeyle vuslat sonu var
 Görüşmek hemandır hey kara gözlüm

Düşmez Âşık'ına yad gibi bakmak
 Kirpiğin okunu daima atmak
 Kişi sevdiğine sarılıp yatmak
 Derlere dermandır hey kara gözlüm

-3-

Yine divâneye döndürdü beni
 O zâlim aklımı aldı da gitti
 Gamzelerin oktur gözlerin hûnî
 Bu dertli sinemi deldi de gitti.

Nice bir yanayım bağrın taş mıdır
 Hiç demez ki gönülcüğün hoş mudur
 Bilemedim hayâl midir, düş müdür
 Doyamadım dostum geldi de gitti

Dedim cev-r-eyleme dostum el aman
 A zâlim yok mudur göğsünde iman
 Şöyle hercaidir ol ebrû keman
 Bendesin ferdâya saldı da gitti

Âfitâba benzer ol mâh yüzleri
 Âşıkı öldürür elâ gözleri

Aklım aldı yârin şirin sözleri
Gül gibi yüzüme güldü de gitti

Vefa gelmez Âşık ol perîzad'dan
Ciğer kebab oldu hicr ile oddan
Yanımda dururken ol çeşm-i fettan
Bilemem nereye n'oldu da gitti

-4-

Dinle gönül bûlbûlünün zârını
Bir gül ister ruhlerinin alından
Gel söyündür yüreğimin nârını
Bir şerbet ver leblerinin balından

Âhımın tütünü arşa dikeldi
Gözümün yaşı denizlere döküldü
Kalmadı tâkatım belim büküldü
Dilberin cevrenden halkın dilinden

Muhabbet şarası içilmez oldu
Dost ile düşmanım seçilmez oldu
Halkın arasından seçilmez oldu
Âşık ile mâşuk kıl-ü kâlinden

Der ki Âşık kimin medhin edersin
Hercâî yâri nice bir seversin
Derde bir devâ yok kime söylersin
Kerem gelmez aslâ o yâr elinden

SEMAİLER**-5-**

Sana lââyık mıdır şâhım
 Beni ağlatmak, inletmek
 Revâ mıdır yüzü mâhım
 Beni ağlatmak, inletmek

Uyku bana harâm oldu
 Gözlerim kan ile doldu
 Canım sana safâ m(1)-oldu
 Beni ağlatmak, inletmek

Akar yaşıım gece gündüz
 Hâlim sana ayan düpdüz
 Revâ mıdır gece gündüz
 Beni ağlatmak, inletmek

Kulun Âşık eder ahı
 Yazıktır bana billâhi
 Merhamet bu mudur şâhı
 Beni ağlatmak, inletmek

-6-

Behey elâ gözlü dilber
 Hemen vazgeçtin mi benden
 Başın için doğru söyle
 Hemen vazgeçtin mi benden

Bâl-ü sükker'dürür sözün
 Yaktı beni şirin nazın
 Söylesen-e iki gözüm
 Hemen vazgeçtin mi benden

Âşık olan eder kanı
 Ergür muradıma beni
 Gayet تنها buldum seni
 Hemen vazgeçtin mi benden

Yâr bahçende gülün var mı
 Gül dibinde yolun var mı
 Bu gece sarılalım mı
 Hemen vazgeçtin mi benden

-7-

Küçücükten bir yâr sevdim
 Ne öptüm ne koçabildim
 Ne mecliste oturup
 Ne bir bâde içebildim

İnandım yârin andına
 Beni kul etti kendine
 Dolaştım kâkül bendine
 Ne kurtulup kaçabildim

Gönül olamaz sevmesin
 Çatma kaşını eğmesin
 Ben dilberim düğmesin
 Ne çözdüm ne açabildim

Âşık gider doğru yola
 Bülbülün arzusu güle
 Ne de girebildim ele
 Ne yârdan vazgeçebildim

-8-

Dünyayı gezdim dolaştım
Ayrılık gibi dert olmaz
Tatlı canımdan usandım
Ayrılık gibi dert olmaz

Kaçan döndüm yâra baktım
Gözümden kanlı yaş döktüm
Gezdim her belâyı çektim
Ayrılık gibi dert olmaz

Hilâl kaşı, keman değil
Zülfün âhır zaman değil
Be yârenler yalan değil
Ayrılık gibi dert olmaz

Kullar başına gelmesin
Kimse göz yaşı silmesin
Hak düşmanıma vermesin
Ayrılık gibi dert olmaz

Bana inanmayan varsun
Âşıkın yüreğin yârsun
Neler çektiğini görsün
Ayrılık gibi dert olmaz

VARSAĞI**-9-**

Kuğumu yâre gönderdim
 Kuğum eğlendi gelmedi
 Selâmetle gelür derdim
 Mûsa'm eğlendi gelmedi

Ne hâlet geldi serine
 Mecnun mu oldu yerine
 Âşık mı oldu birine
 Mûsa'm eğlendi geldi.

İştiyâkım hadden aştı
 Hasretiyle ciğer pişti
 Eşinden ayrı mı düştü
 Mûsa'm eğlendi gelmedi

Âşık der acep ne hâl oldu
 Yâd avcıya şikâr m(ı) oldu
 Bizden gayri yâr mı buldu
 Musa'm eğlendi gelmedi

TÜRKÜ**-10-**

Kara gözlüm senden murad alınmaz
 Câna cevrin çoktur fendin bilinmez
 Yandım elinden
 Tutsam belinden
 Emsem lebinden
 Efendim naz eder nazlıdır

İştîyâkın derûnumu yakıyor
 Ah ile efganım arşa çıkıyor
 İki elde taş
 Dîdelerim yaş
 Sînemde ateş
 Derûnumda yanan âhû gözlüdür

Figanım işiten der ki yazıktır
 Gariplik çekmişim bağrım deliktir
 Yâr ele girmez
 Yanıma gelmez
 Hâlimden bilmez
 Gam değil, ezelden sözlüdür

Derki Âşık kimse bilmez halimden
 Kime dâd edeyim senin elinden
 Ateşim sönmez
 Yandıran bir âhû gözlüdür

-11-

Ah efendim ak gerdanda salınanlar tel midir
 Âşıkı baştan çıkaran hemen tatlı dil midir
 Ben dururken iller sarsın gül tenin, bu yol mudur
 Ne belâdır senin aşkın, beni mecnun eyledi.

Ah efendim, ah sultanım yeter ettin naz bana
 Ölürüm ayrılmam senden cihân gelse bir yana
 Bana nispet Tûti Hanım zülfün dökmüş bir yana
 Ne beladır senin aşkın beni mecnun eyledi.

Âh efendim âşık oldum gerdanında benine
 Misk-ü anberler mi saçmış tayan nazik tenine
 Pek nazlanma düşürürler seni Âşık eline
 Ne belâdır senin aşkın beni mecnun eyledi.

DİVAN

-12-

Bir lebi şîrîn için üstadın oldum ben senin
 Geçmedi makbule hiç Ferhâdın oldum ben senin
 Âşınâlık niyyet ettim yâdın oldum ben senin
 Ey gönül sen suçlusun, cellâdın oldum ben senin

Dönmüşüm Mecnun'a, baştan aklımı zây eyledin
 Kimse sırrım bilmez iken âleme şây eyledin
 Âr-u nâmustan çıkardın halka rüsvây eyledin
 Ey gönül sen suçlusun, cellâdın oldum ben senin.

Âşkı, hem sâdıkım rakip sözüne uyamam
 Aşk elinden derdliyim kimseye derdim diyemem
 Gözlerimde suç var ama baktığıyçün kıyamam
 Ey gönül sen suçlusun, cellâdın oldum ben senin.

Âşık eydür koymadım hiç zerrece dermânımı
 Dostlarım öldürseler helâl ederim kanımı
 Ne ezâlar eyledim ah çok incittin canımı
 Eygönül sen suçlusun cellâdım oldum ben senin.

ÜSKADÂRÎ

-1-

Sevdiğim, derdinden mecnun olmuşum
Dil-ü cânım sana vereldenberi
Günden güne hazan gibi solmuşum
Mübarek cemâlin göreldenberi

Yüzün gördüm aklım oldu perişan
Aşkın yeder beni keşan-ber-keşan
Kirpiğin okuna sinemdir nişan
Keman ebrûların kuraldan beri

Dün-ü gün ağlarım gülemez oldum
Gözlerimin yaşın silemez oldum
Yitirdüm aklımı bulamaz oldum
Aşkın vücudüme girelden beri

Bihamdillâh serden duman ref'oldu
Yâr katında küstahlığın afvoldu
Üsküdâri der kasâvet def'oldu
Yârin hatırmı soraldan beri

-2-

Dur a derviş, dur a haber sorayım
Tarikat ne, erkan nedir, yol nedir
Âşık isen gel haber ver göreyim
Bülbül nedir, gülşen nedir, gül nedir

Bâd estikçe cûşa gelir bulanur
Ayağı yok Kaf'tan Kaf'a dolanur
Aslı yerdir birbirine ulanur
Deryâ nedir, ırmak nedir, göl nedir

Yılda bir kez cûşa gelüp akarlar
Darplarıyla ince yarlar yıkarlar
Leyl-ü nehar Hak yüzüne bakarlar
Fırat, Seyhan, Ceyhan nedir, Nil nedir

Gedâ olan mâl-ü mülke tâlipdür
 Kul olan özünü gama salıpdür
 Üçü dahi birbirine gâliptür
 Gedâ nedir, sultan nedir, kul nedir

Üsküdârî daim Hakk'a şükr-eyle
 Leyl-ü nehar tevhid eyle, zikr-eyle
 Ârif isen bu suâli fikr-eyle
 Veçhin nedir, ya sağ nedir, sol nedir

-3-

Müjde gelip Ehl-i İslâm şâd oldu
 Gazî Vezir feth-eyledi Uyvarı
 Nemçe lâîn kal'asındanyâd oldu
 Gâzî Vezir feth-eyledi Uyvarı

Alaylar bâğlayıp safların düzüb
 Nemçe Kralı'nın bağrını üzüb
 Cenge iktâmedüpçadırın bozub
 Gâzî Vezir feth-eyledi Uyvarı

Serhoş olan kâfirler de ayıldı
 Cenk etmeden havf-eyleyip bayıldı
 Yedi iklim dört köşeye yayıldı
 Gâzî Vezir feth-eyledi Uyvarı

Münâdiler âgaz edip nidâya
 Safâ bahş-eyledi bayü gedâya
 Sad-hezârân şükür olsun hudâ'ya
 Gâzî Vezir fetheyledi Uyvarı

Üsküdârî hamd et vâhd-i ferde
 Kuluna dest-gîr olur her yerde
 Yetmiş dört tarihte, mâh-ı Saferde
 Gâzî Vezir feth-eyledi Uyvarı

KEŞFÎ**KOŞMALAR****-1-**

Bihamdillah hayır haberler geldi
 Şâdûmanlık erdi cümle cihâna
 Ümmet-i Muhammed şâd olub güldü
 Sürûr hâsıl oldu işiden câna

Din uğruna fedâ eyleyüb seri
 Rüstamâne cenge durdu her biri
 Şükür Hakk'a din-i İslâm askeri
 Mıkdârını bildirdiler düşmana

Gâziler küffâra mukabil olup
 Tekbirler eyleyüp düşmana salub
 Tabuların bozub kal'asın alub
 Velvele saldılar Frengistân'a

Hudâ'ya sığınıp karşı durunca
 Kal'aya bal-yemez topu urunca
 Kimin esir edip kimin kırınca
 Halâs olan gülüp çıktı amâna

Keşfi der ki hele düşman bozuldu
 Nemçe Kralının bağı ezildi
 Feth-i fütûh olub name yazıldı
 Müjde gelüb Sultan Mehemmed Hân'a

-3-

Sadırazâm Hazretleri bahâdır
Girid cezîresin aldı ceng ile
 Lûtf-ü ihsan edip Melik-ül-kadir
 Kal'asını yıktı top tüfenk ile

Başlayınca kal'anın savaşına
 Ağu kattı kâfirlerin aşına
 Kiliselerini yıktı başına
Bal-yemez toplardan çıkan seng ile

Umûm üzre cenge verildi rızâ
 Gaziler **hû** edip ettiler fezâ
 Bir tarihte olmamıştır bu gazâ
 İmdat için gelen ol Freng ile

Küffâr askerine oldu ayân
 Ettiği hiyleye oldu peşiman
 Vire edüb çağırdılar el'aman
 Cümlesi yeknasak bir âheng ile

Keşfî, Gâzilere duâ kılıcı
 Kılıç eti keser, duâ kılıcı
 Şöyl(e)-urdular kâfirlere kılıcı
 Tûrâbı boyandı kızıl reng ile

ÂŞIK HALİL

Can bülbülüm cüdâ düştüm gülümden
 Zârımdan bezmedik dağlar mı kaldı
 Âhû gözlü yârim senin elinden
 Şikâyet etmedik beyler mi kaldı

Nûş edip elinden zehir yutarsam
 Günden güne kendim helâk edersem
 Acep midir başım alıp gidersem
 Biraz da ardımca ağlar mı kaldı

Dağları delmekti Ferhad'ın demi
 Şirini gördükçe artardı gamı
 Ben Mecnun'um, aldırmışım Leylâ'mı
 Nice aşmadığım dağlar mı kaldı

Halil der, bülbülüm ayrı gülümden
 Gece gündüz virdim gitmez dilimden
 Aldırdım gül yüzlü yâri elimden
 Dîvane gönlümü anlar mı kaldı.

KUL DEVECİ

Alaylar bağlandı **Murad Paşaya**
 Bayraklar açtığın seyran eyledim
 Geldi çarkalandı **Kalender Oğlu**
 Bozulup kaçtığım seyran eyledim

Cebe'sini giyip kılınç kuşanub
 Alem dibinde durur rical-i gayb
 Dağların ardına karavul koyup
 Çarkacı seçtiğin seyran eyledim

Kalender Oğlu'nun beli büküldü
 Bayrakları baş aşağı dikildi
 Yuvarlandı başı gövde yıkıldı
 Al kan saçıldığıın seyran eyledim

Ezelden ederdin illere acı
 Darben alır idin bâc-u haracı
 Kırdırıp sakalı giydiğin tacı
 Râfîzî olduğun seyran eyledim

Kul Deveci söyler sözün yerinde
 Nâmerdim tuz etmek dursun dizinde
Gâzi Murad Paşa ol ceng yüzünde
 Haykırıp coştüğün seyran eyledim

İBRAHİM

Murad Hânım sefer kıldım ahrete
 Hayır duâ edin, ruhum şâd edin
 Kadem basıp duâ edin rahmete
 Hayır duâ edin, rûhum şâd edin

Kimlere eyledi vefâ bu zaman
 Bana verir mi ya ecelden aman
 Ahret hakkın helâl eyleyin hemen
 Hayır duâ edin, ruhum şâd edin

Ölüm fikri gelmez idi yâdıma
 Dört iklimde Gâzî derler adıma
 Tevarihler yazılsın Bağdad'ıma
 Hayır duâ edin, ruhum şâd edin

Ömrün kervanı ecelle görüştü
 Düşman olan muradına kavuştu
 Ömrüm tamam oldu vâdem erişti
 Hayır duâ edin, rûhum şâd edin

Her cânibde bu haberi bildikte
 Kimisi ağlayıp kimi güldükte
 Hind'e elçim varıp yine geldikte
 Hayır duâ edin, rûhum şâd edin

Gayret-i dîn için gazâyâ gittim
 Sâhib-kırân idim ne cenkler ettim
 Padişahken taşlar yasadnıp yattım
 Hayır duâ edin, rûhum şâd edin

Âhir işt(e) ecel şarabına kandım
Canım teslim edüp tabuta kondum
İşte yerin altına indim
Hayır duâ edin, ruhum şâd edin

Vâdem erdi neylesün bana tabib
Ecelden kurtulmadı Hazret-i Habib
Malta'da taht kurmak olmadı nasib
Hayır duâ edin, rûhurr-şad edin

İbrahim der anın kulu onlar
Duâ etsin devletinde gülenler
İn'amım ihsanım, lûtfum görenler
Hayır dua edin, rûhum şâd edin

KÂMİL

Bu dehrin hâline eyledim nazar
 Her biri derde giriftâr ancak
 Kemâle erince hâr ile gülzâr
 Bûlbûlün âdeti âh-ü zâr ancak

Eğer padişah ol, eğer kim gedâ
 Ede gör borcunu vaktinde edâ
 Kimini sefaya düşürdü Hudâ
 Kiminin kısmeti zehr-i mâr ancak

Yeter olmadın mı ey deli âkıl
 Nice yer gezersin dünyada gâfil
 Baksan a çalındı Sûr-ı İsrâfil
 Oldu ölenlere intizâr ancak

Kimi mâil olmuş mâl-i dünyaya
 Kimi nâil olmuş tâc-ü kabâyâ
 Kimi derviş olmuş girmiş abaya
 Kimi âşık olmuş hâksâr ancak

Aşk-ı ilâhiden alıgör sebak
 Ârif ol dünyaya ibret ile bak
 İşiten yârânlar dediler elhak
 Kâmil'in bu sözü yâdigâr ancak

BENLİ ALİ

Padişahım Cezayirin
 Yarar arslan yatağıdır
 Zav(i)yesidir hem Resûl'ün
 Gerçek erler otağıdır

Coşar derya eser bâdı
 Kılıç ile arar yâdı
Sedd-i İslâm'dır bir adı
 Akdeniz'in bucağıdır

Allah olsun kıl-ü kâlin
 Lûtfu çoktur bi-zevâlin
 Cezayir yedi kralın
 Daim başı nacağıdır

Cezayirin kahramanı
 Kâfire vermez amanı
 Severler Âl-i Osmânı
Hacı Bektaş koçağıdır

Mekânıdır gerçek erin
 Hak yoluna verir serin
Benli Ali şehitlerin
 Bâğ-ı cennet durağıdır.

GAZİ ÂŞIK HASAN**TEMAŞVAR TÜRKÜSÜ****-1-**

Ne çeker kulların serhad ilinden
 Bilinmez Hünkârım görülmeyince
 Bunca memleketin kâfir elinden
 Kaldı, inanmadım ayrılmayınca

Kimi şehit oldu, kimi, giriftar
 Kâfirin elinden inler zâr zâr
Estergon'la Budin, Eğre'yle Uyvar
 Ele girmez şâhım yorulmayınca

Gâziler başına takup çelengi
 Kırardı Nemçe'yi Macar, Frengi
 Neylesün kulların edemez cengi
 Hâl-ü hatırları sorulmayınca

Hasan der göklere çıkmıştır âhım
 Hudâ'm bağışlasın çoktur günâhım
 Temaşvar Kal'asın bil padişahım
 Vermeyiz kâfire kırılmayınca

SEMAÎ**-2-**

Bugün ben bir güzel gördüm
 Gül cemâli ala benzer
 Çıkmiş bahçede salınur
 Boyu selvi dala benzer

Boyu uzun, beli ince
 Memeler benzer turunca
 Yanak lâle, ağız gonce
 Kaşları hilâle benzer

Bahçenizde biten bâdem
 Sanma ki ben sana yâdem
 Eğil gerdanıdan tadam
 Âb-ı şeker bala benzer

Bahçenizde biten üzüm
 Sensin benim iki gözüm
 Gerdanına yoktur sözüm
 Bağdadî merale benzer

Bahçenizde bülbül öter
 Âşık Hasan yanup tüter
 Siyah kâkül gerdan örter
 Lebi kevser bale benzer.

BUDİN TÜRKÜSÜ**-3-**

Geldi düşman bağladı hep cümle râhım der **Budin**
 Gelmeyen imdâdına çeksün günâhım der **Budin**
 Kalmışım küffâr elinde yalnız zâr-ü zebûn
 Ser çeküp burc-ü bedenden çıktı âhım der **Budin**

Olmuş idim birzaman ben sedd-i İslâma kilid
 Nice canlar din yolunda uğruma oldu şehit
 Tâ kıyamet haşroluncaya kesmezem Hak'tan ümid
 Bir gün ola âçıla baht-ı siyâhım der **Budin**

Padişâhım meskenim küffâra şâyan eyleme
 Akıtıp çeşmim yaşın cismim de giryân eyleme
 Bu hususta suç bulup kimseye bühtân eyleme
 Tâ ezelden böyle yazmıştır İlâhım der **Budin**

Gitti varım göz göre düşmanlara oldu nasip
 Yâ İlâhî sen kerem kıl zahmime gönder tabib
 Hey yazık düşman elinde yıkılıp kaldı garip
 Mescid-ü minberlerim, hep kıblegâhım der **Budin**

Der **Hasan** hiç bilmeyenler söyleşür efsânemi
 Dîn-i İslâmın içinden Hak tüketmiş dâneni
 Sene bin doksan yedide zapt edip cephânemi
 Nasip oldu düşmana zırh-ü silâhım der **Budin**

TÜRK SAZ ŞÂİRLERİ

II.

**XVII. ASIR SAZ ŞÂİRLERİNDEN:
GEVHERÎ – ÂŞIK ÖMER – KARACA OĞLAN**

IV. BÖLÜM

GEVHERÎ

XVII. ASIR SAZ ŞÂİRİ

GEVHERİ

I.

HAYATI

Asıl ismi Mustafa olan Gevherî'nin ne zaman ve nerede doğduğunu bilmiyoruz. Yalnız, daha XVII. asrın son yarısında şöhret kazanmasına, 1127 (1715\16)'den sonra ölmesine ve bazı manzumelerinde saçlarının ağardığı, belinin büküldüğünü söylemesine nazaran XVII. asır ortalarında doğduğuna hükmedebiliriz. Saz şâirleri arasında son zamanlara kadar devam eden bir ana'ne onu Kırımlı addediyor. Bunun ne dereceye kadar doğru olduğunu bilmiyoruz; yalnız Kırım Hanı Birinci Selim Giray'ın 1100 (1688\89)'de İstanbul'a gelmesi münasebetiyle yazdığı bir mahzumede kullandığı hürmetkâr lisan, an'aneyi bir dereceye kadar te'yt edebilir.

Gevherî nasıl yetişti, nerede doğdu ve yaşadı? Bu husustaki mâlûmatımız gayet noksandır. Bir manzumesinde Şam'a, Arabistan'a gittiğini söylediği gibi, Temaşvarlı İbrahim Naîmed din de Hâdikat-üş-Şühedâ adlı pek mühim eserinde onun bir aralık Rumeli serhadlerinde bulunduğunu, hatta Eğri kalesinin sol kolağası ve alay beyi olan büyük pederi Ahmet Ağanın şehadeti münasebetiyle o sırada Eğri'de bulunan bu şâirin ona manzum bir mersiye söylediğini kaydediyor. Müellif, bu güzel mersiye kitabına koymuş olduğu gibi, onun serhat halkı arasında - Hadikat-üş-Şühedâ'nın yazılış tarihi olan 1157(1744\45) senesinde bile- hâlâ okunduğunu ilâve etmektedir.

İbrahim Naîmeddin'in "Meşhur Gevherî şâir ol esnada seyahat ile Eğre'de bulunup bâlâ-yı risalede yazılan mersiyesini

nazmeylemiştir” demesine nazaran, onun Eğre taraflarına muvakkat olarak geldiği anlaşıyor. Acaba şâir o havaliye niçin ve ne suretle gelmişti? Bunu meşhur Müstakimzâde’nin *Tuhfe-i Hattâtîn*’in de mevcut bir kayıt az çok izah edebilir zannındayız. Oradaki kayda göre, Gevherî 1112 Rebiülevveli’nde (Ağustos 1700) İstanbul’da vefat eden şâir ve hattat Mehmet Bahri Paşanın Dîvan kâtibi imiş. Onun Şam’a Arabistan’a, Rumeli serhatlerine seyahatleri, belki de Bahri Paşanın maiyyetinde olmuştur. Kendisi *“be gaziler benden ibret alınız”* mısraı ile başlayan bir manzu-medre:

Harcımız kesilmiş sekbana döndük

Mürvetsiz paşanın kulu böyl(e)-olur

demek şuretiyle, belki de böyle bir vazifede bulunduğunu ve Paşanın lûtf ve mürüvetini göremediğini anlatmak istiyor.

Gevherî’nin elimize geçen şiirleri arasında kendi hayatına ve zamanına ait malûmatı ihtiva eden parçalar pek nadirdir. Onun, meselâ Ahmet Ağa hakkında söylediği mersiye gibi, tarihi vakâîlara işaret eden birtakım eserler yazmış olduğu tabiidir. Elimizdeki parçalar arasında, yalnız Kırım Hanı I. Selim Giray’ın 1100 (1688/89)’de İstanbul’u ziyareti münasebetiyle söylenmiş bir manzume bu mahiyettedir. Hicrî 1081-1088, 1095-1102, 1103-1109, 1114-1119, senelerinde dört defa Kırım hanlığına tâyin edilmiş olan Selim Giray ile Gevherî arasında acaba bir münasebet var mı idi? Yoksa, Gevherî bu manzûmesi ile, o aralık Osmanlı sarayında pek nüfuzlu olan hana intisap etmek mi istiyordu? Bilmiyoruz. Yalnız, Selim Giray’ın 1100’de İstanbul’a gelmesinin esbabı, o sırada Osmanlı İmparatorluğunu sarsan müthiş tehlikeler karşısında şecaat ve nüfuzundan büyük yardımlar beklenen bu Hanın İstanbul’da nasıl parlak surette kabûl edildiği ve nasıl iltifatlara mazhar olduğu, o devre ait tarihî menbalarda bütün tefsilâtiyle yazılıdır. Bu manzumesinden, Gevherî’nin o sırada İstanbul’da bulunduğunu istidlâl kabildir. Bir konuşması-

nın sonunda 1127(1715\16) tarihini zikretmesine göre, ondan sonra öldüğü pek tabii olan Gevherî'nin vefat yılını, kat'î olarak bilmiyoruz “ağardı sakalım, büküldü belim” itirafında bulunduğunu düşünerek epeyce uzun bir ömür sürdüğüne ve vefatında iyice ihtiyarlamış olduğuna kolayca hükmedebiliriz. Bazı parçalarına göre hayatında mes'ut olmadığı, memleketten memlekete sürüklenmek suretile ömür geçirdiği anlaşılıyor. Ekseri saz şâirleri gibi, Hacı Bektâş-i Velî'ye intisabı vardı; fakat bu intisabın, onu **ehl-i sünnet** akidelerinden ayırabildiğini gösterecek hiçbir parçasına tesadüf etmedik.

Gevherî'nin aile hayatına, aşklarına ait malûmatımız da yok gibidir. Yalnız, ihtiyarladığı halde gençleri sevmek îtiyadından kurtulamadığını itiraf eden bu bedbaht şâirin hayatı hakkındaki malûmatımız, yeni vesikaların zuhuruna kadar, bundan ibarettir.

II

ŞÖHRETİ VE TESİRİ

Gevherî'nin şöhreti, Âşık Ömer gibi büyük bir saz şâiriyle muasır olmasına rağmen, daha hayatında her tarafa yayılmaya başlamış ve bugüne kadar devam edip durmuştur. Bunu anlamak için yalnız onların lehlerindeki mutalâlara değil, saz şâirleri hakkında daimî bir nefret ve istihkâr besleyen klâsik şâirlerimizin aleyhdarca mütalâalarına da müracat edebiliriz. Klâsik şâirler, gayet tabii olarak, saz şâirlerinin en mâruflarına hücum etmişlerdir. İşte bu noktadan, Gevherî hakkında -gerek lehinde gerek aleyhinde olsun- tesadüf ettiğimiz kayıtları sırasıyla zikrediyoruz.

1. Hadikat-üş-Şüheda müellifi, Gevherî tarafından büyük babası için yazılan mersiye'nin H. 1157 tarihinde hâlâ serhatlerde okunduğunu söylediği gibi, "meşhur şâir" olduğunu da kaydediyor.¹

2. Müstakimzâde, Bahri Paşadan bahsederken: "*Tanburî Âşık Ömer'in çağdaşı olan şair Gevherî-i sâhib-mâ'nî*" tabiri ile onun şöhretini tasdik ediyor. Mamâfih, buradaki *Sâhib-mâ'nî* tabirinden derhâl bir takdir mânâsı çıkarmak hususunda biraz ihtiyatlı davranmalıdır. Çünkü müellif bununla Gevherî'nin *mâni* yazar bir mânici olduğunu da imâ etmek istemiş olabilir.

3. Sünbülzâde Vehbî, Sühan redifli meşhur kasidesinde halk şâirlerinden şikâyet ederken bilhassa Âşık Ömer ile Gevherî'yi zikreder:

*İktida eylediler meslek-i Âşık Ömer'e
Aşk-ü şevk ile nice kafiye-cûyây-ı sühan
Gevherî güftesine döndü bu günlerde medet
Gevher-i nâdire-i lülü-i lâlâ-yı sühan
Kimi mâni kimisi vâdi-i türkmâni'de
Karaoğlan kayabaş'ı yelellây-ı sühan*

4. On dokuzuncu asır ricalinden Süleyman Faik Efendi'nin meşhur mecmuasında munderiç bir hikâyede, Gevherî'nin o de-

¹ Bu mersiye için bk. *Koşmalar* kısmı, No. 45.

vir edebî mahfillerinde hâlâ en mâruf saz şâiri olarak tanındığını gösteriyor. Bu fıkrayı aynen naklediyorum:

"Hekimbaşı Behçet Efendi bir gün Çubuklu' ya gider. Birtakım bardaklar görür. Satın almak ister. Lâkin çömlekçi onların bir hoca tarafından ısmarlandığını söyler ve tarif eder. İzzet Molla'nın o civarda oturduğunu bilen ve bu târiften hocanın İzzet Molla olduğunu anlayan Behçet Efendi der ki:

-Ben sana bir şey yazıp vereyim. O bardakların üstüne yaz ve bu kıt'ayı yazıp bırakır:

Sana nisbetle Gevherî şâir
Şenfara ve Ferezdek olmuştur
İzzetâ eski kırdığın camlar
Değişüp şimdi bardak olmuştur

Herif bu sözü tutar. Muahheren İzzet Molla onları almağa gelince kıt'ayı okur, hidditlenir, gider, Behçet Efendi'ye çıkışır. Behçet Efendi bunu nereden anladığını sorar. İzzet Molla der ki

-A birader, şimdi seninle benden başka Şenfara'yı Ferazdak'² bilen kaldı mı ya?"

5. Eserini Sultan Mecit zamanında yazan Tarih-i Enderûn müellifi, Enderun cündîlerinden Şakir Ağanın tekaüdlüğünü anlattığı sırada, onun son zamanlarda saz çalmakla ve Gevherî şiirlerini okumakla vakit geçirdiğini zikrediyor.

6. Ziya Paşa, Hârâbat mukaddimesinde kendisinin çocukluğunda saz şâirlerinin eserlerini ve bilhassa Gevherî'yi okuduğunu söylediği gibi, Emil tercemesi mukaddimesinde delâlasının Âşık Ömer ve Gevherî şiirlerinden birtakım parçaları ezber bildiğini, kendisinin de onları okumağa heves ederek, hattâ onlara birtakım nazireler yazdığını kaydediyor.

İşte bütün bu kayıtlar, Gevherî'nin -muasırı Âşık Ömer gibidevamlı bir şöhrete mazhar olduğunu XVIII-XIX. asırlar esnasında bu cins şiirin en büyük yer adlarından sayıldığını göstermek-

² Şenfara ve ferazdak iki büyük Arap şâirinin adıdır.

tedir. O devirlere ait mecmularda -hatta klâsik şâirlerin eserlerini muhtevi mecmualar arasında bile- daima eserlerine tesadûf edilmesi birtakım saz şâirlerinin ona nâzireler yazmaları, Hüseyin-i Ayva sarayî nin tertip ettiği Müstezadlar Mecmuasına'na sair birçok klâsik şâirler arasında onun müstezadlarını da alması, bunu teyid ediyor. Onun birtakım manzumelerinin XVIII.-XIX. asır bestekârları tarafından bestelenmiş olması da bu hususta diğer bir delil teşkil edebilir:

*Cânım ne zîbâ gösterir
Çeşm-i nerkîs-i şehlân seni
Nihâl-i Tûbâ gösterir
Kadd-i nahl-i bâlân seni*

matla'lı semaîsi Tursunzâde tarafından Bayatî mekâmında bestelenmiş olduğu gibi,;

*Yeter naz eyledin dilber
Ne buldun bu cefalarla
Beni öldürdün a kâfir
Mülûkâne edalarla*

matlâ'lı diğer bir semaî de İsfahan makamında ve devr-i revan usulünde bestelenmiştir. Yalnız bestekârın adı mukayyet değildir.

Gevherî'nin eserleri son zamanlara kadar Çankırı havalisinde büyük bir şöhret ve rağbet kazanmıştır: O havalide bu konuşmalar "ey yâr ey" nağmesiyle başlayan bir ahenkle okunduğu için, bu nağmelerle okunan bütün koşmalara da *Gevherî* namı verildiğini biliyoruz.³ Fakat Sadettin Nüzhet Ergun, Anadolu'da *gevherî* şiirlerinin halk arasında artık okunmadığını, yalnız bazı âşıkların onun birkaç parça koşma ve semaîsini okuduklarını zikretmektedir. İşte bütün bu izahat *Gevherî*'nin nasıl büyük ve devamlı bir şöhrete mâlik olduğunu anlatıyor. Anadolu'da ve Rumeli'de asırlardan beri yetişen yüzlerce saz şâiri arasında, şöhretini kuvvetle muhafaza eden ve eserlerini çok zaman okutmaya muvaffak olan bu san'atkârın edebî şahsiyeti de şüphesiz ayrıca tedkika sayandır.

³ Ahmet Tal'at Halk, *Şiirlerinin, Şekil ve Nev'i* İstanbul 1928, S. 49; Sadettin Nüzhet, *Gevherî*, S. 9.

III

ESERİ VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Eserlerde kendisini, hemen daima sadece Gevherî, pek nadir olarak Âşık Gevherî, yahut Kul Gevherî diye zikreden şâirin eserlerini başlıca iki kısma ayırarak tedkik edebiliriz.

I. Hece vezniyle yazılmış parçalar ki, muhtelif mecmualarda bunlara “**Koşma, türkü türkmanî, tecnis**” namları altında tesadüf ederiz;

II. Aruz vezniyle yazılmış **dîvanlar ve müstezadlar**.

Bunlardan başka bir kısım da **semailler** vardır ki, bunlar da aruzun “mefâîlün mefâîlün” cüzlerine yahut daha ziyade hece vezninin sekizlisine tekâbul eder.

Gevherî, sair bazı saz şâirleri gibi ümmî bir adam değildi; dîvan kitabeti hizmetinde bulunması, az çok bir tahsili olduğuna kat’î delildir. Eserlerinde, bilhassa aruz ile yazdığı parçalarda, bu devir klâsik kültürünün izlerine daima tesadüf olunur; bazı parçalarının vezin itibariyle sakat, kafiyece kusurlu görünmesi de daima şâire ait bir kusur değildir, dillerde dolaşa dolaşa o manzumeler birçok tahriflere uğramıştır. Emsali saz şâirlerine nazaran Gevherî’nin böyle kuvvetlice bir edebi tahsile malik olması, eserlerine teknik itibariyle fazla bir kuvvet vermişse de, ara sıra lisanın safvetini bozmağa da sebep olmuştur. Onun, hattâ hece vezniyle yazılmış parçalarında bile gözümüze çarpan lüzumsuz Arap ve Acem kelimeleri, terkipleri, bir dereceye kadar da bunun neticesidir. Bir dereceye kadar diyoruz; çünkü, klâsik edebiyatın te’siri altında, XVII. asırdan başlayarak, saz şâirlerinin eserlerinde de eski sadelik, tabiîlik bir kelime ile halk zevki unsurları azalmağa yüz tutmuştur. En ziyade şehir ve kasabalarda, ordu merkezlerinde büyük bir inkişaf gösteren bu cins edebiyatın böyle bir mecra takip etmesi, gayet tabiî idi; Gevherî de -tıpkı muasırı Âşık Ömer gibi- bu cerayana ittibâ mecburiyetinde kal-

mıştır. Esasen saz şâirlerinin bilhassa XVII. asırdan başlayarak aruz vezni ile de eserler yazmağa başlamaları, yine bu cerayanın bir netîcesidir. Gevherî'nin eserleri arasında epeyce tesadûf edilen *Dîvanlar* aruzun "fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün" vezniyle yazılmış manzumelerdir ki, terennüm edilmeye mahsus olduğu için dördüncü mısraları daima birbirleriyle kafiyevidir; veya mükerrerdir. XI. ve XVI. asır klâsik şâirleri yine bestelenüp terennüm edilmek için bu tarzda manzumeler yazarlardı. XVII. asırdan başlayarak, saz şâirlerinin yazdıkları dîvanlar, işte onların te'siri altında ve onları takliden yazılmıştır.

Gevherî de klâsik edebiyattan geçen mücerret mefhumları, basmakalıp mazmunların yanında, halk zevkine uygun ve cidden şâirin ruhundan kopmuş güzel ve orijinal mecazlara, samimî duyushlara da sık sık tesadûf olunur; bunlar bilhassa hece vezniyle yazılmış parçalar arasındadır. Meselâ bazı manzumelerde sevgilisini "kaz"a yahut "kuğu"ya benzetir; tâ *Divanu Lûgat-It Türk*'deki halk şiirlerimizden başlayarak bütün halk edebiyatımızda mevcut olan bu cins mecazlar, Gevherî'nin halk zevkine yabancı kalmadığını göstermektedir. Onun o gibi sade, samimî halk zevkine uygun parçalarıyla klâsik edebiyattan alınmış taklidî parçaları arasında, ne büyük fark vardır! Onun dîvanlarında, müstezadlarında bu taklit ve özentî daha sarîh, daha acemice, daha tatsızdır. Gevherî'nin serhadlerde geçirdiği zamanlar, kendisini bir ordu şâiri addettirebilecek şeyler yazmasına sebep olmuştur: Eğri'de Ahmet Ağa'ya yazdığı mersiye den başka, diğer şiirlerinde de gazilere hitap eden bazı parçalar, "yiğitlik" hakkında medhiyesi, birçok manzumelerindeki lâübalî edalar, "Be! Bre!" hitapları, sevgilisini kaleye benzetmesi, hep bu ordu hayatının netîcesidir. Ağızlarda dolaşa dolaşa muhtelif şekillere giren bu manzumelerin lisanî mahiyeti hakkında da kat'î bir şey söylenemez: Yalnız bunlarda -meselâ "mezar" mânâsına sin kelimesi gibi- bir takım eski kelimelere ve bazı eski şekillere tesadûf oluyor. Onun eserleri arasında yer ile gök arasında bir münazara-yı ihtiva eden manzume de mevzuu noktasından dikkate şâyanıdır.

Eserlerinde daima aşktan, firkatten, gurbetten bahseden, sevgilisinden şikâyetlerde bulunan, inleyen, bazı mütevekkil bazı âsî, fakat daima mustarip bir kalp taşıyan Gevherî ile, XVII. asrın ilk nısfında yetişen ve zamanında çok büyük şöhret kazanan saz şâiri Kuloğlu arasında oldukça büyük bir benzeyiş vardır. Ben Gevherî üzerinde, bilhassa Kuloğlu'nun çok kuvvetli tesirini görmekteyim. Daima bahtından şikâyet eden Gevherî, kendi şâirliğine mağrur olmakla beraber, şiirlerindeki güzelliği sevgililerinin sihrine, füsununa atfedecek kadar da ince ve zariftir.

Gevherî'nin âşık ve sa'natkâr ruhunun daimi dalgalanışını şiirlerinde daha yakından takip edebileceğimiz için, burada daha uzun tahlillere girişmeye ihtiyaç görmüyoruz. Yalnız Gevherî'nin san'atini -imkân mertebesinde **objektif** olarak- tahlil edince, onda başlıca şu unsurlara tesadüf ediyoruz: Hece ile yazılmış eserlerinde daha ziyade halk edebiyatının ve halk zevkinin unsurları ki, bu hususta onu Kuloğlu'nun muakkıbı addedebiliriz. Bilhassa aruz ile yazdığı parçalarda da klâsik edebiyat unsurları ki, bu cihette de -sair muasırı olan saz şâiri gibi -Fuzulî'den müteessir olmuştur. İlk unsurun galip olduğu eserlerinde Gevherî kendi âşık ve sa'natkâr ruhunun hususiyetlerini ve yaşadığı devrin samimî hayatını, duygularını kuvvetle göstermeye muvaffak oluyor. Diğer eserleri ise âdi bir taklit derecesini aşamıyor. Bu taklidî parçaların bedîî noktadan ehemmiyeti olmadığını ve asıl Gevherî'yi diğer cins eserlerinde aramak iktiza ettiğini tasrihe lüzum yoktur, sanıycıuz.

BİBLİYOGRAFYA

Gevherî'nin hayatı ve eserleri hakkında bütün bibliyografyayı şu eserde bulmak kabildir l: M. Fuad Köprülü, **Türk Saz Şâirlerine Ait Metinler ve Tetkikler**, No. I, GEVHERÎ, İstanbul 1929, 99 büyük sahife (Türkiyat Enstitüsü neşriyatından).

KOŞMALAR**-1-**

Ey güzel kapına dermana geldim,
 Derûnumda bir unulmaz yâre var,
 Dertlerime derman ben seni buldum
 Senden gayri bana kimden çâre var.

Bed-asıldan vefa gelmez şöyle bil,
 Yolunda eylesen ömrünü sebil,
 Günde bir kez ölüm istiyor bu dil,
 Sencileyin bir hercâi yâre var.

Kaçan bî-vefâdır sevgili dostun
 Yâr olmaz akibet ol gözü mestin,
 Gerek Nesimî-veş yüzşeler postun,
 Gerek Mansur gibi zülfü dâre var.

Çün düştü araya zaman-ı firkat,
 Ol dilberde kaldı bu dil akibet,
 Bir gül için hâre eylemem minnet,
 Var da minnet eyle âh-ü zâre var.

Sevdiğin adüvden öğüt alırsa,
 Benden geçip bencileyin bulursa,
 Çarh-i felek eğer böyle kalırsa,
 Gevherî dermanı Hak'tan ara var.

-2-

Gönül verdim bir keremsiz zâlime,
 Kendisini benden sakınır oldu,
 Terahhüm eylemez garip hâlime,
 Bana yadlar gibi bakınır oldu.

Aman ey gamzesi cellâdım aman,
Korkar oldum seni gördüğüm zaman,
Kirpiğin ok imiş, gözlerin keman,
Her attıkçabana dokunur oldu.

Bir lâhza görmesem aklım dağılır,
Yüzüne bakarsam görse alınır,
Bana nisbet adüvlerle salınır
Sitem hançerlerin takınır oldu.

Neyliyeyim deli gönül ben seni
Acep yâr derkenar eder mi beni
Kırmızı gül gibi koklamağa seni
Gevherî'nin canı çekinir oldu.

-3-

Güzelim ben sana mâil olalı
Lâ'l-i lebin deva imiş ecele
Hasta düşmüş yatır bu tende canım
Söyleyin yârime gelsin acele.

Çalınsın bozuklar, santurlar, neyler,
Kurulsun meclisler, dolansın meyler,
Garibin gönlünü dilberler eğler
Bir gececik semtimizde gecele.

Var mı garip Gevherî'yle elleşe
Hem-pâ olup karşısında dilleşe
Felek pehlivandır çıktı güreşe
Korkarım ki ayağımdan o çele.

-4-

Bizim göle geldi bir yeşil başlı
Şahin pençe vurmuş pek yârelenmiş

Bağrımı hûn etti garip ötüşlü
Bölünüp telleri nep pârelenmiş

Kanatları telli, gözleri kara
Kanlara bulanmış sinesi yara
Bilmem kanden geldi işbu diyarâ
Eşinden ayrılmış âvârelenmiş

Telleri büsbütün kanlara batmış
Şimdi bizim göllerde mekân tutmuş
Kanatların açıp, boynun uzatmış
Siyah zülüfleri hep aralanmış

Otağını kurup geçmiş oturmuş
Şükür Hakk'a bizim göle getürmüş
Alaya karışmış eşin itürmüş
Yazık şol hümayâ biçârelenmiş

Görünce kuğuyu bin oldu derdim
Ol mürvet kânının kuluyum derdim
Defter-i uşşakta yokladım gördüm
Gevherî'nin ad yeri karalanmış.

-5-

Bir gün mecnun olup çıkıp giderim
Bize dağlar olsun il deyu deyu
Kayalar başını mesken ederim
Mecnun olup gezem bel deyu deyu

Yâre yâr olalı bize ol naşı
Bağrıma uruptur melâmet taşı
Hasret ile yakıp çeşmimin yaşı
Umman oldu sel deyu deyu.

Her kaçan dildara arzetsem hâlim
 Ah-u efganımdan kalmaz mecâlîm
 Ferdalara saldı beni ol zâlim
 Âşık isen dağlar del deyu deyu

Çünkü rahmetmedin benim sözüme
 Aşkınla ateşler yaktım özüme
 Niçün evvel güldün benim yüzüme
 Gel benim **Gevherî**'m gel deyu deyu..

-6-

Aceplemen dostlar melûl gezdiğim
 Derûnumda dağlar kadar gamım var.
 Ah edip taşlarla bağrım ezdiğin
 Gül gül olmuş gözlerimde nemim var

Meskenim harabat, meclisim firkat
 Ciğerim kebaptır, sâgarım hasret
 Şarâbım hûn-u dil, sâki felâket
 Hem-meclisim mihnet öyle demim var

Âb-ı hayat menbai gülgûn lebi
 Gayet zâlim imiş meğer meşrebi
 Ben sanırdım sair âşıklar gibi
 Benim de sevgili gonce-femim var

Pervane-veş şöyle düşmüşüm nâre
 Tiğ-ı hicran ile dil pâre pâre
Gevherî'ye ya Rab sen eyle çare
 Çaresizim senden gayri kimim var.

-7-

Gönül melûl olup eyleme âhı
 Âşıka ayrılık ola gelmiştir

Gel sözümü dinle hubların şâhı
Ağlayanlar bir gün güle gelmiştir

Bedir aylar gibi doğup dolanma
Çıkıp karşımızda böyle salınma
Beni sever diyü sakın alınma
Sevenler dilberi ola gelmiştir

Güzelsin sevdiğim ben de bilirim
İltifat edersin deyu gelirim
İncinme sevdiğim gider bulurum
Mecnun Leylâ'sını bula gelmiştir.

Gevherî der sun'u vardır bu sözde
Derdimiz ne binde kaldı ne yüzde
Güzeller yoluna yanarız biz de
Âşıklar bu yol da öle gelmiştir.

-8-

Kara bulut gel nâdanlık eyleme
Açılmayan bâd-ı sabâ pusudur
Her kime söylesem derdime yanar
Bu çektiğim dilberin yasıdır

Bulunmazsam çağlayuben akmazdım
Gözüm yaşım ummanlara katmazdım
Perî-peyker dilber kahrın çekmezdim
Benim yârım güzellerin hasıdır

Karşımda görünen düşmanın köyü
Lûtfeyle efendim terket bu huyu
Aşk elinden içtiğim: Kudret suyu
Sâkinin sunduğu: Zehrin tasıdır

Yine yârdan geldi bize bu nağme
 Kelp rakip kail olur mu deme
 Sığa ak kolların gezdir sîneme
 Ko disünler **Gevherî**'nin nesidir.

-9-

Cihanı zeyn-etsin gonçe baharın
 Ömrümde bir kere derdiğim yeter
 Sencileyin hakikatli hünkârın
 Uğruna serimi verdiğim yeter

Bağrımı kebab etti nâr-ı hasret
 Sözümde âlem var zatında haslet
 Müyesser olmazsa cihanda vuslat
 Uzaktan cemâlim gördüğüm yeter

Lûtfunla hatırım kaldın küşâde
 Sırrımı açmayıp bilişe yâde
 Sağ ol sen habibim dâr-ı fenâde
 Yüzünü yüzüme sürdüğüm yeter

Ayak bas meyanda sözünden dönme
 Kıymetin bilmezse dostumdur deme
 Aşkım hakikîdir mecaz anlama
 Hayalin görüben durduğum yeter

Gevherî der, gönlüm gayriye bakmaz
 Bana sen gereksin derman gerekmez
 Ölünce dâmânın elden bırakmaz
 Derdinle murada erdiğim yeter.

-10-

Güzelim ben sana mâil olalı
 Destan olmuşum ben diller içinde
 Ölünce severim etmem ferağat
 Rüsvay olursam da iller içinde

Çok dîvan okudum methini yazdım
 Sana meyledeli cihandan bezdim
 Cihan bağım seyran eyledim gezdim
 Gönül seni sevdi güller içinde

Hasretinle vurdun sineme taşı
 Yolunu terkettim can ile başı
 Varıp yaslanayım Hacı Bektaş'ı
 Abdalın olayım çullar içinde

Der Gevherî çekme boş yere emek
 Murat üzre dönmez bu carh-ı felek
 Cenâb'ı hazrete geçmezse dilek
 Bencileyin olmaz kullar içinde

-11-

Sorsa yâr halimi bile derdimi
 Tenhada çıkarsa yâr yüze meni
 Bildirse cürmümü, çekse bıçağın
 Nesîmi tek tutup yâr yüze meni

Yâr güzeldir bulamanın yalısın
 Avcı isen maral geldi alasin
 Bahâmı Bulmassa âzat eylesin
 Vermesin doksana yâr yüze meni

Gevherî der benim meylim sendedir
 Sende inci sende gevher sendedir
 Bende suç yok hep kabahat sendedir
 Cevr ile çıkardın yâr yüze meni

-12-

Ne nihan edersin benden yüzünü
 Hasretinle hâlim yaman oldu gel

Hak aşkına olsun göster yüzünü
Görmedim cemâlin zaman oldu gel

Bülbülüm uğrattım hâre gülümü
Neye sunsam eriştirmem elimi
El kahrından doğrultamam belimi
Büküldü bu kaddim keman oldu gel

Gözlerimin yaşı deryaya akar
Hicran ateşleri bağrımı yakar
Ah ettikçe arşa tütünüm çıkar
Seyret dağlar başı duman oldu gel

Âşık olanların korkmaz ölümünden
Gecemi hiç farkedemem günümünden
Gevherî çıkıyor canım teninden
Bizim kavuşmamız gümân oldu gel

-13-

Elâ gözlüm geçer hubluğun çağı
İnan bu sözüme inan sevdiğim
Deldi bağrımı şol gamzenin tîği
Hilâl kaşın olmuş keman sevdiğim

Ahım direk direk çıktı göklere
Şeydâ bülbül göç eyledi bağlara
Efganım erişti yine dağlara
Düştü bu serime duman sevdiğim

Ah ettikçe karlı dağlar ağlaşur
Ya hasret hasret nice kavuşur
Herkez varıp muradına irüşur
Senin bu zulmünden aman sevdiğim

Hüdâ'yı seversen doğrusun söyle
 İnletir mi güzel âşıkı böyle
 Gevheri kulunu müşerref eyle
 Yok mudur göğsünde iman sevdiğim

-14-

Uğra seher yeri dildâra söyle
 Aduvler vaslına nâil olmasın
 Bir bir ahvalimi hikâyet eyle
 Âşık ağlatmağa mâil olmasın

Sakınsın ahımdan ol cânan kendin
 Nice bir ağlatır bu dertmendim
 Dest urup çözmiye sînesi bendin
 Benden gayrisine kail olmasın

Ömrümün baharın hazan etmesün
 Firak hâlim yaman etmesün
 Çatıp kaşlarını keman etmesün
 Baktıkça bu aklım zâil olmasın

Gevheri'ye emdir lebin, mest eyle
 Âşıka vefa rakibe kast eyle
 Düşür kâküllerin zîr-e dest eyle
 Saçılup yüzüne hâil olmasun

-15-

Dedim dilber cemâlin eyle ayan
 Dedi âşık mısın ya ne sorarsın
 Dedim kâküllerin olmuş perişan
 Dedi olmuş ise sen mi tararsın

Dedim cânâ yeter çektim hicranın
 Dedi hiç göğsünde yok mu imanın

Dedim eller sarar ince miyanın
Dedi elem çekme sen de sararsın

Dedim lebin şeker midir bal mıdır
Dedi bana edeceğin al mıdır
Dedim benden gayri soran var mıdır
Dedi var mı yok mu sonra duyarsın

Dedim aşk ile yanacak bu can-ü ten
Dedi seni vaslîmla ederim şen
Dedim **Gevherî**'ye hercaisin sen
Dedi bencileyin sen çok ararsın.

-16-

Ey bağban senden bir سوالım var
Bu güller yanında hârın aslı ne
Çekerler bûlbûller derd-ü belâyı
Ağyara yâr olur yârın aslı ne

Dergâh-ı izzetten şeytan dûr iken
Âdem'in mekânı cennet hûr iken
Âşık ile mâşuk vâhid nûr iken
Yakan pervaneyi nârın aslı ne

Bu hikmete benim yüreğim yandı
Kudret Hakk'ın gönül gözü uyandı
Ben bilirüm eden eyleyen kendi
Ya bu kadar kâr-ü bârın aslı ne

Edeb et hıfz eyle lisanın erken
Âşık ile ma'suk sohbette iken
Enelbâtıl demez **Enelhak** dirken
Hallâc-ı Mansûr 'e dârın aslı ne

Gevherî der bugün vahdette iken
 Âşık ile ma'suk sohbette iken
 Gülün karşısında vuslatte iken
 Bülbüle bu ah-ü zârın aslı ne

-17-

Bizden selâm olsun gül yüzlü yâre
 Salınıp sevdiğin bağlara gelsün
 Severim dilberi elde ne çâre
 Yürekte eriyen dağlara gelsün

Sevda derler bir acaip dengim var
 Güzeller giyecek şalî rengim var
 Bugün benim adüvlerle cengim var
 Kılıçlar bilensün zağlara gelsün

Ne kadar cevri itse şikâyet itmem
 Öperim koçarım hiyânet itmem
 Canım sende iken ferâgat itmem
 İsterse gerdanım ağlara gelsün

Gevherî bağlanmış bir özke edâ
 Elinde tesbihi dilinde Hudâ
 Dellâl-i muhabbet eylemiş nidâ
 Mecnun'um olanlar dağlara gelsün

-18-

Ne kaçarsın benden ceyran kuzusu
 Kaçma benden ben yad avcı değilim
 Seni sevmek imiş alnım yazısı
 Kaçma benden ben yad avcı değilim

Mecliste sevdiğim sînen açarsın
 Ağyârın elinden bâde içersin

Nazlı yârim niye benden kaçarsın
Kaçma benden ben yad avcı değilim

Mecnun gibi dolanacak dağım yok
Bülbül gibi şakıyacak bağıım yok
Duzağım yok avlanacak ağıım yok
Kaçma benden ben yad avcı değilim

Gevherî kulunum şunda gezerim
Altın kalem ile tarih yazarım
Kâkülün teline inci dizerim
Kaçma benden ben yad avcı değilim

-19-

Kara bağıım hûn olmuştur derd ile
Dilberlerin cevri bize yamandır
Altın zincir ile gümüş bend ile
Salın ömrüm, salınacak zamandır

Kullarım baş açık kapunda durur
Seni gören âşık mum gibi erir
Zümrüt küpe kulağında can verir
Takın hanım takınacak zamandır

Söyleniyor hüsnün Hind-ü Yemen'de
Eller zevkîn sürüyor derdin bende
Tığ-i gamzelerin dertli sinemde
Gerdanında benler tümen tümendir

Canım sen var ise şâh-ı perisin
Hükmüyle sevdiğim hükmün yürüsün
Gevherî sitemin çeksün çürüsün
Yüzün güldür boyun serv-i semendir

-20-

Tâ bezm-i ezel'den âşıkım böyle
 Bu dil-i şeydâmız yâre bağlıdır
 Gel aman tabibim sen derman eyle
 Bu dertli sinemde yâre bağlıdır

Bu divane gönlüm nasihat tutmaz
 Hercaî dilberden feragat etmez
 Bülbülün meskeni gülşenden gitmez
 Gonçenin etrafı hâre bağlıdır

Söyleyin sevdiğim kaçmasın benden
 Beklerim yolların gelsün erkenden
 Ölümün isterse nazlı yâr benden
 Zülfiyle gönüller dâre bağlıdır

Gevheri gönlümün aşkı yenilmez
 Gariptir neylesün buna el ermez
 Ezelden âşıktır bir çâre olmaz
 Yanar pervânedir nâre bağlıdır

-21-

Bir padişah böyle âdil olunca
 Hizmetin etmeğe kul incinür mü
 Aşk elinden dağ taş delince
 Çağlayup akmağa selin incünir mü

Bakın şu dilberin kimdir yakını
 Üzerinde koymaz ahret hakkını
 Hakk'ı emri ile çeker yükünü
 Meyvesi bol olan dal incinür mü

Şu karşıdan güle güle gelince
 İki hasret birbirini bulunca

Muhabbet de iki baştan olunca
İnce bel altında kol incünür mü

Gevherî dost eşiğinde kalaydı
Elâ gözü üzre kaşı olaydı
Bugün aradığı yârin bulaydı
Sarılup yatmağa bel incinür mü

-22-

Ne yatarsın garip bülbül uyan hey
Gül açıldı yaz baharım gelmedi
Sende bencileyin yârdan m(ı)-ayrıldın
Derde ilâç giriftârım gelmedi

Yüzü şems-ü kamer yanağı aldır
İncidir dişleri lebleri baldır
Yârdan ayrılmışım her günüm yıldır
Gözlerimi bir silenim gelmedi

Aşkın ateşine beni yandırur
Garip bülbül gül dalına kondurur
El üstüne şeftaliler gönderür
Gözlerim ki ayva narım gelmedi

Gevherî der hayâline daldığım
Gece gündüz ateşine yandığım
Baş yastıkta gözüm yolda sevdiğim
Ağlarım sızlarım yârim gelmedi

-23-

El çek kahpe rakip, gonca gülümden
Bir dahi seni görmeyim seni yâr ile
Gözüm kan bürüdü kaçmam ölümden
Gayret beni helâk etti âr ile

Dostum çıkmış uğrun uğrun bakınur
 Gelip rakip hatırıma dokunur
 Yârin ismi dört harf ile okunur
 Elif ile ha ile mim dal ile

Göz göze vermezem ben yârim ile
 Durup da düşmezem ben öyle dile
 Serimi koydum ben yoluna bile
 Çalıştım eldeki olan var ile

İşte kılıç işte meydan gelene
 Gelmeyen almasun beni diline
 Yadlar dokunmasun zülfü kılına
 Yoksa kendi bilir yâr ağyâr ile

Gevheri'nin sözü kendi özüne
 Aşkın kanı dökülüyor özüne
 Hasmım kimdir gelsün meydan yüzüne
 Ya o kalsun ya ben kalam yâr ile

-24-

Bülbül ne yatarsın yaz bahar oldu
 Çağrışıp ötmenin zamanı geldi
 Serviler yeşerdi çiçekler doldu
 Cana can katmanın zamanı geldi

Benim yârim yanakları allıdır
 Ak ellerin deste deste güllüdür
 Dertli olan bakışın dan bellidir
 Her derdi atmanın zamanı geldi

Firkatle ağlayup şevkle gülünce
 Gözümden dökülen yaşı silince
 Bir dilberin elin ele alınca
 Yaylaya çıkmanın zamanı geldi

Âşık **Gevherî** de gider dostuna
 Gidi rakiplerin bize kasdı ne
 Evvelbahar çayır çemen üstüne
 Sarılıp yatmanın zamanı geldi

-25-

Ben güzelim deyu hevadadan uçma
 İndirirler seni il yaman olur
 Siyah kâküllerin gerdana saçma
 Bâd eser dağıtır yel yaman olur

Güzelsin sevdiğim sen de bilirsün
 Ettiğin işlere pişman olursun
 Gel akşamlayalım yolda kalursun
 Karanlık gecede yol yaman olur

Bîçare **Gevherî** der halim yaman
 Dağ başından eksik olmuyor duman
 Efendim ben seni sardığım zaman
 Aşkımız artarda hâl aman olur

-26-

Cemalin bağında seyran eyledim
 Bülbül sesi, gonça sesi, gül sesi
 Gûşüme dokundu ihsana geldim
 Ayva sesi, turunç sesi, nar sesi

Sende hâlet var ey peri sânem
 Gönül verir sana her gören âdem
 Kâkülünden gelür gûşüme her dem
 Zincir sesi, **Mansur** sesi, dâr sesi

Dost ele alınca tir-ü kemanı
 Görünce eyledi divane beni

Gördüm aşıkların tutmuş cihanı
Efgan sesi, girye sesi, zâr sesi

Gevherî göz yaşım ırmağa
Yine minnet düştü elden ayağa
Beni mecnun edip düşürdü dağa
Ahû sesi, maral sesi, yâr sesi

Gevherî göz yaşım döndü ırmağa
Yine minnet düştü elden ayağa
Beni Mecnun edip düşürdü dağa
Ahû sesi, maral sesi, yâr sesi

-27-

Sözün bilmez bazı nâdan elinden
Erkân ağlar, usûl ağlar, yol ağlar
Bülbülün feryadı gonca gülünden
Gülşen ağlar, bülbül ağlar, gül ağlar

Her kaçan cûş edüp çağlasa seller
Açılır lâleler, sünbüller, güller
Davlunbaz çalınır, çalkanır güller
Şahin ağlar, turna ağlar, tel ağlar

İyi ile konuş olası iyi
Öter defter gibi sînemin neyi
Bu çarhın elinden el'aman dey
Geda ağlar, sultan ağlar, kul ağlar

Gevherî der dertli gönlümüz hasta
Sözünü beğendir illere, dosta
Kimi abdal olup girmiştir posta
Hırka ağlar, hem post ağlar, çul ağlar

-28-

Gezerken şu yere uğradı yolum
Bu yerlerde böyle güzel olur mu
Kuğum seni uçurmuşlar gölünden
Bu göllerde böyle kuğu olur mu

Kuğum senin kaşın gözün karadır
Görün kadir Mevla'm neler yaratır
Ak gerdanda siyah benler sıradır
Ak kuğuda siyah benler olur mu

Kuğum gitti viran kaldı gölleri
Söyler mi o efendimin dilleri
Balıktan mı aldın sen bu telleri
Ak kuğuda böyle teller olur mu

Gevherî der bu kuğunun kastı ne
Kına vurmuş ellerinin üstüne
Kurban olam gözlerinin mestine
Ak kuğuda böyle gözler olur mu

-29-

Mecnun'a dönmüşüm bilmem gezdiğim
Dağlar mıdır, sahra mıdır, yol mudur
Dostumun bağına girüp dizdüğüm
Lâle midir, sünbül müdür, gül müdür

Aşk değil mi beni derde düşüren
Ferhad gibi yüce dağlar aşırın
Yâri böyle benden ayrı düşüren
Aduv mudur, engel midir, il midir

Kâmil olan belli olur söz ilen
Al yanağa çifte benler dizilen

Mâh yüzüne bölük bölük yazılan
Kâkûl müdür, zülûf müdür, tel midir

Gevherî der bulmam kimseden vefa
Dost ile sevdiğim etti kim sefa
Hubların âşıka ettiği cefa
Kanun mudur, erkan mıdır, yol mudur?

-30-

Neyleyim neyleyim fânî dünyayı
Ne şadiment oldum, ne gülebildim
Ellerim koynumda yâr diyi diyi
Ne bir haber aldım, ne bulabildim

Yiğit sevdiğinden gayriye kalmaz
Zannederdim yârim benden ayrılmaz
Gözyaşları dökmediğim gün olmaz
Ne dertten kurtuldum, ne ölebildim

Gevherî de çeksın nâr-ı hicranı
Gülmek yoktur amma ağlasam bâri
Cânan yanağından bir bergüzâri
Ne yar kendi verdi, ne alabildim

-31-

Hey ağalar bir sevdaya uğradım
Ah ettikçe gözlerimden kan gider
Âvar(e)-oldum elim ermez işime
Düşünürken akşam olur gün gider

Yaz gelince arap atlar yarışır
Bayram gelir kanlı kinli barışır
Gözüm daim gözün ile irişir
Hilâl kaşlar kirpik ile cenk eder

Alamadım aldırmadım şahımı
 Artırmışım figânımı âhımı
 Kaçan iller ile görsem mâhımı
 Sanırım ki vücudümden can gider

Gevherî der varam yârîn yanına
 Yüzümü de sürem hâk-ı pâyına
 Bir şeftali versen şu ben kuluna
 Al yanaktan nen eksilir, nen gider

-32-

Yaktı beni aşk oduna o yanmaz
 Ye ne dersin merhametsiz o yâre
 Seher oldu feryadımdan uyanmaz
 Umarım ki öte bülbül uyara

Ben âşıkım el göğüste yüz yerde
 Gel efendim del sînemi yüz yerde
 Yaralarım göz göz oldu yüz yerde
 Demem yârim ne yaradır o yara

Urdu beni zâlim kanlı yaramaz
 Gayet çoktur değil benim yaram az
 Bana yârdan gayri cvrrah yaramaz
 Umarım ki yine bağrım o yara

Gevherî der benim yârim sanemdir
 İki gözüm çaylar kurusa nemdir
 Gel güzelim dudaklardan sen emdir
 Mübtelâyım lebler ile o yâre

-33-

Yeşillendi dağlar donandı bağlar
 Meclis kurup seyran ister gönümüz

Âşık feryad eder bûlbûller ağlar
Cânanla gülîstan ister gönlümüz

Geldi güzel günler çiçekler çoktur
Şükrolsun Hüdâ'ya kederim yoktur
Gamzeler kılıçtır kirpikler oktur
Bir kaşları keman ister gönlümüz

Kanun'a uydurur çeng-ü rûbab'ın
Gonçe-femler sunar lâl-i şarabın
Yüzü güller ref'eylesün hicabın
Ter-tâze bir fidan ister gönlümüz

Gevheri der bitmez tûl-i emelim
Hakk'a lâyıkyoktur benim amelim
Ağardı sakalım büküldü belim
Kocadıkça civan ister gönlümüz

-34-

Yine bir dilbere düşürdüm gönül
Mübarek vücudü gümüşe benzer
Zümre-i irfan ol ey ben'i fülful
Lâ'l-ek yanağı yemişe benzer

Eledim gönlümü gam-ı firaktan
Okudum inşâyı türlü varaktan
Dost geldi âynıma gördüm ıraktan
Gerdanında olan emişe benzer

Şive-i nâz ile beni yandırır
Çekemez cefayı bana gönderir
Bendensin görünce yüzün döndürür
Varsa il sözüne uymuşa benzer

Gevherî aşkından hâlim yamandır
 Yâri görmiyeli hayli zamandır
 Bu aşk dedikleri ah-u fegandır
 Çekemez her âşık güç işe benzer

-35-

Bahar oldu cennet misli zeyn-oldu
 Sünbüllü, bülbüllü, güllü dağlar hey
 Yârin mi aldıldın acaba n'oldun
 Gözüm yaşı mevce gelüp çağlar hey

Cûş edüp aşkımız nevbâhâr oldu
 Nağmeler, nâleler bize kâr oldu
 Açıldı bu sinem lâlezâr oldu
 Dilberin vurduğu taze dağlar hey

Bana tâ'netmeyin meftun olursam
 Sevdâ-yı aşk ile meşhun olursam
 Gam değil **Gevherî**, Mecnun olursam
 Leylâ'm beni kâkülüne bağlar hey

-36-

Güzellikte tazelikte terlikte
 Kuğusun hey güzel kuğusun kuğu
 Ol mehcebîn ile siminberlikte
 Kuğusun a nazlım kuğusun kuğu

Sen bir gonca gülsün yaprağın yeşil
 Dola ak kolların boynumda aşır
 İsmi ni diyemem dilim dolaşır
 Kuğusun a nazlım kuğusun kuğu

Güzellikte birsin iki değilsin
 Olur olmazların hakkı değilsin

Ben de bildim bana bakî değilsin
Kuğusun a nazlım kuğusun kuğu

A sevdiğim kimler verdi öğüdü
Ben seni seveli gönlün büyüdü
Seni benden gayrı sever yoğ idi
Kuğusun a nazlım kuğusun kuyu

-37-

Derd-i derûnuma ah eylemezdim
Dostumda zerrece himâyet olsa
Yâre ahvâlimi ben söylemezdim
Kendisinde biraz nezâket olsa

Nedir tehevvrün ey kemân-ebrû
Yoksa ağyardan mı çekersin kaygu
Koynuna girmeği etmezdim arzu
Eğer gönlümde sabra tâkat olsa

Sen ahd-ü peymanda eylesen karâr
Nihâi iltifat eylesen hezâr
Ne kadı, muhtesip, ne hâkim duyar
Şemme kadar sende inayet olsa

Gevheri yâr olan sever âşıkın
Lûtfeder ağlatmaz lûtfâ lâyıkın
Kıymetini bilir di sâdıkın
Eğer anda akl-ü firaset olsa

-38-

Bu mu beğler kalmışımıdır il'imde
Varayım dostumun bâri semtine
Nazırı bulunmaz cümle âlemde
Gideyim ömrümün vârı semtine

Gidi felek ömrüm sökerim demiş
 Hasret nârı ile yakarım demiş
Mansûr'dur gelsün çekerim demiş
 Kurmuş ol zülfünün dârı semtine

Kimisinin gönlü kaşları yayda
 Yoktur vefaları bulmadım fayda
 Daim andelîbin işi şeydâda
 Kırmızı güllerin hârı semtine

Yâr nâmesin bâd-ı sebâ getürdü
 Okuyup âşıklar aklın yitürdü
 Yalvarı-yakarı âhır götürdü
 Miskin **Gevherî**'yi yârî semtine

-39-

Müştak idi âlem yüzün görmeye
 İzzet ile **Han-ı âlişan** geldi
 Bizzat payıtahta yüzün sürmeye
 Taht-ı devlet ile kâmrân geldi

Fahr-i âl-i Cengiz **Han-ı mükerrerem**
 Mehabbete **Ali** sehâda **Hâtem**
 Çıktı istikbâle **Sadr-i muazzam**
 İzz-ü ikbâl ile hem-inan geldi

Kahraman bakışlı **Neriman-sîret**
 Gelince cihana doldu meserret
 Kılmakta tedbiri def'-i mazarrat
 Dâmen-i himmete dermiyan geldi

Acep yüzü nurlu pîr-i mübarek
 Ömrünü mezid ede Hak tebarek
 Tîr-ü kemanından işbu âne dek
 Aduvdan nidâ-yı el-aman geldi

Hûda nusret verse İslâm askeri
 Ursalar düşmana tîg-ü teberi
 Sene bin yüz tarihinde **Gevherî**
 Padişah'a **Selim Giray** Han geldi

-40-

Hayli demdir bir civanı severim
 Bir kez vefâsını görmedim gitti
 Vashına ermeği candan dilerim
 Servi kametini sarmadım gitti

Ansızın tutuldu zülfü bağına
 Merhamet etmedi sinem dağına
 Bülbülüm nazlımın hüsnü bağına
 Gonca güllerimi dermedim gitti

Perişânım ol yâr aklım alalı
 Aşkına bel bağlayup kul olalı
 Mîhnet köşesinde hasta kalalı
 Bu dil yâresini sarmadım gitti

Gavvas olup bahr-i aşkı boylayup
 İller ile hasbîhâlim söyleyüp
 Dost ile tenhâda işret eyleyüp
 Cihanın sefâsı sürmedim gitti

Gevherî der yârin kaşı kemandır
 Nâ-murad gezerim hayli zamandır
 Hasret ile hâlim gayet yamandır
 Murad maksûduma ermedim gitti

-41-

Çarhın siteminden gönlüm sınıktır
 Medet bize sınık gönül sarıcı

Rakipler elinden bağrım yanıktır
Medet bize sınık gönül sarıcı

Pek zârımdan işbu sinem haraptır
Âşıklık çekmişim ciğer kebaptır
Biçâre güldürmek azîm sevaptır
Medet bize sınık gönül sarıcı

Kırmızılar giyüp kan eyler kani?
Terahhum eylemez canımın canı
Bulmadım bir yâri mürüvvet kânı
Medet bize sınık gönül sarıcı

Diyâr-ı gurbete düşmüşüm garip
Ne bir türlü em buldum ne bir tabip
Gevherî'ye ya Rab sen eyle nasîp
Medet bize sınık gönül sarıcı

-42-

Ey perî cihana sen gibi dilber
Ne geldi, ne gelir, ne gelse gerek
Lâ'lin gibi **Lokman** tiryak-ı ekber
Ne buldu, ne bulur, ne bulsa gerek

Cefaya başladı kadd-ı mevzunum
Tâ arşa dek çıktı ah-ı derûnum
Böyle giderse bu çeşm-i pür-hûnum
Ne güldü, ne güler, ne gülse gerek

Ey âlem-i hüsnün sahip-kırânı
Öldür kelb rakıbi, verme emânı
Öldürmezsen kendi elinle anı
Ne öldü, ne ölür, ne ölse gerek

Bunca dem akarken gözümden yaşlar
Vait etmiş iken silmeğe dilber

Ahdine durmadı ol perî-peyker
Ne sildi, ne siler, ne silse gerek

Gevherî güzeller gitti yabana
Lâle gibi çıktı ol mâh meydane
Bu cihana benim gibi merdâne
Ne geldi, ne gelir, ne gelse gerek

-43-

Şunda bir gözele gönül düşürdüm
Öpmeli, koçmalı, değmeli değil
Aşkın deryasını boydan aşardım
Karadır gözleri sürmeli değil

Dilber senin ile yiyüp içmedim
Yiyüp içüp ak göğsünü açmadım
Fırsat elde iken belin koçmadım
Beni öldürmeli, döğmeli değil

Dilber harâm(i) olup yola durmuşsun
Cellâd olup cana başa kıymışsın
Kuzum bugün al hâreler giymişsin
Göğsü sıra sıra düğmeli değil

Gevherî der, yola durur varırlar
Adam öldürürler, kana girerler
Çok güzeller gördüm zekât verirler
Zekâtsız dilberi sevmeli değil

-44-

Ol mâh cemâlini görmeyeliden
Nazar eyle hâk-ı zulmette kaldım
Visalin îdine ermiyeliden
Hayıf bana künc-i firkatte kaldım

Bülbül gibi fegan eyleyüp şöyle
 Dilde râzım nihan eyleyüp şöyle
 Engüştü ber-dehan eyleyüp şöyle
 Vâlih-ü mest olup hayrette kaldım

Senden ayrılalı ruhları alım
Mecnun'a dönmüştür hemen misâlim
 Eğer sorarsan şimdilik hâlîm
 Bir acep âlem-i hasrette kaldım

Neden meyleyledin o yana bilmem
 Neden bu ateşe o yana bilmem
 Bu hâb-ı mihnetten uyanabilmem
Gevherî ne olmaz gaflette kaldım

-45-

Gazilerin ser-efrâzı, ağası
 Vafını söyleyen diller ağlasun
 Bunca guzat ile o kahramanın
 Gazâya eştiği yollar ağlasun

Gazâ mişesinin bebr-ü pelengi
Fîsebilillah'dı gazâsı cengi
 Kaplan postu ile altun çelengi
 Bile takındığı teller ağlasun

Nâm-ı Hakk'ı dilden tekrar eyleyen
 Şecâat gevherin ızhâr eyleyen
 Gece gündüz ana timar eyleyen
 Yarasunu saran eller ağlasun

Din uğruna daim giderdi yola
 Ettiği gazâlar gelir mi dile
 Hısım akrabası kardeşi bile
 Hizmetinde olan kullar ağlasun

Gevherî sırrına sırdaş olanlar
 Serhadlerde ana pâdaş olanlar
 Gazâda kendüyle yoldaş olanlar
 Döküp gözlerinden kanlar ağlasun

-46-

Ferâgat ideyim bivefâ senden
 Mecnun'um firkatle yerim dağ olsun
 Çünkü yüz çevirdin sevdiğim benden
 Yürü bensiz seyrangâhın bağ olsun

Bana yeğdir derde âşina olmak
 Aşkından âzâde bir gedâ olmak
 Sen gibi nâdâna müptelâ olmak
 Müslümanlar başından irağ olsun

Kalmışım subhadek gözüm yummaktan
 Dû-çeşmim nişandır Kızılırmak'tan
 Bize zulmedenler dilerim Hak'tan
 Dil harap, cismi dağ dağ olsun

Ne tabîbim olup eyledin çare
 Ne külli terk edip kıldın âvâre
 Dilerim düş-olup bir bir cefâkâre
 Gülün harap cismin dağ dağ olsun

Gam değil her kişi ettiğin bulur
 Sanma kim zerrece yanına kalır
 Âşika merhamet böyle mi olur
 Merhametin kadar yüzün ağ olsun

Yanına gelürsem idersin âzâr
 Ahd-ü kereminde kılmazsın karâr
 Gevherî gam yeme bulursun bir yâr
 Tek cihanda garip ser'in sağ olsun

SEMAİLER**-1-**

Dilâ gör bu cihan içre
 Güzellerde bir âdet var
 Ne aşk var âşıktan içre
 Ne anlarda sadâkat var

Ne dostâna safa eyler
 Ne cevriyle cefa eyler
 Ne ağyâra vefa eyler
 Ne uşşaka inayet var

Bilürüz işte dilbersin
 Beni öldürmek istersin
 Tatalım nâz- perversin
 Ne bu nâzda lâtafet var

El insâf **Gevherî** kemter
 Nice sevsin seni dilber
 Ne bahtım bir sa'd ahter
 Ne tavr-u ne kıyafet var

-2-

Beyaz göğsün bana karşı
 Açma beni öldürürsün
 Elâ gözler süze süze
 Bakma beni öldürürsün

Öldürüp kanıma girme
 Her bir yâda gönül verme
 Elâ göze siyah sürme
 Çekme beni öldürsün

Gevherî der şâh-ı bülbül
 Beyaz gerdan bina-yı pül
 Yanağına kırmızı gül
 Takma beni öldürürsün

-3-

Başına bir hâl gelürse
 Dağlara gel, bağlara gel
 Seni saklar vermez ele
 Dağlara gel, bağlara gel

Bu canım aşka düşeli
 Aşk odu ile pişeli
 Yeşil dağlar benefşeli
 Dağlara gel, bağlara gel

Rakibe mikdarın bildir
 Yanına civanlar uydur
 Zamane dostun yeğdür
 Dağlara gel, bağlara gel

Gevherî düşmüş dillere
 Diyâr-ı gurbet illere
 Billâhi vermem ellere
 Dağlara gel, bağlara gel

-4-

Ey benim nazlı cânânım
 Severim kimseler bilmez
 Bir iştir geldi başıma
 Çekerim kimseler bilmez

Bak şu kalbimin işine
 Saldı sevdâyı başıma
 Gece gün aşk ateşine
 Yanarım kimseler bilmez

Varın söylen şu hayına
 Girmesün benim kanıma
 Bir ateş düştü canıma
 Tüterim kimseler bilmez

Gevherî ümidim Hak'tan
 Yandı bağrım firaktan
 Ey efendim derd-i aşktan
 Ölürüm kimseler bilmez

-5-

Beni kimse eğleyemez
 Benim gönlüm alan gelsin
 Tabipler bilmez ilâcım
 Beni derde salan gelsün

Mâilim selvi boyuna
 Melek karışmış soyuna
 Soyunup uryan koynuma
 Sînesine saran gelsün

Kaşların yay, kirpiğin ok
 Sana mâil olanlar çok
 Şu cihanda akranın yok
 O kaşları keman gelsün

Gevherî'yi kimse bilmez
 Âşıkın ağmatan gülmez
 İsmi söylemek olmaz
 Filân kızı filân gelsün..

-6-

Sevdiğim çıktı seyrana
 Gözüm düş-oldu gerdana
 Güzeller içinde bir dâne
 Libası olsun olmasun

Şunu bir tenhada bulsam
 Kimin aldıracağım sorsam
 Tutsam leblerini emsem
 Rızası olsun olmasun

Beri gel ey gül-i gonçe
 Boyu uzun beli ince
 Sarabilsem ben doyunca
 Nizâ'sı olsun olmasun

Gevheri bir ednâ kuldur
 Lebi bal yanağı güldür
 Yârimin dili bülbüldür
 Sadası olsun olmasun

-7-

Sabahtan bizim pınara
 İki gelin üç kız geldi
 Birbirlerini kovarak
 Sandım ki göle kaz geldi

Birisinin adı **Tuti**
 Odur güzellerin tadı
 Kim aradı, kimler yudu
 Zülûf gerdana az geldi

Birisinin adı **İnci**
 Severler güzeli genci
 Koynunda çifte turunc'u
 Verdi ağzıma bal geldi

Birisinin adı **Ayşe**
 Benler var çifte çifte
 İki elinden menevşe
 Şükür Mevlâ'ya yaz geldi

Birisinin adı **Fatma**
 Kaşları var çatma çatma
 Kadir Mavlâ'm sabah etme
 Bu gece bize az geldi

-8-

Dedim dilber sarılalım
 Dedi öldürürüm gelme
 Dedim öldür be hey zâlim
 Dedi var can çekiş ölme

Dedim bu ne vefasızlık
 Dedi bende ne aşnalık
 Dedim ne bu eşkıyalık
 Dedi var git çok açılma

Dedim güller gibi dirsem
 Dedi görüp elin kırsam
 Dedim ki koynuna girsem
 Dedi girmekliğe erme

Dedim güzel olan kaçmaz
 Dedi âşık sırrın açmaz
 Dedim su vereyim içmez
 Dedi gel ahımı alma

Dedim **Gevherî**'yim geldim
 Dedi haberini aldım
 Dedim sana âşık oldum
 Dedi var git sağlık ile

-9-

Sabahın seher vaktinde
 Bir garip bülbul dolaşır

Yanağında gül açılmış
Ol güle bülbül dolaşır

Efendim sensiz olamam
Ölürsem de hiç gülemem
Arayıp semtim bulamam
Özke yerde yol dolaşır

Mâilim tatlı diline
Bülbülün gonçe diline
Efendim ince beline
Korkarım yadlar dolaşır

Cefakâr olduğun bildim
Gamzenle sînemi deldim
Sana bir niyaza geldim
Söylemeye dil dolaşır

-10-

Gel efendim merhem eyle
Tutmaz oldu yara bağlar
Beni mecruh etme böyle
Tabip olan yara bağlar

Daim yatmaktadır tenim
İrişti eflâke ünüm
Halimden sorarsan benim
Disünler ki yara bağlar

Lâyık mıdır yara açma
Hümâ gibi yüksek uçma
Gelüp üstümüzden geçme
Tabip olan yara bağlar

Yârinden nasihat alan
 Odur gevher kânın bulan
Gevherî der âşık olan
 Bütün sıdkın yâre bağlar

-11-

Bugün ben bir bağa girdim
 Ne bağ duydu ne bağbancı
 Gülün şeftalisin derdim
 Ne bağ duydu, ne bağdancı

Bağın duvarından aştım
 Kırmızı gülüne koştum
 Öptüm sardım helâllaştım
 Ne bağ duydu, ne bağbancı

Bağın kapusunu açtım
 Sanasın cennete düştüm
 Doldurdum bâdesin içtim
 Ne bağ duydu, ne bağbancı

Seherin tan yeri attı
 Bülbül elvan elvan öttü
Gevherî yükünü tuttu
 Ne bağ duydu, ne bağbancı

-12-

Bugün ben bir güzel gördüm
 Hilal kaşı keman olmuş
 Dili bümbül saçı sünbül
 Yanağı erguvan olmuş

Dedim dilber ne ağlarsın
 Sabah akşam ne inlersin

Âşık gibi ne söylersin
Gözün yaşı revan olmuş

Gonçe gülün açılmakta
Hâl-i hindû saçılmakta
Hep dilberler kocalmakta
Senin vasfın civan olmuş

Gevherî'yim sözün haktır
Methedecek yerin çoktur
Dilberlerde vefa yoktur
Bildim âhiri kan olmuş.

-13-

Be hey elâ gözlü dilber
Kangı bağın gülüsün sen
Her seher vaktinde öter
Âşıkın bülbülüsün sen

İnce bele sıkma kemer
Yüzün olmuş şems-ü kamer
Bütün âlem senden umar
Cömertlikte Ali'sin sen

Nâzlısın yüksek uçarsın
Perişan gönlü açarsın
Seni sevenden kaçarsın
Aklın yoktur delisin sen

Etti bana türlü âli
Bulmadım dostumu hâlî
Neylesün gevheri, malı
Gevherî'nin malısın sen

-14-

Hey ağalar zaman azdı
 Düşmüş dost(a) el üşer oldu
 Küllükte sürünen eşek
 Cins atla yarışır oldu

Palas üstünde yatmayan
 Bıyığına pala batmayan
 Porsuk ardından yetmeyen
 Ceylâna ulaşır oldu

Evlerinin önü yazı
 Yazılır turnası kazı
 Yaşına yetmedik kuzu
 Koyunlar vuruşur oldu

Gevherî dir işler hatâ
 Katırlar baskındır ata
 Olur olmaz maslahata
 Çocuklar karışır oldu

-15-

Elâ gözlü nazlı dilber
 Seni kandan sakınurum
 Kandan değil ey efendim
 Seni candan sakınurum

O yana bu yana bakma
 Beni ateşlere yakma
 Elini koynuna sokma
 Seni senden sakınurum

Gevherî der ben bir merdim
 Yüreğimden çıkmaz derdim
 Sen bir kuzu, ben bir kurdum
 Seni benden sakınurum

DİVANLAR**-1-**

Dilberâ kıl merhamet şeydâ gönül gamlanmasın
 Gönlümüz kılma perişan didemiz nemlenmesin
 Hiç ne mümkündür efendim gül cemâlin seyreden
 Bülbül-âsâ yânilup pâyinde sersemlemesin

Sun'-i üstâd-ı ezel veçhindedir ilme'l-yâkin
 Mülk-i hüsnün şâhı sensin şimdi bedr-i mehcebîn
 Sen Süleymân-ı zamansın ey cemâl-i hûr-i ayn
 Vaslın ile şâd olanlar nice Hâtem'lenmesin

Bulmak istersen efendim iptidâdan iştihar
 Eli bağı benden oldum sen edersin iftihar
 Bağ-ı hüsnün gülşeninden, sür rakîbi şehriyâr
 Beyn-i uşşâka gelüb bir dâhi âdemlenmesin

Gel efendim nâre yakma Gevherî-i bendeni
 Sâye gibi yerlere salmâ garîb efkendeni
 Hâk-i pâyinden cüdâ kılma şermendeni
 Pâdişâhım âdem içre âdımız kemlenmesin

-2-

Ey perî bu veçh-i pâkin mâha teşbih ettiler,
 Kâkülün her müyunû sırmâya teşbih ettiler,
 Defter-i uşşâka yazmışlar beni Mecnun diye,
 Bunca âşıklar seni Leylâ'ya teşbih ettiler.

Yârimin hûbluğu zâhirdir, ben inkâr eylemem,
 Bir hakîki âşıkım yok yere efkâr eylemem,
 Sırr-ı âşk bizde nihandır, ânı izhar eylemem
 Bendeni bir bülbül-i şeydâya teşbih ettiler.

Bâri seninçün giyem şimdengerû ben kareler,
 Ayrılık olsâ mukarrer, şâd olur gamhâreler
 Kadd-i tûbasın görenler seyrederek üftâdeler
 Bağ-ı hüsnü Cennet-i Me'vâ'ya teşbih ettiler.

Ol rakibin siteminden yâri terkettim velî,
 Ağlamak oldû bana kâr, dinmiyor çeşmim seli ,
Gevherî deryâ-yı aşkın mevc urur tâ ezeli
 Kalb-i pâkim cûşunû deryâyâ teşbih ettiler.

-3-

Ey gözü bîmar, senin dilhasta ve bîmârınım,
 Derd benim, merhem senin, hasta benim, derman senin
 Andelîb-i bağ-ı hüsnün, mâil-i ruhsârınım
 Ah benim, bülbül senin, efgan benim, gülşen senin

Gamze-i sertîzin eylerse vücudüm dâğ dâğ ,
 Ateş-i firkat yakup bû hâne-i dilde çerâğ,
 Âşıkın bin pare etsen, razıyım kılman ferâğ
 Ten benim, canlar senin, kurban benim, ferman senin

Dil dûşelden kâkûlüne bulmadım aslâ huzûr,
 Cevri zâlim etmededir, etmedim sende kusûr
 Ben esîr-i künç-i hasret, sen şeh-i mülk-i sürûr
 Gam benim, dâmen senin, ferhat benim, devran senin.

Bunca demdir saklar idim tende canım ey perî,
 Gitti elden ihtiyarım sabra var şimdengerî,
 Dâmen-i lûtfun tutar dest-i niyaz-ı **Gevherî**,
 Deşt benim, dâmen senin, feryad benim, ihsan senin.

-4-

Ey gönül şimdengerû şâd ol ki cânandır gelen
 Serv-kamet ruhları gülberk-i handandır gelen
 Şive-i reftâr ile bin türlü nâz edüp gelür
 Mülk-i hüsn içre begâyet âli sultandır gelen

Câm-ı aşkı mest ider nûş eyleyen âyıkları
 Nûr-ı pâki valih-ü hayran ider fâyıkları
 Hatem-i lâ'li musahhar eylemiş âşıkları
 Âleme hükmü geçer gûya Süleyman'dır gelen

Her yanâ olmuş perişan zülf-i anber-bûya bak
 Aklımı yağmâ eder ol gözleri cazûya bak
 Rûşen etti âlemi ol dilber-i mehrûya bak
 Gûyâ doğmuş felekten mâh-ı tâbândır gelen

MÜSTEZADLAR

-1-

Dilber sana ben gözleri mestan demedim mi
Fettan demedim mi
Efgan ederek ben de bu giryan demedim mi
Nâlân demedim mi

Meftûn olalı sen meh-i tâbâne gönülden
Âh ne gelir elden
Kaddimi hilâl eyledi devran demedim mi
Hicran demedim mi

Sevmez beni yâ niceyedek şâh-ı levendim
 Sen kendi efendim
 Gel sevdiceğim eyleme bühtan demedin mi
 Her ân demedim mi

Ermem ne aceb kadr-i vîsalinle murâda
 Bû devr-i fenâdan
 Eyyâm-ı şerif **Gevherî** kurban demedim mi
 Ferman demedim mi

-2-

Ol şem'i ruhun ey gözü mestâneliğimdir.
Pervâneliğimdir
Geldim o siyeh zülfüne divâneliğimdir,
Âvârelîğimdir.

Lûtfeyle aziz bâşın için ey gül-i ahmer,
 Ey lebleri sükkar
 Bu nâz-ü feza'lar hele cânâneliğimdir
 Handâneliğimdir

V. BÖLÜM

ÂŞIK ÖMER

XVII. Asır Saz Şâiri

ÂŞIK ÖMER

I.

HAYATI

Hemen bütün saz şâirleri gibi Âşık Ömer'in hayatı hakkındaki bilgilerimiz de mahdut birkaç kaynaktaki birkaç satırla kendi şiirlerinde bulabildiğimiz bazı mâlûmâta dayanıyor.¹ Osmanlı Müellifleri'nde onun Konyalı olduğu yazıyorsa da, galiba bir manzûmesindeki küçük bir iymâya istinad eden bu tahmin doğru olamaz.² Çünkü, şâirimiz kendisinin serhadlerde yaşadığını gösteren bir manzûmesinde asıl vatanının Aydın ili olduğunu söylediği gibi, yine o manzûmede Gözleve'li olduğunu da ilâve etmektedir. Diğer bir manzûmesindeki "kendim Gözleve'li, Ömer'dir ismim" mısraı bunu kuvvetlendirdiği gibi, Kethüdâzâde Ârif Menâkıbı adlı meşhûr eserde de aynı mâlûmata tesadûf edilir.³ S. Nüzhet Ergun, bu muhtelif kayıtlar karşısında, şâirlerimizin "Gözleve'li olduğu ve uzun müddet Aydın'da tavattun ettiği" neticesine varmaktadır. Bence, "Vatan-ı alsimiz Aydın İli'dir" mısra'ının sarâhati karşısında şâirin esasen Aydın'lı oldu-

¹ Üsküdarlı Hasib'in, İslâm büyüklerinin ölüm yıllarını gösteren küçük Vefayât risâlesinde kaydettiği şâirin ölüm yılı ile, Ayvansaraylı Hafız Hüseyin'in toplandığı Âşık Ömer Dîvanı mukaddimesinde, oradan naklen verdiği ölüm tarihi, bir de Kethüdâzâde Ârif Efendi Menâkıbı'nda onun tanburacılığı ve Gevheri ile muâsır olduğu hakkındaki rivayet, işte tarihî kaynakların verdikleri mâlûmat bundan ibarettir! İptida, M. Seraceddin, Mecmua'-ı Şu'arâ, (İstanbul, 1325, s.108) adlı eserinde Hasib'in verdiği ölüm tarihini neşretmiştir, Osmanlı Müellifleri'nde de Konya'daki Hafız Hüseyin nüshasından alınan mâlûmat tekrar edilmiştir.

² Bu rivayet, belki bir koşmasındaki şu paradan çıkmış olsa gerektir:

³ Bu hususta S. Nüzhet Ergun'un şu eserinde bakınız: Âşık Ömer, İstanbul, s. 5-7.

ğunu ve sonradan ailesinin Gözleve'ye gelip yerleştiğini, hattâ belki de Âşık Ömer'in burada doğduğunu kabul etmek daha doğru olur. Şâirimizin doğum yılını sarih olarak bilmiyoruz; yalnız bir manzumesini H.1061\M.1651'de yazdığını kaydetmesine nazaran, XVII. asrın ilk yarısı sonlarında doğduğunu söyleyebiliriz.⁴

Daha Anadolu Selçûkîleri zamanından beri Anadolu ile çok sıkı iktisâdî ve medenî münasebetlerde bulunan Kırım ve bilhas-sa onun sahil bölgeleri, hele memleket Osmanlı İmparatorluğu dairesine girdikten sonra, kültür bakımından tamamiyle Osmanlı nüfuzu altında kalmıştır. XVI.-XVII. asırlarda Kırım Hanlarının Osmanlı şâir

*Ömer ol perinin sînede nârı
Ayakdaş ideydim kendime bârî
Baktıkça artırdım ah ile zârı
Alır da giderim tâ Konya'ya dek*

ve âlimlerini, muallim ve münşî sıfatiyle saraylarına çağırdıklarını, aralarından şâirler yetiştirdiğini, Kırım'ın büyük merkezlerinden yetişen birçok şâir ve âlimlerin, lehçe ve ilham itibariyle imparatorluğun diğer memleketlerinden yetişen şâirlerinden farksız olduğunu biliyoruz. XVII. asırda, Kefe, Bahçesaray, Gözleve gibi siyâsî ve iktisâdî merkezlerde, askeri kuvvetlerin bulunduğu müstahkem mevkiilerde saz şâirleri de pek çoğalmıştı. İşte Âşık Ömer böyle bir muhitte ve bu tesirler altında yetişti. Muntazam bir klâsik medrese tahsili görmediği muhakkak ise de, büsbütün cahil bir adamda olmadığı ve büyük Osmanlı şâirlerini, hattâ, belki de Farsça yazılmış eserleri az çok okuyup anlayacak bir kültüre sahip bulunduğu, şâirlerinden anlaşılıyor. Esasen Şâirname adlı destan tarzında yazılmış uzun bir manzûmesinde, saz şâirlerinden başka, eski yeni birçok klâsik Türk ve İran şâirlerinden bahsetmesi, muhtelif vesîlelerle edebî ilimlere vukufunu

⁴ Aynı eser S.12.

iddia etmesi, **Hâfız-ı Şirâzî Divanı, Bostan, Mesnevî** gibi eserleri mutlaka okunmasını icap ettiriyordu.

S. Nüzhet Ergun, şâirimizin birkaç manzûmesinde hürmetle anılan **Şerifi'nin, Safayî Tezkiresi'nde** adı geçen Kırımlı Şerifi olduğunu ve Âşık Ömer'i onun şakirdi saymak icap edeceğini söylüyor. Hâlbuki İstanbul'da tahsil ederek, bazı Rumeli kazalarında kadılık eden bu şâirin, **Âşık Ömer** tarafından Gözleve'li şâirler arasında sayılan adam olması için hiçbir sebep yoktur, Şâirimizin kendi şehrindeki şâirleri sayması, yalnız içinde yetiştiği muhitin, onun edebî inkişafına müsait, ileri bir muhit olduğunu göstermek itibariyle ehemmiyetlidir

Asıl ismi Ömer olan şâirimiz, şiir yazmağa heves ettiği zaman, şiddetle hayran olduğu klâsik şiirleri taklit ederek **Adlî** mahlâsını aldı. Halife Ömer'in adını taşıdığı cihetle, onun her şeyden ziyade adaletiyle meşhur olduğunu düşünerek bu mahlâsı almış olmalıdır. Fakat, eserlerinden anlaşıldığına göre, hemen daima Ömer mahlâsını kullanmıştır.⁵ Hayatı hakkında şiirlerinden alınabilen malûmata göre, orduya intisap etmiş, serhad kal'alarında bulunmuş, harplere girmiş bir ordu şâiri'dir. **Serdengeçtiler ve Sakalar** gibi askeri sınıflar hakkındaki bazı manzûmeleri de bunu açıkça anlatmaktadır. IV. Mehmed (1648-1687) devrinde **Cehrin kal'asının 1678'de zaptı münasebetiyle söylemiş olduğu bir manzûmeyi vaktiyle neşretmiştim. II. Ahmed (1691\1695) devrindeki Rus, Avusturya, Venedik harplerine dâir birkaç manzûmesi, II. Mustafa (1695\1703)'nın gazâsı hakkındaki bir şiiri, zamanını tayin için mühim vesikalarlardır.⁶**

⁵ Aynı eser, s.7. Burada gösterilen misâllere ilâve olarak, bir kalenderîsindeki şu beyti de zikrederim:

"Âşık Ömer'iz, mahlâsımız Adlî demişler
Her şâm-ü seher âyet-i Kur'an okuruz biz"

⁶ Aynı eser, S.8. Burada zikredilen tarihî parçalardan başka, o devir harplerine ve orduya âit birtakım manzûmeleri daha vardır. Bunlarla **Cehrin** seferine ait diğer manzumesi elimde bulunuyor. **Yeni Kal'a'daki** askerlerin ulûfe alamadıkları bahanesiyle ayaklanarak ağaları Mustafa Ağayı öldürme-

Bir taraftan askerlik hayatının îcapları, diğer taraftan saz şâirlerinin eski serseri ve derbeder dolaşma an'aneleri, şâirimizin birçok seyahatlerde bulunmasına sebep olmuştur. Şiirleri arasında İstanbul'un muhtelif semtlerini târif eden bir destan ile dîvanlar bulunduğu gibi, Bursa, Sakız, Varna, Üç Fener hakkında da ayrı ayrı manzûmeleri vardır. Bunlardan Sinop manzûmesi H1092\M.1681 yılında söylenmiştir.

Yine bir manzûmesinde Bağdad'ı methetmesine bakılırsa, şâirimizin oraya da gittiği anlaşılıyor.⁷ Yine bir kaledersinde, Tuna kıyısındaki Kili şehrinde Aynalı Kahve'de sâkin olduğunu söylüyor; esasen başka manzûmelerinde de Tuna'dan bahsettiğini görüyoruz.⁸ Bütün saz şâirleri gibi tanbura çalmakta mahareti olduğu Müstakimzâde'nin ifadesinden anlaşılan Âşık Ömer'in bu şöhreti Kethüdâzâde Menâkibi'nde de te'yid edilmektedir ki, bu

leri münasebetiyle yazdığı dîvan şeklinde bir mersiye'nin sonundaki tarih, bu vak'anın Hicri 1117'de, yani şâirin ölümünden iki sene evvel olduğunu gösteriyor ve şâirimizin, hayatının son yıllarına kadar şiirler yazdığını anlatıyor.

⁷ Aynı eser, S.10. Başka birkaç manzûmesinde de Bağdat'tan bahsettiğini biliyoruz. Yine bir manzûmesinde:

Görmedim akranın akta karada

Geşt ettim âlemi tâ Basra'ya dek

demesi de bunu te'yid ediyor.

⁸ Şâirimizin bir **Kalenderî**'sindeki şu son kıt'a bunu çok açık olarak anlatıyor:

Serhadd-i Tuna oldu yerim, şehir-i Kili'dir.

Kuloğlu geçer bir güzelin cân bedelidir

Âşık Ömer'in yerini bir soran olursa

Bir kahvede sakindir adı Ayineli'dir

Şairimizin Rumeli'de de çok gezdiğini gösteren bu parçayı ilâve edelim:

Cihanda nazîr'n yoktur dimezdim

Gâhi akta gâhi karada gezdim

Sanki seyahatle sinemi ezdim

Rumeli'n dolaştım Temeşvar'e dek

saz şâiri arasında eskiden beri devam edip gelen bir an'anedir. İstanbul'a ve İstanbul güzellerine karşı, burada bulunduğu zamanlarda bile, derin bir hasret besleyen şâirin aşklarına ve sevgililerine ait bazı işaretlere dîvanında sık sık tesadüf olunur. Mevlevî tarikatına mensup olduğu hakkında **Osmanlı Müellifleri**'nde verilen mâlûmat, kat'î bir delile istinad etmiyor; mâmâfih, Âşık Ömer'in o devir saz şâirleri arasındaki umûmi bir âdete uyarak bir tarikata girmiş olması ihtimâlden uzak değildir. Bazı şiirlerinde Mevlânâ'dan çok hürmetle bahsetmesi, onu ziyaret ihtiyakıyla yandığını söylemesi, bir dîvanında, Mevlevîhane Şeyhi Ahmed'i pîri ve üstadı olarak göstermesi bunu hatıra getiriyor. Diğer bir koşmasında Hacı Bektâş'ı ziyarete gittiğini söylemesi, bu imkânı ortadan kaldırmaz; çünkü, Yeniçeri Ocağının büyük pîrine karşı bir ordu şâirinin hürmet hissi beslemesinden daha tabiî bir şey olamaz.⁹

Âşık Ömer'in H.1119/M.1707'de öldüğünü Üsküdarlı Hasîb **Risâle-i Vefayât** adlı küçük risâlesinde "vefât-ı Âşık Ömer, nâzım-ı türkmânî" diye kaydetmekte ve şu tarih beytini zikretmektedir:

*İşidüp ben de vefâtın ana dedim tarih
Ola Âşık Ömer'en cimvegehi adn-i celîl*

Ayvansaraylı Hafız Hüseyin'-in H.1197/M.1782'de tertip ettiği Âşık Ömer Dîvanı'nın ilk sahifesinde de bu beyit ve vefât yılı aynı sûretle kaydedilmiştir ki, bunun yukarıdaki risâleden alınmış olacağı pek tabiidir.¹⁰ Eğer doğum yılı hakkındaki tahminimiz doğru ise, şâirimizin 75-80 yaşlarında öldüğü söylenebilir. An'anenin ona isnad ettiği Yemiş İskeleyi'ndeki türbe'de medfun olduğuna dâir hiçbir tarihî kayıt yoktur.

⁹ Saadettin Nüzhet Ergun, bu hususta etraflıca izahat vermekte ve doğru bir neticeye varmaktadır: s.75-78.

¹⁰ Konya'da **Müze** kitapları arasında 99 numarada mukayyet bulunan bu nüsha, şâirin 1244 parça şiirini ihtiva etmektedir.

II

ŞÖHRET VE TE'SİRİ

Âşık Ömer, yalnız kendi asrındaki saz şâirlerinin değil, kendinden evvel ve sonra gelip geçen bütün saz şâirlerinin en meşhûrudur. Daha muasırlarından başlayarak, XVIII.-XX. asırlarda yetişen saz şâirlerinin hepsi onu kendilerinin üstad'ı hattâ pîri addetmişler, ona nazîreler yazmışlar, takdir ve hürmetlerini her vesile ile göstermişlerdir.¹¹ Saz şâirlerine karşı daima tezyif hisleri besleyen klâsik şâirler arasında bile Âşık Ömer daima saz şiirinin en büyük üstadı gibi telâkki olunmuştur: Vehbî, meşhûr **Sühan** kasidesinde, onu saz şâirlerinin muktedâsı olarak gösteriyor.¹² **Kethûdâzede Ârif Efendi**, onun **Gevherî** ile beraber **Fener**'de bir Yahudi meyhanesinde oturup, karşılıklı şiirler söylediklerini ve kâtiplerin bunları zaptettiğini anlatırken, şâirlik kabiliyetlerine hayranlığını saklıyamıyor.¹³ **İzzet Molla** gibi klâsik Osmanlı nazmının son büyük üstadlarından biri bile, onun bir mısraını tazminden kendisini alamamıştır.¹⁴ Üsküdarlı **Hasib**'in onu **İslâm** büyükleri arasında sayarak risâlesinde ölüm yılını zikretmesi, **Ayvansaraylı Hafız Hüseyin**'in ona ait şiirleri bir araya toplayarak dîvan tertip eylemesi, onun şöhret derecesini gösteren delillerdir.

Bu şöhret bilhassa XIX. asırda bir dereceye kadar **Gevherî** istisnâ edilecek olursa, eski büyük saz şâirlerinin şöhretlerini gölgede bırakmıştı. Âşık kahvelerinde yalnız onun şiirleri değil, şâirimize ait menkıbeler de dolaşüyor ve bunlar memleketin her

¹¹ S. Nüzhet Ergun'un kitabında bu hususta etraflı mâlûmat vardır. Fransız müsteşriki Barbier de Meynard Osmanlıca-Fransızca lûgat kitabında âşık kelimesini izah ederken, **Âşık Ömer**'i âşıkların pîri olarak göstermektedir.

¹² Kitabımızın **Gevherî**'ye ait kısmına bakınız: s. 195.

¹³ S. Nüzhet Ergun, **Âşık Ömer**, s. 88-89.

¹⁴ **İzzet Molla**, **Dîvan-ı Bahar-ı Efkâr**, s. 66.

bucağını dolaşan saz şâirleri tarafından halk arasına yayılıyordu. Onun tanınmış bestekârlar tarafından bestelenen şiirleri, yüksek sınıflar arasında da makbûldü. Âşıkâne ve az çok sofîyâne mahiyetteki bazı manzûmeleri, bestelenerek, tekkelerde ilâhî gibi okunuyordu. Tasavvufa ait yazdığı bazı küçük risâleleri, şerhleri ve birtakım sofîyane şiirleriyle XVIII. asrın son yarısında az çok şöhret kazanan Uşşâkî târikatine mensup Sâlahî isimli bir müellifin, Âşık Ömer'in iki manzûmesini sofîyâne bir tarzda şerhe kalkması şâirimizin dervişler arasındaki şöhretini anlatabilir.¹⁵

İşte biz şöhretin akislerini, Tanzimat'tan beri yetişen yüksek sınıfa mensup şâir ve müelliflerde görüyoruz: Ziya Paşa **E-mile Tercemesi**'ne yazdığı meşhur mukaddimede, **Gevherî** ile **Âşık Ömer**'in o devirde halk arasında şöhretini anlattığı gibi **Harâbat**'ın manzûm mukaddimesindeki ifadesi, tezyifkâr bir mahiyette olmakla beraber, yine bunu te'yid ediyor.¹⁶ Mahmud Nedim Paşa bir manzûmesinde, yine aynı mahiyette olmakla beraber, **Gevherî** ile **Âşık Ömer**'i âşık tarzının en tanınmış iki mümessili olarak göstermektedir. Muallim Naci, yine tezyif maksadiyle olmakla beraber, **Demdeme**'de ve **Yazmış Bulundum**'da aynı şeyi te'yid ediyor.¹⁷ Şair Eşref de bir kasîdesinde aynı şeyi yapıyor.¹⁸

Âşık Ömer'in bilhassa saz şâirleri arasındaki şöhreti, daha XVII. asır sonlarında ve XVIII. asır başlarında, her bakımdan

¹⁵ S. Nüzhet Ergun, **Âşık Ömer**, s. 78 Bu şerh kitabın sonuna da aynıyle konulmuştur. Bu gibi şerhlerin ne kadar zoraki ve mânâsız şeyler olduğunu söylemek bile fazladır. Şâirimizin bestelenmiş şiirleri hakkında da burada mâlûmat verilmiştir. s. 85-88.

¹⁶ S. Nüzhet Ergun, **Âşık Ömer**, s. 89-90.

¹⁷ "....Beyti ancak Âşık Ömere peyrevlik edenlerin ağızlarına yakışabilecek bir sözü hâvi bulunan gazelden de mi âdîdir?" (Muallim Naci, **Demdeme**, İstanbul 1302. S.10). "*Bendenizin kendi âsâr-ı şî'riyyem de var. Bunlardan göndermek isterdim. Ne çare ki, pek o kadar cesaret edemiyorum. Artık bu pek Âşık Ömer'cesine diye ilân ediverirseniz, ne yaparım?*" (Muallim Naci, **Yazmış Bulundum**, İstanbul 1301, s. 9).

¹⁸ S. Nüzhet Ergun, **Âşık Ömer**, s. 90.

çok büyüktü. Şâirimizin genç bir muassırı olduğu anlaşılan Şefkat isimli bir saz şâiri ona bir medhiye söylemişti: “Ömer’in bir aşk mübtelâsı olduğunu dâima büyüklerle ve ilim ve irfân erbabıyla beraber bulunduğunu, sazının bütün gönülleri cezbedtiğini” anlatan bu medhiyenin son kıt’ası, o devrin meşhur ressam ve saz şâirlerinden Levnî’nin, şâirimizin perişan hâlini tasvir eden bir resmini yapmış olduğunu bildirmektedir.¹⁹ Gevherî ve Âşık Hasan’dan başlayarak, Levnî, Âhû, Rûhî, Siyahî, Sevdâyî, Sinânî, Âşkî gibi birtakım saz şâirlerinin ona yazdıkları nazîreler tahmisler, medhiyeler, bu şöhretin büyüklüğüne bir delildir. Eski mecmualarda sık sık mebzûl şiirlerine tesadûf edilen, takdîrkârları tarafından eserleri dîvan halinde toplanan Âşık Ömer’in eserlerinden ancak ufak bir kısmı ihtivâ eden taş basması dîvanı, uzun yıllardan beri halk arasında büyük bir rağbet bulmuş ve müteaddit defalar basılmıştır. XVIII.-XIX. asır saz şâirlerinin eserleriyle Âşık Ömer’in şiirleri arasında yapılacak ciddî mukayeselerin²⁰ şâirimizin bu büyük ve devamlı tesiri hakkındaki hükmümüzü, birçok delillerle te’yid edeceğinden eminiz.

¹⁹ Vaktiyle bahsetmiş olduğum bu manzûmenin, çok mühim olan son kıt’asını aynen naklediyorum:

*Şefkatâ merd-i musavvir gör ne tahmin eyledi
Hey’ete pejmürdeni levh üzre tezyin eyledi
Seyreden tasvirini destinde tahsil eyledi
Nakaşın Levnî gibi bir kâmilin Âşık Ömer*

Bu şâir ve ressam Levnî hakkında bakınız (Halil Edhem, Elvah-ı Nakşiyye Koleksiyonu, İstanbul 1924, s.18) Bunun şahsı ve eserleri hakkında elimizde oldukça mâlûmat vardır.

²⁰ Bu hususta S. Nüzhet Ergun’un kitabında oldukça mühim mâlûnat toplanmıştır. Şimdilik oraya bakınız.

III

ESERİ VE EDEBİ ŞAHSİYETİ

Bize kadar gelen mebzûl eserleri sâyesinde Âşık Ömer'in edebi şahsiyeti hakkında sarîh ve kat'î bir fikir edinmek kabildir, bir taraftan yaşadığı devrin bize pek uzak olmaması, uzun hayatının çok yazmağa imkân bırakması, ve hepsinden daha mühim olarak, geniş şöretinin ve edebi kıymetinin eserlerini nesilden nesile yaşatması, bize bu imkânı tam mânâsıyla veriyor.

Hayatı hakkında verdiğimiz mâlûmattan anlaşılacağı veçhile Âşık Ömer'in edebî şahsiyetinin teşekkülünde muhtelif âmiller vardır: Bir taraftan medreseleri, tekkeleri, yüksek sınıflara mahsuz kahveleri, münevver sınıfı ile şehir muhiti, onda **Dîvan Edebiyatına** ve edebiyatın mümessillerine karşı derin bir hürmet ve iştiyak uyandırmıştı. Diğer taraftan saz şâirlerinin de toplandıkları halk kahveleri, askerî sınıfların çok sevdikleri bozahaneler, serhad kal'alarının biraz serseri ve mâceralı kahraman hayatı, içinden yetiştigi basit halk tabakasının mânevî tesirinden tamamiyle ayrılmasına imkân vermiyordu. Asıl inkişafını büyük şehirlerde ve askerî merkezlerde gösteren Âşık edebiyatı, yukarı sınıflara mahsus yüksek edebî ve mânevî kültürün daha geniş halk tabakaları arasına yayılması neticesi olarak, XVI. asırdan beri, klâsik edebiyatın günden güne artan te'siri altında kalıyordu. İşte, Âşık Ömer'in edebi şahsiyeti, bu iki muhtelif cerayan arasında teşekkül etmiştir. Klâsik Osmanlı şâirlerine yabancı olmayan şâir, onları taklit ederek, arûz vezniyle tevhidler, na'tler, bahariyyeler, şitaiyyeler, hamamiyyeler yazdı; gazeller muhammes ve müseddesler vücude getirdi. Fuzulî başta olarak muhtelif dîvan şâirlerinin tesiri altında yazılan bu şiirlerde bâzan samimi ve müessir parçalara tesadûf olunur; fakat **nazım tekniği** çok kusurlu, iptidai ve bilhassa itinasızdır. Şâirimizin arûz ile yazdığı mebzûl gazellerle **dîvan** yâni murabba'lar içinde aynı müteâlayı ileri sürebiliriz. Ekseriyetle **sazla** okunmak için ve

acele yazılmış olan bu şiirlerde, üslûb bakımından bir sanat îtinası olmadığı gibi, mecazlar da çok âmiyane ve binlerce defa tekrar edilmiş mahiyette şeylerdir

Âşık Ömer'in hece vezniyle yazdığı ve eski mecmualarda koşma türkmânî, kalenderî, deyiş, semâî, varsağı, destan, tekerleme gibi, kısmen nazım şekline ve kısmen besteye ait -isimler altında tesadûf olunan şiirleri, nazım tekniği bakımından arûz ile yazdıklarıyla mukayese edilemeyecek kadar güzeldir. Bunlar halk zevkine daha uygun, daha samimî ve daha orjinal manzûmelerdir. Üslup ve ifade bakımından daha tabii ve canlı oldukları gibi, lisanları da daha temizdir; arûzun ezici tazyiki bunlarda hiss olunmaz. Mâmafih, Dîvan Edebiyatına hayran olan Âşık Ömer, aynı zihniyetle hareket eden şair birçok saz şâirleri gibi, bunlarda da lüzumsuz yere yabancı kelimeler ve terkipler kullanmayı bir mârifet saymış, bu gülünç edebî tasallûf'ten kurtulamamıştır. Halk zevkine çok sadık kalarak, Dîvan Edebiyatı hayranlığından kendini az çok kurtarmağa muvaffak olan muasırı Karacaoğlan hakkında ozan sıfatını tezyifkâr bir şekilde kullanması buna bir delildir.

Kendisinden evvel yetişmiş büyük saz şâirlerinden Kâtibî ile Kuloğlu'nun ve Kayıkçı Mustafa'nın şâirimiz üzerinde te'sirleri olduğu göze çarpıyor. Fakat, gerek bu tesir, gerek dîvan şâirlerinin te'siri, onun edebî şahsiyetinin teşekkülünde daha ziyade haricî mahiyette kalmıştır. Arkadaşı Gevherî ile muâsırı Gazi Âşık Hasan'ın ve şâirimizin birbirleri üzerinde bazı karşılıklı tesirleri de olmuş olabilir. Birbirine benzeyen bazı şiirleri acaba hangisi hangisine nazîre olarak söylenmiştir? Bunu kat'î olarak kestirmek kabil değildir. Tam mânâsıyla bir ordu şâiri olmasına, askerî alayları, kal'a harplerini, muhtelif askerî sınıfları tavsif eden canlı şiirler yazmasına rağmen, Âşık Ömer'in asıl edebî hüviyeti serseri hayatını ve coşkun aşk duygularını samimi bir şekilde anlatan koşmalarında, türkmanîlerinde, seMAILERİN de göze çarpar.

*Ömer bir âşıkım zâhir, ne meddahım ne hod şâir
Gözüm yâşıyla yazdım bir acâib yadigânım var*

diyerek, kendini “göz yâşıyla yazan bir âşık” olarak takdim eden şâir, diğer bir manzûmesinde, “Âşıklar için kıssa-ı cânân okuruz biz” mısraiyle, bir aşk şâiri olduğunu haykırıyor. Hayatının bin türlü felâketlerine göğüs geren, tâiliin lûtfunu görmeyen, kahvehane köşelerinde tanburasını çalarak inleyen Âşık Ömer’in en güzel parçaları, bedbaht aşkını bâzan feryad ve ekseriya tevekkülle terennüm eden basit ve samimî manzumelerdir.

*Düşeli derdine zülf-i siyahın
Yoktur nihayeti çektiğim âhın
Meddâhı olmadır ancak o mâhın
Ey Ömer bu tarzı iycâda bâis*

diyen şâir, asıl ilham menbainı açıkça gösteriyor ve işte onun şiirlerini halk arasında asırlarca yaşatan, kendisini saz şâirlerinin piri olarak tanıtan da budur

BİBLİYOGRAFYA

Âşık Ömer hakkında nispeten en toplu mâlûmat ilk defa Bursalı Tahir Beyin Osmanlı Müellifleri’nde Şâirler kısmında verilmiştir. Fakat, bu hususta en mühim kaynak olan şâirin eserleri tetkik edilmeden yazıldığı cihetle, bunun kıymeti yoktur. Eskiden beri mâlûmat ile doğrudan doğruya eserlerinden çıkardığım bazı neticeleri kısaca Hayat Mecmuası’nda neşretmiştim (Âşık Ömer, Hayatı ve Şiirleri, İstanbul, büyük hacimde 33 formalık), müellif burada şimdiye kadar neşredilen mahdut tetkiklerden istifade ettiği gibi, ayrıca birçok yeni mâlûmat vermiş ve Âşık Ömer’in zengin bir divânını neşretmiştir. Gerçi şâirimizin bundan başka şiirleri olmadığı iddia olunamaz (Meselâ Naci Yüngül, Halk Bilgisi Haberleri 1937, s. 65’de onun bazı yeni parçalarını neşretti. Bende de, yukarıda birkaç yerde işaret ettiğim

gibi, şâirin hayatına ait mühim tafsilat veren bazı tarihi parçalar ve daha sair mazûmeler vardır). Biz yukarıki yazımızda, Saadetin Nüzhet'in kitabındaki mâlûmattan faydalandığımız gibi, ayrıca, onun görmediği bazı vesikalardan istifade sûretiyle, Âşık Ömer hakkındaki bilgelere bazı yeni mâlûmat daha katabildik.

Âşık Ömer'in hayatından bahsederken (s. 253-54), onun Kırım'da Gözleve'de doğduğunu başka rivâyetlere tercihen kabûl etmiştik; halbuki bu kitabımızın birinci basımının neşrinden sonra eski talebem ve meslekdaşım Saadetin Nüzhet Ergun'dan aldığım bir mektup, Konya çevresinde Gözleve adlı bir nâhiye bulunduğunu ve Âşık Ömer'in burada doğması ihtimâlinin daha kuvvetli olduğunu bildiriyordu. Hakikaten Konya'da Hadım kazasının merkez nâhiyesinde Gözleve adlı bir köy vardı (Köylümüz, 1928, 1933 basımları) Şâirin Konyalı olduğu hakkındaki başka rivayetlere de uygun olduğuna bakılırsa, Âşık Ömer'i buralı saymak, Kırım'daki Gözleve'ye nispet etmekten şüphesiz daha doğru olur. Âşık Ömer'e dâir rivayetler için ayrıca bk. Ahmed Tal'at, Çankırı Şâirleri, C.1, Çankırı Matbaası 1931, s. 13; ayn. eser., C, II., 1932, s. 120 İsmail Gün'ün Aydın'lı Âşık Ömeri başlıklı makalesinde, Âşık Ömer'in 1110 (1638-1639)'da Çine taraflarında yaşayan yürük aşiretleri reislerinden bir zâtın oğlu Âşık Ömer'i ile karşılaştırıldığı, 1876'da Türk-Rus harbine de iştirâk ettiği Aydın'lı bu meşhur şâirin 1300(1882-83 yıllarına doğru vefatı, asıl adının Âdil olduğu, şiirlerinde Âşık Ömer mahlasını kullanıldığı kaydedilmektedir. (Aydın gazetesi, yıl 1, 2 Nisan, 1938). Âşık Ömer'in 1146(1733- 34)'da yazılmış bir cönkten naklen neşredilen şiirleri hakkında bk. A. Baha, Halk Edebiyatından Örnekler (Bartın gazetesi, no. 443, 448, 454, 1934). Naci Yüngül, Âşık Ömer'in Neşredilmemiş Şiirleri, Halk Bilgisi Haberleri mec. no. Ekim, 1939.

KOŞMALAR**-1-**

Devlet hümâsını tutayım derken
 Uçurdum kolundan bâz elden gitti
 Cehd- idüp ardından yeteyim derken
 Hazır turna ile kaz elden gitti

Hüdâ'nın virdiğ(i)ne olmadım kâil
 Gönül ata, dona dilbere mâil
 Olmuş iken bir dem devlete nâil
 Kıymetin bilmedim tez elden gitti

Yine cûş eyledi bu derdi yürek
 Sînemi çâk etti bu devr-i felek
 Mevlâ'nın verdiğ(i)ne kanaat gerek
 Gönül çok isterken az elden gitti

Mevlâm verse varabilsem yârime
 Elim varmaz oldu kisb-ü kârime
 Bir kara dumandır çöktü serime
 Kış eyyamı geldi yaz elden gitti

Ömer, içini gör bakma dışına
 Çektiğin gelmesin kullar başına
 Kimse rahm-eylemez çeşmim yaşına
 Ağlayı ağlayı göz elden gitti

-2-

Felek etti hasret çeşm-i mestime
 Diyar-ı gurbeti gezdim usandım
 Ağlayarak sengler alıp destime
 Bu derdi sînemi ezdi usandım

Kalmadı zerrece sabra tâkatim
 Gözden uyku gitti tenden râhâtım
 Kalmamıştır gayri kula minnetim
 Minnet potasında sızdım usandım

Yönüm Hakk'a tuttum yüzüm turâba
 Gönül mahrum kalmaz gelen hitâba
 Hicran mâcerâsı sığmaz kitâba
 Kalem âciz oldu, yazdım usandım

Deli gönül ister isen saâdet
 Binip aşk atına etme sefâhet
 Evveli melâmet sonu nedâmet
 Mukteza-yı aşkı sezdim, usandım

Ömer neler çekti hicran elinden
 Gören ibret alır çeşmi selinden
 Yârin cefâsından, halkın dilinden
 Ben kendi kendimden bezdim, usandım

-3-

Çünkü güzel gönül alıp gidersin
 Hoşca tut yanında mihmanım olsun
 Beni ferdalara salıp gidersin
 Unutma and ile peymanım olsun

Meylettiği için Ferhad'a Şirin
 Ol dahi yolunda terkeder serin
 Aramızda olan muhabbet sırrın
 Sakla can içinde pinhanım olsun

Kaldır nıkabını yüzün göreyim
 Varıp hâk-i pâye yüzler süreyim
 Ben senin yolunda canlar vereyim
 Hemen senin bana fermanın olsun

Sağ olursam yine görem bir zaman
 Gönülden çıkarma sevdiğim heman
 Unutup bendeni istersen nişan
 Sinemde yâreler nişanın olsun

Sen var iken hergiz bakmazam yâda
 Eş olayım Mecnun ile Ferhad'a
 Sen sağ ol sevdiğim dâr-ı dünyada
 Âşık Ömer kulun, kurbanın olsun

-4-

Yâremiñ tığını ele aldıkça
 Sineme şerhalar açar ağladır
 Saydolur ağyâra bize güldükçe
 Katı havalarda uçar ağlatır

Garip hale bir dem nazar eylemez
 Semt-i hakikate güzer eylemez
 Âh-ü enînimden hazer eylemez
 Kelp adûvlarla yer içer ağladır

Hasbihâlim nice eylesem iyan
 Havf eder ervâhım gördüğüm zaman
 Tatar gamzeleri bilir mi eman
 Hatırdan gönülden geçer ağladır

Vasl-ı cânânımdan olmuşum berî
 Dağlara düşersem yeridir yeri
 Yanıma yakmaşmaz birden ol peri
 Beni gördüğünce kaçır ağladır

Ey Ömer hazeri yok figanımdan
 Billahi usandım hasta canımdan
 Semtine vardıkça uğrar yanımdan
 Hiç yüzüme bakmaz, geçer ağladır

-5-

Sâye-veş zemine salup sünbülü
 Çıkardı râzını âşikâre gül
 Bir dem şad etmeden garip bülbülü
 Gülersin güleli gül-izâr'a gül

Derûnî hüsnüne kılalı benden
 Edersin bülbülün hâline hande
 Evsâfın söylenür Hid-ü Yemen'de
 Çekilir meta'ın her diyâre gül

Kaçan kim gülşende gül güle bir dem
 Eksik olmaz sıyt-ü gulgule bir dem
 Arz-ı hüsn eylesen bülbüle bir dem
 Salarsın çok zaman intizare gül

Zağ eder gülşenin kesb-i havâsın
 Garip bülbül çeker matem-ü yasın
 Nâhak melâmet-i cismin libasın
 Atışmış anınçün pare pare gül

Der ki Âşık Ömer sen olalı sen
 Şevkîn ile güller hanesi rûşen
 Bir uç mu değildir derûn-ı gülşen
 Seni kim düşürdü kenare bülbül

-6-

Dâğ elinden kime edem şikayet
 Beni diyarımdan ayırdın felek
 Ne gözde uyku var, ne tende râhat
 Sabr-ü kararımdan ayırdın felek

Bî-vafâ köhne zen değil mi adın
 Âkıbet âlemde kime yaradın

Netsen gerek dahi nedir muradın
Öz ihtiyarımdan ayırdın felek

Bir âşık isterse vasl-ı habîbi
İbtida derd-ü gam olur nasîbi
Komadım hâlinde bu ben garibi
Sevgili yârimden ayırdın felek

Bana bu gurbeti mesken eyledin
Hemdemimi âh-ü şiven eyledin
Gözüme âlemi külhan eymedin
Bâğ-u baharımdan ayırdın felek

Bu Ömer'i beter kıldın ölümünden
Şimdengeru kurtul imdi dilimden
Bir servi kametim aldı elimden
Hâsılı vârimden ayırdın felek

-7-

Ey şahin bakışlı yükseğe bakma
İndirirler seni kola bir zaman
Sâdık âşıkları odlara yakma
Hiç lûtfun olur mu kula bir zaman

Âşıka ettiğin başka fen gibi
Hiç görmedim kalbi âhen sen gibi
Seni aşk oduna yaka ben gibi
Açılan güllerin sola bir zaman

Bir âhû gözlüye gönül veresin
Bakmaya pâyine yüzler süresin
Ettiğin işlere pişman olasın
Herkes etiğini bula bir zaman

Âşık Ömer eydür ey perî-resmim
 Eğrilmiş hilâle döndürdün cismim
 Şimdi âr edersin anmağa ismim
 Hatırından çıkmaz ola bir zaman

-8-

Çünkü beni derûnundan sevmezdin
 Evvelden yüzüme gülüp neylerdin
 Dermanı yoğ idi sende bu derdin
 Gamzen ile bağrın delip neylerdin

Evvel bizden gayri dostun yoğ idi
 Sitem hançeri ile kasdın yoğ idi
 Kadimi dostluğa gönlüm yoğ idi
 Bizimle böyle eş olup neylerdin

Cevrinle bağrımı ezmek isterdin
 Gayrilerle gezip tozmak isterdin
 Âkıbet pazarı bozmak isterdin
 Gönlünü uşşâkın alıp neylerdin

Der ki Ömer yandı gönlümüz yâre
 Aşkın ateşinden oldum âvâre
 Çünkü gönlün yoktu ey kaşı kare
 Ya nice gönlümü alıp neylerdin

-9-

Fasl-ı şita gidip bahar gelince
 Şükûfeler verir sana şan dağlar
 Türlü türlü seyrangehin görünce
 Karar edilmez dil-ü cân, dağlar

Bir âşık olunca dostundan cüdâ
 Her kaçan derûnî eylese nidâ

Her bir gülşenlerin vermede sadâ
Arar sende bulurlar cânân, dağlar

Âteşin eritir komaz karını
Elden mi aldıldın nazlı yârını
Gözlerin ayağa döker varını
Nedendir serinde bu duman, dağlar

Ah ettikçe sine bendim döğërim
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
Aylar, günler geçer kanlı hasret çekerim
Yolun ver geçeyim gel, aman, dağlar

Ömer'e bu dağlar durağ olmuştur
Hendemi ah, işi ferağ olmuştur
Sevgili yârimden irâğ olmuştur
Yaş değil gözleri belki kan, dağlar

-10-

Çümkü yârin kibr-ü kini yok bize
Kurulmuş gamzeler üzre o yâne
Var gibi nazlının kasti çün bize
Gel gönül bir dahi varma o yana

Bir kez hüsnün görüp olalı bende
Sığmaz gözüm yaşı değme bir bende,
Sabra tâkat kalmaz zerrece bende
Görsem hûni çeşmin hâbda uyana

Benim demiş o yâr uyan'mış
Şevkim ile kara bahtı uyanmış
Firakla âteşte belki o yanmış
Ben yandıkça bir gün dahi o yâne

-11-

Be gâziler aşka düşeldenberi
 Câm-ı mihnet bana yâr oldu gitti
 Gam deryası serden aşaldan beri
 Tutuştu vücudüm nâr oldu gitti

Kârbân işlemez illerde kaldın
 Garip Mecnun gibi çöllerde kaldım
 Bir acep şiddetli yollarda kaldım
 Dört yanım işlemez kar oldu gitti

Hastadır vücudüm zinde değildir,
 Zahmin yüreğimde, tende değildir
 Akl-ü fikrim dersen bende değildir
 Yârim ağyar ile yâr oldu gitti

Ey Ömer arttırdım âh-ü feryadı
 Ayyûka çıkardım nâle vü dâdı
 Melâmet dumanı serin kapladı
 Bu dünya başıma dar oldu gitti

-12-

Şunda bir dilbere gönlüm düşürdüm
 Aldı beni kaşlarının aresi
 Hûb cemalin gördüm aklım şaşırdım
 Yaradan Mevlâ'ya kaldı çâresi

Benim sevdiceğim gülден nâziktir
 Çekmişim aşkımı bağrım eziktir
 Yeter cevreyledin bana yazıktır
 Güle güle gel hey cânım pâresi

Telli turnam gelür şunda Hak deyu
 Yerde gökte düşmanların çok deyu

Ne kaçarsın senden gayri yok deyu
Beyaz gerdanında dişler yâresi

Âşık Ömer der ki aşka yanarım
İçip aşkın şarabını kanarım
Kiblem Hak'tır yönüm sana dönerim
Mihrabımdır kaşlarının aresi

-13-

Kamû insan bir ahenge mâildir
Kaygu nedir, mihnet nedir bilmezler
Düşünmezler şu dünyanın sonunu
Hayat nedir, memat nedir bilmezler

Uyup cürm ile şeytana isyanda
Nefis nefse bir acaip seyranda
Kurdular meclis-i demi devranda
Dünya nedir, ahret nedir bilmezler

Ömer der ehl(i) irfan meclisi bunlar
Derilmiş gelmişler merhaba canlar
Dürr-ü meknun söylesem de kim anlar
Türkü nedir, **müfret** nedir bilmezler

-14-

Şimdi almaz oldun benim selâmım
Alırsın sevdiğim bir zaman olur
Bana işediğin işlere nâdim
Olursun sevdiğim bir zaman olur

Olamam sevdiğim bir nefes sensiz
Diyar-ı gurbete giderim sensiz
Cihan köşkünde kul yok mu diyen siz
Kalursun sevdiğim, bir zaman olur

Sözüm geçmez oldu sen bî-emanâ
 Büküldü kametim döndü kemene
 Böyle kalmaz elbet gelir iymanâ
 Gelürsün sevdiğim, bir zaman olur

Vücudüm şehrinde nâr-ı hasretin
 Arttı derûnumda derd-i firkatin
 Bu Âşık Ömer'in kadr-ü kıymetin
 Bilürsün sevdiğim, bir zaman olur

-15-

Şunda bir nâzenin çıkmış meydana
 Salınup gezdiği yollar hû çeker
 Müştâkımdır senin nice âşıklar
 Meclisinde şirin diller hû çeker

Gel indi âşıkın alındı gamın
 Sürelim meclisin ehl-i irfanın
 Ejderler misâli siyah kâkülün
 Dökülmüş gerdanda teller hû çeker

Güzel başın için kıyma bu cânâ
 Lâyık değil düşmez bu melek, sana
 Yine hurûc itmiş yeşil baş suna
 Çalkalanup yüzdüğü göller hû çeker

Âşık Ömer eydür görmüşüm ezel
 Ömrümün bağında döküldü gazel
 Nice meftunların vardır ey güzel
 Benim gibi ednâ kullar hû çeker

-16-

Elem çeküp deli gönül gam yime
 Bir gün ağlamanın gülmesi vardır

Aduvve intikam kalır mı deme
Herkes ettiğini bulması vardır

Halk için ibadet eden sadıklar
Mevlâsını bulır bağı yankılar
Bî-vefâ dilberı ever âşıklar
Gâh ağladup gâhi gülmesi vardır

Bu bir eski sözdür söylenür ezel
Dilber para ister dinlemez gazel
Zengin âşıkı bulunca bir güzel
Züğürdü ferdâya salması yeter

Bu âşıklık bir yoldürür derince
Bülbül feryad eder gülü görünce
Bir dilberin kendi gönlü olunca
Tenhaca odaya gelmesi vardır

Zikredelim bugün Cenab-ı Hakk'ın
Cümle aduvlerin ölmesi yakın
Ey **Ömer** dilbere meyletme sakın
Hemen bir yüzüne gülmesi vardır.

-17-

Başınçün bir suâl sorayım sana
Nedir bu feryada bahane bülbül
Sen bir kuş olasın deyiver bana
Yâ ne bâis buna figana bülbül

Merd, ehle derdini takdir edendir,
Çıkmayup yolundan doğru gidendir
Senin bencileyin sığmaz nedendir
İştihakın şerhe beyana bülbül

Bir muhannes merde kıyar gücünden
 Daima dilerim dosta gecinden
 Dikene yâr olma gülün ucundan
 Gafletle uğrarsın ziyana bülbül

Seherde durmuşsun bahara karşı
 Şakıyup ötersin gülzara karşı
 Meded çok açılma bed hâra karşı
 Korkarım elvermez zamâne bülbül

Der Ömer ibret al gonçe gülümden
 Zikreyle bırakma Hakk'ı dilinden
 Bir gün hazân olur gider elinden
 Kimlere bâkidir bu hâne bülbül

-18-

Beni bana komaz aşk-ı cünûmun
 Serimi sevdaya saldım ağlarım
 Dembedem artmakta derd-i derûnum
 Seng ile sînemi deldim ağlarım

Ah etmekten elif kaddim oldu dal
 Şâdilik eksilir artmakta melâl
 Vatanım gözüme görünür hayâl
 Diyar-ı gurbette kaldım ağlarım

Ey Ömer kalmışım ben bu hasrette
 Diyar-ı gurbette, şâm-ı zulmette
 Hep iller işrette zevk-u sohbette
 Ben bir mekân bulmaz oldum ağların

-19-

Elâ gözlerine kurban olduğum
 Yüzüne bakmaya doyamadım ben

İbret için gelmiş derler cihâna
Noktadır benlerin sayamadım ben

Aşkın ateşidir sinemi yakan
Lûtfuna erer mi cevrimi çeken
Kolların boynuma sarmış iken
Seni öpmelere kıyamadım ben

Terkeyledim ağalarım, beylerim
Busbulanık seller gibi çağlarım
Anın içün ben ah edip ağlarım
Ayrılık oduna doyamadım ben

Kaldı deli gönül kaldı hep yasta
Mevlâm erdir beni murada kasta
Âşık Ömer eydür sevgili dosta
Allah(a) ısmarladık diyemedim ben

-20-

Benim velvele-i nâle vü âhım
Esen rüzgârlara benzer de benzer
Halka halka tüten dūd-ı siyahım
Gerdiş-i devrâna benzer de benzer

Rah-ı meşakkette çektim çok cefa
Maraz-ı hicrana bulmadım şifa
Zevk-ü elem deyu sürdüğüm sefa
Elem-ü efkâra benzer de benzer

Sevdiğim âlemde varım dediğim
Seninçündür âh-ü zârım dediğim
Şimdi yüz çevirmiş yârim dediğim
Gittikçe ağyâra benzer de benzer

Hâlîme rahmetmez ruhleri alım
 Yıkıldı hatırım kalb-i melâlim
 Cevr-ü istiğnâda hercâî zâlim
 Çarh-ı sitemkâra benzer de benzer

Aşk ile kılalı cengi, savaşı
 Tazelenüp gider bağırimın başı
 Der ki Âşık Ömer gözlerim yaşı
 Akan çeşmesâra benzer de benzer

-21-

Evvel bahar gülzar ile yaz gelür
 Yüce dağlar donandığı zamandır
 Gülistan gûnâgûn âvaz gelür
 Bülbül güle kul olduğu zamandır

Bağlar tezyin olmuş açılmış güller
 Figan edüp öter garip bülbüller
 Seyre çıkmış cümle meh-rû güzeller
 Âşıkların del(i) olduğu zamandır

Hep duhterler cennet donun giyerler
 Âşık olan bülbüllere uyarlar
 Şimdi suyun döker dağlar kayalar
 Sahrâların sel olduğu zamandır

Âşık Ömer arar durur çâreler
 Hasretinle doldu yürek yâreler
 Türlü şükûfeler gül-ü hâreler
 Yeryüzünün al olduğu zamandır

-22-

Ol tıfl-ı nevreste şûh-ı cihanım
 Hûbler içre şimdi bir danecedir

Acep bî-vefâdır çeşm-i fettanım
Gönlüm ol ecilden dîvanedir

Bilmez ol bî-vefâ yâr-ı sadıkı
Bigâne zanneder vasla lâyıkı
Gamzesi nûş eder hûn-ı âşıkı
Böyle bir gözleri mestanecedir

Ömer sevdasını baştan asarmış
Hayâl-i yâr ile kendin şaşarmış
Böyle bir fettana gönül düşürmüş
Ayb eylemem biraz divanecedir

-23-

Dedim dilber yanakların kızarmış
Dedi çiçek taktım gül yarasıdır
Dedim tane tane olmuş benlerin
Dedi zülfün değdi tel yarasıdır

Dedim dilber sana yazılı kanım
Dedi niçün dersin benim sultanım
Dedim kimler sarmış ince miyanın
Dedi kendim sardım kol yarasıdır

Dedim bu Ömer'in aklını aldım
Dedi sevdiğine pişman mı oldun
Dedim dilber niçün sararıp soldun
Dedi hep çektiğim dil yarasıdır

-24-

Sabahtan uğradım cânân bağına
Gördüm üftadeler hâre çevrilir
Hiç kimseler bilmez hâlim yamandır
Her biri bir Mansûr dâre çevrilir

Güzelim ettiğin yanına kalmaz
Geçer bu güzelliğin bâki kalmaz
Zeman dilberinde hakikat olmaz
Şimdiki güzeller vâre çevrilir

Baykuşun kendisi virandan gitmez
Viran olan yerde bülbüller ölmez
Ömer sevdiğinden bir gün ah çekmez
Geçer bu günler yüz yâre çevrilir

-25-

Bir râh-ı mübîne azm ederiz biz
Asker-i İslâmın din gazâsıdır
Çatınca düşmana rezm ederiz biz
Bu emre rızâmız Hak rızasıdır

Anca merdler dönüp birer pelenge
Durmaz karşı varır top-ü tufenge
Muhannes giremez meydan-ı cenge
Gerçek erenlerin Kerbelâ'sıdır

Şühedâımız bulur âlî makamlar
Haşre dek demleri türâba damlar
Din için gör neler çekti İmamlar
Rûz-ü şeb çekilen anın yasıdır

Olunagelmıştır din için gazâ
Merde düğün bayram nâmerde ceza
Asker-i İslama din için gazâ
Hâbil-ü Kabil'in mâcerâsıdır

Bu Ömer hayr ile yâd ider anı
Haşre dek şad ola rûh-ı revânı
Düşmana andırdı Mehemed Han'ı
Sultan Mustafa'nın nev gazâsıdır

-26-

Dönmeziz ne denlû çok olsa âsi
 Hamdû li'llah din-ü iymânımız var
 Gider kalbimizin silinir pası
 Dilimizde vird-i sübhanımız var

Âleme şâh olan olur çelebi
 Evvel ahir dedik kavline belî
 Gâziler serdârı Hazret-i Ali
 Ebubekir, Ömer, Osman'ımız var

Gâziler sokunur teller serine
 Şühedâ irişür Hakk'ın sırrına
 Ne yüzden varırız mahşer yerine
 Bu denlû cürm ile isyanımız vardır

Bize bu yüzdendir takdiri-i ilâh
 Ölünce din için ideriz sema'
 Gazâ yollarında hasbeten-li'llâh
 Emanet Hudâ'ya bir canımız var

Ömer her sağ olan yazısın görür
 Tâlibe Hudâ'dan hidâyet irür
 Bizim Kerbelâ'mız haşre dek sürür
 Dahi adûvlarda çok kanımız var

-27-

Ey dilâ akl adın anup gidenler
 Gitti uslanmadı dîvâne kaldı
 Cür'a-i câm-ı aşku nûş idenler
 Ebed ayrılmadı mestâne kaldı

Âkil olan âkil sözün tuttular
 Yamana yahşiye iylik ittiler

İylikle cihanı gör terkettiler
İyliği namına nişane kaldı

Anca çektim rûzigârın kahrını
Nûş eyledim kâse kâse zehrini
Hem harâbe verdi gönül şehrini
Şâdilik olmadı virâne kaldı

Arz-ı hüsn eylese bir serv-i kamet
Sever gönül elde değil adâvet
Niyâz eylemektir âşıkâ âdet
Naz etmek ol kaşı kemâne kaldı

Der ki Âşık Ömer hatırım mahsun
Şümar-ı cevri ile hâlin digergûn
Hiddetinde bir yer komadı Mecnun
Leylâya cefası behâne kaldı

-28-

Çoktan arzeyletim hâlimi yâre
Neyleyim yanında ağyâr bulunur
Ne vardır cihanda derdime çâre
Ne bir hakikatli dildar bulunur

Aşk-u muhabbeti bana söyletir
Fena huylarının medhin eyletir
Bir güzel elinden işte böyledir
Vücudüm her nefes bîmâr bulunur

Aktıkça sel oldu gözümde âblar
Sîm-ü zere mâil şimdiki hûblar
Ne gidir gözümde gam-ü girdaplar
Ne sine zahmine timar bulunur

Ben sana derûndan gönül verdikçe
Sen ettin istiğna beni gördükçe
Aduvlar seninle safâ sürdükçe
Benim derûnumda efkâr bulunur

Gel ömrüm **Ömer**'in yaşını dökme
Böyle bir âşıkın kaddini бүkme
Âdet budur gönül buna gam çekme
Goncanın yanında bir hâr bulunur

SEMAİLER**-1-**

Garip bülbül kılur zârı
 Varup gülşene yaslanmış
 Temaşa eyledim hârı
 Gül-ü handâna yaslanmış

Bugün ben yârimi gördüm
 Tâzelendi eski derdim
 Ol siyah kâkülün ördüm
 Mâh-ı tâbâna yaslanmış

Bir nazar kıldım ol şâha
 Saçı sünbül, yüzü mâha
 Gönül Yusuf gibi şâha
 Düşüp zindana yaslanmış

Ömer derde düşüp ağlar
 Ânı kâmil olan anlar
 Katar katar siyah benler
 Gümüş gerdana yaslanmış

-2-

Bize nispet mi sultanım
 Adûvlarla salınırsın
 Melek nesli misin cânım
 Yeşil câme bürünürsün

Benim yârim melek nesli
 Nedir bu ceylanın aslı
 Cemalin âfitâb misli
 Gâh doğar gâh dolunursun

Hançer gevheri belinde
 Kelâm cevherî dilinde
 Destimâlımız elinde
 Nazlı naslı salınursun

Âşıklar bâdesi içer
 Güzeller âşıkın seçer
 Bu güzellik gelür geçer
 İlde görür yirinürsün

Ömer'in geçti serinden
 Vefa gelmez dilberinden
 Bu güzellik defterinden
 Bir gün olur silinürsün

-3-

Çün garip garip ötersin
 Yahşi söyler dilin bülbül
 Âşıklara dert katarsın
 Açıldıkça gülün bülbül

Seher vaktinde cûş-eyler
 Âşıkın gönlün hoş eyler
 Bâde-i aşkı nûş eyler
 Şakıdıkça dilin bülbül

Dolu sunar sana sâki
 Yüreğinde aşkın oku
 Gel bizim bağlarda şâkı
 Uğradıkça yolun bülbül

Yüzün sürünce yerlere
 Hizmet eyledin pirlere
 Der ki Ömer bu yerlere
 Garip düştüm bilin bülbül

-4-

Şu karşıdan gelen dilber
 Gelir amma neden sonra
 Bir selâma kail oldum
 Verir amma, neden sonra

Bahçede açılan güller
 Dalında öten bülbüller
 Bizi zemmeyliyen dilber
 Çürür amma, neden sonra

Gördüm yârimin yüzünü
 Öptüm dostumun gözünü
 Aradım buldum izini
 Buldum amma, neden sonra

Kolumdan uçurdum bazı
 Yeter ettin bana nazı
 Âşık Ömer'in niyazı
 Geçer amma, neden sonra

-5-

Bahar oldu gül açıldı
 Türölü rahmetler saçıldı
 Türölü çiçekler açıldı
 Kangımız a'lâ çiçektir

Lâle eydür ben lâleyim
 Cümlelizden ben a'lâyım
 Hem senâyım, hem sefâyım
 Kangımız a'lâ çiçektir

Karanfil beni ekerler
 Beylere peşkeş çekerler
 Alur saksıya dikerler
 Kangımız a'lâ çiçektir

Menevşe eydür hey Tanrı
Âşıklar söylerler doğru
 Niçün benim boynum eğri
 Kangımız a'lâ çiçektir

Sünbül der ki kanım aktır
 İçimizde hiç kem yoktur
 Cümlemiz yaradan Hak'tır
 Kangımız a'lâ çiçektir

Ömer tuttu sünbül sözün
 Getürsün çiçeğin yüzün
 Gonçe iykaz etme gözüm
 Her biri a'lâ çiçektir

-6-

Bahar oldu düştük dile
 Sen de efgan eyle bülbül
 Hâr elinden gonçe güle
 Şikâyetin söyle bülbül

Kar kalmadı yüce dağda
 Fırsatı fevletme çağda
 Seyranda bahçede bağda
 Gönlümüzü egle bülbül

Nazlı dilber benden kaçır
 Adûvlara göğsün açır
 Günümüz zâr ile geçer
 Hep âşıklar böyle bülbül

Gönül ayrılmaz yârinden
 Zevki var âşkın elinden
Ömer bilür kuş dilinden
 Her ne dersin söyle bülbül

-7-

Yine bâd-ı sabâ esti
Yârim çıktı otağından
Âşıkına bâde sundu
Lebi sükker dudağından

Salındı bahçeye girdi
Çiçekler titredi durdu
Mor menevşe boynun eğdi
Gül kızardı hicabından

Uyma rakibin ardına
Zarar edersin kendine
Bak şu zâlimin fendine
Emer yârin dudağından

Bahçelerde biten güldür
Dalında öten bülbüldür
Ömer'in bir edna kuldur
Bağışla geç günahından

-8-

Sabahtan bahçeye girdim
Bülbülüm güle sarmaşmış
Dost gülün engel koparmış
Sefil, fidana sarmaşmış

Ben âşıkım bana yazık
Parmağımda hâtem yüzük
Kollara çekmiş bilezik
Zülfü gerdana sarmaşmış

Âşıkın sakın unutma
Meftûnunun oda yakma

Kelp rakip ileri gitme
Bir cân bir câna sarmaşmış

Ömer'im dir diler dilek
Âhımdan yanıyor felek
Âhir bizi eyler hêlak
Bu dertler bize sarmaşmış

-9-

Ne canlardan geri kalmış
Misâfirhânedir dünya
Harâp ender harâp olmuş
Yatur vîrânedir dünya

Harâp olmuşturur yine
Dualar yüzü suyine
Nazar kıl hây-ü hûyine
Kuru efsanedir dünya

Şirâr-ı mekrine yanma
Yüzüne güler inanma
Sen anı âşına sanma
Sakın bîganedir dünya

Ne semte kullanursan at
Felek eyler sen(i) ahir mat
Mücerred zehr ile kat kat
Dolu peymânedir dünya

Ömer el çek safâsından
Vefâ umma vefâsından
Hazer eyle cefâsından
Fenâdır yâ nedir dünya

-10-

Bugün ben bir güzel gördüm
 Yeşiller giymiş ağ üzre
 Aklımı başımdan aldı
 Durabilmem ayağ üzre

Beni mest eden câmidir
 Gonçe gülün eyyamıdır
 Her biri bir harâmidir
 Kirpiğleri kapağ üzre

Mah cemâline bakılır
 Ben kulun yanıp yakılır
 Söyledikçe bal dökülür
 Leblerinden dudağ üzre

Cemâl-i hüsnü âlişan
 Ol Yusüf'den almış nişan
 Siyah zülüfler perişan
 Dökülmüş al yanağ üzre

Âşık Ömer geldi ise
 Hak inayet kıldı ise
 Ferhad dağı deldi ise
 Ben koyam dağı dağ üzre

-11-

Kurt lâlî neler çekmiş
 Yalan dünyaya sorsan a
 Nice bin türlü kan etmiş
 Akan deryâya sorsan a

Bilinmez ne acep âldir
 Gönül bir sarhoş misâldir
 Âşıklık ne müşkil hâldir
 Çeken şeydâya sorsan a

Bu derdin çaresin bilmem
Akar çeşmin yaşın silmem
Olaydım yâr ile bir dem
Çeküp deryaya sorsan a

Cihanda bulmadın bir yâr
Rûz-ü şeb eylerim efkâr
Der ki Ömer cümlemiz var
İden Mevlâ'ya sorsan a

-12-

Göz süzüp de sakın kaşın
Eğme Mevlâ'yı seversen
Öfkelenip salma başın
Söğme Mevlâ'yı seversen

Güzeller içinde mâhım
Cevr idü ben alma âhım
Bana bağışla günahım
Döğme, Mevlâ'yı seversen

Âşık Ömer dir ki bakın
Seni sevene ol yakın
Bu mahzun gönlüme sakın
Değme Mevlâ'yı seversen

DESTANLAR**-1-**

Coşkun sular gibi çağladım aktım
 Bülbül gibi âh-ü efganımız var
 Şadırvan altların seyrine baktım
 Ahurkapısı'nda seyrânımız var

Akıntıya saldıq bizde gemimiz
 Çatladı'da mevcud oldu cümlemiz
 Kumkapı'da sürdük zevk-ı demimiz
 Çok şükür Yezdân'a devrânımız var

Ben seni severim tâ ki ezeli
 Takınmış başına fıstık kazeli
 Sere serpe Yenikapı güzeli
 Lângakapısı'nda yârânımız var

Davud Paşa arayerde yücedür
 Samatya'nın sefâları iy(ü)cedür
 Narlıkapı hepisinden ücedir
 Köşk-ü saray ile unvânımız var

Yedikule enbiyalar durağı
 Silivrikapı'da yanar چراغ
 Yenikapu dervişlerin ocağı
 Mevlevihane'yle devranımız var

Topkapı kilidin kimse açamaz
 Edirnekap(ı)sı'na konan göçemez
 Eğrikapı'dan üç adam geçemez
 Meyyitler elinden efgânımız var

Serin olur **Ayvasaray** havası
Hümâ kuşu gibi yüksek yuvası
Balatlılar pîrden almış duâsı
 Derler ki yol ile erkânımız var

Fenerliler taşla çıkmaz yasıdır
 Küçükleri büyüğünden usludur
 Derler ki aslı bezirgân aslıdır
 Kafeslerde dolu mercânımız var

Ne hoş bula **Petro** kuy(u)su yerihi
Yenikapı iyân itmez sırrını
Ayakapısı'nda gördüm birini
 Ağlardı yangından vîrânımız var

Cibâli'de içtim aşkın dolusun
 Baştan başa seyreyledim yalısın
Tüfenkçiler zapteylemiş delisin
Unkapanı gibi mizânımız var

Ayazmakap(ı)sı'nda dayanadurdum
Odunkapısı'nın darlığın gördüm
 Borcu olanlara Hak ide yardım
 Zâlimlere çengel, urganımız var

Zindankapısı âşikar olunur
 Borcu olanların bağı delinür
 Her ne millet ister isen bulunur
Baba Ca'fer gibi rindânımız var

Balıkçılar şikârına dolaşur
 Müşreriye aldatmağa uğraşur
 Gümrükte de didebanlar savaşur
Üsküdar'dan gelür kervânımız var

Yenicâmi gibi yoktur dünyada
 Bârek-Allah anı yapan üstada
 Namazını anda kılan ziyade
 Dâima okunur **Kur'ân'**ımız var

Bağçekapısı'nda taşra irince
 Yalıköşkü'nün önüne varınca
Topkapı'nun toplarını görünce
Kanlıca'dan gelen kurbanımız var

Pâdişah-ı âleme kaldı du'â
 Muammer ola feyziyle ulemâ
 Cümle erbab-ı devlet hep vüzerâ
Sultan Ahmed gibi bir Hân'ımız var

Âşık Ömer muradın Hak'dan dile
 Şâir olan bunun manasın bile
 Bizden sonra nice şairler gele
 Ko disünler dilde **destân**ımız var

-2-

Hey gâziler bir seyrâna uğradım
 Söylenecek dinlenecek hâl değil
 Dokuz kişi bir pireyi kovalar
 Ardı sıra erilecek hâl değil

Hep mutaflar derildiler şaşılar
 Et hamalları görünce kaçtılar
 Ayağına yüz çift manda koştular
 Gövdesi çok çekilecek hâl değil

Gelür iken karşı tuttum bacağın
 Düşeremedim pirenin kalçağın
 Vardı yakıtı bir fukara ocağın
 Elli yılda yapılacak hâl değil

Bakın pire bize ne hâl işledi
 Düşüp önüne at gibi kişnedi
 Anı gördüm topuğumu dişledi
 Zorlu gidi yakalan(a)cak hâl değil

Bakın hele şu pirenin işine
 Henüz girmiş elli sekiz yaşına
 Topuz ile gül eyledim başına
 Kirpikleri kırılacak hâl değil

Uyurken anı bekledim uyandım
 Kollarım sığadım karşı dayandım
 Ocaklara düşüp küle boyandım
 Dahi gözüm açılacak hâl değil

Âşık Ömer eydür bunu söylerim
 Aşk elinden dün-ü günü inlerim
 Durmayup pirenin medhin eylerim
 Akıl virüp inanacak hâl değil

-3-

Yalancı dünyaya aldırma yâ hû
 Bu dernek dağılır, bu ân eğlenmez
 İki kapılı bir vîrânedir bu
 Bunda konan göçer mihmân eğlenmez

Bakma bunun karasına, akına
 Gönül verme bostanına, bağına
 Benzer hemen oğlan oyuncağına
 Bunda âkil olan insan eğlenmez

Doğrusuna gidegörün yolların
 Çekegörün darbın yüce yılların
 Dünya zindanıdır mü'min kulların
 Zindanda olan hod insan eğlenmez

Ey gâfil ne sandın bu rûzigârı
 Durur mu anladın taze baharı
 Yükün yükletegör evvelce bâri
 Yoksa yolcu gider kervan eğlenmez

Var ibâdet eyle Mevlâ yoluna
 Bunda ne eylersen anda buluna
 Bir gün sefer düşer Berzah ili'ne
 Otağı kalkıcak sultan eğlenmez

Ömür tamam olur defter dürülür
 Sırat Köprüsü'yle Mîzan kurulur
 Hakk'ın dergâhına kullar derilür
 Buyruğu tutulur ferman eğlenmez

Zâhid nice oldu bunca peygamber
 Kani Ömer, Osman, Bû Bekr-ü Hayder
 Kani Halilûllah, Sıddık-ı ekber
 Bunda gelen gider bir cân eğlenmez

Sular olmuş gibi didâra akmış
 Dün akar, çağlar, meydana akmış
 Muhabbet bahrinde bir katra akmış
 Mevç urur çalkalanır ummân eğlenmez

Gerek yaz kış, gerek bahar ile güz
 Gerek güneşle ay gerek ki yıldız
 Devr ederler Hakk'ın emriyle düpdüz
 Felekler rakseder bir ân eğlenmez

GAZELLER**-1-**

Giyinmiş gülşen içre gonçeler gülgûn kabâ bülbül
Nazar kıl gör neler yazmış bu evrâka sabâ bülbül

Benim bû bâğâ girmekten garaz bir gayri derdimdir
Senin gonçeyse maksûdun sanâ benden cabâ bülbül

Sanâ meyleylemez güller banâ ol sâçı sünbüller
Senin bâşın garîp olmuş, benim ömrüm hebâ bülbül

Aceb âşüftedir yüz gördü, gittikçe başâ çıktı
Neler eyler dahi güller kalırsa âcâba bülbül

Pes Âşık Ömer'im cândan men âşık, sen dahi âşık
Kerem kıl kaçma hemhâl ol bizimle merhâba bülbül

-2-

Bir gün mü geçer kûyuna cânâ haberim yok
Lakin durup eğlenmiye bir lâhza yerim yok

Sevdâ-yı digergûn ile hâlim ne ki bilsem
Ârâm edemem kendiliğimden haberim yok

Evc-i nazar-ı himmet ile uçmak olurdu
Hicrân odu yaktı komadı bâl-ü perim yok

Doğrûsu güzel sevmeyi ister gönül amma,
Elden ne gelür, ah nideyim sîm-ü zerim yok

Ağyâr ile seyrâna çıkıp cilveler ettin,
Bir kez demedin dursun o seyrân Ömer'im yok

-3-

Bu dil yine bir âfet-i mekkâre dolaştı
Mekkâre gözüm gözleri mekkâre dolaştı

Meydan-ı muhabbette gezerken dil-i şeydâ
Dil dilbere dilber dile dil dâre dolaştı

Gülşende figan eyler iken bülbül-i şeydâ
Gül bülbüle bülbül güle gül hâre dolaştı

Destinde tutup câm-ı meyi sâki-i devrân
Mey sâkiye sâki meye mey yâre dolaştı

Ey Âşık Ömer aç gözünü bak şu cihâna
Gam sâgare sâgar gama gam zâre dolaştı

DİVANLAR

MUHAMMESLER – MÜSEDEBLER

-1-

Elde bâde dilde hû sultân-ı aşkımdır ulû
 Şerr-i şeytân, hıfz-ı düşman ile cümlemiz kamû
 Evveli hû, âhiri hû, mahşer-ü mîzanda hû
 Terk-i dünyâ oldu seyyah serteser **Âşık Ömer**

Zâhidâ sor kim fenada tâc-ü devletten nedir
 Mescide gir, kıl ibâdet bû cemâatten nedir
 Dinle Dîvan nüshasın gör ilm-ü hikmetten nedir
 Türkü'ye çok türlü mânâlar katar **Âşık Ömer**

Ey hâberdar olmayan gel cümleten lillâh için
 İdelim Hakk'a niyazı Hak **Habibullah** için
 Bû **Ömer** mansıbı neyler hasbeten lillâh için
 Kâfire eyler gazâyı her sefer **Âşık Ömer**

-2-

Ey dirîgâ düştü dil bigâneden biganeye
 Âşınalık gösterir pervânenen pervâneye
 Gâh olur bülbül gibi bağ-ü gülistan arzular
 Gâh gezer baykuş gibi vîrânenen vîrâneye

Çektiğim gizli meşakkat dūd-ı âhımdan mıdır
 Yandığım pervâne-vevş feryâd-ü vâhımdan mıdır
 Kendi nefsimden midir baht-ı siyâhımdan mıdır
 Rûzigâr âtar beni bir hânenen bir hâneye

Aksine devreyledi çârh-ı felek kaldım garîb
 Gurbet illerde banâ hiç olmadı vuslat nasib
 Destine bir câm alub sâkıy gibi geldi rakîb
 Durma çeşmim doldurur peymânenen peymâneye

Ârif-i billâh olan âlemde mir'ât ehlidir
 Sırrın izkâr eylemez kâmil makamat ehlidir
 Bû Ömer ol derd ile her dem harâbat ehlidir
 Mest-ü sergerdân gezer meyhânedен meyhâneye

-3-

Nîce bir çeksem gerek ded-ü firak-u ıztırâb
 Nîce bir aksun gözümden dâima bu kanlı âb
 Nîce bir bû çarh-i gec-rev aksine devreylesün
 Nîce bir yansun ciğer olsun karâ bağrım kebâb

Nîce bir ben zehr-î aşkı dembedem nûş eyleyim
 Nîce bir derd-ü belâyı bâşıma dûş eyleyim
 Nîce bir nâ-hâk yere ahdım ferâmûş eyleyim
 Nîce bir gurbet diyârında yanam mest-ü harâb

Nîce bir gülşende feryâd-ü figân itsem gerek
 Nîce bir dil murgunu bûlbûl-zebân itsem gerek
 Nîce bir mihnet çeküp hâlim yamân itsem gerek
 Nîce bir baht-ı siyâhım durmaz eyler inkılâb

Nîce bir gurbet diyârında olam hâr-ü hakîr
 Nîce bir şûh-ı sitemkârım beni eyler esîr
 Nîce bir ömrüm telef olsun bu yollarda kesîr
 Nîce bir olmaz Ömer bû gizli sırlar feth-i bâb

-4-

Gerçi olmuştur mukarar herkes kâr ayrılık
 Görmemiştir hiç dahi bir böyle düşvar ayrılık
 Hey meded yaktı benim bâşıma odlar ayrılık
 Olmasun hiç kimseler sâna giriftar ayrılık
 Kîme derdim ağlayım der bende de var ayrılık

Hûy edindim kendime âh-ü nedâmet etmeyi
 Her kimi görsem anâ hâlim hikâyet etmeyi

Âleme râz-ı derûnumdan rivayet etmeyi
Bilmez îdim tâliimden ben şikâyet etmeyi
Gelmeseydi bâşıma tekrar be tekrar ayrılık

Kîme feryâd ideyim ey arh-ı zâlim bi-eman
Kani yâ noldu banâ yâr olduğun devr-i zaman
Tîr-i maksûdum atılmaz kaddim olmuşken kemân
Kimseler bilmez benim hâlim yamân oldu yamân
Hey ne müşkil derd imiş âlemde dostlar ayrılık

Suretâ **Mecnun**'a döndüm ağlarım zâr-ü zelil
Bin bir adın hürmetiyçün kıl inayet yâ Celil
Rahmet eyle fazl-ü lûtfun kulunâ eyle delil
Bir garip iklime düştüm gezerim üryân melil
Vüs'at-i dünyâyı kıldı bâşıma dâr ayrılık

Ey **Ömer** kâr etti nûş-i câm-ı firkat aynıma
Şâdilik dönderdi yüz gelmez ferahlık yânıma
Ağlamaktan uyhu girmez çeşm-i hûn-efşânıma
Destime taş aldırıp âheng için efgânıma
Tabl-ı sînem döğdürür her lâhza her bâr ayrılık

-5-

Aşkın ile ciğeri büryan ararsan işte ben
Sen gibi bir âleme sultân ararsan işte ben
Seng-i aşkınla tabîbim dilde râhât kalmadı
Gönlü pür-gam didesi giryân ararsan işte ben
Âşıka kan ağlatır cânân ararsan işte ben

Âkiabet senin yolunda sevdiğim ölsem gerek
Faite yok, iltifat yok sararıp solsam gerek
Ber bu derdi çeke çeke âkibet ölsem gerek
Asla bilmez kendözün hayrân ararsan işte ben
Hastayım bû derdime derman ararsan işte ben

Süzüp âhû gözlerini âşıkâ nâz eyledi
 Cevrini hadden aşırđı lûtfunu âz eyledi
 Ağlayup gülmediğine sevdiğim hazz eyledi
 Bağrı yâlık dîdeleri kan ararsan işte ben
 Bendegâna bâis-i üftan ararsan işte ben

Aklımı yağmaya verdi şû senin âhû gözün
 Cânıma kâr eyledi bû nâz şirin sözün
 Hüsn içinde pâdişahsın bizlere a'dâ yüzün
 Bağ-ı hüsnün bekçisi rıdvân ararsan işte ben
 Hüsn içinde hûr ile gilmân ararsan işte sen

Der ki Ömer merhamet kıl sil bu çeşmin yâşını
 Sür divânın hizmetinden ol rakip kallâşını
 Her gören aklın yetürdi gözleriyle kaşını
 Dürr-i meknûn çıkarır ummân ararsan işte ben
 Gerdeni sîm lebleri mercân ararsan işte sen

-6-

Ey dilâ bû âlemin sahnında sohbet kalmadı
 Kalmadı halkın arâsında muhabbet kalmadı
 Kalmadı işlenmedik dünyâda bid'at kalmadı
 Kalmadı seyreyle hiçbir eski âdet kalmadı

Kalmadı bir meyvenin tâdında lezzet kalmadı
 Kalmadı nâ-ehle düştü ehl-i san'at kalmadı

Kalmadı âlemde bir habbe bulunmaz sîmsiz
 Sîmsiz her ne murad etsen alınmaz sîmsiz
 Sîmsiz her yerde hiç kadrin bilinmez sîmsiz
 Sîmsiz yânınca bir servi salınmaz sîmsiz

Sîmsiz mansıb alınmaz dilde minnet kalmadı
 Kalmadı bil mekteb-i irfâna hizmet kalmadı

Kalmadı, gitti elimden ihtiyârım bilmedim
 Bilmedim terk eyledim nâmûs-u ârım bilmedim
 Bilmedim yağmâya verdim elde ârım bilmedim
 Bilmedim sehv ile geçti rûzigârım bilmedim

Bilmedim sevdâ-yı aşktan özge hâlet kalmadı
 Kalmadı aslâ tenimde istirâhat kalmadı

Kalmadı âlem kibarı geh kabâda bilmiş ol
 Bilmiş ol ki gittiler anlar piyâde bilmiş ol
 Bilmiş ol câhilleri sadr-ı gınâda bilmiş ol
 Bilmiş ol kâmilleri renc-ü anâdâ bilmiş ol

Bilmiş ol çektim **Ömer** âlimde mihnet kalmadı
 Kalmadı bazımda kopmâdık kıyâmet kalmadı

-7-

Gâh olur bin şevk ile mesrûr ider aşk âdemi
 Gâhi ağlatır gehi mehcûr ider aşk âdemi
 Gâh zulmette olur pür-nûr ider aşk âdemi
 Gâh olur şâh-ı Süleymân mûr ider aşk âdemi

Gâh hâk-i pâler içre **Tûr** ider aşk âdemi
 Gâhi dünyada begâyet hür ider aşk âdemi

Gâhi gam âyine-i dilde değildir cilvedâr
 Gâh bir mâ'sûm olur aşk gâh olur bî-ihtiyâr
 Âdeme bin türlü sûretle görünür âşikâr
 Sâkî-i devrân elinde geh içirir zehr-i mâr

Geh safâ cânım sunup meyhör ider aşk âdemi
 Cür'a-i aşktan yine mahmûr ider aşk âdemi

Gâh olur pîr-i pedersin geh peder mâ'sûmusun
 Gâh mürde zindesi geh zindenin merhûmusun
 Gâh bîkarar hakikat meclisinin mûmusun
 Gâh olur kim serteser âlemlerin meşhûrusun

Gâh olur halkın gözünden dûr ider aşk âdemi
 Lâmekân iklimine Mansûr ider aşk âdemi

Gâh âlem kabzına fermân olursa zîr-i dest
 Serseri dehri gezersin gâh hayrân gâh mest
 Gâh bir sâkıy ider devran-ı câmin geh şikest
 Gâh olursun zerre-i nâçiz-veş hâk içre pest

Gâh rif'at gösterip meşhûr ider aşk âdemi
 Bir harâbe beyt iken mâ'mûr ider aşk âdemi

Kalmayım dirsem Ömer gaflette ayn-i sırrı aç
 Âlem-i aşk bir acep mır'ât-ı ibrettir göz aç
 Gâh â'lâ, gâh râ'nâlarla tab'ın imtizaç
 Serseri dehri gezersin gâh yâlin, gâh aç

Gâh olur şâh-ı cihân-düstûr ider aşk âdemi
 Gafil olma kim sakın mağrur ider aşk âdemi

MÜSTEZAD**-1-**

Ey şâh-ı cihân şevket-ü devlet senin olsun
 Lezzet benim olsun
 Âlemdeki hep âlem-i işret senin olsun
 Mihnnet benim olsun

Hicrinle gönül terk-i diyâr eyledi nâçâr
 Ey şûh-ı sitemkâr
 Şimdengeri ol râh-ı selâmet senin olsun
 Gurbet benim olsun

Kıldımsa gönül bâşın için dehre temennâ
 Bû gam ile kat'â
 Bû bendeni şâd itmeğe himmet senin olsun
 Mihnnet benim olsun

Ey kamet-i tûbâ dahi gel fasl-ı baharda
 Feryâd-ı hezarda
 Bû bezm-i gülistandaki sohbet senin olsun
 Firkat benim olsun

A'dâlara bin kerre vefâ eyledin ey yâr
 Lûtfun ile her bâr
 Bir kez dimedin Ömer'e vuslat senin olsun
 Mürvet benim olsun

VI. BÖLÜM

KARACA OĞLAN

XVII. Asır Saz Şâiri

KARACA OĞLAN

I.

HAYATI

Anadolu'nun Suriye'ye komşu Cenup vilayetlerinde ve Türkmen Oymakları arasında hâlâ eserleri ve menkibeleri yaşayan, şiirlerine XVII. asırdan beri yazılmış eski mecmualarda daima tesadüf edilen bu meşhur halk şâirinin hayatı hakkındaki müspet bilgilerimiz çok az ve şüphelidir. Onun hangi asırda ve nerede yaşadığını bile -dar mânâsiyle- tarihî kaynaklardan değil, kendi eserlerinden ve bazı edebi kaynaklardan istidlâl edebiliyoruz. Bu istidlâlleri ona ait menkabelerle de karşılaştırmak sûretiyle vardığımız neticeler şunlardır:

Türkmenler arasındaki bazı rivayetlerin, daha Abbâsîler zamanına kadar çıkarmak istedikleri Karaca Oğlan, yıllarca önce söylediğim gibi XVII. asrın ikinci yarısında şöhret kazanmış bir saz şâiridir.¹ Cenup vilâyetlerimizde halk arasında hâlâ yaşayan rivayetlerde ve bazı şiirlerde onun Hicrî 1015 (Milâdi 1606)'da doğmuş ev Hicrî 1090 (Milâdi 1679), yahut Hicrî 1100 (Milâdi 1689)'da ölmüş gösterilmesi bunu te'yit etmektedir. Esasen bir manzûmesindeki, "*Haleb'i Osmanlı aldı / Dağı taşa katar bir gün*" beyti, evvelce söylemiş olduğum gibi, Haleb valisi Abaza Hasan Paşanın Hicrî 1068 (Milâdi 1658)'deki isyanıyla ertesi sene

¹ Tarihî şahsiyetleri unutulup halk arasında menkibeleri teşekkül etmiş olan saz şâirlerini, kabil olduğu kadar eski zamanlara irca etmek, çok umûmî bir psikolojik temayül mahsûlüdür. Meselâ **Barak Türkmenleri**, Deli Boran isimli saz şâirinin Timurlenk devrinde yaşadığını iddia ederler (Ö. Özbaş, **Barak Türkmenleri Arasında**, Gazi Ayıntap gazetesi, Numara 540, 27 İkinci kânun, 1939). Bu gibi iddiaların hiçbir tarihî kıymeti olamayacağı meydandadır.

istîsâl ve katline bir işaret olduğu gibi, (tafsîlâtı Naimâ Tarîhî'nde ve Evliya Çelebi Seyâhatnamesi'nde), Nemse kralına hitaben "Ahmed Paşanın yer götürmez askerlerle geldiği" hakkında yazdığı destan da Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşanın Avusturya seferine bir telmih gibi telâkki olunmalıdır.

Bunu te'yit eden en kuvvetli delil, şâirin eserlerine, XVII. asır saz şâirlerinin manzûmelerini ihtiva eden mecmualarda tesadûf edilmesidir: Bu asrın Kâtibi, Gevherî, Âşık Ömer, Kayıkçı Mustafa, Kul Oğlu, Öksüz Dede, Gedâ Muslu, Gedâyî gibi meşhur saz şâirlerinin eserlerine tesadûf ettiğimiz mecmualarda, Karaca Oğlan'ın şiirlerine de rastgeliyoruz. Âşık Ömer'in Şâirname adlı uzun manzûmesinde, onu da unutmayarak, hakkında:

Karaca Oğlan ise eski meseldir

Ezkisi çığrılır keyfe keseldir

Biz şâir saymayız öyle ozan'ı

tarzında tezyîfkâr bir edâ kullanması, Karaca Oğlan'ın XVII. asırda yaşadığına yeni bir delil teşkil edebilir. Bütün bu delillere en kuvvetli ilâve olarak, şâirin eserlerindeki üslûp ve edâ'yı gösterebiliriz. Bir manzûmesinde Koroğlu ile Ayvaz'dan bahsetmesi, birçok manzûmelerinde XVII. asrın yukarıda isimlerini saydığımız meşhur saz şâirlerinin sarîh te'sirlerinin gözükmesi, bu hususta en ufak bir şüpheye bile yer bırakmaz .

Karaca Oğlan'ın nerede doğduğunu kat'î surette söylemek imkânsızdır. Cenup vilâyetlerinde yaşayan muhtelif mahallî riva-yetler, bu hususta birbirinden çok farklıdır: Bahçe kazasının Farsak karyesinde hâlâ yaşayan Sâil Oğlu ailesine mensup olduğunu iddia edenler olduğu gibi, Kozan'a bağlı Feke kazasının Gökçe köyünden olduğunu söyleyenler de vardır. Bazı manzûmelerinde buna muhalif bazı kayıtlara tesadûf edilmekte ise de, bunların esasen şâirimize mi ait olduğu, yoksa ağızdan ağıza

tahrif edilerek o şekillere mi girdiği kestirilemez. **Barak Türkmenleri**, şâir bazı meşhur halk şâirleri gibi, Karaca Oğlan'ın da kendi aşîretlerine mensup olduğunu iddia ediyorlarsa da, buna da, pek tabîî, kat'î olarak hükmedilemez.² Anadolu'nun Cenup vilâyetlerinde halk arasında eskiden beri bu kadar büyük şöhet kazanmış, türlü türlü menkabeleri teşekkül etmiş bir şâirin, muhtelif memleketler tarafından bu sûretle benimsenmiş olması pek tabiidir. Hattâ, Kırım'da tespit edilerek W. Radlof tarafından neşredilen bir menkâbenin onu **Belgrad**'lı olarak göstermesi, belki de bu **Kırım** rivayetinin Rumeli'den, Tuna boylarından intikal etmiş olmasından ileri gelmektedir.

İşte rivayetlerin bu karasızlığı ve müspet bir vesîkanın elde bulunmaması sebebiyle, şâirimizin doğduğu yeri tespitten vazgeçmek îcap ediyor. Fakat, buna mukabil, bir taraftan yerli an'aneler, diğer taraftan, ona isnad edilen manzûmelerde sık sık geçen ve şâirimizin içinde yaşadığı tabîî ve içtimaî muhîti gösteren kayıtlar, tasvirler, mecazlar, onun herhâlde Anadolu'nun göçebe aşîret an'anelerine yabancı olmayan ve Arap çöllerleriyle de münasebeti bulunan Cenup vilayetlerinden yetişmiş olduğunu açıktan açığa meydana koymaktadır: **Maraş, Elbistan, Ayıntap, İçel, Beylân, Münbüç, Göksun Deresi, Gâvur Dağı, Gündüş Ovası, Afşar** köyleri ve yine bu sâhâlara ait daha birçok isimler buna delildir. **Dumanlı dağlar, kayalıklardan akan seller, yaylâya**

² Saadettin Nüzhet, **Karaca Oğlan** dördüncü baskı, s.16 ve müteakip, orada şâirin Kırşehir civarında **Mamalı** köyüne, **Binboğa**'ya, **Erzurum**'a mensup olduğunu gösteren bazı mısraları zikrediliyor ki, bunların herhâlde tahrif edilmiş olduğu muhakkaktır. Eski bir mecmuada, **dügâh** makamında bestelenmiş olduğu tasrih edilen ve şimdiye kadar neşredilmeyen bir manzûmesinde de "Yaylamız **Bulgar Dağı**'dır" mısraına tesadüf ediliyor. Mâ-mâfih, şâirin **Bulgar Dağı**'ndan bahseden birçok şiirleri vardır. Bunlara ilâve olarak **Barak Türkmenleri** onu kendileri arasında yetişmiş sayarlar; **Kilis**'in **Musa Beyli** nahiyesinde bulunan **Çavuşlu Türkmenleri** de onu kendilerinden addederler. Hattâ o nahiyenin **Zobular** köyünde doğduğunu söylerler. (Ö. Özbaş, **Barak Türkmenleri Arasında**, Gazi Ayıntap gazetesi, Numara 28,29,4 ve 11Teşrinisânî 1938)

çıkan aşîretlerin göçleri, onun şiirlerinde daima zikredilir. Eserlerinde sık sık tesadüf edilen giyim tâbirleri -yâni mahallî kıyafetler -hâlâ bugün de Kilis ve Ayıntap havâlisinde ve Cenup Türkmen aşîretleri arasında kullanılmaktadır.

Karaca Oğlan'ın hayatı hakkında, menkabelerdeki türlü rivayetlerle, **Esmi Han** ve **Kara Kız** adlı sevgilileriyle geçen aşk mâcerâları istisna edilecek olursa, hiçbir mâlûmatımız yoktur. Yalnız, şiirlerinden istidlâl olunabildiğine göre, çok yaşamış, çok gezmiş; Aydın, Niğde, Bor, Tokat, Ankara, Kayseri, Konya, Karaman, Adana, Diyarbekir, Halep, Mardin, Mısır, Hama, Trablus gibi birçok Osmanlı memleketlerini dolaşmış, Tuna'dan ve **Avusturya harplerinden** bahsetmesine bakılırsa, galiba Rumeli'de de bulunmuştur. O zamanki saz şâirlerinin serseri hayatı ve şâirizin uzun yaşadığı düşünülürse, buna pekâlâ ihtimâl verilebilir. **Mâ-mâfi**, Karaca Oğlan mahlâsını taşıyan bütün manzûmelerin mutlaka şâirimize ait olacağını kimse kat'iyetle söyleyemeyeceğinden, bu ihtimâli bir hakikât gibi telâkkiye de imkân yoktur. Onun Osmanlı ordusuyla bazı seferlere iştirâk edip etmediğini de kat'i olarak kestiremeyiz.

Karaca Oğlan'ın **Molla Hünkâr** -yâni **Mevlânâ**-dan ve **Hacı Bektaş Velî**'den bahsetmesine bakarak, onu **Mevlevî** yahut **Bektâşî** addetmek ne kadar yanlış ise, bazı mecmualarda **Hâtâyî**'ye isnad edilen bir manzûmeyi şâirimize mal ederek ve **Pîr Sultan Abdal**'a nazîre söylediğini düşünerek **Hûrûfî** ve **Kızılbaş** olduğunu ileri sürmekte o derece hatalıdır. Tasavvufî düşünceler ve bâtinî akideler, şâirimizin fikir ve ruhunda kuvvetli bir yer tutmamış, muhafazakâr ve umûmî mâhiyette dinî telâkkilerle iktifa etmiştir, sanıyorum. On iki **İmam**'dan ve **Hacı Bektaş**'tan bahseden manzûmeleri, hiçbir zaman, onun bu umûmî telâkkilerden ayrıldığına bir delil olamaz.

II

ŞÖHRETİ VE TE'SİRİ

Zamanını ve yaşadığı muhitini oldukça kat'iyetle tespit edebildiğimiz Karaca Oğlan'ın XVII. asrın ikinci yarısında Osmanlı memleketlerinde büyük bir şöhret kazandığını, bütün edebi vesikalardan anlıyoruz: Bu devirden başlayarak, XVII.-XIX. asırlarda yazılmış mecmualarda, şâir büyük saz şâirlerinin eserleriyle beraber, onun şiirlerine de rast geldiğimiz gibi, gerek muasırlarının, gerek sonraki asırlarda yetişen saz şâirlerinin, ona nazireler söylediklerini de görüyoruz. Âşık Ömer ve Gevherî gibi iki büyük saz şâirinin, kendilerinden evvel şöhret kazanmış bu yaşlı muasırlarından az çok müteessir oldukları muhakkaktır. Gerçi Âşık Ömer onu şâir değil, sâdece *ozan* yâni *"herze ve hezeyan söyleyen bir halk şâiri"* olarak tavsif etmiş ve şiirlerini *"modası geçmiş, kıymetten düşmüş"* gibi göstermeğe çalışmıştır; fakat bu haksız ve yersiz gayret bile, onun, Karaca Oğlan'ın şöhretini gölgelemeye ve bu sûrette kendi üzerindeki nüfuzunu inkâr etmeğe çalıştığını örtemez. Klâsik şâirleri, kâbil olduğu kadar kuvvetle taklit tasâllüfüne düşen Âşık Ömer'in, halk zevkini ve saz şiirinin eski an'anesini kendisinden çok daha sâf bir şekilde muhafaza ve temsil eden bu büyük saz şâirini küçük görmek istemesi kadar tabii bir şey olamaz.

Fakat, bütün bu gayretlere ve Âşık Ömer ve Gevherî'den sonra saz şâirleri arasında klâsik edebiyat te'sirlerinin büyük bir kuvvetle artmasına rağmen, Karaca Oğlan halk arasında ehemmiyet ve kıymetini aslâ kaybetmedi. Anadolu'nun Cenup vilâyetlerindeki köyler ve kasabalarda, Türkmen aşîretleri arasında, şöhreti mütemadî sûrette arttı. Tarihî şahsiyeti sür'atle unutularak, hakkında türlü türlü menkabeler teşekkül etti: Ona birtakım aşk mâcerâları ve kerametler isnat olundu. Tıpkı **Köroğlu** ve **Âşık Kerem** gibi **Karaca Oğlan** da bilhassa Cenup vilâyetlerimizde menkabevî bir simâ olarak hâlâ bütün kuvvetiyle yaşamakta-

dır. O sâhalarda yaşayan yerleşik halk ve Türkmen aşiretleri arasında, **Karaca Oğlan**, ilhamını kudsi menba'lardan alan en büyük saz şâiri addediliyor. Bu sebeple, vaktiyle de söylemiş olduğum gibi, XVII. asrın bu kıymetli saz şâirini tetkik ederken, onun tarihi şahsiyetiyle menkabevi simâsını birbirinden tamamiyle ayırmak lâzımdır.³

Karaca Oğlan'ın halk zevkine uygun ve klâsik edebiyat te'sirinden uzak eserleri, daha hayatında Rumeli serhadlerine kadar yayılmış, Âşık Ömer ve Gevherî başta olarak Âşık Hasan, Âşık İsmail ve daha sair birçok şâirler tarafından ona nazîreler yazılmıştır. XVIII. asra ait bazı cönklerde, onun bazı manzûmelerinin muhtelif makamlarda bestelenmiş olduğunu da görüyoruz. Bu şöhretin Şark'a doğru yayıldığını gösteren deliller de vardır:

Şarkî Anadolu ve Azerbeycan'da yazılmış bazı eski mecmualarda da onun şiirlerine tesadûf olunmaktadır.⁴ Kırım'da tespit edilen Karaca Oğlan ve Esmî Han menkabesi de bu şöhretin diğer bir delilidir.

Lâkin şurasını unutmamak lâzımdır ki, **Karaca Oğlan** menkabeleri, meselâ Koroğlu hattâ Âşık Kerem menkabeleriyle mukayese edilebilecek bir genişlikte yayılamamış, daha ziyade

³ Aşağıdaki bibliyografyadan, Karaca Oğlan hakkındaki menkabelerin nere-lerde neşredildiğini anlamak kabildir. Saadettin Nüzhet Ergun'un monografisinde, yazık ki bu menkabelerden lâyikeyle bahsedilmemiştir.

Hâlbuki, bunların bir araya toplanıp lâyikeyle mukayese ve tetkiki, çok faydalı olurdu.

⁴ Hicri 1224'te Şemahi şehrinde Sarı Toprak mahallesinde oturan Hacı İsmail adlı biri tarafından yazılmış bir kitabın son tarafında, onun güzel bir manzûmesi kaydedilmişti: Şimdiye kadar neşredilmemiş olan manzûme şu kıt'a ile başlıyor:

*Alıcı kuşları alan
Ördek ile kaz değil mi
Oğlanı deli eyleyen
Ala gözlü kız değil mi*

Buna ilâve olarak Selman Mümtaz'ın **İl Şâirleri** (II cilt, Bakû, 1927-1928) adlı kitabına bakınız.

şâirin yetiştiği **Cenup** mıntıklarında yerli rivayetler halinde devam etmiştir. XVIII. - XIX. asırlarda yine o sâhalarda yetişen **Gündeşli Oğlu, Dadal Oğlu, Deli Boran, Bey Oğlu** gibi saz şâirleri üzerinde Karaca Oğlan te'siri çok kuvvetlidir. Mâmâafih Anadolu'nun başka sâhalarında yetişmiş **Hezâri, Ruhsatî, Vahdetî, Hüdaverdi, Hüseyin, İrfânî, Hâki** gibi birtakım şâirler üzerinde de onun bâriz bir nüfuzu olduğu inkâr edilemez. XVIII. - XIX. asırlarda Osmanlı İmparatorluğunun muhtelif kültür merkezlerinde, büyük şehirlerde değil küçük kasabalarda bile saz şâirlerinin mütemadî sûrette klâsik şâirleri taklit tasallûfüne düşmeleri, bu fena cerayanın başlıca mümessili olan **Âşık Ömer**'in şöhreti yanında, asıl halk zevkine sadık kalan Karaca Oğlan'ın te'sirini epey azaltmış, şöhretini çok kırmıştır. Fakat, bu tasallûf cerayanından uzak kalan köylüler ve aşiretler arasında -bilhassa **Cenup vilâyetleri**'nde- o sâhalarda ve o hayatı terenüm eden Karaca Oğlan'ın şiirleri, mukaddes bir emanet gibi nesilden nesle kalmış ve şâirin menkabevi simâsı âdeta bir kudsiyet hâlesiyle çerçevelenmiştir. XIX. asırda Cenup vilâyetlerinde Karaca Oğlan adında bir şâir yetiştiği, XX. asırda da **Yozgat**'ta Karaca Oğlan isimli bir üçüncü şâirin yaşadığı rivayet ediliyor. Bunlar, şüphesiz eski Karaca Oğlan'ın büyük şöhretinin te'siri altında bu mahlâsı almış olacaklardır. Mâmâfih, Türkler arasında **Kara Oğlan, Karaca Oğlan** lâkaplarının eskinden beri çok kullanıldığını, hattâ bu sebeple, XVI. asra mensup **Kara Oğlan** adlı bir bestekârın bizim Karaca Oğlan'la karıştırılmış olduğunu da unutmamalıyız.⁵

⁵ XVI. asır şâirlerinden Naîmi-i Hamidî'nin bir şiirinde bahsettiği **Karacaa Oğlan Türküsü** ile Sünbülzade Vehbî'nin **Sühan** kasidesinde bahsettiği **Kara Oğlan Kayabaşısı**'nı ben de bir aralık Karaca Oğlan'a ait zannetmiştim. Lâkin, bunun imkânı olmadığı, yukarıdaki izâhlarımızdan pek iyi anlaşılmıştır, sanırım. Saadettin Nüzhet Ergun, **Kânî**'nin bir manzûmesindeki Karaca Oğlan'ın bizim şâirimiz olması ihtimalini ileri sürmüştür ki, muhtelif bakımlardan buna imkân vardır. **Evliya Çelebi**'nin XVII. asırda dinlediğinden bahsettiği **Kara Oğlan** adlı hânendenin de XVI. asırda bahsedilen **Kara Oğlan Türküsü**'yle münasebeti olamayacağı muhakkaktır. Herhâlde, XV. yahut XVI. asırlarda Kara Oğlan isminde bir halk şâir-bestekârı yetişmiş olmalıdır.

III

ESERİ VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Karaca Oğlan'a isnat edilen bütün şiirlerin ona ait olup olmadığı mes'elesi, çok karışık ve kat'i surette halli imkânsız bir mes'eledir. Diğer tanınmış saz şâirleri için de daima vârid olan bu mes'e, Karaca Oğlan'a isnat edilen şiirler bahis mevzuu olunca, büsbütün müşkülleşir: Çünkü bugüne kadar Karaca Oğlan'a ait olarak neşredilen 383 parça manzûmenin büyük bir kısmı halk ağzından, yahut XVII. hattâ XVIII. asırdan sonra yazılmış cönklerden toplanmıştır.⁶ Hâlbuki, halk arasında, başkalarına ait şiirlerin, meşhûr bir saz şâirine isnat olunması çok tabîi ve psikolojik bir hadisedir; bu sûretle, başkalarına ait birtakım manzûmelerin Karaca Oğlan'a isnat edilmiş olmasını tabîi, hattâ zarurî görmek icap eder. Buna ilâve olarak, aynı isimde birtakım muahhar şâirlerin daha mevcut bulunması, onların eserlerinden birkısımının da yine şâirimize mal edilmesini intaç etmiştir.

İşte asıl Karaca Oğlan'a ait manzûmeleri diğerlerinden ayırmak için elimizde kat'i bir vasıta bulunmamakla beraber, filolojik ve bilhassa estetik bazı ölçümlerle bunu az çok yapmak kabildir: Bir taraftan şâirimizin zamanı ve muhiti hakkındaki bilgilerimize dayanarak, diğer taraftan onun en eski cönklerde raslanan mâhdut manzûmelerindeki edebî husûsiyetleri gözönünde tutarak bu ayırmayı -tabîi, bir dereceye kadar- yapabiliriz. Gerçi onun kuvvetli te'siri altında yazılıp da sonradan şâirimize isnat olunan parçaları ayırmak mes'elesi, imkânsız denecek derecede müşküldür. Fakat, bunu yapmak kabil olmasa

⁶ Yukarıdaki notlarda da bahsettiğimiz gibi, elimizde Karaca Oğlan'a ait eski mecmualardan toplanmış ve şimdiye kadar neşredilmemiş bazı manzûmeler vardır. İleride yapılacak tetkikler sâyesinde, şâirin daha bu gibi henüz neşredilmemiş manzûmelerine tesadüf edileceği muhakkaktır.

bile, Karaca Oğlan'ın edebî şahsiyetini ve san'atının hususiyetlerini anlamak hususunda bunu büyük bir zararı olamaz. Çünkü, başkaları tarafından yazılmış olsa bile, o parçalarda da hâkim olan rûh, doğrudan doğruya Karaca Oğlan'ın rûhu, onun şahsiyetidir.

Halk zevk ve an'anelerinin çok kuvvetle yaşadığı bir muhitte ve büyük ihtimâlle Cenup vilâyetlerimizdeki bir Türkmen âşireti arasında yetişmiş ve yaşamış olan Karaca Oğlan, o devir saz şâirleri arasındaki kültür an'anelerine yabancı değildir. Hacı Bektaş, Mevlânâ gibi büyük sofilerin menkabelerine, Ali ve Hamza'nın kahramanlık hikâyelerine, Lokman efsanelerine, Leylâ ve Mecnûn, Husrev-ü Şirin romanlarına, Peygamberler tarihinin rivayetlerine vâkıftır. Yetiştığı devrin büyük saz şâirlerini pek iyi tanıdığı, hattâ edebî hüviyetinin teşekkülünde Kâtibî, Kul Oğlu, Öksüz Dede, Kayıkçı Mustafa gibi XVII. asrın ilk yarısında büyük şöhret kazanmış üstadların büyük te'siri olduğu, şiirlerinden kolayca anlaşılıyor. Fakat, o yetiştığı muhitin kuvvetli te'siri altında, halk zevkine ve asıl halk edebiyatı an'anelerine şiddetle bağlı kalmış, büyük merkezlerdeki saz şâirleri gibi, klâsik edebiyat nüfûzundan müteessir olmamış, aruz veznini bile hiç kullanmamıştır. Geniş halk kitlesi arasında, köylerde, Türkmen oymakları içinde teşekkül eden edebî şahsiyeti, XV.-XVI. asır ozanlarının an'anelerini katı bir sûrette saklamıştır. Âşık Ömer'in onu eski an'aneye sadık bir ozan telâkki etmesi, bu bakımdan çok doğrudur. İşte, Karaca Oğlan'ın saz şâirlerimiz arasındaki büyük ve müstesna ehemmiyeti de, onun bu hususiyetinden ileri gelmektedir.

Karaca Oğlan, sair birçok saz şâirleri gibi -eski ozanla mutasavvıf tekke şâirinin ve klâsik şâirin muhtelif karakterlerini şahsında birleştirmeye çalışan- muhtelif cepheli bir şehir şâiri değildir. O, tâbiatle ve millî an'aneleriyle başbaşa yaşayan bir köy, bir âşiret şâiri, bir halk şâiri, bir ozandır. Mecazlarının bütün unsurlarını muhitten ve tabiatten alır. Bütün güzellere karşı meclûp olan gönlünü, bâzan, yüksek uçan kuşlara, bâzan, dumanlı tepe-

lerden akan coşkun ve gürültülü sellere, bâzan da her çiçekten bal toplayan arılara benzetir. Yahut, güzeller kervanından baç almak için tehlikeli yollarda nöbet bekleyen bir baççı olduğunu söyler. Onun gönül kuşunu güzel kirpikler, okla vururlar; lâkin o, yeşilli alı atlas elbiseler, mavi mintanlar giyen, altın nalını, altın kemerli, altın küpeli, başı ibrişim bürümcüklü sevgililerini hiçbir şeye feda edemez. Boyları selvi dalına, gül fidanına benzeyen, başlarına güller ve nergisler takınan, ellerinde gül demetleri taşıyan bu elâ gözlü güzeller, kar gibi vücutlarıyla sunalara, yeşil başlı ördeklere, ak kuğulara, beyaz kazlara, çöllerin vahşi ceylânlarına benzerler; dudakları oğul balı yahut frenk şekeri gibi tatlı, kiraz gibi kırmızıdır; yanaklarının rengi kızıl güller gibi alevlidir; sevgililerine güller yollarlar. Karaca Oğlan, şiirlerinde bu güzel yayla kızlarının isimlerini sayar; onlardan mâniler ister; kendisi de cura'siyle bu ilâhî ahenge iştirâk edecektir. Bâzan gurbete, yabancı diyarlara düşer; ayrılık elemelerini terennüm eder; vatanını, ilini hasretle anar; Tanrıdan mal, mülk para ister. Arap atlara binmek, arkasında yüzlerce atlı yiğit bulundurmak ister; bundan maksadı sevgililerine saraylar yaptırmak, onları süslemektir. Yaylaya çıkan aşiretler, aşiret düğünleri, at yarışları, av âlemleri, manzûmelerinde yer yer yaşar. Doğrudan doğruya tabiatın göğsünde yetişen Karaca Oğlan, bütün hayata, bütün güzelliğe âşıktır. Sarp kayalıklardan düşen şelâleler, buz gibi pınarlar, çiçekli yaylalar, vahşi seller, dumanlı dağlar, elvan elvan güllü, mor sümbüllü, lâleli menekşeli korular onun tabîî san'atının başlıca motifleridir. Bulut gibi göğe çıkmak, sulu sepen gibi yere yağmak, yırtıcı kuşlar gibi kayalardan kayalara uçmak ister. Halk edebiyatımızın çok eski bir an'anesine sadık kalarak kızla oğlan arasında kızla gelin arasında münâzaralar, muhavereler tertip eder. Halk lirizminin çok canlı, coşkun bir mümessili olan şâirimizin, arasıra didaktik, ahlâkî mâhiyette nasihatler verdiği, atasözlerine benzer hikmetler söylediği de vardır.

Fakat, o ne bir tekke şâiri, ne de şehir hayatına imrenen bir mütesâllif'tir; kelimenin en geniş ve kuvvetli mânâsiyle bir aşk ve tabiat çocuğudur. İşte, onun eserlerini halk arasında hâlâ yaşatan ve yüksek sınıf arasında da, bediî kıymetini gittikçe daha yüksek bir şekilde tebârüz ettiren başlıca sır, buradadır!

BİBLİYOGRAFYA

Karaca Oğlan'ın eserleri en toplu şekilde Saadettin Nüzhet Ergun tarafından neşredilen **Karaca Oğlan, Hayatı ve Şiirleri** (Dördüncü baskı, İstanbul 1938) adlı eserdir. Bu eserin neşrin-den sonra Karaca Oğlan hakkında muhtelif mecmua ve gazete-lerde çıkan yazılar hakkında mufassal ve tenkidî mâlûmat almak için şu mühim makaleye bakınız: Fevziye Abdullah, **Karaca Oğ-
lan Hakkında Tenkidî Bir Bibliyografiya**, Ülkü Mecmuası, Sayı, 85, Mart 1940, S.88-98. Bu iki yazıdan, Karaca Oğlan hakkındaki bütün bibliyografik mâlûmatı edinmek kabildir.

Karaca Oğlan hakkında yeni bir vesika: Müverrih Gelibolu Mustafa Âlî'nin H.1003(1599/1600)'de sonra yazdığı **Mevâ'idü'n-
nefâ'is fî kavâ'idü'l-mecâlis** adlı eserinde (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeniçağ Tarihi Kürsüsü neşriyatından. İstan-
bul, 1956, s. 67) bulunan bir kayıt, Karaca Oğlan'ın, daha XVI. asır sonunda şöhret kazanmış olduğunu göstermektedir.

KOŞMALAR**-1-**

Dinle sana bir nasihat edeyim
 Hatırdan, gönülden geçici olma
 Yiğidin başına bir iş gelince
 Ânı yâd illere açıcı olma

Mecliste ârif ol kelâmı dinle
 İl, iki söylerse, sen birin söyle
 Elinden geldikçe sen iyilik eyle
 Hatıra dokunup yıkıcı olma

Dokunur hatıra kendisin bilmez
 Asilzadelerden hiç kemlik gelmez
 Sen iyilik et de o zâyî olmaz
 Darılıp da başa kakıcı olma

İl âriftir yoklar senin bendini
 Dağıtırlar tuzağını, fendini
 Alçaklarda otur gözet kendini
 Kat'i yükseklerden uçucu olma

Muradım nasihat bunda söylemek
 Size lâıyk olan onu dinlemek
 Sev, seni seveni zây(i) etme emek
 Sevenin sözünden geçici olma

Karaca Oğlan söyler sözün başarur
 Aşkın deryâsını boydan aşırur
 Seni her mecliste hacil düşürür
 Kötülerle konup göçücü olma

-2-

Alâ gözlerini sevdiğim dilber
 Kokuya benzettim güller içinde
 İnceciktir belin, hilâldir kaşın
 Selviye benzettim dallar içinde

Benim dostum gelişinden bellidir
 Ak elleri deste deste güllüdür
 Güzel seven yiğitler de bellidir
 Melil, mahzun gezer iller içinde

Karşımızdan gelen acep yâr m(ı) ola
 Benim gibi yaralanmış zâr m(ı) ola
 Benim sevdiceğim güzel var m(ı) ola
 Hakk'ın yarattığı kullar içinde

Karaca Oğlan söyler biz de varalım
 Kelbler rakip olmuş biz de görelim
 Hâlin, hatırını anın soralım
 Götürüp giderler salları içinde

-3-

Yiğidin iyisini nerden bileyim
 Yüzü, güleç kendi yaman olmalı
 Kasâvet serine çöktüğü zaman
 Gönlünün gamını alan olmalı

Benim sözüm yiğit olan yigide
 Yiğit olan muntazırdır öğüde
 Ben yiğit isterim fırka dağıta
 Yiğidin başında duman olmalı

Yiğit olan yiğit kurt gibi bakar
 Düşmanı görünce ayağa kalkar

Kapar mızrağını meydana çıkar
Yiğidin ardında duran olmalı

Karaca Oğlan der ki çile çekilmez
Hozan tarlalara sünbül ekilmez
Sat yabancı ile başa çıkılmaz
İçinde sıdk ile yanan olmalı

-4-

Ölüm ardıma düşüp de yorulma
Var git ölüm bir zamanda yine gel
Âkibet alırsın komazsın beni
Var git ölüm bir zamanda gene gel

Şöyle bir vakitler yiyip içerken
Yiyip içip yaylalarda gezerken
Gene mi geldin ben senden kaçarken
Var git ölüm bir zamanda gene gel

Çıkıp boz kurtlayın ulaşamadım
Yalan dünya sana çıkışamadım
Eşimle dostumla buluşamadım
Var git ölüm bir zamanda gene gel

Karaca Oğlan eydür derdim pek beter
Bahçede bülbüller şakıyıp öter
Anayı atayı dün aldın yeter
Var git ölüm bir zamanda gene gel

-5-

Bâd-ı sabâ selâm söyle o yâre
Pek göresim geldi illerimizi
Gönül arzu çeker amma ne çare
Niydehyim tutan var yollarımızı

Acem Şahı bize nâme gönderdi
Gam leşkrin üstümüze gönderdi
Zâlim felek bizi yaktı, yandırdı
Savurdu havaya küllerimizi

Yüküm gamdır, gam alırım satarım
Pervaneler gibi yanar tüterim
Kıyamette yakasını tutarım
Vermesin hoyrata güllerimizi

Karaca Oğlan der ki gümanım yoktur
Gayri rakiplere amanım yoktur
Sılaya varmaya dermanım yoktur
Nazlım beklemesin yollarımızı

-6-

Altın kafes idi benim durağım
Dost elinden yarelendi yüreğim
Evvel yakın idim şimdi ırağım
Felek beni nazlı yârdan ayırdı

Dostumun yaylâsı çayır çimendi
Şu şirin dillerden ikrarın verdi
Yeminler ider de ayrılmam derdi
Felek beni nazlı yârdan ayırdı

Kumaş olam arşın arşın yırtılam
Köle olam çarşılarda satılam
Vâdem yetmedi ki ölem kurtulam
Felek beni nazlı yârdan ayırdı

Der **Karaca Oğlan** yanam alışam
Akam, gidem şu sulara karışam
Yok başına gelmiş varam danışam
Felek beni nazlı yârdan ayırdı

-7-

Bülbül havalanmış yüksekten uçar
 Has bahçe içinde gülüm var deyu
 Seni seven yiğit serinden geçer
 Güzeller içinde yârim var deyu

Ben seni severim sen de sev beni
 Mevlâm bir karara koymaz insanı
 Elbet bir gün olur ararsın beni
 Şurda bir divane yârim var deyu

Ben seni severim can ile candan
 Mevlâm ayırmasun sevdiğim senden
 Cânımı esirgemem yârim senden
 Götür sat pazara kulum var deyu

Karaca Oğlan söyler kaşı karadan
 Hicab perdesini kaldır aradan
 Seni, beni bir Mevlâ'dır yaradan
 Büyükleme hey kız, güzelim deyu

-8-

Elâ gözlüm ben bu ilden gideyim
 Zülfü perişanım kal melil melil
 Kerem et aklından çıkarma beni
 Ağla göz yaşını sil melil melil

Yiğün ey sevdiğim sen seni düzelt
 Karayı bağlada beyazı çöz at
 Doldur ver bâdeyi bir dahi uzat
 Ayrılık şerbetin ver melil melil

Elvan çiçeklerden sokma başına
 Kudret kalemini çekme kaşına

Beni unutursan doyma yaşına
Gez benim aşkımla yâr melil melil

Karaca Oğlan der ki ölüp ölünce
Ben de güzel sevdim kendi halimce
Varıp gurbet ile vâsıl olunca
Dostlardan haberim al melil melil

-9-

Çıkıp ücesine seyran ederken
Gördüm ak kuğumu göller perişan
Bir firkat geldi de durdum, ağladım
Öpüp kokladığım güller perişan

Hayal hayal oldu karşımda dağlar
Eşinden ayrılan ah çeker ağlar
Dökülmüş yapraklar bozulmuş bağlar
Bülbülün konduğu güller perişan

Yıkılmış dilberin mâmur illeri
Susmuş bülbül söyler her dem dilleri
Dağılmış sünbülü, solmuş gülleri
Yüzüne dökülmüş teller perişan

Karaca Oğlan der ben toy avlamadım
Arapata binip boylatamadım
Küstürdüm dilberi huylatamadım
Dilberi küstüren diller perişan

-10-

Elâ gözlerini sevdiğim dilber
Niçün benden böyle şüphelenirsin
Bizlere gelince nâz üstüne nâz
İllere gelince cilvelenirsin

Kışlar arasında böyle yaz olmaz
 Her şahinin avladığı baz olmaz
 Eğer nâz edersen böyle nâz olmaz
 Her zaman darılıp öfkelenirsin

Karaca Oğlan der ki boş yere yorma
 Feleğe darılıp sen beni vurma
 Vefasız dilberin kahrını çekme
 Yazık gönül sana örselenirsin

-11-

Çukurova bayramlığın giyerken
 Çıplaklığın üzerinden soyarken
 Şubat ayı kış yelini kovarken
 Cennet dense sana yakışır

Ağacınız yapraklarla donanır
 Taşlarınız bir birliğe inanır
 Hep çiçekler bağrınızda göğeri
 Pınarınız çağlar, akışır dağlar

Rüzgâr eser, dallarınız atışır
 Kuşlarınız birbiriyle ötüşür
 Ören yerler bu bayramda pek üşür
 Sünbül niçin yaslı bakışır, dağlar

Karaca Oğlan size bakar sevinir
 Sevinirken kalbi yanar göyünür
 Kımıldanır hep dertlerim devinir
 Yas ile sevincim yıkışır, dağlar

-12-

Aman Tanrım bana yârim gücenmiş
 Beni görse yoldan çıkar yan gider

Gönöl suyu gözlerimen akıyor
Ah ettikçe yüreğimden kan gider

Cesedimi göz yaşıyla yusunlar
Mezarımı yol üstüne kosunlar
Gelen, geçen garip ölmüş desinler
Dünya bir yol, gedâ gider, han gider

Ecel eli ölüm ipin düğümler
Kıyamettir bana düğünler
Karaca Oğlan doğuş günü bugünler
Kırpikler var gönöl ile cenk eder

-13-

Seherden uğradım bülbül sesine
Ötüşen bülbülü dile getirir
Yiğit olan kimse saklar sırrını
Kötü kalbindekin dile getirir

Yoldaş olma yolun bilmez yolsuza
Komşu olma sözün bilmez densize
Meyil verme edepsiz, arsız
Âkıbet ırzına hiyle getirir

Bir körün gözüne girsem de olmaz
Bir yiğite sırrım versem de olmaz
Bir kötü dilim var irahat durmaz
Kötü dil başıma belâ getirir

Karaca Oğlan der ki müşkülüm halde
Garip bülbül konup öter mi dalda
Çokça keramet var şu tatlı dilde
Del(i) olup gideni yola getirir

-14-

Bülbül ne yatarsın bahar erişti
 Ulu sular bulandığı zamandır
 Kat kat oldu göl yaprağa katıştı
 Gene bülbül kul olduğu zamandır

Gene bahar oldu açıldı güller
 Figana başladı gene bülbüller
 Başka bir hal olup açtı sünbüller
 Âşıkların del(i) olduğu zamandır

Gene bülbül bilir gülün halinden
 Yeter deli oldum yârin elinden
 Aşup aşup gelir yayla belinden
 Yârdan bize gel olduğu zamandır

Gene geldi türlü baharlar, bağlar
 Bülbül figan edip kamuyu dağlar
 Türlü çiçeklerle bezenmiş dağlar
 Ulu dağlar yol olduğu zamandır

Karaca Oğlan eydür geçti çağlarım
 Meyve vermez oldu gönül bağlarım
 Aklıma geldikçe durmaz ağlarım
 Gözüm yaşı sel olduğu zamandır

-15-

Ben bugün yârimden ayrı düşeli
 Her günüm bir yıla döndü gidiyor
 Gene zindan oldu dünya başıma
 Sinem ateşlere yandı gidiyor

Hayâl hayâl oldu şu bizim iller
 Dostun bahçesinde açıldı güller

Her seher her sabah öter bñlbñler
Aşkñ bu serime konuğ gidiyor

Aktñ dñdem yaşı oldu revane
Bir ateş koyuldu şimdi cihane
Bir selâm iletin bizim gülşene
Hâlim bir Mevlâ'ya kaldı gidiyor

Karaca Oğlan söyler durmam burada
Gñl yüzlñm fikrime düştñ bu ilde
Gayet fikre daldım gönñlñm ak yerde
Gözlerimden kan yaş aktñ gidiyor

-16-

Aşam dedim karlı dağlar başñndan
Yüce dağlar koç yiğide dağm(ı) olur
Ağırır bedenlerim sızılar yaram
Bu yarayı çeken yiğit sağ m(ı) olur

Sıra sıra dikemedim söğñdñ
Ben başñma viremedim öğñdñ
Elleri göğsñnde görün yiğidi
Yiğit mağrur gezmek ile bay m(ı) olur

Öğñt verme bana öğñt kâr etmez
O yârin hali karşımdan gitmez
Kemendle bağlasam kolum bağ tutmaz
Yârin zñlñfñnden özge bağ m(ı) olur

Karaca Ođla der ki fâni dñnyadan
Korkmaz mısın haram ile zinadan
Ayırırlar seni anan, babandan
Gurbet ile düşen yiğit sağ m(ı) olur

-17-

Gider oldum kömür gözlüm elvedâ
 Nazlım bize bu illerden göç oldu
 Senin ile zevki sefa sürdüğüm
 Geldi, geçti cümle işler hiç oldu

Ak yâr melil mahsun bakma yüzüme
 Bir od düştü yanar tatlı özüm
 Dünya zindan görünüyor gözüm
 Nazlım senden ayrılması güç oldu

Zâlim felek devre çalmış kalemi
 Ah-ü zârım tuttu bütün âlemi
 Gurbet ilde eksik etme selâmı
 Geçti serden yâr başıma taç oldu

Karaca Oğlan Mevlâm yazmış fermanım
 Semaya set çekti ah-ü figanım
 Lûtf edip ağlatma nazlı gülşanım
 Bize bu ayrılık Hak'dan iş oldu

-18-

Ağlayı ağlayı düştüm yollara
 Karışayım boz bulanık sellere
 Adı sanı bilinmedik illere
 Gitmeyince gönül yârdan ayrılmaz

Âhım kaldı şu gelinin ahdinde
 Deremedim güllerini vaktinde
 Karanlık gecede kolum altında
 Yatmayınca gönül yârdan ayrılmaz

Gözüm kaldı şu kaplanın postunda
 Azrail de can almanın kaskında

Döne döne teneşirin üstünde
Yunmayınca gönöl yârdan ayrılmaz

Hadini de **Karaca Oğlan** hadini
Aramazlar gurbet ile gideni
Ak göğsün üstünde çakır dikeni
Bitmeyince gönöl yârdan ayrılmaz

-19-

İndim seyran ettim **Frengistan**'ı
İlleri var bizim ile benzemez
Levin tutmuş gonçeleri açılmış
Gülleri var bizim güle benzemez

Göllerinde kuğuları yüzüşür
Meşesinde sığırları böğrüşür
Güzelleri şarkı söyler çığırsur
Dilleri var bizim dile benzemez

Seyr-i düben gelir **Karadeniz**'i
Kanları yok sarı sarı benizi
Öyün etmiş kara domuz etini
Dilmeri var, bizim dine benzemez

Akılları yoktur küfre uyarlar
İymanları yoktur cana kıyarlar
Başlarına siyah şapka giyerler
Beyleri var, bizim beye benzemez

Karaca Oğlan eydür dosta darılmaz
Hasta oldum hatırcığım sorulmaz
Vatan tutup bu yerlerde kalınmaz
İlleri var, bizim ile benzemez

-20-

Kulak verdim dört bir yanı dinledim
Arkam sıra gıybet eden çoğımış
Çok yaşayıp mihnet ile ölmeden
Az yaşayıp devran sürmek yeğ imiş

Tükendi cümbüşüm yoktur gıybetim
Bir yatsıya kaldı benim mühletim
Bilemedim ana baba kıymetin
Arkamızda karlıca bir dağ imiş

Karşiki görünen yapraklı dağlar
Hastanın derdinden ne bilsün sağlar
Her nere vardım sa dertliler ağlar
Aradım cihanı dertsiz yoğ imiş

Her daim böyledir Felek'in işi
Zehirden acıdır engelin aşısı
Tırnağın var ise başını kaşı
Kimseden kimseye vefa yoğ imiş

Karaca Oğlan der dünyaya gelmeden
Ben usandım il işine yelmeden
Gurbet ilde padişahlık sürmeden
Vatanında züğürt olmak yeğ imiş

-21-

Sabah kalktım bir güzele uğradım
Dedim güzel uyukların kaçtı mı
Hayli zaman ilimizden gideli
Senin gönlün başkasına düştü mü

Oturmuş hocalar ismini yazar
Söylemem ağyara değmesin nazar

Giyinmiş kuşanmış serbestçe gezer
Nazlı yârim düğmelerin çözdü mü

Kaşları benzer eğri kaleme
El pençe de divan duram selâma
Bilmem ay mı doğdu gün mü âleme
Nazlı yârim düğmelerin çözdü mü

Karaca Oğlan der ki yol bûke bûke
Yönümü döndürdüm çığırdım Hakk'a
Ağyarın elinden gül koka koka
Nazlı yârim yaylasına göçtü mü

-22-

İnsan oğlu yer yüzüne gelince
Kur(u) ağaçta meyve bitmiş gib(i) olur
Kâmil olup kendi kendin bilence
Cevahirden yükün tutmuş gib(i) olur

Talana a deli gönöl talana
Gide gele orta yeri dolana
Bir yiğit sevdiğı yakın olana
Günde düğün bayram etmiş gib(i) olur

Bir yiğit yaslanup dizine yatsa
Yârinin yağlığın yüzüne örtse
Her dem sevdiğinin sesin işitse
Gök yüzünde turna uçmuş gib(i) olur
Yüce dağ başında yayılan ceylan
Avcılar geliyor dört yanın dolan
Her olur olmaza sırrını diyen
Boz bulanık çaya akmuş gib(i) olur

Kolda götürürler şâhini, bazı
Her dâim severler gelini, kızı

Yiğidin ikrarı güzelin sözü
Taze yağ ı bala katmış gib(i) olur

Karaca Oğlan der ki bizi kayıran
İki can ı birbirinden ayıran
Mihnet sofrasından karnın doyuran
İki elle zehir yemiş gib(i) olur

-23-

Baş ı al balalı küçücek gelin
Seherde açılan güle dönmüşsün
Başına takmışsın altın çelengi
Turna dan alınan tele dönmüşsün

Yüce dağ başında sığınlar gezer
Derindir göllerin bahriler yüzer
Dilin şeker olmuş şerbetten ezer
Altın tas içinde bala dönmüşsün

Sarı çiçek sarvan kurmuş oturur
Türlü çiçeklerle haber yetirir
Cennet-i Âlâ'dan koku getirir
İlgıt ılgıt esen yele dönmüşsün

Karaca oğlan der ki içtim bulandım
İçip içip aşkın meyinden kandım
Dünyalar başıma yıkıldı sandım
Derdini söylemez kula dönmüşsün

-24-

Nasıl medhedeyim şöyle güzeli
Elinde bergüzâr gül ile oynar
Elma yanak, kiraz dudak, diş sadef
Espir ala gözler mil ile oynar

Cennete misâldir göğsünün ağı
 Sîneme bastın da ateşten dağı
 Korkarım ki yâd il bekler bu bağı
 Bülbül eğlencesi gül ile oynar

İnciden, mercandan beyaz yanağı
 Meles gömlek koç yiğidin konağı
 Seher vakti ıssız koyma sulağı
 Telli yeşil turnam göl ile oynar

Salavat getirsin cemâlin gören
 Bakışın turna da sekişin ceylan
 Uğradığın yeri edersin viran
 Bülbül has bahçede gül ile oynar

Karaca Oğlan der ki kılayım nazar
 Bilezik takmağa kolları güzel
 Giyinmiş, kuşanmış sallanır gezer
 Gümüş kemer ince bel ile oynar

-25-

Yaz gelip de yaz ayları doğunca
 Çiçekler açılır günden ziyade
 ben eski yarimden ayrı düşünce
 Şimdi birin sevdim ondan ziyade

Bir kuşak kuşanmış saçağı dizde
 Öz iymaım kaldı böyle bir kızda
 Yarısı gerdan da yarısı yüzde
 Sayılmaz benleri binden ziyade

Selâm versen selâmını alırım
 El bağlarım divanına dururum
 Âkıbeti yâr yoluna ölürüm
 Armağaım yoktur candan ziyade

Karaca Oğlan der ki ne salınırsın
 Cevahir pas tutar mı silinirsin
 Ey kız, gözüme hûri görünürsün
 Atan sevmez seni benden ziyade

-26-

Kalktı deli gönül sürdü, yürüdü
 Gel oldu gidelim bizim illere
 Gözüm yaşları yeryüzüm bürüdü
 Sel oldu gidelim bizim illere

Göz yaşlarının yeryüzüne saçıldı
 Bahar oldu yayla yolu açıldı
 Yel esti de karın bendi seçildi
 Yol oldu gidelim bizim illere

Kavim kardeş bir araya derildi
 Güzel dilber oldum diye yerindi
 Kitaba baktım ki yollar göründü
 Gel oldu gidelim bizim illere

Şahı sensin dilberlerin iyisi
 Gözüme görünmez dünya valisi
 Şimdi benim, ilin kara çalısı
 Gel oldu gidelim bizim illere

Karaca Oğlan eydür gelir yazları
 Kuzum kime eden sen bu nazları
 Ananın, atanın kötü sözleri
 Bal oldu gidelim bizim illere

-27-

Güzelin yanağı ayın tekeri
 Ağzı oğul-balı, frenk-şekeri

Omuzlar aşağı gerdan yukarı
Her bir yeri ma'mûr olur gûzelin

Gûzellerin salağına vurmalı
El bağlayıp divanına durmalı
Kırmızı kolçaklı altın burmalı
Ak elleri topak olur gûzelin

Gûzel olan elvanesin bağlanır
Gûzelin yanında yiğit eğlenir
Garbî değmiş kavun gibi sallanır
Yûrûyûşû ne hoş olur gûzelin

Karaca Oğlan der ki gûzel ôđmeli
El bağlayıp divanına durmalı
Kaşları karada gözleri sûrmeli
Ala gözü sübe olur gûzelin

-28-

Dinleyin bir gûzel medhin edeyim
Yiğide nazaran yûrûyûşlûnûn
Can feda ederim şöyle sunaya
Bin tûrlû naz ile salınışlının

Kadife şalvarlı, tûl libaslının
Gûvercin topuklu sarı mestlinin
Elleri kınalı, kumru seslinin
Zûlûfû gerdana tarayışlının

Entari giyinmiş frengi rengi
Yanaklar kırmızı elmas irengli
Saçları topukla eyleyor cengi
Bir hûma bakışlı on dört yaşlının

Karaca Oğlan der ki güzelin huyu
 Hezaren çubuğ(u)na benziyor boyu
 Âb-ı kevser gibi lebinin suyu
 Peynirdir dilleri inci dişlinin

-29-

Dinleyin ağalar zamâne azgın
 Yiğidin başında döner bir kuzgun
 Tohumu almış da tarlası bozgun
 Yiğit de ne disün day(ı) olmayınca

Söylerim, söylerim sözümnden almaz
 Ni'deyim cahildir, hâlimden bilmez
 Bu dostluğun senin boynuna kalmaz
 Anadan, babadan soy olmayınca

Ama ne de deli gönül ama ne
 Kalmadı iyi gün devr-i zeman
 Cevheri de denk ettiler samana
 Yük masnıtı bulmaz denk olmayınca

Karaca Oğlan der ki yiğitler öğer
 Açılmış meyvenin dalını eğer
 Güzelin kıymeti bin altın değer
 Ne'tmeli güzeli huy olmayınca

-30-

Seherden uğradım dostun köyüne
 Hoş geldin sevdiğimin dedi bana
 Tomurcuk memesin verdi ağzıma
 Yorgunsun sevdiğim em dedi bana

Benim yârim gelişinden bellidir
 Ak elleri deste deste güllüdür

İbrişim kuşaklı ince bellidir
İnce bellerimi sar dedi bana

Benim yârim bana yalan söylemez
Söylerse de gıybetimi eylemez
El yanında ikrarını söylemez
İlleri uyut da gel dedi bana

Mestine de deli gönöl mestine
Âşık olan gül gönderir dostuna
Telli mahramasın attı üstüme
Terlersen sevdiğim sil dedi bana

Karaca Oğlan sırrın kime danışır
Siyah zülfü mâh yüzüne kıvrırır
Ayrılanlar elbet bir gün kavuşur
Ağlama sevdiğim gül dedi bana

-31-

Dün gece dün gece gördüm düşümde
Göçün çekmiş gider ili **Zeynep**'in
İnci, mercan gibi ufak dişinde
Tatlı tatlı söyler dili **Zeynep**'in

Zeynep pek küçüktür halden bilmiyor
Ün eyledim hiç yanıma gelmiyor
Göz görüp de gönöl karar kılmıyor
Aştı üstümüzden yolu **Zeynep**'in

Yaz gelip de meyveleri yetmemiş
Şeyda bülböl konup figan etmemiş
Bahçesinde mor menevşe bitmemiş
Açılmış gonçesi, gülü **Zeynep**'in

Sabah olur seher yeli estirir
 Siyah zülfü mâh yüzünde gezdirir
 Zâlim engel yâri bize küstürür
 Dolansın boynuma kolu Zeynep'in

Bahar oldu seher yeli esti mi
 Zeynep bizim ile kadem bastı mı
 Aceb bizden umudun kesti mi
 Karaca Oğlan olsun kulu Zeynep'in

-32-

Ala gözlerini sevdiğim dilber
 Dikerler ağacı dal benim için
 Aşam dedim, aşamadım başından
 Yağıyor yollara kar benim için

Sazımızı ele alıp çalalım
 Çaresiz dertlere çare bulalım
 Sabahta, seherde yoldaş olalım
 Bugün de burada kal benim için

Ücesine çıktım yayla yayladım
 İndim enginine seyrân eyledim
 Bayram aylarına kavil eyledim
 Deniyor yolları kar benim için

Karaca Oğlan der ki yerim, içerim
 Ağır saltanatla konar, göçerim
 Ahdim olsun seni alır kaçarım
 Ferman çıkarsınlar bir benim için

-33-

Ilgıt ılgıt esen seher yelleri
 Esip esip yâre değmeli değil

Ak elleri elvan elvan kınalı
Karadır gözleri sürmeli değil

Estirir de seher yeli estirir
Kimini ağlatır, kimin küstürür
Kısmet ise kadir Mevlâm gösterir
Çokça heves edip öğmeli değil

Bir bölük turna da havada uçar
İner engininden bir bâde içer
Esen seher yeli göğsünü açar
Yar göğsün bendleri düğmeli değil

Bir bölük turna da havada kışlar
Bak başıma geldi gördüğüm düşler
Size derim, size yâran yoldaşlar
Kavli yalan dostu sevmeli değil

Karaca Oğlan der ki konup göçmedim
Ak göğsünün düğmelerin açmadım
Fırsat elde iken alıp kaçmadım
Öldürmeli beni, döğmeli değil

-34-

Gönül ne gezersin sarp kayalarda
İniver aşağı yola gidelim
Bir güzel sevmeyle gönül eylenez
Güzeli çok nazlı ile gidelim

Koyuverin gelsin sefil baykuşu
Durmuyor, akıyor gözümün yaşı
Kadir kıymet bilmez imiş her kişi
Kadirli kıymetli ile gidelim

Şâhini koyverin avını alsın
 Yâranım, yoldaşım yanıma gelsin
 Şu garip illerde düşmanım ölsün
 Emmili, dayılı ile gidelim

Karaca Oğlan der ki yiyip içmeden
 Güzeller usanmaz konup göçmeden
 Muhannetin köprüsünden geçmeden
 Düşelim denize, sele gidelim

-35-

Sabahtan uğradım ben bir güzele
 Ağlatmadı güzel güldürdü beni
 Ben güzelden böyle vefâ ummazdım
 Ak göğsü üstüne kondurdu beni

Şâhin gibi yükseğinden uçarken
 Keklik gibi engininden geçerken
 Âb-ı kevser ırmağından içerken
 Susuz pınarlardan kandırdı beni

Ben de bir kuş idim geldim ötmeye
 Yârin bahçesinde mesken tutmaya
 Göz kaldırdım cemâline bakmaya
 Ak gerdanda benler öldürdü beni

Üç güzel de aştı şimdi pınarı
 Taramış zülfünü vermiş tımarı
 Ak gerdanın altı zemzem pınarı
 Ağzımı verdim de kandırdı beni

Karaca oğlan der ki koyun gütmeye
 Bozulmuş bağlara seyrân etmeğe
 Yönümü döndürdüm inip gitmeye
 Sarıldı boynuma döndürdü beni

-36-

Arzularım kaldı bir arap ata
 Koyma kadir Mevlâm gamda, firkatte
 Dügünde bayramda, ağır ziynette
 Anar m(ı) ola emmi, dayı, il bizi

Getir oğlan ben giyeyim postumu
 Kimse bilmez gazezimi, kastımı
 Gurbet elde koydum geldim dostumu
 Geri dönsem kınar m(ı) ola il bizi

Dost elinden içtim içtim mat oldum
 Kahpe felek güldü ben de şâd oldum
 Emmimden dayıdan, dosttan yâd oldum
 Ne yaman uzağa attı yol bizi

Karaca Oğlan devranım var, demim var
 Yâr yitirdim düşüncem var, gamım var
 Yedi derya içinde bir gemim var
 Atar m(ı) ola bir kenara sel bizi

-37-

Kadir Mevlâm seni ögmüş yaratmış
 Çiçekler içinde birdir Menevşe
 Bitersin güllerin hârı içinde
 Korkarım yüzüne batar Menevşe

Yaz gelir de heveslenir bitersin
 Güz gelince başın alur gidersin
 Yavru niçin boynun iğri tutarsın
 Senin derdin benden beter Menevşe

Senin meskenindir kayalar sengi
 Kokusu menevşe güldür irengi
 Aradım dünyayı bulunmaz dengi
 Güzel yanağında biter Menevşe

Bakmaz mısın **Karaca Oğlan** hâline
 Garip bülbül konmuş gülün dalına
 Kadrin bilmeyenler alır eline
 Onun için eğri biter Menevşe

-38-

Deniz kenarında mecnun gezerken
 Elime bir cura saz irast geldi
 Nice şükretmeyim Bâri Hûda'ya
 Şahan arar iken bâz irast geldi

Ayağına giymiş altından nalın
 Gel dudu dillim gel karşımda salın
 Mevlâ'dan istedim bir taze gelin
 İkbâl geri döndü kız irast geldi

Yârimin giydiği atlasın hası
 Silindi gönlümün kalmadı pası
 Koynunda beslemiş Görün elması
 Memesin emerken ağ(ı)z irast geldi

Karaca Oğlan der ki hazer eyledim
 Dostun bahçesine nazar eyledim
 Seksen şeftaliye pazar eyledim
 Sayısın yitirdim yüz irast geldi

-39-

Şu yalan dünyaya geldim geleli
 Daha ne gelecek başıma benim
 Eğer sevdiceğim benim olmazsa
 Bakın şu didemin yaşına benim

Yüküm kumaştandır satamaz oldum
 Cüdâ bülbül gibi ötemez oldum
 Kınaman komşular yatamaz oldum
 Giriyor sevdiğim düşüme benim

İkrar verdi ıkrarını güdeyim
 İkrarsız dilberi ya ben nideyim
 Başım alıp diyar diyar gideyim
 Düşerse sevdiğim peşime benim

Karaca Oğlan yâri gördüm ıraktan
 Gözlerim dolmuştu kan ağlamaktan
 Korkarım sevdiğim zâlim felekten
 Bir gün ağı katar aşım benim

-40-

Katar katar olmuş gelen turnalar
 Şu hâlime şu gününe bak benim
 Şahin pençe urdu, tüyüm ağtı
 Kanadıma bir ok vurdu berk benim

Gökyüzünde turnam bölüktür bölük
 Ayrılık elinden ciğerim delik
 Önü muhabbet de sonu ayrılık
 Tepreştirsem eski yaram çok benim

Gittim gurbet ile geri gelinmez
 Kim ölüp de kim kaldığın bilinmez
 Ölsem gurbet ilde gözüm yumulmaz
 Anam atam bir ağlarım yok benim

Karaca Oğlan der ki bre erenler
 Ben gidiyom ma'mûr olsun örenler
 Kavim, kardeş konuştuğum yârenler
 Söyündürüp çıkaracağım yak benim

-41-

Otunu yokladım otun yok imiş
 Yürü yalan dünya senden usandım
 Çok emekler verdim hep zâyî oldu
 Cesedim içinde candan usandım

Ağırdır kalkmıyor yükümün tayı
Demirdir çekilmez felekin yayı
Aradım cihanı nazlı yâr deyi
İl içinde olan sözden usandım

Kazalı, kavgalı şu benim başım
Yüklendi bâr hanem kaldı kardaşım
Her dâim akıyor gözümde yaşı
Ağlama gözlerim senden usandım

Karaca Oğlan der ki, bu bize n'oldu
Koynumuz köpüklü kan ile doldu
Saatim ay oldu, günüm yıl oldu
Gelip geçmez kara günden usandım

-42-

Evvel ben de ücelerde gezerdim
Şimdi enginlerden akan ben oldum
Süren sürdü o yavrunun safasın
Kahrını, cefasını çeken ben oldum

Üce dağda bir bölücek kar idim
Garbî değdi erim erim eridim
Evvel muhabbetli yârim ileydin
Şimdi köşelerde bakan ben oldum

Dolaştırdın bana Urum'ı, Şam'ı
Bilmez o câhiller terk eder seni
Evvel gül dalında belerdin beni
Şimdi hardal gibi kokan ben oldum

Karaca Oğlan böyle olur bu işler
Oturmuş sevdiğim hasb(i-) hâle başlar
Bir konak yaptırdım kavim kardeşler
Çekip ilk direğin yıkan ben oldum

SEMAİLER-VARSAĞILAR**-1-**

İncecikten bir kar yağar
 Tozar Elif Elif diye
 Deli gönöl abdal olmuş
 Gezer Elif Elif diye

Elif'in uğru nakışlı
 Yavru balaban bakışlı
 Yayla çiçeği kokuşlu
 Kokar Elif Elif diye

Elif kaşlarını çatar
 Gamzesi sineme batar
 Ak elleri kalem tutar
 Yazar Elif Elif diye

Evlerinin önü çardak
 Elif'in elinde bardak
 Sanki yeşil başlı ördek
 Yüzer Elif Elif diye

Karaca Oğlan emellerin
 Gönöl sevmez değmelerin
 İliklemiş düğmelerin
 Çözer Elif Elif diye

-2-

Giden gelmez, giden gelmez
 Aşnâsın ağlatan gülmez
 Giyim ile meydan olmaz
 Vur kantara tart yiğidi

Deryâlarda olur bahri
 Yâr elinden içtim zehri
 Sunam gurbet ilin kahrı
 Yum(u)şak eder sert yiğidi

Der Karac(a) Oğlan n'olurmuş
 Dert Allah'tan gelirmiş
 İflâh etmez öldürürmüş
 Yürekteki dert yiğidi

-3-

Güzel, ne güzel olmuşsun
 Görülmeyi, görülmeyi
 Siyah zülfün halkalanmış
 Örülmeyi, örülmeyi

Bahçende gülün güllenmiş
 Şeydâ bülbülün dillenmiş
 Koynunda memen kirlenmiş
 Emilmeyi, emilmeyi

Mendilin yudum arıttım
 Gülün dalında kuruttum
 İsmin ne idi unuttum
 Sorulmayı, sorulmayı

Seğirttim ardından yettim
 Eğildim yüzünden öptüm
 Adın bilirdim unuttum
 Çağırmayı çağırmayı

Benim yârim bana küsmüş
 Zülfünü gerdana düzmüş
 Mahabbeti benden kesmiş
 Sevilmeyi, sevilmeyi

Çağır Karaca Oğlan çağır
Taş düştüğü yerde ağır
Yiğit sevdiğinden soğur
Sarılmayı, sarılmayı

-4-

Yazın evvel baharında
Teferrücte gör almayı
Yel esip yere düşmeden
Budağında kır almayı

Almanın budağı ağlar
Gözyaşı durmayıp çağlar
Beyler, paşalar, ağalar
Diz üstüne kor almayı

Mevlâm ögmüş de yaratmış
Mor menevşe boyun eğmiş
Yavrumun elleri değmiş
Al yüzüne sür almayı

Perişan gönlüm perişan
Almadır âşıka nişan
Alma'sız yâre kavuşan
Ah eder anar almayı

Karaca Oğlan kaynar coşar
Aşk dalgası boydan aşar
Bir kötüye yolu düşer
Kadrin bilmez yol almayı

-5-

Ala gözlü benli dilber
Sen d(e) olasın benim gibi

Zülfün sökük, boynun bükük
Sen d(e) olasın benim gibi

Bahçende güller bitmesin
Dalında bülbül ötmesin
Kapından çerağ gitmesin
Sen d(e) olasın benim gibi

Gül yerine diken bitsün
Kuş yerine baykuş ötsün
Gözün yaşı sele gitsün
Sen d(e) olasın benim gibi

Karaca Oğlan der mert gibi
Yanar yüreğin ot gibi
Bir ok yemiş bozkurt gibi
Sen d(e) olasın benim gibi

-6-

Gök yüzünde tüten olsam
Yeryüzünde biten olsam
Al benekli keten olsam
Yâr boynuna sarsa beni

Yâr yolunda burma olsam
Yedikleri hurma olsam
Alçım alçım sürme olsam
Yâr kaşına sürse beni

Karaca Oğlan uşak olsam
Yâr belinde kuşak olsam
Bir atlastan döşek olsam
Yâr altına serse beni

-7-

Yürü behey **Bulgar Dağı**
Senden yüce dağ olmamı
Sen yaylanın güzelisin
Yanakların ağ olma mı

Bulgar Dağı iki çatal
Arasında güller biter
Bir yiğide bir yâr yeter
İki seven del(i) olma mı

Bulgar Dağı pare pare
Kim(i) al giyer, kimi kare
Selâm eylen nazlı yâre
Ayrılanlar bir olma mı

Hani hanlar, hani hanlar
Kafeste beslenen canlar
Sevip sevip ayrılanlar
Yanıp yanıp kül olma mı

Karaca Oğlan seni gördüm
Düşümü hayıra yordum
Bugün güzellere sordum
Güzellere kul olma mı

-8-

Koyun meler, kuzu meler
Sular hendeğine dolar
Ağlayanlar bir gün güler
Gamlanma gönül gamlanma

Yiğid yiğide yad olmaz
İyilerde ham süt olmaz
Bin kaygu, bir borç ödemez
Gamlanma gönül, gamlanma

Yiğit yiğidin yoldaşı
 At yiğidin öz kardaşı
 Sağlıktır cümleinin başı
 Gamlanma gönül, gamlanma

Yiğit yiğite yâr olur
 Kötülerde ham sût olur
 Kara gün ömrü az olur
 Gamlanma gönül gamlanma

Nâçar **Karaca Oğlan** nâçar
 Pençe urup göğsün açar
 Kara gündür gelir geçer
 Gamlanma gönül, gamlanma

-9-

Behey ala gözlü dilber
 Vaktin geçer demedim mi
 Harâmi olmuş gözlerin
 Beller keser demedim mi

Bak şu kaşa, bak şu göze
 Ciğer kebab oldu köze
 Yakasız gömlekler bize
 Felek biçer demedin mi

Deryalarda yüzer gemi
 Şeker dudağının yemi
 Süregör devranı, demi
 Devran geçer demedim mi

Karaca Oğlan der mert ile
 Sözüm yoktur nâmert ile
 Kahpe felek bu dert ile
 Bizi eğer demedim mi

-10-

Gurbette ömrüm geçecek
Bir daracık yerim de yok
Oturup derdim dökecek
Bir münasip yârim de yok

Uçtu genç şâhinim uçtu
Kaçarak deryayı geçti
Gönlüm bir güzele düştü
Sarfedecek malım da yok

Koyverin kuşu turnaya
Yârin durağın bulmaya
Soyundum derviş olmaya
Hırka ile şalım da yok

Dünya Karaca Oğlan fâni
Toprak emer tatlı canı
Hastalandım ilâç hani
Bir acısız ölüm de yok.

-11-

Bir yiğit gurbete gitse
Gör başına neler gelir
Merdin sılayı andıkça
Yaş gözüne dolar gelir

Bağrıma basarım taşlar
Akıttım gözümnden yaşlar
Yavrusun aldırان kuşlar
Yuvasına döner gelir

Kocadım çekemem nazı
Bağrıma dökemem közü
Yârin bana kötü sözü
Kara bağrım deler gelir

Evlerinin önü söğüt
 Atalardan kalmış öğüt
 Yârinden ayrılan yiğit
 Silasına döner gelir

-12-

Karaca Oğlan
 Suyu giden allı gelin
 Niçin böyle salınırsın
 Gelin bir su ver içeyim
 Gelin kimin gelinisin

Kız
 Su değildir senin derdin
 Görmek ise yeter gördün
 Oğlan buda çokça durdun
 Ağam gelir döğülürsün

Karaca Oğlan
 Döğülürsem döğüleyim
 Söğülürsem söğüleyim
 Gelin sana kul olayım
 Ölürüm kanlım olursun

Kız
 Yaylalara göçmedin mi
 Soğuk sular içmedin mi
 Güzel görüp geçmedin mi
 Beni görüp delirirsin

Karaca oğlan
 Türlü yaylayı görünce
 Soğuk suları içince
 Kocayıp vaktin geçince
 Taşlar alır döğünürsün

Kız

Evlerinin önu solgan
Ağamı görürsen korkan
Telli perçemlisin oğlan
Ne dedim ki darılırsın

Karaca Oğlan

Karaca Oğlan sana vurgun
Düşlerin almadan solgun
Sevindirdin beni bugün
İnşallah cennet görürsün

-13-

Eş kır atım meydan bizi
Yârden haber geldi bugün
Yüklenmişken gam yükünü
Saza ceylân geldi bugün

Ben yâr ile çok konuştum
Elinden bâdesin içtim
Göğsünden düğmesin çözdüm
Ben murada erdim bugün

Ben yâr ile ettim savaş
Akıttım gözümünden kan yaş
Yarı yolda yâran yoldaş
Üç beş yâran buldum bugün

Ak bilekle sarı hakik
Zülüfü gerdana dökük
Gözün melil, kaşın yıkık
Dostum neler duydum bugün

Karaca Oğlan haylamadan
Bulgar Dağı yaylamadan
Kavl-ü karar eylemeden
Dostu تنها buldum bugün

-14-

Hey ağalar böyle m(i) olur
 Hâli yârdan ayrılanın
 İner ummana dökülür
 Seli yârdan ayrılanın

Gökten turnalar çekilir
 İner yerlere dökülür
 On beş yaşında bükülür
 Beli yârdan ayrılalı

Turnalar havadan geçer
 Mah yüzlere nurlar saçar
 Ah ile vah ile geçer
 Günü yârdan ayrılalı

Gül dikensiz bitmez imiş
 Bülbül gülsüz ötmez imiş
 İşe güce yetmez imiş
 Eli yârdan ayrılanın

Karaca Oğlan geçmez dilek
 Ateş aldı yandı yürek
 Sağ yanında hazır gerek
 Salı yârdan ayrılanın

-15-

Yürü bre yalan dünya
 Sana konan göçer bir gün
 İnsan bir ekin misâli
 Seni eken biçer bir gün

Ağalar içmesi hoştur
 O da züğürtlere güçtür
 Can kafeste duran kuştur
 Elbet uçar gider bir gün

Âşıklar der ne olacak
Bu dünya ma'mûr olacak
Haleb'i Osmanlı alacak
Dağı taşa katar bir gün

Yerimi serin bucağa
Suyunu koyun ocağa
Kafamı alın kucağa
Garip anam ağlar bir gün

Yer üstünde yeşil yaprak
Yer altında kefen yırtmak
Yastığımız kara toprak
O da bizi atar bir gün

Bindirirler cansız ata
İndirirler tuta tuta
Var dünyadan yol Ahret'e
Yelken gider salın bir gün

Karaca Oğlan der na'sıma
Çok işler geldi başıma
Mezarımın baş taşına
Baykuş konar öter bir gün

-16-

Bre ağalar, bre beyler
Ölmeden bir dem sürelim
Gözümüze kara toprak
Girmeden bir dem sürelim

Aman hey Allahım aman
Ne aman bilir, ne zaman
Üstümüzde çayır çemen
Bitmeden bir dem sürelim

Buna felek derler felek
 Ne aman bilir, ne dilek
 Âhir ömrümüzü helâk
 Etmeden bir dem sürelim

Karaca Oğlan der ki cânân
 Güzelim sözümüze inan
 Bu ayrılık bize heman
 Ermedin bir dem sürelim

-17-

Salınıp seyrân yerine
 Çıkan dilber kiminsin sen
 Siyah zülfün mâh yüzüne
 Döken dilber kiminsin sen

Gel gidelim gülistana
 Bakalım bağa, bostana
 Bize mestâne mestâne
 Bakan dilber kiminsin sen

Baktım gözüne, kaşına
 Benzettim hü mâ kuşuna
 Bizi hicran ateşine
 Yakan dilber kiminsin sen

Senin methin eder diller
 Pâyine yüz sürer kullar
 Yanağın üstüne güller
 Soka dilber kiminsin sen

Karaca Oğlan der varalım
 Önünde dîvan duralım
 İzin verirse soralım
 Civan dilber kiminsin sen

DESTAN**-1-**

Hazır ol vaktine **Nemçe** kralı
Yer gôtürmez asker ile geliyor
Patriklerin inmiş tahttan diyorlar
Bir **halife** kalmış o da geliyor

Yetmiş bin var siyah postal giyecek
Seksen bin var **Allah Allah** diyecek
Doksan bin var tatlı cana kıyacak
Yüz bini de **Tatar Han**'dan geliyor

Gelen **Ahmed Paşam** kendidir kendi
Altmış bin **dalkılıç** küsuru cündi
Kaçma kâfir kaçma ölümün şimdi
Hacı Bektaş Veli kalkmış geliyor

Şevketli efendim sultanım **Vezir**
Altmış bin kılınçlı yanında hazır
Deryâlar üstünde boz atlı **Hızır**
Benli Boz'a binmiş o da geliyor

Karaca Oğlan der ki burda durulmaz
Güleç yüze, tatlı söze doyulmaz
Gökteki yıldızdan çoktur sayılmaz
Yedi iklim dört köşeden geliyor

TÜRK SAZ ŞÂİRLERİ

III.

XVIII. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ

VII. BÖLÜM

XVIII. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ

RAVZÎ - ALÎ - HOCA OĞLU - HÜKMÎ - KÂTİBÎ - DERVİŞ
MUSA - KABASAKAL MEHMED - AHMED - LEVNÎ - KIY-
METÎ - ŞERMÎ - MAHTÛMÎ - NEŞÂTÎ - MECNÛNÎ - VARTAN
- CİVAN - NÛRÎ - ABDÎ - SÂDİK - KÂMİL - ÂŞIK SAİD -
DERÛNÎ - NİGÂRÎ - KÜŞÂDÎ - ÂŞIK SÜLEYMAN - BAĞDADÎ
- ÂŞIK HALİL - KÛTAHYALI SIRRI - ŞEM'Î - GARB O-
CAKLARINDA: NAKDÎ - SEFERLÎ OĞLU - MAĞRİBLÎ OĞ-
LU - KARA HAMZA

XVIII. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ

I.

UMUMÎ MÜLÂHAZALAR

XVII. asırda, hükümdar saraylarından serhad kal'alarına kadar imparatorluğun uzak yakın her köşesine yayılan, ve *Kayıkcı Mustafa*, *Kâtibi*, *Kul Oğlu* ve bilhassa *Âşık Ömer*, *Gevheri*, *Karaca Oğlan* gibi şöhretleri asırlarca sürmüş kıymetli mümes-siller yetiştiren *Âşık Edebiyatı*, XVIII. asırda bu inkişafını tabii bir şekilde takip etti. Klâsik edebiyat tesiri altında artık *aruz* *vezni*'ni de -tabii, çok kusurlu bir tarzda- kullanmağa çalışan saz şâirleri, bu asırda büsbütün çoğalmıştı; kahvelerde, bozahânelerde, panayırlarda ellerindeki sazlariyle şiirler teren-nüm eden asıl meslekten yetişme âşıklardan başka, teknik ve ilham itibariyle bu tarzda manzumeler yazan şâirlere de her ta-rafta tesadüf olunuyordu,

Bunun XVIII. asırda âdeta bir moda mâhiyeti aldığını görü-yoruz: Bu asrın ilk yarısındaki *Tezkire-i Şuarâ* müelliflerinden *Safâî*'nin ve *Sâlim*'in klâsik şâirler arasına bir iki saz şâiri de koymaları, arûz ile de yazan bu sınıf şâirlere biraz kıymet veril-diğini anlatmaktadır.¹ Gerçi, klâsik edebiyatçılar muhitinde bu-nun tezyif ile karşılandığını biliyoruz;² lâkin bu zarurî aksi tesir

¹ Aşağıda saz şâiri Şermî' den bahsedilirken, bu hususta malûmat verilecektir. Bu kayıtları iptida *Âşık Tarzının Menşe' ve Tekâmülü* adlı makalemde zik-retmiştim (*Millî Tettebbu'lar Mecmuası*, Sayı I, s. 22).

² Seyyid Vehbî, III. Ahmed'in meşhur fermanıyle *Sultânü's-Şuarâ* nasbedilen Osmanzâde Tâib'e vekâleten ve o devir şâirlerinin ehemmiyet-lerini tâyin maksadiyle yazdığı *Vekâletname* adıyla meşhur kasidesinde, saz şâirlerinden tezyifle bahsettiği sırada, zavallı *Safâî*'ye de şu suretle hü-cum eder:

(réaction), o kadar şiddetli değildi: XVIII. asırda, hatta en büyük klâsik şâirlerimizde gördüğümüz “müfrit İran taklidinden kurtulmak, mahallî hayata ve mahallî hususiyetlere yer vermek” temayülü de, şüphesiz, bunda âmil olmuştur. Büyük şair Nedim’in hece vezniyle türkû yazması, aristokrat muhitlerde saz şâirlerinin gördükleri rağbete en canlı bir delildir.³

İçtimaî muhitin bu uygun şartları içinde, imparatorluğun her tarafında birçok saz şâirlerinin yetişmesine ve âşık tarzının umûmî bir inkişaf göstermesine rağmen, XVIII. asırda, XVII. asır saz şâirleriyle mukayese edilebilecek bariz bir şahsiyet bulunmadığını söyleyebiliriz. Âşık Ömer, Gevheri, Karaca Oğlan şöyle dursun, hattâ Kayıkçı Mustafa, Kâtibi ve Kul Oğlu gibi şâirlerle karşılaştırılabilecek bir saz şâirine bütün XVIII. asırda tesadüf edemiyoruz. Bu asırda, hattâ XIX. asırda, bu saydığımız saz şâirlerinin şöhretleri ve tesirleri âşık edebiyatı üzerinde ve saz şâirleri arasında kuvvetle devam ettiği hâlde, XVIII. asır saz şâirlerinden hemen hiçbirinin şöhreti XIX. asra intikal edememiştir. Hattâ yine bundan dolayıdır ki, bugüne kadar XVIII. asra mensup oldukları tespit edilebilen saz şâirleri, Ravzî, Ali, Hoca Oğlu, Kabasakal Mehmed ile Garb Ocakları’na mensup olan Nakdî, Sefirili Oğlu, Mağribli Oğlu ve Kara Hamza’dan ibarettir. XVIII. asır sonunda doğdukları hâlde, asıl XIX. asır başlarında oldukça geniş ve devamlı bir şöhret kazanan Konyalı Âşık Sem’î gibi birkaç saz şâirini de bu araya katsak bile, XVII. ve XIX. asırlara nispetle, XVIII. asır âşıkları hakkındaki bilgilerimizin, bugüne kadar, çok az olduğu inkâr edilemez.

Yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde bu yekûnun oldukça kabardığını ve bundan sonraki tetkikler sayesinde de bu

*Safâî Tezkire tezyil edermiş, havfım oldur kim
Ede şâir Fasihî gibi Mecnûn ile Vartan’ı*

Bu şâirler hakkında biraz aşağıda malûmat verilecektir.

³ Âşık Tarzının Menşe’ ve Tekâmülü, s.27-29; Fuad Köprülü, Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri, s. 29, İstanbul, 1928.

asra mensup daha birtakım şâirlerin meydana çıkacağını söyleyebiliriz. Fakat bu, XVIII. asırda büyük bir saz şâiri yetişmediği hakkındaki iddiamızı büsbütün kuvvetlendirmektedir. Esasen bu asırda XVII. yahut XIX. asrın meşhur âşıkları kuvvetinde ve şöretinde bir şâir yetişseydi, edebî kaynaklarda biyografisi hakkında hiçbir malûmat kalmasa bile, saz şâirleri arasındaki edebî an'ane, onun ismini ve eserlerini XIX. asırda da mutlak saklar, unutturmazdı

Şimdi, bu asır şâirlerinden ayrı ayrı bahsederken daha iyi anlaşılacağı veçhile, âşık edebiyatı, XVIII. asırda, daha XVII. asır sonlarında *Gevheri* ve *Âşık Ömer*'den sonra aldığı istikameti takip etmiş, klâsik edebiyatın gittikçe artan tesirinden kurtulamamış, tekke şâirlerinin ve tasavvuf telâkkilerinin mütemâdi nüfuzuna mâruz kalmıştır. XVIII. asır klâsik şiirinde gördüğümüz bazı temayüllerin akislerini, arasıra, bu asır âşıklarında da görmekteyiz. Yüksek sınıfların edebî dilini ve edebî zevkini taklit tasâllûfünün fena ve bozucu tesirlerine rağmen, bazı bazı, asıl halk zevkine yakın samimî, orijinal ilham mahsûllerine de tesadüf edildiğini ilâve edelim.

II.

BAŞLICA SİMÂLAR

RAVZÎ - ALÎ - HOCA OĞLU - HÜKMÎ - KÂTİBÎ - DERVİŞ
 MUSA - KABASAKAL MEHMED - AHMED - LEVNÎ -
 KIYMETÎ - ŞERMÎ - MAHTÛMÎ - NEŞÂTÎ - MECNÛNÎ -
 VARTAN - CİVAN - NÛRÎ - ABDÎ - SÂDİK - KÂMİL - Â-
 ŞIK SAİD - DERÛNÎ - NİGÂRÎ - KÜŞÂDÎ - ÂŞIK SÜ-
 LEYMAN - BAĞDADÎ - ÂŞIK HALİL - KÛTAHYALI SIRRI
 - ŞEM'Î - GARB OCAKLARINDA: NAKDÎ - SEFERLÎ
 OĞLU - MAĞRİBLÎ OĞLU - KARA HAMZA.

Eldeki tarihî ve edebî kaynakların kifayetsizliğinden dolayı, XVIII. asır saz şâirlerinin zamanını da, ekseriyetle, yazdıkları tarihî destanlar sayesinde tâyin kabil olabiliyor. Meselâ Ravzî'nin III. Ahmed devrinde yaşamış olduğunu, bu pâdişah devrinde Ruslarla yapılan harpe dâir yazdığı bir destandan anlıyoruz. Destanın, muhtelif safhalara ayrılan bu uzun harbin hangi safhasına, yâni 1711 Falksen musâlâhasiyle biten muvaffakiyetli safhaya mı, yoksa 1713 Edirne muahedesiyle biten ikinci safhaya mı ait olduğu kat'iyetle anlaşılamıyor. XVII. asır sonlarında da yaşamış olan bu şâirin başka eserleri elimizde olmadığı cihetle, hakkında edebî bir mütâlâa yürütmeğe şimdilik imkân yoktur.

Bu asrın ilk yıllarında Ali, Hoca Oğlu, Hükmî, Kâtibî adlı saz şâirleri yetiştiğini, bu devir ricalinden Osman Oğlu Nasuh Paşa, hakkında söyledikleri destanlar sayesinde öğreniyoruz. Esasen Aydın Güzelhisarı'ndan olup, medrese tahsili gördükten sonra, türlü türlü karışık işlere girerek Cezayir'e kaçmağa mecbur olan ve sonra vatanına dönerek muhtelif vazifelerde bulunduktan sonra vezirlik rütbesi alan, Hac Emirliği ve Şam Valiliği hizmetlerine tâyin edilen Nasuh Paşa, Hac Yolu'nun emniyetini temin suretiyle büyük bir şöhet, servet ve nüfuz kazanmıştı. Merkezî

idareye karşı dâima kafa tutan bu asilikten yetişme, iradeli vâli, nihayet, 1126 H. (1714 M.)'da hacdan dönerken îdam ettirildi.⁴ İşte Ali, *Hoca Oğlu, Hükmi, Kâtibi*, yazdıkları destanlar ve divanlarla bu hâdiseyi terennüm etmişlerdir ki, *Nasuh Paşa* hakkında kullandıkları çok hararetle ve medhedici ifadelerden, onun lûtfunu gördükleri, belki de maiyyetinde ve himayesinde yaşadıkları anlaşılıyor. Esasen tarihî kaynaklar, onun âlim ve şâirlere karşı teveccüh gösterdiğini kaydettikleri gibi, geçirdiği hayat düşünülürse, bu zekî, haris, cür'etkâr adamın, mühim birer propaganda vâsıtası olan saz şâirlerine karşı çok lûtufkâr davranacağı da kendiliğinden anlaşılır. Eski mecmualarda Nasuh Paşaya ait -bu mersiye mahiyetindeki- parçalara sık sık tesadüf ettiğim gibi, ayrıca -şâiri belli olmayan- bir manzûme de gözüme çarptı ki, o da aynı tarzdadır.⁵ Bazı mecmualarda adı geçen *Birgili Hoca Oğlu*, herhalde bizim şâirimizden başkası değildir; onun yine mersiye mâhiyetinde güzel bir parçası vardır ki, Nasuh Paşanın katlinden doğan bir teessürle söylendiği tahmin olunabilir.⁶ Paşanın dairesi halkından olduğunu sandığımı *Kâtibi*'nin bu

⁴ **Râşid Tarihi**, Müteferrika basması, C. I, s. 97-98 (1126 senesinde). Yine o sene zarfında onun Kapı Kâhyası Mehmed Efendi ile Kâhyası Halil Paşanın idam olunduklarını biliyoruz (Aynı eser, s. 107, 115). Bu, sadrâzam Şehid Ali Paşanın ona ve adamlarına karşı büyük bir kin beslediğini göstermektedir.

⁵ "Nice kıydın Gazi Osman Oğlu'na" nakaratlı bu **türkü** de, diğer mersiye gibi Nasuh Paşayı müdafaa etmekte ve onun "müfsidler söziyle îdam edildiğini" iddia eylemektedir.

⁶ Birçok halk şâirlerimizin eserleri gibi **dağlara** hitap eden bu güzel şiirin iki parçasını buraya alıyorum:

*Fânî dünyâ bâkîy kalmaz kimseye
Gâhi gülüp, gâh ağlayan dağlar hey
Teslim etmezdik Firdevs-i âlâ'ya
Gilmanları yağma olan dağlar hey*

*Kani evvel sende salınan beyler
Kırmızı lâleli, sünbüllü bağlar
Selviler baş çekip hayranlık eyler
Tahayyür bahrine dalan dağlar hey*

kitaba aldığım bir tekerlemesi, oldukça güzeldir. Herhalde Aydın ve havalisine mensup olduklarını sandığım bu Nasuh Paşa şâirleri arasında en mühim mevkii ona vermek doğru olur.

Mevlevî tarikatine mensup *Derviş Musa* adlı bir saz şâirinin de yine bu senelerde yaşadığını, 1715 Türkiye-Venedik harpi münasebetiyle yazdığı bir manzumeden anlıyoruz: III. Ahmed devrinde Şehid Ali Paşanın Mora zaferlerini terennüm eden şâir, Dalmaçya'nın merkezi ve Adriyatik kıyılarının eski ve meşhûr limanı olan Zara'nın ve hattâ Venedik'in fethini Tanrı'dan dilemektedir. Başka manzumelerine tesadûf etmediğimiz bu şâir, bu manzumesini, saz şâirleri arasında o zaman âdetâ moda olan arûz ile ve dîvan şeklinde yazmıştır.

XVIII. asrın ilk yarısında yetişen saz şâirlerinden biri de, Rumeli ahâlisinden olup, galiba, şehid Fâzıl Mustafa Paşanın oğlu Köprülüzâde Ahmed Paşanın maiyyetinde bulunmuş olan Kabasakal Mehmed'dir. Avusturyalıların zaptettikleri Niş kalasını 18 Ekim 1737'de onlardan geri alan ve gerek valiliklerde, gerek muhtelif harplerde değerli hizmetleri olan Ahmed Paşaya⁷ takdim ettiği iki destandan Niş fethi münasebetiyle yazdığı birincisinde, şâirimiz, Köprülü ailesinin büyük şahsiyetlerini hürmetle anmaktadır: Efendimiz diye andığı Fâzıl Ahmed Paşayı Kandiye fâtihi olarak zikrettiği gibi, Merzifonlu Kara Mustafa Paşadan da şehid efendimiz diye bahsetmekte ve "mübarek cesedinin gizli kalmasını" onun bir kerameti eseri olarak göstermektedir. Destanda İran'a geçtiğini söylediği Amca Paşa, İran Seraskeri Köprülüzâde Abdullah Paşadır; Bosna'yı fetheden, Nûman Paşadır. İkinci destan, daha doğrusu arzihâl, mütemâdi harplerden sonra idarenin nasıl bozulduğunu, halka nasıl zulmedildiğini Paşaya anlatmak için yazılmıştır. Mamafih bu iki destan da Ka-

⁷ Bu hususta tafsilât için: Hammer, *Histoire de l'Empire Ottoman*, Heller tercümesi, C. XIV, S, 402-403.

basakal Mehmed'in, hattâ örtadan daha aşağı bir saz şâiri olduğunu açıkça gösteriyor.

Yine aynı harp esnasında Avusturyalıların Bosna'ya karşı yaptıkları taarruzların Bosna valisi Hekim Oğlu Ali Paşa tarafından muvaffakiyetle tard edildiğini hikâye eden bir destanın sahibi Ahmed de, yine aynı yıllarda yaşamış olup, anlaşıldığına göre *Hekim Oğlu'nun* maiyyetinde, Bosna'da bulunmuştur.⁸ Destan, harp hâdiselerini hikâye eden şâir bu gibi birçok destanlardan farksızdır ve şâirimizin herhalde *Kabasakal Mehmed*'le aynı seviyede değersiz bir saz şâiri olduğunu anlatmaktadır.

XVIII. asrın ilk zamanlarında, daha doğrusu XVII. asrın sonlarında şöhrat kazanmış saz şâirleri arasında, en ziyade nakkaşlık ile tanındığı cihetle şiiirlerinde *Levnî* mahlasını kullanan bir şâiri de zikrederim. *Âşık Ömer*'den bahsederken, onun bir resmini yaptığından bahsettiğimiz bu san'atkârın bazı minyatürleri Topkapı Müzesi'nde ve bazı Avrupa müzelerinde mevcuttur. II. Mustafa ve III. Ahmed zamanlarında oldukça uzun müddet İstanbul'da yaşamış olan Buğdan Beyi meşhur *Kanemir Oğlu*, onun saray ressamı olduğunu söylemektedir ki, bizim vaktiyle bahsettiğimiz vesika ile tamamiyle tetâbuk etmektedir.⁹ XVII.-XVIII. asır saz şâirlerinin manzumelerini muhtevi eski mecmualarda pek güzel bir atalarsözü destanı ve gemi ile Selanik'ten İstanbul'a geldiğini anlatan zarif bir tekerlemesine tesadüf edilen *Levnî* mahlâslı saz şâirinin, bundan başka biri olmadığını, tam emniyetle söyleyebiliriz. Esasen bu mahlas, ancak bir **nakkaş** tarafından alınabilirdi. Sonra, eğer *Levnî* âşık edebiyatıyla alâkalı bir adam olmasaydı, *Âşık Ömer*'i tanımasına ve onun resmini yapmasına imkân olmazdı. Gerek bu **tekerleme**, gerek **atalarsözü destanı**, şâirimizin çok zarif, ince bir adam olduğunu

⁸ Aynı eser, c. XIV.

⁹ Halil Edhem, *Elvâh-ı Nakşiyye Koleksiyonu*, s. 18, İstanbul 1924. *Türk Minyatürcüleri* adıyla uzun zamandan beri hazırlamakta olduğum bir kitapta, *Levnî*'nin Avrupa'daki eserleri hakkında da malûmat vardır.

ve nazım tekniğine hâkim bulunduğunu göstermektedir. İleride yeni şiirleri meydana çıkacak olursa, edebî kıymeti hakkında daha sarîh bir fikir edinmek kabil olacaktır. İki koşma'sının içinde (1721 ve 1723) seneleri zikredildiği cihetle, yine bu asrın ilk zamanlarında yetişmiş bir şâir olduğuna hükmettiğimiz *Kıymet* hakkında ise hiç malûmatımız yoktur.

XVII. asır sonlarında şöhret kazanan âşıklardan biri de, 1715 Mora seferinde ölen *Şermî*'dir: Hayatı hakkında *Safâî Tezkiresi* ile *Salim Tezkiresinde* verilen malûmata göre asıl ismi *Alî*'dir ve *Üsküdarlıdır*. Topçular zümresine mensup olup, kahvelerde altı telli saz çalmakta ve türkü çığırmakta mahir, bütün saz şâirleri gibi irticalen şiir söylemeğe muktedir, zarif bir adamdı. Orada, arûz vezniyle bazı beyitleri ve vezîr-i âzam *Silâhdar Ali Paşaya Lâle Çırağanı*'nda verdiği bir kasîdeden bazı parçaları da kaydedilen şâirimizin, kitabımıza aldığımız iki koşması cidden zarif, ince ve ahenklidir. Edebî kültürü ve istidâdı, şimdiye kadar saydığımız şâirlerle, hattâ *Levnî* ile kıyas edilmeyecek kadar yüksektir. İlk koşmasının *Müezzîn İsmail Ağa* tarafından beyâtî makamında ve semai tarzında bestelenmiş olduğunu, eski bir mecmuadaki kayıttan anlıyoruz.¹⁰ Yine *Salim* ve *Safâî*'de bahsedilen *Yeniçeri âşıklarından* ve *şestarcılarından* ressam *Fasîhî*'nin hece vezniyle yazılmış eserlerine henüz tesadüf edemedik.¹¹ Lâkin,

¹⁰ "Saz şâirlerine gösterilen umûmî râğbet neticesinde, *Tezkire-i Şuarâ* muharrirleri artık onlardan bazılarını istihzâlî bir eda ile kitaplarına geçirmekte mahzur görmemekle beraber, millî vezin hakkındaki nefretlerini bir türlü unutamayarak, misallerini o âşıkların aruz vezniyle yazdıkları parçalardan intihap ediyorlardı." (Fuad Köprülü, *Âşık Tarzının Menşei ve Tekâmülü*, s. 24). Hakikaten, *Safâî*'nin *Şermî* hakkındaki şu cümlesinde, tezyif maksadı pek sarihtir: "*Zümre-i topçıyan*'dan hoş-sohbet ve haylice sahip-nezâket ve bedîhe-gû'lukta mahir ve hüsn-i savta kadir, çalar çığırır ve encümen-i zurafâda hazır ve ödül almakta bahâdır, kahvehane şayirlerindendir." (Aynı makale, not 2 de) Burada, zavallı saz şâirini asıl klâsik şâirlerden ayırmak için şâir değil, şayir sıfatının kullanılması çok manâlıdır.

¹¹ *Safâî*'nin *Fasîhî* hakkında verdiği malûmat için yine aynı makalemize bakınız, s. 24.

Şermî'nin bestelenmiş semâisine güzel bir nazîresiyle cinaslı bir koşma ve bir türküsünü neşrettiğimiz *Mahtûmî*'nin, yine bu devre mensup ve belki de *Şermî*'nin çırağı olduğunu kuvvetle tahmin etmekteyiz. Bu nazirenin de *Hasan Ağa* adlı bir bestekâr tarafından beyâtî makamında ve semâî tarzında bestelendiğini eski mecmualarda görmekteyiz; türküsünün de yine aynı adam tarafından *acem* makamında ve *sofiyan* usûlünde bestelenmiş olması, zamanında oldukça şöhret kazandığını anlatmaktadır. Hacca giderken kafilesinin yolda bedevi Araplar tarafından soyulduğundan ve Sultan Mustafa'nın (galiba II. Mustafa olacak) bunu duyup ağladığından bahseden *Neşâtî*'nin de, herhalde XVII. asır sonlarında ve XVIII. asır başlarında yaşamış bir âşık olduğunu tahmin etmekteyiz.¹²

Bunlarla muasır olan iki saz şâirini, yâni *Aşık Mecnûnî* -bazı şiirlerinde *Mecnûn*- ile *Âşık Vartan*'ı bilhassa zikretmek lâzımdır: Türk kültürünün Ermeniler üzerindeki çok kuvvetli tesiri, hattâ XVI. asırdan başlayarak, Ermenilerden de birçok saz şâirleri yetiştirmiştir ki, bunlar arasında *Bektaşî* tarikatine mensup olanlar da yok değildir. İşte *Mecnûnî* ile *Vartan* bunların en ileri gelenlerinden sayılabilir: Büyük şâir Nâbî, kendi muasırı olup *Erzurum*'da hâkkâklık ettiği cihetle *Hâkkî* mahlasını alan Moses'e yazdığı bir mektupta bu iki çöğür şâirinin ehemmiyetinden bahsettiği gibi, Seyyid Vehbî de yukarıda zikrettiğimiz manzumesinde onları saymaktadır.¹³ Bu kayıtlardan XVIII. asır başlarında oldukça geniş bir şöhret kazandıklarını istidlâl ettiğimiz bu iki saz şâirinin elimizdeki eserleri, bilhassa *Mecnûnî*'nin bu şöhrete lâyık olduğunu gösteriyor: Onda *Kul Oğlu* ve *Gevherî*'yi hatırlatan kuvvetli bir *lirizm* vardır; arada, halk edebiyatına hâs

¹² O devirde *Hac Yolunun* emniyeti, nihayet, yukarıda bahsettiğimiz *Osman Oğlu Nasuh Paşa* tarafından temin edilmişti. Bu bakımdan, *Neşâtî*'nin bu manzumesi *Nasuh Paşa* hakkındaki destanlardan daha evvel yazılmıştır.

¹³ Tafsîlât için: Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatının Ermeni Edebiyatı Üzerindeki Tesirâtı*, s. 24 -25 (Edebiyat Fakültesi Mecmuası, sayı 1, İstanbul 1922). Bu mühim mes'ele hakkında bu kitabımızın ilk cildine bakınız.

mecazlar, cinaslar, darbımeseller kullanmakla beraber, klâsik edebiyat tesiri de, tabiatıyla göze çarpar; aruz ile yazdığı bazı parçalar da biraz *Âşık Ömer*'i hatırlatır. *Âşık Vartan*'ın, doğumdan ölüme kadar insanın başından geçenleri tasvir eden ahlâkî, didaktik bir destanı ve bazı koşmaları, onun *Mecnûnî* kuvvetinde bir şâir olmadığını anlatmaktadır. 1747'de doğarak, 1815'te ölen Diyarbekirli Civan da bu asrın ikinci yarısında Şarkî Anadolu'da şöhret kazanan Ermeni âşıklarındandır. Kumaş üzerine kalıplarla basmalar yapan bu şâir, aruz ile gazeller ve divanlar yazdığı gibi, maya makamında bestelenmiş koşmaları ile de XIX. asırda bile o havalide meşhur idi.

Yazdıkları tarihi manzumeler sayesinde zamanlarını tâyin edebildiğimiz XVIII. asır saz şâirleri arasında, Bağdat valisi meşhur Vezir Ahmed Paşanın 1160 H. (1747 M.)'da ölümü münasebetiyle bir mersiye söyleyen Nuri'nin, Paşanın maiyyetinde Bağdat'ta yaşayan bir Yeniçeri saz şâiri olduğu tahmin olunabilir.¹⁴ 1753'te Mekke'de üç yıl mücavir kaldığı ve sonra İstanbul'a döndüğü şiirlerinden anlaşılan *Âşık Abdî mahlâslı* bir saz şâiri, aruz ve hece vezinleriyle yazdığı muhtelif manzûmeleriyle ve bilhassa İstanbul'un hasretini ve güzelliklerini terennüm eden güzel şiirleriyle dikkate lâyıktır. Oldukça yüksek bir edebî kültüre sahip

¹⁴ III. Ahmed ve I. Mahmud devirlerinde yirmi beş seneye yakın (1136-1160 H.) Bağdat valiliğinde bulunmuş olan bu Hasan Paşazade Ahmed Paşa büyük servet ve nüfuz sahibi bir vezirdi. Birçok köleler satın alıp terbiye eder ve onları mühim işlerde kullanırdı. Meşhur Nâdir Şah Afşar'ın hücumlarına karşı Bağdat'ı muvaffakiyetle müdafaa etmiş ve büyük şöhret kazanmıştı. Nâdir Şah, onun akıl ve dirâyetini takdir ederdi; 1200 köle'si ve iç ağa'sı olduğu ve dairesi halkının 10.000 kişiyi bulduğu rivayet edilir. Onun kâhyası Süleyman Paşadan başlayarak, Bağdat Valiliği uzun müddet onun köleleri (memlûkleri) elinde kalmıştır (Mansûrîzâde Mustafa Paşa, *Netâyicü'l-Vukuât*, C. 3, s. 73 -74; ayrıca bakınız: *Zeyl-i Gülşen-i Hulefâ*, Bağdat, 1240; *İzzî tarihi*, s. 142-143. Hammer'in *Osmanlı Tarihi*'nde, ona istinad eden C. L. Huart'ın *Histoire de Bagdad* (Paris, 1901)'ında ve bunlara dayanan Zambaur'ın *İslâm Devletleri Jenealoji ve Kronolojisine ait meşhur kitabında Ahmed Paşanın ölüm yılı hakkında verilen malûmat yanlışır*).

olduğu anlaşılan bu âşıkın bir *Âşık Ömer* mukallidi olduğu derhâl göze çarpıyor. *İstanbul*'un muhtelif semtlerini, mesirelerini tavsif eden, *aruz* ile yazılmış uzun bir şiiri, nazım tekniği bakımından kusurlu olmakla beraber, o devrin içtimaî hayatını, kıyafetlerini, âdetlerini, oldukça renkli ve canlı olarak göstermek bakımından ehemmiyetlidir.

Âşık edebiyatının içtimaî muhiti ve tarihî vakıaları daima aksettirmek hususiyetini, *Âşık Sâdık*'ın bir *destan*ında çok iyi görüyoruz: Galiba III. Mustafa devrindeki *Türk-Rus* harpi esnasında, ordunun *Babadağı* kışlağındaki vaziyetini hikâye eden bu *destan*ın hakikate uygun olduğu, tarihî kaynaklarla da teyyüd etmektedir. *Kâmil* adlı bir saz şâirinin *Besarabya*'nın merkezi olan *Bender* müstahkem şehrinin *Ruslar* tarafından istilâsı münasebetiyle -1770 yahut 1789'da- söylediği bir *destan*, *Sâdık*'ın *destanı*yle mukayese edilemeyecek kadar güzeldir. Şâirimizin bir de *esnaf* *destanı* vardır ki, şairlikle işe başlayıp muhtelif san'atlara girdikten sonra, tekrar *mürşid*'in himmetiyle şairliğe döndüğünü, zarif, alaylı bir tarzda anlatmaktadır.¹⁵ Yine *destan*larıyla bu devre mensup olduklarını tâyin ettiğimiz şâirlerden *Âşık Said* ile *Derûnî*, *Küşâdî* ve *Nigârî*'yi de zikretmek lâzımdır: *Âşık Said*, I. Abdülhamid devrinin sonlarında ve III. Selim devrinde *Sadâret*'te bulunup, *Ruslara* ve *Avusturyalılara* karşı bazı mühim muvaffakiyetler kazanmış olan *Yusuf Ziya Paşanın* *Avusturyalılara* galebesi münasebetiyle güzel bir *destan* yazmıştır.¹⁶ *Derûnî*, *Vidin* ve havâlisinde büyük bir nüfuz kazanmış olan meşhur *derebeyi Pazvand Oğlu*'na karşı III. Selim devrinde yapılan ve inhizamla neticelenen te'dib hareketini (1799) hikâye eden bir *destan* yazmıştır ki, burada, şâirimizin

¹⁵ (15) Bu vak'alar hakkında o devir Osmanlı tarihlerinde ve Avrupa eserlerinde tafsilâta tesadüf olunur. Bu devirdeki *Babadağı* kasabası hakkında *Enverî*'den naklen *Vâsıf Tarihi*'nde mühim tafsilât vardır: C. 2, s. 77; ordugâhtaki *meyhaneler* hakkında: *Aynı Eser*, C. 2, s. 95; *Bender*'in ilk istilâsı hakkında: *Aynı Eser*, C. 2, s. 111.

¹⁶ Tafsilât için: *Cevdet Tarihi*'ne ve *Netâyicü'l-Vukuât*'a bakınız.

Pazvand Oğlu maiyyetinde harpe iştirak ettiği anlaşıyor.¹⁷ **Kabakçı Mustafa** hareketiyle IV. **Mustafa'nın** cülusuna ve III. **Selim** mensuplarının idamına dair (1807) bir destan yazan **Âşık Nigârî'nin** galiba **Konyalı** olduğu ve **İslâhat** hareketine karşı müthiş bir kin ve nefret beslediği anlaşıyor. 1810'da **Dobruca'da** Ruslar tarafından esir edilen meşhur **Baba Paşa** hakkında güzel bir destan yazmış olan **Küşâdî** de, herhalde bu asır sonlarında yetişen **Rumeli şairlerindendir**.

XVIII. asrın ikinci yarısında yaşayan saz şâirleri arasında **Süleyman'la Bağdadî'nin**, **Bağdatlı** oldukları yahut orada uzun zaman yaşadıkları tahmin olunabilir. Bazı şiirlerinde memleket hasretini pek içten terennüm eden **Süleyman**, galiba **Karaca Oğlan** tesiri altında kalmış ve asıl halk an'anesini takip etmiştir. **Bağdadî'nin** ise **İstanbul'a** gelerek **Topkapı Sarayı'nı** ve III. **Selim'i** gördüğü, elimizdeki parçalarından anlaşıyor; bu basit par-

¹⁷ 1794'ten itibaren **Vidin** merkez olmak üzere **Yukarı Bulgaristan'da** âdeta yarı müstakil bir idare kurmuş olan **Pazvand Oğlu Osman** (1758-1807), III. **Selim'in** ıslahat hareketlerine muhalif olanlar arasında büyük bir şöhret kazanmıştı. **Yukarı** ki manzume, **Küçük Hüseyin Paşa** kumandasındaki ordunun mağlûbiyeti üzerine, o aralık **Napoleon'un** **Mısır** istilâsiyle de meşgul olan **Osmanlı Devleti** tarafından, **Pazvand Oğlu'nâ** üç tuğlu vezir payesi ve paşa unvanı verilmesi hâdisesini anlatmaktadır. (Tafsîlât ve bibliyografik malûmat için: **Fehim Bayrakdaroviç'in İslâm Ansiklopedisi'ndeki Paswan-Oghlu** makalesine bakınız). Yalnız **Türk saz şâirlerini** değil, **Bulgar ve Rumen halk şâirlerini** de meşgul eden (**Recueil de textes et de traductlons**, II, s. 367-436, Paris, 1889) **Pazvand Oğlu** hakkında -şâiri belli olmayan- bir destanın bazı parçalarına daha tesadüf ettim ki, bu da 1799 hâdisesine ait olacaktır:

*Pazvand Oğlu der ki: Kırk beştir yaşım
Sırtıma giymişim ecel kumaşın
Ayağımla gitmem kesseler başım
Dönmem, döğüşürüm der Pazvand Oğlu*

*Sadrâzam der ki: Gelsin, göreyim
Bu nasıl yiğittir ben de bileyim
Vezirlik isterse üç tuğ vereyim
Vezirlik postuna geç Pazvand Oğlu*

çalardan onun edebî kıymeti hakkında bir fikir edinmek kabil değilse de, *Süleyman*'la mukayese edilemeyeceği söylenebilir.

Muhtelif koşma ve semâî'leri elimizde bulunan *Âşık Halil*, XVIII. asrın son yarısında şöhret kazanmış saz şâirleri arasında mühim bir yer tutar. Bursa'ya ait bir manzumesi, kendisinin galiba orada yaşadığını ve manzumede hikâye edilen hâdisenin de III. Selim devrine ait olduğunu göstermek suretiyle, bize, şâirimizin yaşadığı yeri ve zamanı tâyin imkânını veriyor. Sofiyâne bir ilham ile yazılmış olan bir destanı, gerek dil, gerek telâkki itibarıyla, şâirimizin oldukça kuvvetli bir edebî kültüre sahip olduğunu anlatmaktadır. *Âşık Halil*'in herhalde aruz ile de birtakım manzûmeler yazdığı muhakkak ise de, şimdiye kadar tesadüf edemedim. Onun bazı koşma ve semâîlerinde *Gevheri* ve *Âşık Ömer* tesiri göze çarpıyor; lâkin, tekke şâirlerinin nüfuzu altında yazılmış bazı parçaları, dil ve edebî teknik bakımından düzgün olmakla beraber, kuru ve tatsızdır. Yalnız, bu şâire ait olarak neşrettiğimiz şiirlerden birkaçının XVII. asır saz şâirlerinden *Âşık Halil*'e ait olması ihtimâlini de gözden uzak tutmamalıdır,

1814 M. (1229 H.)'de söylendiği, bir mecmuadaki kayıttan anlaşılan bir mersiyesi sayesinde zamanını tâyin edebildiğimiz *Âşık Sırrı*'yı da bu asır şâirleri arasında sayabiliriz. Rıdvan adlı oğlunun ölümü münasebetiyle söylediği bu basit fakat samimî mersiyeden başka, şâirimizin koşma tarzında bazı zarif aşk şiirleri ve kahveciler hakkında bir medhiyesi vardır. Ömrünü Allah'a isyan ile, gafletle geçirdiğini anlatan bir manzumesinin, yaşı epeyi ilerledikten sonra yazıldığı tahmin olunabilir. Mamafih, onu, edebî kıymeti itibarıyla, *Âşık Halil*'den yâni orta derece'den daha aşağı saymak lâzımdır. 1783-1839 seneleri arasında yaşamış olan -basılmış *Dîvan* sahibi- *Konyalı Âşık Şem'i* de, asıl şöhreti XIX. asırda olmakla beraber, XVIII. asırda yetişmiş Anadolu saz şâirlerinden sayılabilir ki, *Mevlevî* olmasına, klâsik edebiyat ve tasavvuf telâkkilerine çok bağlı bulunmasına rağmen, âşık tarzında güzel şiirler yazmış, XIX. asırda Anadolu'da ve İstanbul'da epeyi geniş bir şöhret kazanmıştır.

XVIII. asırda Osmanlı İmparatorluğunun geniş memleketlerinde yetişen saz şâirleri tablosunu tamamlamak için, Cezayir'deki askeri ocaklar arasından yetişen birkaç âşık da zikrederim. Daha XVI -XVII. asırlarda bu ocaklardan yetiştiklerini gördüğümüz şâirlere ilâve olarak, XVIII. asra mensup Nakdî, Seferli Oğlu, Mağribli Oğlu, Kara Hamza adlı dört âşık hakkında da malûmatımız vardır. Bunların zamanını, kendi şiirlerinde bahsettikleri büyük târihi hâdiseler, harpler sayesinde tayin edebildiğimizi izaha lüzum görmüyoruz. Bunlardan Nakdî ile Seferli Oğlu'nun gerek aruz ile yazdıkları dörtlüklerden, gerek hece ile söyledikleri deyişlerden mühim bir kısmı, Osman Oğlu Koca Mehmed Paşanın Cezayir Ocağı'nda dayılık'ta bulunduğu parlak devre (24 Şubat 1766-11 Temmuz 1791) aittir ve Cezayir'e Avrupa donanmaları tarafından yapılan hücumları, onlara karşı kazanılan zaferleri terennüm etmektedir. Bilhassa 1784'de *Amiral Barcelot* kumandasındaki İspanyol donanması tarafından yapılp, Cezâyirîlilerin kullandıkları lençon adlı yeni tip küçük topçeker gemiler sayesinde fena bir muvaffakiyetsizliğe uğrayan hücum, Cezayir âşıklarını pek ziyâde alâkalandırmıştır. Bu şiirlerde *Mehmed Paşa* adetâ Barbaros Hayreddin'in yerini tutmuş büyük bir kahraman, hattâ kerametler göstermiş bir velî şeklinde tebci edilmektedir. Gerek edebî kültür, gerek şairlik kabiliyeti bakımından, *Nakdî*, bu asırda Garb Ocaklarında yetişmiş bütün âşıklardan üstün sayılabilir. Bir manzumesinde, 1724-1739 yılları arasında Cezayir dayılığında bulunan *Abdî Paşa* zamanında Kanarya adaları civarındaki bir harpten bahsetmesine göre, *Mağribli Oğlu*'nu, bu asırda tanıdığımız Cezayir saz şâirlerinin en eskisi saymak lâzımdır.¹⁸ Bir deyişinde Cezayir'e sonradan gel-

¹⁸ Mercier'nin *Histoire de l'Afrique septentrionale* adlı eseriyle De Grammon'un *Histoire d'Alger* adlı eserlerine dayanan Zambaur, Abdî Paşanın Dayılık zamanını 1136-1144 yılları arasında gösteriyor. Halbuki G. Delphin'in tercüme ettiği yerli bir kaynak, onun Dayılığını 1136 H. (16 Mart 1724 M.) ile 1145 H. (4 Temmuz 1732 M.) yılları arasında göstermektedir (*Journal asiatique*, XIX, N. 2, 1922, s. 208).

diğini, her yerini gezip beğendiğini ve böylece asıl memleketini, sılayı unuttuğunu söyleyen şâirimiz, diğer bir manzumesinde **Cezâyirlilerin Tunus'a yaptıkları muvaffakiyetli bir intikam hücumundan bahsetmektedir.** Mamafih, mahlasına bakılırsa, şâirimizin **Şimâlî Afrika** memleketlerinin birine, belki de **Trablusgarb'a** nispeti olduğu ve Cezayir'e sonradan geldiği tahmin olunabilir. Biraz sofiyane mâhiyette bir deyişinden başka bir eserini görmediğimiz *Kara Hamza'nın Cezayirli olduğunu*, bu şiirin yazılı olduğu -ekseriyetle XVII-XVIII. asır âşık edebiyatı eserlerini muhtevi- bir mecmuada Cezayir deyişi olarak kaydedilmesinden anlıyoruz ve bu suretle, onun da bu asra mensup olduğunu tahmin ediyoruz. İleride, bu şâirin târihi hâdiselere ait yeni manzumeleri elde edilecek olursa, zamanını daha müspet ve sarih bir surette ta'yin imkânı hâsıl olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

Yukarıda bahsi geçen saz şâirleri hakkında başlıca şu kitap ve makalelere müracaat edilebilir:

- I. Ravzî hakkında: Sadeddin Nüzhet Ergun, Halk Şâirleri, Birinci Kitap, İstanbul, 1927.
- II. Ali hakkında: M. Şakir, Nasuh Paşa Destanı (Çığır mecmuası, sayı 11, Ankara 1934).
- III. Hoca Oğlu ve Hükmi hakkında: Hâlid Bayrı, Halk şâirleri hakkında küçük notlar, İstanbul 1937. Hükmi'nin yine Nasuh Paşaya ait diğer iki manzumesi: Çorumlu, sayı 19, Çorum 1940.
- IV. Kâtibi hakkında: Yalnız Nasuh Paşaya ait iki manzumesi neşredilmiştir: Çorumlu, sayı 21, 1940.
- V. Derviş Mûsâ hakkında: Yalnız bir manzumesi neşredilmiştir: Çorumlu, sayı 19, 1940.
- VI. Kabasakal Mehmed hakkında: Fuad Köprülü, Kabasakal Mehmed (Hayat mecmuası, sayı 47, İstanbul 1927).

Levnî'nin minyatürleri hakkında: Süheyl Ünver, *Levnî*, İstanbul 1951.

- VII. Vartan hakkında: Yalnız bir manzumesi neşredilmiştir (Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1931).
- VIII. Civan hakkında: Ali Emîrî, *Tezkire-i Şuarâ-i Âmid*, İstanbul, 1327.
- IX. Abdi hakkında: Naci Kum, *Şâir Abdî ve Güzel İstanbul (Yeni Türk mecmuası, sayı 38, İstanbul 1936)*. S. Nüzhet Ergun, *Türk Şâirleri*, İstanbul 1937.
- X. Sâdık hakkında: Yalnız bir destanı J. Deny tarafından neşredilmiştir: *Chansons des janissaires turcs d'Alger*, Paris, 1925. Mamafih biz bu destanı eski bir mecmuada bulduğumuz diğer şekliyle karşılaştırıp tashih ederek neşrettik.
- XI. Şem'i hakkında: Hâlid Bayrı, *Halk şâirleri hakkında küçük notlar*, İstanbul, 1937.

Burada, Şem'i'den bahseden eski ve yeni kaynaklar da zikredilmektedir.

- XII. Nakdi ve Seferli Oğlu hakkında: J. Deny, *Chanson des janissaires turcs d'Alger*, Paris 1925; Fuad Köprülü, *Türkiyat Mecmuası*, C. II, s. 512-518, İstanbul 1928.
- XIII. Mağribli Oğlu ve Kara Hamza hakkında: Fuad Köprülü, *Türkiyat Mecmuası*, C. II. s. 512-518, İstanbul 1928.

Bunlardan başka XVIII. asır saz şâirlerine ait hemen hemen ne bir mühim metin neşredilmiş, ne de bir tetkik yapılmıştır. Husûsî araştırmalarımızın dayandığı kaynaklar ise, notlarda ayrı ayrı gösterilmiştir.

ÂŞIK RAVZÎ**DESTAN**

Yine baş kaldırdı Moskof Kralı
 Kaçma kâfir sana meydanımız var
 Seninle eyleriz ceng-ü cidali
 Bu yolda ölecek kurbanımız var

Kaldırdı bu yüzden Sultan Ahmed Han
 Çağrıldı Ocaklı eyledi dîvan
 Saf saf olup cümle geldiler heman
 Dediler, uğ(u)runa bir canımız var

Dağıldı fermanlar kûşe-i çâr'e
 Turnacılar çıktı yüz bin serdâre
 Yüz çavuş doksan atlı çıkt(ı) aş(i)kâre
 Kan saçar bir sâhip-kıran'ımız var

Açılup al, yeşil bayrak düzüldü
 Her diyardan serdengeçti yazıldı
 Boşandı aç kurtlar, bendi çözüldü
 Ağzını açmışlar arslanımız var

Kalktılar lağamcı, topçu, cebeci
 Düzmüş askerini eyler çarhacı
 Yıkarlar başına tahtını, tacı
 Tâ Kızıl Elma'da nişanımız var

Sipahi ağalar kalktı yürüdü
Yer götürmez atlı cenkçi bürüdü
Binbaşılar çekdi Aşiret Kürdü
Nice bin mızraklı toğanımız var

Bunca seyir seyrân bin paşa hazır
Kırk dört üçer tuğlu, şöhretli vezir
Sancağ-ı Şerif'in rehberi yâdır,
Resûl-i Kibriyâ burhânımız var

Donanma-yı hümâyûn gezer deryâda
Kalyoncu askeri hazır, âmâde
Yelken üzerinde, sancak küşâde
Kulların umûrun koyanımız var

Boşnak, Arnavut hiç gelmez hesaba
Tatar Han askeri dönmüş kasaba
Yakarlar ülkeni, olur harabe
Oklar atar bunca kemanımız var

Yedi Kral kalksa bozultur ırzı
İslâm'a yardımcı Mevlâ'nın fevzi
Seferdir şühedâ menzili, Ravzî
Bu yola ser feda, imânımız var

ÂŞIK ALİ**DESTAN**

Her taraftan ferman oldu üstüne
 Başına bir çâre bul **Osman Oğlu**
 Tam dört vezir tayin oldu üstüne
 Kırk bin asker ile, bil, **Osman Oğlu**

Aşkar atla yorgun cenge varılmaz
 Hatt-ı hümayûna karşı durulmaz
 Hasımın galip bunda da'vâ sürülmez
 Mahşerde mürâfa('a) ol, **Osman Oğlu**

Hak seni hüccâca vermiş hidâyet
 Bunca yıldır vardın geldin selâmet
Sancâğ-ı Resûl'e yüz sür, dua et
 Bir dahi bulmasın il, **Osman Oğlu**

Müsahhar eyledin **Şam**'ın çöllerin
 Hoş selâmet ettin **Mekke** yolların
 Seni ister şimdi **Aydın** illerin
 Sıla-i rahm-eyle gel, **Osman Oğlu**

Âlem nefir-i 'âm, çıkılmaz başa
 Şânın senin inkâr olunmaz hâşâ
 Bilesin yalnız bir **Nasuh Paşa**
 Döğüşe döğüşe öl, **Osman Oğlu**

Der ki **Ali** sana hezâr aferin
 Cennette bir uçmak oldu mekânın
 Bin yüz yirm(i) altıda kesildi serin
 Beka çöllerinde kal, **Osman Oğlu**

HOCA OĞLU**DESTAN****-1-**

**Nasuh Paşa ile hacc'a gidenler
 Aceb nam kodular Arabistan'a
 Varup Beytullah'a tavaf edenler
 Müstahak değil mi Bâğ-ı cinân'a**

**Nedir bu Arap'ın ettiği işler
 Yediler kılıncı, görelim n'işler
 Söküldü cebeler, kesildi başlar
 Boyandı güherler kırmızı kana**

**Yine zahir oldu keşf-ü kerâmet
 Arap'ın başına koptu kıyamet
 Hüccâc-ı Müslimîn geçti selâmet
 Erişti hacılar emn-ü emâna**

**Hoca Oğlu âlem bilir mi bilmem
 Bu düzenlik böyle kalır mı bilmem
 Bir gelmiş bir dahi gelir mi bilmem
 Böyle bir kahraman âhir-zamân'a**

HÜKMÎ**DESTAN****-1-**

Eyyâm-ı devlette **Osman Oğlu'y**dum
 Yoluna fedadır ser, Pâdişâhım
 Bir gelmiş bir dahi gelir mi bilmem
 Ben gibi kahraman er, Pâdişâhım

Hizmetinde mukîm idim bir zaman
Kâ'be yolun ettim emn ile emân
 Emrinle çöllerde olursam kurban
 Bilinsin hayr ile şer, Pâdişâhım

Râzı oldum, emir **Hak'dan** gelince
 Çâre yoktur peymânemiz dolunca
 Rûz-i mahşer Hak divânı olunca
 Gel imdi suâlim ver, Pâdişâhım

Urbân-ı Hicaz'a olmuşken gâlib
 Olduk mu, Hünkârım, biz katli vâcib
 Zerrece mihrine olmadık tâlib
 Beni kullarına sor, Pâdişâhım

Hükmi fırakıyle olmuşam mağdur
 Çölleri suladı diydem çü yağmur
 Kabirde hâlîme beşaret olur
 Alnımızdan akan ter, Pâdişâhım

DÎVAN

-2-

Yazılmış hayfâ ecel fermânı Osman Oğlu'nun
 İftirâdır kamusu üstüne Osman Oğlu'nun
 Pâdişâh-ı âlemin arslanına hayf oldu hayf
 Bilmedi âlem nedir isyânı Osman Oğlu'nun

İlyiğin çok gördü hüccâc askeri yollarda hey
 Söylenirdi nâmı ânın erliği dillerde hey
 Ser-nigûn olmuş yatır nâzik teni çöllerde hey
 Razva-ı cennet ola meskânı Osman Oğlu'nun

Ser koyup çalıştığı meydanda hep Allah için
 Hak rızasıydı işi gücü hemen gufrân için
 Rûz-i mahşerde Livâ(-yı) hamd altına varmak için
 Hep melekler ağlasın üstüne Osman Oğlu'nun

Zulm ile dolmuş iken Mekke yolun fetheyledin
 Bir zaman arslan kulumdur diyu çok medheyledin
 Pâdişâhım böyle bir sâhib-hurûcu neyledin
 Doldu çok efganı Beytullah'a Osman Oğlu'nun

Sanki sundu bir dolu zehri ana bir câm ile
 Azm-i ukbâ eyledi ol bir güzel eyyâm ile
 Sene bin yüz yirmi altıda güzel bir nâm ile
 Hükmiyâ der gitti nâm-ü şânı Osman Oğlu'nun

KÂTİBÎ**DÎVAN****-1-**

Bir onulmaz derde düştüm bu imiş hükm-i kazâ
 Hiç kabul etmez ilâcî zahmimiz emlenmesün
 Meskenim güzelce yorun çünkü Hak'dandır kazâ
 Ehl-i hüccâc âh edince göz nice nemlenmesün

Darbıma dağlar dayanmaz kadir idim kuvvete
 Bulmadı Lokman ilâcî çâre yoktur illete
 Müjdeci başım götürmez kem haberim devlete
 Nazlıdır Sultan efendim işitip gamlanmasun

Yetti ardımdan ecel serheng'i yolum bağladı
 Âh-ı hasret, vâh-ı firkat yaktı siynem dağladı
 Bilmedi ahvâli hüccâc-i Müsülman ağladı
 Nâr ile bağı hacir mi göz nice nemlenmesün

Ser-nigûn oldu işiten eşkıyalar ünümü
 Beyt-i harem Kâ'betullah'a çevirdim yönümü
 Çağırın gelsün yanıma Kethüdâ Halil'imi
 Yerime tuğumu çeksün, adımız kemlenmesün

Kâtibî der yenilendi yine bu derdim benim
 Umarım kim Pâdişâhım dağıtmaz ordum benim
 Kethüdâ'ma tuğumu ver beklesün yurdum benim
 Gayrı defter(-i) vüzerâda yerimiz mimlenmesün

TEKERLEME**-2-**

Aceb âhır-zaman oldu gâziler
 Büyük küçük birbirini beğenmez
 Her mü'min, münâfık cennet arzular
 Tanrı nasîp ettiğini beğenmez

Kediler köpekler ile savaşır
 Miçik deyu çarşı çarşı dolaşır
 Nekbetî'si ehl-i ırz'a ulaşır
 Oropular kendi erin beğenmez

Teklif ister bülbül güle konmağa
 Pervaneler düşüp şem'a yanmağa
 Oğlancıklar iştahından binmeğe
 Doru ister, atın kır'ın beğenmez

Babası anası koyun güttüren
 Dağ başında kavalını öttüren
 Kazma ile başın tıraş ettiren
 Âhır-kâr ayak berberin beğenmez

Ot kökü balta sapının eğrisi
 Yine gitmez yüreğinin ağrısı
 Sof u)luk satar bazı eşek uğrısı
 Âşıkların aşk eserin beğenmez

Ma'rifette kâmil olan yiğitler
 Mağrur olmaz kendi nefsin öğütler
 İl içinde bilip gören şâkirtler
 Üstadını, dahi pîrin beğenmez

Er olmaz kalbinde tutan gümânı
İsterse dolaşsun **Hind'i, Yemen'i**
Der **Kâtibî** bizi beğenmeyeni
Deli gönül beğen derim beğenmez

DERVİŞ MUSA**DÎVAN**

Ayet-i Nasrûn min-Allah hürmetiyçün an-karîb
 Nusret ihsan eyle İslâm askerine ya Mucîb
 Umarız mesrur ola şâh-u gedâ, kemter garîb
 Zara'nın fethin müyesser eyle ey Bârî Hûda

Gün be gün bulsun şeref tâ haşre dek dîn-i mübin
 Eyle Sultan Ahmed'i dâim hatâlardan emîn
 Nusreti fırsat verip gazilere sen ol mu'în
 Zara'nın fethin müyesser eyle ey Bârî Huda

Binbir adın hürmetiyçün ey Kerîm-i zülcelâl
 Cümle din düşmanları olsun hemîşe pâyimâl
 Âl-i Osman Devleti günden güne bulsun kemâl
 Venedik fethin müyesser eyle ey Bârî Huda

El açıp çıktık duaya yalvaralım subh-u şâm
 Verelim ruh-i Resûl'e çok salât ile selâm
 Senden imdad isteyip feryad ederler hâs-ü 'âm
 Venedik fethin müyesser eyle ey Bârî Huda

Pâdişâhım her muradın Hak senin etsin husûl
 Bir gaza olsun ki tâ hoşnud ola senden Resûl
 Mevlevî Dervîş Musa'nın kıl münâcâtın kabul
 Zara'nın fethin müyesser eyle ey Bârî Huda

KABASAKAL MEHMED**DESTAN****-1-**

Yedi kral sizden hazer kırlarlar
 Neslinizde keramet var bilirler
 Cümle âlem buna teslim olurlar
 İttifak-ı âlem bu değil midir

Ecdadın âleme tehâşâ kıldı
 Himmetiyle evkaf zuhûra geldi
 Bütün dünya ona müsahhar oldu
 İnâyet-i Huda bu değil midir

Fâzıl efendimiz Girit'e geçti
 Küffârın başına ateşler saçtı
 Nice şehitlere hülleler biçti
 Fâtih-i Kandiye ol değil midir

Şehid efendimiz Beç'e dek aldı
 Mübarek vücûdu pinhanda kaldı
 Kerameti anda kemâlin buldu
 Cümlelerin ma'lûmu bu değil midir

Ceddiniz Bosna'nın fethini kıldı
 Anda kerameti zuhura geldi
 Kahraman misâli kılınçlar saldı
 Sedd-i İskenderî bu değil midir

Amminiz efendim geçti İran'a
 Nizam verdi Şemâhi'ye, Şirvan'a

**Tebriz'in fethine olmaz behâne
Gaziler sultanı o değil midir**

**Niş kal'asın küffâr gafleten aldı
Fethi efendime müyesser oldu
Yeşil sancak ile hep etraf doldu
Keramet nişanı hu değil midir**

**Niş fethine âlem tahsin kıldılar
Hâtif sada ile tahsin dediler
Aman deyip küffâr necat buldular
Nusret-i ilâhî bu değil midir**

**Efendimdir vüzerâlar sultanı
Merhamet sizdedir ey kerem kânı
Senin adaletin tuttu cihanı
Mehemmed biçâre kul değil midir**

-2-

**Fukara kulların arz-ı hâl kıldı
Ahvâller(i) ziyâde perişan oldu
Masumlar mektepte okumaz oldu
Masumlar duasın alın efendim**

**Mektebin önünde ahır yapıldı
Hep okuyan sıbyan geri çekildi
Etme diyenlerin evi yıkıldı
Bunun ilâcını görün efendim**

**Yiyiciler akçe ister zaleme
Verilen mâlimiz gelmez kaleme
Perişanlık şayi' oldu âleme
Kullarına imdad kılın efendim**

Akşam olur yiyiciler derilür
 Fukara kulların kusurun bulur
 Haftada hem üç yüz kuruşun alur
 Keyfiyet(-i) hâlimiz bilin efendim

Silâhdar yazmağa tertip olundu
 Gitmeyenler için defter verildi
 Üç yüzden ziyâde kulun soyuldu
 Reaya ahvâlin bilin efendim

Yetmiş kadar adam mahbus bulundu
 Nice bî-günahlar zahimdâr oldu
Mütevelli imam sebebi oldu
 Kulların ahvâlin bilin efendim

Yetmiş âdem ile ihzar olundu
 Reaya kulların hâli bilindi
 Üç kimse üstüne hüccet olundu
 Hâl(i)mize merhamet kılın efendim

Kara Molla Oğlu araya girdi
 Altı kese akçeye halâs buldu
 Reâyâ'ya cebren salyâne oldu
 Bize olan zulmü bilin efendim

Otuz kese akçe tecrim olundu
 Beş çifti olanın ikisi kaldı
 Ak(ı)bet **Devec(i) Osman** belâsın buldu
 Şâirin hakkından gelin efendim

Reâyâ kulların çektiler gücün
İmam adam gönderdi töhmet için

Devletli beyfendimizin başıyçün
Tezkiye edin de sorun efendim

Niş gibi kal'anın fethini kıldın
Koymadın, küffârdan intikam aldın
Âlemde gazilik şöhretin buldun
Kullar intikamın alın efendim

Kusurum afvinle eyle inayet
Hatıften târihi düştü hidâyet
Yoktur keremine asla nihayet
Mehemmed bîçâre kulun efendim

ÂŞIK AHMED**BOSNA DESTANI**

Bosnalı der: Behey devletli Vezîr
 Nemse Kralının kasdı bizedir
 Duydu Bosna askerinin geldiğin
 Şüpheniz olmasın fırsat gözetir

Urdu taburları geldi kal'eye
 Kasdeyledi hasmın ol havaliye
 İslâm asker(i) geldi kelle kelleye
 İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Ali Paşa der ki : Çıkalım düze
 Hak Tealâ imdad eyliye bize
 Düşmanla gelelim biz de yüz yüze
 İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Çekti tuğlarını düşman üstüne
 Kuşandı kılıcın kâfir kasdına
 Asker tâ'yin etti hasmın üstüne
 İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Asker-i İslâm'la kesildi yollar
 Kondu karakollar, yürüdü diller
 Gelen gazilere verdi çelenkler
 İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Pancov(a) kal'asından bir saat beri
 Geldi düşmanlardan müjde haberi
 Tığden geçirmişler yedi bin seri
 İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Feryâdcısı geldi Banya-Loka'nın
 Ellibin askeri vardır Duka'nın
 Kal'ayı hıfzedin vermeyin sakın
 İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Pek çok yiğitleri yıldırıp geçti
 Nemse kâfirine, gör, ne iş açtı
 Kâfirler içine gulgule düştü
 İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Rebî'ülevvelin yedinci günü
 Küffâra erişti İslâmın ünü
 Gün gibi, zâh(i)r oldu Muhammed dini
 İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Allah, Allah deyip yürüdü asker
 Katanası yolu göstermek ister
 Gaziler at sürüp meydanı ister
 İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Kâfir gördü bizi geriye kaçtı
 Dest-i felek kudret âteşin saçtı
 İç Ağası cenk kapısını açtı
 İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

On bir saat tamam eyledik cengi
 İslâm askerinin olmadı dengi
 Kâfir suya döktü topu, tûfengi
 İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Bindi gaziler at sürdü meydâna
 Elllerinde tîgı hep rüstemâne

Uralım kılıcı gelsin bu yana
İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Çarh-ı feleklerin kurup geçtiler
Şehidlik şerbetin anda içtiler
Yürüdü gaziler, serdengeçtiler
İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Ka'lalı gördü kim geriye gitti
Feth-i bâb eyleyip ettiler hamdi
Haydarlığı ispât ettiler şimdi
İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Ahmed bu nusretin şükrün edelim
Duayla meşgul ol, sözü nidelim
İnşaallah **Belgrad**'a gidelim
İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

LEVNÎ**ATALAR SÖZÜ DESTANI**

Tut atalar sözün, kalbi selim ol
 Gönülden gönüle yol var demişler
 Gider yavuzluğun, tab'ı hâlim ol
 Sert sirke kabına zarar demişler

Çün bildin alçağa akmaktadır su
 Kâmilin câhile nasiyhati bu
 İkrarını gözet, olma abes-gü
 Birdir ikrar ile îman demişler

Her kâra uzatma elin eteğin
 Yelkovana döner âhır emeğin
 Nitekim göllerde şaşkın ördeğin
 Başın kor kıçından dalar demişler

Aldanma cihanın sakın varına
 Düşmeye gör ânın âh-ü zarına
 Bugünkü işini koyma yarına
 Yar yıkıldığı gün tozar demişler

Ben de astım bu arsaya bir koyun
 Meydan-ı hünerde gel sen de soyun
 Feleğin zoruna dayanmaz oyun
 Kat'i zor oyunu bozar demişler

Ak(ı)l erişmez bu feleğin işine
 Dürlü gailesin alma başına
 İbretle nazar kıl loru kuşuna
 Evvel ölçer sonra yutar demişler

Çoktur bu âlemde boşa yelenler
 Kânde bilenler ile bilmeyenler
 Eskiden âdettir, dağdan gelenler
 Bağda olanları kovar demişler

Dediler bu pendî sordumsa kime
 Tuz ekmek bilmeze müşkilin deme
 Kül kömür ye, nâmerd lokmasın yeme
 Gün olur başına kakar demişler

Abestir her vara yoğa koşanlar
 Gâhi doğru gâhi eğri aşanlar
 Ağlamak ne demek kendi düşenler
 İki gözden bile çıkar demişler

Arzeyle bu pendî kendi özüne
 Dost addetme her gülünü yüzüne
 İncinme dostunun doğru sözüne
 Doğru söz insana batar demişler

Eski mesellerle eylersen amel
 Kırklar'ın yerine olursun bedel
 Usûl-i ma'nîyi bilmeyen echel
 Solağına davul çalar demişler

Bir mürşid-i kâmil bulmayanlara
 Pirler nasiyhatın almayanlara
 Sözünün ispâtı olmayanlara
 Bir dipsiz kile boş anbar demişler

Eşek at yanına koşulsa, gör e
 Huy alır huyundan ol göre göre

Hizmet eyler isen eyle bir ere
Su aktığı yere akar demişler

Çarşûy-ı dehirde nice toz kopar
Ol vakti gözeten çok takye kapar
Helâlzâde gelir pazarı yapar
Haramzade pazar bozar demişler

Âdet-i Hak budur ezel-ü ebed
Kul kula sebeptir ey dil-i nâşâd
Bâye gedâ 'hizmet etmekten murad
Bal tutan parmağın yalar demişler

Dilden, ister isen, gıll-ü gış gide
Metâ-ı razını açma hâside
Kıyma müşteriye, az al faite
Alan da satandan umar demişler

Yâr ile ettiğin kavle ver karar
Kâr etmezsen bari eyleme zarar
Aza kanâat et, olma tama'kâr
Ucuz satan tizcek satar demişler

Kanâat halkasın bırakma elden
Elinden çıkmasın der isen dümen
Deve, âhû gibi boynuz isterken
İki kulaktan da çıkar demişler

Güneş balçık ile sıvanmaz ey dil
Bî-zeban da olsa bellidir kâmil
Kendüden gayriyi beğenmez câhil
Kendi çalar kendi oynar demişler

Tâlib-i ma'rifet çekerse emek
 Yüğük at artırır yemin giderek
 Şâire ses ile saz-ü söz gerek
 Yalınız taş olmaz duvar demişler

Hiyleyi irtikâp etme, kıl hazer
 Desinler sana: Bir er oğludur er
 Sen ilin kapusun kakarsan eğer
 İl de senin kapun kakar demişler

Kûy-ı dilârâya eylersen akın
 Zinhar gafil olma etrafa bakın
 Karda yürü izin bildirme sakın
 İl oğlu ariftir duyar demişler

Takdir-i Mevlâ hep gelir, ne çâre
 Hicran-ı aşk ile dil pare pare
 Ne giderse gitsin visâl-i yâre
 Yek vuslat hezâran dinar demişler

Gerek şakıy olsun gerekse sa'id
 Kerim kereminden eylemez teb'id
 Böyledir, Mevlâ'dan kesme sen ümid
 Gün doğmadan neler doğar demişler

Levnî nasiyhati pirlerin böyle
 Durûb-ı emsalden nazm ile söyle
 Meydân-ı hünerde ağırlık eyle
 Ağır bassa yeğni ağır demişler

KIYMETİ**KOŞMALAR****-1-**

Dilberâ, yolunda çok derd-mendim
 Eyle aşikâre hemen, kiminsin
 Geşt ettim cihanı ey bî-menendim
 Söyle, hey kasları keman, kiminsin

Ezelî sever idi seni canım
 Cemâlin gördükçe artar figanım
 Beni Mecnûn eyledin sen sultânım
 Aman derim sana, aman, kiminsin

Hayâlin incedir, kametin bâlâ
 Bakmağa doyulmaz gözlerin elâ
 Ruhlerin al aldır, leblerin hamrâ
 Hokka-dehân, tutî-lisan, kiminsin

Îlâhım saklasın hatâdan cismin
 Bin yüz otuz üçte yazıldı resmin
 Ebced hesâbî'yle doksan(i)ki ismin
 Kâmile güç değil, asan, kiminsin

Şah mısın, peri mi, melek mi aslın
 Şimdiki bu gözler görmedi mislin
 Kıymetî eylesin bir zaman faslın
 Söyle ey Yûsûf'e akran, kiminsin

-2-

Dilberâ, kâmiller etsin midhatin
Cebinde bî-behâne kaşların
Ferman eyle her ne ise hizmetin
Salsun beni **Hindistan**'a kaşların

Nâr-ı aşkın yaktı bağrım pişirdi
Nicesinin aklın aldı şaşırdı
Gör, âlemi birbirine düşürdü
Verdi kendin dâsitâne kaşların

Kıymetin bilersen sürersin demin
Dilerim solmasun rûyunla femin
Olaydı senin de mührün, hâtemin
Hükmederdi **Süleyman**'a kaşların

Aşkın eyler 'beni akıbet berbâd
Şirin, deyu deldi dağları **Ferhâd**
Mislin var diyenler eylesin isbat
Gelmemiştir bu cihâna kaşların

Medhindir ettiğim sen dâd eyleme
Bin gün âh edersem âzâd eyleme
Kendine hasredip mezâd eyleme
Sebeb olur yüz bin kana kaşların

Bir gedâyım, **Kıymetî**'yim payına
Siynem siper gamzelerin yayına
Bin yüz otuz beşte mevlid ayına
Târih oldu her dîvana kaşların

ÂŞIK ŞERMİ**KOŞMALAR****-1-**

Gönülden giderme ben derd-mendi
 Ey bî-vefa yârim, dualar seni
 Başım alıp gidem, hurşid-menendi
 Mah yüzlü dildârım, dualar seni

Eşkim ile âsiyablar yürüttün
 Tâb-i hicranınla bağrım erittin
 Cevr-ü cefâlarla kanım kuruttun
 Ey çeşm-i hunharım, dualar seni

Ağlarım seninçün, gülmezem bir ân
 Kûh-u sahralarda olayım pûyan
 Dağ-ı siynem yakıp ettin çırağan
 Ey lâle-ruhsârım, dualar seni

Derya avn-i Hak'la kıla mı hurûş
 İdeyim mi dahi seni derâgûş
 Biçâre Şermî'yi-etme ferâmûş
 Şûh-ı sitemkârım, dualar seni

Gurbet illerine gitti efendim
 Aceb dostlar gine tizce gelir mi
 Zevk, işret içinde zülfü kemendim
 Benim bunda çektiğimi bilir mi

Ağlamaktan hiçbir lâhza gülemem
 Akan bu çeşmimin yaşın silemem

Bir aceb sır vardır bunda, bilemem
Deli gönül böyle mahzun kalır mı

Bülbül gibi eyleyim mi figanı
Zarım ile ağlatırım cihanı
O gül yüzlü, âhû gözlü civanı
Çarh-ı felek elimizden alır mı

Beni **Mecnûn** eden ol saçı **Leylâ**
Gezerim aşk ile sahra-be-sahra
Aceb ol dilberi **Âşık Şermiyâ**
Bir gececik yine تنها bulur mu

MAHTÛMÎ**KOŞMALAR****-1-**

Duadan unutma bu mehcûrunu
 Nûr-ı çeşm-i canım, dualar seni
 Hakk'a ısmarladım her umûrunu
 Ey şâh-ı hûbânım, dualar seni

Ağlarım seninçün gülmezem bir ân
 Kûy-u sahrâlarda olayım toğan
 Dâğ-ı siyem yakup ettin çırağan
 Meh yüzlü dildârım, unutmam seni

Ömrümün hâsılı, gönlüm sürûrû
 Çıkarma hatırdan dil-i mehcûru
 Ciğer köşem, canım, gözümün nuru
 Âfet-i devrânım, dualar seni

Hâl-i hicrin ile oldum dilfigâr
 Bülbül gibi itsem n'ola âh-ü zar
 Beni gurbet ile saldı rûzigâr
 Ey kaşı kemanım, dualar seni

Gam değil Mahtûmî garip olursa
 Vay eğer arada rakıyb olursa
 Yine görüşürüz nasib olursa
 Şimdilik, sultanım, dualar seni

-2-

Gamzen oklarını ciğerde ara
 El sunma ey keman-ebru kandile
 Beni helâk etti o kalbi kara
 Katilimdir o zâlimden kan dile

Artık âşıkını ram eyledikçe
 Ben idim ey hûnî ah eyledikçe
 Bu derd ile terk-i can eyledikçe
 Zahm-ı derûnumdan gelir kan dile

Ehl-i murad görüp hüsnün safvetin
 Erbab-ı câh eder dâim midhatin
 Ehl-i firak bilir onun lezzetin
 Bîhûde bahseder lebin kand ile

Mahtûmiyâ siyâh olup hayâlin
 Var ise cihanda hüsn-ü cemâlin
 Arap'ta, Acem'de bulmaz misâlin
 Gezse Şam'ı, Mısır'ı, Semerkand ile

TÜRKÜ**-3-**

Dilberan ahd-ü vefâyı
 Unuturlar, unuturlar
 Edip uşşâka cefâyı
 Unuturlar, unuturlar

Yâr olur gayr ile demde
 Dil-i uşşak-ı elemde
 Âşıkı kûşe-i gamda
 Unuturlar, unuturlar

Va'dedip vasimi dildâr
 Kasem eylerse de sad-bâr
 İtimad eyleme zinhar
 Unuturlar, unuturlar

Etme hûbânı mükedder
 Deme yoktur bana benzer
 Seni **Mahtûmî**, güzeller
 Unuturlar, unuturlar

NEŞÂTÎ**DESTAN**

Niyet ettik **Beytullah'a** gitmeğe
Hacer'ül-esved'e yüzler sürmeğe
Arafat'ta hem vakfe'ye durmağa
 Takdir her tedbiri bozar dediler

Üsküdar'dan azmeyledik Hak yola
 Bilmedik ki başımıza ne gele
 Gözümüzün yaşı karıştı **Nil'e**
 Nice bin can telef oldu dediler

Geldi **Arap** yolumuzu bağladı
 Hasret ile yüreğimiz dağladı
 Gökte melek, yerde insan ağladı
 Hacılar yazık oldu dediler

Araplardan oldu bize bu işler
 Çakıl taşı gibi serildi leşler
 Hâl(i)mize ağladı havada kuşlar
 Takdîr-i Hak böyle imiş dediler

Çöllerde süründük yaralı, melil
 Yoktur, önümüze düşe bir delil
 Hâlimize rahmede ganî Celil
 Alnımızda yazı budur dediler

Sultan Mustafa işitti, ağladı
 Kullarının yüreğini dağladı
 Yedi kral dilde bunu söyledi
 Hacılar yazık oldu dediler

Kimi Kud(ü)s'e gitti, kimisi Şam'a
Kimimiz Beyrut'a, kimi Maan'a
Niceler bulandı al kızıl kana
Kerbelâ'da şehid olduk dediler

Göge çıktı feryâd ile zârımız
Gayet müşkil oldu bizim hâlimiz
Bâd'a gitti namus ile arımız
Mevlâ, bize senden imdad, dediler

Felek devredeli bu iş olmadı
Mahmel-i Şerif'te çok baş oynadı
Kanımız da çölde kumla kaynadı
Kıyâmetten nişan oldu dediler

Avratların hâli gelmez beyâna
Çırılçıplak döküldüler yabana
Devir döndü, geldik âhır zamana
Dost ağlayıp düşman güldü dediler

Kılınç ,mızrak üstümüze oynadı
Şamlılardan bize imdad olmadı
Neşât(i) Âl-(i) Osman'da gayret kalmadı
Ya İlâhî senden imdad dediler

ÂŞIK MECNÛNÎ**KOŞMALAR****-1-**

Âhır bu derd beni sin'e götürür
 Onulmaz yâreler em em üstüne
 Feryadım işten aklın yitirir
 Gitti safa, geldi gam gam üstüne

Bir dilbere meyil verdim özümden
 O da bîzâr oldu, bezdi sözümden
 İki elim gitmez oldu gözümden
 Âcizim silmeğe nem nem üstüne

Yandı ciğer kebab oldu, söz kaldı
 Dilberlerden vefa gitti, naz kaldı
 Zamânede asilzade az kaldı
 Gün günden doğmada kem kem üstüne

Mecnûnî der şimdi zamâne kemdir
 Dilberin her günü âşıka demdir
 Bir günüm şâd ise beş günüm gamdır
 Sürülmez âlemde dem dem üstüne

-2-

Kadir Mevlâm senden bir yâr isterim
 Remz ile dîvâne gönül alıcı
 Hem musâhib olsa, haber anlasa
 Gayet zarif olsa, hâlden bilici

Kani ya, bir böyle cânan bulunmaz
 Bulunursa ne olduğu bilinmez

Yalancılık ile dostluk olunmaz
Dost gerektir dost yoluna ölücü

Kani böyle cânan girseydi ele
Kadir Mevlâm anı müyesser kıla
Hakıykat kavliyle girsin bu yola
Yoldan çıkan(ı) çalsın Ali kılıcı

Mecnûnî'nin gayet yâri dost ola
Sermâyesi arkasında post ola
Dost odur ki yük deminde dest ala
İstemem her yerde yüze gülücü

-3-

Gurbet ilde bir hâl geldi başıma
Feleğin sitemi bana fend oldu
Ayrı düştüm vatanımdan, eşimden
Gönül bir kâkülü dâre bend oldu

Kim görmüştür güzellerin vefâsın
Ârif olan sürer zevk-u safâsın
Hercâyî dilberin cevri-ü cefâsın
Çeke çeke bu siyneme kan doldu

Cihanda murada ermektir kasdım
Şikâyet değildir, hikâyet kasdım
Gel ağlatma beni gül yüzlü dostum
Bu cefâlar bugün değil dün d(e) oldu

Mecnûnî yâr'ını ararsın deyu
Bulur da siynene sararsın deyu
Gam çekme murada erersin deyu
Unuttun mu, aramızda and oldu

-4-

Aceb açılmadı baht-ı siyahım
 Şu fenâ mülkünde gam benim için
 Onulmadı gitti siynem yarası
 Tabibler bulmadı eni benim için

Gönül hasret çeker, can eder zârı
 Yakar derûnumu firkatin nârı
 Ey bâd-ı sabâ, ey seher rûzgârı
 Ne söyler ol gonce-fem benim için

Döşendim toprağı, yaslandım taş
 Felekten yaralı siynemin baş
 Dostlar meclisinde sâk(ıy) olan naşı
 Yâre söylem(i)ola kem benim için

Can hasrette, gönül ister visali
 Eğnime giyindim post ile şalı
Abdal olmuş deyu **Mecnûn** misâli
 Söylensin âlemler, ko, benim için

-5-

Gel güzel, gezelim dâr-ı fenâda
 Bana **Ferhad**, sana **Şîrin** desinler
Arap da, **Acem** de, bây-ü gedâ da
 Pesend edip şad-aferin desinler

Dolaşalım şu âlemin her yanın
 Yedi iklim, dört köşesin dünyânın
 Hakıkıy dost için dâr-ı fenanın
 Geşt eylemiş bahr-ü berrin desinler

Yâr dâmenin, komam elden, ölünce,
 Sahn-ı mahşer, rûz-i ceza olunca

Arayıp bir yâr-ı sâdık bulunca
Sarfeylemiş küllî vârin desinler

Güzelin derdinden eylemem şekvâ
Bana yâr gerektir, gerekmez dünyâ
Dost için ölürsem gam değil bana
Yâr uğruna vermiş ser'in desinler

Yanıma alaydım zülfü leylâyı
Gezip seyredendim bâğ-ü sahrayı
Yanımda görenler melek-siymâyı
Mecnûnî sevmiştir birin desinler

-6-

Sâkıy, bize neye sunarsın câmı
Âşıka neylesin bâde-i engûr
Mest olup gezerim subh ile şamı
Bilirsin olmazam haşre dek mahmur

Beni mest eyledi aşkın şarâbı
Nağme-i âhımla buldum hesâbı
Bana arz eyleme çeng-ü rübâbı
Dokunmaz gûsuma sadâ-yı tanbûr

Dâim âh eylemek olmuştur kârın
Aşk ile bir yerde yoktur karârım
Yanıma gelince gül yüzlü yârim
Bilirim, dil mülkûn eylemez ma'mûr

Mecnûnî dâima gözetir râhı
Bu sözümde hilafım yok billâhi
Her bir muradına erer vallahi
Hüsnüne güzeller olmasa mağrur

-7-

Arz-ı hâlim eyle kaşı kemâne
 Aceb cânan bendesine küstü mü
 Divâne gönlümüz düştü gümâne
 Bizden Tanrı selâmını kesti mi

Bunda konan göçer, eğlenmez kervan
 Devredip dönmede bu çarh-ı devran
 Dilerim bulmasın derdine derman
 Benden ayrı düşürenler dostumu

Aşkın kitabını destime aldım
 Yitirdim kendimi, hayrette kaldım
 Efkâr hanesine tekke-şîn oldum
 Bir külhana döşesinler postumu

Çâre nedir, kalem böyle çalınmış
 Siyah zülfün gerdanına salınmış
 Bölük bölük mâh yüzüne bölünmüş
Mecnûn bâd-ı sabâ hilâf esti mi

SEMAİ**-8-**

Karşıdan salınma, dilber,
 Sana kurban olayım mı
 İsmin okur gönül ezber
 Sevdi cânım, öleyim mi

Bu âşıkın mihnet ile
 Geçti ömrü zahmet ile
 Hey insafsız, hasret ile
 Söyle mahrum kalayım mı

Sevdiğim beni yâd ettin
 Gayrısına gönül kattın
 Kulunu yabana attın
 Seni Hakk'a salayım mı

Mecnûnî düştü bu derde
 Sevdası yanıyor serde
 Tenhâca bulduğum yerde
 Bir şeftâli alayım mı

DÎVAN**-9-**

Ne acâyib rûz imiş, cânâ, ne bayram günleri
 Mâh-rûlar azmeder seyrâna bayramı günleri
 Nîce âşıklar gelir kurbâna bayram günleri
 Can verir bîçâreler cânâna bayram günleri

Yürü hey hercâî dilber kaddimi dal eyleme
 Aklımı başımdan alıp beni abdâl eyleme
 Öldür âşıklarını, gel, böyle işgal eyleme
 Pâdişâhlar mâil olmaz kana bayram günleri

Der ki Mecnûnî: Güzel, düştüm mahabbet râhına
Kûh-ı Kaf olsa dayanmaz ben fakıyrin âhına
 Ey sabâ bizden selâm et ol güzeller şâhına
 Dâhil olsun meclis-i irfâna bayram günleri

ÂŞIK VARTAN**DESTAN**

Ezel benim şu cihâna geldiğim
 Hudamdan emroldu, düştüm erkâna
 Anamın rahmine düştüm, kaynadım
 Bir katre kan iken döndüm insana

Üç ayımda uyumuştum uyandım
 Dört ayımda silkindim de deprendim
 Altı ay olunca çözüldü bendim
 Ol dem her yerime düştü nişâne

Bir yaşımda çiçek ile büründüm
 Yaşım aldım dört ayaklı süründüm
 Toprakta taşa yüz üstü yürüdüm
 Ne yalvarabildim ne hâl bilene

İk(i) yaşımda su istedim içmedim
 Ağaçtan, ateşten, taştan kaçmadım
 Gördüklerim birbirinden seçmedim
 Câhil idim, benzer idim hayvana

Üç yaşımda açıldım döndüm güle
 Açıldı dillerim döndüm bülbüle
 Her gelen erişür söylete, güle
 Şirin dilim benzettiler gülşana

Beş yaşımda dişlerimi çiğnedim
 Alt(ı) yaşımda yaşıdaşımla oynadım
 Yed(i) yaşımda bir zerrece kaynadım
 Sekizinde su tek coştum her yana

On yaşımda cahillikten ayrıldım
 Gören bilen arasında sayıldım
 Aşka düştüm, her tarafa yayıldım
 Her gören sanırdı deli divâne

On ikide aklım yükseldi yarı
 On üçte yitirdim namusu, ârı
 On dördümde hatmeyledim hüneri
 Gönül arzuladı bir ad kazana

On beşimde bedirlenmiş ay oldum
 Anama, babama külli şây' oldum
 Belim kuvvetlendi katı yay oldum
 Benzer idim şîr-ü şeker civan'a

Yirmi yaşımdaydım, serimden geçtim
 Aşkım havalandı, oynadım, coştum
 Bulanık çay gibi kaynadım, taştım
 Gürleyince, benzer idim arslana

Otuzumda hiç kimseyi saymadım
 Merdlik ettim, nâmerdliğe uymadım
 Garazımı hiç kimseye koymadım
 Her ne tuttum ise merd-ü merdâne

Kırk yaşımda nizam deyu kuruldum
 Aşkımdan usandım, yârdan yoruldum
 Bulanık çay gibi aktım duruldum
 Akar oldum deryalara çalkana

Kırk beşimde ben de bildim ölmek var
 Eğri yoldan doğru yola gelmek var
 Nizam kur(u)lup Sûr düdüğü çalmak var
 Ettiğim günahlar geldi meydana

Ellisinde keyfim biraz bozuldu
 Damarımda kan kalmadı, süzüldü
 Cesedimde tenim bütün üzüldü
 Ben de bildim dünyâ kalmaz insana

Altmışımda bulamadım tadımı
 Çok çalıştım, alamadım dâdımı
 Naçarlıktan gene sevdim yâdımı
 Gücüm yetmedi, dost oldum düşmana

Yetmişimde ağzım içi çürüdü
 Kal'a burc-u bedenlerim kurudu
 Ağrı sızı her yanıma bürüdü
 Bu felek getirdi beni amana

Seksenimde kimse sözüm tutmadı
 Oğul uşak hizmetimi etmedi
 İstedğim yere ayak gitmedi
 Eğildi belim bu yana o yana

Doksanımda ecel indi asıldı
 Kal'a burc-u bedenlerim yassıldı
 Yüz yaşımda nefesciğim kesildi
 Can ayrıldı cesed kaldı virâne

Her ne ki var cesedimde soyuldu
 Üç beş arşın bez içine koyuldu
 Gören bilen kavm-ü kardeş dizildi
 Cesedimi götürdüler zindana

Can cesedden helâllaştı, ayrıldı
 O yollarda çok dervendler var idi

Cenk kuruldu melâike yürüdü
Çok zulümât ile geçtim o yana

Hak emretti Sûr düdüğün çaldılar
Her can kendi cesedini buldular
Dirildiler cümlesi de geldiler
Ağır Şerîat'e, ulu dîvân'a

Hak emretti tahtı nûrdan kuruldu
Çok bulanık işler bunda duruldu
Herkesin günahı onda soruldu
Mür(üv)vet kaldı hayrı şerri yazana

Hayır şer defterin ele aldılar
Okudular birer birer buldular
Ameli iyiye cennet verdiler
Amelsizi ayırdılar bir yana

Aklı olan kulluk etsin Yazdan'a
Ne taç kaldı ne taht Nûşirevân'a
Nice bin pâdişâh geldi cihâna
Ne Karun'a kaldı, ne Süleyman'a

Kimse bilmez kim yiye kim kazana
Dünyâ mülkü emânettir insana
Kalmaz yalan dünyâ pîr-ü civana
Gelen gitti, giden gelmez cihâna

Âşık Vartan dilde koy ezber olsun
İşiten işitsin, haberdâr olsun
Kadir Mevlâm her kuluna yâr olsun
Andan sonra olsun Âşık Vartan'a

ÂŞIK CİVAN**KOŞMA**

Derd-ü gamdan göz açmadım ağalar
 Dua edin kara bahtım uyansın
 Her kim beni kem bildirmiş o yâre
 Bugün yarın al kanlara boyansın

Gavvas gibi aşk bahrine dalınca
 Can çürüttüm tâ bir gevher bulunca
 Vazgeçemem canım tende olunca
 Canım yakmak ister rakıyb o yansın

Buruk koydu bu âşıkın boynunu
 Pek zâlimdir asla saymaz sonunu
 Bir yâr sevdim gayri sürmüş gününü
 Böyle derde nasıl Civan dayansın

ÂŞIK NURÎ**AHMED PAŞA DESTANI**

Devir tamam oldu, ey Gâzî Hünkâr
 Öksüz oldu Bağdat, bil Pâdişâhım
 Bunca yıl eyledim düşmana ılgar
 Matemlidir Bağdat, bil Pâdişâhım

Nice zamandır eyledim hirâset
 Yakt(ı) ecel şerbeti derûnum gayet
 Tuğlarım Kâhyama eyle inayet
 Düşmana galiptir, bil Pâdişâhım

Almıştım Urbân'ı darb-ı destime
 Rüstem-i Zâl olsa gelmez üstüme
 Süleyman Kâhya'mı oturt postuma
 Düşmana galiptir, bil Pâdişâhım

Gelmedi cihâna benim akrânım
 Şu fânide kaldı hezar nişânım
 Yedi iklimde de söylenir şânım
 Erlerim gariptir, bil Pâdişâhım

Bağdat illerine düştü bir figan
 Geldi ecel, çâre bulmadım derman
 Boş komaz yerimi Kâhyam Süleyman
 Lûtfeyle, tuğların ver, Pâdişâhım

Nâr-ı firakıma yanıyor Bağdat
 Burc-ı evliyâ'dır vatanım serhad
 Bin yüz altmış Şevvâl'de ettim vefat
 Nuri bağı yanıktır, Pâdişâhım

ÂŞIK ABDÎ**KOŞMA****-1-**

Görmedim dünyâda rahat yüzünü
 Yanılıp bu aşka başım koşalı
 Bu babta ben gibi câhil olursa
 Deryalar menendi biz de coşalı

Hûbların cevriyle biz nûn'a döndük
 İnleriz daima, kanûn'a döndük
 Şaşırdık kendimiz, Mecnûn'a döndük
 Bu hicran dağını üste aşalı

Hâlîme bu âlem hep güler oldu
 Aşkım da yenilmez, besbeter oldu
 Rakıybler aşkıma aş yerer oldu
 Ol tıfl-ı nevresle biz konuşalı

Karşımızdan geçti bir ceşmi gazal
 Gönlümün mürgunu avladı derhâl
 Bendesin eyledi billâhi abdal
 Gerdana sardıkça ol beyaz şalı

Âşıklar aşk ile bi-karâr olur
 Hem akli başından târumâr olur
 Abdî der doğrusu şiyvekâr olur
 Seversen cihanda yine paşalı

DÎVAN**-2-**

Dermedim hayli zamandır gülünü İstanbul'un
 Dinlemeğe hasretiz bülbülünü İstanbul'un
 Bilmezem n'işler içinde ol melek-siymâları
 Gelir ise ben sorayım yelini İstanbul'un

Bir acâyib yerde kaldık kûy-ı yârdan kim gelür
 Biz varınca nazlı dilber bizi yakmağa gelür
 Ne hâlimden bir sorar var, ne dilimden bir bilür
 Hele bizler de unuttuk dilini İstanbul'un

Görmez olduk hûblar ile ol safâlı yerlerin
 Kokmaz olduk yasemîn-ü nerkis-ü sünbüllerin
 Gam yemezdim vakıamda 'bari görsem hûbların
 Hasretiz sarmağa ince belini İstanbul'un

Gider oldum hasretiyle ben de hülya semtine
 Ol sebepten gitmedim ben dahi sevda semtine
 Bir kerecik düşebilsem ben de Konya semtine
 Def ederdim ol vakit işgalini İstanbul'un

Çare ne gurbet ilinde ben bükâlar eylerim
 Ol keman-ebrulara hayr-ü dualar eylerim
 Abdi der kim yine inşallah sâfalar eylerim
 Destime bir kez alaydım elini İstanbul'un

ÂŞIK SÂDİK**DESTAN**

Gör şu Felek bize âhır neyledi
 Danacı Vezîr'i zebûn eyledi
 Yedi bin dana salyane eyledi
 Kalmadı danamız, bil, Pâdişâhım

Bir yanı Babadağ, bir yanı İster
 Yâ Rab bize bunun vüs'atin göster
 Sabah kahvaltısı dört dana ister
 Aç kaldık elinden, bil Pâdişâhım

Kudretten yaratmış anı Bârî'si
 Gelmemiş cihâna bunun sânîsi
 Sabah kahvaltısı dana yahnisi
 İlk(i) okka kimyonla, bil Pâdişâhım

Bölük sipâhîleri otluk satar
 Ordu-yı hümâyûn mandaya bakar
 Paşalılar çadırda yahni kapar
 Yahn(i) kapma kârımız, bil, Pâdişâhım

Orduyu seyrettim: Bir çarşı pazar
 Serdengeçt(i) ağaları ormanda gezer
 Lût kavmi döğüşür, put kavmi bozar
 Askerin lûtî'dir, bil, Pâdişâhım

Poşu'nun saçağı topuğun döver
 Oturmuş kahvede, kendini över
 Taburu görünce dağlara iver
 Asker(in) pestilcidir, bil, Pâdişâhım

Orduda kurmuşlar bir döner dolap
 Nâmımız çağrışır **Şam** ile **Halep**
 Kulların çağrışır şerbetle salep
 Asker(in) pestilcidir, bil, Pâdişâhım

Başına sarınır **Bağdat** poşusu
 Sırtına yüklenmiş **Mısır** çarşısı
 Elinde gezdirir biber turşusu
 Asker(in) yoğurtçudur, bil, Pâdişâhım

Esir ettik biz askerin gencini
 Bize atar misket ile zinciri
 Kulların çağrışır taban inciri
 Kulların bakkaldır, bil, Pâdişâhım

Okundu ezanlar, gelmedi imam
 Tevarihler yazar, vakitler tamam
 Orduda yapmışlar keçeden hamam
 Asker(in) tellak'tır, bil, Pâdişâhım

Bunu böyle diyen **Sâdık** kulundur
 Dilersen afveyle, dilersen öldür
 İnanmazsan orduya casus gönder
 Söz(üm) yalan değildir, bil, Pâdişâhım

ÂŞIK KÂMİL**BENDER DESTANI****-1-**

Mevlâ'nın fermanı budur yâranlar
 Sarpa sardı, yazık, yolu Bender'in
 Yardım etmedi erenler, gaziler
 Kâfirlere kaldı ili Bender'in

Kâfirler dört köşesini çevirdi
 Yıktı, kâfir, yaktı, ateşe verdi
 Gelinin, kızların hep esir etti
 Açılmadan soldu gülü Bender'in

Şehidler boyandı hep kızıl kana
 Kâfir acır mı hiç dîne, îmâna
 Kendin atanlarla hep doldu Tuna
 Al kanlar akıttı seli Bender'in

Osmanlı bu işi görmedi hele
 Kâfirler garkoldu tükenmez mala
 Herkes ağlaşır, imdad ede Mevlâ
 Boynu bükük kaldı gülü Bender'in

Ocaklı işitti bu hasbîhâli
 Yas çekip ağlaşır Osman-ü Ali
 Kışlalara gitti kara haberi
 Ötmez oldu hoş bülbülü Bender'in

Âşık Kâmil der ki bu ne ahvâldir
 Bilmem kıyamet kopmasına dâldir
 Dahi Ocaklar'da keramet vardır
 Bir Mevlâ'ya kaldı hâli Bender'in

ESNAF DESTANI**-2-**

Küçücükten çıktım gurbet illere
 Hakikat râhına düştüm gezerken
 Eski sözdür, gelir yazılan sere
 Aşk atına bindim, yayan giderken

Şâir oldum evvel, dinle yalanı
 Vezn-ü mevzûn derler, bilmem ben anı
 Unuttum bildiğim Türkçe lisanı
 Arapî, Fârisî sohbet ederken

Âşıklığı özge hâlet sanırdım
 Çalıp çığırmağı âdet sanırdım
 Bunu ben bir kolay san'at sanırdım
 Mızrabım kırıldı bozuk çalarken

Anladım ki bu bir çıkmaz sokaktır
 Ben çıkardım diyen bunu ahmaktır
 Bizlere mârifet hayli ıraktır
 Gözlerim karardı eş'ar yazarken

Aklımı, fikrimi başıma verdim
 Düşünüp giderken bir pîre erdim
 Otuz iki esnaf ahvâlin sordum
 Bana ol pîr haber verdi sorarken

Vardım çiftçi oldum cümleden akdem
 Yıllık ile tuttu beni bir âdem
 İçtiğim tarhana çorbası her dem
 Ağzım yaktım sıcak çorba içerken

Hele kaçtım ben o köyden aşağı
 Vardım bir şehire, bastım ayağı
 Anda oldum bir çulfa'nın çırağı
 Çıkrığım kırıldı masra sararken

Nalband oldum, kırdım nalın çoğunu
 Bir katır nalladım dinle oyunu
 Meğer acemiymiş, bilmem huyunu
 Çenemi teptirdim nalın sökerken

Berber oldum, doldu dükkâna iller
 Şer'an tıraş eder kel başı berber
 Ağustos gelince pek kokar keller
 Usandım başını tıraş ederken

Hamamc(ı) oldum, hamam göçtü başıma
 Tellak oldum, bak şu benim işime
 Çuldan bir kese pek gitti hoşuma
 Yağır ettim birin kese sürerken

Bakkal oldum, kaban yaptım yerimi
 Yağ tükendi Moskof aldı Kırım'ı
 Kayıkç(ı) oldum, taktım küreklerimi
 Tayfalar kırıldı, kürek çekerken

Avcı oldum, kuşlar havaya uçtu
 Hırsız oldum, kemend boynuma geçti
 Gemici oldum, gemim engine düştü
 Hele ben kurtuldum tekne batarken

Kalafatçı oldum, âlem uşattı
 Limanda tekneler hep yağır yattı
 Kalafat ettiğim gemiler battı
 Andan da kovulduk hiyle ederken

Balıkç(ı) oldum, balık ağa girmedi
 Aslâ dört paraya elim ermedi
Dilenc(i) oldum, kimse para vermedi
 Büyük kapılarda boyun eğerken

Aşçı oldum, asla pişmedi yemek
Boyacı oldum, bilmem al, yeşil irenk
Dellâl oldum, tuttum bir topal eşek
 Çamura saplandı çekip giderken

Saraç oldum, bir gün başladım işe
 Sahtiyan tükendi, kalmadı tirşe
Kebapç(ı) oldum, eti sapladım şişe
 Tuzunu unuttum biber ekerken

Pabuçç(u) oldum, dikemedim papucu
 Dikerken kırıldı tığların ucu
Kalayc(ı) oldum, hayli çalkadım kıcı
 Eski bakırların pasın silerken

Manav oldum, elma, armut tez çürür
Canbaz oldum, ip üstünde kim yürür
Kasap oldum, her gün gözüm kan görür
 Yüreğim bayıldı, kana bakarken

Sarraf oldum, sayamadım parayı
Dülger oldum, yapamadım sarayı
Hallaç oldum, elime aldım yayı
 Kirişim kırıldı, pamuk atarken

Kazaz oldum, yakışmadı elime
Sayı oldum, hırsız indi yoluma
Mutaf oldum, bak şu benim hâlime
 Götün götün gittim, kızıl bükerken

Kuyumc(u) oldum, dökemedim gümüşü
 Bilemedim elmas ile çaytaşı
Pazvand oldum, bir gün yıkıldı çarşı
 Hele ben kurtuldum çarşı göçerken

Cevahirci oldum, sözün doğrusu
 Farketmedim cevahiri, elması
Terzi oldum, ele aldım makası
 Parmağım kestirdim kumaş biçerken

Hammal oldum, bir hafif yük bulmadım
Pelvan oldum, hiçbir adam yenmedim
 Yırtılar yakamı, birden duymadım
 Kollarım kırıldı, göğüs tutarken

Meyzin oldum, ezan vakti olmadı
 Bağıra bağıra sesim kalmadı
Kahvec(i) oldum, hiç müşteri gelmedi
 Şerbetim ekşidi, döktüm kokarken

İmam oldum, kaba sofı çoğaldı
 Eski beynamazlar câm(i)ye döküldü
Lerze oldu bir gün, cami yıkıldı
 Abdestli, abdestsiz namaz kılarken

Ben bu san'atleri bir bir dolaştım
 Tekrar gelip şairliğe bulaştım
Kâmilli mürşidin destine düştüm
 Tekye-i aşk içre çille çekerken

ÂŞIK SAİD**YUSUF PAŞA DESTANI**

Pâdişâhım, olsun kılıcın keskin
 İşitsin, Hünkârım, a'dâ da çengin
 Görmedim cihanda Vezîr'in dengin
 Urun şahbazlarım der, Yusuf Paşa

Gazaya fermanlar etti Zıllu'llâh
 Âlimler çağırır Narün-min-Allah
 Cümle hazır olduk fi-sebîli'llâh
 Urun gazilerim der, Yusuf Paşa

Amana gel Nemçe, eyleme inat
 Gelen Yusuf Paşa, kahraman-sıfat
 Avn-i Hakk ile bulamazsın necat
 Urun yiğitlerim der, Yusuf Paşa

Haznedâr'ım alsun gönüllülerim
 Dîn uğruna fedâ can ile serim
 Bir gazâ-yı ekber sizden isterim
 Göreyim sizleri der, Yusuf Paşa

Yirmi dört gönüllü, Haznedar Ağa
 Coşup ağalarım misâl-i derya
 Beş yüz iç ağası cümlesi yaya
 Urun gazilerim der, Yusuf Paşa

Altı yüz tüfenkçi binelli deli
 Kargılı, mızraklı, tokmak tüfenkli
 Kahraman sıfatlı, arslan yürekli
 Urun şahbazlarım der, Yusuf Paşa

Ağalarım vardır derya misâli
 Hazır ol vaktine **Nemçe Kralı**
 Devr-i zamânenin **Rüstem-i Zâl'i**
 Geldim bak üstüne der, **Yusuf Paşa**

Gelmemiş cihana böyle bir vezîr
Nemçe Kralın etmek ister esir
 Bir elinde altın, birinde şimşir
 Sizlerden isterim der, **Yusuf Paşa**

Sancâğ-ı saadet gelip **Vidin'e**
Mehadiye, **Temişvar'a**, **Budin'e**
 Nusret alemini dikti bu dîne
 Zafer arzularım der, **Yusuf Paşa**

Çerkeş Paşa hemen eyledi ferman
 Dîni bir uğruna cümlemiz kurbân
 Böylece düşmana oldular revân
 Halka nida edip der, **Yusuf Paşa**

Serasker Paşayı edince tâyin
Memiş Paşayı da eyledi muîn
 Düşmanın kanından lâ'l oldu zemin
 Aferin gaziler der, **Yusuf Paşa**

Evvel **İç Ağası** yürüdü birden
 Dîn uğruna geçti can ile serden
Yusuf Paşa erdi tebdil geriden
 Urunuz koçlarım der, **Yusuf Paşa**

Kılıçlar parlayıp, toplar atıldı
 İki asker birbirine katıldı
 Erişti bak nusret, birden alındı
 Şükür **Hak Yazdan'a** der, **Yusuf Paşa**

Yeniçeri kullar(ı) atar tufengi
 Görmedi cihanda kimse -bu cengi
 Her bir gâzî aldı cifte celengi
 Gazanız mübarek der, **Yusuf Paşa**

Kurdu cenk pazarı, halk oldu şâdan
 Semâda melekler bu cenge hayran
 Cennet kapısını açmıştır **Rıdvan**
 Huriler bekleşir der, **Yusuf Paşa**

Bozulup küffârın tedbiri şaştı
 On dokuz bin küffâr kılıçtan geçti
 Çoğu esir olup vâfiri kaçtı
 Urun gazilerim der, **Yusuf Paşa**

Bir gaza olmuştur hakka merdâne
 Beş doğursun böyle doğuran ana
 Zapt olundu cümle topla cebhâne
 Müjde Pâdişâhım der, **Yusuf Paşa**

Yusuf Paşa sensin sahip-i umûr
 Tedbirinde yoktur zerrece kusûr
 Gayretu'llah şimdi eyledi zuhûr
 Şükûr hamdi'lillâh der, **Yusuf Paşa**

Şevketli Pâdişâh sûr eyle ferman
 Mesrur ola dursun cümle cihan(ı)yan
 Okunsun duada **Gâzi Hamid Han**
 Gazisin Hünkârım der, **Yusuf Paşa**

Âşık Said eyle sıdk ile dua
 Canını yolunda eyledi feda
 Nice fütuhatlar göstere Huda
 Budur hep niyazım der, **Yusuf Paşa**

ÂŞIK DERÛNÎ**PAZVAND OĞLU DESTANI**

Size vasfedeyim nazm ile bir dem
Vidîn üzerine olan destanı
 Hiç sevmezem nâdan ile câhili
 Gözlerim dâima arar yârânı

Kâmil olup anlayana söylerim
 Kulak verüp dinleyene söylerim
 Ehl-i kemâlâtın medhin eylerim
 Başladım söze bâ izn-i subhânî

Tuna yalısı'nda **Urumeli**'nde
 Her zaman söylenir halkın dilinde
 Görmeyen de söyler anı, gören de
 Bin iki yüz on dördünde olanı

Bir azîm serhaddir **Vidîn** demişler
 Ziyaret etmeğe gidin demişler
 Sıdk ile bunu gûş edin demişler
 Geldiğin başına dürlü seyrânı

Bir metîn kal'adır âlemde meşhur
Gâzî Sultan Ahmed eylemiş ma'mûr
Rumeli'nde bir er eyledi zuhur
 Bu halk-ı âlemin bir kahramanı

Cem'etti başına nice leşkeri
 Tuttular şer(î)ate uymaz işleri
 Yıktı harap etti memleketleri
 Ta'mir olunmanın yoktur imkânı

Nice ki eyledi böyle bu hâli
 Yüz tuttu feryada cümle ahâlî
 Yazdılar ol güne çok arz-ı hâli
 Ki yıktı her birin kıldı viranî

Devlete dâda, feryâda geldiler
 Ricâl-ü kibâra yüzler sürdüler
 Hâllerin ifade edip dediler
 El'aman defeyle işbu Pazvan'ı

Sultan Selim Han'ın malûmu oldu
 Dinleyüben hemen hayrette kaldı
 Mübarek gözleri yaş ile doldu
 Haberi olunca bu perîşânî

Gelip bir araya ricâl-i devlet
 Hakkında olundu azîm meşveret
 Eylemen(g) üstüne hezar husûmet
 Dünyâdan defetmek muhaldir anı

Hatt-ı Hümâyûnlar tahrir kılındı
 Her yana menziller çıktı salındı
 Geşt-ü güzâr edip hemen dolandı
 Her ne var ülke-i Âl-i Osman'ı

Başlandı askerler cem'edilmeğe
 Vezîr-(i) âlişanlar bir bir gelmeğe
 Vidin kal'ası'nı harab etmeğe
 O denlû, kalmaya nâm-ü nişanı

Anadol(u)'nun tüfenkçi'si, deli'si
 Kar(a) **Osman Oğlu**'nun azîm ordusu
Akkirman'a kadar Tuna yalısı
 Sürdüler İçel'den **Deli Orman**'a

On bin **Boşnak** ile **Bosna** valisi
Tepedelen'in atlısı, yayası
Yakova, **İşkodra**, **Pizrin** paşası
Arnavutluk'un hep mîr-i mîrânı

Gürcü Osman Paşa, **Kürd Osman Paşa**
Milaslı Mehmed Paşa, **Aloş Paşa**
Şinikçi Paşa, hem **Silâhdar Paşa**
Rumell'nin dahi cümle ayanı

Kimisi piyade, kimi süvari
Kalmadı gelmedik hiçbir diyarı
Şam'ı, **Mısır**'ı, **Haleb**'i, **Cezayir**'i
Bilemem kaldı mı **Arabistan**'ı

Nizâm-ı Cedid ile beş bin soldat
Top, humbara, cephane hem mühimmat
Donanma yelkenin eyledi küşad
Yüze yüze gelip âb-ı revanı

Razı olduk her ne gelirse başa
Anı dahi gördük kıldık temaşa
On beş bin askerle **Hüseyin Paşa**
Geldi deryâdan hem de kapudan'ı

Ne mümkün bunları soyleyim bir bir
Otuz dört vezîr-i sâhib-i tedbir
Kırk bin var idi bil sâfice **İspir**
Hesap eyle gayri bâkîy kalanı

Vidin civarında kuruldu ordu
Gelip herkes yerli yerinde durdu
Topçu, **humbaracı** nizâmın verdi
Her biri yerince tuttu mekânı

Topu, humbarayı çünkü düzdüler
 Keşfedip de etrafları gezdiler
 Münasip yerlerde hendek kazdılar
 Anda dahi girdi kurşun atanı

Vardılar ordunun çadırlarına
 Haber eylediler birbirlerine
 Yayaları girdi hendeklerine
 Atlıları çıktı okur meydanı

Vidin askeri de olup âmâde
 Küçük büyük cümle eli duâda
Vidin civarında bir çöl ovada
 Başladılar olmağa imtihanı

Bunu şerh eylemek değildir kabil
 İki asker tamam oldu mukabil
 Bozulup neferat zelil-ü sefil
 Gayetle çok oldu adam ziyarı

Leş kapladı ol gün rûy-i zemini
 Göklere çıktı yaralı enîni
 Gayet medhederler **Küçük Emin'i**
 Perişan eyledi nice insanı

Bağlar kenarında hoş savaş oldu
Rumeli valisi anda bozuldu
 Kimi firar edip kimi tutuldu
 Gayetle çok oldu düşüp kalanı

Vidin'in hâlinden haber verelim
 Gel bu kavgaları şöyle koyalım

Her ne ki olduysa bir bir sayalım
Edelim ahababa bunda beyânı

Yerli Serdengeçti hem Yeniçeri
Binbaşı, Subaşı hem Sekbanbası
Topçu, arapacı, Cebeci'leri
Fedâ kıldılar hep baş ile cânı

Bunlar da düzdüler top, humbarayı
Zeynettiler burçlar ile tabyayı
Dediler vermeyiz biz bu kal'ayı
Huda'nın olursa bize ihsanı

Bu kal'a uğruna can vermeyince
Vermeyiz kal'ayı tâ ölmeyince
Kırıla kırıla bir kalmayınca
Eyledik cümlemiz ahd-ü peymânı

Başladılar top, humbara atmağa
Yıkıp haneleri harap etmeğe
Kimisi maildir seyre bakmağa
Kiminin vurulur dostu, yârânı

Yağmur gibi yağar humbara, gülle
Yıktı çok camii, evleri bile
Sabiy sıbyânı kopardı velvele
Asumana çıkar âh-ü figanı

Arası kesilmez leyl-ü neharı
Taaccüb eyledi çok ihtiyarı
Böyle etmez deyû Moskof küffârı
Ki odur dâima dînin düşmanı

Bekleyüp rûz-i şeb tüfenk elinde
 Cümlelerin işleri derd-ü elemde
 Gulbang-i Muhammed olup dilinde
 Yektir Allah yek çağırır sıbyânı

Böyle bu hâl üzre sekiz ay geçti
 Kimi de ordudan dağılıp kaçtı
 Kimi de başının derdine düştü
 Kiminin aklına geldi mekânı

Yürüyüş etmeğe destur aldılar
 Cümlesi birbir(i)ne hamle kıldılar
 Hendeklere değin yakın geldiler
 Urun diyerek şu kâfiristânı

Hışım la cümlesin tamam kralım
 Cümlemiz mal ile ganî olalım
 Tutup çıkaralım, esir alalım
 İçeride olan kızı, kızanı

Bu hâle çün razı olmadı Mevlâ
 Buldurmadı zafer bunlara asla
 Hakka şükreyledi âlâ ve ednâ
 Dediler korkmayın bulduk emânı

Yine gördüler ki tarıykı yoktur
 Anlara imdat eden yüce Hak'tır
 Âkıbet ferâgat etmek gerektir
 Zulme rıza vermez hükm-i Yezdânî

Top, humbara, gülle atılır heman
 Dağları, taşları bürüdü duman

Bozulup neferat çağırır aman
Ovada bırakıp hem nerdibanı

Cana kâr eyledi bunca meşakkat
Bu derdi çekmeğe kalmadı tâkat
Etmedi bir kimse bize şefâat
Bulmayınca nedir işin âsânı

Vakt-i asîr idi heman bir gece
Küçük büyük elin vurdu kılıca
Âlâ ve ednâsı, hacı ve hoca
Dediler çıkmanın geldi zamânı

Allah Allah dedi çıktı bir sadâ
İçerden yürüdü bay ile gedâ
Gecede dağıldı ordu ibtidâ
Şaşırp yolları aldı Balkan'ı

Ordunun yerinde kalmadı nişan
İki yüz bin asker oldu perişan
Nihayeti yoktur Tuna'ya düşen
Arnavutlar başa giydi ormanı

Kimisi der: Aman, get(ü)rün atları
Kimisi der: Aman, kesin ipleri
Topçuları kaçtı, kaldı topları
Yaralısı kaldı hemen uzanı

Velhâsıl ol gece ordu kalmadı
Çadırları yıkmağa vak(ı)t olmadı
Her eşyadan geçip nesne kalmadı
Başını kurtaran sormaz ziyânı

Sabah oldu çün biz orduya vardık
 Kalan mühimmâtı temâşâ kıldık
 Denkleri bozulan çarşıya girdik
 Metâını bırakmış bezirgânı

Fıstık ile badem, nar ile turunç
 Rugan ile asel, gayet çok pirinç
 Şişhâne, tüfenk hem yatağan, kılınç
 Kimisi de buldu hançer, sor anı

Çadırlar müzeyyen kalmış bî-kıyâs
 Türölü cevahir ile nice elmas
 Hiç hesaba gemez bulunan libas
 Paşaların bile kendi kaftanı

Hınta ile dakıyk, erzen ve şâir
 Ovalar içinde yığılmış durur
 Kimi yanaştırmış çuval doldurur
 Kimisi yüklenip ezmiş hayvanı

Kahve, üzüm, sabun, leblebi, şeker
 Kimi kumaş, ya kahve çeker
 Hokkayla Afyon ma'cunu, kim bakar
 Yığılı durur çok bohça duhânı

Mutbahda var idi taâm bî-hesap
 Şişte kalmış durur kızarmış kebab
 Kimisi yemeğe eyledi hicap
 Dopdolu durmada helva kazanı

Kubur'lar şöylece kalmış cümlesi
 Yanında sandığı ve cephanesi
Osman Paşanın o idi ga(i)lesi
 Emreder getürün halat urganı

Ne mümkün vâsf ile çıkalım başa
 Anda bulunanlar etti temâşâ
 İkinci gün çün kalktı Alo Paşa
 Tutup getürdü çok taze civanı

Şevketlimiz geçti kusûrumuzdan
 Cümle husûmeti kaldırdı bizden
 Bâ-emr-i Rabbani oldu bu yüzden
 Hakkımıza verdi ıtlak fermanı

Fermanda zikreder: Kılmayın fırak
 Cürmünüz afvedip buyurdum ıtlak
 Üç tuğ verip sana eyledim çırak
Osman Paşa lalam vezir arslanı

Hemen bir nazın ile nizâmımızdır
Derûni dedi ki iycâdımızdır
 Gece gündüz Hakk'a niyâzımızdır
 Cümlemize nasib ede iymânı

ÂŞIK NİGÂRÎ**DESTAN**

Nice vâsf etmeyim böyle koçağı
 Menendi gelmemiş aslâ dünyâya
 Dilerim ki cennet olsun durağı
 Evvel mekâmı firdevs-i âlâya
 Artsun eksilmesun böyle koçaklar
 Hep o yüzden şeref buldu ocaklar
 Çekildi gaibden yeşil sancaklar
 Niyet edip asker çıktı gazâya

On dört kal'a yürüyüş etti birden
 Gaib erenler erişti geriden
 Merd yiğitler şikâr aldı sürüden
 Mübarek gazâsı **Halil Ağa'ya**

Ara yerde gitti **İngiliz Mahmud**
 İşitip her biri oldular bîhûd
 Şaşırttı onları Cenâb-ı Ma'bûd
 Uğradı her biri gizli sıtmaya

On dört kal'a bir araya geldiler
Büyük Dere'de kavl-ü karar ettiler
Mustafa'yı şol serasker diktiler
 Çekildi bayraklar **Âsitâne'ye**

Allah Allah deyüb yürüdü asker
 Böyle istedi ol **Celil-i Ekber**
 Erişti geriden **Üçler, Yediler**
Kırklar da beraber girdi araya

Kireç Burnu köy başını aştılar
 Sağ selâmet İstinye'yi geçtiler
 Deryâ-menend dalgalanıp coştular
 Gelip dahil oldular Tophâne'ye

Her tarafa nidâ eyledi dellâl
 Teaccübde kaldı hep cümle ricâl
 Muradların hâsıl etti Zülcelâl
 Hakka doğruymuş özleri Mevlâ'ya

Yetmiş idi bu âlemin canına
 Girmediler hiç kimsemin kanına
 Çektiler kazanı Et Meydanı'na
 Haber gitti Seğmen Başı Baba'ya

Cem' olup bir yere geldi Ocaklı
 Hep elleri **gürzlü**, kolu kolçak'lı
 Ol yüzü heybetli, beli bıçaklı
 Velvele verdiler Âsitâneye

Şeyhislâm, Kazasker cümle geldiler
 Şer'i şerif üzre fetvâ verdiler
 Allah Allah deyüb gülbeng çektiler
 El kaldırıp başladılar duâya

Her birini bir tarafta buldular
 Hem kolunu kanadını kırdılar
 Bir saatte yedisini aldılar
 Yolladılar her birini bekaya

Tekmil oldu hep anların hepsi
 Viran taran oldu gitti yapısı

Çok şükür açıldı cennet kapısı
Asıldı kılıçlar Arş-ı Âlâ'ya

Her biri bir gûne oldular yeksân
Olmadı bir zerre kimseye ziyân
Def'etti kazâyı rahmet-i Yezdan
Nâm-u şanı gitti Kızıl Elma'ya

Râhına aşk edem bu cânı fedâ
Vücûdun hatâsız eylesün Hudâ
Tahta cülûs etti Sultan Mustafa
Önce selâmlayub Ayasofya'ya

Nigârî vasfını etmede hâlâ
Înayet-i Hak'dan buldu tecellâ
Cihanda olmamış böylesi aslâ
Yazdılar tarihin ilm-i simyâ'ya

Evvelâ fermanlar oldu kıraat
Kurtuldu, sevindi cümle mevcûdât
Cenab-ı Bâri'den oldu inayet
Emroldu, fermânı gitti Konya'ya

ÂŞIK KÜŞADÎ**BABA PAŞA DESTANI**

İsmimi bilmez var ise âlemde
 Aslım Bozok'ludur ismim Pehlivan
 Pederim tarafı Battal Gâzi'dir
 Vâlidem tarafı Ahmed-i Târan

Al(i) Paşa kap(ı)sında sürdüm devrânı
 Tersenkli kap(ı)sında açtım meydanı
 Kendime bend ettim Deli Orman'ı
 Varup da Kuzgun'da tutmuştum mekân

Darb-ı âli ile açtım bu dağ
 Yiğit için yaptırmıştım konağı
 Haramdır tilkiye arslan yatağı
 Helâl olsun âna gelirse arslan

Bir mahzûnluğum oldu etmem inkâr
 Çıkmazdım Kuzgun'dan gelseydi küffâr
 Pek belimi büktü ol Gâzi Hünkâr
 Bakalım ne sûret gösterir devrân

Köt(ü)ye meyletmedim, işim merd ile
 Kötüler aradan çıksın derd ile
 On yıl yürüttüm koyunu kurd ile
 Tecellî eyledi ol ganî Yezdân

Hatt-(ı) şerif okunur, dinleyen yoktur
 Fetvâları dinlemeyenler çoktur
 Âleme bir felâket olacaktır
 Yazmadan usandı ol Şâh-ı devrân

Fitnelik edenler bulsun dermânı
 Kurtarsın kâfirden Deli Orman'ı

Yine geldi Pâdişâh'ın fermânı
Benim ma'mur dünyâm oldu Tutrakan

Sinne boğazından açmıştım meydan
Çıraklar vardı etmiştim âyân
Padişah uğruna beslerdim her ân
Sayesinde rahat etmişti sıbyân

Dayılarım vardı arslan yürekli
Belleri kılıçlı, gümüş tüfekli
Yanları çıraklı, önü yedekli
Nice bir beyzâde, hep ehl-i irfân

Aldım askerimi, sökün eyledim
Ol kahpe Moskof'a oyun eyledim
Olduğum Kuzgun'u metin eyledim
Bir fitnelik düştü Ulah'a, yaman

Havâriç devri gibi yün açıldı
Yiğ(i)t olan yanımda kaldı, seçildi
Çok kavgalar oldu, kanlar saçıldı
Yetişip gelince Ordû-yı Osman

Geldi kâfir Silistre'yi sardı
Ordu-yı hümâyûn imdada vardı
Yeniçeri, yaya dayandı, durdu
İmdad senden bize, ey ganî Yezdân

Nasıl vasfedeyim, uzun hikâyet
Ben görmedim dostlarımdan riâyet
Düşmandan kurtardığımı şikâyet
Destûrlar yakıptır bu fânî cihan

Usandım âleme ben yaza yaza
Bir gazab var idi görünür göze
Her kaçan ki Moskof geçti bu yüze
Ol vakit dediler bana el'amân

Almış idim şu Moskof'un huyunu
Niyet etmiş geçmeğe Turla suyunu
Metânet eyledim Tuna boyunu
Varınca İsmâil'e geldi düşman

İsmâil'de cengim bilir âlemler
Kâfir, ülkesinde çekti elemeler
Âcizdir yazmağa bunca kalemler
Söylesin cengimi edenler seyrân

İsmail çölünde kanlar çağladı
Kâfir ülkesinde canlar ağladı
Hiylesinden kâfir sulha bağladı
Tek elinde kalsın Eflak'la Buğdan

Kâfir bu hususta buldu çok ruhsat
Sandı ki Âl-i Osman tutmaz kuvvet
İsmâil, İbrâil ol iki serhad
Çağrışarak gitti: Baba Pehlivan

Bilmeyenler sandı: Kâfir barıştı
Rumeli içine istiylâ düştü
Yılık Oğlu geldi Balkan'ı açtı
Artık benim fırsat dedi bu devrân

Dört bin kişiyle Pazarcık'ta n'idem
Din-i İslâm uğruna gayret güdem
Devlet eli ile esir mi gidem
Înâyet sendedir ey ulu Sübhân

Küşâdî çağırır ey Kara Baba
Din yoluna şu şan olur mu hebâ
İnşallah kurtarır ol cömerd Hudâ
Destigîrin olsun ol Şâh-ı Sultân

ÂŞIK SÜLEYMAN**KOŞMALAR****-1-**

Kalktı göç eyledi gönül kervanı
 Gidem de eğlenem belki gelmiyem
 Garip illerde mihnet-i devrânı
 Çekem de eğlenem, belki gelmiyem

Koç yiğidin Bağdat olur vatani
 Aramazlar gurbet ilde yiteni
 Ak gülün yerine kara dikeni
 Saram da eğlenem belki gelmiyem

Boyadım karaya ben de donumu
 Hakk'a doğru döndürmüşüm yönümü
 İster ise ol emânet cânımı
 Verem de eğlenem, belki gelmiyem

Beline takınmış gümüşlü bıçak
 Çevre yanın almış al yeşil çiçek
 Sağ yanı kalkanlı bir sıdkı gerçek
 Bulam da eğlenem, belki gelmiyem

Süleyman der yorar oldum düşümü
 Hak onarsun cümle müşkil işimi
 Ecel yastığına garip başımı
 Koyam da eğlenem, belki gelmiyem

-2-

Her dem arzularım bahçesin, bağın
 Gitmez hayâlimden narı sılanın
 Kaldım gurbet ilde, gidemez oldum
 Öldürür yiğidi ârı sılanın

Aslâ unutamam, gözümde tüter
 Sıla terkeylemek ölümden beter
 Koç yiğide bir at, bir silah yeter
 Cennet-misâldir gülzârı sılanın

Kuşlar içre bülbül gibi kuş olmaz
 Aşkın piyâdesi dâim boş olmaz
 Yüz bin güzel sevsem gönül hoş olmaz
 Derdime dermandır yâri sılanın

Süleyman'ım çağrır ganî Settâr'ı
 Sılaya göndersin garip kulları
 Ölmeden bir kere göreydim bâri
 Bana gül görünür hâri sılanın

-3-

Gitme turnam sana bir suâlim var
 Turnam neden düştün sen bu diyâra
 Arz edecek sana gizli sırrım var
 Turnam neden düştün sen bu diyâra

Yaz olıcak yaylaları boylarsın
 Güz olıcak vatanını özlersin
 Niçin böyle garip garip ağlarsın
 Turnam neden düştün sen bu diyâra

Oturursun dehânından, virdinden
 Yâd olursun vatanından, yurdundan

Korkmaz mısın şâhin gelir ardından
Turnam neden düştün sen bu diyâra

Söyledikçe dürler saçar dehânın
Aklı zâil olur sana bakanın
Der **Süleyman**: Bağdat imiş mekânın
Turnam neden düştün sen bu diyâra

-4-

İhsân eyle, dost didârın görende
Bâd-ı sabâ, bizden selâm ulaştır
Ayağı tozuna yüzün sürende
Bâd-ı sabâ, bizden selâm ulaştır

Derd ile dönmüştür kametim dâle
Rûz-ı şeb kılarım âh ile nâle
Âlemde ola mı ol sözü bâle
Bâd-ı sabâ, bizden selâm ulaştır

Hudâ ayırmasın bülbülü gülден
Kulunuzdur, aşkı çıkmaz gönülden
Duâlar edesin derûn-ı dilden
Bâd-ı sabâ, bizden selâm ulaştır

Beni Mevlâ gurbetine salalı
Başa geldi ayrılığın helâli
Gördüğün dem ol kaşları hilâli
Bâd-ı sabâ, bizden selâm ulaştır

Süleyman olalı ol yâre bende
Âkıbet ümidi kalmadı tende
Gel bu işimizi edâ et sen de
Bâd-ı sabâ, bizden selâm ulaştır

ÂŞIK BAĞDADÎ**KOŞMALAR****-1-**

Şükür, ben cennetin gördüm mislini
 Melekler yurd tutmuş, sordum aslını
 Bülbüller çağrışup eder faslını
 Açılmış gonca gülü var Hazne'nin

Gayret kemerini beline takmış
 Mermer üzerine cevâhir kakmış
 Serine müzeyyen çelenkler sokmuş
 Göz kamaştırır teli var Hazne'nin

Direkler Arası'nda perd(e) açılır
 Çeşmesinden Âb-ı Zemzem içilir
 Behey dostlar, bundan nice geçilir
 Can fedâ kılmam, yolu var Hazne'nin

Çeşme odası da elvan nakışlı
 Üftâdesin ateşlere yakışlı
 Âşıkına kıya kıya bakışlı
 Arslanlar bekler beli var Hazne'nin

Her bir köşesinin gördüm resmini
 Bağdadi de üryân etti cismini
 Ben Cennet-ül Ma'vâ dedim ismini
 Arapî söyler dili var Hazne'nin

-2-

Hazne'nin içinde bülbüller öter
 Avîze şû'lesi cihanı tutar
 Bâbının önünde arslanlar yatar
 Misâl-i cennettir, yoktur kusuru

Havuz fevvâresi tavana urur
 Kem söyleyenlerin dilleri kurur
 Hem saf saf melekler seyrâna durur
 Misâl-i cennettir, yoktur kusuru

Kovuşun içine dîbâ döşendi
 Çeşmelerden **Âb-ı Kevser** boşandı
 Arslanlar(ı) görenler kanlar kaşandı
 Misâl-i cennettir, yoktur kusuru

Gayetle müferrih çeşme avlusu
 Her dem feryâd eder bülbül yavrusu
 Olamaz hiç bundan âlâ, doğrusu
 Misâl-i cennettir, yoktur kusuru

Bu **Bağdadî** senin medhin eyledi
 İndi aşkın deryâsını boyladı
 Her bir köşesinin vasfın söyledi
 Misâl-i cennettir, yoktur kusuru

SEMÂİ**-3-**

Tah(ı)t tavusunu gördüm
 Ayağına yüzüm sürdüm
 El bağlayıp divan durdum
 Şâhım Sultan Selim'dir bu

Geçip çeşme kenarında
 Havuzların civarında
 Yapıp san'at divârında
 Sîm-ü zerle kalemdir bu

Aynalarda gör kendini
 İzhâr eylemiş; fendini
 Açmış göğsünün bendini
 Şükür Hak'tan keremdir bu

Cihan buna mâlik olmaz
 Bağçesinin gülû solmaz
 Seyre varan geri dönmez
 Meğer Bağ-l İrem'dir bu

Hudâ'm verdin nice sürûr
 Olalım dâimâ mesrûr
 Der Âşık Bağdâdî mehcûr
 Benim dâim duâmdır bu

BURSALI ÂŞIK HALİL**KOŞMALAR****-1-**

Yine nef(i)r(-i) 'âm oldu uzun saçlılar
 Arkası fer(â)celi, koynu taşlılar
 Yüzleri yaşmaklı, yaprak başlılar
 Vurun arslanlarım, erlik sizdedir

Nisâ tâifesi bayrağın açtı
Gümrük ağaları görünce kaçtı
 Nice çukadarlar çakşıra sıçtı
 Vurun arslanlarım, soyluk sizdedir

Kimi elde salak, omuzda sopa
 Yardımcınız olsun yaradan Hudâ
Sırmakeş Hanı'nda bir camlı oda
 Vurun arslanlarım, beylik sizdedir

Okkayla terazi kalktı pazardan
 Bezirgânlar gelmez oldu dışardan
 Gayri dîn-ü iymân gitti kibârdan
 Vurun arslanlarım, beylik sizdedir

Hatt-ı Şerif geldi **Sultan Selim**'den
 Hiç bilmez mi **Bursalının** hâlinden
 Hemen duâ size **Âşık Halil**'den
 Vurun arslanlarım, day(ı)lık sizdedir

-2-

Mestâne bakışlı nazlı cânânım
Benim sende hak nazarım kalsın mı
Harâmi gözlerdir her dem kan eden
Gamzen oku ciğerciğim delsin mi

Bu niyetin bize cefâdır heman
Yok mudur, sultânım, göğsünde iymân
İller şâd olup da güldüğü zaman
Hasret kanı ile gözüm dolsun mu

Döküldü yapraklar, ağardı dağlar
Gül benzin sarardı, anıldı çağlar
Deli gönül gâhi güler, geh ağlar
Bu garipin ağlasın mı, gülsün mü

Kul Halil'in eydür: Varmak isterim
Hâkipâye yüzüm sürmek isterim
Seni bu siyneye sarmak isterim
Ya ne dersin, elâ gözlüm, ölsün mü

-3-

Ağlayu ağlayu geldim kapuna
Güzellik tahtına sultan olan yâr
Bir hastayım, düştüm senin tapuna
Hey âşık derdine Lokman olan yâr

Olur olmaz bağın gülün dermezem
Sensiz cennet olursa da girmezem
Ben senden gayrıya gönül vermezem
Sensin gönlümdeki mihman olan yâr

Nîce medhedeyim, nâzik-bedensin
 Aslın hûri midir, bilmem nedensin
 Hâsılı sevdiğim cihanda sensin
 Mısr-ı melâhette **Ken'ân** olan yâr

Evc-i âsümâna çıkardım sadâ
 Yoluna cânımı edeyim fedâ
 Bir şey nasip etmiş herkese Hudâ
 Sensin ben âşıkâ ihsan olan yâr

Der **Halil** kanımı şarap edersin
 Yakıp ciğerimi kebab edersin
 Böyle bir gün beni harap edersin
 Be fitne-i âhır zaman olan yâr

-4-

Sevdiğim girmiştir on beş yaşına
 Boyalar çekinir hilâl kaşına
 Sevdasın düş etti benim başıma
 Bu derdime çâre olur mu bilmem

Sevdiğimin gözü karadır kara
Halil'i düşürdü firkati nâra
 Ciğerim olmuştur sad-pâre pâre
 Bu derdime çâre olur mu bilmem

Cânânımın beli gayet incedir
 Rûyünde açılan güller goncedir
 Nâme yazsam sevdiceğim nicedir
 Bu derdime çâre olur mu bilmem

Tenha bulsam versem elim eline
 Mahfice bir baksam yüzün alına

Canım fedâ olsun anın yoluna
Bu derdime çâre olur mu bilmem

Gece gündüz düşümdedir hayâlim
Gün be gün artmakta hüzn-ü melâlim
Yoluna harcetsem olanca mâlim
Bu derdime çâre olur mu bilmem

Sevdiğim cânânın giydiği aldır
Ruhlerini emsem, sanırsın baldır
Hüsnünde açılan bir gonce güldür
Bu derdime çâre olur mu bilmem

Pam(u)k ellere mor mor kına yakınır
Ak gerdana gerdanlığın takınır
Mâh-cemâlin bu hakıyrden sakınır
Bu derdime çâre olur mu bilmem

Halil'i sorarsan, Mecnûn'a döndüm
Aşk-u sevdâ ile sarardım soldum
Bu sevdadan mecrûh olduğum bildim
Bu derdime çâre olur mu bilmem

SEMÂİLER**-5-**

Kıvrılıp yassılan yollar
 Garip midir bencileyin
 Çağlayuben akan seller
 Garip midir bencileyin

Eğer gece, eğer gündüz
 Hep anınla eğleniriz
 Gök yüzünde olan yıldız
 Garip midir bencileyin

Gözden akan kanlı yaşlar
 Yüreğim yarası işler
 Yuvadın ayrılan kuşlar
 Garip midir bencileyin

Çağlayu ben akan seller
 Her seherde esen yeller
 Beylikten ayrılan kullar
 Garip midir bencileyin

Halil eydür iki nişan
 Yürekte kanayıp coşan
 Sevdüğinden ayrı düşen
 Garip midir bencileyin

-6-

Ay efendim, hasretinden
 Ah edip ağlar gezerim
 Gece gündüz firkatinden
 Siynemi dağlar gezerim

Kaçan kim dedik elvedâ
 Yanupdur dil-ü can od'a
 Kalıp yas ile ben gedâ
 Karalar bağlar gezerim

Gam kasâvet oldu kârım
 Cemâlidir intizârım
 Hiçbir yerde yok karârım
 Su gibi çağlar gezerim

Gözüm oldu kanlı deryâ
 Kesilmez emvacı aslâ
 Ben oldum bülbül-i gûyâ
 Bahçeler, bağlar gezerim

Âşık Halil'im ciğer-hûn
 Kalmışım mihnette zebûn
 Aşkın ile olup mecnûn
 Sahrâlar, dağlar gezerim

-7-

Hak'tan inâyet olunca
 Kulun etmez melil ilerler
 İsmi diline alınca
 Şeytan olur zelil derler

Mevlâ'nın bir ismi Hâdi
 Zikredene olur dadı
 Kendi birdir, binbir adı
 Bir ismine Celil derler

Tutun **Hazret'in** sünnetin
 Öksüz bırakmaz ümmetin

Eder ol Hakk'a minnetin
Bizim için delil derler

Bulunurken elde varlık
Çalış, göster bir yararlık
Varacak yer pek karanlık
Ömrümüze kalil derler

Cennet olsa mekânımız
Arzular anı cânımız
Suâl edersen şânımız
İsmimize Halil derler

DESTAN

-8-

Bir katreden **Hudâ** eyledi insan
 Hamdolsun vücûd-i ummâna geldim
 Didâr-ı dildârı arzûlayıp can
 Göz açıp bu kevn-ü mekâna geldim

Düştü gevher zâtım bahr-ı sıfâta
 Seyyah olup azmeyledim zulmâta
Hızr ile uğradım **Âb-ı Hayât**'a
Âşıkım, **Hazret-i Sultan**'a geldim

Ol Elest bezminde eyledim âhı
 Kutb-ül aktâb eder buna güvâhî
 Sunuldu cür'a-i câm-ı ilâhî
 Nûş edip aşk ile mestâne geldim

Evvel cür'a işte geldi temelli
 Nice âşık kanıp bulsun teselli
 Yâr açtı nikabın, kıldı tecelli
 Ben de ikrar edip iymâna geldim

Defter-i uşşâkı elime alıp
 Vâsf-ı aşk okurum hıfzımda kalıp
 Gönlümü hakıykat râhına salıp
 Haberin almağa irfâna geldim

Ârife beyândır böyle remizler
 Efsâne değildir söylenen sözler
 Menzilim 'adem'dir, yâr beni gözler
 Bir iki güp bunda seyrâna geldim

Kimisi zer sevdasında, kimi sîm
 Kiminin dilinde zikr-i Hak kadîm
 Gör ki ne ederler tûtîye ta'lîm
 Ben dahi murg idim, lisâna geldim

Âşıkları gördüm, feryâd eyledi
 Pir, elim bağlayıp üstad eyledi
 Mürşide eriştim, irşâd eyledi
 Eksikli baş eğip erkâna geldim

Sıdkımı eyledim kendime hemrâh
 Bu idi Rabbimden maksûdum hergâh
 Aynım rûşen oldu elhamdilillâh
 Gaflet uykusundan uyana geldim

Gösterdi Hak cemâl için âyine
 Nazar ettim güneşine, ayına
 Bel bağladım çok erkâna, âyîn'e
 Tarîyk-ı Resul'e, o yana geldim

Ünsiyet eyledim ne âdemlerle
 Nice iyilerle, nice kemlerle
 Duruştum kelle-be kelle gamlarla
 Küştenî-i aşkım, meydâna geldim

Bugün erenlerden himmettir kasdım
 Tâliim öndülün eflâke astım
 Diyâr-ı gurbette nice gam bastım
 Basuben ayağım, merdâne geldim

Dedim salâdır, merd meydâna gele
 Yamanlık edeni getürdüm ele

Yahşiye yamanlık etmedim hele
Merdler mabeynine rindâne geldim

Evvel Şam demişler, âhır da Şam'dır
Arifler işitsin bu ne kelâmdır
Ben giderim, bunda kalacak nâmdır
Adım andırmağa cihâna geldim

Tavaf ede dil Kâ'be-i celâlin
Ümidvâr umarım seyr-i cemâlin
Müyesser eylerse îyd-ı visâlin
Yoluna can verip kurbana geldim

Vâız sen arzetme cennet ilini
Cürmün bilen döke çeşmi selini
Nâre yakmaz gafûr Hak Halil'ini
Bir uslu bülbülüm, gülşene geldim

KÜTAHYALI ÂŞIK SIRRI**KOŞMALAR****-1-**

Böyle melûl melûl gezmeden ise
 Ne durursun paşam, vur öldür beni
 Tatlı aziz candan bezmeden ise
 Yâ ne durun beyim, vur öldür beni

Bu güzellik kalmaz, senden de geçer
 Kaşların kemanı bağrımı biçer
 Gamzelerin cellâd gözlerin hançer
 Sapladı siyneme vur, öldür beni

İçtiğim lebinden ol âb-ı zülâl
 Aşkıyla bendetti ganî Zülcelâl
 Sana katlim olsun, efendim, helâl
 Yâ ne durun beyim, vur öldür beni

Yolunda sayılmaz çektiğim emek
 Safâdır uğruna bana can vermek
 Sende âdet imiş âşık öldürmek
 Yâ ne durun beyim, vur, öldür beni

Bî-vefâ olduğun evvel bilmezdi
 Böyl(e) olduğun bilse meyil vermezdi
Sırrı şaşkın senden böyle ummazdı
 Yâ ne durun beyim, vur, öldür beni

-2-

Anca yıllar bunca günah işledim
Ne amel işleyim ben şimdengeru
Hakk'a tâ'at yolun eyvah boşladım
Çürür. toprak olur ten şimdengeru

Bozuldu bağlarım, geçti çağlarım
Ömrüm geldi geçti, ana ağlarım
Mevlâm, ma'mûr eyle âhret evlerim
İstemem saray, gülşen şimdengeru

Temel suyun içti, yiğitlik kaçtı
Dünyâm hey hey ammâ, ahretim göçtü
Ömrüm şuna benzer: İkinci geçti
Az kaldı inmeğe gün şimdengeru

Ömrümün harmanı geldi, erişti
Savruldu taneler de(ği)rmene düştü
Hazır lokma tükenmesi yaklaştı
Dönüp buğday olmaz un şimdengeru

Biz de varır Sırrı yurda konarız
Azab çekip günâh(ı)mızca yanarız
Bu dünyâya gelmediğe döneriz
Çürür toprak olur ten şimdengeru

KAHVECİ DESTANI**-3-**

Arkadaş zemmetme kahvecileri
 Kahvecinin bazı iyisi vardır
 Yedirir ekmeği, kesmez caba'yı
 Harcın hesap etmez, dayısı vardır

Ketmetmez ekmeği yedirir bütün
 Yemen kahvesiyle kokulu tütün
 Düşünce gediğin ol alır satın
 Söylenir âlemde, yapısı vardır

Her gelene el göğüste kılınur
 İzzet nerde safâ anda bulunur
 Yahşi adam hizmetinden bilinür
 Dâim keyf bağışlar tâbî'si vardır

Kahvesine kim gelirse git demez
 Ekmeğini asla yalnız yemez
 Varını harceder, gediğin vermez
 Böyle pâk gönüllü velisi vardır

Sırrı bilir iyilerin kadrini
 Zemmeder gaddârın türlü gadrini
 İyisin medheder, söyler şükrünü
 İkrâmın artırır sahîsî vardır

AĞIT

-4-

Dünya yuvasından bir kuş uçurdum
 Adı Rıdvan idi, cennete gitti
 Ol cennet bülbülü idi, kaçırdım
 Bunda mihman idi, cennete gitti

Ol bülbülüm benim hüsündâr idi
 Ötüşü mevzundu, mânîdâr idi
 Mevlâ'dan bana ol bergüzâr idi
 Murg-i ihsân idi, cennete gitti

O bülbülü bana Hak atâ etti
 Kafeste yavrucuk birkaç gün öttü
 Ecel geldi, geldiği yere gitti
 Tayr-i Sübhân idi, cennete gitti

Benim bülbülüm bülbüller başıdır
 Cennet bülbülleri anın eşidir
 Ötüşünden bildim cennet kuşudur
 Revh-ü reyhân idi, cennete gitti

Süt yavrusu idi, tane yemezdi
 Şakır şakır öter, bir söz demezdi
 Gülzâr-ı dünyaya meyleylemezdi
 Ziyb-i cinân idi, cennete gitti

Ol bülbülüm ötmez, şakımaz oldu
 Kesildi sadâsı, yuva boş kaldı
 Gitti bülbül, Sırrı, cenneti buldu
 Bahş-ı Rahmân idi, cennete gitti

KONYALI ŞEM'İ**KOŞMALAR****-1-**

Derûnunda muzir derdi olanlar
 Gizli gizli bâb-ı Lokmân'a düşmüş
 Derd-ü gam ararken safâ bulanlar
 Uygun ahabb ile yârana düşmüş

Mahbûb-ı sâdıklar bigâne olmuş
 Mahabbet bağının gülleri solmuş
 Çaytaşı yakutun bahâsın bulmuş
 Şimdi cevâhirler ummâna düşmüş

Terk-i vatan etmiş çıkmış ilinden
 Kapamış ^şgûşunu halkın dilinden
 Âciz tâciz kalmış densiz elinden
 Yazık, garip baykuş virâne düşmüş

Cem' olandan beri ervâh-ı mahlûk
 Dediler ki bize bir eğlence yok
 Taksim olunanda âşıkla ma'suk
 Şem'î'nin şansına pervâne düşmüş

-2-

Çevrilir başıma cihan dar olur
 Bana efendimden itâb olunca
 Bülbül gibi işim âh-ü zâr olur
 Gül yüzünden ref'-i nikab olunca

Efendim beğendim tarz-ı edânı
 Anınçün çekerim cev-r-ü cefânı
 Boşlamam dilimden medh ü senânı
 Sin'e girip benim türâb olunca

Derûnum şehrini odlara yakma
 Nûsha-i kübrâ'dır gönül, hor bakma
 Mevlâ'nın yapısın kastedib yıkma
 Ta'mir kabul ötmez harap olunca

Derd-i aşkın ile siyne-püryânım
 Semâya ser çekdi âh-ü efgânım
 Safâ mı kesbettin benim sultânım
 Şem'i'nin ciğeri kebâb olunca

-3-

Murg-ı dil-i âvâre, ne hikmetdir.
 Kafes-i mihnette kapandı kaldı
 Dâm oldu pâyine dâne-i kısmet
 Diyâr-ı gurbette kapandı kaldı

Gittiler Hünkâr'a biraz mübtelâ
 Teşekkiy yüzünden koptu vâveylâ
 Arz-ı hâller buyrulmadı galibâ
 Dîvân-ı devlette kapandı kaldı

Ehl-i dil olanlar yolunu tuttu
 Dileyen menzil-i maksûda yetti
 Âşıklar zümresi diydâra gitti
 Sofular cennette kapandı kaldı

Semt-i yâr e varmaya kaldı bir mil
 Şükür Girdgâra, hallolur müşkil
 Hava bulup açılmadı fülk-i dil
 Girdâb-ı mihnette kapandı kaldı

Şem'i niçün ateş değil külâhın
 Çıkmaz gökyüzüne alev-i âhın
 Hiç uymadı gitti baht-ı siyâhın
 Kûşe-i vahdette kapandı kaldı

-4-

Ağyâra yüz verme bendene nispet
 Gel imdi ey cânım, cânânım sen gel
 Yaktı derûnumu âteş-i hasret
 Gel imdi, ey evler yıkanım, sen gel

Vakit geçip gider fasl-ı bahârın
 Dökülür şükûfen, var mı çınarın
 Nâdana yoldurma turuncun, narın
 Gel imdi, ey taze fidanım, sen gel

Gelmişler bir yere erbab-ı diller
 Dökmüşler meydana biraz müşkiller
 Ötüşür bülbüller, açılmış güller
 Gel imdi, ey âh-ü figanım, sen gel

Çünkü meftûnusun ol yüzü mâhın
 Duyursun kendüye feryâd-ü âhın
 Hakkında bir güfte söyle o şahın
 Gel imdi, ey şîrîn zebânım, sen gel

Sana bir sözüm var, sakın darılma
 Değme başa destar olup sarılma
 Kulun **Şem'i** derdmend'e kurulma
 Gel imdi, ey kaşı kemânım, sen gel

-5-

Hizmet, eyleyenler Bâb-ı Âli'de
 Huzur-ı sultan'da kabahat etmez
 Belki olur deyu bir **hat** keşiyde
 Arz-ı hâl sunmaya cesaret etmez

Cem' olmuş bir yere erbab-ı dîvan
 Bir iki mübtelâ ettiler kurban
 Gazab tahtındadır o şâh-ı hûban
 Zümre-i uşşâka adâlet etmez

Gülün ünsiyeti nâçar hâr ile
 Bülbül de ma'sûku bekler zâr ile
 Gönül ister sarılmasın yâr ile
 Bir iki bûseye kanâat etmez

Dertliler subha dek olur uyanık
 Zahmına ararken tabîb-i hâzık
 Mansûr gibi dâre çekilse âşık
 Yârdan ağyârine şikâyet etmez

Neylesün uyanıp bâb-ı kesrette
 Gelüp pervâneler dönmez hizmette
 Kûşe-i vahdette, şeb-i zulmette
 Şem'i zıyasiyle şecâat etmez

-6-

Tuna gibi kimse bilmez başımı
 Bazı busbulanık akan selim ben
 Dört ırmak almıyor gözüm yaşını
 Şatt-u Murad Ceyhan, nehr-i Nil'im ben

Dilim ağyâr ile işim savaştır
 Yaralıyım, kûy-ı yâra dolaştır
 Hızır, bana Âb-ı Hayat ulaştır
 Kûşe-i vahdette hoş-nişinim ben

Çoktan beri arzularım dostumu
 Dost yoluna fedâ ettim postumu
 Gelen geçen, ko, çiğnesin üstümü
 Dosta doğru gider tozlu yolum ben

Mahlâsım Şem’î’dir bilâdım Konya
 Bezm-i bağa girmiş bülbül-i şeydâ
 Bir kenar sahrâda olmuşum peydâ
 Kimse bilmez ne revnakda gülüm ben

-7-

Bâzâr-ı aşk içre cevri güzeller
 Mezada vermişler, kapan kapana
 Zuhûr etti rûy-i çeşmimde seller
 Hiç durmaz, mevc urur, kapan kapana

Cemâlin gösterdi bir iki dilber
 Gönül hiç durmayıp gördüğün ister
 Biri kaymak satar, birisi şeker
 Münasip bulmuşlar, kapan kapana

Mekkârdır anlamaz bir cânânım var
 Sermâye-i aşktan çok ziyanım var
 Sevgi çarşısında bir kabanım var
 Gam alır satarın, kapan kapana

Hamd olsun Pîr’imden aldım himmeti
 Dilerim bâzûda bulam kuvveti
 Uyandırdım Şem’î’m giydim kispeti
 Geldim rakıyblere, kapan kapana

NAKDÎ**CEZÂ YİR DEYİŞLERİ****-1-**

Yedi kral düştü senin kasdına
 Gaflet uykusundan uyan, Cezâyir
 Donanmalar tâyin oldu üstüne
 Hazır ol vaktine, dayan, Cezâyir

Gazilerin ekberleri sendedir
 Rüstem'lerin bihterleri sendedir
 Koç yiğidin defterleri sendedir
 İbn-i fülân, ibn-i fülân, Cezâyir

Sensin serhadlerin bâl-i bülendi
 Yedi kral eder sana pesendi
 Her bir burcun Rüstem-i Zâl menendi
 Her bir topun bir kahraman, Cezâyir

Cân-ü dilden eyledik ahd-ü eman
 Kat kat oldu kalbimizde dîn, iymân
 Dîn uğruna cenk edelim bir zaman
 Mişvârimiz olsun iyân, Cezâyir

Nakdî deryâdan umudum üzüldü
 Serimize kalem böyle yazıldı
 Devir âhır oldu, zaman bozuldu
 Yardımcımız ulu Sultan Cezâyir

-2-

Mağrib illerinden ey Şâh-ı âlem
Sultan Cezâyir'den haberin var mı
Sehâvet mâdeni, ey cûd-ü kerem
Sultan Cezâyir'den haberin var mı

Şol tarih-i hicret varmadan yüze
Alaman düşmanı kasedetti bize
Nice vasfedeyim, Hünkârım, size
Sultan Cezâyir'den haberin var mı

Cenk gemilerine tecavüz yüzden
Mücahid kulların düşürme gözden
Gark oldu, görünmez dumandan, tozdan
Sultan Cezâyir'den haberin var mı

Elimizde kılıç, dilde zikrullah
Muîn hâfızımız ol ulu Allah
Dört yanımız aldı kâfirler billâh
Sultan Cezâyir'den haberin var mı

Ey Nakdî, gâziler şâd oldu, güldü
Şehidler cennette makamın buldu
İspanyol, Portekiz, Nemse bir oldu
Sultan Cezâyir'den haberin var mı

DİVAN

-3-

Kıl nazar, ey Pâdişâhım, işine İspanyol'un
 Zehr-ü zakkumlar katıldı âşına İspanyol'un
 Kâfiri hakreyledi, İslama nusret verdi Hak
 Ne kıyâmet koptu. seyret başına İspanyol'un

Ol adû-yı hâksâra şöyle bir âl eyledik
 Evliyâlar himmetiyle dillerin lâl eyledik
Balyemez; toplar vurup sihrini battâl eyledik
 Kargalar kondurduk âhır leşine İspanyol'un

Kırk sekiz Hind'in gemisi her birisi bir kaya
 Putperestler korkusundan çekti başın hırkaya
 Kimisi **Varhan**'a kaçtı, kimisi de Malta'ya
 Girmemişti uykusunda düşünce İspanyol'un

Bin yuz doksan sekizinde hasb-ı hâlin söyledik
 Yirmi dokuz teknesini kâfirin gark eyledik
 Bin yüz doksan sekizinde hasb-ı hâlin söyledik
 Şöyle yazdık tarihini taşına İspanyol'un

SEFERLİ OĞLU**CEZÂYİR DEYİŞLERİ****-1-**

Küffâr geleceğin haber aldılar
 Cezâyir iline nâme sundular
Allah, Allah diyip cenge durdular
 Dîn-i Hak uğruna kılıç saldılar

Küffâr donanması geldi, göründü
 Asker-(i) İslâm cümle yalıya indi
Lencon'lar donandı, cenkler kuruldu
 Dîn-i Hak uğruna kılıç saldılar

Her topun başında bir fitil yanar
 Gaziler dîn için pervâne döner
 Al kanlar dökülür, analar ağlar
 Dîn-i Hak uğruna kılıç saldılar

Lencon'lar tâ donanmaya dayandı
 Çok gâzîler al kanlara boyandı
 Gökte melek, yerde insan beğendi
 Dîn-i Hak uğruna kılıç saldılar

Seferl(i) Oğlu içti aşkın şarâbı
 Dâima zikreder ulu Çalabı
 Berhurdâr olsunlar **Türk'ü, Arap'ı**
 Dîn-i Hak uğruna kılıç saldılar

-2-

Cezâyır Dayısı ol Mehmed Paşa
 Dünyâlar durdukça sen binler yaşa
 Döktürdüğün toplar gitmedi boşa
 Söylensin dillerde nâmın bir zaman

Küffâr Göbekli'ye haml(e) eder heman
 Yaptırdığın burçlar hiç vermez eman
 Topçular top taşın vurduğu zaman
 Söylensin dillerde nâmın bir zaman

Burc(-ı) Pulad'dan atar Bombacı Başı
 Bombacılar saçar zehir ateşi
 Lencon'lar ederler cengi, savaşı
 Söylensin dillerde nâmın bir zaman

Gâzi reisler'in ederler cengi
 Yaparlar küffâra bin türlü fendi
 Cuma gün kurdular bir âli cengi
 Söylensin dillerde nâmın bir zaman

Seferl(i) Oğlu cihana gelmiştir heman
 Mağrib İlleri'n medhetsin bir zaman
 Burmalı toplardan çıktıkça duman
 Söylensin dillerde nâmın bir zaman

-3-

Bakmaz mısın küffâr kurduğu fende
 Bize yardımcıdır ol Bârî Hudâ
 Cuma günü idi başladık cenge
 Sana mâlûm olsun, bil a Hünkârım

Bakmaz mısın sen şu dîni karaya
 Lencon'lar donanmasın ald(ı) araya
 Nâmeler yollandı tâ **Rim Papa**'ya
 Sana mâlûm olsun, bil a Hünkârım

Göbekli Burc önü ulu cenk yeri
 Aslâ biz düşmandan dönmeyiz geri
 İspanyol **kral(ı)**na içirdik zehri
 Sana mâlûm olsun, bil a Hünkârım

Küffâr donanması geldi, eğlendi
 Yedi kral ana imdad eyledi
Seferli Oğlu bunu böyle söyledi
 Sana mâlûm olsun, bil a Hünkârım

MAĞRİBLİ OĞLU**CEZÂYİR DEYİŞLERİ****-1-**

Korsanlık ederken **Hînd**'in yolunda
Nemse'nin bacını aldı **Cezâyir**
Urum'da, **Acem**'de, halkın dilinde
Küffârın bağırını deldi **Cezâyir**

Gaziler dîn için kılıç saldılar
Kanarya Boğazı'nda şikâr buldular
 Kimisin batırıp, kimin aldılar
Adûyu gamlara saldı **Cezâyir**

Mal(ı)n alıp esirin mezad ettiler
 Batırıp gemilerin mat ettiler
 Yedi kral birden feryâd ettiler
 Şimdi cevâhirle doldu **Cezâyir**

Aktarmasın almış ayırmaz baştan
Balyemez toplanı attilar burçtan
 Yeryüzünde İslâm, melekler Arş'tan
 Ganiler kıymetin bildi, **Cezâyir**

İsmin **Cezâyirli Abdî Paşa** vâli
 Vermesin âlemde **Mevlâ zevâli**
Mağribli(ı) Oğlu eydür berhudâr oldu
 Bak gine şen oldu, güldü **Cezâyir**

-2-

Gurbet illerine saldı yâr beni
Acâyib hayrette kaldım, Cezâyir
Çok kızlar yatağı dediler seni
Arzuladım seni geldim, Cezâyir

İbtida gelince gördüm yalısın
Sundular kadehi, içtim dolusun
Seyreyledim evliyâsın, ulu'sun
Kalbim ferah buldu, güldüm, Cezâyir

Yalı Kapısı'nda kıldım temaşa
Binâsın kurmuşlar taş üzre taş
Cihanda bulunmaz emsâlin, hâşâ
Aradım da seni buldum, Cezâyir

Çıktım, her tarafın kıldım ziyâret
Kırklar'a varınca okudum âyet
Evliyâ, enbiyâsını tamâm et
Cümlesinden ibret aldım, Cezâyir

Mağribli(i) Oğlu eydür bu sözüm doğru
Çıktım burçlarına eyledim seyri
Vatanı, sılayı unuttum gayri
Eğlendim de sende kaldım, Cezâyir

-3-

Tunus'un üstüne arslanlar saldın
Mevlâ'ya tevekkül oldun, Cezâyir
Sen bu salısları şahan'dan m(i) aldın
Evvelki nâmını buldun, Cezâyir

Hüseyin Bey ile İbrahim Hoca
Gâziler dem çekti, vardı kılıca
Yalnız beyleri kurtuldu anca
Bedestan'a değin kovdun, Cezâyir

Gâziler silâhlı oldular süvâr
Düşmanlar görünce kılmadı karar
Altı yüz çadırı kıldın târümâr
Tunus'tan âhını aldın, Cezâyir

Mağribl(i) Oğlu eydür yüz seksen çadır
Evliyâ, enbiyâ bizimle hazır
Tanrı'nın rahmeti ulu deryâdır
Tanrı'nın rahmetin buldun, Cezâyir

KARA HAMZA**CEZÂYİR DEYİŞİ**

Gelin ey gâziler hayra yoralım
 Dün gece gördüğüm kara düşleri
 Gezdim, seyreyledim tâ Kaf'tan Kaf'a
 Lâ'l-ü yâkut., mercan, yatar taşları

Çoktan azmeyledim ol yüce dağı
 Hani sana hükmeden sultân beyi
 Leyl-ü nehâr çağrışurlar Hak deyi
 Ben değildim, figan eder kuşları

Kimi yemiş, içmiş, kimi karımış
 Kimi Hak'tan nidâ gelmiş, yürümüş
 Vardım baktım, bir mahlûkat var imiş
 Hiç secdeden kalkmaz olmuş başları

Bir avuç türâbtan halk oldu Âdem
 Emroldu, cennetten sürüldü, n'idem
 Ettiğ(i)miz işleri andıkça her dem
 Akar, durmaz, gözlerimin yaşları

Kara Hamza'm eydür okur yazarsın
 Doğru yolu koyup niçin azarsın
 Yalan dünyâya aldanıp gezersin
 Bakmaz mısın ettiğimiz işleri

TÜRK SAZ ŞÂİRLERİ

IV.

XIX. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ

VIII. BÖLÜM

XIX. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ

ZİHNÎ - SEYRÂNÎ - NÛRÎ - RUHSATÎ -MİNHÂCÎ -İS-
PARTALI SEYRÂNÎ - ÂŞIK ALÎ - GEDÂYÎ - DEVÂMÎ -
SURÛRÎ - FİGANÎ - ZEHRÎ - NİGÂRÎ - CEVRÎ - HİK-
METÎ - BEZMÎ - MİCMERÎ - BEZLÎ - SABRÎ - SÜMMÂ-
NÎ - CELÂLÎ - ZÛLÂLÎ - MUHİBBÎ - CEYHÛNÎ - REMZÎ
- NÂZÎ - KEMÂLÎ - MEYDÂNÎ - TANBURÎ MUSTAFA -
HENGÂMÎ - SABRÎ - PESENDÎ - MEHMED ALÎ - GÜL-
ZÂRÎ - NİYÂZÎ - BEDRÎ - BAHRÎ - FERDÎ - LÛTFÎ -
TIFLÎ - MEHMED - CEMÂLÎ - İKRÂRÎ - RİZÂ - MESLE-
KÎ - PİNHÂNÎ - HEZÂRÎ - SERDÂRÎ - DADAL OĞLU -
DELÎ BORAN - BEY OĞLU - GÜNDEŞLİ OĞLU

XIX. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ

I.

UMÛMÎ MÛLÂHAZALAR

XVI. - XVIII. asırlar zarfındaki inkişafını tâkip ettiğimiz Âşık Edebiyatı, XIX. asırda, türlü âmiller tesiriyle, büyük bir ehemmiyet kazandı: Bir taraftan, klâsik edebiyat çerçevesi içinde gittikçe daha ziyade kuvvetlenen mahallîleşme cereyanının da tesiriyle, yüksek sınıf arasında daha mühim bir yer tutmağa başladığı gibi, diğer taraftan da, klâsik edebiyatın cazibesine her gün daha fazla kapılarak, halk zevkinden gittikçe uzaklaşma temayülünü gösterdi. İstanbul'dan başlayarak, imparatorluğun bütün büyük kültür merkezlerinde yetişen saz şâirleri, XVIII. asır âşıkları gibi ve belki daha fazla, şehir hayatının ve şehir kültürünün tesiri altında kaldılar: Gevheri ve Âşık Ömer gibi, XVIII. asırda da şöhretleri gittikçe artan büyük âşıkların nüfuzu altında, şehir muhitinin de tabîî tesiriyle, saz şâirleri, ellerinden geldiği kadar klâsik şâirleri taklide özeniyorlardı. Şehirlerde muhtelif tarikatlere mensup tekkeler ve oralarda yetişen mutasavvıf şâirler, eskiden beri bu iki cereyanı bir birine yaklaştırmaya çalışan âmillerdi. Medrese ilmine yabancı ve hattâ düşman olan saz şâirleri, tekke muhitinde, muhtaç oldukları serbest irfan havasını teneffüs ediyorlar ve orada klâsik musikiye ve klâsik şiire de az çok âşina oluyorlardı. XIX. asır saz şâirlerinin lisan ve üsluplarında -kendi tabirleriyle- kalem şâirleri ile rekabet etmek, onlar gibi arûz vezniyle yazmak, hece ile yazdıkları manzûmelerde bile terkipler, yabancı kelime ve tabirler kullanmak arzusu pek açıktır. Daha umûmî bir ifade ile, edebiyat ve musikide cemiyetin güzideler tabakasından halk tabakasına ve halk tabakasından da güzideler tabakasına doğru karşılıklı bir hulûl ve nüfuz vakiasına şahit

oluyoruz ki, XVII. asırdan beri kuvvetle başlamış olan bu hadise, XIX. asırda artık büsbütün kuvvetlenmiştir; ma'mafih, bunun neticesi olarak, saz şâirlerinin eserlerinde asıl halk zevkinin bozulduğunu, zayıfladığını, tereddiye uğradığını görüyoruz.

XIX. asırda, önceki asırlarda olduğu gibi, âşıkların her taraf-
ta çoğaldığını, büyük şehirlerde ve bilhassa İstanbul'da munta-
zam bir teşkilâta mâlik olduklarını, askerî sınıflar arasındaki saz
şâirlerinden başka, bunu kendilerine bir meslek, bir geçim vası-
tası edinmiş âşıkların mevcudiyetini biliyoruz. Bunlar, her yerde,
muayyen kahvehanelerde toplanırlar, müşterek saz ve söz fasilla-
rı yaparlardı. Hayatlarını başka vasıtalarla temin eden, başka
mesleklere mensup olan birtakım saz şâirleri daha vardı ki, bun-
lar profesyonel âşık olmamakla beraber, bu toplantılara gelirler,
fasillara iştirak ederlerdi. An'aneye göre, İstanbul'da, bilhassa
Tavuk pazarındaki bir kahve, âşıkların en büyük merkezidi.
Âşıklar arasından hükümet tarafından intihap olunan tanınmış
bir şâir, resmen âşık kahyası tayin edilir ve âşıkların teşkil ettiği
loncanın işlerini idare ederdi. Bir yerde oturmayarak, mevsim
mevsim bütün memleketi dolaşan, her yerde âşık fasıllarına iştı-
rak eden bu saz şâirleri, halk arasında büyük bir propaganda
vasıtası olduğu cihetle. hükümet, bunların kontrolüne dikkat
eder, hatta bazan âşıklar reisi vasıtasıyla bunları kendi propa-
gandası için kullanırdı. Yarım asır öncesine kadar âşıklar arasın-
da yaşayan bir an'aneye göre, Mahmud II., Abdülmecid,
Abdülaziz zamanlarında saraydan tahsisat alan yirmi-otuz âşık
mevcut imiş ve bunlar zaman zaman padişahın huzurunda fasıl-
lar yaparlarmış. Yine an'aneye göre, İstanbullu Âşık Hüseyin,
1834'den 1861'e kadar Tavuk pazarı'ndaki âşıklara reislik etmiş
ve on üç yıl saraydaki saz şâirlerinin başında bulunmuştur. Be-
şiktaşlı Gedâyî de Abdülaziz huzurunda icra edilen âşık fasılları-
na reislik etmiştir.

Memleketin bütün büyük merkezlerinde de İstanbul'da ol-
duğu gibi âşık teşekkülleri vardı. Hükümet adamları, derebeyleri,
ayan ve eşraf, zenginler bunları himaye ederlerdi. Tekkeler de

bunlar için daima sığınılacak bir yer vazifesi görürdü. XIX. asırda imparatorluğun muhtelif köşelerinde ve bilhassa **Anadolu**'da yetişen meşhur âşıklar hakkında, eski asırlar hakkındaki bilgilerimizle mukayese edilmeyecek kadar zengin mâlumata mâlik bulunuyoruz: Anadolu'nun muhtelif merkezlerinde hâlâ yaşamakta olan yerli an'anelerin ve eserlerin şu son elli yıldan beri yavaş yavaş toplanıp neşredilmesi sayesinde, daha şimdiden, elimizde oldukça zengin malzeme bulunuyor. Balkan Harbi neticesinde imparatorluğun Rumeli'deki topraklarını kaybetmesi, Türk kültürünün oradaki büyük merkezlerinde yaşayan mahallî an'aneleri toplamak imkânını ortadan kaldırmış olduğundan, o sâhalarda yetişmiş âşıklar hakkındaki bilgilerimiz çok azdır.

XIX. asır saz şâirlerinden Erzurumlu Emrah, Bayburtlu Zihnî, Dertli, Kayserili Seyrânî, Tokatlı Nûri gibi bazıları geniş ve devamlı bir şöhrat kazanmışlar, eserlerini Anadolu'nun her tarafında, hatta İstanbul'un edebî muhitlerinde az çok tanıtmağa muvaffak olmuşlardır, Bilhassa, bunlardan ilk üçünün şöhrati, Âşık Ömer'le Gevheri'yi unutturmamakla beraber, diğerlerinden çok fazladır. Bunların yanında, şöhratleri daha ziyade yetiştikleri memleket çevresinde kalmış, yahut gezip dolaştıkları bazı muhitlere inhisar etmiş olan diğer bir kısım âşıklar daha vardır ki, *Ruhsatî, Sümmânî, Gedâyî, Lûtfî, Sürûrî, Zülâlî, Ceyhûni, Kemâlî, Nâzî, Tıflî* bunlardandır. XIX. asrın ilk yarısında yaşayıp isimleri ve zamanları yalnız bazı eski cönklerdeki manzûmelerinden, destanlarından öğrenilmiş birtakım âşıkları da unutmamak icap eder: Bunlar arasında, bazan çok güzel şiirlerine tesadüf edilenler de yok değildir. Yine bu asırda yetişen birtakım Ermeni âşıkları da vardır ki, bunlardan bazılarının, hatta **Bektaşî** tarikatine de mensup olduklarını kat'iyetle biliyoruz. Esasen, XIX. asır âşıklarının, umumiyetle birer **tarikate** ve bilhassa **Bektaşiliğe** müntesip veya muhip oldukları ve tam mânâsıyla bir tekke şairi ve tasavvuf propagandacısı olmamakla beraber, zaman zaman eserlerinde bir **dervişlik çeşnisi** bulunduğu da unutulmamalıdır.

Eserlerinin ve şahsiyetlerinin umûmî karakterleri itibariyle birbirine benzeyen bütün bu âşıklardan başka, bilhassa Cennup'taki Türkmen aşiretleri arasından yetişmiş Dadal Oğlu, Deli Boran, Gündeşli Oğlu, Bey Oğlu gibi diğer birkısım saz şâirleri daha vardır ki, edebî bakımdan Karaca Oğlan an'anesini takip ederler. Yani, asil halk zevkine, halk edebiyatına daha yakındırlar; arûz veznini ve âşıklara mahsus arûz nazım şekillerini kullanmazlar; lisanlarında yabancı kelime ve terkipler yoktur; klâsik edebiyat tesirinden uzaktırlar. Daha umûmî bir ifade ile, XVII. - XIX. asırlardaki şehir hayatının doğurduğu âşıklarla, yarı göçebe hayatının ve aşiret muhitinin doğurduğu bu saz şâirleri arasında büyük bir fark vardır; âşıklar daha fazla klâsik şâire benzemek ve ona yaklaşmak isteyen yapma ve mütesallif bir tiptir; halbuki, Türkmen saz şâirleri, daha ziyade eski Türk ozanını hatırlatan tabii ve samimî bir müterennimdir. Mamafih bu iki zümre arasında, bütün bu ayrılıklara rağmen, pek tabii olarak, birtakım benzeyişler olduğunu da unutmamalıyız.

II.

BAŞLICA SİMÂLAR

ZİHNÎ - SEYRÂNÎ - NÜRÎ - RUHSATÎ - MİNHÂCÎ -
İSPARTALI SEYRÂNÎ - ÂŞIK ALÎ - GEDÂYÎ - DEVÂMÎ -
SÜRÛRÎ - FİGANÎ - ZEHRÎ - NİGÂRÎ - CEVRÎ - HİKMETÎ
- BEZMÎ - MİCMERÎ - BEZLÎ - SABRÎ - SÜMMÂNÎ -
CELÂLÎ - ZÛLÂLÎ - MUHİBBÎ - CEYHÛNÎ - REMZÎ - NÂ-
ZÎ - KEMÂLÎ - MEYDÂNÎ - TANBÛRÎ MUSTAFA - HEN-
GÂMÎ - SABRÎ - PESENDÎ - MEHMED ALÎ - GÛLZÂRÎ -
NİYAZÎ - BEDRÎ - BAHRÎ - FERDÎ - LÛTFÎ - TİFLÎ -
MEHMED - CEMÂLÎ - İKRÂRÎ - RİZÂ - MESLEKÎ - PİN-
HÂNÎ - HEZÂRÎ - SERDÂRÎ - DADAL OĞLU - DELİ
BORAN - BEY OĞLU - GÜNDEŞLÎ OĞLU

Ehemmiyetleri ve edebî tesirleri itibariyle hayat ve eserlerini ayrıca tetkik edeceğimiz Emrah ve Dertli'den sonra, ZİHNÎ, XIX. asır saz şâirlerinin en tanınmışlarından biri olarak gösterilebilir. O, meslekten yetişmiş hakikî bir âşık olmamakla beraber, Âşık edebiyatının bu asırdaki bütün husûsiyetlerini ve temâyüllerini temsil edebilen mühim bir şâirdir. Hacı Osman isminde bir Bayburtlunun oğlu olan şâirimiz, tahminen 1795-1800 yılları arasında Bayburt'ta doğmuş, orada okumuş ve bir müddet Erzurum ve Trabzon medreselerinde de bulunduktan sonra, 1815'de İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'da on yıl kadar kalarak şiirleriyle, kasîdeleriyle bazı ricâle intisap eden ve rütbe alan şâir, 1826'ya doğru memleketine döndü; Ruslarla yapılan harbin facialarına şahit oldu. 1834'de hacca giderek, dönüşte Mısır'a uğradı ve İstanbul'da Abdülmecid'e cülûsiyye takdim etti. Akdağ ve Erzurum'da bazı vazifelerde bulunduktan sonra, 1844'de İstanbul'a gelen şâir, Akkâ meselesi münasebetiyle oraya giden donanmada bulundu ve Reşid Paşanın dîvan kâtipliğini yaptı. İstanbul'a dönüp bir müddet kaldıktan sonra, 1847'de Hopa müdürlüğüne, oradan

Karaağaç müdürlüğüne ve daha sonra Of Malmüdürlüğüne tâyin edildi. 1851'de Erzurum'a gelen Zihnî, bir yıl kadar Erzincan'da bir vazifede bulundu. Sonra Bayburt'a geldi. 1855'de tekrar Trabzon'da gördüğümüz şâir, dört yıl sonra memleketine dönmek üzere yola çıktıysa da, yolda hastalandı ve Trabzon'a yakın Holasa karyesinde öldü (1859).

Hayatı hakkındaki bu kısa malûmat, bize Zihnî'nin fikrî hazırlığı ve edebî terbiyesinin derecesi hakkında da az çok bir rehber olabilir. Oldukça tahsil gören ve muhtelif kültür merkezlerindeki edebî çevrelerde yaşayan, ilim ve san'at adamlarıyla temas eden şâirimiz, zamanına göre epeyce münevver, malûmatlı bir adamdı. Doğuştan kabiliyetine ve san'at istidadına eklenen bu bilgi ve görgüsü, şiirlerinde de görülüyor. Arûz ile, tıpkı klâsik şâirler gibi dîvan tanzim eden Zihnî, görülüyor ki, Osmanlı edebiyatının büyük üstadlarını çok iyi biliyor, onlara nazireler yazmağa cesaret ediyordu. Basma dîvanındaki kasideler, na'tlar, gazellerden başka, *Sergüzeştname-i Zihnî* unvanlı -henüz basılmamış- uzun bir mesnevisi de vardır ki, hayatı ve telâkkîleri hakkında çok mühim malûmatı ihtiva etmektedir: Şâir bu mesnevisinde, oğluna hayatını hikâye ederken, orada adı geçen bir takım muasırlarına ait hicviyelerini de kaydetmiştir. Bunlardan başka *Hikâye-i Garibe* adlı, tarihî mâhiyette -basılmamış- bir eseri daha vardır.

Hayatı ve edebî temayülleri, Zihnî'yi, saz şâirlerinden ziyade, dîvan şâirlerine daha yaklaştıır; fakat, fitrî istidadına rağmen, bilgisizliği, nazım lisanına ve arûz tekniğine kuvvetle sahip olmaması, ona hakikî mânâsiyle bir klâsik şâir sıfatı verebilmemize imkân bırakmıyor. O tarzda yazdığı bütün manzûmelerinde, nazirelerinde, tahmislerinde, klâsik şiir tarzının asla kabul edemeyeceği acemilikler dâima göze çarpar. Bazı, kuvvetli bir ilham ile yazılmış, his ve hayâl itibariyle oldukça orijinal parçalarında bile, lisan ve nazım sakatlıklarından kurtulamamıştır. Bununla beraber, Zihnî'nin arûz ile yazılmış bütün şiirleri, muvaffakiyet-

siz ve acemi birer taklitten daha ileri geçemez; meselâ Âşık Ömer'in benzeri manzûmelerinden daha kıymetli sayılamaz. Bir dîvân şâiri olarak tanınmak istediği hâlde, tâliin garip bir cilve-siyle, saz şâiri olarak şöhrat kazanan Zihnî bunu, hece vezniyle ve âşık tarzında yazdığı sayıca az manzûmelere borçludur.

Bilhassa "*Vardım ki yurdundan ayak götürmüş*" mısraıyla başlayan Şehnaz Dîvan bestesi, ona İstanbul'un edebî çevrelerinde de şöhrat kazandırmıştır. Şâirin 1828'deki Rus istilâsı geçtikten sonra, Bayburt'a döndüğü zaman yazmış olduğu bu küçük manzûme, harabeye dönmüş anayurdun elemelerini acı acı inleyen çok samimî bir şiiirdir. Şâirin Sergüzeştname'sine ilâve ettiği beş destan daha vardır ki, bunların birisi Akkâ harbine, biri Hart Ovası'nda Ruslarla yapılan bir harbe aittir. Diğer üç destan, tamamıyla mizahî bir mâhiyette olup, bunlardan ikisi Bayburtlu Bayrakdar adında gülünç bir adamı tehzil maksadiyle yazılmıştır; üçüncüsü de halk arasında Otlakçı adı verilen tipi teşhir ve terzil eden -ve içinde mahallî lehçelerle bazı taklitler de bulunan- bir manzûmedir. XVII.-XX. asır saz şâirlerinin bu türlü tarihî, yahut mizahî destanlar yazdıklarını muhtelif misalleriyle bildiğimiz için, Zihnî'nin bu destanlarla o an'aneyi takip etmiş olduğunu anlıyoruz. Şarkî Anadolu'nun bilhassa Erzurum ve Bayburt taraflarında halk arasında çok yayılmış olan bu destanlar, onun mizacındaki hiciv ve tehzil kabiliyetini, tenkid temâyülünü pek iyi göstermektedir. Zihnî'nin hece vezniyle âşık tarzında yazmış olduğu manzûmelerden şimdiye kadar pek az parçalar neşredilebilmiştir. Acaba şâirimizin âşık tarzında yazdığı manzûmeler esasen az mıdır? Biz bu ihtimâli daha kuvvetli buluyoruz. Tam mânâsıyla bir dîvân şâiri olmak isteyen Zihnî, hece ile yazdığı sayıca az parçaları bile dîvân'ına almamakla, bu temâyülünü açıktan açığa göstermiştir. Lisânı, âşık tarzındaki şiirlerinde bile -meselâ, tıpkı Emrah'ta olduğu gibi- oldukça ağır, terkiplidir; asıl halk edebiyatı unsurlarına ve halk zevkine ekseriya yabancı kalmış, klâsik şiir an'anelerine daha sadâkat göstermiştir. Esasen onu, klâsik şâir olmağa özenen bir saz şâirinden ziyade, arasıra

âşık tarzında çok güzel şiirler yazan bir kalem şâiri saymak daha doğrudur. Ancak hece vezniyle yazdığı mahdut parçalar, XIX. asır âşık edebiyatının bütün hususiyetlerini, bütün temâyüllerini büyük bir muvaffakiyetle temsil ettiği cihetle, XIX. asır saz şâirlerinden bahsederken, ona lâîk olduğu mühim yeri vermemek, edebiyat tarihi bakımından doğru olamaz.

Bu asır saz şâirleri arasında, edebî kıymeti ve şöhretinin genişliği itibariyle, Kayserili SEYRÂNÎ'nin mühim mevkie vardır. Mahalle imamlarından Cafer adlı birinin çocuğu olan Mehmed, H. 1222 (1807)'de Kayseri'ye bağılı Everek'te doğmuş, birkaç sene medresede okumuş ve genç yaşından başlayarak Seyrânî mahlâsiyle şiirler söylemiştir. Abdülmecid devrinde bir aralık İstanbul'da bulunmuş, biraz sonra -rivayete göre, yazdığı bazı hicviyelerin tesirinden korkarak- tekrar memleketine dönmüş ve H. 1283 (1866) baharında orada ölmüştür. Mezarı Everek'teki eski mezarlık üzerine yapılan mektep binasının şark-ı cenûbîsindedir. Tarihi şahsiyeti bu kadar az bilinen şâir hakkında, halk arasında birtakım menkabeler dolaşmaktadır ki, bunların az çok tarihi bir esas olduğu anlaşılıyor: Bu menkabelere göre, Mehmed bir sabah namazında (babasının imamlık ettiği mescitte ruhanî bir cemaate tesadûf eder ve onların feyziyle şâir olur. Pirlar elinden Hak şarabı içen Seyrânî, halkın melâmetine hedef olmak için, şarap şişesi koltuğunda sokak sokak dolaşır ve bazen garip kıyafetlere girermiş; meselâ şarap kadehlerini kavuğunun arasına dizer, siyah çuha parçalarıyla sardığı bir çatal çöpü külâhının ön tarafına diker, öyle dolaşmış; kendisiyle müşâare'ye kalkan bütün saz şâirlerini mağlûp eder ve el öptürmüştür; saz çalmakta mahâreti olmadığı halde, bazan, kırık telli, çarpuk kollu sazını omuzunda taşımış... Bütün bu menkabeler, şâirimizin perişan, sefil bir hayat geçirdiğini, müthiş bir alkolik olduğunu ve zaman zaman ruhi müvazenesini büsbütün kaybederek, garip kıyafetlerle sokaklarda dolaştığını anlatmaktadır.

Şâirimize isnad edilerek neşredilen manzûmelerden hepsinin ona ait olduğunu iddia edemeyiz; belki de bunlardan bazıları -biraz aşağıda bahsedeceğimiz- Ispartalı Seyrânî'ye aittir. Esasen şâirimizin Seyrânî mahlasını alması da, belki, kendisinden evvel şöhret kazanmış olan bu şâirin tesiriyledir. Kayserili şâir, sonradan, Ispartalı Seyrânî'nin şöhretini gölgede bırakacak bir ehemmiyet kazandığı cihetle, onun birtakım şiirlerinin de şâirimize isnad olunması ihtimâli kuvvetlidir. Arûz veznini oldukça başarı ile kullanan Kayserili Seyrânî, anlaşılıyor ki, o asrın şâir tanınmış âşıkları gibi, klâsik edebiyata oldukça vâkıftır; fakat bu vukuf, şüphesiz Emrah ve Zihnî derecesinde sayılamaz. Arûz ile yazdığı şiirlerinde, nazım ekseriyetle kusurlu ve ahenksizdir. Onun asıl edebî kıymetini, hece vezniyle âşık tarzında yazdığı manzûmelerde aramak icap eder. Bunlar, XIX. asrın bütün tanınmış saz şâirlerinin eserleri gibi, yabancı kelime ve terkiplerle, hattâ klâsik edebiyattan alınmış mefhumlar ve mazmunlarla dolu olmakla beraber, güzel, ahenkli ve zariftir. Ekseriyetle sofîyâne ve ahlâkî mâhiyette olan şiirlerinde, halk edebiyatı an'aneleri, halk ahlâkına uygun kaideler, atasözleri, halk zevkini okşayan nükteler, zamanına ait kuvvetli tenkitler vardır. Bu bakımdan, onda, Bektaşî-Kızılbaş şâirlerinin derin bir tesiri olduğunu söyleyebiliriz: Kaba sofulara, mürâilere, yalancılara, zâlimlere karşı alaylı, nükteli hücumlarda bulunması, fakir, yoksul sınıfın hislerine tercüman olması, sefaletle geçen hayatının ve mizacındaki tenkit kabiliyetinin bir neticesidir. Tanzîmat devrinin Anadolu halkı arasındaki iyi ve fena akislerini, çok eksik olmakla beraber, onun şiirlerinde bulmak kabildir. Tasavvuf ıstılahlarını daima kullanan Seyrânî'nin, Bektaşî tarikatine mensup olmasa bile, Bektaşî zevkine yabancı olmadığı açıkça görülüyor. Bütün saz şâirleri gibi cinaslı manzûmeler, semâiler, destanlar yazan, tâliinden şikâyet eden şâir, ara sıra aşk ve tabiat şiirleri de yazmakla beraber, bilhassa didaktik ve nükteli şiirleriyle temayüz etmiş, Orta Anadolu'da büyük bir şöhret kazanmıştır.

XIX. asrın tanınmış şâiri Emrah'ın şâkirdleri arasında, en meşhuru olarak Tokatlı Nûrî'yi gösterebiliriz. Hayatı hakkında pek az bilgimiz olan Nûrî, tahmine göre, 1820-1825 yılları arasında Tokat'ın Kızılca mahallesinde doğmuş, Emrah'ın Tokat'ı ziyaretinde -galiba 1844 yıllarında- ona intisap ederek, -beraberce Anadolu'nun birçok şehirlerini dolaşmış, âşık fasıllarına girmiş ve şöhreti yavaş yavaş genişleyerek, etrafına Ceyhûnî, Gayretî gibi genç çıraklar toplamış ve nihayet 1882 (H. 1299)'de Samsun'da ölmüştür. Mezarı, rivayete göre, orada Şeyh Kutbüddin Türbesi civarındadır. Daha çok genç iken saz çalmağa başlayan Nûrî, meslekten yetişme bir âşık tipidir: Elinde saziyle şehirden şehire dolaşmış, kahvelerde, panayırarda, büyüklerin konaklarında saz çalmış, irticalen şiirler okumuştur; XIX. asrın birçok meslekten yetişme âşıkları gibi, Bektaşî değilse bile, Bektaşîliğe yabancı olmadığı da muhakkaktır. Fakir ve serseri hayatı, işret ve saz meclislerinde geçmiş, Anadolu'nun birçok şehirlerini dolaşmış, Rumeli tarafında da bir müddet bulunmuş ve şâir Ziya Paşa'nın tertip ettirdiği Amasya panayırında ve Çankırı kahvelerinde fasıllar yapmıştır.

Tam mânâsiyle meslekten yetişme bir âşık olan Nûrî'nin arûz ile yazılmış şiirleri, emsaline nazaran hiçbir hususiyet göstermez; klâsik edebiyata vukufu çok sathî, nazmı ve lisanı oldukça kusurludur; lâkin, bu asırda yetişen bütün saz şâirleri gibi, âşıklık meslekinin sarsılmaz an'anelerine riayet ederek, arûz ile de yazmak mecburiyetinde kalmıştır; hattâ, yine aynı an'aneye tâbi olarak, hece ile yazdığı manzûmelerde de yabancı kelime ve terkiplere büyük bir yer vermiş, tasavvuf istilahlarını mebzûl surette kullanmaktan geri durmamıştır; fakat bütün bunlara rağmen, hece ile yazdığı aşk şiirlerinde ince bir hassasiyet, bir samimilik göze çarpar. Emrah'ın tesiri, yalnız ona yazdığı nazirelerde değil, başka manzûmelerinde de çok barizdir. Akıcı, ahenkli üslûbiyle bazan Gevherî'yi de hatırlattığı vardır; bununla beraber, asıl halk edebiyatı unsurlarına, Nûrî'nin eserlerinde çok az tesadûf edilir.

Orta Anadolu'da şöhret kazanan saz şâirlerinden biri de Deliktaşlı Ruhsatî'dir. Asıl ismi Mustafa olan şâir, H. 1251 (1856)'de doğmuş, on altı yaşına kadar köyünde okuma yazma öğrenmiş, bir zamanlar Anadolu'nun muhtelif yerlerinde dolaşıktan sonra tekrar köyüne dönerek evlenmiş ve H. 1317 (1899)'de ölmüştür. Genç yaşında ölen oğlu Minhâcî de babası gibi şâirdi. Şeyh Şâkir isminde -bazı rivayetlere göre Nakşbendî fakat hakikatte Bektaşî tarikatine mensup- bir şeyhe intisap eden şâir, şiirlerinde Bektaşî dervîşi olduğunu açıkça söylemektedir. Bir zamanlar İcâdî ve Cehdî mahlaslarını da kullanan Ruhsatî'nin kuvvetli bir Kızılbaş muhitinde yetiştiği düşünülürse, Bektaşî tarikatine intisabının sebebi kolayca anlaşılır. Esasen XIX. asrın meslekten yetişme bütün saz şâirlerinde Bektaşîlik tesiri umûmîdir. Çok fena ve iptidâî bir şekilde kullandığı arûz vezniyle bazı manzûmeler yazmış olan Ruhsatî'nin hece ile yazdığı şiirleri, ilham bakımından başlıca iki kısma ayırabiliriz: Bektaşîlik tesiri çok bariz olan sofiyane-ahlâkî manzûmelerinde Hatayî ve Pîr Sultan Abdal'dan başlayarak, Kızılbaş-Bektaşî şâirlerinin nüfuzu derhâl göze çarpar; bu kuru ve didaktik eserlerde bile, bazan ince bir istihza, zarif bir tenkît, halk telâkkilerine uygun ahlâkî prensipler mevcuttur. Basit fakat samimî bir lirizm ile dolu aşk ve hasret şiirlerinde ise, asıl halk edebiyatına çok yakın bir zevk, bir sadelik vardır. Gerek bunda, gerek kullandığı lisanın halk diline daha yakın olmasında, içinde yaşadığı köy muhitinin kuvvetli bir tesiri olduğu muhakkaktır; bununla beraber Kızılbaş-Bektâşî muhitinden aldığı derin tesirler, onun, meselâ Dadal Oğlu, Deli Boran gibi aşîret şâirleri derecesinde halk zevkine yaklaşmasına mâni olmuştur. Şehir muhitine büsbütün yabancı kalmaması ve meslekten yetişme bir âşık olması da bu hususta müessir olmuş olmalıdır.

Kayserili adaşı kadar şöhret kazanamamış olmasına rağmen, Ispartalı Seyrânî de XIX. asrın unutulmayacak saz şâirlerindendir. Anadolu'daki seyahatlerini hikâye eden bir destanına göre, aslen Ispartalı olmayıp, sonradan oraya gelip yerleşmiştir.

H. 1241 (1826)'de **Yeniçeri Ocağının** kaldırılmasını tasvir eden bir destanı, şâirimizin belki o sırada İstanbul'da bulunduğunu gösterebilir. Şâirimizin, âşık an'anesine tamamen uygun olarak diyar diyar gezdiğini anlatan Seyahat Destanı'nda, gezdiği yerlerin ileri gelenleri hakkında da malûmat verilmektedir. Vücûdnâme ismini verdiği diğer bir destanında da, bir insanın ana rahmine düşmesinden yüz yirmi yaşına kadar geçirdiği hayat safhalarını anlatmağa çalışmıştır. Yalnız hece vezniyle koşma ve destanlar değil, arûz ile de muhtelif manzûmeler yazan Seyrânî'nin şimdiye kadar neşredilen eserleri, edebî şahsiyeti hakkında kat'î bir fikir edinmeye müsait değildir. Yalnız, XIX. asrın ilk yarısında destanları ve didaktik şiirleriyle Anadolu'da oldukça şöhret kazandığı söylenebilir. 1839'da İbrahim Paşa kumandasındaki Mısır ordusuyla Hafız Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusunun Nezib'teki meydan muharebesini tasvir eden bir destanın sahibi Âşık Ali ile, yine bu devre ait muhtelif tarihî destanlar yazmış olan Osmanlı donanmasına mensup İstanbullu Âşık Gülzârî, Niyazi, Âşık Tâhirî de bu asrın ilk yarısında yetişmişlerdir.

XIX. asırda memleketin her köşesindeki merkezlerde yetişmiş saz şâirlerinden, ayrı ayrı, hattâ en kısa bir tarzda bahsetmeğe, kitabımızın, plânı müsait değildir. Esasen bunlardan birkısımının edebî kıymetleri hakkında -şimdiye kadar neşredilmiş beş-on manzûmelerine dayanarak- kat'î bir hüküm vermek kabil olmayacağı gibi, diğer birçokları da Emrah, Dertli, Seyrânî gibi büyük âşıkların eserlerini taklitten başka birşey yapmamışlardır. Şöhretleri, çok defa yetiştikleri muhitin dışına çıkamayan bu şâirler arasında, **Konyalı Şem'i**'den sonra, yine **Konya** çevresinden yetişmiş Sürûrî, Merdânî (doğumu: 1806), Feşânî (1809-1902), oğlu Devâmî (1862, bir rivayete göre 1824-25-1913), Figânî (1878-1928), Zehrî (ölümü 1883), Nigârî (1858-1917) gibi Sille şâirlerini, **Konyalı Âşık Cevrî** (1820-95) ve Hikmetî'yi, **Erzurum-Bayburt** havalisinden çıkan Süm mânî (1861-1914), Zülâlî, Muhibbî (1823-1868), Erbâbî (1805-1883), Celâlî

(1815-1863)'yi, **Kastamonî'li Kemâli** (1821-1892)'yi ve **Meydânî** (1815-1892)'yi, **Çankırı** muhitinde şöhret kazanan **Bezmî**, **Bezli**, **Micmerî**, **Sabri'**yi sayabiliriz. **Darendeli Remzî** (1840'da doğmuş), **Yozgatlı Nâzî** (1863-1902), **Merzifon'lu Sabrî** (1843-1866), **Kütahyalı Pesendî** (1840 -1910) ve **Ârifî**, **Zileli Ceyhûnî**, **Beşiktaşlı Gedâyî** (ölümü 1887 veya 1889), **Uluborlulu Lûtfî** (1815-1871), **Tokatlı** (veya **Zile'li**) **Âşık Bedri** (1845-1897), **Ordulu şâir Tıflî** (1849-1905), **Aydınlı Âşık Ömerî** (1795-883), **Tanbûrî Mustafa**, **Serdârî**, **Bahrî**, **Ferdî**, **Ruşçuklu Hengâmî**, **Maraşlı Hezârî**, 1897 **Türk-Yunan** harbine ait destanlar yazmış olan **Âşık Mehmed**, **İçel'in Gülnar** kazasına bağlı **Ören** köyünden **Âşık Cemâli** (1814-1873), **Yusufeli'nin Okar** köyünde doğan **İkrârî** (1844-1904), **İznî** (1854 -1929), **Mâhirî** (1850-1910), **Silifkeli Rizâ** (1840-1892), **Sivaslı Meslekî** (doğumu: 1857-58), elimizde yalnız, **Sivas Valisi Feyzullah Paşanın** köleleri tarafından öldürülmesi münasebetiyle söylediği bir destanı bulunan ve 1856'dan sonra vefat eden **Pinhânî**, **Şarkışallı Serdârî**, **Türk-Rus** savaşında **Silistre kal'asının** düşmesi münasebetiyle bir destan söyleyen **Âşık Rûşenî** ve daha birçokları bu arada sayılabilir. Birkaçı istisna edilecek olursa, bu şâirlerin hemen hepsi meslekten yetişmiş, kahvelerde ve panayırarda **Âşık** fasıllarına iştirak etmiş, memleketin birçok yerlerini dolaşmış saz şâirleridir; gerek **arûzla** gerek **hece** ile yazdıkları manzûmelerde, âşık şiirinin **XIX. asırdaki bütün edebî ve lisânî** husûsiyetleri tebârüz etmektedir.

XIX. asır âşık edebiyatının bu umumî levhasını tamamlamak için, şehir hayatının mahsûlü ve mümessili olan bu âşıklardan başka, cenuptaki **Türkmen** oymakları arasından yetişen **Dadal Oğlu**, **Deli Boran**, **Bey Oğlu**, **Gündeşli Oğlu** gibi saz şâirlerini de unutmamak lâzımdır. **Karaca Oğlan'dan** bahsederken umumî karakterleri hakkında kâfi derecede tafsîlât verdiğimiz bu **Türkmen şâirlerinin** târihî şahsiyetleri, henüz oldukça karanlık ve menkabevî bir mahiyettedir. **Türkmen** oymakları arasında büyük şöhretleri olan, şiirleri hâlâ dillerde dolaşan bu şâirleri, **Karaca Oğlan'ın XIX. asrın ilk yarısında** yetişmiş birer mukallidi addet-

mek hiç de yanlış değildir ve esasen Türkmenler arasında bütün bu şâirlerin şiirleri çok defa bir birine isnâd edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

Yukarıda bahsi geçen saz şâirleri hakkında başlıca şu kitap ve makalelere müracaat edilebilir:

- I. Bayburtlu Zihnî hakkında: Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahrî, Erzurum Şâirleri, İstanbul, 1927. Ayn. müellif, Bayburtlu Zihnî, İstanbul, 1928. Ayn. müellif, Bayburtlu Zihnî, Bayburt Kültür ve Yardım Cemiyeti Yayınlarından, İstanbul, 1950. İbnü'l-Emin M. Kemal İnal, Bayburtlu Zihnî, Türk Tarih Encümeni mec., yeni seri, c. I., nu. I, 1929; aynı müellif, Son Asır Türk Şâirleri, c. XI. İst, 1940, s. 1015 v.d.
- II. Kayserili Seyrânî hakkında: Ahmed Hâzım, Sânihât-ı Seyrânî, İstanbul, 1340. Hâşim Nezihî, Seyrânî, Erciyaş, nu. 14-16, 1940. Rıfki Melûl, Seyrânî Baba, İctihad Mec., nu. 145, 15 Mart, 1922. Sa'dî Yaver, Âşık Nâilî'ye Dâir, Halk Bilgisi Haberleri, yıl 4, nu. 47, 1936. Ayn. müellif, Seyrânî, Zonguldak gazetesi, sayı 49, 1936.
- III. Tokatlı Nurî hakkında: Ahmed Talat, Âşık Tokatlı Nurî, Çankırı, 1933.
- IV. Ruhsatî hakkında: Eflâtun Cem, Duygu ve Düşünce Mec., nu. 10, 11, 12, 1928. Eflâtun Cem, Seçme Halk Şiirleri, Türk Halk Bilgisi Derneği, sayı 2, İstanbul, İktisat Matbaası, 1928. Eflâtun Cem, Ruhsatî'nin Koşmaları, Halk Bilgisi Mec., nu. I, 1928. Eflâtun Cem, Âşık Ruhsatî, Halk Bilgisi Haberleri, yıl 4, nu. 45, 46, 15 Mart, 1935. Aynı müellif, Ruhsatî, İst., Maarif Kitaphanesi, 1953. Hikmet Ökten, Bir Köy, Bir Mezar, Orta Yayla Mec., nu. 3, Nisan, 1937. Ruhsatî'den Parçalar, Ayn. Mec., nu. 4, 5, 1937. Kemal Gürpınar, Deliktaşlı Ruhsatî, Orta Yayla Mec., nu. 6, 7, 1937. Haşini Nezihî Okay, Ruhsatî'den Parçalar, Orta Yayla Mec., nu. 6 -11, 1937. Hâşim Nezihî Okay,

- Ruhsatî'nin Koşmaları, Halk Bilgisi Haberleri, yıl 7, nu. 82, 1937. Kadri Özyalçın, Deliktaşlı Ruhsatî, Sivas, 1936. Kadri Özyalçın-Kemal Gürpınar, Deliktaşlı Ruhsatî, İkinci Kitap, 1938. Vehbi Cem Aşkun, Sivas Folkloru, Sivas Kâmil Matbaası, 1941, s. 294 v. d.
- V. Minhâcî hakkında : Vehbi Cem Aşkun, Sivas Folkloru, Sivas, 1941, s. 322 v.d.
- VI. E. Cem Güney, Meslekî, Hayatı ve Şiirleri, İst, 1953.
- VII. Ispartalı Seyrânî hakkında: Naci Kum, Ispartalı Seyrânî, Türk Yurdu Mec., c. 6, nu. 31, Temmuz. 1927 . Naci Kum, Vak'a-i Hayriye Destanı ve Ispartalı Şâir Seyrânî, Yeni Türk Mec., nu. 47, 1936.
- VIII. S. Nüzhet Ergun, Beşiktaşlı Gedâyî, İstanbul, 1933., Muh-tar Yahyaoglu, Tokatlı Gedâî, Hayatı ve Eserleri, İst., Maarif Kitaphanesi, 1943.
- IX. S. Nüzhet Ergun, Hengâmî, İstanbul, 1933.
- X. S. Nüzhet Ergun, Silleli Surûrî, İstanbul, 1933. Abdülkadir Erdoğan, Silleli Surûrî, Konya Mec., nu. 11, 13, 1937. Abdülkadir Erdoğan, Silleli Surûrî'nin Yayınlanmamış Şiirleri, Türk Folklor Araştırmaları Mec., nu. 23, 1951; nu. 30, 1952; nu. 51, 1953.
- XI. Kemal Akça, Sille'nin Halk Şâirleri, Konya Halkevi neşriyatından, nu. 9, Konya 1940. Bu eser, Sille'li âşıklar hakkında evvelce yapılan neşriyatı düzeltmektedir. S. Nüzhet Ergun, Halk Şâirleri, İstanbul, 1927.
- XII. S. Nüzhet Ergun, Mehmed Ferid, Konya Vilâyeti Halkıyyât ve Harsiyyâtı, Konya, 1935.
- XIII. Zeki Dalboy, Sille'nin Halk Şâirleri, Konya, 1940. Bu eser, Silleli âşıklar hakkında evvelce yapılan neşriyatı düzeltmektedir.
- XIV. Mehmed Önder, Âşık Cevrî ve Hikmeti, Türk Folklor Araştırmaları Mec., nu. 23, Haziran, 1951.
- XV. Pesendî hakkında: Halk Edebiyatından Parçalar, Millî Mecmua, nu. 110, 15 Mayıs, 1928. Mehmed Hâlid, Kütah-

- ya Şâirlerinden Pesendî (Ali), Atsız Mec, nu. 12, 1932. Mustafa Hakkı, Kütahya Halk Şâirleri, Kütahya, sayı 333, 1934. Pesendî, Kütahya, nu. 524, 525, 526. 527, 1938. E. Kadri Erdem, Saz şâiri Kütahyalı Pesendî ve Yayınlanmamış bir destanı, Kütahya, İl Basımevi, 1950.
- XVI. Mahmud Ragıp Gazimihal, Konya'da Musikî, Ankara, 1947.
- XVII. Ahmet Tal'at, Çankırı Şâirleri, iki cild, Çankırı, 1930-1933.
- XVIII. Tal'at Mümtaz Yaman, Aşık Kemâli, Kastamoni, 1935.
- XIX. Sıtkı Can, Ordu'lu Şâir Tıfli, Ordu 1938.
- XX. Gökalp Aladağ, Yusuf İlili İkrârî, Türk Folklor Araştırmaları, yıl 2, nu. 16, 1950.
- XXI. Mehmed Hâlid Bayrı, Halk Şâirleri hakkında küçük notlar, İstanbul 1937. Halk Şiiri, XIX. Yüzyıl, İstanbul 1956.
- XXII. Kadri Özyalçın-Kemal Gürpınar, Şarkışlalı Serdârî, Sivas 1938.
- XXIII. İsmail Gün, Âşık Ömerî Aydın 1939. Haşim Nezihi, Âşık Sümmanî, İstanbul 1934; Ayn. Müellif, Saz şâiri Âşık Sümmanî, İst., Maarif Kitaphanesi, 1950. Naim Buluç, Âşık Sümmanî'ye Dâir, Türk Dili, c. IV, nu. 40, 1955. Nesip Yağmurdereli, Sümmanî, Hayatı ve Şiirleri, İst., 1930.
- XXIV. Vehbi Cem, Merzifon Şairleri, Merzifon 1937.
- XXV. Dadal Oğlu ve başka Türkmen şairleri hakkında: Ali Rıza Yalman, Cenup'ta Türkmen Oymakları, 5 kısım, İstanbul 1932 - Adana 1939. Hâşim Nezihi Okay, Dadal Oğlu, Ankara 1959.
- Taha Toros, Çukurova'da Etili Şâirler, Adana 1938. Said Uğur, İçel Folkloru, Ankara, 1947. Said Uğur, İçel Folkloru, c. II., Ankara, 1948; c. III., Ankara, 1948.
- XXVI. M. Zeki Oral, Aşık Tâhirî, Ankara. Yeni Matbaa. 1955
- XXVII. Salim Haşlak, Bayburtlu Celâli, Ankara, 1963.
- XXVIII. Bu saz şâirlerinin, bazan çok kısa biyografik malûmat ihtiva eden bir başlangıçla birlikte neşrolunmuş şiirlerine başlıca şu Halkevleri mecmualarında tesadûf olunur: Halk

Bilgisi Haberleri, Yeni Türk, Konya, Ün, Çorumlu, Duygu ve Düşünce, Orta Yayla, Doğuş. Bu yazılar arasında, az çok biyografik mahiyette olan ve mevzûumuzla alâkalı bulunanları zikrederim.:

Medrânî hakkında: Tal'at Mümtaz Yaman, **Halk Bilgisi Haberleri**, nu. 9, 1930.

Âşık Lûtfî hakkında: Said Demirdal, Ün, nu. 4, 21, 28, 1934-1936.

Âşık Bedrî hakkında: H. Turgut, **Halk Bilgisi Haberleri**, nu. 5, 1930; nu. 16, 1939.

Âşık Nâzî hakkında: A. Tal'at, **Halk Bilgisi Haberleri**, nu. 100, 1940.

Darendeli Remzî hakkında: Kadri Özyalçın, Orta Yayla, nu. 1, 2, 1936.

Âşık Zülâlî hakkında: Doğuş, nu. 43-46, 49, 50, 1939.

Âşık Sabrî hakkında: **Halk Bilgisi Haberleri**, nu. 66, 70.

Âşık Ceyhûnî hakkında: Çorumlu, nu. 6-7; **Halk Bilgisi Haberleri**, nu. 9; **Yeni Türk**, nu. 37.

Tanburî Mustafa hakkında: Sadeddin Nüzhet, **Halk Bilgisi Haberleri**, nu. 4.

Âşık Devâmî hakkında: **Halk Bilgisi Haberleri**, nu. 26; M. Zeki, **Devâmî ve Nigârî, Konya Halkevi Dil, Edebiyat, Tarih Araştırmaları**, nu. 2, Konya, 1934.

Silleli Figânî hakkında: Kemal Akça, Konya, nu. 30, 1939.

Âşık Ali hakkında: Ali Rıza, **Halk Bilgisi Haberleri**, nu. 21-22.

Âşık Gülzârî hakkında: M. Hâlid Bayrı **Yeni Türk**, nu. 61.

Âşık Mehmed hakkında: M. Hâlid Bayrı, **Yeni Türk**, nu. 65.

BAYBURTLU ZİHNİ**KOŞMALAR****-1-**

Vardım ki yurdundan ayak götürmüş
 Yavru gitmiş, ıssız kalmış otağı
 Camlar şikest olmuş, meyler dökülmüş
 Sâkiyeler meclisten çekmiş ayağı

Kangı dağda bulsam ben o maralı
 Kangı yerde görsem çeşm-i gazâli
 Avcılardan kaçmış ceylân misâli
 Göçmüş dağdan dağa, yoktur durağı

Lâleyi, sünbülü, gülü hâr almış
 Zevk-u şevk ehlini âh-ü zâr almış
 Süleyman tahtı'nı sanki mâr almış
 Gama tebdil olmuş ülfetin çağı

Zihnî derd elinden her zaman ağlar
 Sordum ki, bağ ağlar, bâğban ağlar
 Sünbüller perişan, güller kan ağlar
 Şeyda bülbül terkedeli bu bağı

-2-

Yıkılmış çadırların, göç etmiş Leylâ
 Vardım ki, boş kalmış yâr otakları
 Dağı mesken etmiş biçare Mecnûn
 Akıtmış gözünden kan ırmakları

Zeyd ile göndermiş Leylâ'ya nâme
 Dedi iy(i) getirdin ağyarı kâme
 Akıbet yâr oldun İbn-i Selâm'e
 Neyledin ettiğin o misakları

Zihni'yim akıttım didem yaşların
 Yedi yıl beklerim bulak başların
 Dağıt bu derneği, sav savaşların
 Bozuldu kabâil ittifakları

-3-

Ah elinden zülfü kemendim benim
 Müjgân değdi sinem yaralandı, gel
 Günbegün artmakta derd ile gamım
 Uc verdi yaralar sıralandı, gel

Gamdan hisar oldu meskenim, yurdum
 Tükenmez âvâzım, okunmaz virdim
 Üç değil, beş değil, yüz oldu derdim
 Yüklendi gam yükün kiralandı, gel

Zihniyâ kulundur, haftada, ayda
 Sevip ayrılmada ne buldun fayda
Azrâil göğsünde canın hey heyde
 Gözlerimin akı karalandı, gel

-4-

Kâtip sen yaz, sabâ sen de kerem kıl
 Götür arz-ı hâlim yâre tez elden
 Nâziktir efendim, nezahetli, bil
 Gönderelim o dîdâra tez elden

Kâtip çok uzatma harfi, imlâyı
 Hemen yaz, derdime iste devâyı
 Kerem et bekletme bâd-ı sabâyı
 Azmeylesin o diyara tez elden

Hasretli dîdeme nem mi gönderir
 Hicran mı gönderir, gam mı gönderir

Kendi mi gelir, merhem mi gönderir
Zahm-ı dil-i Zihni(i) zâra tez elden

-5-

Bâd-ı sabâ selâm söyle o yâra
Ya gelsin, ya gidek o diyara biz
Kâtip, arzihâlim yaz ki cânana
Ayrılalı düştük âh-ü zâra biz

Kâtip, arzihâlim arşa dayandı
Can gurbette hasret nârına yandı
Herkes sevdiğinden doydı, usandı
Neden kaldık böyle bahtı kara biz

Nâmem hem okusun, hem yâr ağlasun
Aşk oduna düşsün, nâçar ağlasun
Sinesini dövsün, herbâr ağlasın
Desin ki zulmettik, Zihni(i) zâra biz

-6-

Seni Bağ-ı İrem'den mi kaçırmış
Melek misin asumandan mı geliş
Gittikçe şevketin, şanın yücelmiş
Bilmem Taht-ı Süleyman'dan mı geliş

Hüsn ile bugün Yûsuf-i devransın
Ne incisin, ne mercansın, ne cansın
Korkarım fitne-i âhir zamansın
Mehdi misin Isfahan'dan mı geliş

Güzel sevmek olmuş Zihni'ye âdet
Ne bağda ser çektin a serv-i kamet
Sormak ay(ı)b olmasun a çeşm-i âfet
Mülk-i lâ'l-i Bedehşan'dan mı geliş

KAYSERİLİ SEYRÂNÎ**KOŞMALAR****-1-**

Hüsne mağrur olma, ey yüzü mâhım
 Niceler yokuştan iniştten geçti
 Kâr etmedi sana feryâd-ü âhım
 Tîr-i âhım **kûh-ı Keşiş**'ten geçti

Seni bî-mürüvvet, seni bî-vefâ
 Kim kime etmiştir ettiğin bana
 Şimdi de yâr olmak istersin amma,
 Nideyim, sevdiğim, iş iştten geçti

Benden sana izin ey gözü âfet
 Var kimi istersen eyle mahabbet
 Şimdengeri sen sağ, ben de selâmet
Seyrânî bu alış veriştten geçti

-2-

Ocağımda tütmez oldu tütünüm,
 Söndü ateşlerim, közüm kalmadı
 Ay misâli yârim oldu bütünüm,
 Ondörde gelince sözüm kalmadı

Çeşme-i hayattan sulanmadığım
 Kış havası gibi bulanmadığımı
 Mahabbet dağını dolanmadığım
 İnişim, yokuşum, düzüm kalmadı

Gezerim kahrınla her zaman mahzun
 Bir saat lûtfunla eylesen memnun
 Erince Tanrı'ya **Leylâ**'dan **Mecnûn**
 Demiş: **Leylâ** sende gözüm, kalmadı

-3-

Nice defterlerden ismim sildirdin
 Gelmedi hiç senden ses, kara bahtım
 Bahtın gemisinde yelken yok bildin
 Durma, lodos gibi es, kara bahtım

Ah ettim bir gonca bulmamasına
 Bulmadım çaresin solmamasına
 Bu derdinden iflah olmamasına
 Kat'iyyen ümidin kes, kara bahtım

Âlem yıkıcıdır, yoktur yapıcı
 Kimi cellâd olmuş, kimi kapıcı
 Ezel giymez iken mesti, papucu
 Verdirdin çarığa mes, kara bahtım

Ağır meclislerde sıkılmaz iken
 Mengeneye versen bükülmez iken
 Seyrânî arslana yıkılmaz iken
 Dedirdin tilkiye pes, kara bahtım

-4-

Dest-gîrlük ummam senden bir zaman
 Göster ağacında sağlam dal bana
 Pervazıma dardır yedi kat gökler
 Daima açıktır istikbâl bana

Mesnedim yok, azlim kaygu çekeyim
 Ustabaşı gibi ölçüp dökeyim
 Evvel âhır bir kurbanlık tekeyim
 Vakti gelsin bıçağını sal bana

Seyrânî'yim boş küp gibi inlemem
 Üç sıfırla bir rakamın binlemem
 Elimde çaldığım sazı dinlemem
 Aşkım sazı verir türlü hâl bana

-5-

Sahte bir cilveyle gülme yüzüme
Candan muhabbetin var değil bana
Gelip görünsen de gâhî gözüme
Derin aşkla gönlün yar değil bana

Hatırımı hasta iken sormağa
Geldin mi şer düşüm hayra yormağa
Sevdin birdenbire geri durmağa
Sana namus amma, ar değil bana

Gönülde parlarken ümîd-i vuslat
Beynimize düştü ateş-i firkat
Aşkımın şiddet-i nârına nisbet
Cehennem ateşi nâr değil bana

Güllerin elinden gelse bitmemek
Seyrânî bülbül de olsa ötmemek
Ateş-i aşkınla yanıp tütmemek
Elden gelse bu aşk kâr değil bana

-6-

Eski libas gibi âşıkın gönlü
Söküldükten sonra dikilmez imiş
Güzel sever isen gerdanı benli,
Her güzelin kahrı çekilmez imiş

Bülbül daldan dala yapıyor sekiş
O sebepten gülle ediyor çekiş
Aşkın iğnesiyle dikilen dikiş
Kıyamete kadar sökölmez imiş

Sevgilim değildin böylece ezel,
Aşkımın bağına düşürdün gazel
İbrişimden nâzik sandığım güzel
Meğer pulat gibi bükölmez imiş

Seyrânî'nin gözü gamla yaş imiş
 Aşk-u sevdâ cümle derde baş imiş
 Ben bağırını toprak sandım, taş imiş
 Meğer taşa tohum ekilmez imiş

-7-

Kavs-i kametinin fehmeyle fendin
 Kaşların resminde yay bu nedir bu
 Mir'at-ı hüsnünde aksetmiş kendin
 Görse kamer söyler ay bu nedir bu

Semaya ne miktar dolmuş kevakib
 Hüsnünde hüveydâ aks-i sevâkib
 Hesabın bilmeye tedbir-i sâib
 İster inanmazsan say bu nedir bu

Bence hüsnün gören Yûsuf'u anmaz
 Temâşâ eyleyen gözler usanmaz
 Yalınız aşkınla Seyrânî yanmaz
 Kim görse der sana vay bu nedir bu

-8-

Aşkın arısına düşürme telâş
 İster isen benden bal, kara gözlüm
 Mahabbet istersen semtime dolaş,
 İstemezsen gamda kal, kara gözlüm

Er gerektir erin kadrin bilmeye
 Âşık gerek, ma'suk gülün dermeye
 Mevlâ, kul keyfine meyva vermeye
 Kadir yaratmağa dal, kara gözlüm

İnsan dedikleri hep bir soy imiş
 Kudret ölçüsünde hep bir boy imiş

Gönül kimi sever güzel o(y) imiş
Sen Hak'tan dileğin al, kara gözlüm

Yükseklerde taşkın esme yel gibi
Bulandırma Seyrânî'yi sel gibi
Haddeden çekilmiş demir tel gibi
Çek beni bağına çal, kara gözlüm

-9-

Emr-i Hak bizleri del(i) dolandırır,
Feleğin işine hiyle olur mu
İnsanı gafletten aşk uyandırır
Bize bundan özge çille olur mu

Okuyup hıfzettik biz yârin adın
Sundu ağzımıza lezzetli tadın,
Biz şahlar şahının yedik tokatın
Bize sâir yüzden sille olur mu

Seyrânî seyrettim bir pîran demi
Ne devlet ki bulur ekser ademi
Kaptan kaba koyar takdir âdemi
Öyle olmayınca böyle olur mu

-10-

Eyvah, fukaranın beli büküldü
Meded ticaretin gücüne kaldı
İyiler âlemden göçtü, çekildi
İşler zamânenin piçine kaldı

Rüşvet ile yazar hâkim hücceti
Hüccet ile alır kadı rüşveti
Halk bilmiyor dini, şer'i, sünneti
Bozuldu sikkenin tucuna kaldı

Sene bin iki yüz altmış beş tamam
Okunur ezanlar boş bekler imam
Seyrânî, bu nutkun sonu vesselam
İnanın, dünyanın ucuna kaldı

-11-

Âlemde bir devir dönüyor amma
Devr-i İngiliz mi, Frenk mi, bilmem
Halli asan değil, müşkil muamma
Zulm-i zâlim göğe direk mi, bilmem

Üzerinden güneş doğup aşıyor,
Eriyip kar gibi bahtım üşüyor
Gönül tandırında bir aş pişiyor
Yanan ciğer midir, yükrek mi bilmem

Aşkımın sönmüyor eyvah közleri
Ne gecesi belli, ne gündüzleri
Dinleyene **Seyrânî**'nin sözleri
Gerek değil midir, gerek mi, bilmem

-12-

Ateş vapurunu icad edenler
Yelken açıp yelin kadrin ne bilsün
Süleyman'dır kuşun dilin söyleyen
Her Süleyman dilin kadrin ne bilsün

Hayvanlar da birkaç çeşit firkalar
Kimi düzden aşar, kimi yorgalar
Necasete müştak olan kargalar
Hâs bahçede gülün kadrin ne bilsün

Seyrânî Baba'nın beli büküldü
Ağzının içinde dişi söküldü
Davud nebî sadâsından çekildi
Saz çalmayan telin kadrin ne bilsün

SEMAİLER**-13-**

Şu kimsesiz sahralarda
 Diken oldu gülüm benim
 Gizli gizli tenhalarda
 Ağlamaktır hâlim benim

Gülü dikene katalı
 Diken elime batalı
 Yâr beni yardan atalı
 Bükülmüştür belim benim

Arı geçmez çiçeğinden
 Çiçek geçmez peteğinden
 Bir erenler eteğinden
 Kesme Rabbim, elim benim

Yedim acı tere'sinden
 İçtim kanlı şırasından
 Seyrânî gam deresinden
 Cûş eyledi selim benim

-14-

Ne hikmettir şu dünyaya
 Gelen ağlar, giden ağlar
 Soralım yoksula, baya
 Gelen ağlar, giden ağlar

Ömrümün defterin durdum
 Hâk-i paye yüzüm sürdüm
 Bir acâib kal'a gördüm
 Burç-u bârû beden ağlar

Bir deveci yeder deve
 Yularından seve seve
 Birbirinden ive ive
 Deve ağlar, yeden ağlar

Seyrânî'ye aceb n'olmuş
 Derûnu derd ile dolmuş
 Kimi etmiş, kimi bulmuş
 Bulan ağlar, eden ağlar

-15-

Ben bu aşkın çilesini
 Yanar çektim, tüter çektim
 Yedim gonca sillesini
 Bülbül gibi öter çektim

Dizgin etsem gönül atın
 Geçer göğün yedi katın
 Yalan dünya maslahatın
 Gâh bitmez, gâh biter çektim

Seyrânî, bilmem merd midir
 Yoksa cana cömerd midir
 Eyyub'un derdi derd midir
 Ben ondan besbeter çektim

-16-

Ey sevdiğim artık yeter
 Bana yosma bakışın var
 Ateşlerden daha beter
 Âşıkları yakışın var

Erدين güzelliک çağına
 Bağladın zülfün bağına

Bizi hüsnün ayağına
Nal, mih gibi çakışın var

Sağlıktır her işin başı
Sabırdır ekmeği, aş
Aferin, ey çeşmim yaşı
Yâr yoluna akışın var

Güzel senin hüsnün sebeb
Olup gören eyler taleb
Cennetten mi çıktın aceb
Tavus gibi nakışın var.

Güzellerin çok gencisin
Seyrânî'ye bir incisin,
Aşk ipine zevk incisin
Güzel delip takışın var

TOKATLI NÛRÎ**KOŞMALAR****-1-**

Arayeri karlı dağlar alıp da
 Gayri dost iline varıp gelinmez
 Yahşi hüner ister râh-ı talebde
 Beyhûde lâf ile menzil alınmaz

Geçti bu âlemin devri bozuldu
 Bezm-i gülistânın gülleri soldu
 Çay taşları yâkut bahasın buldu
 Gevherler ummâna düştü bulunmaz

Nûrî bu sözlerin gel eyle tekmil
 Eyle sûretini siyrete tebdil
 Bu meşhur kelâmdır âlemde ey dil
 Sağ iken kimsenin kadri bilinmez

-2-

Ey dil iflâh olmam ben bu yaradan
 Hasretle dağlandım aşk ateşine
 Genç ömrümde verdi bana Yaradan
 Bir dahi vermesin kullar başına

Müşkil olur imiş düşmek bu derde
 Günden güne artar yara ciğerde
 Ağlayı ağlayı gurbet illerde
 Kan karıştı gözlerimin yaşına

Varlığım mahvetti, dilde şâdimi
 İstedim vermedi Hak muradımı
 Kâm almadı deyi Nûrî adımı
 Böyle yazın mezarımın taşına

-3-

Kıymet mi biçilir cevher taşına
 Kâmilce bir sarraf karışmayınca
 Kimse üstad olmaz kendi başına
 Bulup erbabına danışmayınca

Sevda dedikleri çakır diken
 Mahveder vücûdu, çürütür teni
 'Her nereye varsam söyletir beni
 Bu aşkın asarı savuşmayınca

Afveyle Nûrî'nin şu isyânını
 Ağlatıp dîdeden dökme kanını
 Kimsenin gurbette alma canını
 Varıp hasretine kavuşmayınca

-4-

Bir şûh aklım aldı, hûb âvâz ile
 Emzirmedi sükket dudaklarından
 Bağ-ı aşka girip izz-ü nâz ile
 Gül damlar kırmızı yanaklarından

Rûz-ü şeb ağlarım zerre gülmezem
 Kemend-i zülfünden halâs bulmazam
 Yâri görmeyince teskin olmazam
 Yüzbin kerre geçsem sokaklarından

Tıfl-ı nâzenînim nâtıkın kimdir
 Benden başka bezme lâyıkın kimdir
 Sorsalar âşık-ı sâdıkın kimdir
 Nûrî vardır Emrah çıraklarından

-5-

Zemâne hûbuna meylini verme
 Kışın Zemherir'de yaz eder seni

Hakikatli sanıp sakın inanma
Ganilik vaktinde hazzeder seni

Merhaba demeden eksik buyurur
Senden alır gayrilerin doyurur
Yahşi yahşi sîm-ü zerden ayırır
Sanki yolunacak kaz eder seni

Nûri sen söyleyen fakirliğini
Zira hiç anlamaz tıkrılığını
Eğer farkederse cıbrılığını
Her gün eğlenecek saz eder seni

-6-

Gülşen-i âlemde hazan erişti
Gözü yaşlı bülbül dağları geçti
Kânun-ı canınla bir ateş düştü
Seylâb-ı sirişkim ağları geçti

Çarhın siteminden, ilin sözünden
Çoklar sevdiğini saldı gözünden
Hâmûn-ı sevdada Leylâ yüzünden
Vardı nice Mecnûn dağları geçti

Nûri efsânedir tûl-ü dırâzın
Var kalbinde sakla gizlice razın
Şimdengeru geçmez nâz-ü niyâzın
Geldi güzelliğin çağları geçti

-7-

Ey şûh-ı cenânım, çeşm-i fettânım
Gayet sevdi canım seni dilrübâ

Oldum mübtelâ

Rûz-u şeb giryânım, hâl perişanım
 Rahim kıl Sultan'ım cevretme bana
 Ey gül-i ra'nâ

Nedir o nûvâziş, nedir o reviş
 Nedir tıpış tıpış reftar yürüyüş
 Nedir bana küsüş, nedir o gülüş
 Nedir o göz süzüş, ey çeşm-i şehlâ
 Kamet-i bâlâ

Gamze-i âhûlar, çeşm-i câdûlar
 Hançer-i ebrûlar, hâl-i hindûlar
 Anberîn gisûlar, türlü hoş-bûlar
 Kuyunda şeb-bûlar açılmış ra'nâ
 Hikmet-i Mevlâ

Acaba bu dilber kimin dediler
 Vâsf-ı hâlin öger Nûriya söyler
 Bir ruhleri ahmer, hûsn-i mûnevver
 Nice üftâdeler hû çeker sana
 Eylerler nidâ

-8-

Almış giribânım destine Felek
 Çalar taştan taşa bî-karar beni
 Vâcib oldu bana can verip ölmek
 Bu derd iflâh etmez âhir-kâr beni

Gezdiğim aheste sanmayın hasta
 Mûrg-ı can kafeste, gönül şikeste
 Dil verdim rahmi yok bir çeşm-i meste
 Ağlatır rûz-ü şeb zâr-ü zâr beni

Nûrî mey yerine nûş ettim zehri
 Tuttu ebr-i âhım mâh-ı sipihri
 İl sözü, yar cevri, Felek'in kahrı
 Etti genç ömrümde ihtiyar beni

-9-

Sun sâ'kıy lâ'linden teşne dillere
Mey veren kandırır mestânesini
Al kâseyi lûtfen nâzik ellere
Dolandır mahabbet peymânesini

Lâ'l-i şirininden isterse ağyar
Verme, dil-teşneler belki de duyar
Meclis-i hassında sadakatli yâr
Gözetir âşık-ı divânesini

Nûrî bülbül gibi gel düşme zara
Per-ü bâl-i minnet açma gülzâra
Varma bî-tekellûf visâl-i yâra
Yakmaz ateş olmaz pervânesini

-10-

Dilerim Hudâ'dan ey keman ebrû
Âteş-i hecr ile sen de yan böyle
Ben yandım, yıkıldım aşkınla yâhû
Sen de bencileyin yan, dolan böyle

Kime kimden şekvâ edelim yâhû
Kimseden değildir bize Hak'tan bu
Sen orada, ben burada sû-be-sû
Gezelim ey zülf-i perişan böyle

Nûrî ağla, çeşmin kan ile dolsun
İlâhî sebebin gözü kör olsun
Düşmanların ahdi yerini bulsun
Dağlanalım derde bir zaman böyle

-11-

Yüz çevirme bizden ey gül-i ra'nâ
Öyle hakikatsiz, yolsuz değiliz

Bize de bulunur bir saçı leylâ
Biz de hâlimizce yarsız değiliz

Kimsenin hakkında kem söylemeyiz
Ehl-i hâl olanı zemmeylemeyiz
Değme bir güzele gönül vermeyiz
Kanaat ehliyiz, arsız değiliz

Bârî insaf versin ey ruh-i hamrâ
Niçin anlamazsın böyle bî-pervâ
Bir buse ihsanın dileriz cana
Uyurken almayız, hırsız değiliz

Nûriyâ eyle sen Hakk'a itaat
Ol Hak erenlere versin beşaret
Hacı Bektaş gibi sâhib-keramet
Erkânımız vardır, pirsiz değiliz

-12-

Ey felek bir derde düşürdün beni
İşim, gücüm aldın kâr senin olsun
Aklım baştan alıp şaşırdın beni
Terkettim namusu, ar senin olsun

Bülbüller feryâdı gelsinler meşka
Bir şeye benzemez bu derd de başka
Pervâneler gibi âteş-i aşka
Ben yandım, kül oldum, nâr senin olsun

Açılmış bahçede sünbüller gibi
Açılmadan soldum ben güller gibi
Yavrusun yitirmiş bülbüller gibi
Feryâd bana düştü, zâr senin olsun

Rûz-ü şeb çeşminden kan döker âşık
 Nûrî'nin hâline demezsin yazık
 Bir dilberi bana görmedin lâyük
 Şimdengeru cihan, var senin olsun

-13-

Bir kere şâd oluı devr-i felekte
 Şu benim ikbâlim gülmedi gitti
 Mecâlim kalmadı cevır çekmekte
 Vasl-ı yâr müyesser olmadı gitti

İmtizaç etseydi bülbül hâr ile
 Pervâneler oynayırdı nâr ile
 Gitti gönül murgu zülf-i yâr ile
 Hâlâ o gidiştir gelmedi gitti

Nûrî hangi bağı bülbülüsün sen
 Har ile zeyn olmuş vuslat-ı gülşen
 Canlar telef ettim yâr yoluna ben
 Yâr benim kadrimi bilmedi gitti

DESTAN**-14-**

Kamu milletleri beyan edeyim
 Yadigârım olsun ahbab, yârâna
 Anların vasfını bir bir söyleyim
 Dikkat etsin, atılmasın yabana

Arap'ın dilberi, diken ateşi
 Gencini sararsan yıkılır kaşı
 Her ne matlûb etsen bitirir işi
 Hiç eziyet vermez anı sarana

Urum'un dilberi gayet cilveli
 Kâkûlünden gitmez asla bir eli
 Genç, koca demeyip hemen sevmeli
 Kırk yaşında döner o nev-civâha doğru

Ermeni dilberi tiz gelir geçer
 Gençlikte yanaşmaz, âdemden kaçır
 Bir gün olur Felek çarhına sıçar
 Kılanır her yanı, döner ormana

Arnavud dilberin giydiği çuha
 Ve lâkin gömleği olur muşamba
 Her ne matlûb etsen bitirir amma
 Çirkin kokar, sıklet verir insana

Boşnak'ın dilberi bacasız suyu
 Ve lâkin ziyade sert olur huyu
 Akli kısa amma, uzundur boyu
 Şaka bilmez, öyle ateş-zebâne

Elekçi dilberi Osmanlı harcı
 Anın haraccıya tükenmez borcu
 Kırk kapı dolaşır, olur sılacı
 Hub lisanlar döker bunca insana

Yahudi dilberi insan şeytanı
 Yanaşmaz insana soğuktur kanı
 Ohşalayıversen kaçır külhânı
 Turf (a) olurum deyu gelmez îmâna

Tatar dilberinde çok hesnâ çıkar
 Bir yanın yapmadan, bir yanın yıkar
 Beygir eti yemiş elbette kokar
 Simasında vardır birkaç nişâne

Kürd'ün dilberleri yüze gülücü
 Sanarsın âdeta hâlden bilici
 Eksik etmez yandan eğri kılıcı
 Sarılınca çeker vurur kafana

Çerkes'in dilberi âfitâb-cemâl
 Sanki kametleri bir serv-i nihâl
 Güzellikte dersen bir Yûsuf misâl
 Hûblukta gelmemiş misli cihâna

Türk'ün dilberidir gayetle inad
 Şehir dili bilmez lisanı kubad
 Kelâmında eder Türklüğün isbat
 Hayvan gibi gözün diker samana

Şehir dilberleri gayet ser-firâz
 Bir hüsn-i dakiktir bulmaz inkırâz
 Akl ile her derde onlar çâre-sâz
 Mukabil olurlar hûr-ü gilmâna

Gürcü'nün dilberi yosma-kıyafet
Padişaha lââyık sâhib-zerâfet
Müjgânla emretsen eder itâat
Bitirir hizmeti o ârifâne

Kınamayın dostlar bu geldi dile
Gayri konuşmadım başka dil ile
Nûrî güzel sever cümle il bile
Muhalefet olmaz yâr-ü yârana

RUHSATÎ**KOŞMALAR****-1-**

İlgıt ılgıt esen seher yelleri
 Benim Âhû bakışlımdan bir haber
 Yine bahar geldi, dağlar yeşerdi
 Söyle benim dal kaşlımdan bir haber

Sevdiğimin kulakları seste mi
 Gönlü sevdam ile yine hasta mı
 O da benim gibi kara yasta mı
 Göğsü elvan nakışlımdan bir haber

Sinnim vardı otuz beşe dayandı
 Bağrım yine âteşlere boyandı
 Gönül gayri gafletinden uyandı
 Bülbül gibi konuşlumdan bir haber

On yıldır **Ruhsatî** hasret yüzüne
 Mihnet tuzağını kurdum izine
 Seher yeli vardınca Çam-Düzü'ne
 Benim Âhû bakışlımdan bir haber

-2-

Hey ağalar derdim kime yanayım
 Gönül yoldaşını bulana kadar
 Kişi sevdiğinden ayrı düşerse
 Yanar âteşlere, ölene kadar

Göz yaşımın mektup yazdım almadı
 Hasretiyle yandım, soran olmadı
 Seher yeli dedi: Çilen dolmadı
 Ara izlerini bulana kadar

Göz yaşımı o ummâna getirir
 Vefalı güzeller derman yetirir
 Sevdiğim karşımda küsmüş oturur
 Ağlarım saçımı yolana kadar

Ruhsatî nerede kaldı vatanım
 Kesildi tâkatim, bitti dermanım
 Geldi kederimden ağzıma canım
 Ölmem yâr yanıma gelene kadar

-3-

Aceb sizler hangi ilden gelirsiniz
 Bir haber sorayım durun, turnalar
 Sılada yârimden neler bilirsiniz
 Bana bir teselli verin turnalar

Gönüller perişan, telleri eğri
 Dayanmaz çevrine âşıkın bağı
 Yolunuz uğrarsa o yâre doğru
 Üstüne kanadı gerin, turnalar

Eski sözlerinde yârim durursa
 Gözlerimin yaşı bir gün kurursa
 Yolunuz o yana doğru varırsa
 Ayrılık nicedir sorun, turnalar

Ruhsat'ı sorarsa yanıyor bağı
 Gaminla bulandı gönülde ağı
 Haydi, varın gidin o yâre doğru
 Önüne derdimi serin, turnalar

-4-

Ben âşıkım deyu lâf etme gönül
 Dağlarda duman var, sen nolacaksın
 Çağlar her dilince Hakk'a çağırır
 Şat, Fırat, Ceyhun var, sen nolacaksın

Yazıcıoğlu yanmış evrak elinde
Mecnûn Hakk'a yetmiş **Leylâ** dilinde
Ferhad canı vermiş **Şirin** yolunda
Fuzûlî Sultan var, sen nolacaksın

Aşk ile kül olmuş yanmış **Niyazî**
Eşrefoğlu gezmiş **Şam'ı**, **Şiraz'ı**
Yunus meleklerden almıştır razı
Bekayı bulan var, sen nolacaksın

Emrah göçün çekmiş dâr-ı fenadan
Mansûr'u kendine asmış semâdan
Arınmış Kuddûsî hep mâsivâdan
Canına kıyan var, sen nolacaksın

Âşık Garib asmış sazın duvara
Kerem Baba yanıp dönmüş fenere
Kusûrî'nin gözü dönmüş fenere
Ene'l-Hak diyen var, sen nolacaksın

Âşık Ömer gelmiş çok yazmış ebyât
Kâmîlî dünyada almamış murad
Nizam Oğlu, **Dertli** çok kılmış feryâd
Bekayı bulan var, sen nolacaksın

Ben âşıkım deyu çok kılma zârı
Otur bir köşeye edip karârı
Ne sultanlar gelmiş **Âdem'den** beri
Feryâd-ü figan var, sen nolacaksın

Nic(e) âşıklar gelmiş, **niceler** göçmüş
Nice sır saklamış, **nice** sır açmış
Nicesi bu yolda serinden geçmiş
Ummana dalan var, sen nolacaksın

Bazı âşık vardır sever savurur
Mahbubu aşkından dağı devirir

Altmış beş yaşında çalar çığırır
Meslekî-(i) sûzan var, sen nolacaksın

Ben değilim, Hak söyletir dilimi
 Bade içtim kimse bilmez hâlimi
 Şu yalan dünyadan çektim elimi
Meftunî-(i) nihân var, sen nolacaksın

Çoklar aşk yolunda verdi serini
 Dağlar çekemezdi ah-ü zârını
 Dahi öldürmedin nefsin birini
Ruhsatî külhan var, sen nolacaksın

-5-

Dedim dilber gel bir pazar edelim
 Dedi ben alış veriş bilmem
 Dedim mahabbetten kuralım çarşı
 Dedi ben tenhada görüşebilmem

Dedim işittin mi **Ferhad Şîrin'i**
 Dedi aşk yoluna vermiş varını
 Dedim **Ferhad** vermedi mi serini
 Dedi düşmanım çok, şer işi bilmem

Dedim **Kerem** yanmış **Aslı** yoluna
 Dedi **Aslı** düşmüş ilin diline
 Dedim **Kanber** ölmüş **Arzu** yoluna
 Dedi ben inkisar kargışı bilmem

Dedim **Ruhsat** sana olmuş mülâzım
 Dedi bir ruhsat da olsun ne lâzım
 Dedim eğer kabûl olsa niyâzım
 Dedi ben oraya varışı bilmem

-6-

Her sabâh, her sabah derdli esersin
Bilmem ki muradın ne seher yeli
Kerem eyle dost köyüne gidersen
Benim bu hâlimi de seher yeli

Hasret kıyamete kalıyor deyu
Yaralar vücûdum alıyor deyu
Derd-ü firkatiyle ölüyor deyu
İsmimi deftere ko seher yeli

Bozuk dünya sefâsına erilmez
Adûlar içinde bir gün görölmez
Bizim bu işimiz burda görölmez
Çekelim âh ile hû seher yeli

Ne acâib dumanlıdır başımız
Kırk yediye yüz döndürdü yaşımız
Kerbelâ cengine döndü işimiz
El'aman bir damla su seher yeli

Kerem eyle Medine'ye varasın
Arz-ı hâlim doğru dosta sunasın
Varsın Ruhsatî'yi iller kınasın
Akıyor gözümünden su seher yeli

-7-

Seherin vaktinde esen rûzigâr
Bir bir ayan eyle hâllerim yâre
Kesildi takatim, büküldü belim
Haber ver kırıldı kollarım, yâre

Ol yüce Mevlâ'ya ayandır hâlim
Çok demdir kapında bir kemter kulum

Gonca gül dermekten kesildi elim
Suâl et soldu mu güllerim, yâre

Benim sevdiğimin lebleri baldır
Gözleri âhûdur, yanağı aldır
Başıma gelenler, bu nasıl hâldir
Yüzüm yok söyleyim dillerim yâre

Ruhsatî der ben de serden geçerim
Kırıldı kanadım nasıl uçarım
Her saat başına bir fal açarım
Önü sonu gelmez fallarım yâre

-8-

Gel gidelim uzaklara sevdiğim
Bizi söylesinler illere karşı
Eğil bir yol bal dudaktan öpeyim
Ağzından dökülen ballara karşı

Kerem eyle beni tanı sevdiğim
Uğruna koymuşum canı sevdiğim
Bana verirler mi seni sevdiğim
Alayım kaçayım illere karşı

Malım, mülküm hep yoluna koymuşum
Kaç yıl oldu seni böyle sevmişim
Her ağızdan senin methin duymuşum
Gel de sevişelim illere karşı

Dünya benim olur yâri gördükçe
Rahmeyle bende-i zârı gördükçe
Kışım bahar olur seni gördükçe
Ruhsatî sevinir illere karşı

-9-

Nasıl vasfedeyim güzelim seni
Rumeli, Bosna'yı değer gözlerin
 Dünyaya gelmemiş eşin, akranın
İzmir'i, Konya'yı değer gözlerin

Kimsede görmedim sendeki nâzı
Tunus, Trablus, Mısır, Hicaz'ı
Kars, Kağızman'ı, Acem, Şiraz'ı
Girid'i, Hanya'yı değer gözlerin

Yüzünde görünür Yûsuf nişanı
 Yüzünü görenler çeker efganı
Büsbütün Gürcistan, Erzurum, Van'ı
Belh'i, Buhara'yı değer gözlerin

Ruhsat'ım eyledim senin de medihin
 Al yanaktan bir buse ver himmetin
 Yüz bin sarraf gelse bilmez kıymetin
Âhiri dünyayı değer gözlerin

-10-

Bir saat görmesem açılmaz aynım
 Resm-i- **Aşkar**, donu mercan kır atım
 Üstüne gelince cûş eder gönül
 Hem arka, hem (de) öne kalkan kır atım

Gerdanına gümüş rahti düzdürdüm
 Hem de hâlis mecidî'den sızdırdım
 Mahkemede şeceresin yazdırdım
 Soyu belli **Arabistan** kır atım

Eşinir, haykırır pehlivan gibi
 Diker kulakları bir ceylân gibi

Setten aşar gider balaban gibi
Yakışır medhine destan kır atım

Mevlâm lâıyk görmüş **Abdülkadir'e**
Fiyatın sorarsan doksanbeş lira
Korkarın ki malûm ola hünkâra
Çıkmaz benden korku her an kır atım

Dizi, tırnakları benzer demire
Ne kadar vafetsen sığmaz zamire
Kırk saat yol gitsem, almaz umura
Yine dizgin etsem **Kirman** kır atım

Sıkıştırırsam kara kuşa kavuşur
Ruhsatı yazmağa medhe tutuşur
Seni alan muradına yetişir
Satan her gün olur pişman kır atım

-11-

Hey ağalar gelin meydan yerine
Arap at dizgini tozdan bellidir.
Kuyruğu sağrıda, kelle kucakta
Beygirin ceylânı izden bellidir

Kargayı kafese koysan öter mi
Çaylak kuşu şahin yerin tutar mı
Ardıç çalısında elma biter mi
Elmanın iyisi uzun bellidir

Çakır dikeninden bade olur mu
Bunu içenlerde mide olur mu
Aslından olmayan zâde olur mu
Asilzade olan yüzden bellidir

Kayalar başında bostan olur mu
 Böyle zulümkârlık kasden olur mu
 Çakalın yavrusu arslan olur mu
 Arslan yavrusu da gözden bellidir

Ruhsat'ım da der ki ciğerim ezik.
 Portakal yerini tutar mı pezik
 Eğrilmiş pamuğu, ipliği bozuk
 Çuhanın iyisi dizden bellidir

-12-

Bir vakte erişti şimdi günümüz
 Ayan belli değil, ser belli değil
 Bir gül-i ra'nâya olduk mübtelâ
 Bülbul belli değil, hâr belli değil

Kimse serin bu sevdâya salmamış
 Hiçbir kimse Hak'dan nişân almamış
 Şeriatten aslâ eser kalmamış
 Hayır belli değil, şer belli değil

Kimse bilmez kimsenin maksudunu
 Bilen hani düşmanını, dostunu
 Cümlesi giyinmiş nâmerd postunu
 Avrat belli değil, er belli değil

Kamûsu dalâlet bendini geçmiş
 Tahayyürde kalıp Ruhsat'ın şaşmış
 Cümle âlem halkı gayretten düşmüş
 Nâmus belli değil, ar belli değil

-13-

Sevdiğim sabreyle hele yaz gelsin
 Tecer'in gülleri bitene kadar

Gönül sevdiğinden nasıl vaz gelsin
Derdime **Lokman**'ım gelene kadar

Elim ermez gonca gülüm dermeğe
Siyah benlerine canım vermeğe
Arzumânım vuslatına ermeğe
Eğleneyim eller yatana kadar

Derdimi evraka yazdım bir zaman
Ümîdi yârimden üzdüm bir zaman
Hafik kazâsını gezdim bir zaman
Ruhsatî mahlâsın satana kadar

-14-

Gine bahar geldi bülbül sesinden
Sadâ verip seslendi mi yaylalar
Çevre yanın lâle, sünbül bürümüş
Gelin olup süslendi mi yaylalar

Gözyaşlarım sel olmuş da akıyor
Kömür gözlüm karaları bağlıyor
Bülbül gelmiş gül dalında ağlıyor
Deli idin uslandın mı yaylalar

Ben de senin gibi ersem murâda
Neyleyim ki elimde yok irâde
Ruhsatî'yim, gam yüklerim kirâda
Beni görüp yaslandın mı yaylalar

SEMAİLER**-15-**

Seher vakti garip garip
 Ötme bülbül, ötme bülbül
 Yakışmaz şanına senin
 Ötme bülbül, ötme bülbül

Akıtma gözün yaşını
 Koyverme yazın peşini
 Terkedip gülün başını
 Gitme bülbül, gitme bülbül

Seher vakti et virdini
 Münevver eyle yurdunu
 Benim derdime derdini
 Katma bülbül, katma bülbül

Bihamdillâh geldi bahar
 Bak bir oldu leyl-ü nehâr
 Bencileyin vakt-i seher
 Yatma bülbül, yatma bülbül

Çilen tamam olmadıkça
 Gülün sana gülmedikçe
 Müşterisin bulmadıkça
 Satma bülbül, satma bülbül

Kül olmuşum yana yana
 Nûş etmişim kana kana
 Ruhsatî'yi pek yabana
 Atma bülbül, atma bülbül

-16-

Bugün benim gamım vardır
Uzun boylu yârim gitti
Yüreğimde âhım vardır
Dört köşeye zârım gitti

İsmim ezberdir dillerde
Gözlerim kaldı yollarda
Meskenim gurbet illerde
Tutmaz dizim, ferim gitti

Sabah güneş doğar m(ı)-ola
Aceb eşim duyar m(ı)-ola
Ruhsatî'yi anar m(ı)-ola
Güzelce şikârım gitti

-17-

Belâ babında nasîbim
Bol eyledin, sabreyledim
Kaç yüz yıl il kapusunda
Kul eyledin, sabreyledim

Tufan esdirdin başımda
Halâvet yoktur aşımda
Kızlarımı genç yaşında
Dul eyledin, sabreyledim

Uzak eyledin dostumu
Ateşe verdin üstümü
Kendine, soyup postumu
Şal eyledin, sabreyledim

Tanıtamadın haddimi
Pul ettin altun adımı

Büfcütüp elif kaddimi
Dal eyledin, sabreyledim

Gözümün gevherin döktün
Yay gibi belimi büktün
Nice bin haddeden çektin
Tel eyledim, sabreyledim

MÎNHÂCÎ**KOŞMALAR****-1-**

Yine yelken kalktı, bulandı hava
 Semâya ser çeken yellere döndüm
 Felek şivekârım aldı elimden
 Kervanı kesilmiş bellere döndüm

Feleğin elinden şekvâlanırım
 Ayrılık elinden sevdalanırım
 Çalkanı çalkanı dalgalanırım
 Ördeği gelmedik göllere döndüm

Bayram gelmiş ağ ellerin kınalar
 Bizim ilden göç eylemiş sunalar
 Harap oldu yaptığım binalar
 Akar bozbulanık sellere döndüm

Elimden kuşumu dumana saldım
 Şu yalan dünyada ne murad aldım
 Kınaman ağalar pek nâcâr kaldım
 Ayrıldım eşimden dullara döndüm

Mînhâcî'yim gelin bakın yârıma
 Dağlar âciz kaldı âh-u zârıma
 Gene yalnızlık çöktü serime
 Söylemez dillerim lâllara döndüm

-2-

Elâ gözlerini sevdiğim dilber
 Muhabbetin benim ile yan gider
 Benim ile küsü tutup gezen yar
 İller ile güler oynar, can gider

Ben de vara idim yârın yanına
Yüzümü süreyim **Hakk**'ın yoluna
Bir bûsecik himmet eyle kuluna
Al yanaktan ne eksilir, nen gider

Güzel yağlığını atmış boynuna
Anın güzelliği çıkmış aynına
Soyunsam da girsem yârın koynuna
Sermâyenden ne eksilir, nen gider

Minhâcî'yim der ki bahar erişti
Kırmızı gül goncasına karıştı
Gözün geldi gözüm ile görüştü
Hilâl kaşın kaşım ile cenk eder

-3-

Neme şâd olayım, neme güleyim
Gönül gamlı iken gülünmez imiş
Arş'a direk direk oldu tütünüm
Bu duman haşre dek silinmez imiş

Geldi geçti güzellerin kervanı
Sürüldü savruldu yârın harmanı
Gençlik elde iken sürün devranı
Kocalıkta devran sürülmez imiş

Toy iken ölüme aklım ermezdi
Ayrılık ne kulağıma girmezdi
Şu dert hatırıma bir dem gelmezdi
Başa ne gelecek bilinmez imiş

Minhâcî'yim demem binde birini
Ferhad olan niçin sevmez **Şîrin**'i
Aradım kitapta buldum yerini
Sabır gibi devlet bulunmaz imiş

ISPARTALI SEYRÂNÎ**VAK'A-İ HAYRÎYE DESTANI**

Bir dâsitân nakledeyim bu sene
 Dehr-i dûn içinde ola hikâyet
 Döndü, lâtif devran her ehl-i dine
 Hak ganî Mevlâ'dan lûtf-ü inâyet

Niyazı kurarım ulu Sübhan'a
 İnşallah eriştik bir hulb zamana
Habîb'in ümmeti ehl-i îmana
Hak Teâlâ verir tâlb-ü letâfet

Hazır olsun pirlar her civarlardan
 Evliya, enbiya, **Çeharyârlar**'dan
 Şehr-i **İslâmbol**'u kem nazarlardan
 Saklasın hatâdan Mevlâ her saat

Ok(u)yalım ismini ulu Mâ'bûd'un
 Sâdık mü'minlere verir maksûdun
 Gönlü keder görmez **Sultan Mahmud**'un
 Mezid itsün ömrün Cenab-ı hazret

Burc-ı âsumânın bu mihr-ü mâhı
 Bu rûy-i zeminin hem şehensâhı
 Ümmet-i Resûl'ün devlet-penâhı
 Dualar edelim ol ehl-i cennet

Dembedem virdeder ulu Mevlâ'sın
 Gazi **Sultan Mahmud** okur esmâsın
 Şeb içre vahdette gördük safâsın
 Güzel malûm etti **Kur'an** kerâmet

Gelelim bir gûna kelâma tekrar
 Padişaha âsi oldu bazıları
Yeniçer(i) Ağasın çağırdı Hünkâr
 Pend verdi gûşuna etti itâat

Şaha muti' olur mâh-ı mehrûlar
 İnandı **Yeniçeri** bed-hûlar
 İndirelim tahttan dedi adûlar
 Hak Teâlâ vermez anlara nusrat

Şehr-i İslâmbol'a düştü vâveylâ
Münâdiler bir bir eyledi nidâ
 Başladı mü'minler etmeye duâ
Sultan Mahmud için çekeriz gayret

Lânet olsun düşmanların canına
 Doldular cümlesi Et Meydanı'na
 Anların da şeytan girdi kanma
 Tâife-i **Yeniçeri** melâmet

Sultan Mahmud Hakk'a eyledi kıyam
 Hünkârın indinde hem Sadrîâzam
 Buldu fetvasını ol Şeyhü'l-islâm
 Böyle kuvvet buldu Bâb-ı şeriat

Biraz **Yeniçeri** âsi oldular
Necib Efendi'nin malın buldular
 Varup Et Meydanı içre doldular
 Bulsun belâsını olan hiyânet

Ehl-i din bend oldu **Sultan Mahmud**'a
 Dedi can verelim din-(i)-**Muhammed**'e
 Cümleten vardılar **Sultan Ahmed**'e
 Açıldı Sancağ-ı şerif şerâfet

Yeniçeri dedi sancak bizimdir
 Dediler ezelden elhak bizimdir
 Söylediler kadîm **Ocak** bizimdir
 Yandılar nârına, olan muhannet

Padişah, ulemâ, fudalâ bile
 Ser-asger **Hüseyin Paşa** da güle
Boğaz'dan Mehmed Paşa da gele
 Hem birlik oldular şerif cemaat

Yeniçeri her illete erdiler
Al(i)- Osman askerın cem'in gördüler
 Havfeyleyüp kışlalara girdiler
 Dediler nedir bu bize alâmet

Topçular'a Hünkâr dedi gel beri
Topçu başı vardı öptü hem yeri
 Dedi ateşleyin cümle topları
 Başladılar birden vermeğe şiddet

Yeniçeri benlik tuttu içerden
 Bir vaveyla çıkar oldu her yerden
 Anlar belâsını buldular birden
 Geldi başlarına türlü felâket

Şâd oldu ol demde Gazi **Mahmud Han**
 Allah Allah dedi hep ehl-i îman
Topçu, humbaracı saçtılar sûzan
Yeniçeri buldu ol dem nedâmet

Yeniçeri derdi el'aman solduk
 Ettiğimiz başa gelince bulduk
 Padişahım sana biz âsi olduk
 Koptu başımıza yevm-i kıyâmet

Padişaha yardım eyledi Sübhan
 Melekler bu işe oldular hayran
 Deryanın yüzünü bürüdü al kan
 Âsî olan nâr-ı cahîmde vahdet

Âl-(i)-Osman askeri din yolunda pak
 Adû olanları ettiler sad-çâk
 Şaha kem bakanlar oldular helâk
 Ettiler, buldular bunca ukûbet

Yeniçeri nâmı bî-karar oldu
 Dahi kışlaları tarumar oldu
Yeniçeriler'e inkisar oldu
 Bulamaz adûlar bir dahi şöhret

Yeniçer(i)ye sebep oldu bu azab
Erenler'de olmaz kıyamet bî-tab
 Bazı tekyeler de olundu harab
 Kusuru şeyhlerin çektiği sıklet

Rabbani yüzünden cihan ola nur
 Hak Teâlâ ide âlemi ma'mur
Muhammed yoluna asker-i Mansur
 Oluruz dediler yetmiş üç millet

On sekiz bin âlem Sübhan'a bağlı
 İns-ü cin cümleten **Kur'an'a** bağlı
 Yedi kiral **Âl-i Osman'a** bağlı
Çar-kuşe, hem yedi iklim vilâyet

Mevlâ'dan atâlar **Sultan Mahmud'a**
 Hayrandır semâlar **Sultan Mahmud'a**
 Dualar, senalar **Sultan Mahmud'a**
 Verildi ervahda tâc-ı saâdet

Şen etsin gönlünü Bârî Teâlâ
Taht-ı gülşen olsun gonce-i rânâ
Nüfuzu kimyâdır, hükmünü icra
Görünsün cihanda adl-ü adâlet

Nur yağsın semadan diyâr-ı dehre
Yürüsün adâlet iklim-ü şehre
Bin iki yüz kırk bir senesi içre
Cedid Nizam verdi şâhımız devlet

Seyrânî göründü bu seyranımız
Hiç keder görmesin **Mahmud Han**'ımız
Enbiya, evliya, Hak Sübhan'ımız
Şehadet eylesün cümleye himmet

ÂŞIK ALİ**NEZİB DESTANI**

Hazır ol vaktine dayan İbrahim
 İn(i)yor çarhacılar meydan benimdir
 Mısır'dan aşağı sürmek muradım
 Bin hilâle kadar seyran benimdir

İbrahim Paşa der: Dursun varayım
 Adûlar türemiş nice durayım
 Eğer harb istersen topu kurayım
 Havaya çekilen havan benimdir

Hafız Paşa der ki: Ordum üç yerde
 Bir gece yatarım Yafa'da, Sur'da
 Bir darbe vururum komam Mısır'da
 Bütün Arabistan, Yemen benimdir

İbrahim Paşa der: Vatan ırakta
 Yüz bin merm(i) atarım bir oturakta
 Çok düşmanı işletirim kürekte
 Hem sürgün ederim liman benimdir

Hafız Paşa der ki: Düştüm bu hâle
 Sağımdan solumdan kuvvetim gele
 Atarım mahibusa zindan benimdir
 Nice zorbalara beklettim kal'e

İbrahim Paşa der: Düzdüm orduyu
 Arab'a çaldırdım çengi, harbiyi
 Parmak gibi kıya süngü süngüyü
 Koparsan zelzele, tufan benimdir

Hafız Paşa der ki: Koymuşum seri
Mısır elden giderse gelirim beri
Basarım ordunu gece bir yarı
Hem hücum ederim cevân benimdir

İbra(hi)m Paşa der ki: **Humus'a** geldim
Hama'nın kuvvetin ikiye böldüm
Mısır'dan vezirin üçünü aldım
Acem, Erzurum, Erzincan benimdir

Hafız Paşa der ki: Ya ben, n'ideyim
Başımı alıp ne diyara gideyim
Bari verin bana zehir yudayım
Hâk-i paye geldim eman benimdir

Âşık Ali der ki: Söylerim dilde
Bin iki yüz elli beşinci yılda
Çökerler havfını yedi kral da
Nezib'in üstüne destan benimdir

BEŞİKTAŞLI GEDÂÎ**KOŞMALAR****-1-**

Çekilmez âteşi dûzah'tan şedid
 Firakı, hasreti, nârı gurbetin
 Lütf-ü mürüvveti olmuş nâbedid
 Kalmamış vefâdar yârı gurbetin

Kimseler gurbeti etmesün arzu,
 Ne tükenmez hasret, ne gurbettir bu
 Ben nâr-ı firkatle yandıktan geru
 Yere batsın kâsb-ü kârı gurbetin

Evvelbahar gelsün çıkup gideyim
 Varup vatanımda aram ideyim
 Gedâî'yim dostlar bilmem n'ideyim
 Görmeyim yüzünü bari gurbetin

-2-

Bu esrara vâkıf olan arifler
 Nefsini cümleden mukaddem bilir
 Terk edip hava vü hevesten geçer
 Ehl-i dehri, zevk-u şevki gam bilir

Can didesi bin nigâra düş olur
 Eğlenir anınla gönlü hoş olur
 Atar dibâları hırka-pûş olur
 Kendini bir şâh-ı muazzam bilir

Gedâî, safâyı 'ademde ara
 Cefâyı Bermekî Hâtem'de ara
 Her ne arar isen âdemde ara
 Saltanat-ı aşkı çün Edhem bilir

DİVAN

-3-

Bülbül iken nâle-vü efgânım aldın ey Felek
 Bir lebi gonce, yüzü gülşânım aldın ey Felek
 İşbu gamla ben nice hâk ile yeksan olmayım
 Varımı, hem yârını, yaranım aldın ey Felek

Ey Felek iy(i)likle nâmın bir dahi yâd etmeyim
 Haşre dek derd-ü gamınla gönlümü şad etmeyim
 Derd-ü çevrinden nice ben zâr-ü feryâd etmeyim
 Bir adalet sahibi sultânım aldın ey Felek

Sabrederdim her kazaya hazret-i Eyyub gibi
 Yüz sürüp dergâhına cananımın Cârub gibi
 Durmadan kan ağlasun bu gözlerim Yâ'kub gibi
 Misli yok bir Yûsuf-i Ken'ân'ım aldın ey Felek

Bir Gedâ'yım şevket-i Dârâ'yı versen istemem
 Gerçi Mecnûn'um bugün Leylâ'yı versen istemem
 Hâsılı vâ'deyleyüp dünyayı versen istemem
 Sen benim dünyâ değer cananım aldın ey Felek

SİLLELİ DEVÂMÎ**KOŞMALAR****-1-**

Rahmeyleyin benim garib hâlime
 Kalmışım gurbette ararım yoktur
 Terkeyledi bülbül konmaz dalıma
 Gezerim çöllerde kararım yoktur

Bir onulmaz derde düştüm ağlarım
 Aşk nârına ciğerciğim dağlarım
 Kaygundur yaralar sargı bağlarım
 Merhem edip bana sararım yoktur

Yazılmış alnımın yazısı kare
 Benim bu derdime bulunmaz çâre
 Gece gündüz düştüm ben âh-ü zâre
 Hâlin nedir deyip sorarım yoktur

Perişan hâlimden kimse bilmedi
 Akan çeşmim yaşın gelip silmedi
 Coştı Tuna gibi hiç ekşitmedi
 Perişan zülûfler tararım yoktur

Kurtulup bu derdden iyi olamam
 O nazlı yârimi gayri bulamam
 Devâmî'yim ben gurbette kalamam
 Benim bir kimseye zararım yoktur

-2-

Şu yalan dünyada kılasın namaz
 Bakıp da sözüne uyma şeytana
 Edersen hasudluk olursan gammaz
 Sonunda çekecek bak sen(i) isyana

Koymazlar adamı kendi hâline
 Erdirmez destini zerre maline
 Girerler dört kişi anın salına
 Ol vakit atarlar seni zindana

Eda eyle farzı, tut sen orucu
 Kabirde başına gelir sorucu
 Kıyamette üfler Sûr'u borucu
 Girer can cesede çıkan(ğ) meydana

Her yanların üryan düşersin yola
 Saçını, başını hem yola yola
 Var ise sermayen bir medar ola
 Varır dayanırsın sen de Mîzan'a

Huda'nın emriyle Mîzan kurulur
 Haklının haksızdan hakkı sorulur
 Var ise kusurun elbet zor olur
 Girersin ol vakit nâr-ı sûzâna

Günahın miktarı yakarlar canı
 Anın arşa çıkar âh-ü figanı
 Mü'minin ümîdi şefaât kânı
 Edelim ümmetlik o bir Sultan'a

Dile bir murada ermek istersen
 Hakk'ın dîdarını görmek istersen
 Cennet-i â'lâ'ya girmek istersen
 Sıdk ile niyaz et sen de Sübhân'a

Şu yalan dünyada istemen(ğ) mâli
 Olmak isterseniz o nârdan hâlî
 Sonu viranlıktır bunun ahâlî
 Güvenir Devamî ulu Yezdan'a

SİLLELİ SÛRÛRÎ**KOŞMALAR****-1-**

Dinlen(ğ) hey ağalar derdimi bugün
 Sözü sükker gibi bala vuruldum
 Hatırimdan gitmez lâle-i gülgûn
 Yanaklarda olan ala vuruldum

Eğnine giyinmiş frengi diybâ
 Maarif mâdeni mahbûb-ı ziybâ
 Erguvan mı bilmem kameti Tuba
 Boyu servi gibi dala vuruldum

Mecnûn gibi dâim gezerim sahrâ
 Cihana gelmemiş böyle dilârâ
 Kemandır kaşları ruhleri hamrâ
 Zenehdânda siyah hâle vuruldum

Sûrûrî der aşkın bahri boşandı
 Beyaz gerdanına benler dõşendi
 Kırmızı lâhûrî kuşak kuşandı
 İnce belde kişmir şala vuruldum

-2-

Uyma rakip, uyma böyle çınara
 Hak cezasın verir yâra uyma
 Sererinden yandım gerçi bu nâra
 Kim bana zulmeder yâra o yana

Mümkün olsa şu düşmanı sürmesi
 Can bağışlar تنها devran sürmesi
 Nedir böyle ela gözler sürmesi
 Çalık, çenber, penbe hâre oya ne

Sürûrî der devam ettim **Yâsin'e**
 Rakib ölse varmaz idim yasına
 Kahr ederek ya gark ide, ya sin'e
 Huzuruna vara birden uyana

-3-

Her ne kadar fena olsa bir âdem
 Sevdiğini nadan il'e verir mi
 Toplanıp bir yere gelseler âlem
 Ser verip kan saçar, ele verir mi

Ehl-i dil lokması her dem gam yemek
 Bezl-i vücûd edip çekmeli emek
 Yol değil sırrını illere demek
 Merd olan yârini dile verir mi

Bazı câhil mahbub seveyim derken
 Âleme fâşeder duyulur erken
 Mahabbet bağının meyvasın yerken
 Böyle zevkî âdem yele verir mi

Sürûrî der sevdim bir melek-sîmâ
 Akl-ü şuurumu eyledi yağma
 Rakibler almağa kasededer amma
 Fakire sorsalar hele verir mi

SİLLELİ FİĞÂNİ**KOŞMALAR****-1-**

Ben de meftun oldum bir nazlı yâre
 Şu fânî dünyada saraydım bâri
 Zülûfleri kemend, kaşları kare
 Kiraz dudağından soraydım bâri

Serv-ü semen olmuş hûbdur cemâli
 Kızarmış gül gibi yanağın alı
 Nazlıca bakışlı huri misâli
 Koynu cennet bağı gireydim bâri

Yaktı derûnumu o çeşmi elâ
 Âşık-ı hayranım gezerim hâlâ
 Uzattım elimi ol servi dala
 Hüsnünün goncesin dereydim bâri

Dedim kanlı zâlim etme cefâyı
 Sürelim seninle zevk-u sefâyı
 Ağlaya ağlaya buldum belâyı
 Evvelki ikrarda duraydım bâri

Figânî'yim hâlim idem ifade
 Nazlı yârim verdi bana müsâde
 Şimdi elimdedir gayri irâde
 Gizli muradıma ereydim bari

-2-

Niğde'den mektubun eyledi vüsûl
 Güzel memlekettir nimetleri bol

Sanırım ırağa edecek çok yol
Kurtardın bizleri hayli meraktan

Rahatınız nasıl bizlere bildir
Mektup okudukça yüzümü güldür
Hasretlik derdini içimden kaldır
Kalmasın mahrum gönül bu ferahtan

Eyledim Mevlâ'ya emanet sizi
Haftada bir mektup boş koyma bizi
Pederin burada kan ağlar gözü
Sağların mektubu gelir ırankan

Söylersem tükenmez sözüm var benim
İniler derûnum özüm var benim
Asker ocağında kuzum var benim
Ölmeden görüşmek dilerim Hak'tan

Dertli dertli söyler Âşık Figânî
Ben de gurbet ilde gezdim yabanî
Sağ olan askerin gelir zamanı
Elbette tezkere çıkar evraktan

SİLLELİ ZEHİRİ**KOŞMA**

Dedim dilber uğra bizim haneye
Dedi bugün olmaz kaç neme lâzım
Dedim cevreyleme ben dîvaneye
Dedi benden gelmez kaç neme lâzım

Dedim kemha libas giymişsin yine
Dedi beyaz gerdan bu gümüş sîne
Dedim bir buse ver, dedi bu sene
Dedi kıymet bilmez kaç neme lâzım

Dedim bu Zehri'ye etme oyunu
Dedi sen bilmezsin dilber huyunu
Dedim atma bana mihnet yayını
Dedi korkma delmez kaç neme lâzım

SİLLELİ NİĞÂRÎ**Â'ŞAR DESTANI****-1-**

Bütün malımı aldın ey kanlı zâlim
 Şikâyet ederim Huda'ya seni
 Garip **Mecnun** gibi perişan hâlim
 Şu fanî dünyada ağlattın beni

Ezelden cinsinde meymenet yoktur
 Ettiğin işlere ah eden çoktur
 Cümlelerin rızkını verici **Hak**'tır
 Görmedim sen gibi bir alçak denî

Kendini bilmeyen it yer yer gider
 Çevirdi ağyarlar etrafım yeder
 Cenab'ım saklasın bundan da beter
 Bana hasın olanın kapansın evi

Gör neler işledi ol yüzü kara
 Açtı derûnuma onulmaz yara
 Düştüm bülbül gibi ben âh-ü zâra
 Gözlerine insin belâ dumanı

Helâl, haram demez aldığı yudar
 Bu kadar eşyayı bilmem ki n'ider
 Hemen marifeti vurgunluk eder
 Aldı ben fakirin eldeki varı

Rakib hançerini vurdu belime
 Sarıldığım nesne gelmez elime
 Hudâ'nın ismini aldım dilime
 Hemen kahreylesin Cenab-ı Bâri

Çevirdiler etrafımı, yolumu
 Bağladılar ayağımı, kolumu
 Ben kendime lâıyk gördüm ölümü
 İcra etsin yarın Hakk'ın **Mizan'ı**

Cümlenin sahibi hazret-i Sübhan
 Dilerim adûya hiç vermez eman
 Varmasın semtine ol tatlı îman
 Görsün Cehennem'de nârı, niyrânı

Nigârî üstüne yağsın gam taşı
Akıtsın gözünden ikan ile yaşı
 Diksinler başına bir mezar taşı
 Ol vakitte görsün seyf-i Yezdan'ı

KOŞMA**-2-**

Bir yâr için dolanırsın her yanı
Mecnûn'um eyledi zâr beni beni
Düşürdü sevdiğim beni sevdaya
Perişan eyledi yâr beni beni

Bağ-ı aşk içinde civanım gezer
Korkarım sevdiğim adûlar sezer
Zülfünün bendini yâd iller çözer
Ol vakıt öldürür âr beni beni

Rûz-ü şeb sevdiğim figan eyledim
Çektiğim dertleri beyan eyledim
Başımı sevdaya nişan eyledim
Gonce zar eyledi har beni beni

Mahlasım Nigârî, üstadım Zehrî
Akıyor çeşmimin hûn-feşanları
Aceb nedir bilmem yârin gamları
Ferâmuş eylemiş yâr beni beni

ÂŞIK CEVRİ**KOŞMA**

Aşk bâbına kangı yönden dâhilsin
 Güzellerden ferman aldın hoş musun
 Bu âlemde aceb neye mailsin
 Tolu unusun, yoksa kuru boş musun

Boyun eğdim güzellerin şahına
 Gönül düşkün vech-i enver mâhına
 Anın için düştüm gurbet râhına
 Aşk bâbında bilmem bana eş misin

Cevri der ki usanmışım gezmeden
 Kalem alıp nice kaş göz yazmadan
 Bir âşıkım indim geldim Sızma'dan
 Tatlı, şeker, yoksa kaya, taş mısın

ÂŞIK HİKMETİ**KOŞMA**

Âşık baba, eğer aşkım sorarsan
Yurd aşkıdır aşkım benim ezeli
Sen aşkını güzellerde ararsan
Yurdsuz kanda görürsün sen güzeli

Çirkin sevdâ dünyaları dar eden
Yurddur çünkü güzelleri var eden
Yurdsuz sevda insanları hor eden
Tâ ezelden ben bu işi sezeli

Hikmetî der bu bir iz'an değil mi
Hor düşünen kâmil insan değil mi
Önce vatan, sonra canan değil mi
Çok oldu ben bu fikrimi yazalı

BEZMÎ**KOŞMALAR****-1-**

Yeni bir sevdaya müptelâ oldum
 Evvelki çektiğim sevda ne imiş
 Yârimden derdime bir şifâ buldum
 Lokman'ın verdiği devâ ne imiş

Sana mahhabetim ezel-be-ezel
 Ne güzel halketmiş seni Lem-yezel
 Mecnûn der ki benim yârim pek güzel
 Görsün ki sevdiğim Leylâ ne imiş

Bezmi'nin vücûdde söyünmez nân
 Verdi muradımı yaratan Bâri
 Dediler güzel bu âşıkın yâri
 Sevdiğim yanında Zel(i)hâ ne imiş

-2-

Bakıp el uzatma tatlı canıma
 Döktürme dîdemden gam gizli gizli
 Kaçan sevdiğimi alsam yanıma
 Gelirler adûlar kem gizli gizli

Kendin bak, il bakmaz il yarasına
 Her tabip el koymaz mil yarasına
 İfâkat bulmaya dil yarasına
 Yârim bana verdi em gizli gizli

Unutma Bezmi'nin çoktur merakı
 Ara yerde koyma bizleri bâkî
 Adûlar duymadan, ey güzel sâkî
 Kerem eyle bana dem gizli gizli

MİCMERÎ**KOŞMA**

Aşk bir padişaktır, müşîri sevdâ
Ferman okur nice Süleyman'lara
Sevdâ ser-askeri, gam mîr-i livâ
Hükmeder vezîr-i âlişanlara

Bu bir vesiyledir elde irâde
Hak vermemişse kul ermez murada
Felek ne şah bilir, ne de şahzâde
Atar kemendini kahramanlara

Micmerî dil Hakk'ın nazargâhıdır
Lâmekân mülkünün haymegâhıdır
Hüner ikliminin padişahıdır
Kem nigâh eyleme dervişanlara

ALİ BEZLÎ**KOŞMA**

Bir hâl geldi düştüm rûy-i zemine
 Dâmen-i eltâf-ı yâre sarıldım
 Başladım feryada, âh-ü enîne
 Gonceler sahnında hâre sarıldım

Felek tîg-i çevrin cana uzattı
 Leşker-i gam etrafımı kuşattı
 Sefîne-i cismim deryada battı
 Bî- eman kaldım da mâre sarıldım

Bezli candan geçtim künc-i mihnette
 Beklerim bî-neva bâb-ı devlette
 Cezbe-i aşk ile şeb-i zulmette
 Pervâne-veş yandım, nâre sarıldım

SABRÎ**KOŞMALAR****-1-**

Hasretin âteşi tüttü özümden
 Yaktı derûnumu nâre ayrılık
 Kanlı yaşlar döküp iki gözümden
 Düşürdü rûz-ü şeb zâre ayrılık

Aklıma geldikçe ahibbâ, yaran
 Ol vakit serime târ oldu cihan
 Bu iki nesneye bulunmaz derman
 Biri ölüm, biri nâçar ayrılık

Kimseyi ey Huda koyma hasrette
 Gerek bu dünyada, gerek ahrette
 Ağlayı ağlayı dâr-ı gurbette
 Oldu ciğer pâre pâre ayrılık

Sabrî'nin niyazı budur evvelâ
 Kavuştur cümleyi Hazret-i Mevlâ
 Zâlim Felek bana kılalı cefâ
 Açtı sinemde bin yâre ayrılık

-2-

Gülşen-i hüsnünde şeydâlar gibi
 Gel düşürme beni zâre sevdiğim
 Alır bu derd beni deryalar gibi
 Açtın bu sineye yâre sevdiğim

Yâre vâsıl olmak dünyada cehdim
 Ağlamaktan gitti gelmedi rahtım
 Benim tâ ezelden tâli-i bahtım
 Senin kaşın gibi kare sevdiğim

Terkeylemez ismin zandan Sabriyâ
İlikten, damardan, kandan Sabriyâ
Bir kez ah eylese Âşık Sabriyâ
Yakar seni küllî nâre sevdiğim

SÜMMÂNÎ**KOŞMALAR****-1-**

Bahar gelir yine karşı dağlara
 Mor menekşe, lâle bitmek içindir
 Bülbul figan eder iner bağlara
 Bir gül goncesiyle yatmak içindir

Ezelden bu dünya fânîdir fânî
 Bugün varlık yahû ya yarın hani
 Halk bize çok verdi akl-ü iz'ânı
 Aşka dâim hizmet etmek içindir

Hey ağalar gönül aslâ tek olmaz
 Konar, göçer hiç kimseye yük olmaz
 Can emânet bir kimseye yük olmaz
 Bu dünyaya gelen gitmek içindir

-2-

Tövbekâr ol gönül tarikten çıkma
 Nâmerdden tövbekâr, şakadâr olmaz
 İylik eyle sakın bir gönül yıkma
 Görüşme kötüyle onda ar olmaz

Dinleme dünyanın kıyl-ü kalini
 Gözetle kâmilin bir kemâlini
 Düşürme üstüne il vebâlini
 Zîra böyle kişi bahtiyar olmaz

Nâmerdler içinden hicret et durma
 Yapacağın hayrı kimseye sorma
 Kişizadelikle kendini kurma
 Mezar taşı ile iftihar olmaz

Sümmâni âh idüp sararıp solma
 Gelen Tanrı'dandır kimseden bilme
 Sevilen bir yere çok gidip gelme
 Kesilir itibar mahabbet olmaz

-3-

Kınamayın bizi Hakk'ı sevenler
 Yağmur düşmeyince sel uyanır mı
 Gönül boş değildir aşka düşeli
 Rüzgâr esmeyince dal uyanır mı

Nideyim dostlarım, vefâsız yârı
 Mevlâm her kuluna vermez bu kârı
 Gün günden artmakta bülbülün zârı
 Goncasız gülşende gül uyanır mı

Erkânı bildirip hizmet verdiler
 Cümle yârân muradına erdiler
 Gülşende gül bitti gelüb derdiler
 Böyle yaman aşka gül dayanır mı

-4-

Ne kadar hûb olsa seçer üstünde
 Dalında bir çiçek açmayı bilir
 Açılır, allanır tazedden taze
 Gönül arzedene saçmayı bilir

Adam var esrarı benden nihandır
 Zahirî melâmî, bâtın sultandır
 Adam var ki Bahr-ı muhit, Umman'dır
 Adam var ki yiyip içmeyi bilir

Adam var gösterir derd belâsını
 Adam var fetheder **Kan** kal'asını

Adam var getirir mübtelâsını
Adam var hızlıdan kaçmayı bilir

Adam var dercetmiş metn-i **Kur'an**'ı
Adam var devretmiş Bahr-i Ummân'ı
Her bir hâlden bî-haberdür **Sümmânî**
Sazına üç beş tel koşmayı bilir

CELÂLÎ**KOŞMALAR****-1-**

Beni kınamayın Hakk'ı sevenler
 Rüzgâr esmeyince dal ırganır mı
 Külli boş değıldir aşka düşenler
 Damla düşmeyince sel uyanır mı

Öyle bir Mecnûn'um Leylâ'ya billâh
 Okunur ismimde harf-i bismillâh
 Alıştı her yanıma hasbetenlillâh
 Tanrı'yı zikreden kul kınanır mı

Nice bin âlemin perverdigârı
 Mevlâm her kuluna vermez bu kârı
 Günbegün artıyor bülbülün zârı
 Goncesiz gülşene gül yamanır mı

Celâlî'yi buldu Kırklar, Yediler
 Erkân öğretiler, hizmet verdiler
 Haşre dek bu çarhı döndür dediler
 Sormadım ki buna kol dayanır mı

-2-

Gönül ne gezersin dağda, ovada
 Ser verir âşıklar, sırrı şay olmaz
 Dökme yüz suyunu her ocaklıya
 Karga kirasından anka bay olmaz

Seksen bin nesepli bizim mezhepli
 Doksan bin Mısırlı, Şamlı, Halepli
 Yüz bin sofî zâhid, yüz bin edepli
 Meyhanede bir sarhoşa tay olmaz

Celâli sen özün övme, bezetme
 Gayrı kesten sakın yardım gözetme
 Doğru dur kimseye keşkül uzatma
 Her güzelin hoşafından pay olmaz

-3-

Karadeniz olsa âşıkın aşkı
 Yüksekter yaylamız, coşamaz burda
 Bir yiğit ne kadar kahraman olsa
 Karlı dağlar vardır aşamaz burda

Lûtfeyle sevdiğim sana yazıktır
 Sen bir cevâhirsin, sarrafın yoktur
 Bâr veren ağacı taşıyan çoktur
 Keserler kökünden yaşamaz burda

Gedânın vârisi beylerdir dersen
 Cenneti hacıya, hocaya versen
 Yolun doğrusunu nâsa göstersen
Celâli ölürsün yaşanmaz burda

ÂŞIK ZÜLÂLÎ

KOŞMALAR

-1-

Livana'dan aştım Şavşet dağına
Allah'ın lûtfundan ihsan göründü
Sanasın ki düştüm cennet bağına
İnsanları hûri gılman göründü

Sevgim kaldı vatan gâzilerinde
Hasretim var idi bazılarında
Bu dersin manevî yazılarında
Hubbû'l-vatan mine'l-îman göründü

Ben vatana ağlar idim ıraktan
Gördüm de kurtuldum gamdan firaktan
Gözümüz açıldı kudret-i Hak'dan
Güzel Çıldır, Kars, Ardahan göründü

Hicran köprüsünden geçti ordumuz
Kalmadı kasavet asla derdimiz
Poshof mekânımız Suskab yurdumuz
Her taşı cevherden vatan göründü

Gönül der Zülâlî vatana yetiş
Dostlar ili Van'dan suâl et, soruş
İllere yaz gelmiş, bunda neden kış,
Yaylaları karlı duman göründü

-2-

Ner(e)ye gitmiş yeşil başlı ördekler
Bu nasıl vadidir göller kurumuş
Nerde kaldı yaptığımız emekler
Irmaklar, dereler, seller kurumuş

Bir kâğıt, bir divit, kalem getirdim
 Söyle yazam kardeş alem getirdim
 Yârinden, yavrundan selâm getirdim
 Niçin söylemesin diller kurumuş

Zülâli der bu kabr'in kimler açmış
 Kimler ağlar, kimler gözyaşı saçmış
 Geçmiş bahar faslı bülbüller uçmuş
 Mezarın üstünde güller kurumuş

-3-

Deli gönül kanatların açuptur
 Dolanır semayı iner bu gönül
 Biner aşk atına murad almağa
 Her kim ne diyerse kanar bu gönül

Bazı devlet kuşu konar başına
 Bazı muhannetlik eder eşine
 Yiğidi salan da aşk ateşine
 Bazı sevda çöker yanar bu gönül

Zülâl'i çağırın yamandır hâlim
 Gece gündüz Hakk'a zikreder dilim
 Kısmeti tükenip gelende ölüm
 Yavaşmaz su tokun söner bu gönül

-4-

Hey ağalar efkârım var, gamım var
 Âşık derdi, ma'suk derdi, yâr derdi
 Gurbet **Süleyman'**ı tahttan indirir
 Mekân derdi, vatan derdi, yâr derdi

Yüz bin tâbib gelse derdime bakmaz
 Pervaneye varsam nârına yakmaz
 Hicran oku değdi yürekten çıkmaz
 Ata derdi, ana derdi, yâr derdi

İlin güllerinde kumru ötüşür
Benim bağrım odlar yanar tutuşur
Zülâlî feryadın arşa yetişir
Kardaş derdi, yoldaş derdi, yâr derdi

-5-

Neden böyle harap viran kalmışsın
Sebebinden var mı sorağın Ani
Nice yıl şahlara tahtgâh olmuşsun
Neler görmüş taşın toprağın Ani

Bir zaman hanmışsın sen bu illerde
Hasretin yanarmış hep gönüllerde
Adâleti, şânı destan dillerde
Hani Nûşirevan dem çağın Ani

Ezelden şenlikte mislin yoğ imiş
Minaren, medresen, câmiin çoğ imiş
Taşın işlemeli, binan ağ imiş
Beşer katlı çağın, otağın Ani

Hind, Yemen, Tebriz'den kervan işlermiş
Ağır bezirgânlar sende kışlarmış
On iki meydanda bazar işlermiş
Halk dolar taşarmış kırağın Ani

Kimin şerri tâcın, tahtın devirdi
Kimin bed duası alt üst çevirdi
Kimin odu düşüp külün savurdu
Yandı mı gülşenin, hoş bağın Ani

Virane mihmanı baykuşun uçar
Arpa Çayı'n yaslı, matemli geçer
Zülâlî de köhne yaranı açar
Neylesin ki düştü uğrağın Ani

TÜRKÜ

-6-

Hasret beni yakıyor
 Gözümden yaş akıyor
 Size mektup yazarken
 Yüreğim dolukuyor

Ettin cevır ile doydun
 Vurdun gözümü oyduñ
 Yıkılsın tahtın Felek
 Bizi gurbette koyduñ

Gurbette düştüm dile
 Dilerem hayır ola
 Tâ ezelden yazılmış
 Nasibim garip ile

Meğer gurbet derd, verem
 Gençliğim oldu haram
 Gurbette şen değilem
 Gelmesin bana bayram

Dağı duman bürüdü
 Yandı bağrım eridi
 Gurbette kala kala
 Genç ömrümüz çürüdü

Gül de ektime bitmedi
 Bülbul gelip ötmedi
 İli güldürdü Felek
 Beni memnun etmedi

Herkes bahtiyar Felek
Tâlii yâver Felek
Bizi, bir gün görmeden
Etti ihtiyar Felek

Kanadımı açamam
Kırılmıştır uçamam
Doğrusu ben ölmemiş
Vatanımdan geçemem

Yazamam yazım kaldı
Diyecek sözüm kaldı
Tezden ayırdı Felek
Vatanda gözüm kaldı

Şu dağların başları
Elmastandır daşları
Bir dahi gözüm görse
Yâranı, yoldaşları

Gönül sizi arzular
Hem yüreğim sızılar
Bileydim ne haldadır
Vatandaki kuzular

Gün doğdu geldi zaval
Bilmem nedendir bu hâl
Hemen gurbete düştün
Çürüsün bahtın Zülâl

MUHİBBÎ**KOŞMALAR****-1-**

Bir nâme yazmışım didem kaniyle
 Götür ol canana ver bâd-ı sabâ
 Ağlatma beni zâr-u efgânımla
 Meksetme, yetişir, er bâd-ı sabâ

Gidersen yanına dizbediz otur
 Engeller duymasın sen nihân yetür
 Tez yazup mefhûmun sen geri getür
 Ben gelsem dizde yok fer bâd-ı sabâ

Muhibbî ağlıyor gülene kadar
 Arayup yârini bulana kadar
 O yâr bana aşna olana kadar
 Korkamı bu derd beni yer bâd-ı sabâ

-2-

Dinleyin ahbaplar tarif edeyim
 Yetmiş iki dertten baştır bu sevdâ
 Yandırır vücûdum pervâne gibi
 Dâim sönmez bir ateştir bu sevdâ

Felek hisar çekmiş yolum açılmaz
 Bir bülbülüm gonca gülüm açılmaz
 Felek kırdı kanat, kolum açılmaz
 Yazı gelmez yaman kıştır bu sevdâ

Muhibbî'nin elif kaddin dal eyler
 Ağlatuben göz yaşını sel eyler
 Hicran haddesinden çeker tel eyler
 İl sanar ki bir cünbüştür bu sevdâ

-3-

Seherden uğradım göl kenarına
Geldi yeşil başlı sunalar geçti
Al yanak üstünde güller dizili
Çekilmiş kamet-i mînâlar geçti

Arzum kaldı o cananın özünde
Siyah sürme çekmiş elâ gözünde
Sırma zülûf tel tel olmuş yüzünde
Taramayçün altun şâneler geçti

Avcısıyım o cananın göllerde
Gele diye gözetirim yollarda
Biçare **Muhibbî** gurbet illerde
Nice ay dolandı, seneler geçti

SEMAİLER**-4-**

Pencereden melûl melûl
 Bakan dilber kiminsin sen
 Yârin koyup yâd illere
 Yakan dilber kiminsin sen

İnci dizilmiş dişine
 Kalem çekilmiş kaşına
 Âşıkı aşk ataşına
 Yakan dilber kiminsin sen

Muhibbî'yi ettin Mecnûn
 Leylâ cemâline meftun
 Zîynet için kızıl altun
 Takan dilber kiminsin sen

-5-

Dedim dilber hub açılmış
 Dedi güldür yanağımda
 Dedim anber mi saçılmış
 Dedi terdir budağımda

Dedim yüze çekme perde
 Dedi uğramışam derde
 Dedim âb-ı kevser nerde
 Dedi damlar dudağımda

Dedim **Muhibbî'yem** bilür
 Dedi halvet kılsak n'olur
 Dedim korkam uykum gelür
 Dedi baş koy kucağımda

CEYHÛNÎ**KOŞMALAR****-1-**

Sefine-i gönlüm açtı yelkeni
 Yine bahr-i gama daldı Ceyhûnî
 Kalmadı, kırıldı çarhın dümeni
 Girdâb-ı mihnette kaldı Ceyhûnî

Bir Felek'tir koymuşlar kahbe adın
 Kim buldu lezzetin kim aldı tadın
 Geceler ağlarım gündüzler şadım
 Yine derler murad aldı Ceyhûnî

Ne gül goncam kaldı, ne de gül terim
 Anı sular iken can çeşmelerim
 Ne pederim kaldı ne de mâderim
 Kûşe-i mihnette kaldı Ceyhûnî

-2-

Yâr ile gönlümün meyhanesinde
 Bir kuru merhaba bir piyaz kaldı
 Vefa yok âlemin kârhânesinde
 Vefâ-keş âlemde azdan az kaldı

Visâl-i dildâre ettikçe tedbir
 Müyesser etmedi hazret-i takdir
 Binde bir pareye etmedi tesir
 Ne nutk-ı hakikat ne mecaz kaldı

Koy cevirler etsin yârim Ceyhûnî
 İşve-bazım, şivekârım Ceyhûnî
 Dünyada hâsılı varını Ceyhûnî
 Elimde bir çubuk bir de saz kaldı

-3-

Başım alıp gidem hangi diyara
Geysû-yi mutarrâ gönlüm bağıdır
Yâran bu derdime bulunmaz çâre
Sine-i mecruhum hicran dağıdır

Nedir bu istiğna ey perî-peyker
Bir kere uşşak'a visalın göster
Cem'iyet-i dilde kalmadı eser
Ejderha-yi -zülfün aklım dağıtır

Ceyhûnî yandıkça yâr hayaline
Hoş tarâvet gelür hüsn-i hâline
Âfitab-ı hüsnün, hub cemâline
Âşıkların can verecek çağıdır

Tıfl-ı nâzım yine geldin hatıra
Gurbet ilde ağlayayım bir zaman
Muhabbet-nâmemi kimler götüre
Hâlim, kime anlatayım bir zaman

Yine mevce geldi derûn kaynaşır
Hasret ateşiyle gönül tutuşur
İller bayram eder, gülüp oynaşır
Ben karalar bağlayayım bir zaman

Kan karıştı **Ceyhûn**, yine seline
Gönül arzu çeker canan iline
Körpe kuzum bakar kimin eline
Kan ağlayım çağlayayım bir zaman

DARENDELİ REMZİ**KOŞMALAR****-1-**

Büyüsün de bir bak o tıfl-ı nâze
 Boyu serv-i revân olsun da seyret
 Açılmış yanaklar tazeden taze
 Hüsnün bağı gülşen olsun da seyret

Bu işve, bu revîş, böyle zarafet
 Kimlerde var böyle yosma kıyafet
 Giderek encâmı ol çeşm-i âfet
 Bir fitne-i devrân olsun da seyret

Bend eden zülfündür müptelâları
 Getirir başıma bin belâları
 Seninle mahabbet maceraları
 Dillerde dâsitan olsun da seyret

Remzî-i âşüfte ey gonca ruhsar
 Zar-ü gıryan olmuş mânend-i hezar
 Cemâlin vâfında yazdığım eş'ar
 Bir mürettep divan olsun da seyret

-2-

Düştü bir dâmen-i çeşm-i hunhâra
 El çeküp badeden mestâne gönlüm
 Sarıldı zincir-i zülf-i nigâra
 Sanmayın uslandı divâne gönlüm

Derd-i aşka ben çok devâlar ettim
 Olmadık tedbirler, hulyâlar ettim
 Baş açup elinden şekvâlar ettim
 Gelmedi bir lâhza emâne gönlüm

Bir yandan endûh-ı hasret-ü hicrân
 Hele göz açtırmaz dîde-i giryan
 Tecellî yüz vermez lâl-ü perişan
 Nasıl âbâd olsun divâne gönlüm

Yeri var sinemde açılsa dağlar
 Neydi visâlinle ol geçen çağlar
 Kâğıd feryâd eder, hâme kan ağlar
 Çekse mâcerâyı beyane gönlüm

Remziyâ kalmadı âlemde hemrâh
 Kaldı bir hemdemim âh-ı sehergâh
 Zikr-ü fikrim tevekkeltü-alellâh
 Yüz tutup Dergâh-ı Rahmân'e gönlüm

-3-

Ne idi bir zaman bülbül-i şeydâ
 Gül-goncaya meyl-ü mahabbetlerin
 Çeker idin her dem âh-ü vâveylâ
 Hep hebâya gitti o mihnetlerin

Olsa bülbül bezm-i goncaya vâsıl
 Aradan har olur vuslata hâil
 Bir temâşâsına olmuşken kail
 Soldu gül-nihâl-i letâfetlerin

Bu aşk-ı mecâzın encâmı böyle
 Fenadır bu nâzın encâmı böyle
 Bu ifşâ-yı râzın encâmı böyle
 Çekersin elbette nedâmetlerin

Vâkıf mı bu sırra ol gül-i hande
 Arzetsem derdimi dildâre ben de
 Mâcerâ-yı dilden Remzi nâlende
 Yâre yazsam olur hikâyetlerin

ÂŞIK RÜŞENİ**DESTAN**

Silistre hâlin beyan edeyim
 Çığırşırız gece gündüz el-aman
 Hakk'ın emri böyle imiş n'ideyim
 Âleme şay(i) oldu bu da bir zaman

Varımızı verdik Hakk'ın yoluna
 Fırsandı vermedi İslâm kuluna
 Küffâr ordu kurdu Tuna boyuna
 İslâmın üstüne çöktü bir duman

Atılan tüfenkler top gibi çağlar
 Küffâr askeriyle bağlandı dağlar
 Bütün ehl-i İslâm âh çekip ağlar
 Hudâ imdad senden, hâlimiz yaman

Küffâr köprü kurdu Tuna üstüne
 Herkes silâhını aldı destine
 Yürüyüş götürdük küffâr üstüne
 Bulmadık fırsandı tez döndük heman

Silistre derler bir küçük kal'a
 İslâmın başına oldu bir belâ
 Urun babalarım, dönmeyin hele
 Nice sabî sıbyan eyledi figan

Çok dedik efendim çerhalar çıksın
 Düşmanın ordusun ateşe yaksın
 Küffârın efganı semâya çıksın
 İşiten maşallah desin bir zaman

Çıkarmam toplarım hayvanım yoktur
 Baş olmaz kâfirin askeri çoktur
 Urun babalarım, dînimiz **Hak**'tır
 O gün cengimizi eyledik ziyan

Çayır tabyasından oldu yürüyüş
 Germanda olmamış böylece bir iş
 Çok gaza eyledik emeğimiz boş
 Küffârın darbına iyice dayan

Kiminin sılada kuzusu ağlar
 Kimisi düşünüp sinesin dağlar
 Kimisinin cerrah yarasın bağlar
 Eyle ibâdeti ol **Hakk**'a inan

Nice yiğit vardı ejder menendi
 Beyaz çadırları kana boyandı
 Kal'a burç altına lâğam delindi
 Çıkardı havaya toz ile duman

Analar akıttı gözünden yaşı
 Kal'anın kalmadı toprağı taşı
 Hendeklere doldu şehit ölüsü
 Cümlesi oldular **mevt aleyhâ fan**

Dillere sân ettim bu cengi hoca
 Çok azîm cenk oldu kırk gün kırk gece
 Hiçbir soran yoktur hâlimiz nice
 Heman bir **Hazret-i Mevlâ**'ya dayan

Küffâr çevremize oldu bir hisar
 Cümle İslâm sana etti inkisar
 Asker dayanmağa kalmadı karar
 Hemen zelzeleye verildi cihan

Küffâr galib geldi çıkılmaz başa
 Kal'anın içini yaktı ateşe
 Hendekler kazdırdı Sert Mahmud Paşa
 Kimsenin gönlünde kalmasın gümân

Bir taraf Tuna'dır, bir taraf kara
 Kâmil cerrah yoktur yaramız sara
 Girdaba düşmüşüz gayri ne çâre
 Meskenimiz oldu deryâ-vü umman

Sabî, sıbyan, bütün İslâm derildi
 Meded senden olsun Huda denildi
 Kırk beş gün dayandı kal'a verildi
 Tefekkür eyle bir şevketlim inan

Yastığımı taş oldu; döşeğim hasır
 Aceb yakın m'ola ol vakt-i 'asîr
 Akıbet küffâra biz olduk esir
 Cümle ağa, beyler hep düştük yayan

Küffâr girip kal'a içre dizildi
 Ehl-i İslâm olan çıkıp süzüldü
 Defter olup birer birer yazıldı
 Koymayıp ol gece sürdüler hemen

Vekîl-i Resûl'sün Sultân-ı cihan
 Ehl-i İslâm sana duada her ân
 İnşallah rahata kavuşur cihan
 Rûşenî bu cengi eyledi 'ıyân

YOZGATLI NÂZÎ**KOŞMALAR****-1-**

Bir selâm gönderdim cânan iline
 Aceb bu selâmlar yetişir m(i)-ola
 Bülbul de hasrettir gonca gülüne
 Kavuşur da bir kez ötüşür m(i)-ola

Ölürsem gurbette suyum kim döke
 Nazlı yârim yok ki kefenim dike
 Yârim hasretinle derd çeke çeke
 Açılan yâreler yitişir m(i)-mola

Eser bâd-ı sabâ değer sem gibi
 Hey bîçâre Nâzî yâr da sen gibi
 Var mıdır âlemde olmuş ben gibi
 Ciğerinde yanup tutuşur m(ı)-ola

-2-

Görünce gül yüzün senin ey gülüm
 Eyvah aklım baştan yağmalanıyor
 Nice zar etmesin dil-i bülbulüm
 Vechinde goncalar hamrâlanıyor

Mahvoldu hecrinle bu dil-i sûzan
 Sinende yok mudur merhamet, îman
 Etmez mi bîçâre âşıkı hayran
 Baktıkça gözlerin şehlâlanıyor

-3-

Dokunma ey sabâ zülf-i dildâre
 Dolaştırma aman tel incinmesin

Düşme ey dil sen de feryâd-ü zâre
Yanağında sakın gül incinmesin

Gülşenden mi teşrif böyle gülerek
Ruhlerin mi verdi yoksa güle renk
Cana şöyle gel yat âğuşumda tek
Sakın kıyam etme kol incinmesin

Morlu fes başında dursun bir yana
İster isen takın altun gerdana
Lâlıûrî şal kuşan ince miyâna
Altun kemer takma bel incinmesin

Âşıklar seninçün düşmüşler derde
Bir de Nâzî var mı yokla defterde
Gönül yıkma, kemlik etme bir ferde
Bu dünyada senden kul incinmesin

-4-

Sabâ, gidip söyle nazlı canana
Yetişsin imdada hâller perişan
Solmadan erişsin ömrüm gülşeni
Vakt-i hazân oldu, güller perişan

Hasret ciğerimi kıldı bin pare
Yürekte yaralar erdi hezâre
Ecel cân kaskına düşmüş efkâre
Uzaktır menzilim, yollar perişan

Gelsin helâllaşsın gonce dihenim
Murg-ı dil pervâzda, zayıftır tenim
Garib Nâzî diye sarsın kefenim
Akıtsın gözünden seller perişan

ÂŞIK KEMÂLÎ**KOŞMALAR****-1-**

Sermâye-i aşkı ararsan zâhid
 Âşıkın çektiği yâr cefasıdır
 Bade nûş ettiğim sorarsan zâhid
 Hararet ehlinin dem gıdasıdır

Ne çâre çekmeli derdi serencâm
 Dosttan gelen sitem ikramdır ikram
 Coşkun şada ile çalıp çağrışsam
 Meyl-i dünya değil aşk dalgasıdır

Mâhabbet şem'ine yangun **Kemâlî**
 Hakikat bahrine dalgun **Kemâlî**
 Uslanır sanmayın mecnun **Kemâlî**
 Beş nokta üç harfin budasıdır

-2-

Dedim dilber niçin eylersin cefâ
 Dedi güzellerde eski âdettir
 Dedim gayrilere edersin vefâ
 Dedi mutlak âşıklara nisbettir

Dedim benim ile eylesen ülfet
 Dedi sîm-ü zersiz olmaz mahabbet
 Dedim malım canım senin ey âfet
 Dedi inanmazam kuru sohbettir

Dedim **Kemâlî**'yi ağlatma yârim
 Dedi âşıkları ağlatmak kârım
 Dedim kalmadı hiç sabra karârım
 Dedi sabrın sonu hep selâmettir

MEYDÂNÎ**KOŞMA**

İhtiyacımız yok âb-ı engûre
 Mahabbet meyinden kanıklarız biz
 Âteş-i aşkımız geldi zuhûre
 Anın için bağı yanıklarız biz

Yarın kuruldukta ol rûz-i cezâ
 Anda beyân olur gizli mâcerâ
 Ser verir bu sırrı etmeyiz ifşâ
 Ahd-ü ikrarına sâdıklarız biz

Mahabbet bezmine gel hicâb etme
 Sükuti lisan ol bir cevâb etme
 Fakir Meydânî'den içtinâb etme
 Alemde zararsız âşıklarız biz

TANBÛRÎ MUSTAFA**KOŞMA****-1-**

Kerem kânı efendim gel gül yüze
 Bülbül gibi hasret oldum gül yüze
 Günde yüzün elli kere görsem de
 Tama'kârım gözüm doymaz gül yüze

Nâr-ı firkat yerden göğe erişti
 Burc-ı âhım kamer ile buluştu
 Yüzelli yıl ede Barî ömrümü
 Zahir - bâtın yıldızımız barıştı

Ne mümkündür ben durayım yüz yüze
 Söyleyeyim hâl-i aşkım yüz yüze
 Sultan-ı aşk dergâhında Tanbûrî
 Çek çileni bir gün gele yüz yüze

TÜRKÜ

-2-

Hâlâ gönlüm bir güzeld
 Saydı müşkil, gizli yerde
 Mübtelâyım yüz çevirmem
 Baş tâcıdır aşkı serde

Sevdiğim gül şeref bulsun
 Dahı beter güzel olsun
 İrâdemle aldı gönlüm
 Bergüzârım anda dursun

Sarfedeyim elde varım
 Senâ etmek dilde kârım
 Yâr yanında bulundukça
 Gider kalmaz hep efkârım

Okundukça beste dilde
 Tanbûrî'yi pek tut elde
 Sen çıkarma gizle aşkın
 Muhayyer'dir zîra perde

HENGÂMÎ**KOŞMA**

Güzel sana kim öğretti usûlü
Meşreb-i gönlümce hünerlenirsin
Böyle(m)-olur güzellerin mahbûbu
Bahâda sevdiğim cevherlenirsin

Hep güzeller olur hüsnüne hayran
Melek misin söyle ey çeşm-i fettan
Bende-i fermanın zümre-i hûbân
Güzeller şâhısın serverlenirsin

Hengâmî bir katre yârsız içemem
Candan geçer cananımdan geçemem
Ben sana bir aziz kıymet biçemem
Günden güne gayet dilberlenirsin

MERZÎFONLU SABRÎ**KOŞMALAR****-1-**

Acep nedir bilmem ol şivekârdan
 Gözlerim, bir haber zuhur eylemez
 Ayrı döştü gitti bizim diyardan
 Gayri semtimize mürur eylemez

Türlü nazlar ile canım yakardı
 Tığ-ı gamzen sinem üzre çakardı
 Galiba bendesin gözden çıkardı
 Asla hatırına hutur eylemez

Hayati zülfüyle düştüm efkâre
 Bu sûz-ı firkatten dil pâre pâre
 Rûz-ü şeb zikredip Sabrî biçâre
 Evsâf-ı hüsnünde kusur eylemez

-2-

Bir aşk-ı mecazî geldi gönlüme
 Gönlü, bir sitemkâr yâre bağladım
 Gamından, yasımdan her bir yerime
 Kara giydim bütün kare bağladım

Gezdim kûh-ü sahrâ divâne misâl
 Fem eğri, göz şâşı mestâne misâl
 Per-ü bâl eyledim pervane misâl
 Dil-i zarî şem'-i nâre bağladım

Fehmeyledim vefasızıdır o meh-rû
 Akçesiz uşşâkı almaz içeru
 Ne çâre ücretin vereyim deyu
 Dest-mâle beş on pare bağladım

Sabriyâ hamdolsun eyledi **Hudâ**
Derd-i mecazîden bendesin rehâ
Bugünler bir aşka kılup ıktidâ
Mahabbetim bir didâre bağladım

KÜTAHYALI PESENDİ**KOŞMALAR****-1-**

Bezm-i muhabbeti, zevk-ı sohbeti
 Görmez oldu gönül yâre düşeli
 Çekmekteyim dâim derd-ü mihneti
 Böylece bir sitemkâre düşeli

Gezdin mi serseri her yanı bülbül
 Çektin mi çektiğim hicrânı gönül
 Eylerim rûz-u şeb efganı gönül
 Ben de senin gibi zâre düşeli

Gönül Leylâ için döndü Mecnûn'a
 Terahhum kılmadı çeşm-i pürhûna
Pesendi yanmada aşkın od'una
 Semenderler gibi nâre düşeli

-2-

Bâd-ı sabâ al bu nâme-yi ilet
 Hâk-i paye yüz sür, cânânıma ver
 Cânıma kâr etti bu derd-i hasret
 Bildir ahvâlimi, sultânıma ver

Ey nâme, varınca yârin yanına
 Söyle, cevretmesin âşıkânına
 Al benden ateşi bırak canına
 Biraz da ol kaşı kemanıma ver

Cemâlin şu'lesi doğup yüzüme
 Ol dem aşkın külhan yaktı özüme
 Cemâlinle uyku girmez gözüme
 Çeşm-i âhû tîr-i müjgânıma ver

Ben sâdıkım deyu eyledin ikrar
 İşittim olmuşsun adûlarla yâr
 Derd-mend **Pesendî** oldu târümâr
 Derdimin dermanı Lokmân'ıma ver

-3-

Âlem birbirini görür görüşür
 Aksine kurulmuş devrin temeli
 Ey dil âkıl isen dâmânın devşir
 Kalma hayvan gibi beyni semeli

Gönül, hiç kimsenin izin izleme
 Nefsini bil, el kusurun gözleme
 Sû'-i zan haramdır, sırrın yüzleme
 Belki anın anda yoktur medhali

El çek ihtilâttan, süzün, ol melûl
 Ger olmayım dersin zemm ile meşgul
 Herkesin isyanı kendinden mes'ûl
 Yedindedir hayr-ü şerr-ü 'ameli

Hakkı seven halka yâran ne imiş
 Hak irâde-i cüz'iyeyi vermiş
 Kişi emsalinden azar denilmiş
 İblisin hem-demi bulur esfeli

Ol vücûd-i âdem düzce bir gemi
 Akıl yelkenidir, fikir dümeni
 Gemisin kurtaran derler kaptanı
 Har(i)tadan anlayıp sezerse yeli

Deme şu kâzibtir, şu ehl-i riya
 Kendi noksanını bilmektir kimyâ
 Sen seni bil seni âkıl-i dâna
Pesendî ne'ylesin eli, hey deli

YALANCI DESTAN'INDAN

Bir alay hergele çıkıp âleme
 Âdemin hayvanı samansızları
 Geyüp câmeleri, dönüp âdeme
 Kırılının gömleksiz yorgansızları

Hâlık'ı unutup herbiri sapmış
 Câh-ı dünya için kapular yapmış
 Vatan sürgünleri hep külah kapmış
 Herbiri bir yerin mekânsızları

Çıktılar etrafa "âdemiz!" diye
 Geceleri kalpak, gündüz fes geye
 Belimiz büküldü baş eğe eğe
 Merd oldu yabanın tabansızları

Görülmemiş bunlar gibi uğursuz
 Hayâsız, edebsiz, ustasız, pirsiz
 Zadeğânlık satar nesli belirsiz
 Çingânenin donsuz, tumansızları

Ehl-i din zulm ile ateşe yanmış
 Ne diyara gitsen her yer kuşanmış
 Değil illâ dârü's-şifâ boşanmış
 Şimşek delilerin fermansızları

Atıp tutup gide seninki gene
 Söz kavafı, çene değil makine
 Cehlinden kul olmuş kibr ile kîn'e
 Yapma beyzâdenin ihsansızları

Tamam dirhemleri meydana asar
 Dara-mara derken yarisın kasar

Ondalık satarken çoğunu çalar
Esnafın hak saymaz mizansızları

Yalan firar etti, çevirdi avcı
Acarın seçtiler hocayla hacı
Cerîdeci, kâtip, hekim, saatçi
Dellâle verdiler pek cansızları

Buldu belâ şükretmeyen hâline
Aldandı feleğin reng-ü âline
Değiştî imânı dünya mâline
Şeytanın yularsız, çobansızları

Yeryüzünde sofı gayet hâindir
Şeytan maskarası, çarpıcı cindir
Daveti duyarsa salar şahindir
Ziyafetler bekler sahansızları

Geçirmiş birtakım câhil hakkını
Dervişân kılıklı hep iş kaçkını
Esrara, şaraba vermiş aşkını
Namazsız, niyazsız, erkânsızları

MEHMED ALİ**KOŞMA**

Hakikat kelâmım doğrudur size
Benim gözlerime nurdur **Senirkend**
Münevver görünmez gurbet il bize
Nur-u ziya, mücevherdir **Senirkend**

Ne hoş olur şu **Koycak**'ın seyrânı
Haram olsun **Yakabağ**'ın devrânı
Sellik civarının yeşil bostanı
Aklıma geldikte nurdur **Senirkend**

Ayazmana bendi hem öyle sahra
Civarında mevcut her türlü meyva
Şarkî güruhunda görmedim asla
Resmi yok cihanda birdir **Senirkend**

Bir od düştü yanar enam içinde
Dilemez haceti devam içinde
Her biri bir yanda nizam içinde
Nice yiğitlerin vardır **Senirkend**

Der ki **Mehmed Ali**'m böyle olalı
Böylesin görmedim buna gelesi
Senirkend tar(a)fına hasret olalı
Bu cihan başıma dardır **Senirkend**

ÂŞIK GÜLZÂRÎ**SEMAÎ**

Bugün bilmem bana n'oldu
Derûnumda elemim var
Adûlar karşıma gelsin
Kelâmına kelâmım var

Kimsede yoktur nazarım
Divâne-meşreb gezerim
Hem okurum, hem yazarım
Kalemine kalemim var

Ben hocamdan aldım dersi
Okurum **Ayetü'l Kürsî**
Hem Arabi, hem Fârisî
Lisânımda tamâmım var

Gülzârî derdini bilsin
Gönül maksûdunu bulsun
Âşıklar buraya gelsin
Cümlesine selâmım var

NIYAZÎ**KOŞMA**

Bir gün olur duman baştan sıyrılır
 Kasavet eyleyip gam yeme gönül
 Saati var her murada erilir
 İntizâr eyleyip âh etme gönül

Mevlâ kullarını koymaz bu günde
 Gösterirse derd-ü elem önünde
 Her derdin rahatı vardır sonunda
 Süre süre sultân olursun gönül

Gönül muhtaç olma hırkaya, posta
 Muradın var ise Hudâ'dan iste
 Sırrını bildirme düşmana, dostu
 Kendine melâmet getirme gönül

Niyazî'nin sözü Kelâm-ı Hak'tır
 Allah'ın kuluna ihsanı çoktur
 Âcizin âcize imdadı yoktur
 Can cana, baş başa, kim kime gönül

ÂŞIK BEDRÎ**KOŞMA**

Pervâne-veş nâre yanar âşıklar
 Fasl-ı bahar gibi gül budağında
 Rûz-ü şeb zar eder bağı yanıklar
 Şeyda bülbül gibi hüsnün bağında

Kahbe felek bize gösterdi hüner
 Hayâl-i aşkınla yüreğim yanar
 Gönlüm viran oldu baykuşlar döner
 Görünce rakibi dost kucağında

Yaram göz göz oldu durmasın azsın
 Bir kâtip gerek ki derdimi yazsın
Bedrî, Mecnûn gibi bir zaman gezsin
 Sürüsün zincirin sevda dağında

BAHRÎ**KOŞMA**

Aşifte dilbere gönül düşürdüm
 Yanakları benzer nar tanesine
 Mahabbet deryasın baştan aşırdım
 Asılayım zülfün her tanesine

Turna gibi katarımız yürürken
 Ben yâr ile sahraları gezerken
 Güzeller şahının medhin ederken
 Bir bakın döktüğüm ter tanesine

Aklım perişandır gönlüm serseri
 Sırma gümüşüne benzer her yeri
 Cihana getiren böyle dilberi
 Aferin besleyen ol ânesine

Arasam yârimi tenhada bulsam
 Ol leb-i şekeri ağzıma alsam
Bahrî gibi ben de ummana dalsam
 Pek tutup sarılsam gerdanesine

DESTAN

Çok öyle yan bakma **Moskof** ona sen
 Zafer nişanıdır **Kars**'ın kal'ası
 Nice bin düşmana bozgun salmıştır
 Osmanlı şânıdır **Kars**'ın kal'ası

Onu kuran usta çok güzel kurmuş
 Bütün bu ülkeye kanadın germiş
 Her gelen belâya göğsünü vermiş
 Yurdun kalkanıdır **Kars**'ın kal'ası

Seherde tez alır doğan güneşi
 Dünyada bulunmaz anın bir eşi
 Gülle, top kâr etmez polattır döşü
 Kal'alar hânıdır **Kars**'ın kal'ası

Nice düvellere nazar-gâh olmuş
 Metâ'-ı zafere bazar-gâh olmuş
 Her yeri şehide mezar-gâh olmuş
 Gaziler kânıdır **Kars**'ın kal'ası

Baykuş yaşayamaz viran değildir
 Bülbüllü bağları yaban değildir
 Kargalar kalacak mekân değildir
 Lâçin vatanıdır **Kars**'ın kal'ası

Kars'a her göz koyan perişan oldu
 El'amana geldi, gör pişman oldu
 Ona şahit, isbat bir cihan oldu
 Kendisin tanıtır **Kars**'ın kal'ası

Kâfir git virane ol öz ağrında(?)
Koç-yiğitler yatar yurdun bağrında
Baş ile can feda eyler uğrunda
İller sultanıdır Kars'ın kal'ası

Bahrî her dem söyler vâsf-ı vatandan
Bünyâdına ferman gelmiş hâkandan
Şenlenip âbâdân olur her yandan
Dünya cenâdıdır Kars'ın kal'ası

FERDÎ**KOŞMA**

Zamane hûbları pek hoppa olmuş
Dinlemezler büyük küçük sözünü
Her biri bir şeye müptelâ olmuş
Kimi âşık arar dikmiş gözünü

Kimi elvanlı der süslüce gezer
Kimi şâne ile perçemim düzer
Kimi şıpsevdidir insanı üzer
Böyle mahbubların görme yüzünü

Ferdî seni dondan dona atarlar
Nerde câhil varsa ona taparlar
Ârif deyu el üstünde tutarlar
Hâlbuki tanımaz elif cüz'ünü

ÂŞIK LÜTFİ**KOŞMA**

Nefs-i emmâreye olunca hâdim
 Bâtıl zihinlere olursun azim
 Evvel eder, sonra olursun nâdim
 Her kusurun sonu pişman demişler

Bu remizi bilmek hayli müşkildir
 Akl ile bulurum diyen câhildir
 Kimde ne olduğu malûm değildir
 Ancak seçer eri meydan demişler

Bazı adam var gör ne pür-münâfık
 Dâne toplar gibi misâl-i tavuk
 Ânın bir ismine derler dalkavuk
 Bir adına anın şeytan demişler

Terk-i vatan edip belde dolanma
 Göz göre iftirak oduyla yanma
 Gurbet iyi derler ise inanma
 Bağdat'tan şirindir vatan demişler

Terk-i dünya eden dünyayı neyler
 Bilüp bilmeyenler yabana söyler
 Ben âşıkım deyu dâvayı neyler
 Bu aşkın miftahın bulan demişler

Hârâbat ehlinin aynına gelmez
 Kamunun zimmetin zerreye almaz
 Böyle bir girdabdır düşmeyen bilmez
 Bu aşkı bir Bahr-i Umman demişler

Sen de olmak dile bu aşka hâtem
 Lûtfî bakî değil, fânidir âlem
 Çünkü atamızdır Hazret-i Âdem
 Sonumuz hâk ile yeksân demişler

TİFLÎ**KOŞMA**

Dinle bu sözümü ey çeşm-i âfet
Âşıkı ağlatan kanaran olmaz
Ben günah ettimse yok mu merhamet
Şefkati olmayan Müslüman olmaz

Gel benim efendim nazlı sultanım
Ne işine yarar bir avuç kanım
Bir kusur etmekle kuş kadar canım
Teslim-i cellâd-ı bî-eman olmaz

Bugün olur Tıflî sana kul kurban
Bab-ı merhamette ey şâh-ı hûban
Geçer bu güzellik olursun pişman
Sana bu itibar her zaman olmaz

ÂŞIK ÖMERİ**SEMAİLER****-1-**

Gel dilber karar eyle
 Yol biter geze geze
 Menevşeyi soldurdun
 Kâküle düze düze

Sen de mi yârsız kaldın
 Aklım başımdan aldın
 Beni dertlere saldın
 Dal boyun süze süze

Bu yana gel bu yana
 Gel güzel girme kana
 Ömeri kulun sana
 El eder bize bize

-2-

Tanrı kendin öğmek için
 Sana bu mâh yüzü verdi
 Gül kokulu saçlarını
 Gecelerden süzüverdi

Keklik türetti dağında
 Bülbül âh etti bağında
 Gül üstüne yanağında
 Kâkülünü düşüverdi

Kullarına ibret için
 Seni bana kısmet için
 Marallara nisbet için
 O gamzeli gözü verdi

Hazer etme kurbanından
Bezdi yiğitler canından
Yedi derya mercanından
Dişlerini diziverdi

Ana unuttu beşiği
Tuza batırttın kaşığı
Öldürmek için âşığı
Bu çekilmez nazı verdi

Yolum düştü şâhtan yana
Adımız koydu divâna
Bu **Ömerî** kulun sana
Seni bana yazıverdi

ÂŞIK MEHMED**DESTAN**

Dinleyin ahıbbâ edeyim beyan
 Dillerde daima söylensin heman
 Bin üç yüz on üçte bilin ki tamam
 Yunanîler ile olan kavgayı

Daim kahpelikle çıkar meydâne
 Eşkîyâdır diye eder bahâne
 Kadın, erkek demez kasteder cânê
 Hiç mi düşünmezler ganî Mevlâ'yı

İptida Girid'e bir parmak vurdu
 Miralay Vaso'yu kumandan koydu
 Cezire usâtı bunlara uydu
 Şüphesiz anlar da bulur belâyı

Devletlere hemen haber erişti
 Cümlesi hep birden telâşa düştü
 Harb sefineleri çabuk yetiştî
 Abluka ettiler hemen adayı

Vaso'ya nasihat hiç kâr etmedi
 Fenalıklarından hiç vazgeçmedi
 Henüz oradadır çıkıp gitmedi
 Lâkin kaptırmazlar hazır lokmayı

Yunanîler kat'en. karar verdiler
 Hayır yok Girit'ten bize dediler
 Hudut boylarına yüz çevirdiler
 Bak şimdi yediler tatlı helvayı

Hududu boş sandı bu serseriler
 Açlık, susuzluktan canları inler
 Görsünler vahşilik anları neyler
 Taciz eylediler bütün dünyayı

Giriştiler hudut tecavüzüne
 Cesur görünmeğe halkın gözüne
 Nasıl çıkacaklar insan yüzüne
 Şiddetli gördüler müdâfaayı

Pek çok tecavüze cür'et ettiler
 Hayli leş bırakıp geri gittiler
 Kaçarken birbirin sürüp ittiler
 İslâmlar arkadan çekti yuhayı

Hudâ-yı lemyezel haksız iş yapmaz
 Mazlumların âhın yerde bırakmaz
 Yakında gösterir pek çok uzatmaz
 Bir anda mahveder kavm-ı âdâyı

Padişah tahtında çok sabır etti
 Elbet bu sabrın da vâdesi yetti
 Umûm kumandana irâde etti
 Görsünler düşmanlar şimdi kavgayı

Beş Rumî Nisan'da harb ilân oldu
 Düşmanların yüzü sararıp soldu
 Yunan askerleri aceb ne oldu
 Bırakıp kaçtılar koca ovayı

Ol saat çalındı hücum borusu
 İslâm askerleri arslan yavrusu
 Eğer isterseniz sözün doğrusu
 Bunlara lâyıktır demek fedâyı

Her taraftan girişildi kavgaya
 Otuz altı saat sırtı sıraya
 Top, tüfenk sesleri çıktı semâya
 Zabitler kesmedi hiç kumandayı

Edhem Paşa geldi meydân-ı harbe
 Askere buyurdu korkmayın asla
 İstirahat edin var asker burda
 Teneffüs ediniz biraz havayı

Asker dedi Paşam rica ederiz
 Biz ceng-ü cidalde rahat ederiz
 Ölür isek dahi rahat ederiz
 Biz istemeyiz işbu tâbiyeyi

Gelürken anamız eyledi nidâ
 Ayâllerinizle edin elvedâ
 Yavrularınızı gözetsün Hudâ
 Allah açık itsün sizlere râhı

Ömrümüz var ise yine geliriz
 İnşallah sizi hep sağ buluruz
 Ya şehid veyahut gâzî oluruz
 Hemen biz bu yolda olduk fedâyî

Babalarımızın öptük elini
 Kimimiz bıraktık taze gelini
 Bu devlet uğruna verip serini
 Canlar atıp geldik bizler burayı

Böyle söylenerek hep vedâlaştık
 Hududa gelince bunca dağ aşık
 Kimimiz kurşuna sinemiz açtık
 Biz hiç düşünmeyiz artık dünyaya

Yaşasınlar şeci', arslan askerler
 Cesur kahramanlar, er oğlu erler
 Şecaatlerinden titriyor yerler
 Edelim anlara hayır duayı

Hayri Paşa eydür: Haydi ileri
 Gün bugün evlâtlar kalmayın geri
 Memnun eyleyelim Hak Peygamberi
 O emir kılmıştır bize gazâyı

Bir taraftan Neş'et Paşa fırkası
 Bulunduğu mevki' hudut ortası
 Göründü karşıdan düşman noktası
 Verelim düşmana şimdi cezayı

Memduh Paşanın da çoktur gayreti
 Görenlerin mutlak artar hayreti
 Bir başka kuvvettir **Hak dîn** kuvveti
 Tarumar ettirir bütün âdâyı

Hakkı Paşa dâim gözetir hakkı
 Hatırdan çıkarmaz cenâb-ı Hakk'ı
 Yedirir askere güzel erzakı
 Gayreti tuttu kubbe-i minâyı

Haydar Paşa dahi vezîr-i sâdık
 İsmi müsemmâya hem de mutabık
 Askeri kendine düşmüş muvafık
 Hatırdan çıkarmaz ulu Mevlâ'yı

Gazî Osman Paşa, hem Osman Paşa
 Nüfuzları geçer dağlara taşa
 Korkmaz bu arslanlar salar ateşe
 Memnun eylediler bütün dünyayı.

Erkân-ı harbler de hep gider önde
 Fenn-i harble çektik düşmana perde
 Sıkıştı düşmanlar hem üç dört yerde
 Aldık ellerinden biz Tesalya'yı

İlerde bütün süvârî kolları
 Muayene etti bunlar yolları
 Dehşete gelirdi gören bunları
 Toz duman ettiler bütün ovayı

Az uzak durdular Yeni Şehir'den
 Piyadeler dahi geldi nehirden
 Arş ileri etti cümlesi birden
 Kaçtı Yunanlılar bırakt(ı) orayı

İstikbâle çıktı ordaki Türkler
 Birlikte Rumlarla hem Yahudiler
 Buyurun diyerek davet ettiler
 Çok ettiler Yunanlıdan şekvâyı

Înâyet-i rahmet yetiştirdi bize
 Üçler'le Yediler hem Kırklar bile
 Birlikte girdiler Yeni Şehir'e
 Şükür fetheyledik diktik bayrağı

Mehmed âcizleri söyledim yâni
 Lisân-ı acz ile işbu destanı
 Kusurum bilirim çoktur noksanı
 Görünüz fakîri afve sezâyı

ÂŞIK CEMÂLÎ**KOŞMALAR****-1-**

Oklandı felekten sinem de yaşlı
 Azgın yârelerim saran olur mu
 İki eller kınalı, gözler yaşlı
 Anıp ardımızdan soran olur mu?

Felek sen düşürdün beni dillere
 Bülbül arzu çekip kaldı güllere
 Yeşil turna indi bizim göllere
 Yad avcı uğrayıp vuran olur mu

Nasıl terkedeyim çeşmi rûşeni
 Aldır bağladığı, yeşil kuşanı
 Bir gümüş hâtemdir yârin nişanı
 Bilmem ikrarında duran olur mu

Cemâli bağlandı yârin alına
 Hiçbir tama' yoktur dünya malına
 Nice ben gibi bir dostun yoluna
 Canını bahşedip veren olur mu

-2-

İlkbaharda gelir avcının işi
 Söyletmen derdimi dursun avcılar
 Takıp parmağına ala kafesi
 Çıkıp sahralarda kursun avcılar

Kimyâdır sılanın toprağı taşı
 Avcının gezerken uzandı kaşı
 Kuşluk kuranında **Bozdağ**'ın başı
 Üç-beşini orda vursun avcılar

Az kaldı derdimin de cûş etmesi
 Beş-on yaran ile ava gitmesi
 Sabah kuranında keklik ötmesi
 Anın safâsını sürsün avcılar

Sayyâd olamaz da avcının tor'u
 Erte kuranında Söğütlü-koru
 Keklik yaylası da Ak-tepe kırı
 Bir kerre orayı görsün avcılar

Cemâll, gam günü geçer sağların
 Ötmez bülbülü de bizim bağların
 Enginli, yüksekli yüce dağların
 Ala kekliğini vursun avcılar

ÂŞIK IKRÂRÎ**KOŞMALAR****-1-**

Ol ki cemâline müştak olmuşam
 Artırırsın âh-u zarı sevdiğim
 Ol güzel kokuşun o sallanışın
 Satın alır bu diyarı sevdiğim

Boynuma takmışam hasret kemendin
 Ben senin elinden yandım, tükendim
 Arz(u) eylerim seni, göremem dengin
 Ahrette kavuşak bari sevdiğim

Ikrârî der sen de başıma taçsın
 Sen de benim bu derdime ilâçsın
 Dost bağında biten güzel ağaçsın
 Yetiştirdin ayva, narı sevdiğim

-2-

O ki, biz ki bu sevdaya tutulduk
 Âh edüp sevdıyla çürüyelim mi
 Herkes şahınını almış koluna
 Biz de sevdiğ(i)mizi arayalım mı

Âşıklar zikreder doğru yolunu
 Ne'ylemeli ağam dünya malını
 Ak alnın üstünde zülfün telini
 Tarak vurup zülfün tarayalım mı

Kesildi imdâdım, yoktur dermanım
 Bu dünyada çoktur âh-u efgânım
 Cesedde kalmadı süzüldü kanım
 Bir gonca gül gibi kuruyalım mı

Nazlı dilber sen kendini öğersin
Yağmur olur semâlardan yağarsın
Allah'ın emriyle beni seversin
Sevmesen sevdadan farıyalım mı

Okudum imlâyı cân-ı kâmilde
Âşıklar kelâmı söylerler dilde
Cesed sıladadır, yâr gurbet elde
Biz de gurbet ile yürüelim mi

İkrârî'yem, erimişem tuz gibi
Ela gözler sürmelenmiş saz gibi
Ağustos ayında karla buz gibi
Seni her gördükçe eriyelim mi

ÂŞIK RIZÂ**KOŞMA**

Bugün al giyinmiş şâh-ı cihanım
 Gonca gül sokunmuş yüze **Gülfidan**
 Bakar şahın gibi kaşı kemanım
 Siyah sürme çekmiş göze **Gülfidan**

Aman desem, meded desem, dost desem
 İster öldür, ister beni as desem
 Niyaz etsem, bir şeftali istesem
 Çeker mi kendini naza **Gülfidan**

Menekşe destesin sokmuş başına
 Maşallah yazılmış hilâl kaşına
 Henüz girmiş on dört-on beş yaşına
 Sanki gonc(a) açılmış taze **Gülfidan**

Yeşil yazma bağlar, al vele serde
 Canfes şalvar giymiş sürünür yerde
 Nahnükasemnâ'da **Hudâ** defterde
 Rızâ'ya Hak seni yaza **Gülfidan**

ÂŞIK MESLEKİ**KOŞMA**

Gittikçe gam gama sövkünür gider
 Aman Allah aman ceranım n'oldu
 Azdı yaralarım tabib bulunmaz
 Em düzüp yaramı saranım n'oldu

Ah n'ideyim uzattılar arayı
 Sevdiğime bağladılar karayı
 Kararttılar yaktıcağım çirayı
 Günde bir hâlimden soranım n'oldu

Bülbül değilim ki dalda gezeyim
 Şahin değilim ki çarpıp kaçayım
 Yanımda değil ki bile yatayım
 Başı yeke tellim, maralım n'oldu

Bu hasret ateşi sinemi yakup
 Şat, Murad didemden çağlayup akup
 Meslek'i'yi türlü derde bırakup
 Soyunup koynuma girenim n'oldu

SEMAÎ

Dolanı dolanı gelir
 Ölüm yavaşça yavaşça
 Kalem alup yaz derdimi
 Gülüm, yavaşça yavaşça

Söyünmüyor bir dem nârım
 Sevdâ oldu öz diyarım
 Güz dedi geçti baharım
 Sel'im yavaşça yavaşça

Garip gönlüm durmaz oldu
 Gözüm ırak görmez oldu
 İşe güce varmaz oldu
 Elim yavaşça yavaşça

Sevdiğim bu yana bakmaz
 Kaş eğip kirpiğin kırpmaz
 Kırıldı kanadım kalkmaz
 Kolum yavaşça yavaşça

Şu dünyaya güvenilmez
 Ölmeyince kan kesilmez
Meslek'im artar eksilmez
 Zulüm yavaşça yavaşça

PÎNHANÎ**DESTAN**

Ezelde yazılmış takdir-i Hudâ
 Şîrin canımızdan ettiler cüdâ
 Eş ile, dost ile kılmadım vedâ

Hâlimi arzedin nazlı Hünkâr'a
 Âhımı koymasın dört zulümkâra

Sabah ile kuşluk vakti arası
 İki kılıç, topuz, kama yarası
 Gayrı yoktur kurtulmanın çâresi

Hâlimi arzedin nazlı Hünkâr'a
 Âhımı koymasın dört zulümkâra

Miralay Bey gelsin baksın hâlîme
 Kanımı koymasın bu dört zâlîme
 Kem haberim göndersinler şahıma

Hâlimi arzedin nazlı Hünkâr'a
 Âhımı koymasın dört zulümkâra

Kethüda Bey, feryâd eyleme boşa
 Bu firkat çıkmıştır dağ ile taş
 Güç ölüme gitti Feyzullah Paşa

Hâlimi arzedin nazlı Hünkâr'a
 Âhımı koymasın dört zulümkâra

Kani padişahım, vezirin n'oldu
 Bu bâğ-ı fenada bir gülün soldu

Cennet-i a'lâ'da makamın buldu
 Hâlimi arzedin nazlı Hünkâr'a
 Âhımı koymasın dört zulûmkâra

Nâm-ı vezâretim oldu nâ-bedîd
 Pâdişahım olsun ömrünüz mezîd
 Dört kâfir elinden olmuşum şehîd

Hâlimi arzedin nazlı Hünkâr'a
 Âhımı koymasın dört zulûmkâra

Yaralandı vücûd, kanlarım akar
 Ağalarım gelmiş mevtama bakar
 Ehl-i îmân olan ciğerin yakar

Hâlimi arzedin nazlı Hünkâr'a
 Âhımı koymasın dört zulûmkâra

Ben de vezir oldum, asla gülmedim
 Genç yaşımda ne hâl oldum bilmedim
 Serim verdim, asla sırrım vermedim

Hâlimi arzedin nazlı Hünkâr'a
 Âhımı koymasın dört zulûmkâra

Gafildim aşım ağı kattılar
 Sarayın içinde mezad ettiler
 Cümle eşyalarım anda sattılar

Hâlimi arzedin nazlı Hünkâr'a
 Âhımı koymasın dört sitemkâra

Yatarken üstüme gafil geldiler
 Rahmetmeyip şîrîn cana kıydılar

Garip ağalarım öksüz koydular
 Hâlimi arzedin nazlı Hünkâr'a
 Âhımı koymasın dört zulümkâra

Ahvâlim arzedin ol âdil Hân'a
 Bakın neler geldi bu tatlı cana
 Mâcerâmız kaldı ulu divâna

Hâlimi arzedin nazlı Hünkâr'a
 Âhımı koymasın dört zulümkâra

Pinhânî, bağrında gonca gül olsun
 Feryâd-ü âh eden ş'ol bülbül olsun
 Sana kasdedenler sararsın, solsun

Hâlimi arzedin nazlı Hünkâr'a
 Âhımı koymasın dört sitemkâra

ÂŞIK HEZÂRÎ**KOŞMA**

Hak inayet etti, terahhum kıldı
 Size doğru düştü yolum bu gece
 Hayli demdir intizârın çekerim
 Derim ver leblerin emem bu gece

Viranlardan gelen baykuş ünüdür
 Serimizden çıkan aşk tütünüdür
 Arafat gecesi, bayram günüdür
 Dedim dost kurbanın olam bu gece

Sırmalı kellepûş koymuş başına
 Kısa ömrüm uzun etmiş yaşına
 Dedim dilber, dolanayım başına
 Sende her ne vardır alam bu gece

Hezârî der kaddim hem dırâz gibi
 Rakîbin yüzünde nuru az gibi
 Sevdiğim koynunda şîr'in az gibi
 Nice olur benim hâlim bu gece

ŞARKIŞLALI SERDÂRÎ**KOŞMALAR****-1-**

Bedestan kurbünde cevher satarsa
 Bahâ bilmez ile pazar eyleme
 Bir zâlim ki sana zulüm eyleyse
 O da bulur, sen inkisar eyleme

Aklı olan her yerlere satılmaz
 Altun ma'denine elmas katılmaz
 Bakır pazarında cevher satılmaz
 Boşa cevherini bakır eyleme

Şu sefil Serdârî Allah'ı bilir
 Amentü billahî lillâhî bilir
 Altunun kadrini, sarrafı bilir
 Kıymet bilmez ile pazar eyleme

-2-

Âlem gamda iken sen bir hoş olma
 Nefsine uyup da zurba baş olma
 Fukara okuna nişan taş(ı) olma
 Atarken atarken vururlar seni

Hakkı ibtâl etme sen seni tanı
 Ettiğin yanına kalır mı yâni
 Fitnelikte yekta ukbâ-yi sâni
 Ararken ararken bulurlar seni

Serdârî vurunmaz sen bir takyesin
 Hak senin şerrinden bizi saklasın
 Ayarın bell(i) oldu gram okkasın
 Kantara saklansan bulurlar seni

DADAL OĞLU**KOŞMALAR****-1-**

Alaydım da cura sazım dizime
 Sürmeler çekeydim elâ gözüne
 Cihan güzel(i) olsa girmez gözüme
 Sende gümanım kaldı Çiçek Dağı

Şu karşiki dağda yanar bir ışıık
 Aldırmış sevdiğin ağlar bir âşık
 Bir ceren bakışlı zülfü dolaşık
 Sende gümanım kaldı Çiçek Dağı

Dadal Oğlu söyletmeyor buradan
 Yıkılsın şu dağlar kalksın aradan
 Elbeyli'den geldim kurtar Yaradan
 Sende gümanım kaldı Çiçek Dağı

-2-

Dumanlanır Aladağ'ın alanı
 Ortasında sarı çiçek sarvanı
 Yiğit durağı da arslan yatağı
 Dilberleri hep de böyle ala mı

Pınarında bir yenice sağlık var
 Çimeninde ıstar görmüş yağlık var
 Kızlarında bir başkaca ağılık var
 Irmağı da şu dağların ala mı

Koçyiğitler cirit oynar Dölek'te
 Geyikleri yaylım eder Salak'da
 Bir koku var toprağında, ırmakta
 Gözüm yaşı tavarında kala mı

Dadal'ım der binbir dağı gezerim
 Aladağ'da bir yapılı gözerim
 Hak vergisi sıvgalarım ezerim
 Bağışla gör mor sünbüllü Ala'mı.

-3-

Yükseklerde şahin gibi süzülür
 Enginlerde turna gibi düzülür
 Haçan dostu ansam gönlüm üzülür
 Şimdi döndüm düzen tutmaz tele ben

Adama bakışta bir hoşça bakar
 O dostun hasreti sinemi yakar
 Ağ göğüs arası misk gibi kokar
 Bülbül gibi konaydım dala ben

Dadal Oğlu der ki zâtı zâtınan
 Bir güzel sevdim ben pek firkatınan
 Önü sinebendli bir al atınan
 Düşeydim o dost ile yola ben

-4-

İlgınca, sılğınca görünen dağlar
 Yoksa Türkmen İli başın boran mı
 Deli gönül kaynayıp da coşunca
 Hey ağalar coşacağım güman mı

Aşağıdan akça koyun geliyor
 Bezirgânlar koçyiğide gülüyor
 Kitab'ın dediği günler oluyor
 Yoksa gün döndü de âhır zaman mı

Aşağıda akça kuğum ötünce
 Katar başım mayalarım sökünce

Şah'dan ferman Türkmen ili göçünce
Daha da hey Osmanlı'ya aman mı

Dadal Oğlu der ki gördüm düşümde
Yığ(i)de at verirler on beş yaşında
Alışkın piştovla dağlar başında
Azrail'den başkasına aman mı

TÜRKÜ**-5-**

Turnam gelir katar katar
 Kanadın boynuna atar
 Seher ile bir kuş öter
 Öt(ü)şü gül dalında olur

Kır at'ın sarı donlusu
 Yiğidin gözü kanlısı
 Güzelin göğsü benlisi
 O d(a) Aydın ili'nde olur

Kederlenme deli gönül
 Yiğide hürmetler olur
 Nemli nemli kar istersen
 O Çiçek Dağı'nda olur

Dadal'ım ben yoktur malım
 Her sözlerim Hakk'a malûm
 Allah'ın sevdiği kulum
 Sevdiğim yanımda olur

DELİ BORAN**KOŞMALAR****-1-**

Hocam vallah ben bu derde varmazdım
 Beni derde yakan bu **Leyli, Leyli**
 Gönderdi bir selâm işte ben geldim
 Karşında durayım de **Leyli, Leyli**

Dostum zülûflerin eylemiş çengel
 Sarılsak sevdiğim nedürür engel
 Ölürsem üstüme sevdiğim sen gel
 Beni göz yaşıyle yu **Leyli, Leyli**

Doyamadım cilve ile nâzına
 Şekerden şîrin söz baldan yüzüne
 Aşkına düşeli yandım özüme
 Ben yandım ulaştır su **Leyli, Leyli**

Deli Boran şimdi buldu yârini
 Kırdın, Felek, kanadımı, belimi
 Terketmişim evim, barkım, ilimi
 Şimdilik meskenim bu **Leyli, Leyli**

-2-

Gam yiyip ağlama divâne gönül
 Daima bu dünya başa dar olmaz
 Hakk'ın kelâmını bırakma dilden
 Hak'tan özge bir adama yâr olmaz

Tavlada bağlıdır yiğidin atı
 Aslı pak olanın söylenir zâtı
 Altuna batsa da iy(i) olmaz kötü
 Aslı ham demirden cevahir olmaz

Atı olan ata biner atlanır
Er yiğitler her cefâyâ katlanır
Yiğit gölgesinde yiğit saklanır
Kötünün gölgesi, hem dalı olmaz

Deli Boran bilin cümleden gani
Hem yaratır, alır Allah bu canı
Sen kendini yokla, nefsini tanı
Boğaz kırk boğumdur, dilde sır olmaz

TÜRKÜLER

Çıktım yücesinden baktım
 Baktım Münbüç illerine
 Akbaş akbaş evler konmuş
 Yücesine, bellerine

Münbüç derler bir şar imiş
 Ağalık, beylik bir imiş
 Zorlu küheylan(1) var imiş
 Kurşun değmiş kollarına

Yağız atların sekişi
 Benli dilberler bakışı
 Fırat'ın coşkun akışı
 Benzer beş ay sellerine

Bunu diyen Deli Boran
 Sevdigine meyil veren
 Top top olmuş akçe ceren
 Gider gayri bellerine

-4-

Halise'nin gülü kokar
 Kızlar yanağına sokar
 Sacar diye bir su akar
 Gövel döner göllerine

Ağalar yerler hurmayı
 Severler zülfü burmayı
 Şahin neylesin turnayı
 Heves olmuş tellerine

Deli Boran serden geçtim
 Yâr elinden bade içtim
 Türlü türlü libas biçtim
 Yârin ince bellerine

BEY OĞLU**KOŞMA****-1-**

Gönül arzuluyor Antep ilini
 Şol Kemnun Gediği yelli görünür
 Evvelbahar yaz ayları doğunca
 Coşar Balık Suyu selli görünür

Kılcan derler şu köylerin sırası
 Rasaf söker benim göksüm yarası
 Bakıda'nın çoktur kaşı karası
 Eğdirmiş serpuşun teli görünür

Bakıda'dan indik kol kola düze
 Mülk köyü gark olmuş güle nergise
 Arkık'ta uğradım bir güzel kıza
 Terlemiş yanağı balı görünür

Gedik'e varırsak yol olur yarı
 Sazgın'ın güzeli salınır bâri
 Bugün konak yeri Nafak pınarı
 Orada Antep'in ili görünür.

Bey Oğlu da der ki Ergene kuyu
 Beşdeli'den akar Halep'in suyu
 Tılbaşar ilinde şu İkiz Kuyu
 Edepli erkânı yolu görünür

-2-

Ne kusur eyledim ey gül-i ra'nâ
 Misk-ü anber kâkûlüne mûy dedim
 Bir ok attın, zâlim, deldin sinemi
 Ne acıdım, ne ağladım, vay dedim

Sırma saçaklı Lâhur-şal belinde
 Bulunmaz menendi Acem-eli'nde
 Ne servi, sanavber, ne yaseminde
 Hiç görmedim böyle usul boy dedim

Giymiş kuşanmış da eylemiş zari
 Gül-âb gibi kokar dökülen teri
 Ne hûrî, gılman, ne melek, ne peri
 Çok pesend eyledim, ne bu boy dedim

Der ki **Bey Oğlu** (da) kendinideşir
 Biri bir don giymiş de olmuş bir şîr
 Ne sarı, ne mâvî, ne al, ne yeşil
 Ne düğün, ne bayram, ne bu toy dedim

-3-

Gider bu zenginlik, gelir züğürtlük
 Gün bugünkü gündür, dün ele girmez
 Gider bu yiğitlik, gelir bir pîrlik
 Gençlikte sürülen dem ele girmez

Artık bu dünyanın cefâsı artık
 Giyer bey gömleğin yakası yırtık
 Ahret evimizin kapısı örtük
 Açık pencereli dem ele girmez

Dîn **Muhammed** dîni, mezheb o mezheb
 Kıyamet gününde isterler hesab
 İnsan koyun olmuş, Azrâîl kasab
 Versen dünya malın can ele girmez

Bey Oğlu da der ki hallerim yaman
 Dinledim kalbimi koymadım güman
Ali Zülfikar'ın çaldığı zaman
 Kılıçtan damlayan kan ele girmez

GÜNDEŞLİ OĞLU**KOŞMA**

Hani benim ak ekmeğim yiyenler
 Kılıcın kuşanıp ata binenler
 Gündeşli Oğlu geç başa diyenler
 Şimdi benim yerim eşik olmuştur

Evvel ben de yaylalarda giderdim
 Koyunumu kırkıp keçe ederdim
 Üç-beş güzel ile halay çekerdim
 Şimdi Gündeşl(i) Oğlu uşak olmuştur.

Bölük bölük davarlarım katardım
 Yaranıma, yoldaşıma satardım
 Üstü kara kuşlu çadır tutardım
 Şimdi gölgeliğim kaşak olmuştur

Sürümün indiği çaylar kururdu
 Dostum güler, düşmanlarım erirdi
 Üç-beş katar mayalarım yürürdü
 Şimdi beş gölüğüm eşek olmuştur.

TÜRK SAZ ŞÂİRLERİ

V.

XIX. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ

XIX. ASIR SAZ ŞÂİRLERİ

ERZURUMLU EMRAH – ÂŞIK DERTLİ

ERZURUMLU EMRAH

I.

HAYATI

Emrah'ın hayatından bahsedenlerin hemen hepsi onun Erzurumlu olduğunu söylerler. Kendisi Dîvân'ında Erzurum'dan çıktığını bir gazelinin sonundaki,

*Ne âşıklar çıkıptur Erzurum'dan ilk **Emrâhî***

Bu esnada hakikat bezminin üstadı ben çıktım

beytiyle açıkça anlattığı için, bunda hiç şüphe yoktur. Şâirin Erzurum'dan Pavi'ye giden yol üzerinde ve Erzurum'a birkaç saatlik mesafede Tanbura adlı bir köyde doğduğu rivayet ediliyorsa da, doğduğu tarih hususunda ihtilâf vardır. Bazıları Tokatlı Nûrî ile muasır olduğuna bakarak, 1814-1819 seneleri arasında, bazıları da yetmiş beş-seksen yaşında ölmesine göre, 1777-1780 seneleri arasında doğduğunu tahmin ediyorlar. Bu tahminlerin böyle sâdece beş yıllık bir müddet arasına konmasının hiçbir esâsı yoktur. Onun yetmiş beş-seksen yaşlarında vefat ettiği de, galiba halk rivayetlerine dayanıyor.

Emrah Dîvânı'ndaki,

*Hubb-i dehr **Emrâhî** müşkil mâcerâdır gâlibâ*

Geçti sinnin elliyi bu mâcerâdan geçmedin

beyti, şiirlerinin küçük bir kısmını herhalde elli yaşından sonra yazmış olduğuna bir delil olabilir. Buna bakarak, onun XVIII. asrın son rub'unda doğduğunu söyleyebiliriz.

Emrah'ın bundan sonraki hayatı büyük bir karanlık içindedir. Onun hayatından bahsedenler, vesikaların azlığı karşısında, daha çok halk rivayetlerine dayanıyorlar: Erzurum'da tahsil ve Nakşbendî tarikatine sülûk ettiğini, bir müddet Sivas, Kastamonî, Konya, Niğde taraflarında dolaştıktan sonra Sivas'ta oturduğunu

ve nihayet 1840'da Niksar'a giderek hayatının sonuna kadar orada kaldığını söylüyorlar.

Biz, tarihî hakikatle halk rivayetlerini birbirine karıştırmayarak, sâdece şâirin eserlerinden hayatına dâir alabildiğimiz bilgiyi naklediyoruz. Şâire ait halk rivayetleri arasında belki tarihî bir hakikati içine alanlar da vardır; fakat, vesikalarla teyidine imkân olmayan o rivayetleri buraya karıştırmayacağız.

Şâirin, kendi eserlerinde, "*çocukluktan beri felek sillesini yiye yiye üstad olduğunu*" söylemesine göre, hayatının, daha ilk zamanlarından başlayarak, felâketlerle, acılıklarla dolu olduğunu anlamak mümkündür. Ruhundaki şairlik isti'dâdî -kim bilir nasıl tesadüflerle- inkişaf ederek saz şâirleri sırasına katıldıktan sonra, bu zümreye mensup ekser Anadolu şâirleri gibi, köyden köye, kasabadan kasabaya dolaşmaya başladı.

Onun -bu asrın, hattâ XVIII. asrın hemen bütün âşıklar'ı gibi- bir şeyhe intisap ettiği muhakkaktır. Halk rivayetleri daha Erzurum'da iken Nakşbendî tarikatine girdiğini kuvvetlendiriyor. Kendisi de bir şiirinde :

Kemâlim fehmedenler eylesünler bu müseddesden

Bu feyzi almışım Emrah bir Şeyh-i mukaddes'den beytiyle buna işaret etmektedir; fakat bu Şeyh acaba kimdir? Hangi tarikate mensuptur? Divan'ında Şâh-ı Nakşbend medhi ile başlayan bir muhammes vardır ki (S. 9), ondan Hâlidîyye şubesinin kurucusu olan meşhur Şeyh Hâlid'e intisabı anlaşılıyor.

Emrah'ın hangi şehirlerde yaşadığına dâir eserinde bazı kayıtlar vardır. Meselâ, bir gazelinde Sivas güzellerinin bağına yara açtıklarından bahsederek "*Gelmeseydim kâşki sağlık ile Sîvâ's'a ben*" diye şikâyet ediyor. Sivas şâirlerinden ve onlar arasında da bilhassa Sıdkî isminde o devirde Sivas'ta şöhret kazandığı anlaşılan bir şâirden bahsediyor.

Emrah'ın Kastamonu'da epeyi zaman kaldığı, gerek halk rivayetlerinden, gerek eserlerinden anlaşılmaktadır. B. Ziyâeddin, Açık Söz'deki makalesinde, Emrah'ın 1837'de Erzurum'dan çıkarak Kastamonu'ye geldiğini ve orada -şüphesiz, halk rivayetlerine

göre- evlenip yerleştiğini zikrettiği gibi, yine o makalesinin zeylinde, şairin, **Hisaraltı**'nda medfun **Şeyh Şa'bân Velî** hakkındaki medhiyesini neşrediyor. Bu da, şairin, bir aralık **Kastamoni**'de ikâmetine kat'î bir delildir. B. Ahmed Tal'at, **Emrah**'ın **Kastamoni** şâirlerinden **Feride Hanım**'la müşâareleri olduğunu söyleyerek, bu rivayeti kuvvetlendirmektedir.

Emrah'ın **Kastamoni** havâlisinde yaşadığına dâir basma **Divan**'ında pek mühim birkaç kayıt vardır. **Divan**'ın 43'üncü sahifesinde gazel tarzında bir medhiye'nin son parçalarından, **Âlişan Bey** isminde birine takdim edildiği ve şairin, bu medhiyesiyle, ona intisap etmek istediği anlaşılıyor. 48'inci sahifedeki bir medhiye de gene bu **Âlişan Beye** takdim edilmiştir kanaatindeyim. Basma **Divan**'da bu metin birçok yanlışlıklarla dolu olmakla beraber, şairin onu **İran Şâhı**'ndan daha yüksek gördüğü, kerem ve sahavetini medhettiği, fakat bu kerim, sahî, ve nüfuzlu zâtin birtakım düşmanları da olduğu anlaşılıyor. Herhalde bu medhiye, **Emrah**'ın **Âlişan Bey**'e intisap ettiğini, onun lütuf ve yardımını gördüğünü kat'î surette anlatmaktadır. Bunu kuvvetlendiren başka bir delil, 52'nci sahifedeki bir gazeldir ki, mutlaka **Âlişan Beyin** ölümünden sonra söylenmiştir.

Hâmisinin ölümünden şairin bu kadar derin bir keder duyması, onun çok lütuflarım gördüğüne açık bir delildir. Acaba, **Emrah**'ı bu kadar himaye eden bu **Âlişan Bey** kimdir? Biz bunun, **Emrah**'ın çağdaşı meşhur **Dertli**'nin de başlıca hâmisî olan **Âlişan Bey** olduğunu kuvvetle söyleyebiliriz [Tafsîlât için: Ahmed Tal'at, **Âşık Dertli**, Çankırı 1928, s. 17-19]. Onun lütufkârlığı, nüfuzu, saz şâirlerine karşı olan alâkası, **Dertli**'ye gösterdiği lütuflarla da sabittir. Herhalde **Emrah**, **Kastamoni** havâlisinde bulunduğu sıralarda, **Âlişan Beye** intisap etmiş olmalıdır. Saz şâirlerinin o devir a'yanları tarafından himaye edildikleri ve onların konaklarında yıllarca misafir kaldıkları malûmdur. **Emrah**'ın bu sıralarda **Sinop**'a da gelmiş olacağını, basma **Divan**'ında **Bilâl Habeşî**'ye ait gösterilen **Sinop**'taki türbe hakkında mevcut bir medhiye'den anlamaktayız, **Âşıklar** arasındaki bir an'ane, **Emrah**'ın altı ay

kadar İstanbul'da Tavuk Pazarı'ndaki Aşıklar Cemiyeti reisliğinde bulunduğunu tespit etmekte ise de [İkdam'da neşrettiğim **Saz şâirleri** başlıklı makalelerin yedincisine bakınız: 19 Nisan, 1330/1914], şâirin basılan eserleri arasında İstanbul'a geldiğini gösteren bir parçaya tesadüf edemedik. Yalnız, Divân'daki meşhur **Püskül** destanı, Mahmud II. tarafından fes'in umûmî serpuş olarak kabulünden sonra, bu yeniliği halka beğendirmek maksadiyle yazılmıştır. Eğer şâirin İstanbul'a geldiği doğru ise, bunun bu sıralarda olduğu ve bu manzumenin Sultan Mahmud'a hulûskârlık maksadiyle İstanbul'da yazıldığı tahmin olunabilir.

İşte, **Emrah**'ın gezip dolaştığı sahalar hakkında kendi eserlerinden çıkarabildiğimiz malûmat bundan ibarettir. Halk rivayetleri onun Konya, Niğde çevresinde de dolaştığını, muhtelif yerlerde evlendiğini bize bildirmektedir.

Anadolu'nun birçok yerlerini dolaşan bu derviş-şâir, bir rivayete göre, 1840'ta, Niksar'a gelerek, 1854'de orada ölmüş ve Karşı Bağ mahallesi civarında Tekke Bayırı denilen yerdeki kabristana, **Ahî Pehlivan** türbesi yakınına defnedilmiştir. Manzum kitabesini Tokat ulemâsından Hacı Abdülkadir Hıfzî Efendi yazmıştır. Bu kitabeye göre, şâirin 1854 tarihinde öldüğü anlaşılmaktadır. Başka bir rivayete göre, **Emrah**'ın kabrini, bir aralık Niksar'da ahzîasker şûbesinde bulunan mülâzim Halil Râmî Efendi isminde bir nakşbendî şeyhi keşfetmiş ve bugün bilinen kitabeyi Hacı Abdülkadir Hıfzî Efendiye yazdırarak, taşı yerine koydurmuştur. Hıfzî Efendinin Birinci Cihan Harbi sırasında bile hayatta bulunduğuna göre, bu zâtın, 1854'de bu kitabeyi yazması mümkün olamayacağı pek tabiidir. Herhalde bu izahlar, **Emrah**'a ait kitabenin, vefatından epeyce sonra yazıldığını kat'î surette anlatmaktadır; bununla beraber, bu rivayet, 1854 tarihinin mutlaka yanlış olduğunu ispat edemez.

II

ŞÖHRETİ ve TE'SİRİ

Emrah'ın, daha hayatında, çağdaşları üzerinde mühim bir te'sir icra ettiği muhakkaktır. Bu devir saz şâirleri hakkındaki tedkikler henüz pek yeni başlamış olduğundan, bu hususta yeter derecede vesikalara mâlik değiliz. Ancak, bu devir saz şâirlerinden Tokatlı Nûrî üzerinde **Emrah**'ın büyük bir nüfuzu olduğunu, bu husustaki bütün kaynaklar kuvvetlendiriyor: Nûrî birçok şiirlerinde, kendisinin **Emrah** şakirdi olduğunu açıkça söylemekte ve üstadına büyük bir saygı ile bağlı olduğunu anlatmaktadır.

Esasen Nuri'nin gerek hece, gerek arûz ile yazılmış eserlerinde bu **Emrah** te'siri çok açıktır. Nuri'nin daha gençliğinde **Emrah**'a intisap ettiğini, **Emrah**'ın bir manzumesinin şu kıt'ası da göstermektedir:

*Tıfl iken **Emrah**i vermiştim emek
Mir'ât-ı mecazın eylemiş gerçek
Ne haddin **Nurî**ye pesend etmemek
Ânı yüz bin ehl-ima'nâ beğendi*

Bu kıt'a, üstadın şakirdini pek çok takdir ettiğini anlatıyor. İki şâir arasındaki bu samimî münâsebetleri gösteren parçalara **Emrah**'ın **Divan**'ında da sık sık tesadüf edilmektedir. Üstâd ile şâkird arasındaki münâsebetlerin samimiyeti bakımından, bazı cönklerde her iki şâirin eserlerinin birlikte bulunması da yukarıki mütâlealarımızı kuvvetlendirmektedir.

Biraz da serseriyâne hayatından dolayı, şöhreti Anadolu'nun geniş bir sahasına (**Erzurum, Sivas, Konya, Niğde, Kastamoni** havalisi) yayılan, eserlerine muhtelif yerlerde yazılmış mecmualarda tesadüf edilen **Emrah**'ın bu sahalarda birçok mukallit ve

muakkipleri yetiştigi kolaylıkla tahmin olunabilir. Âşık fasıllarında son zamanlara kadar onun eserlerinin ve bilhassa püskül ve perçem destanlarının kalenderi bestesiyle okunması âdetti. Emrah'ın başka birçok manzumeleri gibi "Âşk-ı ezeli âşık ilhâm-ı Huda'dır" mısraıyla başlayan müstezad'ının da Çankırı'da âşık fasıllarında hâlâ okunduğunu Ahmed Tal'at kaydetmektedir. XIX. asrın muhtelif saz şâirlerinden bahsettiğimiz sırada, Emrah'ın bu büyük te'sirini ve geniş şöhretini izah etmiştik.

III.

ESERLERİ ve EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Emrah'ın bütün şiirleri henüz neşredilmemekle beraber, Abdülaziz Efendi tarafından basılan aruzla yazılmış eserlerden mürekkep **Divan**'ı ve **Eflâtun Cem**'in neşrettiği hece vezniyle yazılmış manzumeleri sayesinde, onun edebî şahsiyeti hakkında tam bir fikir edinmek mümkündür. Şekil bakımından onun eserlerini ikiye ayırabiliriz: **Arûz**'la yazılmış parçalar, hece ile yazılmış parçalar. Onun aruzla yazılmış parçaları gazeller, murabıba'lar, muhammesler, müseddesler, müstezadlardan ibarettir. Bunların çoğu âşık fasıllarında **kalenderî**, **semâî**, **destan** besteleriyle okunduğu için, şekil cihetinden birer müseddes'ten ibaret olan meşhur **püskül** ve **perçem** manzumeleri **Divan**'da bile **destan** olarak kaydedilmiştir; hâlbuki XIX. asrın son yarısındaki âşık fasıllarında bu iki manzumenin mühim bir yeri olduğunu ve bunların **kalenderî** bestesiyle okunduklarını biliyoruz.

Emrah, saz şâirleri arasında, klasik edebiyatımızı en iyi bilenlerden biridir. Eserlerinde, başta **Fuzûlî** olmak üzere, **Nedîm**'in, **Bakî**'nin, hattâ, bazı nâdir parçalarında **Şah İsmâîl Safevî**'nin, **Ahmed Daî**'nin te'sirlerini görmek bile mümkündür. Bunlardan başka **Emrah**'ın **Divan**'ında XVIII.-XIX. asırlarda yetişen bazı meşhur klâsik şâirlerin te'sirlerini gösteren parçalar da çoktur. Klâsik edebiyatın **Nedîm**'den sonra başlayan ve azçok **mahallileşmek** temayülleri de gösteren çöküntü devresi şâirlerinin nüfuzu, **Emrah**'ta pek barizdir.

Bir **Hâlîdî** dervişi olmak bakımından onun şiirlerinde tasavvuf te'sirlerine kuvvetle tesadûf ediyoruz: Bazı şiirlerinde, zühdî telâkkilere tamâmiyle uygun ve **Ehl-i Sünnet** akidelerinden asla hârice çıkmayan dar ve yavan tasavvuf telâkkilerini, alelâde bir ahlâkçı, bir tarikat propagandacısı gibi anlatmağa çalıştığını görüyoruz. Bazı parçalarında **Vahdet-i vücûd** felsefesinin medrese

tarafından bile kabul edilmiş nazariyelerini ifâdeye çalışıyor; o ıstılahları kullanıyor; kendisinin o yolda ilerlemiş bir mutasavvıf olduğunu, hattâ biraz öğünürcesine, iddia ediyor; fakat, bütün bu taklidî manzumelerin hiçbir bediî kıymeti olmadığını açıkça söyleyebiliriz; bunlar **nazım tekniği** bakımından tamamen sakat, lisan cihetinden klâsik şâirleri güldürecek kadar kusurlu, çok acemice yapılmış kaba taklitlerdir. Tasavvufun **Emrah** için tamâmiyle bir kalıptan, cansız bir şekilden, ıstılahlardan ibaret olduğunu anlatan başka bir delil de, onun tamâmiyle **lâ-dînî mâhiyet**te olarak yazdığı birçok aşk şiirleridir.

Klâsik edebiyatı âşıklar arasında en iyi bilenlerden biri olmasına ve klâsik şâirler tarzında bir Divan vücûde getirmesine rağmen, **Emrah**'ı hakikî bir klâsik şâir olarak da kabul edemeyiz; filhakika, onun bazı parçaları, alelâde klâsik şâirlerin eserlerinden farksızdır; fakat bir şâir, yalnız bir iki manzûmesiyle değil, eserinin bütününü ile tedkik edilmek lâzımdır. İşte, bu noktadan tedkik edince, onda şekil ve lisan bakımından o kadar kusurlar, o kadar bozukluklar görüyoruz ki, klâsik bir şâir için onlara tahammül imkân haricindedir.

Emrah'a klâsik bir şâir denilmeyeceğini böylece tespit ettikten sonra, **hece vezni** ile yazdığı eserlerin tahliline geçebiliriz. **Emrah**'ın asıl şahsiyetini, edebî kıymetini gösteren parçalar bunlardan ibarettir; ma'mâfih, şekilce halk şiirleri tarzında yazılmış olmakla berâber, ilham, hattâ lisan bakımından, klâsik edebiyatın kuvvetli izlerini gösteren taklidî mâhiyette şeylere bunlar arasında da sık sık tesadûf olunur.

Emrah'ın sûfiyâne mâhiyetteki manzumeleri, hece vezniyle yazılmış eserleri arasında, belki en kıymetsizleridir. **Yunus** ve **Kaygusuz**'dan sonra, alelâde nâzımlar ve ortodoks mutasavvıflar elinde belli mefhûm ve ıstılahların sıralanmasından ibaret bir hâl alan sûfiyâne halk şiiri **Emrah**'ta da hiçbir hususiyet göstermemektedir. Bu yolda, ortodoks mutasavvıflardan çok, **Bektaşî şâirlerinin** te'siri altında kalan **Emrah**, devriyeler yazmış, zâhidlere

hücumlarda bulunmuş, **Vahdet-i Vücûd** nazariyelerinden bahsetmiş, fakat hiçbir zaman bunlarda bariz bir şahsiyet göstermemiştir. Arasına bazı güzel parçalarına tesadüf edilmekle berâber, umûmî hey'eti bakımından, bu manzumelerin **bedîî kıymeti** çok mahduttur; ma'mâfih aruzla yazdığı sûfiyâne şiirlere göre, bunlar daha düzgün, daha kuvvetlidir. Dili Arap ve Acem kelime ve terkipleriyle dolu olan şâirin, bunlarda da, klâsik şâirlerin hiçbir zaman tecviz etmeyecekleri birtakım lisan ve teknik hatâlarından çekinmediği görülüyor.

Bilhassa terkipler, dizi dizi izafetler hemen her parçada göze çarpar ki, bu hâl, XIX. asrın -klâsik edebiyatla az çok uğraşmış olan- bütün âşıklarında göze çarpan bir gösteriş eseridir. Onlar, bu suretle, kendi ilim ve irfanlarını ispat etmek, kendi tâbirlerine göre, Kalem şâirleri ile rekabet eylemek iddiasında idiler.

Emrah, klâsik edebiyata diğer birçok saz şâirlerinden daha fazla vâkıf olduğu gibi, tasavvufa da müntesip bulunduğundan, Arap ve Acem kelimeleri kullanmak gösterişi, onda son haddine vâsıl olmuştur; hâlbuki XVI.-XVII. asır saz şâirlerinde, halk zevki ve halk dili daha kuvvetle hâkimdi. Klâsik edebiyata vukufu cihetinden lisanının safveti oldukça bozulmuş olan **Gevherî'nin** dili bile, **Emrah**'inkinden daha sâdedir.

Bütün bu te'sirlere rağmen **Emrah**'ta tasavvuf çeşnisinden tamâmiyle uzak, halk diliyle ve halk zevkine göre yazılmış şuh nağmelere de sık sık tesadüf olunur ki, işte şâirin asıl hususiyetini gösteren parçalar bunlardır ve yalnız çağdaşları değil, kendisinden sonra gelen saz şâirleri de onları taklide çalışmışlardır. Halk türkülerinin çok samimî ve derin ahengini taşıyan bu külfetsiz, berrak parçalar o kadar çok değildir; Karaca Oğlan'ın meşhur türkülerini hatırlatan bazı parçaları da halk zevkine tamâmiyle uygundur.

İşte, bütün bunlar anlatıyor ki **Emrah**'ın hece vezni ile yazdığı şiirlerde muhtelif unsurlar ve muhtelif te'sirler -bâzan

biribiriyle karışık, bâzan da tamâmiyle ayrı olarak- göze çarpıyor. **Âşık tarzının** hususiyetlerini, usûllerini çok iyi bilen, hece veznini üstâdâne bir şekilde kullanan **Emrah**, eserlerinin bu tenevvüü sayesinde ki, muhtelif zevklere hitap etmiş ve yaşadığı devrin adetâ en büyük saz şâiri sayılmağa hak kazanmıştır. **Emrah**'ın eserinde halk zevki unsurlarının azlığı, lisânının halk lisânından uzak ve ağır olması, kendisine ait bir kusur olmaktan çok, **âşık tarzı**'nın o devirdeki tekâmülüne bağlı bir mes'eledir: XIX. asırda -artık biraz da mahallileşmiş olan- klâsik şiirin nüfuzu altına tamâmiyle düşen saz şiiri, ancak **Emrah** gibi bir mümessil yetiştirebilirdi.

Sûfiyâne seciyyeleri **Emrah** kadar bariz olmayan **Zihnî** ve **Dertli** gibi bu devrin büyük saz şâirlerinde de aynı temayüllerin göze çarpması, bu hususta edebî muhîtin ne kadar te'sirli olduğuna en açık delildir.

Emrah'ın, eserleri hakkındaki bu mütâlealardan sonra, onun edebî çehresini şu şekilde çizmek mümkündür: Klâsik edebiyata ve eski saz şâirlerinin eserlerine pek iyi vâkıf olan ve **Hâlidî** tarikatine intisabı dolayısıyla tasavvuf nazariyelerine de yabancı kalmayan **Erzurumlu** şâir, temsil ve taklit kudretine mâlik doğuştan bir san'atkârdır. Mizacında dervişlik isti'dâdından çok, âşıklık kabiliyeti bulunduğundan, serseriyâne hayatının hiç olmazsa gençlik yıllarını aşk maceralarıyla geçirmiş ve en samimî eserlerinde onları terennüm etmiştir; ma'mâfih, bu aşk şiirlerinde de, derinlikten çok, zarafet ve incelik, ıstıraptan ve feryaddan çok, tevekkül ve lâkaydlık göze çarpar. Eserlerini bütün saz şâirleri gibi âşık fasıllarında okunmak maksadıyla yazdığı için, **âşık tarzının**, bilhassa XIX. asırdaki bütün hususiyetlerine bağlı kalmış, onlara hâs dili, mecazları ve nazım şekillerini, ifâde tarzlarını kullanmıştır. **Hâlidî** dervişi olması bakımından bâzan tamâmiyle zâhidâne, ahlâkî nasihatler yazmış, bâzan **Bektaşî** dervişleri tarzında daha lâubâlî, daha kalenderâne nefesler, devriyeler söylemiştir; lâkin, mizacında tasavvuf temayülü kuvvetli olmadığına

dan, bunlar, alelâde birer zihnî mahsûlden, birer taklitten ibaret kalmış, şiirin dahilî nescine hiç nüfuz edememiştir. **Emrah**'taki kuvvetli **temsil** ve **taklit** isti'dâdının, onu, birbirinden çok farklı şeyler yazmağa sevkettiğini görüyoruz; gâh halk türkülerini, **Karaca Oğlan** deyişlerini, gah **Gevherî**, **Aşık Ömer**, **Kâtibi** gibi tanınmış saz şâirlerini, gâh **Bektaşî** dervişlerini taklit etmiş, klâsik edebiyatın **Fuzûlî**, **Bakî**, **Nedîm** gibi üstadlarını tanzire çalışmıştır. Klâsik edebiyatın çöküntü devrinde yetişmiş olan **Sünbülzâde**, **Vâsıf**, **Fâzıl** gibi meşhur şâirlerin de onun üzerinde müessir olduğunu görüyoruz. Şahsiyetinin böyle muhtelif cepheli olması ve yaşadığı devrin orta zevkini temsil etmesi, şöhretini kuran başlıca âmilidir, diyebiliriz.

*

1929'da **Erzurumlu Emrah** adlı kitabımın lahikasında (S. 24) şunları yazmıştım: *"Emrah'tan bahseden muharrirler, bu ismi taşıyan başka bir saz şâiri olduğunu -halk rivayetlerine dayanarak- zikrediyorlar; XIX. asrın ikinci yarısında Doğu Anadolu'da Vanlı Âşık Emrah adlı bir şâir yetişmiş, Azerbaycan'a ve İran'a birçok seyahatleri olan bu âşık'ın Doğu Anadolu'da halk arasında yayılmış bir destanı da varmış (Erzurum Şâirleri, s. 72). Eflâtun Cem, bu hususta başka bir halk rivayetini de naklediyor: O rivayete göre, Divan sahibi Emrah, Erzurumlu imiş; masal kahramanı Emrah'ın lakabı da Acem Emrah imiş (S. 20). Bu rivayetlerin tarihî bakımından ne dereceye kadar itimâda şayan olduğu hakkında birşey söyleyemem. Vanlı Emrah hakkında da hiç malûmatım yoktur. Ancak, herhalde XIX. asırdan önce Anadolu'da Emrah adlı bir saz şâirinin yetişmiş olduğunu, o asırdan önce yazılmış mecmualarda tesadüf ettiğim bazı şiirlerden anlıyorum. Aşağıya naklettiğim bu şiirler, doğrudan doğruya halk türkûleri tarzında, sâde, samimî bir dille yazılmıştır. Lisan ve edâ bakımından bunların XVIII. ve belki de XVII. asır mahsûllerinden olacağını tahmin ediyorum."*

Yine aynı eserde, **Emrah** ile **Selvi Han** hakkında bir halk hikâyesinden de kısaca bahsetmiştim (S. 27-29). Yukarıda bahset-

tiğim bu karışık rivayetlere dâir daha sarîh bir malûmat edine-
mediğimden, bu kitabımda **Erzurumlu Emrah**'tan bahsederken,
(bu ikinci **Emrah**'tan hiç bahsetmemeyi daha doğru bulmuştum.
S. Nüzhet Ergun, yukarıda bahsettiğim mektubunda şöyle yazı-
yordu: "*Emrah'ı eğer matbaaya vermedi iseniz, size bu hususta
bazı yeni kayıtlar verebileceğim: Evvelce zât-ı âlinize takdim
ettiğim açık ve pürüzsüz ifadeli şiirler tamâmıyla diğer bir Em-
rah'ın olduğu anlaşıyor. Muğlak ifadeli ve tasavvufa kaçan şiir-
ler ise, Erzurumlu Emrah'a aittir. Erzurumlu Emrah'ın yazma
büyük bir divanını gördüm. O şiirlerin hiçbiri yok. Eğer geç kal-
madıysam ve arzu ederseniz, bu hususta size tafsilât verebilirim.
Ercişli Emrah hakkında bir Bektaşînin oradan gönderdiği bir
mektup da bendenizde vardır. Bu mektubu benden alarak Adsız'a
Yoldaş nâm-ı diğerle Fethî, ya Yeni Türk mecmuasında, yahut da
diğer bir mecmuada değiştirerek neşretti. Kars muallimlerinden
Fahrî isminde bir zat da, bana epeyce tafsilâtlı yazılar yolladı.
Emirlerinizi bekliyorum.*" Bu mektubu aldığım zaman, yazık ki
Emrah'a ait olan kısım tamâmıyla basılmıştı. Sonra da, S. N.
Ergun'un vefatı dolayısıyla bu vesikalar elime geçmemiş bulunur-
yor.

Bu ikinci **Emrah** hakkında şimdiye kadar neşredilen mahdut
yazılar, henüz mes'eleyi aydınlatabilecek mâhiyette değildir. Bu
yazılarda bahsedilen **Ercişli Emrah**, öyle sanıyorum ki benim
yukarıda bahsettiğim XVIII., veya XVII. asra ait **Emrah**'tan başka,
üçüncü bir şâirdir ve **Emrah** ile Selvi Han hikâyesi de ona değil,
benim bahsettiğim **Emrah**'a aittir. Bu hikâyenin yeni ve farklı bir
rivayeti, **Âşık Kemal** adlı bir şâirden naklen M. Uraz tarafından
neşredildi (**Emrah** ile Selvi, İstanbul, Bozkurt Matbaası, 1937).
Henüz tedkik etmekte olduğum bu mes'ele hakkında -bilhassa S.
Nüzhet Ergun'daki malzemeyi görmediğim için- kat'i birşey söy-
leyecek vaziyette değilim. Yalnız, Antolojide **Emrah**'a ait göster-
diğim şiirlerden bir kısmının ona ait olmadığını şimdiden söyle-
mek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA

Emrah hakkında daha çok bilgi edinmek ve bu husustaki bibliyografyayı öğrenmek için şu makale ve eserlere bakınız: Fuad Köprülü, **Erzurumlu Emrah**, İstanbul, 1929; **Türk Saz Şâirleri'ne Ait Metinler ve Tedkikler**'in ikincisi olarak-çıkıştır. Bu eserden sonra, **Emrah'a** ait mahdud bilgi ve metinleri ihtiva eden makale ve eserler neşredilmiştir: Mehmed Hâlid Bayrı, **Erzurumlu Emrah'a Ait Halk Bilgisi Haberleri**, nu. 10, 11, 13, 1930 (Bu makalede neşrolunan metinlerin hepsi **Emrah'a** ait değildir; msl, krş., S. Nüzhet Ergun, Karacaoğlan, İst., 1938, nu. 5, s, 71). - Vâhid Lûtfî Salcı, **Yeni Türk, Âşık Emrah ve San'atı**, nu. 41, Mayıs, 1936; nu. 61, Aralık, 1938; **Âşık Emrah Hakkında**, ayn. mec., nu. 67, Temmuz, 1938 (Bu makalelerde, şâirimizin hayatına dâir verilen bilgi, tarihî vesikalara değil, halk rivayetlerine ve o mâhiyetteki bektaşî an'anelerine dayanmaktadır). -Pertev Nailî Boratav, **Türk Folklorunda Erzurum ve Erzurumlu Emrah**, Oluş mec., nu. 2, 8 Aralık, 1939. -Eşref Ertekin, **Âşık Emrah'a Dâir, Halk Bilgisi Haberleri** mec., nu. 116, Haziran, 1941. Tamâmiyle **Emrah'a** ait olmamakla beraber, şu makalelerde de, onun hakkında bilgiye ve bazı şiirlerine rastlarız: Vâhid Lûtfî Salcı, **Halk Mûsikisi, Halk Şâirleri**, Millî Gazete, 24. X. 1932. -Ayn. müellif, **Kırklar-ili Şâirleri**, Yeşil Yurt, nu. 732, Nisan, 1938. -Abdurrahim Şerif'in **Ahlat Kitabeleri** (İstanbul, Hâmid Matbaası, 1932, s. 31)'nde mezarı hakkında kısaca bilgi verilen **Emrah'ın Âşık Veysel'den** tespit olunan ve mûsikî muallimi Mazhar Bey tarafından notaya alınan bir şiirinin metni için bk., **Halk Şâirleri Bayramı**, Sivas, Kâmil Bey Matbaası, 1932.

Antolojilerde, bilinenlere yeni bir şey ilâve etmemekle beraber, **Emrah** hakkında bilgiye, eserlerinden örneklerle rastlanmaktadır; bunlar, onun şöhretini gösterme bakımından kayde değer: Msl., İbnü'l-Emin M. Kemal İnal, **Son Asır Türk Şâirleri**, c. 11, İst., 1931, s. 313-14. -Murad Uraz, **Halk Edebiyatı**, İst., 1933, s.

49, 205, 206 -Yusuf Ziya, **Anadolu Köylerinin Türküleri**, İst., 1939, s. 90, 92, 93. -Mehmet Hâlid Bayrı, **Halk Şiirleri - XIX. Yıl**, İst., 1958, s. 30, 31. -Eflâtun Cem Güney, **Halk Şiiri Antolojisi**, İst., 1959, s. 87 -90. Ayrıca bk., Vehbî Cem Aşkun, **Emrah, Seçme Şiirleri ve Selvican Hikayesi**, Sivas, Kâmil Matbaası, 1942. - Eflâtun Cem Güney -Çetin Eflâtun Güney, **Erzurumlu Emrah, Hayatı ve Şiirleri**, İst., Maârif Kitabhânesi ve Matbaası, 1958.

Erzurumlu Emrah hakkındaki bu bibliyografya bilgisinden sonra, hayatı ve eserleri onunla çok defa karıştırılan ve bu kitabımızda bahsettiğimiz Ercişli *Emrah*'a ait neşriyattan da kısaca bahsetmeyi faydalı buluyoruz: Murad Uraz, **Halk Edebiyatı**, İst., 1933, s. 5, 98, 131. -Ali Rıza Gâzî Antep Şâirleri **Halk Bilgisi Haberleri** mec., nu. 79, Nisan, 1938. -Fethi Tevetoğlu, **Ercişli Emrah**, **Yücel** mec., Mayıs, 1938. (Bu makalede Selbi Han hikâyesine dâir tafsilât vardır). -Fâiz Demiroğlu, **Ercişli Emrah**, **Köy Postası**, nu. 111, Ekim, 1953, -Ali Birdoğan, **Ercişli Emrah Üzerine**, **Türk Folklor Araştırmaları**, nu. 159, Kasım, 1962. Ayrıca bk., Anlatan: Aşık Kemâl, yazar: M. Uraz, **Resimli Halk Hikâyeleri -Emrah ile Selvi**, İst, Bozkurt Matbaası, 1937.

KOŞMALAR**-1-**

Elâ gözlerini sevdiğim dilber
 Sen benim derdimden devâ bilmezsin
 Sen nasıl tabibsin, yoktur ilâcın
 Yürekte yarımı sarabilmezsin

Sana derdim, sana, ey kalbi hayin
 Kimseler çekmesin feleğin yayın
 Alıp harap ettin gönül sarayın
 Alıp bir taşını koyabilmezsin

Emrah eydür yalan oldu sözlerim
 Mahabbeti can evinde gizlerim
 Ne durursun ağlasan a gözlerim
 Gitti kaşı kara, görebilmezsin

-2-

Ne feryâd edersin divane bülbül
 Senin bu feryadın gülşene kalsın
 Bu dünyâda iremezsen murâda
 Huzûr-ı mahşer'e divan'e kalsın

Nesin medhedeyim bir kaşı kare
 Şu sîneme açtı onulmaz yâre
 Cümle tabib gelse derdime çâre
 Derdimin dermânı **Lokman'a** kalsın

Bir yâr için geçti cân-ü serinden
 Vücûdum kül oldu aşkın nârinden
Emrah bûse ister nazlı yârinden
 Bu bayram olmazsa, **Kurban'a** kalsın

-3-

Sabahtan uğradım ben bir fidana
 Dedim mahmur musun dedi ki, yok yok
 Ak elleri boğum boğum kınalı
 Dedim bayram mıdır dedi ki, yok yok

Dedim inci nedir, dedi dişimdir
 Dedim kalem nedir, dedi kaşımdır
 Dedim on beş nedir, dedi yaşımdır
 Dedim daha var mı, dedi ki, yok yok

Dedim ölüm vardır, dedi aynımda
 Dedim zulüm vardır, dedi boynumda
 Dedim ak memeler, dedi koynumda
 Dedim ver ağzıma, söyledi yok yok

Dedim **Erz(u)rum** nedir, dedi il'imdir
 Dedim gider misin, dedi yolumdur
 Dedim **Emrah** nedir, dedi kulumdur
 Dedim satar mısın, söyledi yok yok

-4-

Bâd-ı sabâ selâm eyle o yâre
 Mübarek hatırı hoş mudur, nedir
 N'ideyim yitürdüm bulamam çâre
 Mestan ela gözler yaş mıdır, nedir

Ol nazlı canana uğrarsa, yollar
 Bize mesken oldu kahveler, hanlar
 Yârin meclisinde oturan canlar
 Hesap etsin, yıllar beş midir, nedir

Eğil güzel eğil, saçın sürünsün
 Aç beyaz göğsünü memen görünsün

Evvel benim idin, şimdi kiminsin
Gündüzün hoş geçen duş mudur, nedir

Emrah eydür can bûlbûlü kafeste
Benim hasb-i hâlim bildirin dosta
Kendim gurbet ilde, dost kara yasta
Gitmiyor kervanım kış mıdır, nedir

-5-

Münevver cemâlin ey kamer-tâl'at
Hep görenler mâşaallah dediler
İnsanda bulunmaz bu ahsen sûret
Melek midir bu hüsnü mâh dediler

Cemâl-i pâkinde kâşifü'l-esrâr
Güzellik kudretin eylemiş izhâr
Bu peyker ne hûrî, ne gilmanda var
Bunu bir yaratmış Allah dediler

Açılsa yüzünden zûlf-i siyahın
Fesh olur ziyası mihr ile mahın
Dergâh-ı lûtfunda sen güzel şahın
Âşık-ı sâdıktır **Emrah** dediler

-6-

Bâd-ı sabâ bir Mevlâ'yı seversen
Başın için nazlı yâra di gelsin
Vücûdum şehrine düştü bir ateş
Yeter oldu sitemkâra di gelsin

Ak elleri boğum boğum kınalı
Altun kemer ince belde minalı
Bir huri bakışlı melek simâlı
Meftunuyum o dildâra di gelsin

Emrah eydür yârin desti destime
 Rakipler oturmuş benim kasdıma
 Taze merhem koyun yaram üstüne
 Yaralarım azgın yara, di gelsin

-7-

Ne otlar bitirdin başımda felek
 Ben ki bir **Leylâ**'ya **Mecnûn** olalı
 Hayâl oldu bize okşayıp sevmek
 Güzellerde cefâ oyun olalı

Tıfl iken büyüttüm yâri sînemde
 Ays-ü işretlerde safâ-yı demde
 Sormaz hatırımlı gûşe-i gamda
 Kalbim kırık, gönlüm mahzun olalı

Severler güzeli şivekârından
 Candan geçer âşık, geçmez yârından
 Geçtim bu cihanın gül-ü hârından
Emrah bir dildâra meftun olalı

-8-

Sevdiğim, gurbette yeter yâd oldum
 Gözlerim kan ağlar, dilim dâd eyler
 Küçücükten gözüm açıp gördüğüm
 Bana senden gayri kim imdâd eyler

Ben de bilmem ne diyardan olduğum
 Hasretinden sararıp da solduğum
 El bağlayıp divanına durduğum
 Ne öldürür beni, ne âzâd eyler

Açılmadan şu dağların lâlesin
 Yıktın, vîran ettin gönlüm kal'asın
Emrah eydür çok çekmişim belâsın
 Beni koymuş yâd illeri şad eyler

-9-

Dinleyelim dağ başında figânı
Güzelim ne demiş o Leylâ Leylâ
İkimiz de oturalım diz dize
Bir de hû çekelim hû Leylâ Leylâ

Felek çakmağını üstüme çaktı
Beni bir onulmaz derde bıraktı
Vücûdum şehrini odlara yaktı
Yandım ateşine su Leylâ Leylâ

Felek kemendini eyledi çengel
Yâre varam diyom koymuyor engel
Ölürsem sevdiğim üstüme sen gel
Çeşmin yaşı ile yu Leylâ Leylâ,

Dâim dilimizde Hakk'ın kelâmı
Uğra dost yanına eyle selâmı
İsmi sorarsan Emrah gulâmı
Dâim aklımızda o Leylâ Leylâ

-10-

Şimdengeru nazlı yâre küskünüm
Yıktı hâtırımı barışmam gayri
Âlem gelüp bana recâ ederse
Çevirdim yüzümü görüşmem gayri

Güzel keklik gibi kafeste olsa
Altun vezni ile cevâhir tartsa
Yârim Mahşer günü şefaât etse
Giderim Mahşer'e görüşmem gayri

Bu yıl da Emrahî yârsız kışlasın
Varır isem o yâr beni taşlasın
Şimdengeru bildiğini işlesin
Hiçbir umuruna karışmam gayri

-11-

Lisânımız çâr gevher-i mücellâ
 Bahr-i seyri aşkın dür-efşânıyız
 Makâm-ı aşkımız olunmaz inşâ
 Hakikat ehlinin bi-nişânıyız

Vahdette vâhidiz ey çeşm-i âhû
 Ezkârımız **Lâilâhe illâ-hû**
 Bigâne zannedip hor bakma yâhû
 Biz de bu tekkenin, dervişânıyız

Emrah dilde gevher kânımız vardır
 Bir muazzam âdil hânımız vardır
 Dehr içre adımız, şânımız vardır
 Zümre-i uşşâkın âlişânıyız

-12-

Bugün keyfiyette dem-ü devranda
 Meclisten meclise **çim cim**'e düştü
 Okuduk **elif**'in satırlarını,
 Geldik hecesine **mim mim**'e düştü

Bugün geçti güzellerin kervanı
 Gönül sevd(i) öndeki servi revânı
 Evvelâ sürdüğüm dem-ü devrânı
 Şimdi tazelendi aklıma düştü

Emrah bu sözlerin hep vefâya say
 Kaşlar mim çekilmiş olmuş kamer, yay
 Bir gün güzelleri edecekler pay
 Gidelim, bakalım kim kime düştü

-13-

Bâd-ı sabâ selâm eyle yârime
 Çıkıp anacımda gülüp durmasın
 Ben doydum, usandım güzel sevmeden
 Uğrun uğrun selâm salıp durmasın

Gayri hûblar ile yoktur yazarım
 Hilâl kaşlarında kaldı nazarım
 Yol üstüne kazman benim mezarım
 Yâr gelip geçtikçe yanıp durmasın

O yârin sitemi bana pek çoktur
 Aradım cihanı menendi yoktur
 Var yürü göğsüne düğmeler diktir
 Esen(i) rüzgârlar doğup durmasın

Emrah eydür bir bahçecik tatalım
 Kırmız(ı) gülü goncesine katalım
 Gel seninle sarılalım, yatalım
 Hasret kıyamete kalıp durmasın

-14-

İksir-i a'zamdır nutk-ı ehlu'llâh
 Yek nazarda hâki kimya ederler
 Hakk'ın esrarından anlardır agâh
 Ve lâkin surette ihfâ ederler

Bakma hakaretle dervişânlara
 Köhne abâ giyen arifânlara
 Vâris-i enbiyâ demiş anlara
 Mürde gönülleri ihya ederler

Emrahî cehd eyle hâli hâl eyle
 Kâl ehli olandan infisâl eyle
 Erenleri bul da imtisal eyle
 Seni de vâsıl-ı **Mevlâ** ederler

-15-

Bir nazenin bana gel gel eyledi
 Varmasam incinir, varsam incinir
 Beyaz gerdanından, ince belinden
 Sarmasam incinir, sarsam incinir

Kaşına çekilmiş Kudret kalemi
 Görmemiş dünyada derd-ü elemi
 Her sabah, her akşam verir selâmı
 Almasam incinir, alsam incinir

Gene görünüyor yârin illeri
 Başımızda esen sevda yelleri
 Yârin bahçesinde gonce gülleri
 Dermesem incinir, dersem incinir

Nereden nereye sevmişler yâri
 Âteşi komuyor yakıyor beni
 Âşık Emrah sever böyle bir cânı
 Sevmesem incinir, sevsem incinir

-16-

Ne vefasın gördüm bezm-i cihanın
 Kan ile pür olsun peymâneleri
 Ne lûtfunu gördüm pîr-i mugânın
 Başına yıkılsın meyhaneleri

Çok çektim feleğin cevri ile kahrın
 Bin kerre nûş ettim tas ile zehrin
 Boş olsun şarâbı sâkî-i dehrin
 Lebinden emzirmez mestâneleri

Emrahî beyhude sanma emeğin
 Elbette dergâha geçer dileğin
 Kırılsın dişleri çarh-i feleğin
 Nice hor eylemiş merdâneleri

-17-

Hiyleye yüz tuttu asırda insan
 Mürüvvet, merhamet, hürmet kalmadı

Fısk bir âlûde oldu âbidân
Cihanda bir temiz tıynet kalmadı

Herkes mâil oldu süse, ziynete
Erenler çekildi günc-i vahdete
Bir ehli gelmiyor sadr-ı devlete
Feyz alacak sahib-himmet kalmadı

Bu pendim uşşâka olsun yâdigâr
Dâim fitne, fesad oldu âşikâr
Cümlemiz hıfz etsün o Perverdigâr
Pâk-i dâmen ehl-i iffet kalmadı

Gafletle geçirme ömrünü **Emrah**
Kime arzedersin hâlini **Emrah**
Hâle tebdil eyle kâlini **Emrah**
Seni gûş edecek şefkat kalmadı

-18-

Söyle sabâ, yâre, ne sebep ağlar
Gelsin, bizim ilde devrân eylesin
Cennet gibi oldu bahçeler, bağlar
Çıkıp gülistânı seyrân eylesin

Ağyarla kan ettim her şeb Hân için
Ne cefâlar çektim mihribân için
Bir kul gerekmez mi bir Sultan için
Güzeller bezminde divan eylesin

Emrah'ın derdine bir derman ola
Aziz canım yâre hem kurban ola
Gerek bugün hük-m-i Süleyman ola
Emrine bağılıyım, ferman eylesin

-19-

Bülbül olmuş gülistanı beklerim
 Geçti câhil ömrüm gülizâr deyu
 Azgındır yaralar kabul etmezem
 Ya kime varayım yaram sar deyu

Bir gün bile dost bağına girmedim
 El uzatıp gonce gülün dirmedim
 Dünyâ güzeline gönül virmedim
 Benim sadakatli yârim var deyu

Emrah devran sürsün bezminde ağyâr
 Bu gam diyarında ben kılayım zar
 Sen tek başına gez, taş yürekli yâr
 Ben de böyle dolanayım yâr deyu

-20-

Dedim dilber sen de sevdâkâr mısın
 Dedi senden evvel nâre ben yandım
 Dedim doğru söyle bana yâr mısın
 Dedi sâdık yârim, gönülde andım

Dedim gel agyârı ferâmûş eyle
 Dedi terkeyledim, gönlün hoş eyle
 Dedim câm-ı aşkı sen de nûş eyle
 Dedi çoktan anı nûş edip kandım

Dedim gerdanına benler dizilmiş
 Dedi görenlerin bağı üzülmüş
 Dedim mahmur musun gözler süzülmüş
 Dedi hâb-ı nazdan şimdi uyandım

Dedim **Emrah** gibi var mı âşıkın
 Dedi elbet benim senin lâyıkın
 Dedim hâlinden bil hâli yanığin
 Dedi bilmez idim anca inandım

-21-

Sunma bana sâkî bâde-i nâbı
 Câm-ı aşkın mest-ü meşhûnuyum ben
 Zerrece kalmamış gözümün tâbi
 Külbe-i ihsanın mahzunuyum ben

Cüda düştüm yârden karârım yoktur
 Gamzeleri cellâd kirpiği oktur
 Huride, gılmanda emsâli yoktur
 Bir ahu gözlünün meftûnuyum ben

Titreşir damarda, ilikte kanım
 Yaş döker demâdem çemş-i giryânım
 Kime arzedeyim derd-i nihânım
 Kimse bilmez kimin vurgunuyum ben

Emrah bir yâr için sarfeyler emek
 Görünmez gözüne emsâl-i melek
 Görün kim ne âfet ne şîrîn melek
 Bir saçı Leylâ'nın **Mecnun**'uyum ben

-22-

Yine bahar geldi donandı dağlar
 Sahralara döndü yolu yosmanın
 Bahçelerde fidan gibi salınır
 Sarmaya münâsip beli yosmanın

Başım alıp bilmem nereye varsam
 Varsam da bir zaman eğlenüp kalsam
 Gülgûn dudakların ağzıma alsam
 Akar leblerinden balı yosmanın

Emrahî der öldüğümü bilseler
 Suyum ısıtsalar, tenim yusalar
 Sal ağ(a)cımı yol üstüne kosalar
 Geçerken uğrasa yolu yosmanın

-23-

Hazer kıl, bizlere dahi etme zâhid
 Madem ki namûs-u arı bilmezsin
 Âşık-ı sâdıklar merd-i Huda'dır
 Anların sevdiği yân bilmezsin

Hidâyet ehlinden gel olma menfur
 Surette virandır, siyrette ma'mûr
 Ne yüzden söyledi "Ene'l-Hak" Mansûr
 İştmişsin amma dârı bilmezsin

Emrahi âh etme cev-r-ü fenâdan
 Taallûk riştesin ko Mâsivâ'dan
 Var sûfî hıfzeyle kendin riyâdan
 Sen bu yokluktaki varı bilmezsin

-24-

Şarâb-ı lâ'linle ey gül-i hazân
 Güller açtı yüreğime dağların
 Hazân-ı âbımdan sarardı soldu
 Geçti güzel çağı gonce bağların

Âteş-i aşkınla yandım bir zaman
 Cevr-i siteminden bulmadım eman
 Diyâr-ı gurbette sefil, sergerdân
 Gözden ırak olur mu ya ağlar'ın

Emrah fânî gördüm ben bu cihânı
 Niceler terketti cân-ü cânânı
 Fırsat elde iken sür bu devrânı
 Geçer durmaz bu güzellik çağların

-25-

Nasıl vafsetmeyim seni ey meh-rû
 Görmedim âlemde misâlin senin
 Kalem kanlar saçar güftâra karşı
 Şerhini yazınca kemâlin senin

Sakınma âşıktan kıblegâh yüzün
 Gedâ görmek ister padişah yüzün
 Bezm-i âsumanda döner mâh yüzün
 Doğsa güneş gibi cemâlin senin

Emrahî âşıktır serv-i bülendim
 Dür etme kapından şâh-ı levendim
 Bu can tende iken cânım efendim
 Huda göstermesin zevalin senin

-26-

Sen de benim gibi divane misin
 Bağ ile bend olmuş her yanın bülbül
 Yoksa ki açılmış gülün goncesi
 Yetürdün âleme figânın, bülbül

On bir ay gözlersin bezm-i gülzârı
 Edersin güller ile aşk pazarı
 Rûz-ü şeb kıalarsın âh ile zârı
 Bilmez misin solar gülşenin, bülbül

Emrah bülbül gibi sevmeye gülleri
 Gözünden akıtma kanlı selleri
 Güz gelince eser hazân yelleri
 Geçer gülistanda zamanın, bülbül

-27-

Sâkıyâ şarâb-ı visâl isterim
 Nakzeder aşkı Câm-ı Cem benim
 Cennet-i kûyinden cemâl isterim
 Kitâb-ı aşk içre bu hecem benim

Gündüz şerîatın icrâsındayım
 Gece hakikatin sevdâsındayım
 Sanki iki deryâ ortasındayım
 Ne gündüzüm belli, ne gecem benim

Emrahi, Kays veş düşmüş fezâya
Razıyım Mevlâ'dan gelen kazâya
İntisab eyledim bâb-ı rizâya
Riza sofrasında Câm-ı Cem benim

-28-

Ellerin kırılsın hey nâşı hoyrat
Sana kimler dedi boz menevşeyi
Nâzik ellerinle devşir cem'eyle
Ak sînen üstüne düz menevşeyi

Menevşe gül kokar dostun bağından
Bir bûsesin aldım al yanağından
Taramış zülfünü dökmüş sağından
Zülûfleri değer yüz menevşeyi

Bir bölük sunalar indiler bağa
Anlar sayesinde bağa nur yağa
Dürer deste olur sarkar yanağa
Aşk ile devşirir kız menevşeyi

Menevşe açılır bahar yaz olur
Niçin boynun eğri, ömrün az olur
Seni devşirenin gamı şâz olur
Sıdk ile devşirip diz menevşeyi

Nice Süleymanlar tahta iriştî
Tahta irişmedi bahta iriştî
Emrah'ın bir fena vakta iriştî
Dahi koklamayız biz menevşeyi

-29-

Şevk-ı visâlinde külbe-i gönlüm
Pûta-i zer gibi sûzan eridir
Firkatinle dolu bak ki derûnum
Hazîne-i bağrım hicran yeridir

Senin hasretinle gözleri mestim
 Mümkün mü yapılmak kalb-i şikestim
 Dâmen-i vaslına ermezse destim
 Piyâle gözlerim al kan yeridir

Ne yaman **Emrah**'ın âb-ü dânesi
 Taş doğursaydı ya onun ânesi
 Senden ayrılalı gönül hanesi
 Baykuşlar çağırır vîran yeridir

-30-

Sevdiğim hayâl-i vuslatın beni
 Diyâr-ı gurbette hayran gezdirir
 Haşre dek hayâl-i firkatin beni
 Neş'e-i vaslınla giryân gezdirir

Gönül bu hasretten aceb kanalı
 Ya Rûz-i mahşer'de böyle yanalı
 Bilmem yoksa kader âb-ü dâneli
 Vatanımdan cûda her ân gezdirir

Emrahî bu gamdan eyleme şekvâ
 Demek ki böyleymiş takdir-i Mevlâ
 Derd-i aşkın beni ey saçı Leylâ
Mecnûn edip vîran vîran gezdirir

-31-

Bu dil Mahşer'e dek olunmaz hûşyâr
 Peymâne-i aşkın mestânesidir
 Aşk od'una yanar eylemez izhar
 Hakikat şem'inin pervânesidir

Her nâre kendini yakmaz gönlümüz
 Su gibi her yana akamaz gönlümüz
 Dünya güzel(i) olsa bakmaz gönlümüz
 Bir perî-peyker'in divanesidir

Bülbül ağlar gülün hazânı için
Emrahî can verir cânânı için
 Pervane dolaşır sûzânı için
 Meydân-ı mahabbet merdânesidir

-32-

Tavaf eyliyeli **Kâbe-i** kûyun
 Makâm-ı hayretim **Hicâz**'ı geçti
 Tefsir eyliyeli **hâdis**'i rûyun
 Rîşte-i himmetim **Şîrâz**'ı geçti

Evc-i istiğnâdan inme şehnâza
 Mûrg-i dil âh ile çıktı demsâza
 Bu demde meyletme nâz-ü niyâza
 Meyl-i mahabbetim niyâzı geçti

Emrahî malûmdur bu nâz ehline
 Sarayı vahdette niyâz ehline
 Güzeller nâz etsün mecaz ehli'ne
 Benim **hakikat**'ım **mecâz**'ı geçti

-33-

Zahmim ilâcından el çek ey tabib
 Yaram devâ bulur yâre değildir
 Derd-i derûnumdan bî-habersin sen
 Benim derdim âşikâre değildir

Hicran âteşiyle yandım, karardım
 Berk-i hazan gibi soldum, sarardım
 Ben derdim içinde derman arardım
 Ve lâkin kâbil-i câre değildir

Emrah âşıkların gâyet merdidir
 Gülistanda bezm-i gonce verd'idir
 İçimdeki derd-i aşkın derdidir
 Sûret-i zahirde yare değildir

-34-

Biz tarîk-ı aşkın âşıklarıyız
Baş-ü can vermişiz canan bizimdir
Ne gamdan kaçarsın **divane** gönül
Kâşane bizimdir, mihmân bizimdir

Bu nükte yetmez mi ârife kâfi
Sırra mahrem olan eylemez lâfı
Çık aradan sûfî değilsen sâfi
Tekke-i aşk içre devran bizimdir

Emrah bu makamda olandır velî
Hakk'a yakın, halka görünür deli
Elbet hatâ bizde demişiz **belî**
Yazılan ahd ile peymân bizimdir

-35-

Gönül sevdin amma hûblar hûbunu
Cevr-ü cefâsına liyâkat mi var
Güzeller şahına vâsf-ı hâlimi
Dilden arzetmeye cesaret mi var

Ahd-ü peymânına sakın aldanma
Pervaneler gibi nârına yanma
Andına aldanıp sadâkat sanma
Zemâne hûbunda sadâkat mi var

Emrah n'eyleyeyim devlet-i devran
Ben mülk-i akşında n'eylerim ihsan
Bir nîm nigâh etse eğer o sultan
Bana ondan özge inâyet mi var

-36-

Zâlim ağyar dört yanımız alıyor
Bizim ol yâr ile aramız mı var
Bunca demdir gönül hasret kalıyor
Semtine varmaya çâremiz mi var

Benim ağladığım yâre şan gelir
 Sanırım cismine tâze can gelir
 Ah ettikçe yaş yerine kan gelir
 Bilmem ki yürekte yaramız mı var

Âşıklık istiyen derd-i ser ister
 Âşıklık bilmeyen şîrîn er ister
 Zemâne mahbûbu sim-ü zer ister
 Ya bizim vermeye paramız mı var

Vatan tutacağım gayri külhanda
 Şad olup gülmedim devr-i zemanda
 Niçin ah etmesin Emrah cihanda
 Rûyinde benleri karamız mı var

-37-

Senden ayrılalı dünya âfeti
 Hasretinle kaddim yaya bedeldir
 Ağlayı ağlayı her seher vakti
 Akan çeşmim yaşı çaya bedeldir

Bu bezm-i gülşende ey serv-i kâmet
 Müyesser olmadı etmek ikâmet
 Ne tende rahat var, ne sabra tâkat
 Bir saatim yüz bin aya bedeldir

Emrahî sermesttir aşkın elinden
 Dürler izhar eder gonce feminden
 Firkat-i sitemden, gurbet ilinden
 Bağrım delik delik nây'a bedeldir

-38-

Dedim dilber dîdelerin işlenmiş
 Dedi çok ağladım, sel yarasıdır
 Dedim dilber yanakların dişlenmiş
 Dedi zülfüm değdi, tel yarasıdır

Dedim dilber lebin şeker, bal olmuş
 Dedi bugün bana başka hâl olmuş
 Dedim dilber ak gerdanın al olmuş
 Dedi çiçek soktum, gül yarasıdır

Dedim dilber **Emrah** aklımı aldın
 Dedi şu cihanda beni mi buldun
 Dedim dilber niçin sararıp soldun
 Dedi çekticeğim dil yarasıdır

-39-

Açılmadı benim baht-ı siyâhım
 Mesken tutmuş gönül gamhânesidir
 Ne mihnetten hâlî, ne derdden âzad
 Bî-nevâ yıkılır vîrânesidir

Bir dem sükût eder düşer hayâle
 Hayâle kanar mı bu dil-i nâle
 Gönül nice yanmaz nâr-ı visâle
 Hayâl-i şem'inin pervânesidir

Sevdiceğim 'arz-ı dîdar eylemez
 Gönül gayrilerle pazar eylemez
 Yerinde rahatça karar eylemez
Emrah bilmem kimin divanesidir.

-40-

Elimden aldırdım gül yüzlü yâri
 Ben bir daha buldum illere nisbet
 Severim, kötülük değildir kasdım
 Dili bülbül olmuş güllere nisbet

Evvelten bulandım, şimdi duruldum
 Ben bir hakikatli nazlı yâr buldum
 Geceler subha dek ona sarıldım
 Sarılalım ince bellere nisbet

Kaşları karadır, dişleri nûrdan
 Görenler mest olur çıkınca dûrdan
 Gönlümün dermanı ol beyaz gerdan
 Dökülmüş kâküller hâllere nisbet

Emrah bir yâr sevdim on beş yaşında
 Kudretin kalemi vardır kaşında
 Çık salın a yosmam yârân içinde
 Bizi zemmeyliyen dillere nisbet

-41-

Ezel kâtipleri tahrir edince
 Benim ikbâlimi kare yazmışlar
 Âşıkı ma'şûka tasvir edince
 Beni bir vefasız yâre yazmışlar

Âşık olup rah-ı aşkı gezenler
 Defter-i uşşâka derdi yazanlar
 Kıssa-i aşk üzre nâmım kazanlar
 Hûb nâmımız cevher-pâre yazmışlar

İçine düşenler aşk'ın dolabın
 Çekmişler dilberin çevrin, itâbın
 Yazanlar **Ferhâd-ü Mecnûn** kitâbın
Emrah'ı da bir kenâre yazmışlar

42-

Yine bahar oldu açıldı güller
 Bülbül-i şeydâlar bağlarda gezer
 Bir saçı **Leylâ**'ya gönül verenler
 Elbet **Mecnûn** olur dağlarda gezer

Ne yaman ateştir aşkın ateşi
 Gittikçe artıyor dilde savaşı
 Yâr senin elinden gözümün yaşı
 Bahar seli gibi çağlar da gezer

Emrah'ı dinleyin bağı yanıklar
 Bezm-i mahabbette kalbi sâdıklar
 Sevdighinden cûda düşen âşıklar
 Rûz-ü şen âh eder ağlar da gezer

-43-

Nev-bahar eyyâmı, gonce gül devri
 Şeyda bülbül bâğ-ü gülistan ister
 Murg-ı dil bir yerde karâr eylemez
 Gonceler elinden âşiyân ister

Neyleyim ol bezmi dildâr olmaya
 Karşımda bir perî-ruhsâr olmaya
 Mey ola, yâr ola, ağyar olmaya
 Gönül bu safayı her zaman ister

Emrah bu derd ile sararıp solsa
 Arayıp, izleyip, yârini bulsa
 Değme yâri sevmez güzel de olsa
 Gönümüz mahzundur nev-civan ister

-44-

Ordu-yı mihnette, kişver-i gamda
 Ben müşirim, sevda müsteşârımdır
 Berk uran sevdâdır sûz-ı sînemde
 Bu aşkın nişanı iftihârımdır

Ceyş-i gam üstüme oldu muzaffer
 Âyine-i gönül andan mükedder
 Mahşer-i a'dâya çekince leşker
 Önce dûd-i ahun sancakdârımdır

Emrahi'yim tiğ-ı hidâyet belde
 Seyfdârım, Nusrat âyeti elde
 Adl ile hemîşe serîr-i dilde
 Hükmeyleyen aşk-ı şehriyârımdır

-45-

Hâre bend olmuş da bir har-i nâdân
 Zu'munca rütbe-i vâlâ beğenmez
 Hayvanlıktan çıkıp olmadı insan
 Hâlbuki ârif-i dâna beğenmez

Bak necasetten de pistir her işi
 Kör olsun gözü de dökülsün dişi
Rabbiyesir'de var sekiz yanlış
 Derste, medresede mâna beğenmez

Emrah söylemezdi böyle mecazı
 Neylesün anlamaz câhil yobazı
 Kaz izine benzer yazdığı yazı
 Basmahanelerde imlâ beğenmez

-46-

Aramızı karlı dağlar alınca
 Gayri dost iline gidip gelinmez
 Yahşi himmet gerek râh-ı talebte
 Beyhude lâf ile menzil alınmaz

Geçti bu devrânın devri bozuldu
 Gülistan bezminin gülleri soldu
 Çay taşları yakut bahâsın buldu
 Cevherler ummana düştü bulunmaz

Emrahi bu râzın keşfine delil
 İstersen evvelce sen kendini bil
 Meşhurdur söylenir dillerde ey dil
 Sağ iken bir şahsın kadri bilinmez.

-47-

Şevk-ı hayâlinle hâb arasında
 Senin sevdan gelmiş, cana basılmış
 Billur gerdan, tatlı zeban, bal dudak
 Tül yaşmak da al yanağı(ı)na basılmış

Karşında kul olup sâil olanlar
 Çevrini çekmeye kâil olanlar
 Güzel endamına mâil olanlar
 Pervane tek yana yana basılmış

Emrah'ı eyledin aşk giriftâri
 Saldın içerime âteşi, nârı
 Zülûfler götürmüş **Rûm**'a askeri
 Mesken kurmuş, dal gerdana basılmış

-48-

Cemâlin görenler ey bedr-i münir
 Evc-i melâhatin tek mâhı derler
 Yüzünü görenler ey melek sîret
 Bir şaha benziyor, ne şahı derler

Bu nâz-ü nezâket nedir bu sende
 Akl-ü dil kalır mı seni sevende
 Bu cemâlde, bu kemâlde, bu tende
 Yoktur ânın gibi bir dahi derler

Sen bir padişahsın hûbân içinde
 Emsâlin bulunmaz devrân içinde
 Sevdığım defter-ü divan içinde
 Var imiş bir Âşık **Emrahî** derler

-49-

Gönül gitmek ister gurbet illere
 Ve lâkin bizleri yâr eğlendirir
 Ezelden mâiliz gonce güllere
 Bülbül-i şeydâyı zâr eğlendirir

Bülbül gibi kaldık güller içinde
 Gözümüz kan ağlar seller içinde
 Biz ehl-i harâbız iller içinde
 Bizi ancak namus, ar eğlendirir

Bir sözüm var aşikâre söylenmez
 Söylesem de nazlı yârce dinlenmez
 Zincir ile bağlasanız eğlenmez
 Emrah'ı zülfünde yâr eğlendirir

-50-

Gönül sahrasında görüp bir âhû
 Fezâ-yı aşkında sayyâd olmuştur
 Neşter-i aşk ile baş kesüp yâhû
 Ol leb-i Şîrin'e Ferhâd olmuştur

Gönül şâdmândır hubb-ı Mevlâ'dan
 Anınçün korkarım vasl-ı Leylâ'dan
 Feyz-ü himmet alıp pîr-i sevdadan
 Tarîk-i aşk içre irşâd olmuştur

Çok görüp geçirdim gurbet çillesin
 Fark eyledim Benî Âdem hiylesin
 Çocukluktan beri felek sillesin
 Yiye yiye Emrah üstâd olmuştur

-51-

Âlim isen gel ol ilminle âmil
 Tarîk-ı Hak'dır bu billâh efendi
 Sakın her dergâha sen olma sâil
 Dergâh-ı Mevlâ'dır dergâh efendi

Vurma bir kimseye vurulmayasın
 Bir amel işle ki sorulmayasın
 Bir tarîka gir ki yorulmayasın
 Doğru Hakk'a gider o râh efendi

Hakk'ı bul nâ-hakka eyleme tapu
 Yâr için ağyara kılma tekâpû
 Bir kapı kaparsa, açar bin kapu
 Fâtih-i ebvâb'dır Allah, efendi

Sûfi ister isen cennet'le hûrî
 Getirme kalbine kibr-ü gurûru
 Sakın câhil sanma ey gözüm nûru
 Her fenne âlimdir **Emrah**, efendi

-52-

Bir seher uğradım göl kenarına
 Sunam beni gördü, yüzmeye durdu
 Çalındı, çırpındı, çıktı kenara
 Elâ gözlerini süzmeye durdu

İstedim kendimi bu göle atam
 Elimi uzatıp yavruyu tutam
 Bir hayâl eyledim sarılıp yatam
 Vefasız, gönlümü üzmeye durdu

Emrah şahin almış bugün yalçını
 Yel estikçe döker bele saçını
 Arz-ı hâl eyledim visal bacını
 İnci dişlerini dizmeye durdu

-53-

Çağrışır bülbüller, gelmiyor bağbân
 Hoyrat, dost bağından gül aldı, gitti
 Türlü mihnet ile bir bağ bezettim
 Yâri ben besledim, il aldı, gitti

Yüz bin mihnet çektim, bir daha gerek
 Hayli ömür ister, bir daha görek
 Yâri elden aldı o kanlı felek
 Aktı gözüm yaşı, sel oldu, gitti

Nâzlı yârdan kem haberler geliyor
 Dostlarım ağlıyor, düşman gülüyor
 Dediler ki sefil **Emrah** ölüyor
 Kimi kazma, kürek, bel aldı, gitti

-54-

Sun, sâkî, lâ'linden teşne dillere
Mey veren kandırır mestânesini
Al kâseyi, sunam, nâzik ellere
Dolaştır mahabbet peymânesini

Şarâb-ı lâ'linden isterse ağyâr
Verme ha, teşne-dil kim bilir duyar
Meclis-i Cem içre sadâkatli yâr
Gözetir âşık-ı divanesini

Emrah bülbül gibi gel düşme zâra
Per-ü bâlin açıp konma gülzâra
Varma bî-tekellûf visâl-i yâra
Yakmaz âteş olmaz pervânesini

-55-

Gönül hayli demdir câm-ı visâle
Öyle teşnedir kim dimağlar şimdi
Gel arzu eyleme bâğ-ı cemâle
Senin tek vîrandır o bağlar şimdi

Yavrumun elinde var bir siyah taş
Yaka yırtar, zülûf saçar, eğer kaş
Güzel gözlerinden döker kanlı yaş
Yârim gelir deyu yâr ağlar şimdi

Behey Emrah gazel döktü bu bağlar
Vuslat-ı cânânsız olmaz bu dağlar
O demleri anıp var mı bir ağlar
Bilmem ne hâldedir o çağlar şimdi

-56-

Kaşların, a yosmam çekince yayı
Beni sâyesiyle sâyelendirdi
Düşürdü başıma zıll-i humâyı
Gör, ne devlet ile pâyelendirdi

O mestâne revîş, o güzel cemâl
 Dilerim Mevlâ'dan görmesin zevâl
 Mihr-i mahabbetin a kaşı hilâl
 Aşkî derûnumda mâyelendirdi

Çok nevres civanlar gülistânında
 Kul olmuş, bekliyor âsitânında
 Âşıkın **Emrahî** vâsf-ı şânında
 Cihan hûblarını dâyenlendirdi

-57-

Sâkî, bir piyâle sun kerem eyle
 Düşürdün mahmûr-ı mahabbet beni
 Mutrib, başın için, sen de dem eyle
 Öyle mest etti kim bu sohbet beni

Yine gönül bahr-i eleme daldı
 Vücûdum fûlkünü girdâba saldı
 Tende yer komadı birbirin aldı
 Derd beni, gam beni, meşakkat beni

Emrah sayyâd olup gezmede her sû
 Her dâme düşmeyen o çeşm-i âhû
 Câm-ı visâlınden sunmazsa bir su
 Âkıbet yandırır bu hasret beni

-58-

Soldu gül, bozuldu gülşen-ü bûstan
 Bülbülün gözünde muradı kaldı
 Haraba yüz tuttu bezm-i gülistan
 Daha o meclisin ne tadı kaldı

Böyle devrettikçe bu çarh-ı fenâ
 Gün güne artıyor yaptığı cefâ

Her gönül bir derde oldu müptelâ
Ne nâşâdı kaldı, ne şâdı kaldı

Emrah ne sendeki bu zağlı gayret
Devletsiz cihandan umarsın devlet
Ezelden kapandı bâb-ı mürüvvet
Elsine-i nâs'da bir adı kaldı

-59-

Kerem kıl ey sâkî, yüz verme bana
Gönül o yüzlerden karıldı, gitti
Sevda illetinden sorma söz bana
O illet bana bir nâr idi, gitti

Ezelden gül gibi olurdum handân
Şimdi bülbül gibi kalmışını giryân
Yâ niçin ağlayıp etmeyim efgan
Yârim sadâkatli yâr idi, gitti

Gözlerine yârin muvafık ismi
Hüsnüne düşmüştür mutâbık ismi
Ne zaman okunsa bir âşık ismi
Derler ki bir Emrah var idi, gitti

-60-

Hâtır-ı mahzunum şâdmân eyler
Bî-nevâ gedâya iltifatınız
Mülk-i tende canâ hayat bahşeder
Cilve-i nâzınız, nezâketiniz

Kâfir anı görse gelir îmâna
Küfr-i zülfün döküldükçe her yana
Şafak nûru döker hâne-i câna
Rûy-i pertevdeki beşâşetiniz

Zincir-i sevdayı **Emrah'a** takmış
 Zindân-ı girdâb-ı gama bırakmış
 Ocaklar söndürüp çok canlar yakmış
 Tûtî güftârınız, letâfetiniz

-61-

Bana çok cevretme ey çeşm-i gaddar
 Mahzundur bu dil-i nigârım ağlar
 Haberim yetürür o yâre sâbâ
 İşitir, nâzenîn dildârım ağlar

Dağılır yüzünde zülfünün çini
 Zelzeleye verir Çin'i Maçin'i
 Yırtar yakasını, yolar saçını
 Figan edip nazlı nigârım ağlar

Ey felek **Emrah'a** saldın bu nârı
 Sana intikamım koymaya **Tanrı**
 Bir daha görmezsem o nazlı yârı
 Mahşer'e dek hâk-i mezarım ağlar

-62-

Elâ gözlerine kurban olduğum
 Bak ki gönül sana düştü nic(e) olur
 Böyle sevda kul başına gelmesin
 Müptelâlık belâsıdır, güç olur

Gel beni ağlatma, sen de gülesin
 Hem murada, hem maksûda eresin
 Korkarım ki, yâda gönül veresin
 İller duyar, altun adın tunç olur

Emrahî der, ben de yandım meraktan
 Aşk âteşi çıkmaz oldu yürekten
 Ben seni beklerim Ganî Hallak'tan
 En son benim olun amma, geç olur

-63-

Başımı düşürdüm sevdâ-yı aşka
 Halâs olmaya bir çâre görünmez
 Vücûdum gark oldu deryâ-yı aşka
 Âyine-i gamda kare görünmez

Semâya ser çekti bu âh-ı serd'im
 Hâlimden bî-haber ruhleri verd'im
 Âh öyle bir derd ki, şu benim derdim
 Tutuşur vücûdum, yâre görünmez

Ne derddir inleyen Emrahî seni
 Gonce iken soldu gönül gülşeni
 Gel tabib, el vurup incitme beni
 Senden bu derdime çâre görünmez

-64-

Bunca zaman oldu ey kaşı siyah
 Oldu gül yüzüne hasret gözlerim
 Senden gayrısına eylemez nigâh
 Günde görse yüz bin sûret gözlerim

Kan ağlar visâle ireyim deyu
 Tomurcuk gülleri direyim deyu
 Bir de mâh cemâlin göreyim deyu
 Kaldı baka baka hasret gözlerim

Emrah der, üzüldü senden elim yâr
 Yâ kime söyleyim vâsf-ı hâlim yâr
 Behey mürüvvetsiz, kanlı zâlim yâr
 Çok gördü yolunda mihnet gözlerim

SEMAİLER**-1-**

Gönül, gurbet ile çıkma
Ya gelinir, ya gelinmez
Her dilbere meyil verme
Ya sevilir, ya sevilmez

Yüğüktür bizim atımız
Yârdan atlandı zâtımız
Gurbet ilde kıymetimiz
Ya bilinir, ya bilinmez

Bahçenizde nar ağacı
Kimi tatlı, kimi acı
Gönlündeki derd ilâcı
Ya bulunur, ya bulunmaz

Deryalarda olur bahri
Doldur da ver içem zehri
Sunam, gurbet ilin kahri
Ya çekilir, ya çekilmez

Emrah der ki düştüm dile
Bülbül figan eder güle
Güzel sevmek bir sarp kal'e
Ya alınır, ya alınmaz.

-2-

Bu göçü ordan göçürdüm
O dağ olmaz, bu dağ olsun
Şeyda, garip bülbül gibi
O bağ olmaz, bu bağ olsun

Yâri götürdüm yaylama
 Sevda derler, gel kınama
 Bir yara vurdum sineme
 Hançer olmaz, bıçağ olsun

Emrah der kapında kulam
 Didemde ummâna dalam
 Al yanaktan bûse alam
 Yanak olmaz, dudağ olsun

-3-

Ey sâki-i sâhib-vefâ
 Devret şarâbım bu gece
 Çal mutrip sen de bir havâ
 Gör inkılâbım bu gece

Can müptelâdır varına
 Mailim zülf-i târına
 Yandım harâbım nârına
 Seyreyle tâbım bu gece

Olmuştum aşkın dolusu
 Ref' oldu gönül kaygusu
 Uyandı bahtım uykusu
 Ne tatlı hâbım bu gece

Güftâra mâil olmuşum
 Ruhsâra nail olmuşum
 Dildâra vâsıl olmuşum
 Feth oldu babım bu gece

Her dem olmaz gönül muğber
 Bahta güler ol gonce ter
 Gösterdi mihrinden eser
 Bak âfitâbım bu gece

Emrahî çok kıldın dilek
 Kâm üzre dönmez bu felek
 Mahbûbumdur tâ subhedek
 Güftâr-ı nâbım bu gece

-4-

İki kaşları karanın
 Âh elinden, vah elinden
 Siyah perçem mehpârenin
 Dâd elinden, vah elinden

Ağ elleri nakışlının
 Ağca ceylân sekişlinin
 Vurup bağrım yıkışlının
 Âh elinden, vah elinden

Ağ elleri kınalının
 O gözleri sürmelinin
Emrah eydür şu sunanın
 Dâd elinden, âh elinden

-5-

Tutam, yâr elinden tutam
 Çıkam dağlara, dağlara
 Olam bir yaralı bülbül
 İnem bağlara, bağlara

Birin bilir, binin bilmez
 Bu dünyâ kimseye kalmaz
 Yâr ismini desem olmaz
 Düşer dillere, dillere

Emrah eydür bu günündür
 Arş'a çıkan tütünündür
 Yâre gidecek günündür
 Düşem yollara, yollara

-6-

Sevdiğimin yaylaları
Pâre pâre duman şimdi
Sevişmesi bir hoş olur
Ayrılması yaman şimdi

Şakırım kaşı karama
Bir merhem sarsın yarama
Dost ile benim arama
Bir pus döktü duman şimdi

Arasam yâri bulurum
Gözüne kurban olurum
Bir gün görmesem ölürüm
Görüşmesi güman şimdi

Gülün çevresi hâr m(ı)ola
Çektiğim âh-ü zâr m(ı)ola
Aceb bizi anar m (ı)ola
Ol kaşları keman şimdi

Şimdi benim yârim çıkar
Çıkar da yollara bakar
Emrah'ı âteşe yakar
Boyu serv-i revân şimdi

-7-

Ben bir seyyah Arap olsam
Giysem karayı, karayı
Yitirdim nazlı yârimi
Bulsam arayı, arayı

Irak yollar yakın olsa
Her güzelde hakkım olsa

Dostum Lokman Hekim olsa
Sarsam yarayı, yarayı

Yâri düşürsem ardıma
Bir ateş düştü yurduma
Benim onulmaz derdime
Bulsam çâreyi, çâreyi

Emrah'ın da okur, yazar
Hak kalemin kimler bozar
Ayna almış perçem düzer
Zülfün tarayı tarayı

-8-

Ağalar, gurbetten geldim
Geldim ki cânânım gitmiş
Bir daha saz almam ele
Salınıp gezenim gitmiş

Aynasın verin dizine
Sürmeler çeksin gözüne
Siyah zülfün mâh yüzüne
Tarayıp düzenim gitmiş

İçmişem ezel şarâbı
Gine kavuştum Yâ Rabbî
Destinde aşkın kitabı
Okuyup yazanım gitmiş

Bir daha içmenem bâde
Sırrımı vermenem yâde
Uçtu gövel kaldı ada
Göllerde gezenim gitmiş

Emrah'ım ben de varırsam
 Düşmandan hayıf alırsam
 Vâ'dem yeter, ben ölürsem
 Kabrimi kazanım gitmiş

-9-

Sevdi gönül bir püseri
 San'ati terzi güzeli
 Hüsnünü bir muhtasarı
 Şerh ederek söylemeli

Matla'ının fâikını
 Sohbetinin lâyıkını
 Ben gibi bir âşıkını
 Eylemiş aşkıyle deli

Tutuldu dilim diline
 Gözleri memlû seline
 Perçeminin bir teline
 Deste-i reyhan dimeli

Süslüce püsküllü fesi
 Görmeden oldum sevesi
 Sîm-ü zere çok hevesi
 Bilmem anı n'işlemeli

Mâiliyim mâh cebine
 Durma, sarıl gabgabine
 İçliğinin her cebine
 Dökmeli altun kümeli

Bu işi kânun idelim
 Gönلünü memnûn idelim
 İğnesin altun idelim
 İncinmesin nâzik eli

Şehir içre süslü gezer
Âşıkının bağrın ezer
İğnesi hem yüksüğü zer
Goncesi sîm işlemeli

Ülfet ider tâze ile
Aynası yelpâze ile
Bir gümüş endâze ile
Ölçelim ol ince beli

Dikse diki nâz iderek
Hem utanıp şâz iderek
Söyledi cânım dizerek
Yiyelim geldi o dili

Yoktur işinin kötüsü
Yüzünün ağı, ütü
Nâzeninin misk kokusu
Nâzenin olmuş ezeli

Ruhleri gül, penbe beden
Nâz-ü edâ hokka dehen
Beş mecîdiyye verüben
Bir öpücük istemli

Sofrasına kim ki banar
Nârına elbette yanar
Bûse ile dil mi kanar
Agûşunu dişlemeli

Meclisine gelmez ise
Şevkâ irüp gülmez ise
Doğruca söylemez ise
Bak o zaman şişlemeli

Söz olmaz onun sözüne
Kaşlara, şehlâ gözüne
Hâsılı dünya yüzüne
Gelmemiş asla bedeli

Mâderinin nesli perî
LÂ'l-l Bedehşan güheri
Galiba ânın pederi
Hûri ve gılman dimeli

İsmi ni ânın diyemem
Çekmeye gam, gussa, elem
Üç yüz on'a düştü kalem
Ebcedi harfın temeli

ÂŞIK DERTLİ

XIX. ASIR SAZ ŞÂİRİ

ÂŞIK DERTLİ

I.

HAYATI

Asıl adı İbrahim olan Âşık Dertlî, Bolu'ya sekiz ve Gerede'ye bir saat mesafedeki Çağa -yeni adıyla Reşadiye- nahiyesinin Sahralar köyünde, H. 1186 (M. 1772) yılında doğmuştur. Babası Kara Hüseyin oğullarından Ali Ağa isminde bir köylü, anası da yine aynı köyden Ayşe adlı bir kadındır. Etrafı ormanlarla çevrili dar bir vâdi kenarındaki Çağa, otuz yıl kadar önce kısmen yanmış olduğundan, birkısım halk, vâdi nihayetindeki Çağa Gölü'nün cenup kenarında güzel ve temiz bir kasaba kurmuşlardır.

Anadolu'nun bu sakın ve şirin köşesinde yetişen İbrahim, çocukluğunu sığır gütmekle geçirdi. Babası ölünce, sahip olduğu tarlaları o sırada nahiye'nin a'yânı olan Halil Ağa zorla elinden aldı. Zavallı İbrahim, bunun üzerine akrabasından Dört Divan'ın Deveciler köyünde oturan Hacı Ömer Ağa'nın babasının yanına sığındı; fakat orada da oturamayarak İstanbul'a gitmeğe mecbur oldu. Osmanlı İmparatorluğu, eskiden beri, hem İstanbul'da arasına zuhur eden iâşe zorluklarına ve asayişsizliğe karşı koymak, hem de köy halkının her ne sebeple olursa olsun topraklarından ayrılmasına meydan vermemek için, bekârları ve köylüleri İstanbul'da yerleşmekten men ediyordu. Hükümet, İstanbul'da arasına sıkı teftişler yapar ve bu gibileri şehirden çıkarırdı. İbrahim, bu mecburiyet karşısında tekrar Anadolu'ya döndü ve bir müddet şurada burada dolaştıktan sonra Konya'ya gelerek Hacı Âsım Usta adlı bir kahvecinin yanında üç yıl çıraklık etti. Oradan Mısır'a giden İbrahim, on yıl orada kaldı; sonra köyüne döndü.

Daha çocukluğundan beri saz çalmağa ve şiir söylemeğe meraklı olan İbrahim, maceralar ve seyahatlerle geçen bu hayatında birçok dervişler ve âşıklarla düşüp kalkmış, umûmî kültürü ve edebî terbiyesi, İstanbul, Konya, Kâhîre gibi büyük merkezlerde, âşık kahvelerinde ve tekkelerde inkişaf etmişti. Bütün saz şâirleri gibi edebî bir mahlas alan şâirimiz, artık Lûtfî mahlasıyla şiirler söylüyor ve on iki telli saziyle âşık fasıllarına iştirak ediyordu.

Köyüne döndükten sonra Sarayköy'lü Hafize adlı bir kadınla evlendi; Ömer ve Seyyid Ali isminde iki oğlu oldu. Ekip biçecek toprağı olmadığı için, geçinmesini ancak saziyle ve şiirleriyle te'min edebiliyordu. Sesi güzel olduğu gibi, çöğür çalmakta da mehâreti olduğundan, âşık fasıllarında ve zenginlerin konaklarında da büyük rağbet görüyordu. Esasen o zamana kadar geçirdiği serseri hayatın îtiyadları, onun bir yerde oturup yerleşmesine, bilhassa bir köy muhitinde yaşamasına imkân bırakmıyordu. Bektaşî tekkelerinde, Kızılbaş muhitlerinde öğrendiği kaba ve basit bir panthéisme telâkkisi, onu işret ve sefâhet âlemlerinin sefih ve geçici heveslerine cezbediyordu; bununla beraber, elinde sazı, diyar diyar dolaşan serseri âşık, arasıra, köyünde sefil bıraktığı ailesini, çocuklarını derin bir ıstırapla hatırlıyordu. Şiirlerinde buna delâlet eden çok hazin parçalara sık sık tesadûf olunur.

Meslekinde çok ilerlemiş, şöhreti Anadolu'nun oldukça geniş sahalarına yayılmış olan şâir, belki de yıllarca çektiği sefaletle bir çâre bulmak ümidiyle, H. 1241 (M. 1826)'de tekrar İstanbul'a gitti. O sırada İstanbul'da muntazam bir teşkilâta mâlik olan ve saray tarafından himaye edilen saz şâirlerinin bilhassa Beşiktaş, Tahtakale ve Tavukpazarı'nda çok meşhur kahvehaneleri vardı; buralarda büyük âşık fasılları icra ediliyordu. Böyle bir fasılda askıdaki muammâyı hallederek saziyle ve söziyle kıymetini ispat eden şâirimiz, bilhassa, kendisine düşen mükâfatı âşıklar arasında taksim etmek suretiyle de, haklı bir hürmet ve şöhret kazandı.

Şâirimizin İstanbul'da bulunduğu sırada meşhur Husrev Paşaya intisâb ederek, hattâ onun Şemdan ağası olduğu hakkında bazı husûsî kayıtlara da tesadûf ettik. Husrev Paşa, evvelce H. 1225 (M. 1810) ve H. 1237 (M. 1822) yıllarında iki defa Bolu Mutasarrıflığı vazifesinde bulunduğundan, şâirimizin ona nasıl intisab ettiği daha kolay anlaşılabilir.

Garp medeniyetinin, bilhassa haricî şekillerine çok hayran olduğu için, eski serpuşlar yerine Tunusluların Fes'ini millî serpuş olarak kabul eden ve yeni teşkil ettiği Asâkir-i Mansûre'ye giydiren Mahmud II.'un yaptığı bu şekil inkılâbı, o zamanki Osmanlı cemiyeti içinde birçok dedikodulara meydan vermişti. Doğrudan doğruya bu yeni teşkilâtın başında bulunan Husrev Paşanın da âmil olduğu bu inkılâbı alkışlayan şâirler arasında Dertli'yi de görüyoruz: Bu fes redifli kasîde'nin -şüphesiz Husrev Paşa vâsıtasıyla- Padişah'a takdim olunduğu ve şâirimizin buna mükâfat olarak Hendekçi Oğulları yerine Çağa a'yânı ta'yin edildiği rivayet edilmektedir ki bu,¹ herhalde H. 1243'te fesin kabu-

¹ Dertli'nin bu meşhur manzumesini buraya aynen alıyoruz :

*Âl renkler bahşeder ruhsâre-i hûbâna fes
Benzemez mi şâh-ı gülde gonçe-i handana fes
Şöyle örter bastırır perçemleri mahfûz için
Hâil olmak maksadı manzûre-i düşmâna fes
Kudret-i Mevlâ ile günden güne şöhretlenip
Başların üstünde yer buldu gelip meydâna fes
Şâl-i Lâhûr istemez müstağni-i meşşâdadır
Başka bir zînet verir hüsn-i nigâra şâne fes
Kurt ile ağnamı gezdirdi beraber dünyada
Adli seyfi şayi etti millet-i Osman'a fes
Feth-i â'dâ kalmağa çekti süyûf-i Haydar'ı
Ânın için rengi al oldu, boyandı kâna fes
Pâdişahlıktan murâd kânundur ancak âleme
Haşre dek yâd olmağa kânun yeter Sultân'a fes
Nice serden geçti'yi serden geçirdi, tıgladı
Dalkuluçlar zümresin daldırdı hep ummâna fes
Bâğbânın bağların soldurdu bâd-i kahr ile
Hânümânın şöyle kıldı ânların vîrâne fes
Fes değil medhiyye-i festen muradım Dertliyâ
Bir vesiledir duâ-yı Husrev-ü Hâkân'a fes*

lünden sonra olmak icâp eder;² bununla beraber rivayetlerden ve bazı şiirlerinden anlaşıldığına göre, serseri mizaçlı, derbeder şâir bu vazifesinde uzun zaman kalamamış, kendisini çekemeyen birtakım düşmanlarının hücumlarına ma'ruz kalmış ve halktan topladığı vergi paralarından mühim bir kısmını da zimmetine geçirdiğinden, vazifesinden azledilmiştir. Mecid I. devrinde, 1257-1258 tarihlerinde Bolu defterdarı olan Hüsnü Efendiye takdim ettiği iken redifli bir gazeli de, bunu oldukça sarahatle anlatmaktadır.

Sefil ve derbeder hayatının ihtiyarlık yıllarında, biraz sükûn ve refaha kavuşacağı sırada uğradığı bu felâket, zavallı şâiri bûsbütün perişan etti. Sefil ve serseri âşıklık hayatı tekrar başlamıştı. Şimdi, eskisinden daha fazla içiyordu. 1256 Muharrem'inde Bilecik'in Gülnazarı kasabasında bulunduğu sırada, belki bir serhoşluk buhranı içinde, boğazını keserek intihara teşebbüs etti. Halk arasındaki bir an'ane, Muharrem ayına tesâdüf eden bu teşebbüsün, Kerbelâ şehidlerine karşı derin aşkından ileri geldiğini iddia eder. Kendisi -kitabımıza da aldığımız- bir mersiye'sinde, gerdanını bu sebeple kestiğini i'tiraf ederse de, bunun herhalde bir te'vil'den başka birşey olmadığı meydandadır. Asıl mahlası Lûtfî olduğu hâlde, sonradan Dertli diye şöhret kazanması, rivayete göre, bu teşebbüsten sonradır. Bu intihar teşebbüsünden sonra, biraz evvel bahsettiğimiz Bolu defterdarı Hüsnü Efendi onu himaye ederek, bir aralık Gerede civarındaki Beşçam derbendi'ne muhafız tâ'yin etmişse de, serseri şâir, bir iki ay hizmetten sonra, buradan da ayrılmıştır.

Sazı elinde, tekrar seyahatlere başlayan ihtiyar şâir, bu aralık Ankara eşrafından Âlişan Beyin himayesine sığındı. Bir rivayete göre Cihan Beyli kazasının Uzunlu köyüne mensup olan, hattâ bir zaman Diyârbekir Voyvodalığında da bulunan bu zat, saz şâirlerini ve yoksulları himaye eden oldukça münevver ve

² Lûtfî Tarihî, c. I. , İst., s. 255.

edebiyat meraklısı bir adamdı. Evvelce **Erzurumlu Emrah**'tan bahsederken, onun da bu **Âlişan Beyin** lütuf ve himayesini gördüğünü, ona medhiye yazdığını söylemiştik. **Dertli**'nin şiirlerinde ise, **Âlişan Beyden** bahseden, onun büyüklüğünü, lûtuflarını gösteren parçalar pek çoktur. Bazı halk rivayetleri, ihtiyar şâirin onun kız kardeşi **Bostan Hanıma** âşık olup, hattâ ona ait bazı şiirler yazdığını ve bu gibi münasebetsizliklerinden dolayı bir aralık konaktan kovulmuşsa da sonra afvedildiğini iddiâ eder; fakat, bu hususta tarihî hiçbir delilimiz yoktur. Yalnız bir manzumesinde, gâlibâ yaptığı delice kusurlardan dolayı, onun afvını istirham etmektedir:

*Sana bu mesned-i vâlâ beyim zât-i tecellîdir
Velî zâhirde derler gerçi ihsân-ı hümayundur
Duâ-gû bende-i nâçizim dergâh-ı lûtfunda
Gedâya merhamet kılmak beyim beylerde kânundur
Kusurdan hâlî olmaz bir dakika âsitânında
Efendim **Dertli**yi bilmez misin sen eski mecnûndur*

Âşık Dertli hakkında şimdiye kadar kimsenin dikkatine çarpmayan mühim bir kaydı eski talebem ve meslekdaşım **Fevziye Abdullah**'ın îkâzı üzerine buraya ilâveyi faydalı buldum. **Nâmık Kemal**'in arkadaşlarından **Bereketzâde İsmâil Hakkı**, **Yâd-ı Mazi** adlı eserinin Bursa'dan Akşehir'e gidiş bahsinde, **Dertli**'nin sevgilisi **Bostan Hanıma** dâir şu malûmatı veriyor: "İsmi unuttuğum bir karye, **Cihanbeyli aşiretinden** ve **Kürd eşraf rü'esâsından** **Hacı Beyle** zevcesi olup **Konya (?)** havâlisinde meşhur **Dertli şâirin** vaktiyle hüsn-i cemâlini muhrîk edalarla vasf-ü hikâyeti mutazammın birçok gazeller söylemiş olduğu **Bostan Hanımın** ikâmetgâhıdır. Ahîren mülhakatı devre çıktığım esnada karye-i mezkûreye geleceğimi haber almaları üzerine **Hacı Beyle Bostan Hanım** atlara binerek ve **Bostan Hanım** silâhlarını takınarak tevâbi'yle birlikte bir saatlik yerden istikbâle çıkmışlardı. Konaklarına misafîr ettiler ve aşiretlere mahsus deb-debe ve tekellüflerle hürmet eserleri gösterdiler. Köyün delikanlı-

larıyla kızlar halay çektiler; seyr-ü temaşa ettik. Bizim görüştüğümüz Bostan Hanım ihtiyarlamıştı. Sohbet esnasında murassa kuşaklı kehrubâ ağızlığı bulunan uzun yasemin çubuğunu arasına çekiyor ve ahvâl-i âleme ve bilhassa o zamanki Rusya muharebesine dâir dinlenecek sözler söylüyordu.” Müellifin, bu cümlelerden sonra, “Ertesi pazar günü erkenden kalktık ve bütün gün arabaları sürerek, o gün guruba yakın bir zamanda Kaymakamı ta'yin olduğum Akşehir kazasının bu nâmda, merkezi bulunan Akşehir kasabasına girdik” dediğine bakılırsa, Bostan Hanıma, Akşehir'e araba ile bir günlük mesafede bulunan bir köyde rastladığı anlaşıyor.

Şâirimizin ölümü hakkındaki bilgimiz de yine bir rivayete dayanıyor. Bu rivayete göre Dertli, H. 1263 (M. 1848) yılında bir gece Ankara'da Alişan Beyin konağında misafir iken, hâmisine, artık göçmek zamanının geldiğini ve kendisinin saçlarından öpmek istediğini söyleyerek, saçlarından öpmüş ve orada bulunanlarla helâllaşarak, sofadaki bir hasır üzerine uzanmış ve orada can vermiştir. Evvelce, bir manzumesinde:

Mevtimde Münecim Tepesi mansıbım olsun

Taşları cevahirdir anın toprağı zerdür

diyen şâir, galiba bu arzusunun yerine getirilmesi için, Alişan Bey tarafından Münecim Tepesi civarındaki mezarlığa defnedilmiştir. Bu tepede o zamanlar Ankara'nın büyük meyhanelerinin bulunduğu rivayet ediliyor. Bu mezarlık, bugün Saman Pazarı'ndan Koyun Pazarı'na giden yoldan Cebeci'ye ayrılan yolun üzerinde iken, sonradan yola kalbolunmuştur. Şâirin oğlu Seyyid Ali'nin Eşref ve Mehmed adlı iki evlâdının 1928'de hâlâ köylerinde yaşamakta olduklarını B. Ahmed Tal'at söylemektedir. İşte, Dertli'nin hayatı hakkında bildiklerimiz, kısmen halk an'aneleri ile karışmış olmakla ve tamâmıyla tarihî bir mâhiyet göstermekle beraber, şimdilik bundan ibarettir.

II.

ŞÖHRETİ ve TE'SİRİ

XIX. asır, evvelce söylediğimiz gibi, Osmanlı İmparatorluğunun büyük merkezlerinde birçok saz şâirleri yetiştirmiş olmakla beraber, **Emrah** ile **Seyrânî**'yi istisna edecek olursak, içlerinde **Dertli** kadar şöhret kazananı yoktur. Tam mânasıyle meslekten yetişmiş bir âşık olduğu için uzun hayatı seyahatlerde, âşık fasıllarında geçen, her sınıf halk ile düşüp kalkan şâirimiz, bilhassa **İstanbul**'da ve **Batı Anadolu**'da şöhret kazanmıştı. Muharrem'de intihara teşebbüs etmesi, Bektaşîlik boyasını taşıyan serbest, alaylı şiirlerinden dolayı medreseliler tarafından tekfir edilmesi, daha hayatında, hakkında birtakım menkabelerin teşekkül etmesine sebep olmuş ve **Dertli**, ölümünden sonra, kendisine **melâmet**'i şiar etmiş bir velî, bir Allah adamı gibi telâkkî olunmuştur. Şairliğinin bile, **Erenler**'den himmet aldıktan sonra, sırf bu manevî ilham sayesinde inkişaf ettiğini anlatan menkabeler vardır ki, buna benzer menkabelerin sâir bazı saz şâirleri hakkında da bulunduğunu yukarıda görmüştük.

Tam manasıyla meslekten yetişme bir âşık olan **Dertli**'nin, **Geredeli Âşık Figânı**, **Âşık Meydânı**, **Mudurnulu Âşık Emin** gibi birtakım çıraklar yetiştirdiğini biliyoruz. Gerek onlar üzerinde, gerek kendisinden sonra yetişmiş âşıklar üzerinde **Dertli** te'siri az-çok hissedilir; fakat onun şöhreti yalnız âşıklar arasında kalmamış, halk tabakasından yukarı sınıflara kadar memleketin her tabakası arasında yayılmıştır. **Abdülhak Hamid**, 5 Temmuz, 1879 tarihli bir mektubunda onun bir gazelinin **Nâmık Kemal**'e ait zannettiği için, **Kemal**'in şu tevbihine uğramıştı:

“Hâl var, mekal var” gazelinin nasıl olup da benim zannediyorsun? Neresinde bir kelime gördün ki, benim yazdığım şeylere benzesin? “Ey Nâmık-ı bîçâre bu esrarda ne hâl var” mısraı benim sözüme benzer şeylerden midir? Haydi zihaf'larını afvedelim,

ben ömrümde esrârda ne hâl var kadar bir hezeyan söyledim mi? Viran olası hânede evlâd-ü 'iyâl var fikrine düştüm mü? Gazelde ma'hûd -yâni güzel vasfıyla tâ'rîf ettiğin ma'hûd- zihafılardan başka kusur görmemişsin de onun için bana ait olmasında şübhe etmişsin; Subhâne men tahayyare fî sun'ihî'l 'ukûl. "Esrarda ne hâl var" budalalığı bir dilberin çehresindeki hâl'lere mi benzer? "Fikrimden dolayı kıyamet kopmaza" diyorsun. Kopar, hattâ o kadar kopar ki, tarziye isterim. Yazdığım şeyler fena olabilir; fakat hezeyan söyleyemem. Ne hummaya mübtelâyım, ne tımarhanedeyim. "Ey Nâmık-ı bîçâre bu esrarda ne hâl var" mısraı benim mi olacak? A... Ayıp!" [Mecmua-i Ebüzziyâ, nu. 13, 14, 1296, s. 392]

Dertli'nin -kitabımıza da aldığımız- bu meşhur gazelinin, mahlas'ı değiştirilerek Nâmık Kemal'e isnâd edildiğini ve hattâ Hamid'in bile buna inandığını gösteren bu mektup, Kemal'in bundan ne kadar sinirlendiğini de anlatmaktadır. Hiç şüphe yok ki, Kemal bu sinirlenişinde çok haklıdır ve Hamid'in, bu kadar kusurlu ve bozuk bir şiiri nasıl olup da Kemal'e ait zannettiğini anlıyamıyorum; lâkin, bu muhabere, bize Dertli'nin şöhretini göstermek itibarıyla çok dikkate değer.

Eserlerinin halk arasında büyük bir rağbet kazanarak divan'ının -çok eksik olmakla beraber- taş basmasıyla üç-beş defa basılması, Ankaralı şâir Sa'dullah İzzet Efendinin onun meslek ve meşrebi, Alişan Beyle münâsebeti ve ölümü hakkında uzun bir manzum menkabe yazmış olması, şâirimizin şöhretini gösteren delillerdir. Söziyle ve saziyle, daha hayatında geniş bir şöhret kazandığını ve fakat buna rağmen sefaletten kurtulamadığını, arasıra, bazı manzumelerinde hazin bir gurur ile söyleyen şâir, şöhretinin, ölümünden sonra da kuvvetle devam edeceğini bilmem tahmin edebilmiş miydi?

III.

ESERLERİ ve EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Dertli, XIX. asır âşık edebiyatının muhtelif hususiyetlerini ve temayüllerini temsil eden bir şâirdir. Esasen, hayatı ve mizacı hakkındaki bilgilerimiz, edebî şahsiyetinin teşekkülündeki başlıca âmilleri de bize anlatabilecek bir mâhiyette bulunuyor. Çocukluğunu sığır çobanlığıyla geçiren bir köylü olduğu hâlde, büyük merkezlerdeki âşık kahvelerinde ve tekkelerde geçen hayatı, doğuştan isti'dâdını inkişaf ettirmiş, edebî kültürünü -âşık zümresine mensup diğer saz şâirleri gibi- yükseltmiştir. Lâubâlî, derbeder tabiatı, öyle görünüyor ki, Bektaşî tekkelerinde yaşayan serbest ve basit tasavvuf telâkkilerini kolayca kavramasına hizmet etmiş, Bektaşî ve Şî'î an'ânelerini öğrenmiş, propagandacı Bektaşî-Kızılbaş şâirleri tarzında bektaşî şiirleri, **devriye'ler**, **nefes'ler**, Kerbelâ şehidleri için mersiye'ler de yazmıştır. Halvetî tarikatine mensup olduğu hakkındaki içdialara rağmen, Bektaşî olduğunu, bazı manzumelerinde açıkça söylemektedir.³ Yeniçerilerin kaldırılmasından sonra Osmanlı İmparatorluğunun Bektaşîler aleyhinde şiddetli bir siyâset tâkip ettiği ve Bektaşî tekkelelerini kapattığı sırada, **Dertli** de belki kendisini Halvetî tarikatine mensup göstermek mecburiyetinde kalmıştır; fakat zevkine, meş-

³ Bu hususta muhtelif misaller gösterilebilirse de, şu naklettiğimiz parça hepsinden daha kuvvetlidir:

*Mürşid-i kâminden aldık himmeti bekaşîyiz
Pîr Ocağı'ndan giyindik kisveti bekaşîyiz
Hacı Bektaş-ı Velî'nin çâkerîyiz çakeri
Alî'den giydik bu tâc-ı devleti bekaşîyiz
Ehl-i hâl anlar bizi varsın cihan dahleylesin
Ter'k-i mahbûb etmeziz hem işreti, bekaşîyiz
Biz harâbat olduk âlemler hârâbat olmasın
Sevmemiz biz öyle çok çok zîneti, bekaşîyiz
Dertli'yim her bir tarîka el uzattım, yokladım
Bunda buldum türlü haleti, bekaşîyiz*

rebine uygun gelen bu Bektaşî pantheisme'i, onu hiçbir zaman mutaassıp bir Bektaşî şâiri yapmadı, Medreselilerin dar ve mutaassıp düşüncelerine karşı yaptığı eğlenceli hücumlar, tâli'inden şikâyet ederken bazı acı feryadlar, kendisini softalar nazarında bir zındık gibi göstermiş ve onlar tarafından ürlü türlü hücumlara uğramıştır. Dertli bu hususta da diğer âşıklardan ayrılmış, onlardan daha başka bir şey yapmış sayılamaz.

Dertli, edebî kültür bakımından, meselâ Emrah ve Zihnî ile mukayese edilebilecek bir kuvvette olmamakla beraber, şâir çağdaşlarından hiç de aşağı değildir. Büyük klâsik şâirlerden bilhassa Fuzûlî'yi çok iyi bildiği ve yalnız aruz ile değil, hece vezni ile yazdığı şiirlerde de onun büyük te'siri altında kaldığı açıkça görülüyor. XVII. asırdan başlayarak, bilhassa Âşık Ömer'den sonra bütün âşık edebiyatı'nda gördüğümüz bu Fuzulî te'sirinden Dertli'nin de kurtulamaması pek tabiidir. Şu birkaç misâl, bunu pek iyi gösterebilir:

*Nâle vü zârım ile halka harâm oldu yuhu
Kara bahtım yuhudan olmadı bîdâr henüz*
Fuzûlî

*Feryâdımdan halk-ı cihan uyandı
Dîde-i ikbâlim niçin uyanmaz*

Dertli

Ey hoş ol günler ki ben hem-râz idim cânân ile
Fuzûlî

Âh o günler kandedir kim vâsıl-ı cânân idim
Dertli

*Kıldı zülfün tek perişan hâlimi hâlin senin
Bir gün EY bî-derd sormazsın nedir hâlin senin*

Fuzûlî

*Eyledin zülfün gibi âhir perişan hâlimi
Sormadın rahmeyleyip bir kez benim ahvâlimi*

Dertli

Yine Dertli'nin arûz ile yazılmış bazı parçalarında, meselâ zâhidlere hücum eden şiirlerinde Bağdadlı Rûhî te'siri, hattâ arasına Nedim te'siri de uzaktan uzağa hissedilir; mamâfih, Kaygusuz ve Pîr Sultan gibi bazı Bektaşî-Kızılbaş şâirlerinin de az çok nüfûzû altında kalan şâirimiz üzerinde, Fuzûlî'den sonra en çok Âşık Ömer'in ve biraz da Gevherî'nin te'siri göze çarpmaktadır.⁴

XIX. asır âşıkları arasındaki umûmî cereyandan ayrılmayarak arûz ile gazel'ler, divân'lar, kalenderî'ler, şatranç'lar yazan Dertli'nin bu eserleri, sâir muâsırlarıninkî gibi, lisân bakımından çok sakat ve nazım tekniği bakımından da çok kusurludur. Şekil itibariyle bozuk olmakla berâber, bunlar arasında bazen ilham itibariyle güzel parçalara da tesadûf olunabilir. Hulâsa, Dertli'nin arûz ile yazdığı eserlere karşı yapılacak tenkidler, sâir muâsırlarına da tevcih edilebilecek umûmî tenkidlerden fazla değildir.

Dertli'nin, kısmen klâsik edebiyattan, kısmen tekke şâirlerinden ve en çok âşık edebiyatından aldığı muhtelif unsurların imtizâciyle teşekkül eden edebî şahsiyeti, bilhassa hece ile yazdığı parçalarda kendini gösterir. Gerçi bunlarda da lisân -ekser çağdaşlarınıninkî gibi- lüzumsuz yabancı terkipler ve yabancı kelimelerle doludur; fakat, az çok klâsik edebiyat kültürü almış bütün âşıklarda görülen bu umûmî kusurdan kurtulamadığı için Dertli'yi tenkid etmek doğru olamaz. Çevresinin ve mensup olduğu zümrenin bu gibi temâyüllerine rağmen, hece vezniyle yazdığı parçalarda ekseriyâ kuvvetli ve samimî bir lirizm göze çarpar. Üslûbu ve edâsı temiz, âhenkli ve sürekleycidir. Asıl halk şiiri unsurlarını az çok içine almasına, mazmûnlarının ve hayâllerinin hem en hiç orijinal olmamasına rağmen, eserlerinde tabîi ve lâubâli bir güzellik, bir samimîlik vardır ve işte bu kudret, onun içten gelen feryadlarını hâlâ gönüllere duyurmakta, halk tabakasından yüksek sınıflara kadar, şiirlerini hâlâ lezzetle okutmaktadır.

⁴ Bir gazelinin sonundaki şu mısralar, şâirimizin, Âşık Ömer hakkında ne büyük bir takdir beslediğini gösteriyor:

*Olaydı Dertli'yâ bunda, edeydi şi'rimizi tanzir
Ve lâkin nazmîle Âşık Ömer dünyâyâ bir geldi.*

BİBLİYOGRAFYA

Dertli hakkında ilk neşriyat, onun sâdece şiirlerinden seçilen örneklerle başlamıştır (Büyük Mecmua, nu. 12, 13, 2 ve 16 Ekim, 1919; Yeni Mecmua, nu. 87, 1923). Hayat ve eserlerine dâir ufak tefek şeyler (meselâ, Rıza Tevfik, Peyam, Kısım-ı edebî, nu 26, 20 Mart, 1330; Midhat Kemal, A'yanlar Devrinde Bolu, I. Kısım, Bolu, 1334) ve şiirlerinin birkısmı taşbasmasıyla muhtelif defa basılmışsa da, ona ait ilk esaslı tedkik Ahmed Tal'at tarafından Bolu Vilâyeti Sâlnâmesi'nde neşredilmiştir (1922). 1923 Martı'nda Ankara'da çıkan günlük Ögüt gazetesine de nakledilen bu makaleler, sonradan yine aynı müellifin neşrettiği *Aşık Dertli, Hayatı, Divanı* (Bolu, 1928) adlı esere de alınmıştır. Bu ciltte Dertli'nin eserleri, o zamana kadar neşredilmiş divan'larındakilerden daha fazladır. Bu eserin neşri münâsebetiyle çıkan şu bibliyografya makalelerinde de bazı bilgilere tesadüf olunur: Fuad Köprülü, *Aşık Dertli, Hayatı ve Divanı, İkdâm*, 27 Ekim, 1928; ayn. müellif, *Edebiyat Fakültesi mec.*, VII. , 1929, s. 131 v.d. S. Nüzhet Ergun, *Aşık Dertli'nin Hayatı ve Divanı, Halk Bilgisi Mecmuası*, c. 1., 1928, s. 162 v.d. Ziyaeddin Fahri, *Aşık Dertli, Hayatı ve Divanı Hakkında*, *Hayat mec.*, nu. 96, 1928; bu makaleye Tal'at Bey'in cevabı: *Hayat*, nu. 100. 1928. İshak Refet Işıtman, *Dertli'nin Basılmamış Şiirleri*, *Halk Bilgisi Mecmuası*, c. 1., 1928, s. 73 v. d.

Ahmed Tal'at, bu kitabının neşrinden sonra da, *Dertli* hakkındaki araştırmalarına devam ederek, ona ait yeni vesikalar ve metinler elde etmiştir. Bu çalışmalara belki ufak bir yardım olmak üzere, ben de elime geçen bir-iki küçük vesikayı kendisine vermiştim. Yukarıda bahsettiğimiz Ankaralı şâir Sa'dullah İzzet Efendinin *Dertli'ye* ait manzum eseri, Ahmed Tal'at'ın yeni bulduğu bir vesikadır (Gerek vermiş olduğum vesikalar, gerek Sa'dullah Efendi'nin manzum eseri hakkında bk., Ahmet Tal'at, *Aşık Dertli'ye Dâir İki Vesika*, *Halk Bilgisi Haberleri mec.*, nu. 107 - 8, Eylül, 1940). Rahmetli aziz arkadaşım, bu araştırmaları-

nın neticesinde **Dertli'**ye ait neşredebileceği yeni eserden, şâirin hayatına dâir bir hulâsayı bana vermek lûtfunda bulunmuştu ki, yukarıda **Dertli'**nin hayatına ait verdiğimiz bilgi ona dayanmaktadır.

Ehemmiyet'i olmamakla beraber, **Dertli** hakkındaki şu makaleleri de kaydetmeyi faydalı buluyoruz: Vâhid Lûtfi Salcı, **Dertli Hakkında**, **Hayat** mec., nu. 116, 1929; ayn. müellif, **Kızılbaş Şâirleri** -45, **Bartın**, 9 Eylül, 1934; ayn.müellif, **Kızılbaş Şâirleri**, **Yeni Türk** mec., nu. 81, Eylül, 1939; ayn. müellif, **Kızılbaş Şâirleri** -X., **Halk Bilgisi Haberleri** mec., nu. 113, Mart, 1941. -**M. Şâkir Ülkütaşır**, **Dertli ve Şem'i'nin Basılmamış Şiirleri**, **Atsız** mec., nu. 8, 1931; ayn. müellif, **Dertli ve Şem'i'ye Dâir**, ayn. mec. nu. 9, 1932 (Tal'at Bey'in cevabı: **Dertli'ye Dâir**, ayn. mec., nu. 9, 1932); ayn. müellif, **Koşmalar**, **Yeni Türk** mec., nu. 37. -Ahmed Kutsi Tecer'in, **Dertli-Figânî** başlıklı makalesi kayde değer (**Halk Bilgisi Haberleri** mec., nu. 3, Ocak, 1930). Bu makalesinde müellif, babasının, Bolu'da bulunduğu sırada bu **Dertli** çırağını tanıdığını söyleyerek, onun ağzından alınan bilgiyi naklediyor ki, **Dertli'**nin seciyyesini aydınlatmak bakımından mühimdir. Ahmed Tal'at'ın **Dertli'ye** ait kitabının .sonunda da Figânî hakkında malûmat vardır.

Emrah hakkındaki bibliyografyada bahsettiğimiz antolojilerde, şöhreti dolayısıyla **Dertli'ye** dâir de bilgi ve eserlerinden örnekler verilmiştir. Ayrıca bk. , İbnü'l -Emin M. Kemal İnal, **Son Asır Türk Şâirleri**, c.v., İst., 1938, s. 88 - 89. -Yusuf Ziya Demirci, **Anadolu Köylerinin Türküleri**, 1938, s. 95. Şu son yıllara ait neşriyat için bk., Bahâ Sakatürk, **Âşık Dertli**, **Hazine**, nu. 18, 1 Temmuz 1954. -Câhid Öztelli, **Dertli**, **Seyrânî**, **Hayatı**, **San'atı**, **Şiirleri**, İst., 1953. -Hâşim Nezihi Okay, **Dertli**, İst., Maârif Kütüphanesi, 1954. -Ayn. müellif, **Dertli**, **Hayatı ve Şiirleri**, İst., Maârif Matbaası, 1958.

KOŞMALAR**-1-**

Hâl-ü hat rüyunde eylemiş tuğyan
 Zaptetmek isterler hüsnün kişveri
Mülk-i Rûm fethine eylemiş ferman
 Çekmiş taburları **Hindû** askeri
 Cemâlinden kemâl oluptur izhâr
 İbretle bakılsa bin nişâne var
 Resmolmuş alnında çifte **Zülfikâr**
 Yâd eder gözlerin ism-i **Hayder**'i
 Aşk odu'na düşüp ağlayan gülmez
 El uzatıp hûn-ı giryessin silmez
 Dâna olan bilir, nâdanlar bilmez
 Âşıkın gönlünde olan dilberi

Seni sevenlerle sen ülfet eyle
 Kadrin bilmeyenden kaç nefret eyle
 Perişan hâlîme mürüvvet eyle
 Ağlatma sevdiğim Dertli kemteri

-2-

Gerçi esb-i nâze suvâr olmuşsun
 Ne kaçır, ne kovar, ne tutulursun
 Bir yüze gülücü mekkâr olmuşsun
 Ne candan sevilir, ne atılırsın

Riyâ, sözlerine karnımız toktur
 Gerçi mahbublukta akranın yoktur
 İkrar pazarında metâ'ın çoktur
 Ne alır, ne satar, ne satılırsın

Yetişir Dertli'ye sen eyledin nâz
 Nedir bu ettiğin behey hiylebâz
 Adam aldatıcı ey baş kumarbaz
 Ne oynar, ne üter, ne ütülürsün

-3-

Bana olan cefâ senden değildir
 Benim kendi bahtım kara sevdiğim
 Sana meyil vermek benden değildir
 Gönül düştü nedir çâre sevdiğim

Bir gonce almışım cemâl bağından
 Bülbul-veş yâd oldum gül budağından
 Müjgân oklarından, hasret dağından
 Ciğerciğim pâre pâre sevdiğim

Sen gibi cânâna kurban olursam
 Terk-i vücûd, terk-i cihan olursam
 Bir gün de çeşminden nihan olursam
 Garib Dertli diye ara sevdiğim

-4-

Yürü gönül yürü dostundan kalma
 Dâim hatırını soruver gitsin
 Eski düşman sakın dost olur sanma
 Arkasından bıyık buruver gitsin

Eğer ârif isen dünyâdan el çek
 Yalan meydan aldı, tükendi gerçek
 Baktın bir düşmanın seni serecek
 Sakalına piyaz veriver gitsin

Ey Dertli, bu âlem dost düşman olur
 Kişi sevdiğine son pişman olur
 Öfke baldan tatlı çok zebân olur
 Hayr-et yüzün hâke sürüver gitsin

-5-

Terk-i diyar ettim elvedâ seni
Sevdiğim sağlıkla kal şimdengeru
Aşkın ile yaktın bu cân-u teni
Ki her dem ağlattın bil şimdengeru

Nâmerdi dilersen vafına ermez
Ağlarım gözüme uykular girmez
Hakikatli yâr, dost size elvermez
Var başına sultan ol şimdengeru

Nâr-ı aşkın ile kül olup yandım
Ben seni kendime sâdık yâr sandım
Kahrını çok çektim, gayri usandım
Kafadârın olsun il şimdengeru

Kal benim sevdiğim hûrî isen de
Kişizâde değil, perî isen de
Yûsuf-û Ken'an'ın biri isen de
Yâr senden el çektim bil şimdengeru

Gel yeter cevrettin, bârî var öldür
Gözlerimin yaşı bulanık seldir
Dertli gideceği bir düşman ildir
Düşmandan intikam al şimdengeru

-6-

Sâkıyâ camında nedir bu esrâr
Kıldı bir katresi mestâne beni
Şarâb-ı lâ'linde ne keyfiyet var
Söyletir efsâne efsâne beni

Refet nikâbım ey vech-i enver
Zulmette gönlümüz olsun münevver

Şarâb-ı lâ'linin lezzeti dilber
Gezdirir meyhane meyhane beni

Âşıkın çok belâ gelir başına
Tahammül gerektir adû taşına
Şem'-i ruhsârına, aşk âteşine
Yanmakta seyretsin pervâne beni

Bakmazlar Dertli'ye algundur deyu
Hakikat bahrine dalgundur deyu
Bir saçı Leylâ'ya Mecnun'dur deyu
Yazmışlar defter-ü divana beni

-7-

Bâd-ı sabâ benim hasb-i hâlimden
Varıp nazlı yâre dedin, ne dedi?
Cünûn-ı aşk ile âşık-ı şeydâ
Geziyor âvâre dedin, ne dedi?

Ne vakt idi dost iline varışın
El bağlayıp divanına duruşun
Derd-mend Dertli'yi anıp soruşun
Gamzesi gaddâre dedin, ne dedi?

-8-

Yâr neden hazzeder, neden hoşlanır
Bilmem güzel nenin müptelâsıdır
Gönül gâh söyünür, gâh ateşlenir
Ne çâre çekmeli aşk belâsıdır

Sefine-i aşkın engine saldım
Girdâb-ı mihnente eğlenip kaldım
Yüz bin aman dedim, bir bûse aldım
Hâsılı ömrümün kan bahâsıdır

Canlar fedâ olsun ahû-veş göze
 Hiç doymak olur mu bu şîrîn söze
 Bin tekellüm ettik bakmadı yüze
 Bilmem o yâr kimin âşinâsıdır

Dertli vazgeçer mi ol meh-cebînden
 Yahşi haber aldım öz'nesebinden
 Verdiği bûseler lâ'l-i lebinden
 İftâr-ı vaslının dış kirâsıdır

-9-

Sevdâ-yı mahbubtan gönül usandı
 Güzeller cefâdan niçin usanmaz
 Demez ki üftâdem odlara yandı
 Hak'tan haya kılmaz, kuldan utanmaz

Tîr-i müjgânların cana dayandı
 Vücûdum serâpâ kana boyandı
 Feryadımdan halk-ı cihan uyandı
 Dîde-i ikbâlim niçin uyanmaz

Ayaklar altında bıraktı sersem
 Bari ölmeden bir vaslına ersem
 Dertli hasretinle can verdi desem
 Gelse, mezarımı görse inanmaz

-10-

Şur(a)da bir yavruya meyil aldıldım
 N'ideyim gelmiyor yola anası
 Bir tercüman gerek hâlim söyleyim
 O zaman derdimden bile anası

Başıma getirdin olanca işi
 Asla kurumaya gözünün yaşı
 Dökülsün ağzında kalmasın diş
 Bana ideceğin ola-anası

Mâil oldum kaşı ile yüzüne
 Mevlâm illet versin iki gözüne
 Aslâ kötü söyleyemem kızına
 Dilerim Mevlâ'dan bula anası

Bu **Dertli** hicranım böyle giderse
 Dinleyin ağalar dil ne söylerse
 Eğer ki kızını bana verirse ,
 Ol zaman dualar ala anası

-11-

Şöyle zayıf etti çille-i aşkın
 Gözlere görünmez oldu bu tenim
 Düştü iç ıklîme gülle-i aşkın
 Yıktı, harâb etti burc-u bedenim

Bir goncedir hüsün gülistânında
 Bülbüller cem'olmuş çevre yanında
 Eğer can verirsem âsitânında
 Sarı perçemiyle diksın kefenim

Sevdiğim bir tane, meftun senindir
Dertli aşka feda can-ü tenindir
 Sorarlarsa şu mehpâre kimindir
 Vallâhi benimdir, billâhi benim

-12-

Mürüvvet kılsan a behey bî-vefâ
 Âşıklar yolunda hamyâze çekmiş
 Evrâk-ı hüsnüne Vâcib Te'âlâ
 Riste-i canımdan şîrâze çekmiş

Görmedim âlemde emsalin güzel
 Vasfın(i)çin yazmıştım nice bin gazel
 Kaşların nakşeden Nakkâş-ı ezel
 Perkârlar çevirmiş, endâze çekmiş

Câm-ı mey yollamış nûş etsin deyu
 İçsin de hatırın hoş etsin deyu
 Nâle-vü feryâdım gûş etsin deyu
 Hüseynî perdesin Hicaz'a çekmiş

Aşkî bana vermiş fikretsın deyu
 Baksın cemâlîme şükretsın deyu
 Ehl-i aşk olanlar zikretsın deyu
 Dertlî aşk defterin beyaza çekmiş

-13-

Âşık olan gezer gurbet illeri
 Böyledir mürşidden icâzetimiz
 Sıdk ile tutmuşuz tevekkül bâbın
 Gün begün artmakta kemâlâtımız

Âşıklar ta'n etmez yoksulu, bayı
 Gönülde bir tutar bay-ü gedâyı
 Esîr-i aşk olan bilmez safâyı
 Bizim gam çekmektir sefahatimiz

Dertlî gurbet ilde kaldı bî-hemtâ
 Görünmez gözüne cevher-i yektâ
 Recâm budur sana Hazret-i Mevlâ
 Nâsib et bizlere vilâyetimiz

-14-

Gonce üsküftendi gülşen donandı
 Gül kadrin bülbül-i şeydâya sorun
 Saltanat-ı şitâ odlara yandı
 Murglar zârını sahrâya sorun

Nâzenîn ömürümüz etmekte mürûr
 Kul mudur dost aşkı etmemiş zuhûr
 Kaplamış etrafın vuhûş-ü tuyûr
 Mecnûn'un hâlinden Leylâ'ya sorun

Candan bir dost desen bin sevab değer
 Kul mudur dost aşkı olmayan meğer
Dertli'yi uslanmaz dersiniz eğer
 Keyfiyet-i aşkı **Mevlâ'ya** sorun

-15-

Çıkarma sevdiğim kenâr-ı festen
 Açmasın sînemde yâre perçemin
 Kesti beni tâb-ü derman, nefesten
 Eylemez derdime çâre perçemin

Aşkınla âşıklar n'eylesin, n'etsin
 Başın alsın kangı diyara gitsin
 Cem'olup hacılar ziyaret etsin
Kisve-i beyt gibi kara perçemin

Mukavves kaşların san'at-ı Yezdân
 Bu güzellik sana Hudâ'dan ihsan
 Bir telini zayi kılsan nev-civan
 Bağrımın başında ara perçemin

Gönül ülfet etmez gayri ferd ile
 Değil nâmerd ile dahi merd ile
 Divane **Dertli'yi** böyle derd ile
 Berbâd eder vara vara perçemin

-16-

Çekmiş keşidesin vurmuş okların
 Almışlar sînemi nişan kaşların
 Hânümânın harâb etti çokların
 Verdi her gönüle nişan kaşların

Can telef etmeye kasdı var gibi
 Baş başa vermişler çifte mâr gibi

Yed-i Hayder'deki Zülfikâr gibi
Vermez Rüstem'lere eman kaşların

Âşık öldürmeye tedbir ettiler
Yazdılar fermanım temhir ettiler
Tatâr-ı gamzenle elbir ettiler
Kılmaya dil mülkûn virân kaşların

Cevrindir hâtırım nâşâd eyleyen
Lûtfundur harabım âbâd eyleyen
Dert-mend Dertli'yi berbâd eyleyen
Şûhâne bakışın, keman kaşların

-17-

Yağma edip akl-ü fikrimiz aldı
Bir nâzik edalı elvanlı güzel
Yeni baştan bizi sevdaya saldı
Ahû gözlü, bir ak gerdanlı güzel

Bir kûh-ü sahrâya konmuş obası
Geşt-ü güzâr ettim dağı, ovası
Şehir dilberinin çoktur edâsı
Aşirette molla unvanlı güzel
Hüsnü meh-i Şa'ban, tal'ati Receb
Cihâna gelmemiş böyle gonce-leb
Aklı zâhir, kendi bir âli-neseb
Sağ olsun Dertli'ye dermanlı güzel

-18-

Bahar seli gibi dağlar başında
Gör nice torlandım, nice bulandım
Bir dâr-ı şifâdan boşanmış gibi
Sürüyüp zinciri hayli dolandım

Ömrüm helak ettim dehrin peşinde
 Yüz bin çille vardır her bir işinde
 Hicran ocağında, aşk âteşinde
 Ciğer-kebâb oldum, gör, nice yandım

Gâhi sâil gibi düştüm yollarda
 Gâh Mecnûn-kıyâfet gezdim çöllerde
 Bir kısmet cem'ine gurbet illerde
 Çok meşakkat çektim, çok yuvarlandım

Bıktım o sofunun ibâdetinden
 Geçtim o tekkenin kerâmetinden
 Usandım mürşidin icâzetinden
 Çille-i felekten bezdim, usandım

Himmeti bu imiş bize pîrlerin
 Hizmetini ettim nice mîrlerin
 Hayli müsellemin, çok vezir'lerin
 Sayesinde bir Dertli'lik kazandım

-19-

Aşk ehline derman sordum âlemde
 Ne Eflâtun bilir, ne Lokman yazar
 Erbâb-ı aşk olan kalır matemde
 Anların ahvâlin perişan yazar

Bulunmaz âlemde böyle dilrubâ
 Aşk-u mahabbeti başlara belâ
 Münkiri öldürmek sevabdır, amma
 Zâlim kadı üstümüze kan yazar

Dertli aşk yolunda olmuştur gulâm
 Mastur cebînde harf-i Eliflâm
 Hâkimler hakkında yazamaz î'lâm
 Yazarsa fermanım Âlişan yazar

-20-

Bakıp rahmeylemez çeşmim yaşına
 Durmaz cefâ eder nev-civan bize
 Böyle derd vermesin kullar başına
 Çün ezeli vermiş Lâmekân bize

Keman kaşlarına ezel mâilim
 Bir lâhza görmesem aklı zâilim
 Bir gün değil beş-on güne kâilim
 Etmesin bu cevri her zaman bize

Câme-i sabrımı odlara yaktı
 Mahabbet kemendin boynuma taktı
 Yalın ayak, keçe külâh bıraktı
 Gör ne etti âdil Âlîşan bize

Taksimde dert düştü dil(i) nâşâdıma
 Anın için Dertli denmiş adıma
 Ne yâre hayrım var, ne evlâdıma
 Âhir haram oldu hânüman bize

-21-

Bin pend-ü nasihat eyledim sana
 Gönül düşme dedim bî-vefâlara
 Sen gûş-ı huşunu vermedin bana
 Uğrattın başını bin belâlara

Vaktin dilberinde namus, âr olmaz
 İkrarında sâbit, berkarar olmaz
 Aldatırlar seni sana yâr olmaz
 Gönül ne inandın dilrubâlara

Bağda gonce olmaz gül-femi gibi
 Çıkarır dideden göz nemi gibi
 Atar baştan seni perçemi gibi
 Teslim olur başka âşinâlara

Münafık sözünü gûş etme beyim
 Hâtır-ı mahzunum incitme beyim
Derd-mend Dertli'ye cevretme beyim
 Zira dayanmayız bu cefâlara

-22-

Hicranınla uyku girmez gözüme
 Bî-devlet ser ister yâr kucağını
 Değmiş bâd-ı sabâ perişan etmiş
 Deste deste duran zülfün bağını

Candan hayrânıyım o nev-civânın
 Sînem nişânesi ebrû-kemânın
 Gülşen-i hüsn içre gonce fidanın
 Şukûfeler almış sol-u sağını

Ayaklar altında **Dertli** bir kuldur
 Ayarda cevherdir, bahâda puldur
 Sâkî nöbet gözle câm-ı mey doldur
 Bâdedir yandıran aşk ocağını

-23-

Şairlik dâvasın sürme ey gönül
 Huzûr-ı devlete âkılâne var
 Benlik kapısından girme ey gönül
 Bûs-eyle damanın dervişâne var

Düş râhına göz yaşların silerek
 Gâhi ağlayarak, gâhi gülerek
 Miktarın tanıyıp, haddin bilerek
 Serkeşlik eyleme kâmilâne var

Ehl-i aşk olanın yüzü yerededir.
 Bu benlik dâvası aşka perdedir

Dedim ki **Dertli'**ye derman nerededir
Dediler devletli **Âlişan'**e var

-24-

Baş keser kaddine servi gülşende
Hey kameti bâlâ seni görünce
Güller girye eder, gonceler hande
Ey ruhleri hamrâ seni görünce

Aşk ile bağrıma bastım taşları
Akıttım dîdemden kanlı yaşları
Zaptedemez kendin gönül kuşları
Koparır vâveylâ seni görünce

Zülfikâr resminde çekilmiş kaşlar
Ehl-i aşk hâlinden bilmeyen taşlar
Gülşen-i hüsnünde evrâda başlar
Her bülbül-i şeydâ seni görünce
Mevc urur deryâ-veş dû çeşmim seli
Eser başımızda mahabbet yeli
Açılmaz dehânı, söylemez dili
Derd-mend **Dertliyâ** seni görünce

-25-

Cemâl'n görünce ey gül-i râ'nâ
Vücûdum şehrine düştü velvele
Hasret-i hecrinle çekerim sevdâ
Sanki dil mülküne düştü zelzele

Dağılmış cihâna şöhretin, şânın
Murg-ı tûtî gibi söyler lisânın
Neş'e verir halka şîrîn zebânın
Düşer âlem içre hemen gulgule

Can alır cesetten ol keman-ebrû
 Serâpâ vechinde leşker-i Hindu
 Baş çıkarmış festen mâr-veş gîsû
 Mûy-i müşkîn sarışmışlar tel tele

Gezer idik herdem bilmezdik nerde
 Yanar aşk âteşi söyünmez serde
 Unutma Dertli'yi gezdiğin yerde
 Verme adûlarla canım el ele

-26-

Dün gece seyrimde aşk pazarında
 Gördüm cânân ile câna değış var
 Bir zaman meksettim kırklar dârında
 Ne bundan geç derler, ne bir alış var

Bir satranç düzerek yâr ile bile
 Sürdün piyâde'yi atlar da gele
 Ruh'u ruh'a verdin kaldık fil fil'e
 Sakın ferz evinden şah'ına giş var

Candan sultanıdır Habib Dertli'nin
 N'eylesin derdine tabib Dertli'nin
 Yanıp yakıldığı garib Dertli'nin
 Pek de boş değildir bunda bir iş var

-27-

Hatırlayıp sorar m(ı)ola hâlimden
 Kirpikleri kara, kalem kaşlı yâr
 Zikr-ü fikri gitmez benim dilimden
 Anadan gülmedik garip başlı yâr

Esb-i aşka suvar olsam yarışmaz
 Hûn-ı dîdem deryalara karışmaz

Çoktan beri kûsûlûdür barışmaz
Benim ile mercimeği taşlı yâr

Dertli seril sefil gurbet illerde
Beyhûde şöhreti gezer dillerde
Paşam gelir deyu gözü yollarda
Elleri kınalı, gözü yaşlı yâr

-28-

Harâba kul olduk bezm-i Âdem'de
Âbâd olsak da bir, olmasak da bir
Düşük çâre nedir dâme âlemde
Âzâd olsak da bir, olmasak da bir

Aşk odu'na yanmış ciğer-kebâbız
Hecr ile giryânız, dide pür-âbız
Yapılmış, yıkılmış hâne-harâbız
Bünyâd olsak da bir, olmasak da bir
Biz Şîrin elinden aşk meyin içtik
Hak ile bâtılı fark edip seçtik
Varlık dağlarını deldik de geçtik
Ferhâd olsak da bir, olmasak da bir

Ey Dertli âlemde biz şâh-ı diliz
Hak'tan, hakikatten âgâh-ı diliz
Tarik-ı esrara ervâh-ı diliz
Îrşâd olsak da bir, olmasak da bir

-29-

Şarâb-ı lâ'linin lezzeti dilber
Ne Ab-ı kevser'de, ne Zemzem'de var
Mûcize enfâsın ey verd-i ahmer
Ne Mesihâ'da var, ne Meryem'de var

Bu eda, bu etvar, bu servi kamet
 Nedir bu sendeki yosma kıyâfet
 Bu atâ, bu mürvet, böyle sehâvet
 Ne **Bermekî**'de var, ne **Hâtem**'de var

Nedir **Dertli** sende bu şîrin sözler
 Bu şîve, bu cilde, bu nâzik nazlar
 Bu keman ebrûlar, bu kara gözler
 Ne hûrî, perîde, ne âdemde var

-30-

Bir yere cem'olmuş beş-on âşıklar
 Biribirleriyle meydan ederler
 Dönmez ikrarından kavle sâdıklar
 Mahabbet sırrını pinhân ederler

Olsaydım anların dârında berdâr
 Mahabbetleriyle olduk târûmar
 On iki koyunum, on dört kuzum var
 Gönül yaylasında cevân ederler

Dertli dertlerine düşelden beri
 Gâhî geri gider, gâhî ileri
 Çağırsan münkiri gelmez içeri
 Mahabbete kuru bühtan ederler

-31-

Âşıkları diyar diyar gezdiren
 Başta siyah perçem-(i) perişanıdır
 Kemâl-i mahubluk hatmolmuş sende
 Hâllerin **Yûsuf**tan bir nişanıdır

Bir **Mecnûn** misâli bir akli zây(i)im
 Bir miskin-kıyafet, bir bî-nevâyım

Han değilim, şah değilim, gedâyım
Gedâya mürüvvet senin şânındır

Çoktan beri âsitânın beklerim
Derd üstüne gam-ı hicran eklerim
Verme rüzgâra yâr emeklerim
Dert-mend **Dertliyâ** dervişânındır

-32-

Sefîne-i kalbin engine salma
Aşk bahrinde rüzgâr eser demişler
Gark olup girdâb-ı mihnete dalma
Gemisin kurtarmak hüner demişler

Rızk için teessüf çekme âlemde
Rezzâk ismi varken levh-ü kalem'de
Usrûn yüsürü vardır, kalma elemde
Attan inen yine biner demişler
Sen hakkına razı olman(g)mı **Dertli**
Çün geldin cihâna ölmen(g)mi **Dertli**
Nahnü Kasemnâ'yı bilmen(g)mi **Dertli**
Hak'tan ne gelirse kader demişler

-33-

Sâkî sunma bize mey-i engûru
Canlar câm-ı pîr-i mugandan kanık
Dost ilinden düştük gurbet illere
Hecr ile gözlerim kana bulanık

Gider gıll-ü gışım, gönlüm sâf eyle
Mâsivâ gussesin bertaraf eyle
İmânın yek amma gel insaf eyle
Aşkınla âşıklar candan usanık

Vâsıl olan var mı hiç visâline
 Akl-ü fikir ermez bir kemâline
 Âfitâb hüsnüne, hub cemâline
 Var mı Dertli gibi abası yanık

-34-

Bir zamanlar gezdim sulb-i pederde
 Kereme uğradım kâna yetiştim
 Bir zaman meksettim rahm-i mâderde
 Vücûd hâsıl ettim cana yetiştim

Erba'-anâsır'dan olundum tertib
 Üstadım Hudâ'dır eylemiş terki
 Ben ana kul oldum ol bana habib
 Hâk idim şekl-i insana yetiştim

Hak mi'marım oldu, kuruldu binam
 El ayak parmaklar yapıldı tamam
 Dokuz ay dokuz gün olunca hitam
 Vakt erişti bu cihâna yetiştim

Dertli, Hak'tan nutuk geldi dilime
 Tarîkatten bir yol geçti elime
 Hakikatten su bağlandı gülüme
 Katre idim bir ummana yetiştim

-35-

Girdâb-ı mihnette kapandın kaldın
 Vermedin bir yandan ses, kara bahtım
 Anladım gafilsin uykuya daldın
 Deli poyraz gibi es, kara bahtım

Âlemde bir candan korkulmaz iken
 Pençenden kimseler kurtulmaz iken

Arslana, kaplana yırtılmaz iken
Dedirttin tilkiye pes, kara bahtım

Dertliyâ çıkar mı bu işin ucu
Şimdi farkedenden yok altunu, tuncu
Evvel beğenmezdim mesti, pabucu
Verdirdin çarığa mes(h), kara bahtım

-36-

Ben senin aslından aldım haberi
Âşıklık bilmezsin, densizlenirsin
Nafile söylenip üste eş'ârı
Geçip üst yanlara şehbazlanırsın

Bir yerde kurarlar bezm-i divanı
Ararsan görünmez mahbub-(ı) zamânî
Kimden ezber ettin sen bu yalanı
Güzeli sevdikçe elfazlanırsın
Yutabilir misin sen bu lokmayı
Öğretirler sana ders okutmayı
İncecik eğirip sık dokutmayı
Gider kahvelerde kurnazlanırsın

Dertliyâ gevherden çekme hesabı
Âşık'ın yanında var mı cevâbı
Okuyabilmezsin İncil kitâbı
Hemen Aynaroz'da papazlanırsın

-37-

Şarâb-ı ledün'den içelden beri
Ayılmadım gitti mestânesiyim
Bî-hûş olup candan geçelden beri
Serseri gezerim efsânesiyim

Meylim yok cihanın küllî varında
 Destimi gezdirmem kisb-ü kârında
 Şem'-i ruhsârında, aşkı nârında
 Gece gündüz yanan pervânesiyim

Rahmeyle hâlîme eyleme azab
 Kudret yok vermeye suâle cevab
 Ey cebîni hurşid, hüsnü mâ'h-'tâb
 Zincîr-i zülfünün divanesiyim

Dertli tellâlıdır bâzâr-ı aşkın
 Kulu kurbanıdır kerrâr-ı aşkın
 Aşkı bünyâd eden mi'mâr-ı aşkın
 Ta'mir kabul etmez vîrânesiyim

-38-

Minnet eyledikçe aksine döner
 Etmeyelim çarh-ı devrâna minnet
 Geceler mahabbet şem'ası yanar
 Hacet değil mâh-ı tabana minnet

Ezberden okuduk aşk kitabını
 Anladık sofunun her sevabını
 Sâkî sundu bize hayat âbını
 Kalmamıştır **Âb-ı hayvan**'a minnet

Mü'minler işine münâfık şaşa
 Münkirler başını ko vursun taş
 Kanâat tacını giyince başa
 Ne sultana minnet, ne hâna minnet

Erenler bezmine girmez nâ-mahrem
 Bu yolda baş veren olurmuş mahrem
 Dost derdinden buldu derdine merhem
Dertli etmez gayri dermana minnet

-39-

Makbûl-ü mergûb-ı Mevlâ olursun
 Aşk ile dökersen eğer kanla yaş
 Giderek arif-i dâna olursun
 Tevekkülde karar edersen kardaş

Bize cevreyleyen devr-i felektir
 Münafık derûnu demirden pektir
 Renkte bir cevherin zâti gerektir
 Surh ile lâ'l olmaz her bir kara taş

Ko cefâ eylesin habib, Dertli'ye
 Tek derman etmesin tabib, Dertli'ye
 Miskin Beypazar'lı garib Dertli'ye
 Kimi ak külah der, kimi kızılbaş

-40-

Bâb-ı ihsanından inayet eyle
 Karıştırma her bir eşyaya beni
 Bakma isyanıma merhamet eyle
 Ulaştır memzil-i âlâ'ya beni

Kün buyurdun her eşyayı yetirdin
 Mevcûdâtı kemâline getirdin
 Yaptın Arş-ü kürsî kendin bitirdin
 Düşürdün tükenmez kavgaya beni

Dertli'ye tükenmez nice dert verdin
 Ne çekmeye sabır, ne gayret verdin
 Ne saltanat verdin, ne devlet verdin
 Ya niçin getirdin dünyâya beni

-41-

Hamdilil'lâh esti nesim yelleri
 Gitti şitâ geldi fasl-ı nevbahar
 Zümür-rüd-renk oldu çemen illeri
 Şukûfeyle tezyin oldu her diyar

Sarı çiğdem evvel geldi dünyâya
 Menefşe baş eğip durdu duâya
 Seherde bülbüller başlar nevâya
 Seçerler semerler verir berk-ü bâr

Hâk'ten su yürüdü her bir dirahta
 Sünbül saçaklandı garkoldu rahta
 Husrev-i gül geçti oturdu tahta
 Üsküflü gonceler Hürmüz tâç-dâr

Şiddet-i şitâdan çok çektik zârı
 Hele bihamdillâh kurtardı Bâri
 Ey Dertli medheyle sen nevbahârı
 Cihâna bir zînet verdi Kirdikâr

-42-

Kirâmen kâtibîn hâme-i Kudret
 Yazmış alnımıza kara yazılar
 Bir taraftan gurbet, derd ile mihnet
 Âh ettikçe yaralarım sızılar

Aksine dönmekte bu çarh-ı devran
 Bilmem bu sözümde var mıdır noksan
 Biz gurbet ilinde sefil, serkerdân
 Bilmem ne hâldedir körpe kuzular

Dertli ölüm haktır, asan demişler
 Ölümünden beterdir hicran demişler
 Hubû'l-vatan mine'l-imân demişler
 Gönül ol sebebdan vatan arzular

-43-

Hitâb-ı Elest'de, bezm-i ezelde
 Sadâkatle ikrar verenlerdeniz

Gönül gezdirmeyiz gayri güzelde
Biz, Ccmâlu'llâh'ı görenlerdeniz

Bir Kün emri ile halkoldu dünyâ
Bu kadar mevcûdât, bu kadar eşya
Nefhatün min ruhi dedikte Mevlâ
Vücûd-i Adem'e girenlerdeniz

Bin türlü derd ile bezet Dertli'yi
Gerek kısalt, gerek uzat Dertli'yi
Bâb-ı velâyetle gözet Dertli'yi
Yabancı değiliz, erenlerdeniz

-44-

Sanma sofî bizim rûzemiz yoktur
Ramazan-ı aşkın sıyâmı'yız biz
Söyletme derûnda derdimiz çoktur
Dertte noksan değil, tamamıyız biz

Yoktur halâsımız, aşk esiriyiz
Memâlik-i aşkın şâh-ü mîriyiz
Yetim âyeti'nin müfessiriyiz
Hel etâ dersinin imâmıyız biz

Dertten hâlî değil dil(i)-nâşâdımız
Anın için Dertli kaldı adımız
Kıyamete değin yok azadımız
Âl-i Muhammed'in gulâmıyız biz

-45-

Vakti mürur eder harâb ehlinin
"Meded senden ey şah, ey şah!" diyerek
Recâ halvetinde, niyaz babında
Geçti ömrüm "eyvah, eyvah!" diyerek

Kavs-i kuzah gibi bükmüş belini
Habt-etmiş cihanın tutmuş dilini

Gözün göğ'e dikmiş, açmış elini
Doğmaz m(ı)ola "ol mâh, ol mâh!" diyerek

Dertli aşk yolunda olmuştur irşâd
Memâlik-i aşkı eyledi âbâd
Tîşesin taşlara ürürdü **Ferhâd**
Bîstun'da "Allah, Allah!" diyerek

-46-

Nurdan mı yaratmış seni yaradan
Afet-i devrânım, sen safâ geldin
Ayırdılar beni kaşı karadan
Zülfü perişanım sen safâ geldin

Bu gözlerim seni görünce melek
Dîdelerim rûşen eyledi felek
Rûz ile şeb Hak'tan eyledim dilek
Güzeller sultânım sen safâ geldin

Beni **Mecnûn** etti ol saçı **Leylâ**
Bana aşkı veren **Hazret-i Mevlâ**
Derd-mend **Dertliyâ** durma kan ağla
Ey şâh-ı hûbânım sen safâ geldin

-47-

Nahnü kasemnâ'da taksimde **Mevlâ**
Bu noksan kısmeti bana mı verdin
Âleme safâlar eyledin atâ
Derd ile mihneti bana mı verdin

Geleli dünyâya rahm-i mâderden
Gönül şad olmadı gamdan, kederden
Türlü serencâmlar geçirdik serden
Hep gam-u kasveti bana mı verdin

İçirdin feleğin câm-ı zehrini
 Aldı gam leşkeri gönül şehrini
 Yeter, bunca demdir çektim kahrını
 Diyâr-ı gurbeti bana mı verdin

Bu nasıl tecellî bilmem ne hikmet
 Serpilmiş âleme dâne-i kısmet
 Dertli'yi gurbette koydun akıbet
 Firakı, hasreti bana mı verdin

-48-

Ayaklar altında bıraktı sersem
 Her baktıkça senin âhû gözlerin
 Düşer ser-pençe-i aşkına âlem
 Süzüldükçe keman-ebrû gözlerin

Mir'ât-i Huda'dır o al ruhsârın
 Kudret manzarası hüsn-i etvârın
 Seb'ül Mesâni'de Sun'-i Settâr'ın
 Saadet ahteri meh-rû gözlerin

Dertli aşkın ile böyle sersemdir
 Bizlere verdiğin ne Câm-ı Cem'dir
 Kirpiklerin sinan, kaşın Mülcem'dir
 Şehid eyler beni âhû gözlerin

-49-

Ervâh-ı ezelde, evvelki safda
 Elest hitabında- ben belâ dedim
 Koyma beni anâsırda, hilâfda
 Canım cemâline mübtelâ dedim

Ruhlar aşk meyinden oldu mestâne
 Kimi küfre daldı, kimi îmâne
 Saf be-saf olarak durduk divane
 Münkirler lâ dedi, ben illâ dedim

Ne çâre **Kün** emri zuhura geldi
 Eşyâ ve mahlûkat hep zahir oldu
 Her ervâh kendini bu yolda buldu
 Îmân-u ıkrârı ben sana dedim

Dertli çok hikmetten irşâd olmadı
 Sensiz **Mahşer** yeri küşâd olmadı
 Çok nebiye vardım, imdâd olmadı
 Şefaât kânısın **Mustafâ** dedim

-50-

Gönül ziya dursun gam zulmetinde
 Kalk, aydınlık bir mekâna var yürü
 Bağlanma münkirin bed mihnetinde
 Himmet ehli bir sultana var yürü

Dosttan bir haber al, var, bir bilenden
 Dinle ki ne söyler cânân ilinden
 Âl-i **Muhammed**'i koyma dilinden
 Bu aşk ile yana yana var yürü

Muhammed'in şevki rûz-i cezâdır
 Âl-ü bendesine sâhib'atâdır
Hasan-ü Hüseyin Bedrû'd-dücâ'dır
 Ağlayarak o **divana** var yürü

Dedim ki bir pîre: Ey pîr-i fanî
 Pîr dedi: Derdin ne, eyle beyânı
 Dedim pîre: Ner'de **Dertli** dermanı
 Pîrim dedi: Âlîşan'a var yürü

-51-

Derd bî-hesab iken sıfırda kaldı
 Bin derdi tarhetti bire ulaştı

O bir derd cihanı gümâna saldı
Gerçi birdir amma bine bulaştı

Yâri gördüm zülüflerin tararken
Tûl-i visal riştelerin sararken
Dâne-i vechinde kısmet ararken
Dil murgunun pâyı zülfe dolaştı

Dil Mâsivâ kaydın bırakıp yattı
İkilik heybesin boynundan attı
Erenler Dertli'yi bir pula sattı
Sürdüm ol yol kurb-i Hakk'a yanaştı

-52-

Gülşen-i dehr içre gezme serseri
Sonra düşürürler tuzağa seni
Ne belâ çekmiştir sefil pederi
Getirinceye dek bu çağa seni

Terbiyeler etti beğlendirmeğe
Tûtî gibi seni söylendirmeğe
Gezdirip bağları eğlendirmeğe
Almıştır dâyeler kucağa seni

Saçın görse sümbül perişan olur
Gider aklı baştan dardağan olur
Goncelerin bağı kızıl kan olur
Koymasın bâğbân her bağa seni

Noksansın Dertli'ye çaresâzlıkta
Yektâasın a kuzum her cambazlıkta
Gönüller çalmada, oyunbazlıkta
Sarmamamış analar kundağa seni

DEVİRİYE

Anâsır gömleğin giymezden evvel
Âzâde başıma hünkâr idim ben
Yemekten içmekten münezzeh idim
Manzar-ı Mevlâ'da envâr idim ben

Halk olmazdan evvel mülk-i melekût
Kimse kılmaz iken Mevlâ'ya sucüd
Arş-u kürs, levh, kalem olmazdan mevcut
İnd-i mânevîde hem var idim ben

Ezel bî-dert idim bir Dertli oldum
Makam makam gezdim cihâna geldim
Kendimi ahsenü takvîm'de buldum
Hak ile vâkıf-ı esrâr idim ben

SEMAİLER**TAŞLAMA****-1-**

Telli sazdır bunun adı
 Ne âyet dinler, ne kadı
 Bunu çalan anlar kendi
 Şeytan bunun neresinde

Venedik'ten gelir teli
 Ardiç ağacından kolu
 Be Allah'ın sersem kulu
 Şeytan bunun neresinde

Abdest alsan, aldın demez
 Namaz kılsan, kıldın demez
 Kadı gibi haram yemez
 Şeytan bunun neresinde

İçinde mi, dışında mı
 Burgusunun başında mı
 Göğsünün nakışında mı
 Şeytan bunun neresinde

Dut ağacından teknesi
 Kirişden bağlı perdesi
 Behey insanın teresi
 Şeytan bunun neresinde

Dertli gibi sarıksızdır
 Ayağı da çarıksızdır
 Boynuzu yok kuyruksuzdur
 Şeytan bunun neresinde

-2-

Hav(a)landın mı telli turnam
Uçup gitme yele karşı
Zülüflerin tel tel olmuş
Döküp gitme ile karşı

Davlunbaza vur turayı
Dünden avladık burayı
Getir oğlan boz kulayı
Binem gidem yâre karşı

Şahinim var, bazlarım var
Ördeğim var, kazlarım var
Yâre تنها sözlerim var
Diyemem ağyâre karşı

Dertli der ki dünyâ fanî
Seni seven n'eyler malı
Yakışmazsam öldür beni
Giyin yeşil ala karşı

ŞATRANÇ

Medhine meddah olalım
 Husrevi hûbân güzele
 Vafına sözler bulalım
 Dinleye, yârân güzele

Benzeyemez hûr-u melek
 Hizmetine çektik emek
 Dişleri zer-şâne gerek
 Zülfü perîşan güzele

Dayanamam nâzlarına
 Tûtî gibi sözlerine
 Çekme sezâ gözlerine
 Kûhl-i Sifâhan güzele

Söyleme efsâne gibi
 Bakması bigâne gibi
 Şem'ine pervane gibi
 Yan güzele, yan güzele

Söylese diller dolaşır
 Bakmaya gözler kamaşır
 Sırmalı kaftan yaraşır
 Serv-i hirâman güzele

Yüzüne zer hızm ile
 Cebhe zeheb düzme ile
 Başta oya yazma ile
 Yakışır elvan güzele

Ruhleri gül, gonce femi
 Kendi aşiret Hâtem'i

Gezseler **Rum-u Acem'i**
Olmaya akran güzele

Serv-i sehî kâmetime
Kâmeti kıyâmetime
Gelse eğer davetime
Kesmeli kurban güzele

Emrine tâat edelim
Cevrine gayret edelim
Hâneyi halvet edelim
Bir gece mihmân güzele

Câm ile mey süzdürelim
Bezme şeker ezdirelim
Seyrederek gezdirelim
Bağ ile bostan güzele

Dertli-i efkenderiz
Vasfına gûyendeleriz
Can baş ile bendeleriz
Şimdi **Alîşân** güzele

GAZELLER

Yâri bil, ağıyarı bil, aklın başında yâr iken
Fevt-i fırsat eyleme, fırsat yedinde var iken

Evvelâ Hak bâdehû devlet rizâsın hoş gözet
İltifât-ı hazreti Sultan Mecid derkâr iken

Âleme cûd-ü senânı kimdir inkâr eyleyen
Gül gibi pertev salan hüsnünde şems izhâr iken

Gayre göstermek ne hâcet defter-i a'mâlimi
Sen mürüvvet mâdeni sancakta defterdâr iken

Böyle dermân etmemek lâıyk değildir şânına
Dergehinde Dertli-i biçâreniz bîmâr iken

-2-

İkbâle zeval erse ne var, sende kemâl var
Mağrûr-ı kemâl olma ki ardınca zevâl var

Her bir kişinin tâli'i devlette bir olmaz
Bir lokması yoktur ki yesin bunca rical var

Ahvâl-i perişanımı sormazsın efendim
Vallâhi beyim boynuna bu iş de vebâl var

Bir başıma kalsam şehe, sultâna kul olmam
Virân kalası hânede evlâd-ü 'iyâl var

Dûr olmayı ister mi kişi öz vatanından
Ey Dertli-i biçâre bu esrârda ne hâl var

-3-

Getir sâkî mey-i engûru el tutmaz, ayak tutmaz
Anı zâhid yasak ettiyse aşk ehli yasak tutmaz

Çıkup kürside vâ'iz tahtalar dövme, guluv etme
Hârâbat ehli zirâ pendine aslâ kulak tutmaz

Ne denlû ettim ıtlak der isen kâzibsin ey sofî
Bu nefsi-pîrezen'den hiç gönül geçmez, talak tutmaz

İlişmen (g) **Dertli**-i biçâreye derdiyle haşrolsun
Anı dünya-yü uhrâ uğrular çalmaz, ulak tutmaz

-4-

Ok gibi hûblar beni yaydan yabâna attılar
Bilmediler kadrime ehven bahâya sattılar

Îd-i vuslatta güzeller bûse ikrar ettiler
Vermediler hâsılı bu gönlümü aldattılar

Biri **Şîrîn**, biri **Leylâ** bu iki pâkizeler
Kûhken'le **Mecnun**'u dağdan dağa atlattılar

Ol kara gözlü güzeli bulmağa iz kestiler
Kelb rakib ol şûhu da tavşan gibi kanlattılar

Gördüler **Ferhâd-ü Kays** efsâne-i aşkım benim
Ben gelince adları zir-i zemîne battılar

Hâniyâ vafettiğin dilber senin Sâlih deyu
Dün gece ol dilberi bir bâdeye oynattılar

Gördüm ol hûrî-sıfat ülfet eder ağyar ile
Hasedinden **Dertli**'yi toplar gibi patlattılar

-5-

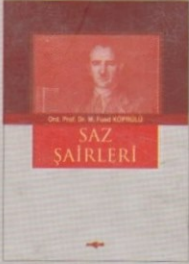
Kande görsem nâzenin gec gec nigâh eyler bana
Taht-ı zülfe gizleyip vechin siyah eyler bana

Bûseler ikrar eder, durmaz sözünde, tiz döner
Mevlevî'dir sevdiğim her gün külâh eyler bana

Zülfü leylimdir, Cemâl-i pâki yârin güdüzüm
Bir yüzün şems eyleyip bîrin de mâh eyler bana

Halk-ı âlem aşkla rûsvalığım seyretseler
Kâfi olsa hâlimi gördükte âh eyler bana

Mülk-i dilde hükmeder sultânıdır ben Dertli'nin
Her ne cevretse vefâdır, pâdişâh eyler bana

Türk dünyasında yalnız okur-yazar olmayan halkın değil, günümüzde aydın kitlenin de zevk alarak okuyup dinlediği bir âşık edebiyatı gerçeği vardır. Âşık edebiyatı ile saz şairlerine has şiir tarzı kastedilmektedir. Özellikle XVI. yüzyıldan sonra memleketimizde yetişen saz şairlerimiz, kendimize has edebi zevk ve gelenekleriyle bu edebiyatı günümüze kadar taşımışlardır.

Ord. Prof. Dr. M. Fuad Köprülü, **TÜRK SAZ ŞAIRLERİ** adlı eserinde, bilimsel verilerden hareketle saz şairlerimizi tanıtmakta ve eserlerinden örnekler sunmaktadır.

TÜRK SAZ ŞAIRLERİ, âşık edebiyatı alanında yapılmış, yol açıcı nitelikte ilk bilimsel çalışmadır.

AKÇAĞ BASIM YAYIM PAZARLAMA A.Ş.

Tuna Cad. 8/1 06420 Kızılay-ANKARA • Tel:(0 312) 432 17 98-433 86 51 • Faks:(0 312) 432 28 52
www.akcag.com.tr • e-mail: akcag@akcag.com.tr